MEDULLA THEOLOGIÆ MORALIS.

R. P. HE
BUSENBAUM.
Societatis JES
IN DUOS
DIVI
TOMUL

Cum Superiorum P

SANDO
Typis S. R. M. Colle 1753

RIS
JESU N

...tione Germa...
...mo sæculari 16...
... & votorum 4.
... Humaniora, Phi-
... Moralem, rexitque
...se in Westphalia. Vir
...næ, unde à Celsissimo
...arbitrum conscientiæ suæ
... ipsius Principis, quàm
...Orationi imprimis addi-
...diem, semper à mensa
...eiparæ corollam: In sa-
...sibi animos mira dexte-
... DEO devotarum, ubi-
... Tandem ne & patien-
...stomachi doloribus & nausea
..., quo scilicet optabat dissolvi
...set DEO acceptissima; atque ita
...mis Sacramentis, spiritum DEO
...erat Rector, die ultimo Janu-
...uæ de moribus tractat, præ-
...illam medullam casuum
...ris, omnium tenuit ap-

...onasterii Westphali...
...Coloniæ, Fr...
... Sandomiriæ
...facta est Ulys...
...rò anno 16...
...variæ in var...

PRÆ-

PRÆFAT

AUTHOR

ANni sunt comp[...]es, Amice Lector, qu[...] sus fui Coloniæ eam [sc]ientiam in cor[...] redactam tradere, quæ novis Sacerdotibu[s] into munere digniùs exequendo (præsertim qu[i] s in conscientiæ tribunali Judices sederent) præsi[d]oret. Duo hic facilè videbam maximè à me post[ul]ari, ut & optima quæque seligerem, & in ordine sui cujusque aptissimum dispertirer; itaque ap[e]s [i]mitarer, quæ ex optimis floribus utilissima collig[unt] [e]t in alveari disponunt in ordinem. Inde effecta [est] hæc *Medulla Casuum Conscientiæ* (ut ajunt) seu *Theol[ogi]æ Moralis* summa, Enchiridio huic inclusa. Qu[æ cu]m in manus, & oculos plurium pervenisset, vi[sa e]st non improbari; iis præsertim, qui privato calamo [e]andem non sine labore, molestia, & temporis jactura [d]escripserunt. Hinc evenit (cujus aliàs consilii ne co[g]itatio quidem unquam inciderat) ut plurium me [p]reces identidem urgerent, & virorum maximè authoritas, [d]ignitasque impelleret, ac denique etiam superiorum [j]uberet voluntas, ut publici juris facerem. Limâ hic [a]liquâ opus fuit, à qua perfectior prodiret in lucem, [q]uæq; Authoris nomina, antè desiderata, quotquot in [p]romptu essent, adjungerot (adjuncta sunt autem hac [a]ltera editione quamplurima). Nunc consilium tu[um] meum, & ordinem accipe. Noto nomine, Casus Con[s]cientiæ appello, varias species factorum, de quibus [...]oro Conscientiæ Index [S]acerdos sententiam edicat, [o]portet, atque vel, ut honesta approbet, vel ut tur[p]ia, condemnet. Medio tutissimus iturus, extrema [pl]us æquo vel laxa, vel angusta, declinare sum cona[tu]s. Quòd si quando declarem, ubi Doctores non[n]ulli benigniùs se[nserin]t, [n]on ideo probo, vel [se]d illud affero [...] nunquam pr[...] [C]onscientiæ Rect[æ] (vel, ut minùs dis[...] [d]i possit. In sexto quidem præcept[o] [matrim]onii Sacramento) animus fuerat, [...] [vi]olentam celeriùs [e]xcedere, sed nunc [...]

...onnihil fuit, ne quid praxis re...

...rui, nisi vel ex communi Docto-
...tum, vel desumptum ex proba-
...rum libris, scriptisve; eorum in pri...
...ximia cùm laude versati sunt. Inter
...pes exstitere, laudatissimi hujus scientiæ Ma-
... P. *Hermannus Nunning*, & P. *Fridericus Spe*, uter-
... Societate nostra Sacerdos, & in diversis Aca-
...is Theologiæ Moralis Professor, quibus me de-
... plurimùm libens profiteor. uterque enim casu-
summam confecit, & mirificè passim probatam, &
...ca luce dignam, quibus proinde liberaliter sum
..., ut & ipsi similiter antè fecerant: prior enim ex *P.*
...miliani Buchier; alter ex utriusque viridario, ma-
...olerti, flores quamplurimos decerpserant. Unde
... omnes æquissimo animo, & jure, in fructus laudis,
...æcunq; est, societatem admitto, ita quidem, ut mini-
...am ejus partem mihi vendicem. Quinam omni-
...n fontes præcipui exstiterint, Authores identidem al-
...ati indic bunt.

Methodus illa & optima visa fuit, & facillima ut in quavis materia, seu dubio, in primis ex c mmuni Doctorum sententia respondeatur, quæ responsio, ceu regula quæpiam sit, ex qua deinde (quoties id fieri potest) aut circa eam, casus aliquot particulares resolvantur, ut secundùm illos & responsionem dictam, alii similes cùm inciderint, resolvi possint.

Quia verò doctrina hæc fere omnis versatur in cognoscenda bonitate, vel malitia actuum humanorum, sive moralium (unde & *Moralis Theologia dicitur*) illa verò cognosci non potest sine regula, ad quam vel actus isti rectè accedant, vel à qua pravè recedant, agitur.

LIBRO I. De actuum moralium regula, tum in-
..., hoc est, conscientia: tum externa, hoc est, præ-
... in genere.

... II. De Præceptis Fidei, Spei & Charitatis,
... præambula ...cā.

... De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

... Præceptis certorum hominum sta-

LIBRO V. De modo discernendi naturam, & gravitatem peccatorum, quæ contra dicta præcepta committuntur.

LIBRO VI. De Sacramentis novæ Legis.

LIBRO VII. De Censuris Ecclesiasticis, & Irregularitatibus.

INDEX
Capitum, & Dubiorum.
LIBER PRIMUS.
De Regula actuum humanorum.
TRACTATUS I.
De Regula interna, sive Conscientia.

TRACTATUS II.
De regula externa actuum humanorum, scilicet Lege.

Cap.

LIBER II.

De Præceptis virtutum Theologicarum.

TRACTATUS I.

D Præceptis Fidei.

TRACTATUS II.

De Præceptis Spei.

TRACTATUS III.

D[illegible]ceptis Charitatis.

LIBER III.

De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.

TRACTATUS I.

De primo Præcepto Ecclesiæ.

TRACTATUS II

De secundo Præcepto Decalogi.

VII

TRACTATUS III.

De III. & IV. Præcepto.

TRACTATUS IV.

De V. & VI. Præcepto.

TRACTATUS V.

De VII. Præcepto Non furtum facies.

III.

X

TRACTATUS VI.

De Præcepto, VIII. IX. X. & Præceptis Eccleſiæ.

LIBER IV.

De Præceptis particularibus certo hominum ſtatui propriis.

Art:

LIBER. V.

De ratione cognoscendi, & discernendi peccata.

ME-

MEDULLA THEOLOGIÆ MORALIS.

LIBER PRIMUS.

De Regula Actuum humanorum.

TRACTATUS PRIMUS.

De Regula Interna, ſive Conſcientia.

CAPUT I.

Quid Conſcientia, & an ſequenda ſit?

RESpondeo 1. Conſcientia eſt dictamen rationis, ſeu actus intellectûs, quo judicamus aliquid hìc, & nunc agendum vel omittendum eſſe vel fuiſſe, tanquam bonum, vel malum, idque vel per modum præcepti, vel conſilii. A) Hæc communiter eſt recta, dictans, quod ve-

A) *Diviſio Conſcientiæ in rectam, & erroneam à Theologis potiſſimum intelligi deberet de Ethicè recta, & erronea; quia conſcientia præcipuè conſideratur in ordine ad mores. Ethicè, ſeu moraliter recta, eſt conformis appetitui recto; id eſt, bene ordinato, & diſpoſito ad implendam omnem Dei legem; Ethicè erronea eidem difformis. Phyſicè recta enuntiat objectum, ſicut eſt à parte rei; Phyſicè erronea aliter quàm ſit à parte rei.* vid. La Cr. l. 1. *n.* 7. 9.

rum' est: aliquando tamen non est recta, dictans aliquid aliter, quàm sit, v. g. esse bonum, quod est malum: diciturque Erronea, quia contingit cum errore: idque vel vincibiliter, seu culpabiliter, quando scilicet error vitari potuit, ac debuit: vel invincibiliter, quando error moraliter vitari non potuit; ideòque nec voluntarius est, & consequenter non imputatur ad culpam, & hæc dicitur Conscientia recta secundùm quid, sive in ordine ad nos. Ex D. Th. Laym. *l. 1. tr. 1. Cap. 2. n. 1. & Cap. 3.* A)

Resp. 2. Non tantùm Conscientia recta, sed etiam inculpabiliter erronea, dictans aliquid per modum præcepti, obligat, ut eam sequaris, & si contra facis, peccas; & quidem peccato ejus speciei, contra cujus virtutis speciem intellectus peccare judicat. Ratio prioris est: quia Conscientia recta est regula proxima voluntatis, derivata à prima, & principali regula omnium actionum humanarum, scilicet lege divina, & æterna. S. Th. 1. 2, *q. 19. art 3. & 4.* Ratio posterioris est: tum quia, si intellectus voluntati proponit malum, esto malum non sit, si tamen putans esse malum, vult illud facere, jam voluntas verè consentit in malum, habetque sufficientem affectum ad peccatum illud, quod apprehendit; tum quia *omne, quod non est ex fide*, hoc est (ut à SS. Patribus communiter expli-

A) *Non est attendenda conscientia subsequens actum; quia ejusmodi opinio formanda facere non potest, ut actio præcedens fuerit, vel non fuerit peccatum.* La Croix hìc n. 44.

explicatur) quod non est secundùm conscientiam, *peccatum est*, ut dicitur ad *Rom: 14.* Par est ratio: si intellectus proponat aliquid, ut bonum, & præceptum, esto non ita sit, sed malum; voluntas tamen illud liberè respuendo, vel omittendo, consentit in transgressionem præcepti, & peccat. Cujus ulterior ratio est: quia objectum tribuit actui speciem, prout hic, & nunc ab intellectu proponitur. S. Thom. *loc. cit. art. 5.*

Ex dictis resolvuntur sequentes Casus, & similes.

1. Putans esse jejunium, quando non est, peccat contra temperantiam, si non jejunet S. Thom. *l. c.*

2. Si quis mentiatur ad liberandum proximum ex periculo vitæ, putans se ex misericordia ad id teneri, actû bonum facit; & si non mentiatur, peccat contra misericordiam. Laym. *l. 1. tract. 1. c. 4.*

3. Scrupulosus, licèt putet involuntarias distractiones esse peccata, non tamen peccat; quia non sunt liberæ. Bec. *in 1. 2. tr. 1. c. 4. q. 7.* Laym. *l. c.*

Resp. 3. Si sit conscientia culpabiliter erronea, judicans ex ignorantia vincibili aliquid prohibitum esse, aut præceptum, quod non est, & peccas, si contra eam, &, si secundùm eam operaris; gravius tamen (cæteris paribus) si contra. Bresser. Bardi *d. 3. c. 5.* Ratio prioris est: tum quia non agis secundùm regulam humanorum actuum: tum quia voluntas, cùm per se sit cæca, debet sequi rationis judicium: si enim, perseverante illo judicio, appetat alteram partem, non potest in eam ferri sub ratione honesti; cùm intellectus sub ea ratio-

ne non proposuerit. Ratio posterioris est, quia, ut cum D. Th. docetur communiter, ignorantia vincibilis non excusat à culpá; cùm enim in nostra potestate sit, errorem vincibilem deponere, malum, quod fit ex conscientia erronea, dictante, illud esse faciendum, est indirectè voluntarium, ideòque imputatur ad culpam. S. Thom. *l. c.* Bon. *t.* 2, *q.* 4.

Unde resolvuntur Casus sequentes.

1. Homo in tali casu constitutus, v. g. qui sibi mentiendum, vel furandum putat, ut vitam proximi servet, etsi futurus sit perplexus, & ex hypothesi necessariò peccaturus, necessitate consequente, eò quòd, stante conscientia erronea, non possit effugere peccatum: absolutè tamen, & simpliciter non peccabit necessariò; quia nec sequi talem conscientiam debet, nec contra eam facere: sed potest, & debet eandem deponere (cùm sit error vincibilis, & culpabilis) & tunc operari. Vide Laym. hic *l.* 1. *t.* 2. *c.* 3. & Bec. *in* 1. 2. *t.* 1. *c.* 4. *q.* 7.

2. Qui peccavit ex conscientia erronea, etsi in rigore non teneatur, rectiùs tamen addet illam circumstantiam in confessione, dicendo, feci hoc, vel illud, putans me facere contra præceptum, vel obligationem gravem. Card. de Lug. *disp.* 15. *n.* 503.

CA-

CAPUT II.
De Conscientia dubia.
DUBIUM I.
Quid sit Conscientia practicè dubia, & quid sin ea agendum?

RESp. 1. Dubium est suspensio assensûs circa objectum apprehensum. Idque est duplex: Speculativum; seu universale, quando in genere dubitatur, v. g. an contractus usurarius sit licitus: an die festo liceat venari, piscari, pingere, &c. Et Practicum, seu particulare, cùm dubitatur, an his circumstantiis, v. g. hoc festo liceat mihi venari. Ex quo patet, quid sit Conscientia practicè dubia, scilicet, quæ practicè dubitat; Speculativè dubia, quæ speculativè. Ita Nav. Laym. Sanch. Becan. *t.* 1. *c.* 4. *q.* 8.

Resp. 2. Qui cum Conscientia practicè dubia operatur, peccat; & quidem peccato ejusdem rationis, ac speciei, cujus est peccatum, de quo dubitat. Ità Sanch. Bonac. *t.* 2. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 7. Ratio prioris est: tum quia is exponit se periculo peccati: tum quia, *quod non est ex fide, est peccatum*, id est: quod non fit cum determinato judicio conscientiæ, est illicitum. Idque verum est etiamsi speculativè non dubitet, v. g. Certus sum absolutè licitum esse die festo docere; dubito tamen, an hìc, & nunc mihi liceat, pecco docendo. Ratio posterioris patet, tum ex ratione prima data; tum ex dictis de Conscientia erronea: quia habet affectum ad peccatum ejusdem rationis. Un-

de, si dubites an sit mortale, peccas mortaliter: an sit furtum, committis furtum, &c. Si dubites sitne peccatum (sive mortale, sive veniale) ita ut malitia in confuso proponatur, dicit Vasq. *l. 2. d. 529 c. 3. & alii*, esse mortale; quod negant Navar. Valent. &c. vid. Bonac. Laym. *l.* 2.

Resp. 3. Qui practicè dubius est circa aliquod opus, tenetur se resolvere. Et quidem non per solum affectum, & voluntatem (hoc enim non sufficere, rectè docent Vasq. Sanch. *l. 1. mor. Cap.* 10 *& alii communiter*, contra *Cajet*:) quia adhuc exponeret se periculo peccandi: sed per motivum rationabile, quale est. 1. Ratio probabilis. 2. Exemplum bonorum virorum sinè scrupulo sic operantium (Sanch. Becan. *loc. cit.*) *3.* Authoritas viri alicujus docti, & pii. Quód si tamen dubium sinè ratione, & justa causa temerè conceptum esset, posset etiam sinè nova ratione deponi: Et ità explicari potest Cajet.

Resp. *4.* Si dubium oriatur ex obligationibus, & præceptis contrariis, v. g. utrùm quis die festo teneatur apud ægrotum manere, omissô sacrô, an verò sacrum audire; tenetur se resolvere, & prudenter judicare, hic, & nunc alterum obligare, & alterum sibi licitum esse: alioquin enim exponet se periculo peccandi. Ut verò id rectè fiat, hæc servanda sunt. 1. Exquirat aliorum consilia, si potest. 2. Si non potest, v. g. quia solus est, vel quia ex confessione rem intellexit, consideret, quantum res, & tempus fert. utrum ex duobus illis sit, vel videatur minùs malum, idque eligat, & non

non peccabit: v. g. in casu dicto minùs malum est, omittere sacrum, quàm deserere infirmum; quia de sacro audiendo est præceptum affirmativum tantùm, & juris humani, at de infirmo est negativum, & juris naturalis. Sanch. Bec. *l. c. 3.* Si utrumque videatur æquè grave, utrum volet, absque peccato eliget, ob defectum libertatis. Quod verum est, etiamsi culpabiliter in istam perplexitatem se conjecisset, modò de culpa præterita doleat. Ratio est; quia alioqui ad impossibile obligaremur; quod nec DEUS exigit, nec fieri potest: ideòque tum cessat obligatio minor: vel, si sint, aut videantur æquales, utralibet. Vide Laym. *l. c. c. 4. n. 4. & 5.* Fill. *t. 21. c. 4,* Bonac. *l. c. p. 6. n. 27*

DUBIUM II.

Quid agendum cum Conscientia speculativè dubia?

SUnt quædam in Theologia opiniones dubiæ, & in utramque partem probabiles, quæ reddunt hominem speculativè dubium. Quæritur ergò hìc: an, & quomodo ex talibus possit formari Conscientia practicè certa?

Resp. A) Absque peccato licet sequi opinionem proba-

A) Cavendum hic ab utroque extremo Innoc. XI. damn: Prop. III. *Generatim, dum probabilitate sive intrinseca, sive extrinseca, quantumvis tenui, modò à probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus.*

Alexand. VIII. Prop. III. *Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam.*

probabilem, etiam alienam, & minùs tutam, (hoc est: quæ minùs remota videatur ab omni specie peccati, quàm altera) relicta probabiliore, & tutiore propria: seclusâ tamen omni injuria, & periculo proximi; & dummodo opinio, quæ eligitur, adhuc sit probabilis. Est communis Doctorum, quos citat, & sequitur Layman, & Bonac, *t. 2. d. 2. q. 4. p. 9.*

Ratio est: tum quia, qui sequitur sententiam gravi authoritate, vel non levis momenti ratione nixam (hæc enim dicitur probabilis) non agit temerè, sed prudenter, sequendo nimirum virorum prudentum, & artis peritorum consilium; tum quia esset onus intolerabile, multisque scrupulis expositum, in omni re examinare, quid sit probabilius, & tutius.

Dixi in responsione, *etiam alienam*, quia parùm refert: quòd opposita sententia ipsi operanti videatur probabilior speculativè: speculativum enim illud judicium, eo ipso, quòd fortè incertum, & falsum sit, non debet esse regula operationis; cùm operans aliam regulam, eàmque certam habeat, quam sequatur, scilicet hanc: quòd in dubiis quisque operari possit secundùm sententiam, quam viri docti, ut probabilem, & in praxi tutam, defendunt. Neque tunc agit contra propriam conscientiam, aut exponit se periculo peccandi formaliter.

Atque hinc colligitur resolutio sequentium casuum

I. Confessarius, aut alius vir doctus, potest consulenti respondere secundùm probabilem aliorum senten-

ſententiam, ſi fortè ei hæc ſit favorabilior, prætermiſſa etiam propria probabiliore, & tutiore. Ità Sanch. Bonac. Ratio patet: quia ipſe Confeſſarius poteſt eam prudenter agendo ſequi. Etſi ad inconſtantiæ notam fugiendam, expediat, reſpondere ſemper ſecundùm eadem principia, ùt monet Sanch. *l. c. c. 19.* Becan. *n.* 16.

2. Poteſt etiam vir talis conſultus ſignificare conſulenti, opinionem à quibusdam doctis tanquam probabilem defendi, quam proinde ipſi ſequi liceat; quamvis ipſe conſultus eandem ſpeculativè falſam eſſe judicet; & proinde in praxi ipſe ſequi non audeat. Ratio eſt: quia alter habet jus ſequendi ſententiam probabilem, & hoc jus ſuum illi indicare non prohibeor. Lay. *l. 1. t. 1. c. 5.* Bonac. *p. 9.*

3. Pœnitentem, qui ſecundùm probabilem opinionem operari vult, poteſt, imò ſecundùm communem ſententiam debet Confeſſarius, & quidem ſi proprius ſit, ſive Parochus, ſub mortali, abſolvere, licèt ipſe judicet, doctrinam illam eſſe falſam: ideòque fruſtra remittet ad alium Confeſſarium, qui ſit ejusdem ſententiæ. Ratio eſt: quia rectè diſpoſito non debet negari abſolutio, Azor. Vaſq. Sanch. Laym. *l. 1. t. 1. c. 5. n. 10.* Additq; Dianá *p. 2. tr. 13. R. 11.* ex Sanch. & Sancio, peccare mortaliter, ſi nolit abſolvere, quando de mortali confeſſio ſit; tametſi non ſit proprius ejus Confeſſarius.

4. Non ſunt A) damnandi, qui adeunt varios Doctores

A) Alexand. VII. damn. Prop. XXVII. Si liber *ſit alicujus Junioris, & moderni, debet Opinio ce-*

ctores, donec unum reperiant faventem sibi: dum modo is prudens, ac pius, & non singularis habeatur. Ratio est: quia intendunt sequi opinionem probabilem. Ità Sanchez. *l. 1. c. 9. n. 24.* Bonac & alii contra Navarrum.

5. Superiori præcipienti secundùm opinionem probabilem subditus tenetur obedire, etiam contra propriam probabiliorem, ac tutiorem: v. g. si paululùm ægrotus, probabilius, & tutius putes, te teneri ad jejunium, comedere tamen debes, sequendo Superioris sententiam minùs tutam at probabilem. Rátio est: quia in dubio præsumitur pro superiore. Laym. *l. 1. t. 1. c. 5. n.* 11. *&* 12.

6. Potest advocatus suscipere patrocinium causæ probabilis, etsi judicet contrariam probabiliorem. Ità Laym. Bonac. *q. 4. p. 9.* Ratio est: quia utraque pars habet jus proferendi suas causas in judicio. Vid. *infrà lib. 4. c. 3. d. 3.*

Dixi. 2. in responsione, *seclusa injuria:* quia si periculum sit, ne proximo fiat damnum, aut injuria, locum habet axioma: *In dubio tutior via eligenda est.* Unde resolvuntur hi casus.

I. In administratione Sacramentorum non semper licet sequi sententias speculativè probabiles, maximè circa valorem Sacramenti: sed quoad ea, quæ à

Mi-

seri probabilis, dum non constet, rejectam esse á Sede Apostolica, tanquam improbabilem.

Alexand. VIII. Prop. XXX. *Ubi quis invenerit doctrinam, in Augustina clarè fundatam; illam absolutè potest tenere, & docere, non respiciendo ad ... Pontificis Bullam.*

Ministro præstanda sunt, utendum est sententia securiore, & materiâ, ac formâ certâ, v. g. in Baptismo. A) Ratio est: quia, licèt præcisè operationem spectando, Minister non peccaret, sequendo opinionem probabilem; nec Sacramento irrogaret irreverentiā: quia tamen effectus Sacramenti, ùt remissio peccatorum, & infusio gratiæ dependet à vera materia, & forma, graviter proximo noceret; ideòque peccaret; qui pro materia certa adhiberet dubiam. Excipitur tamen casus necessitatis, in quo Sacramentum cum dubio valoris, potest præberi sub conditione, v. g. Baptismus morituro in aqua rosacea mixta, si naturalis desit; quia tunc proximus juvari debet, ùt potest: & ex duobus malis minus eligendum. Vide Laym. hìc, & Suar. *t. 4. d 26. s. 6.* Bec. *c. 4. q. 9.*

2. Medicus, A) & Chirurgus sequi debent tutiora, & probabiliora: nec uti possunt v. g. explorandi gratiâ medicamento probabili, multòque minus dubio, si certum habeant, Sanch. Bonac. *l. c.* Baldel *de conscientia dubia*, vid. infra *l. 4. c. 3. d9.*

Dixi

A) Innoc. XI. damn. Prop. I. *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore; nisi id vetet lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc Sententia probabili tantùm utendum non est: in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis..*

A) Ad probabiliorē obligatio est, etiā in Judice. Innoc. XI. damn. Prop. II. *Probabiliter existimo: Judicē posse judicare juxta opinione etiā minus probab.*

Dixi *ſi adhuc ſit Probabilis*: quia ſi probabilitatem amiſerit, ob aliquod decretum in contrarium, vel gravem cenſuram, vel rationem gravem de novo inventam, quæ difficulter refutanda videatur, non habet locum reſponſio. *Unde reſolvitur hic caſus*

Non licet nunc abſolvere pœnitentem abſentem etſi plures Doctores antehac id ſenſerint; horum enim ſententia nunc eſt abolita, & probabilitatem, ſi quam habuit, amiſit; præcipuè accedente decreto Clem. VIII. Bonac. *l. c. n. 17. & alii communiter.*

DUBIUM III.

An in dubio tutior pars ſit eligenda?

RESpondeo. Qui in dubio conſtitutus, poſt diligens examen ſe nequit reſolvere, non tenetur ſemper eligere partem tutiorem, ſed poteſt amplecti partem faventem ſuæ libertati (etiam minùs tutam) dummodò ſit in poſſeſſione ſuæ libertatis; juxta illud axioma: *In dubio melior eſt conditio poſſidentis.* Ratio eſt: quia talis non agit temerè, cùm utatur ſua libertate: quod cuivis licet, quamdiu non conſtat eſſe ea privatum; cùm

eam

IN MATERIA FIDEI. Prop. IV. *Ab Infidelitate excuſabitur infidelis, non credens, ductus opinione minùs probabili.*

ITEM: Prop. XXI. *Aſſenſus fidei ſupernaturalis, & utilis ad ſalutem ſtat cum notitia ſolùm probabili revelationis; imò cum formidine, qua quis formidet, ne non ſit locutus Deus.* vid. La Croix L. 2. 6. & 43.

:am, ut cætera extrema bona poſſideat. Proindèq; olenti obligationem imponere, quæ libertate privet, incumbit probatio obligationis contractæ, juxta *Reg*: 11. *in 6*. Neque huic reſponſioni obſtat axioma contrarium: *In dubio tutior via eſt eligenda*; juia intelligitur, ſi ex una parte ſit dubium, ex altera certum; tum hanc eſſe eligendam: quòd ſi utem utraque pars tuta ſit, axioma univerſim non, :ſt præcepti, ſed conſilii; ut Navarr. Sanch. Bonac. *t. 2. l. 2. q. 4. p. 9. n.21.* Laym. *l. 1. t. 1. 6. 5. § 4.* Fill. *n. 157. & 160.*

Porro pro regula cognoſcendi, quis ſit poſſeſor, attendendum eſt, pro quo ſtet præſumptio in oro externo; is enim cenſebitur poſſidere: præumptio autem cenſetur ſtare pro ea parte, quæ onus probandi in aliam transfert, Bardi. *d. 5. c. 5.* Jnde cum Sanch. *l. c. & aliis reſolvuntur Caſus ſeq.*

1. Dubitatur, poſt ſufficientem diligentiám adhibitam, an lex ſit impoſita, v. g. jejunii; item, an votum, vel juramentum ſit emiſſum: non obligatur dubitans. Ratio eſt: quia, cùm lex, & votum, ut obligent, debeant ſufficienter proponi, meritò hic præſumitur non eſſe, ideòque dubitans manet in poſſeſſione ſuæ libertatis. Suar. Fill. Laym. Contra verò: ſi voviſſe conſtet, & dubitetur, an ſatisfecerit, tenetur ſatisfacere; quia tunc votum eſt in poſſeſſione. Similiter dubitans, an Horas legerit, tenetur legere, quia præceptum eſt in poſſeſſione. Ità Sanch. Laym. Bonac. *l. c.* Fill. *n.* 163.

2. Qui certus eſt de lege, & voto, dubius tamen, an, & quid comprehendatur lege, aut voto;

ùt, ſi

ùt, si sciat se vovisse religionem, dubitat autem, utrum certam, an verò in communi tantum: Item vovit abstinere à copula, dubitat verò, an ab omni an ab illicita tantùm: non tenetur voto quoad partem, de qua dubitat.

3. Si constet de lege, dubium autem sit, an recepta, vel abrogata, vel tu ab ea eximaris: teneris lege. Ratio est, quia, cùm constat de lege, pro ea stat præsumptio, & possessio; proindèque alleganti eam non esse receptam, vel abrogatam, incumbit onus probandi; ideòque, dum non probat, lege tenetur, Laym. *l.* 1. *t.* 4. *c.* 3. Sanch. Fill. contra Salas, & Azor. qui docent, si dubites, an lex sit acceptata, ea te non teneri.

4. Qui dubitat, an vigesimum primum annum expleverit, non tenetur jejunio; quia libertas est in possessione. Contra veró res se habet, si dubites de ætate ad ordinem sacrum, vel beneficium requisita; quia præsumptio, & possessio est pro præcepto: ideòque non potes recipere, donec de ætate constet. Laym *l. c. num.* 35. Sanch. *d.* 40 *&* 41.

5 Si cras sit jejunium, & post examen dubitas, an sit audita duodecima noctis hora, potes cœnare, & carnibus vesci: quia libertas est in possessione. Contra verò, si hodie sit jejunium, & dubitas, an sit duodecima noctis, non licet; quia præceptum est in possessione: cùm constet hodiernum diem esse jejunii, & dubium sit, an transactus. Sanch. Laym. *l. c.* Quæ omnia intellige de dubio strictè sumpto; si enim sit ratio dubium deponendi, v. g. quia aliqua horologia sonuerunt duodeci-

mam

nam, alia non, cessat ratio data. Cùm enim duo horologia sint quasi duo Doctores, seu opiniones probabiles, licet utrumlibet sequi, nisi sciam unum errare. Laym. & alii communiter.

6. Si dubites, utrum mediam noctem cœnando excesseris, vel masticando aliquid deglutiveris, non licet celebrare, vel Eucharistiam sumere, Sanch. l. 2. *de matrim: d.* 41. *n.* 40. Fagund. *p.* 3. *l.* 3. *c.* 5. *n.* 18. tùm quia lex jejuniè sumendi est in possessione: tum quia gravis est irreverentia. Quanquam contraria sententia Laymanno *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. *n.* 36. probabilis: Dianæ verò *par.* 2. *tr.* 4. *de Sacram. R.* 29. tuta etiam in praxi videatur; eò quòd lex Ecclesiastica in casu dubio non videatur tam arctè constringere conscientias: & in dubio factum præsumi non debeat: neque censeatur irreverens, qui juris præsumptionem sequitur. Vide infrà *l.* 6. *tr.* 3. *c.* 2. *d.* 2. & Card. de Lugo. *d.* 15. *n.* 41.

7. Si post contractum bona fide matrimonium, dubium de valore superveniat, quod post veritatis inquisitionem depelli non possit, debitum non tantùm reddi, sed etiam exigi potest: quia dubium superveniens bonæ fidei possessori obesse non debet; vide Sanch. *lib.* 2. *de matrim. disp.* 41. *num.* 47. Bonac. *loc. cit.*

8. Qui certus est de debito, & dubitat, an solverit, tenetur solvere. Suar. Vasq. Lugo. Dian. *p.* 3. *t.* 6. *misc. R.* 59. nisi etiam creditor dubitet; tunc enim Tan. *in* 1. 2. *d.* 2. *q.* 6. 4. putat, non teneri, quod Laym. *l.* 1. *tr.* 1. *c.* 6. ita limitat, ut teneatur non ad integram solutionem, sed ad par-

tem

tem ejus, pro qualitate dubii: quod Dian. *p. 4. t.* 3. *R.* 32. amplectitur, ùt probabile.

CAPUT III.
Quid Conscientia scrupulosa, & quid in ea agendum.

RESpond. 1. Scrupulus est inanis apprehensio, & hinc ortus timor, & anxietas, alicubi esse peccatum, ubi non est. Ità communiter Navar. Azor. & cæteri.

Resp. 2. Licet operari cum Conscientia scrupulosa, manente scrupulo, dummodo judicetur esse scrupulus, &, ùt talis, contemnatur. Neque tamen opus est; ut ad singulos actus formetur hoc expressum judicium, quòd sit scrupulus: sed sufficit, quòd contra eum agatur ex habituali, vel virtuali judicio, ab experientia præteritorum actuum. Ratio est: quia talis nulli periculo se exponit; cùm ad bene operandum sufficiat judicium probabile, aliquid licere: scrupulus autem, cùm ex levi fundamento procedat; non tollit judicium practicum probabile. Sanch *l. 1. c.* 10. Reg. Becan. Fill. *n.* 176.

Respond. 3. Signa Conscientiæ scrupulosæ sunt: 1. Pertinacia judicii, qua doctorum consiliis non acquiescunt: unde varios consulunt, & fatigant, ac tandem nullius judicio stant, nisi suo. 2. Ex levi apparentia frequens judiciorum mutatio: unde oritur in agendo inconstantia. Sic v. g. in Horis legendis aliquando decies mutabunt judicium de lecto, vel non lecto aliquo versiculo. 3. Quod ex

priore

priore procedit, perturbatè agere, & cæcè quodammodo in externis actionibus versari. 4. Habere reflexiones extravagantes infinitarũ circumstantiarũ. 5. Timere in omnibus peccatum, ac contra sapientum, & proprium sæpè judicium esse inquietum. 6. Si Confessarius judicet te esse scrupulosum. 7. In particulari signa scrupuli præsentis sunt hæc duo: 1. Si per illum experiaris te nimium angi, & turbari. 2. Si aliàs expertus sis, te similia apprehendisse sine fundamento.

Resp. 4. Remedia Conscientiæ scrupulosæ sunt: I. Scrupulos contemnere, contra illos agere, nec cogitatione fovere. II. Judicio Confessarii; vel alterius viri docti, ac pii acquiescere, non recurrendo ad eum in singulis actionibus; sic enim se, & illum fatigant, cum scrupulorum incremento; sed accipiendo ab eo generalia principia; à quibus nullius scrupuli causâ, imò nullo modo recedat; etsi enim alterum errare contingeret, quia tamen hoc faciendo agit, quod in se est, non peccabit. III. Bonorum vitam, & consvetudinem, tanquam regulam, intueri. S. Ant. Sylv. IV. Assuefacere se ad sequendas sententias mitiores, & minùs etiam tutas. Fill. *c.* 4. *n.* 182. V. Non judicare quidquam esse mortale, nisi certò sciat, Azor. *l.* 2. *c.* 20. Vasq. Sanch. Fill. *t.* 2. *Cap.* 4 VI. Nunquam otiari quia otiũ implet phantasiã cogitationibûs scrupulosis. VII. Destruere causas scrupulorũ; v.g. melancholicus evacuet medicamentis atram bilem: pertinax frangat suum judicium: superbus, prudentiæ non confidat: rudis instructionem petat: timidus medite-

tur bonitatem DEI; quæ non imponit præcepta redigentia ad insaniam. VIII. Nosse scrupulosorum privilegia, ùt *1.* quòd non teneatur in agendo adhibere examen, & diligentiam, nisì valdè mediocrem, nec tantam, quantam alii; & quòd dum angit scrupulus, nec suppetit consilium, possint liberè agere, quod volunt, nisì certum, & evidens sit, esse peccatum. Vide Vasq. *in* 1. 2. *d.* 57. 2. Quòd nihil teneatur repetere ex præteritis confessionibus, nisì certò sciat, illud esse mortale, & se ritè confessum non esse. Non est autem certus scrupulosus, quamdiu dubitat. Unde suadet Laym. ut nunquam confiteatur dubia, & scrupulos. Et Sà V. *Dubium.* Sanch. Azor. &c. dicunt, non teneri confiteri, nisì quæ jurare possit esse mortalia, & nunquam esse confessum. Ratio utriusque privilegii est, quia in scrupuloso, ex nimio timore peccandi, turbatur ratio, ità ut non possit rectè rem examinare. Unde, esto aliqua confessus non fuerit, non tenetur tamen cum tanto damno, & periculo anxietatis perpetuæ procurare integritatem confessionis; cùm ab ea minores sæpe difficultates excusent, ùt notant Konin. Laym. Bon. Azor. Bec. IX. Confessarius non permittat confiteri, vel proponere scrupulos, vel dubia (maximè, si semel ad satietatem audiverit) quia alioquin nunquam fontem scrupulorum exhauriet. Vide apud Laym. *hìc c.* 6. Fill. Sanch. *hìc.* & *l.* 2. *de matr. d.* 41. Azor. *p.* 1. *l.* 2. *c.* 20. Bresserum *l.* 6. *toto.* Bec. *p.* 2. *t.* 1. *c.* 4. Bonac. *d.* 1. *q.* 4. *p.* 8.

TRA-

TRACTATUS II.

De Regula externa actuum humanorum, ſcilicet Lege.

CAPUT I.

De natura, & obligatione Legis in genere.

DUBIUM I.

Quid ſit Lex, ſive præceptum?

RESpondeo. Lex, & Præceptum, prout hìc indiſtinctè accipitur, eſt recta agendorum, aut omittendorum ratio. Interim, cùm à Superiore non Communitati, ſed alicui tantùm, aut aliquibus in particulari aliquid præcipitur, non appellatur Lex, ſed præceptum tantùm. Suar. Laym. Bonac. *d. 1. q. 1. p.* 1. Unde reſolves.

1. Ad Legem, ſeu Præceptum quis tenetur, non ad Conſilium: cùm hoc tantùm dirigat, illud verò obliget. *ibid.*

2. Cum iniqua lex eſt, & contra rationem, non obligat: quia deficit à rectitudine. *ibid.*

3. Cùm dubium eſt de juſtitia, teneris lege: quia legislator poſſidet jus præcipiendi: idemque regitur altiore conſilio; ac poteſt habere rationes ſubditis occultas. Addit Suarez, etiam obligare, licèt contra juſtitiam legis ſint rationes probabiles; quia aliàs nimia daretur licentia legibus non parendi, cùm vix poſſint eſſe tam juſtæ, quin aliqua apparens ratio dubitationem movere poſſit. Suar. *l. 1. c. 9.* Bon. *p. 7. n.* 1.

4. Leges, & ſententiæ latæ à tyrannis obligant, ſi ii pacificè regna poſſideant, & à Republica tole-

ferentur. Nec obstat, quòd sententia judicis illegitimi dicatur esse nulla: id enim verum est de sententia, prout est præcisè à tyranno; non autem, prout est à voluntate, saltem interpretativa, & implicita Reipublicæ; quæ, dum tyrannum, & judices ab eo constitutos repellere nequit, tacitè confert iis potestatem gubernandi, eorumque leges, & acta ratificat. Less. *l.* 2. *c.* 29. *d.* 9. Sal. *d.* 10. *f.* 1. *n.* 14.

5. Non tenetur quis ad legem, nisi promulgata sit, sive denuntiata. D. Th. 1, 2. *q.* 90. Laym. *l.* 1. *t.* 4. *c.* 2. Molina, Salas, Suarez, & alii communiter.

DUBIUM II.

Quotuplex sit Præceptum?

Respond. 1. Præceptum dividitur 1. Universaliter in Affirmativum, & Negativum. Illud est, quod bonum præcipit; hoc, quod malum prohibet. Differunt inter se, quòd Affirmativum obliget quidem semper, sed non ad semper, seu non pro omni tempore, v. g. Honorandi sunt parentes, non semper, sed suo tempore. Negativum obligat & semper, & ad semper. Vide. Bec. *in.* 1. 2. *t.* 3. *c.* 1. *q.* 3.

2. In naturale, & Positivum. Præceptum Naturale, seu juris naturæ, est dictamen, seu judicium nostræ rationis, quô per lumen nobis ab authore naturæ impressum statuimus, quid agendum, & quid vitandum sit; quale est illud: Bonum est faciendum; malum fugiendum. Ex quo præcepto generali, particularia, v. g. Deum esse colendum,

dum,

dum, nemini faciendam esse injuriam; imò omnia Præcepta Decalogi (exceptâ circumstantiâ Sabbathi) multàque alia derivantur. Præceptum positivum, seu Juris positivi est, quod libera DEI, vel hominum voluntate positum est, & ex eadem dependet, v. g. Præceptum de Baptismo, jejunio quadragesimali, &c.

Porro; quomodo Præcepta Positiva mutari, ac variari possint, ac soleant: Naturalia verò semper maneant, vide apud Scholasticos, & Less. *l.* 2. *de Jure & Just. c.* 2. *d.* 2.

Resp. 2. Præceptum Positivum dividitur in Præceptum Juris Divini, quod scilicet à Deo traditum est; & in juris humani, quod ab homine. Positivum Divinum dividitur in Præcepta Veteris, & Novæ legis. Lex vetus continebat præceptá moralia, ceremonialia, & judicialia; de quibus vid. D. Th. 1. 2. *q.* 103. Lex nova continet præcepta supernaturalia fidei, & Sacramentorum. Positivum humanum dividitur in præceptum Juris Ecclesiastici, sive Canonici, quod authoritate Ecclesiæ, scilicet Summi Pontificis, aut Concilii, statutum est: & Juris Civilis, seu Politici, quod fundatur in potestate sæculari.

DUBIUM III. A)

An vis, & substantia Legis positivæ dependeat ab acceptatione communitatis?

Resp. Etsi ità sentiant Canonistæ: item Navar. Azor &c. ci-

A) Alexand. VII. damn. Prop. XXVIII. *Populus non peccat; etiamsi absque ulla causa non recipi legem à Principe promulgatam.*

&c. citati à Laym. *l. 1. tr. 4. cap. 3.* eò quòd ponant, leges hac tacita conditione ferri; si à populo fuerint acceptatæ, alioquin vim, seu obligationem, non habituras. Verior tamen sententia est Theologorum, leges absoluti Magistratûs non pendere à populi acceptatione, & consensu; sed mox ut legitimè promulgatæ sunt, obligare populum ad recipiendum: præsertim in legibus Pontificis, qui suam potestatem non accepit à populo, sed à Christo. Vasq. Suar. Molina, &c. Unde à Laym. *l. c.* resolvuntur hi Casus.

1 Episcopis ex officio incumbit, novas leges Pontificias (ùt Principibus Imperatorias) promulgare per suas diœceses, atque in usum deducere.

2. Si lex in Provincia promulgata sit, sed à majore parte populi non accipiatur, nec observetur, tunc: si legislator id sciat, & taceat, censetur hoc ipso legem revocare. Si verò id sciat, & urgeat observationem, quisque tenetur eam servare; quia potiùs caput suum, quàm reliqua membra, sequi debet.

3. Si Princeps nesciat, non recipi, nec deduci ad usum, durat legis obligatio, donec elabatur decennium: quo elapso, præscriptum est contra eam, sive Imperatoria sit, sive Pontificia; & tunc non ampliùs obligat. Uti & Lex Ecclesiæ, etsi semel recepta sit, aboletur per præscriptionem, sed annorum plurium, nempe quadraginta. Navar Azor. Suar.

4. Si tu legem promulgatam paratus sis suscipere, & data occasione etiam observes; sed alii

plerique

plerique è communitate non recipiant, nec recepturi videantur, tunc saltem ab ea excusaberis per discretionem.

5. Etsi primi Episcopi fortè peccârint, non recipiendo legem, nec in usum deducendo, successores tamen eorum, si post longum tempus videant non observatam, credere possunt, esse sublatam per præscriptionem.

6. In dubio, num lex recepta sit, nec ne? præsumendum est pro ipsâ: quia factum in dubio præsumitur, si de jure faciendum erat. Vide Azor. *l.* 5. *c.* 4. Laym. *hîc c.* 3. Sal. *de leg. disp.* 13. *s.* 3.

DUBIUM IV.

An præcepta etiam humana obligent sub peccato & quali?

Respondeo. Cùm DEUS sit Dominus noster, atque etiam Superioribus parere nos jusserit, non solùm ipse, sed & illi nobis præcipere possunt; & præcipiunt, tum sub pœna, tum etiam sub culpa, sive peccato; eòque gravi, aut levi, prout & rei præceptæ ad intentum finem necessitas, & materiæ quantitas, & eorum voluntas sese habent; quæ ex eorum verbis, circumstantiis, aut prudentum æstimatione solet colligi. Ità Theologi communiter, S. Th. Suar. Salas, &c.

Unde resolvuntur hi Casus.

1. Graviter peccat, qui deliberatè, & in materia magna violat præceptum aliquod Decalogi, vel Ecclesiæ.

2. Cùm res levis est, non peccat mortaliter transgrediens, etsi Superior sub mortali præceperit, qu-

quia id eum posse negant, Suar. Laym. & alii communiter: verbi gratia, ne quis frangat silentium, ne edat uvam, ut claudat ostium, &c. quia est res parva, & incapax tantæ obligationis. Nec ipse DEUS in materia parva sub mortali obligat. Vid Less. *l.* 2. *c.* 4. *d.* 9. Salas. *d.* 10. *s.* 7.

3. Aliud esset, si materia aliàs levis fieret gravis ratione circumstantiarum; ùt v. g. contemptûs, scandali, magni boni communis, vel finis à legislatore intenti. Sic, abstinentia à pomo in paradiso, in se quidem parva, gravissima tamen erat ex circumstantia finis. Suar. *l.* 3. *c.* 25.

4. Quando materia est gravis, potest Superior præcipere sub culpa tantùm levi; quia, sicut potest nullo modo obligare, non præcipiendo: ità etiã potest obligare sub veniali tantũ. Ità Suar. Less. *l. c.* contra Vasq.

5. Potissima signa, ex quibus colligi possit, an lex obliget sub gravi culpa, sunt hæc, I. Si materia sit gravis, & non constet in contrarium de voluntate præcipientis. Unde Cajet. *in sum. verb. Cler.* docet, Clericos tantùm peccare venialiter, dum contra præcepta juris positivi, aves, & canes sequuntur ad venandum. II. Si verba magnam vim habent; ùt jubemus, interdicimus, in virtute sanctæ obedientiæ; vel vi voti, aut juramenti, vel graviter mandamus, &c. III. Si pœna magna adjiciatur; ùt, excõmunicationis, depositionis, maledictionis æternæ, exilii perpetui, mortis, &c. IV. Si ità fert usus, & consuetudo inter peritos, & timoratos: quia consvetudo est optima legum interpres, ùt patet in lege jejunii Ecclesiastici, & abstinentiæ à carni-

à carnibus; item Communionis annuæ, quas graviter obligare probant hìc Tol, Laym. *C. 14. n. 4.* Bonac. *p. 7. §. 4.*

CAPUT II.

De subjecto, cui datur Præceptum.

DUBIUM I.

Quæ personæ præceptis obligentur?

Respondeo. Soli subditi, ratione utentes obligantur, ità ut eorum transgressione peccent. Quod addo propter ebrios, & ad tempus amentes; qui, etsi verè iis obligentur, eorum tamen violatione non peccant, defectu advertentiæ, rationis, & consensûs. Pars prior, est communis, & certa. Fill. *t. 21. cap. 11. q.* 10. Bonac. *p. 6. &c.* Laym. *l. 1. tr. 4. c.* 10. Posterior est eorundem. Cujus ratio est, tum, quia præceptum, cùm sit directivum, supponit usum rationis; tum, quia obedientia tantùm est eorum, qui ratione, & voluntate utuntur. Neque aliàs transgressio ad culpam imputari posset.

Unde resolves hos Casus.

I. Legislator non tenetur suis legibus, ut sic, quoad vim coactivam, & pœnam, sive directè: indirectè tamen, & quoad vim directivam, & ex æquitate quadam, tenetur se, tanquam caput, membris conformare. Ità S. Th: *1. 2. q. 96. d. 5. ad* 3. Sylv. Suar. Bonac. Laym: *l. 1. t. 4. c. 9.* contra Azor. Tenetur etiam in contractibus cum reliquis pari conditione uti. Vid. Fill. *t. 21. Cap.* 5.

2 In-

2. Infideles non baptizati, etiam Catechumeni, non obligantur præceptis Ecclesiæ: obligantur tamen hæretici, & alii, qui per baptiſmum Eccleſiæ ſemel ſunt ſubjecti.

3. Etſi pueri ratione utentes, legibus iis Eccleſiæ, quarum materia eorum ætati eſt conveniens, v. g. confeſſionis annuæ, ſecundùm Navar. Henriq. & Azor. item abſtinentiæ à carnibus; auditionis ſacri, ſecundùm Sanch. &c. obligentur quoad culpam; non tamen quoad pœnas ordinarias, niſi ſint püberes; quales ſunt maſculi annô 14. puellæ 12. abſoluto. Ità Sotus, Vaſq. *de pænit.* q. 90. *d.* 2. Sà *v. Cenſura.*

4. Infantibus, non baptizatis, & perpetuò amentibus, licitè dantur carnes diebus Veneris, & imponuntur opera ſervilia feſtis; non tamen ebriis; cùm legi maneant ſubjecti, utì nec licitè irritantur amentes ad blaſphemandum, lædendum, &c. eò quòd talis actio tribueretur principali agenti, qui alterius operâ uteretur, quaſi inſtrumento, ùt Laym. *l.* 1. *t.* 4. *c.* 10. Bonac. *p.* 6. & Sanch. *t. Mor. c.* 12.

5. Clerici, cùm jure divino ſint exempti de poteſtate civili, ùt docet Bell. *l.* 1. *de Cleric. c.* 28. non tenentur legibus civilibus directè, & quoad vim coactivam. Unde nec à Principe ſæculari puniri poſſunt. Cùm tamen ſint membra Reipub. & alioqui communis æquitas ſervari non poſſit: tenentur indirectè, & quoad vim directivam, legibus communibus iis, quæ ad bonum commune ſpectant, & eorum ſtatui non repugnant: quales v. g. ſunt

ſunt leges prohibentes, vel irritantes contractum (nisi hæ ſint pœnales, tunc enim, quia vim coactivam obtinent, eos non ligant) ideòque peccant contra juſtitiam, & ad reſtitutionem tenentur, ſi frumenta, v. g. vel alia vendant ultra pretium à Principe ſtatutum. Ità Molina. Suar. Sal. Tan. Vid. Laym. *l. c.* quia Jus Naturæ exigit, ut vendant pretio juſto: tale autem cenſetur, quod decernitur lege.

DUBIUM II.

An Peregrini teneantur legibus ſui domicilii, dum ab eo abſunt?

Suppono I. Præceptum aliud eſſe locale, quod ſcilicet certo tantùm in loco, urbe v. g. vel Parochia obligat: aliud univerſale, ſeu juris communis, quod totam ferè Eccleſiam obligat.

Suppono II. Peregrinos propriè dici eos, qui aliquò veniunt animô non manendi, ſed tantùm ſubſiſtendi per aliquot dies, vel ad ſummùm per minorem anni partem; ut, mercatores, viatores, non autem ſtudioſi, neque ancillæ, quæ veniunt ad ſerviendum.

Reſpondeo: Non obligari. Ità Navar. Sanch. Leſſ. *l. 4. Cap. 3. diſt.* 8. Ratio: quia præcepta localia per ſe, & directè reſpiciunt territorium, eìque ſunt affixa: atque adeò non obligant, niſi exiſtentes intra illud. Lex enim ità fertur, v. g. Feſtum illud tali loco celebretur? ideòque hic valet illud: *Si fueris Romæ &c.* Addit Laym. *c. 11.* Præceptum locale exſpirare etiam intra proprium territorium, in loco exempto, quòd is æquiparetur loco ſito extra territorium.

Ex

Ex quibus resolves hos Casus.

1. Si Episcopus sub pœna excommunicationis vetet lusum aleæ, non obligantur Clerici ludentes in loco exempto à jurisdictione Episcopi. Bonac. *p.* 6. Laym. *C. u. n.* 5.

2. Si quis die jejunii, aut festo, sit in loco alio, non sui territorii, aut exempto, ubi tunc non est jejunium, aut festum: potest ibi comedere, exercere servilia. Laym. *loc. cit. Cap. u.* Bonac.

3. Id etiam habet locum in præceptis juris communis; si in loco isto sint usu abrogata, vel non recepta, vel habeatur privilegium. Quare potest v. g. Mediolani primis quatuor diebûs quadragesimæ, vesci carnibûs, cùm id ibi liceat. Item in Belgio sabbathis intra Nativitatem, & Purificationem, vesci carnibûs: item in loco, ubi Tridentinum non est receptum, validè (etsi non licitè) inire matrimonium clandestinum. Suar. Sanch. *l.* 1. *c.* 12. Less. *&c.*

4. Potest quis discedens manè ex oppido, ubi non est jejunium, vesci carnibûs, etsi meridie rediturus sit domum, ubi est jejunium; nec tunc, ubi domum venerit, tenebitur ad servandum jejunium ista die, cùm illud jam violaverit, ideòque servare non possit; tenebitur tamen domi ad abstinentiam à carnibus, cùm illa adhuc possit ibi servari, eò quòd sit dividua. Vid. Sanch. *l. c.* Less. *c.* 17. *d.* 8.

5. Si quis abiturus est loco, ubi est jejunium, sciatque, se certò perventurum vesperi ad locum, ubi non sit jejunium, tunc etsi non possit ibi vesci

carnibus

carnibûs, unde abit (cùm ista abstinentia sit dividua) potest tamen ibi manè jentare, & meridie prandere, ùt contra quosdam docent Less. & Sanch. suprà.

6. Probabile etiam est, & in conscientia securum, quod docet Sanch. *l. 2. de matrim. d.* 18. *& l. mor. c.* 12. contra Navar. Suár. Peregrinos, antequam excedant proprio territorio, non teneri implere præcepta, quæ eos ibi deprehendunt, v. g. non teneri eum manè audire sacrum die festo, qui ante prandium venturus sit aliô, ubi non sit festum: quia, si mansisset in loco, ubi præceptum obligabat, poterat differe ad id tempus: quando autem pervenit ad alium locum, desinit obligari. Nec obstat, quòd prævidens impedimentum teneatur prævenire; quia id tunc tantùm verum est: quando, manente vi præcepti quis est impediendus, hic autem ab obligatione præcepti absolvitur. Contraria tamen sententia, tanquam magis pia suaderi potest, nisi quid obstet, Sanchez 1. *moral. Cap.* 12. *& lib.* 13. *de matrim. disp.* 8. *num.* 21.

DUBIUM III.

An Peregrini, & vagi teneantur præceptis locorum in quibus morantur?

Respond. Regulariter non tenentur præceptis specialibus illorum locorum. Ità Laym. Sanch, Azor. Konin. Less. Reginald. Fill. contra Navar. Suar. Sá, &c. [& quoad vagos, etiam contra Bonac. & Sanch, (Ratio est: quia non potest dari ulla ratio huius obligationis, cum illi non sint sub-

diti

diti vel locis, vel Superioribus, quorum tales leges fuerunt; ideòque sint extra eorum jurisdictionem. Nec obstat 1. eos nullis partialium locorum statutis, sed solo jure communi teneri: quia id non est absurdum. Nec 2. quòd vagi, ob delicta commissa, puniri possint: hoc enim consuetudo recepit, ne scelera maneant impunita.

Dixi 1. *regulariter*: quia tenentur quibusdam legibus, maximè quarum violatio cederet in damnum, & injuriam illius loci, in quo morantur: ùt etiam iis, quæ sunt de contractibus celebrandis.

Unde resolves hos Casus.

1. Tales non tenentur audire Missam, & possunt opera servilia exercere die istic festo: non tenentur jejunare, nec abstinere à carnibus: quando istic est jejunium, & domi suæ non est. Intellige utrumque seclusô scandalô, propter quod Episcopus loci punire posset. Laym. *l. tr. t. 3. c. 12. num. 4.*

2. Peregrinis non licet frumenta evehere, vel vendere, supra pretium ibi statutum, noctu arma ferre, &c. si talia ibi prohibita sint, Panorm. Regin. Sanch. *n. 36.*

Dixi 2. *Præceptis specialibus*: quia, si domi tuæ consuetudine derogatum sit alicui præcepto juris communis, & aliò venias, ubi illud viget, eodem obligaberis. Ratio est: quia lex juris communis est universalis, & obligat omnes sinè ordine ad locum. Laym. *C. 12. n. 3.*

Unde resolvitur hic Casus.

Belga aliquis veniens Coloniam, v. g. tenetur

istic

ſtic ſabbathis inter Nativitatem Chriſti, & Purificationem abſtinere à carnibus; quia privilegium jus comedendi tunc carnes, non eſt perſonale, ſed locale; ideòque exſpirat extra locum. Laym. loc. cit.

DUBIUM IV.

An Peregrini teneantur præceptis juris communis, ſi non ſunt in uſu in loco, ubi morantur?

Reſp. Non teneri. Ratio eſt, quia tunc valet privilegium locale, quo frui poſſunt omnes, qui in loco morantur. Ità Sanchez 2. *mor. Cap.* 12. Suar. Laym. &c. Unde reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Si Germanus per Hiſpaniam tranſeat, poteſt ſabbathis veſci inteſtinis animalium. Idem, ſi per Belgium, aut Mediolanum iter habet, poteſt inter Nativitatem Chriſti, & Purificationem, in Belgio ſabbathis, Mediolani verò quatuor primis diebus Quadrageſ. carnibus veſci. Sanch. Suar. Bon. *p.* 6. *n.* 61.

2. Si quis ex Diæceſi Catholica, v. g. Hildeſio, ubi vetus Calendarium adhuc eſt in uſu, veniat in aliam, ubi novum eſt receptum, v. g. Monaſterium, poteſt, ſi ibi Quadrageſima præteriit, carnibus veſci, ùt docet Sanch. *l. c.* Salas *n.* 69. Bon. *n.* 46. Leſſ. *l.* 4. *c.* 2. *d.* 8. qui tamen contrariam ſententiam ſuadet in praxi, licèt hæc tuta ſit, ùt etiam docet Laym.

Addidi *ex Diæceſi Catholica*: quia ſi Catholicus veniat in terras hæreticorum, ubi alii Catholici non ſunt, tenetur ibi ſervare novum Calendarium, ad vitandum ſcandalum, & contemptum Ec-

clesiæ Catholicæ. Vid. Laym. *l. 1 t. 4. c. 11. n. 8*

CAPUT III.

De modo, quo observanda sunt præcepta

DUBIUM I. A)

An debeant impleri ex charitate?

RESP. Possunt impleri sinè charitate, nisi hanc in substantia includant, v. g. præceptum dilectionis DEI. Ratio est, quia tantùm præcipitur substantia actûs inclusi in præcepto, v. g. ùt honoretur parens, non autem finis, aut modus præcepti, ùt docet S. Thom. *1. 2. q.* 100. *a.* 10. Interim certum est, requiri charitatem in operante, ut impletio præcepti sit meritoria, juxta illud 1. Cor. 13. *Si lingvis hominum loquar.* S. Thom. Suar. Sanch. Unde resolvuntur sequentes casus.

I. Si quis jejunet, vel intersit sacro ob vanam gloriam, vel etiam, ut furetur, potest nihilominus implere præceptum, etiam per actum ex circumstantiis peccaminosum: quia implet substantiam illius præcepti, licèt peccet contra aliud, cui finis ille malus opponitur, ùt docet Sanchez. *1. mor. c. 14.* Laym. *l. 1. t. 4. c. 4. n. 6.* Card. de Lugo *disp. 22. s. 2. n. 23.*

2. Simili

A) S. Pius V. damn. Gregor. XIII. & Urbanus VIII. confirmat damnationem: Prop. XVI. Michaëlis Bay. *Non est vera legis obedientia; quæ fit sinè charitate.*

Prop. LVI. Definitiva hæc sententia: *Deum homini nihil impossibile præcepisse; falsò tribuitur Augustino, cùm Pelagii sit.*

2. Simili ratione impletur votum, juramentum DEO factum, pœnitentia Sacramentalis, licèt actus ipse sit peccatum. *iid. ll. cc.* A)

D U B I U M II.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio iis satisfaciendi?

Resp. Quòd non. Ità Sanch. Vasq. *l. 2. q.* 100. *n. 9.* & alii communiter. Ratio est, quia lex tantùm præcipit liberam operis externi executionem, v. g. auditionem sacri; non autem, ut alio peculiari actu quis velit, vel intendat præcepto satisfacere, sive ut alii loquuntur, præcepta non obligant ad obedientiam formalem, hoc est, ut illud fiat, quia præcipitur, sed tantùm ad materialem, sive, ut fiat quod præcipitur. Vid. *inf. l.3. tr. 3. c. 1. d.*

3. Unde resolvuntur sequentes casus.

1. Qui alicujus præcepti immemor, illud implevit, v. g. ignorans esse diem festum, liberè tamen interfuit sacro, is satisfecit. Neque, ùt quidam volunt, necesse est, ut postea intelligens esse diem festum, velit tunc satisfacere per Missam au-

Prop. LXI. *Illa Doctorum distinctio: Divinæ legis mandata bifariam impleri; altero modo, quantùm ad præceptorum operum substantiam tantùm; altero: quantùm ad certum quendam modum; videlicet: secundum quem valeant operantem perducere ad regnum æternum (hoc est ad modum meritorium) commentitia est, & explodenda.*

A) Alexand. VII. damn. Prop. XIV. *Qui facit confessionem voluntariè nullam, satisfacit præcepto*

ditam, quia implevit ſubſtantiam actûs præcepti. Th. Henr, Fill. *t.* 5. *c.* 7. *q.* 7.

2. Is votum, juramentum, & pœnitentiam Sacramentalem verè implet, qui opera promiſſa, vel injuncta exequitur, etſi non habeat intentionem implendi: modò tamen non applicet ea pro alia re. Ratio eſt, quia vota, &c. ſunt leges quaſi particulares, quas homo ſibi, vel alteri imponit, unde tantùm obligant ad ſubſtantiam actûs. Suar. Azor Leſſ. Laym. *n.* 7.

DUBIUM III.

An ſatisfaciat præcepto, qui faciens opus expreſsè intendit per illud non ſatisfacere?

Reſp. Satisfacit. Ità Suar. Vaſq. Val. *l. c.* & Leſſ. *l.* 2. *c.* 7. *dub.* 10. contra Nav. Azor. &c. Ratio eſt, quia præcepta tantùm obligant ad ſubſtantiam operis injuncti, ergo illâ poſitâ, non eſt in poteſtate operantis, ut non ſatisfaciat. Nec refert 1. quòd actus non operentur ultra intentionem agentis; quia id intelligitur, quando eſt in poteſtate operantis, v. g. ſatisfacere, vel non. Nec 2. quòd, qui debet alteri centum, non ſatisfaciat obligationi, ſi liberali donatione det ducentos. Nec 3. quòd voto obligatus ad recitandum Roſarium, ſi recitet animo non implendi, non ſatisfaciat. Ratio eſt quia hæ, & ſimiles obligationes proveniunt ex voluntate promittentis, qui, ſicut ab initio debitorem ſe liberè conſtituit, ſic in debito liberè permanere poteſt: obligatio autem parendi legi provenit ex voluntate legislatoris; ideòque non extenditur ultra ejus intentionem, & voluntatem, nempe ultra ſubſtantiam

ſtantiam operis præcepti. Kon. *n.* 309. v. Leſſ. *l. c.* & Laym. *hìc.* Unde reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Sacerdos, qui legit Horas non ea devotione, qua voluit, ideòque propoſuit ad ſatisfaciendum præcepto repetere, etſi deinde non repetat, ſatisfecit tamen præcepto. Suar. Kon. Card. de Lugo, &c.

2. Audiens Sacrum die feſto, quod ſcit eſſe ultimum (vel, ſi non ſit ultimum, intendens non audire aliud) licèt intenderit non ſatisfacere, verè tamen ſatisfecit præcepto de audienda Miſſa; etſi peccârit contra aliud præceptum, quô quis tenetur eſſe ſubditus legislatori. Card. de Lugo *loc. citando.*

3. Is, qui ſacrum audivit die feſto, legit Horas Canonicas, abſolvit pœnitentiam Sacramentalem, cum animo non ſatisfaciendi, non tenetur poſtea mutare voluntatem, ut velit per præcedens opus ſatisfeciſſe, quia verè ſatisfecit; Sanch. Salas, *d.* 9. *n.* 33. Card. de Lugo de Euchar. *d.* 22. *ſ.* 2. *n.* 21. contra Suar.

DUBIUM IV.

An ad impletionem præceptorum requiratur intentio, ſeu voluntas faciendi id, quod præceptum eſt?

Reſp. Quòd ſic. Ratio eſt, quia, cùm lex detur hominibus, non brutis; ideòque humanô modô ſit implenda; hinc impletio omnis præcepti, ſive humani, ſive divini, debet eſſe actus humanus, conjunctus cum libertate, & voluntate operantis, id eſt, ut velit, ſive intendat facere hoc, quod eſt

præceptum, v. g. audire ſacrum, jejunare, &c. Eſt communis. Vid. Vaſq. 1. 2. *q.* 100. *d.* 9. Suarez. Sanch. Unde reſolvuntur hi Caſus.

1. Qui audivit ſacrum die feſto, ebrius, dormiens, aut impos ſui quomodocunque, aut neſcius, quid aggrederetur, aut vellet facere, tenetur poſtea compos ſui factus, audire aliud ſacrum. Suarez, Sanch. Salas *d. n.* 32.

2. Is, qui audivit ſacrum, jejunavit, &c. prorſus violenter coactus, non ſatisfecit; non enim fuit actus humanus defectu voluntarii. Vaſq. Suar. Azor. Fill. *n.* 212.

Dixi, *prorſus violenter;* Quia, ſi famulus, v. g. metu domini, aut puer metu magiſtri, ſacrum audiat (eſto non ſit auditurus, ſi magiſter abeſſet) is, etſi perverſa voluntate illa peccet, præcepto tamen ſatisfacit. Ratio eſt, quia metus non tollit libertatem. Sanch. Sal. *l. c.* Laym. *l.* 2. *t.* 4. *n.* 12.

3. Recitans Horas ſola intentione legendi, vel addiſcendi, non ſatisfacit: utì nec ille, qui vadit ad ſacrum tantùm, ut oculos paſcat, cum alio colloquatur, vel exſpectet amicum. Card. de Lugo *l. c. n.* 23.

4. Nec ſatisfacit is, qui tantùm fictè confitetur, orat, &c. quia non ejus fictio, ſed opus præceptū eſt

DUBIUM V. A)

An duplici præcepto, uno actu, vel diverſis actibus, eodem tempore poſſit ſatisfieri?

Reſp. 1. Uno actu diverſa præcepta ſimul impleri poſſunt, nisì aliud colligatur ex mente præcipientis

A) Alexand. VII. damn. Prop. XXXV. *Unico*

tis. Patet ex praxi quotidiana: qui enim obligatur ad Horas ratione ordinis, & beneficii, satisfacit una recitatione, Sanch. *l.* 1. *c.* 14. Sal. Bonac. *p.* 10. Unde resolvuntur hi Casus.

1. Cùm Dominica, & festum incidunt in eundem diem, non teneris audire duo sacra.

2. Votum, & pœnitentia in confessione injuncta, plerumque non implentur per actum aliàs debitum: quia hæc plerumque non est mens voventis, & Confessarii, vid Suar. *t.* 4. *in.* 3. *p.* Sanch. 1. *mor.* *c.* 14.

Dixi *plerumque*; Quia subinde Confessarii injungunt opus aliàs præceptum.

3. Qui alteri ex pluribus obligationibus debet centum, v. g. non satisfacit, si simel dat centum: quia in debitis justitiæ attenditur æqualitas rei ad rem; non potest autem unum centum æquale esse debitis plurium centum. Unde in his alia est intentio, & mens obligantis, Sanch. Sal. *l. c.*

Resp. 2. Potest quis eodem tempore diversis actibus, duplici Præcepto satisfacere, dummodo unum non impediat alterum. Est communis. Et ratio est, quia plerumque temporum diversitas non præcipitur. Suar. Azor. *p.* 1. *l.* 7. *c.* 5. Sanch *l.* 1. *c.* 14. Unde resolves.

1. Potest quis eodem tempore audire Missam in festo præceptam, & simul legere horas, vel alias orationes voto, aliàve ratione debitas. Bon. *p.* 10. *n.* 8.

 2. Potest

officio potest quis satisfacere duplici præcepto, pro die præsenti, & crastino.

2. Poteſt item, qui tenetur audire duas Miſſas, eas audire ſimul, imò etiam tres, ùt docent aliqui, dum ſimul in pluribus altaribus celebrantur. Sanch. l. *mor. c.* 14. *n.* 12. Maiór. *in* 4. *diſt.* 18.

DUBIUM VI.

An qui uno actu violat plura præcepta, committat plura peccata?

Reſp. Si violet præcepta materialiter tantùm diverſa, ità ut, licèt ſint plurium legislatorum, habeant tamen motivum formale idem, & verſentur circa materiam eandem numero, cum iisdem circumſtantiis, unum tantùm peccatum cōmittit: Si verò præcepta ſint formaliter diverſa, ob motiva proxima ſpecie diſtincta, vel verſentur circa materiam numerô diverſam, committet plura peccata: quia ſunt obligationes, & malitiæ diverſæ. Ità Sanch. *l.* 9. *de matrim. d.* 15. Vaſq. *l.* 2. *d.* 9. Sal. Card. de Lugo *d.* 16. *n.* 245.. Unde reſolvuntur.

1. Qui non jejunavit die Vigiliæ incidentis in Quadrageſimam, aut neglexit ſacrum feſto, incidente in Dominicam, unicum commiſit peccatum; ſatìsque eſt confiteri de jejunio, & ſacro uno: quia in his præceptis unica eſt ratio formalis, & motivum proximum, v. g. in priore maceratio carnis: in poſteriore cultus DEI. Laym. Sanch. Card. de Lug. *l. cit.*

2. Qui violat votum, & juramentum, vel votum, & præceptum Eccleſiæ de eadem re, duplicem malitiam committit, ac proinde id in Con-

feſſione

fessione explicandum est: quia voti observatio præcipitur, ut fides DEO debita servetur; juramenti autem, ne *DEUS* vocetur in falsum testem: & sic duæ sunt hìc rationes formales, utì & sunt in omissione Missæ, quæ & propter festum, & ex injuncta pœnitentia audiri debet. Card. de Lug. *l. cit.*

3. Si ligatus cum ligata adulteretur, duplex peccatum injustitiæ committitur, unum contra propriam uxorem, alterum contra maritum adulteræ: ùt etiam, si quis uno actu occidat plures, sunt plura homicidia, quia in istis materia est numero diversa. Laym. *l. l. t. 2. c.* 10 *n. 3.* Sanch. Card. de Lugo. *l. c.*

CAPUT IV.

Quæ excusent à transgressione præcepti.

DUBIUM I. A)

An ignorantia excuset?

Resp. Si sit invincibilis, excusat; quia nemo peccat, nisì actu voluntario; hic autem cognitionem præsupponit. Si autem sit vincibilis, & culpabilis, non excusat; qualis est, cùm poteras, & tenebaris scire, aut discere, & in mentem veniebat dubitare, nec studuisti intelligere. S. Aug. S. Th. Sanch. 1. *mor: c.* 16. *& cæteri communiter*, contra Palaum. Unde resolvitur.

1. Si quis die jejunii, nihil cogitans de præcepto

A) Alexand. VIII. damn. Prop. II. *Tametsi detur ignorantia invincibilis Juris naturæ, hæc in statu naturæ lapsæ operantem ex ipsa, non excusat à peccato formali.*

cepto, cœnet, aut carnes comedat, non peccat similiter in aliis, ut si occidas hominem, putans esse feram. Bon. *q.* 8. *p.* 3.

2. Si in aliqua re tantùm advertas malitiam unius generis, illam solam contrahis, ut v. g. si quis cognoscat fœminam, quam scit non esse suam, ignorat autem esse consangvineam, is, fornicationem tantùm, vel adulterium committit, non incestum. Laym. *l.* 1. *t.* 2. *c.* 4. Bon. *l. c.*

DUBIUM II.

An metus excuset?

Resp. Si ex metu facis, quod simpliciter malum est, peccas quidem; minuitur tamen per metum malitia; quia minuitur libertas. Interim sæpè fit, ut præcepta quædam non obligent, cùm eorum observatio cederet in grave alicujus incommodum: & tunc, si ex metu talis incommodi quis tale præceptum omittat, non peccat, cùm præceptum non liget. Est communis. Unde resolvitur.

1. Præceptum naturale negativum, prohibens rem intrinsecè malam, non licet violare nequidē ob metum quidem mortis.

2. Metus gravis v. g. mortis, &c. sæpè non tantùm excusat à præcepto positivo, tam divino, quàm humano; sed quandoque etiam ab affirmativo naturali: & sic (ùt Sanchez 1. *mor. c.* 18.) non tenetur

Et confixa est Romæ annô 1685. 8. Augusti hæc cujusdam Theologi Lovaniensis: *Nullam admittimus ignorantiam invincibilem Juris naturæ in ullo homine, dum hic, & nunc contra Jus naturæ agit.*

Et hæc Abailardi ab Innoc. II. dānata: *Non peccârunt, qui Christum ignorantes crucifixerunt.*

netur quis cum periculo vitæ integrè confiteri, servare depositum, implere votum, succurrere proximo extremè indigenti. Bec. *t. 2. l. 3. c. 6.* Azor. *p. l. 1. c. 11.* Laym. *l. 1. t. 4. c.* 14. Excipe tamen casum, de quo infra, *l. 2. t. 3. c. 2. d.* 1.

3. Si observatio legis humanæ necessaria sit ad conservandum bonum, aut avertendum malum commune, quod pluris fit, quàm vita propria, tunc lex illa obligat cum periculo vitæ, ùt v. g. si dux mandat militi, non discedere ex statione; item, si perituræ sint animæ, nisi Pastor adeat ægros tempore pestis. Laym.

4. Alioqui A) nulla præcepta humana, etiam Ecclesiastica, per se obligant cum periculo vitæ, aut similis incommodi, v. Sach. 1. *mor. c.* 18. ut si v. g. cogaris metu mortis contrahere cum consanguinea, in gradu prohibito lege Ecclesiastica, posses contrahere (in speciem) non tamen posses consummare; quia, cùm matrimonium esset irritum, fornicareris, quod intrinsecè malum est. Sanch. *de matr. l. 7. d. 5. n.* 4.

5. Per accidens interim accidere potest, ut lex humana obliget cum periculo vitæ, ratione alterius præcepti juris naturalis, aut divini concurrentis, ùt v. g. si quis cogere vellet transgredi præceptum Ecclesiæ in odium fidei, vel contemptum Religionis, V. Sanch. *l. c.* Kon. *p. 3. t. 2. d.* 13. *dub.* 12.

DU-

A) Innoc. XI. damn. Prop. XXIX. *Urgens metus gravis est causa justa Sacramentorum administrationem simulandi.*

DUBIUM III.

An excuset impotentia totius, vel partis?

Resp. 1. Cùm ad impossibile nemo teneatur, certum est, quòd impotentia excuset, etiam illa, cui antè, causam cum peccato dedisti, dummodo de hoc doleas. Quare id præcipuè hìc dubitatur: an, qui non potest implere totum, teneatur ad partẽ.

Resp. 2. Si præceptum tale sit, ut commodè possit, aut soleat dividi, atque in ejus parte salvetur ratio, seu finis præcepti, tunc, qui non potest servare totum, debet servare partem, quam potest. Quòd si verò non salvetur ratio præcepti in parte, neque id commodè possit, aut soleat fieri, tunc, qui non potest totum, (hoc est, tantum, quo moraliter impleri censeatur integrum præceptum) is non tenetur ad partem. Quæ omnia æstimanda sunt, 1. ex intentione legislatoris. 2. ex ratione, fine, & materia legis. 3. ex judicio prudentum. 4. ex communi usu. Ità Sanch 1. *mor*, c. 19. Laym. *l. 1. t. 4 c. 19.* Unde resolvuntur hi Casus.

1. Qui non A) potest legere omnes Horas, debet dicere eas, quas potest; quia dividuæ sunt. Laym *l. c.* & Bon.

2. Qui in Quadragesima non potest jejunare, debet abstinere à carnibus, si potest: aut qui non potest omnibus diebus, tenetur iis, quibus potest. Ità Laym. *l. c.* & Bonac.

3. Qui

A) Et sic declaravit Innoc. XI. damn. Prop. LIV *Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil tenetur; quia major pars trahit ad se minorem.*

3. Qui potest notabilem partem sacri (v. g. que post consecrationem) audire, aut Horarum cere, aut commodè potest cum alio, & solet, netur, alioquin non. *Ibid. v. infra de Horis.*

4. Si quis carens Breviario, pauca ex Horis iat memoriter, non tenetur ea dicere, *Ibid.*

5. Qui obligatur visitare limina Apostolorum Romæ, & scit se eò pervenire non posse, non enetur ingredi iter: quia nec finis, nec ratio præcepti salvatur. *ibid.* Suar. Azor. Bonac. *d. 1. q.* *p. 1.*

DUBIUM IV.

An excuset dispensatio?

Resp. In jure humano dispensatio legislatoris, vel parem potestatem habentis, facta ex justa cau-a, excusat à transgressione præcepti. Est com-munis Sanch. Azor. 1. *p. l. 5. c. 15.* Salas. *d.* 20.

Ratio est quia, cum sit author suæ legis po-test quemvis excipere. Dixi 1. *ex justa causa,* quia, si temerè, & sinè causa dispenset, tenet qui-dem dispensatio, peccat tamen tam dans, quam petens dispensationem contra jus naturale, dictans: partem debere conformari suo toti, nisi justa cau-sa excuset. Sanch. *l. 8. d. 18.* Suar. *Fill. n.* 438. & quidem, ut vult Suar. mortaliter: venialiter, ut Pontius apud Dian. quem *v. p. 8. t. 3.* R. 8. *9.* & 10. si dubitet, an causa sit justa, posse dispensare, vult Sanch. contra Bonac. qui dicit peccare. Etsi au-tem causa sit justa, non tamen tenetur dispensare, nisi cùm vel jus præcipit ex ea causa dispensare,

vel

vel necessariũ est ad commune bonum, vel spirituale pœnitentis: vel ad avertendum, grave damnũ aut publicum scandalum, & sinè dispendio fieri potest. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 27. & 28. contra Suar. Sanch. &c. Dixi 2. *legislatoris*; quia dispensatio inferioris, sinè justa causa invalida est, ac proinde non excusat à transgressione præcepti. Ratio est, quia qui nomine alterius sinè causâ dispensat, dissipat Suar. *l.* 6. *c.* 19. Sanch. *l.* 8. *d. matr. d.* 17. Validè autem, & licitè inferior potestate ordinaria dispensat ex justa causa in lege Superioris. 1. Circa levia, hoc est. quæ sub mortali non obligant, etsi facilis sit ad superiorem recursus. 2. Circa ea quæ frequenter occurrunt, v. g. in jejuniis, celebrandis festis, &c. 3. Circa ea, quæ ità sunt propria uni communitati, ut non conveniant aliis 4. Quando recursus ad superiorem difficilis est, sive quando est necessitas, & periculum in mora. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 22. ex Gran. Sal. Gord. & Pal. qui addit. 5. Si consvetudo præscripserit, ut inferior dispenset, V. Dian. *l. c. R.* 95. 6. Quando est dubium negativum, an casus egeat dispensatione; Quo casu, secundùm Palaum, non opus est dispensatione, cùm præsumptio sit pro libertate, Barb. Dian. *p.* 3. *t.* 6. *R.* 28. *p.* 4. *t.* 3. *R.* 46. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 72. & 95. Unde resolves.

1. Pontifex sinè justa causa non potest dispensare in lege DEI, nec Episcopus in lege Ecclesiæ. Sanch. *d.* 17. *n.* 3. Suar. Vasq.

2. Dispensatio in voto, vel juramento, sinè justa causa, etiam à Papa facta, est invalida, ùt Sanchez, Suar. *ll. cc.*

3. Vali-

3. Valida eſt, ſi Superior per errorem juſtam cauſam arbitretur, aut etſi non arbitretur, (& temerè diſpenſet) reipſa tamen ſit. Sanch., *l. 6.* Azor. Sà, Salas, *n. 81.* Similiter; ſi diſpenſet, causâ, quæ revera legitima eſt, non præcognitâ, probabiliter tamen valere docent Sanch. & Dian. *p.* 8, *t. 3. R.* 19. 21. *&c.* contra Azor.

4. In dubio de valore diſpenſationis, validam cenſeri, eò quòd præſumatur in favorem actûs, ne pereat, probabile putat Sanch. &c. cum Dian. *p. 3. t. 6. R. 9. p. 4. t. 3. R. 45. 64. p. 8. t. 3. R.* 62. contra Mol. &c.

5. Habens poteſtatem generalem diſpenſandi, poteſt etiam ſecum diſpenſare directè, & immediatè. Sanch. Dian. *p.* 8. *t. 3. R.* 16, contra Suar.

6. Valet diſpenſatio obtenta per vim, aut metum (modò cauſa ſit juſta) Item data ſinè ullis verbis, ſola mente. Turrian. Dian. *p. 8. tr. 3. R.* 17. 76. *p. 4. t. 4. R. 118.*

7. Qui impetravit diſpenſationem (v. g. in impedimento dirimente matrimonium) & per ignorantiam, vel ſimplicitatem expreſſit cauſam falſam, eum validè contrahere matrimonium, dicit Pont. *de matr. l. 8. c. 16.* ex *C. Cùm inter* ſed contrarium tenet Pal. *tom. 1. t. 3. d. 6. p. 16.* §. 5. ex *Cap. ſup. literis.* v. Dian. *p. 8. t. 3. R.. 69.*

8. Subditus bona fide diſpenſationem petens, rationibûs Superiori allatîs, poteſt, diſpenſatione impetrata, eſſe ſecurus, v. Laym *l. 1. t. 4. c.* 22.

9. Peccat, qui aliquem inducit ad diſpenſationem ſinè cauſa, vel allegatâ falsâ causâ. Nav. San.

18. *d. matr.* *n* 8. Fill. *t.* 10. *n.* 314. Salas *disp.* 2 *s.* 6. *n.* 58. qui addit, id verum esse, etsi dispensans excusetur ob bonam fidem.

10. Dispensatio potest impetrari non tantùm pro ignorante, sed etiam invito, quando necessitas exigit. Sanch. Becan. contra Suar. vid. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 86. 87. Id tamen locum non habet in ea, quæ impetratur ex Pœnitentiaria Romana, nisi impetretur à personis conjunctis, vel consangvineis intra quartum gradum, vel saltem à Confessario. Marcus Leo. *in praxi p. 1. s.* 14.

Quæres, an, cessante causa dispensationis, cesset ipsa?

Resp. Pro hoc servient sequentes Regulæ.

1. Si tantùm impulsiva, seu minùs principalis causa cesset, manet dispensatio.

2. Etsi cesset pars causæ motivæ, seu principalis, manet dispensatio, v. Dian. *p. 8. t. 3. R.* 6

3. Si, commissa facultate dispensandi, priusquam dispensetur, cesset omninò causa principalis, nulla est dispensatio.

4. Si, dispensatione redacta ad actum irrevocabilem, cesset tota causa, non ideò cessat, vel vim amittit; v. g. dispensatum fuit in impedimento consangvinitatis, propter paupertatem fæminæ: licèt contractô matrimoniô, divitias obtineat, non est irritum. Idem est: si beneficium per dispensationem obtinueris, & postea cesset causa, ob quam dispensatum fuit.

5. Si facta dispensatione, cesset omninò causa finalis, & actus possit facilè revocari, v. g. dispensatum

ſatum eſt in voto caſtitatis propter vehementes tentationes, quæ poſtea ceſſant, an reviviſcat votum; vel in præcepto recitandi Horas, jejunandi, &c. propter infirmitatem, & poſtea convaleſcit, an teneatur recitare, jejunare? &c. Affirmat Sanch. Amicus, Portel. Bonac. &c. quia aliàs non eſſet juſta. Negativam tamen ſententiam probabilem, & in praxi tutam eſſe cenſet Dian. *p. 8. t. 3. R. 24.* ex Sal. Gran. &c. ſiquidem diſpenſatio fuerit abſoluta: quia obligatio legis ſemel extincti non reviviſcit: & quod deſtructum eſt, non reproducitur, niſi ab eo, qui producere poteſt Vid. Suar. *de lege c. 22.* Laym. Præpoſ. &c. qui rectè id concedunt, quando non eſt de re dividua, & ſucceſſiva; aliàs negant. Unde, ſuppoſita probabilitate ſententiæ negativæ, Gran. Diana, &c. ſequentes Caſus (in quibus tamen alii meliùs contrarium ſentiunt) reſolvunt.

1. Cum quo diſpenſatum eſt propter morbum in eſu carnium, poteſt veſci, licèt omnino convaleſcat.

2. Cum quo propter infirmitatem diſpenſatum eſt in voto religionis, poſtquam convaluit, non tenetur. Dian. *p. 7. t. 7. R. 45.*

3. Cum quo propter oculorum infirmitatem diſpenſatum fuit in onere recitandi Horas, etſi convaluerit, non tenetur legére.

APPENDIX,

De diſpenſationibus S. Pœnitentiariæ.

QUia ex officio S. Pœnitentiariæ multæ diſpenſationes (& gratis quidem) impetrari poſſunt

possunt, saltèm pro foro conscientiæ, op
ræ pretium censui, quædam circa hujus rei pr
xim Pœnitentibus, & Confessariis utilia, hîc su
nectere.

Et quidem tria potissimùm circa hanc rem i
quiri possunt. 1. Circa materiam, & causas,
quibus nimirum casibus dispensationes istæ conc
di soleant. 2. Circa formam literarum Pœnite
tiariæ, quibus dispensatio Confessario committitu
quarum verba nonnulla, quæ difficultatem par
unt, explicanda sunt. 3. Circa ipsam executione
dispensationis, quæ nimirum in ea observanda sin
De quibus ex Bon. Diana. *p. 4. t. 4. R. 71. & p.*
8. *t. 1. R.* 103. *&c. usque ad R.* 111. & Marc
Pauli Leonis *volumine integro ea de re edito.*

Resp. 1. In triplici materia (pro cujus diver
sitate diversa quoque est forma) dispensationes
sive gratiæ istæ concedi solent.

Prima est in votis, v. g. ut votum Religionis, o
inopiam parentum, vel fratrum, similive ex cau
sa liceat differre: ut quis à voto simplici Casti
tatis, vel etiam Religionis (postquam matrimoni
um contraxit) absolvatur ad manendum in matri
monio, debitùmque licitè petendum: ut à vot
Religionis (ob debilitatem virium, per quas eju
onera ferre non possit, aut ob metum inconti
nentiæ, aut dotis defectum) absolvatur in ordine
ad contrahendum matrimonium.

Secunda in impedimentis occultis matrimonii, si-
ve ea sint impedientia tantùm, sive etiam dirimen-
tia, sive matrimonium cum iis publicè contra-
ctum

ctum sit, sive contrahendum, dummodo de eo privatim fuerit actum, & conclusum, præsertim bona fidei; sive etiam, quando contracto superveniunt. Circa quæ, *Notandum* 1. Impedimenta occulta dici, quæ vel nulli nota sunt, vel licèt uni, alterive innotuerint; ad forum tamen contentiosum non sunt deducta. 2. Etsi aliqua impedimenta, v. g. cognationis spiritualis naturâ suâ sint publica, cùm contrahantur in facie Ecclesiæ: fieri tamen potest per accidens, ut sint occulta; v. g. 1. Ob diuturnitatem temporis, ex quo sunt contracta. 2. Ob distantiam loci à loco contractæ cognationis. 3. Per mortem eorum, qui fuerunt conscii. 4. Per ignorantiam hujus contractionis.

Tertiò in variis censuris, ut excomunicationibus, suspensionibus. (item irregularitatibus) præsertim occultis, ad absolvendū ab iis, dispensandū rehabilitandum, &c. Item ad condonandā obligationem restitutionis ob Horas neglectas, ad cōmutandū onus recitationis Horarū, eligendum Confessarium; etiam pro reservatis; transeundū ad aliam religionem, sive Ordinē (pro utroq; foro) etiam post apostasiā à suo:

Resp. 2: In formulis frequentioribus ipsius Brevis Apostolici; verba, quæ substantialia continent, & difficultatem habent, sunt hæc:

Si est ità: vel quatenus si ità est. Quorum sensus est: si preces veritate nitantur, præsertim tempore datarum literarum Apostolicarum. Requiritur autem, veritas rerum narratarum, principaliter quoad essentialia facti, v. g. affinitatem esse contractā: incestū commissum: & actū, sive tractatum esse

de Matrimonio (intellige perfectè, ità ut in il utrinque consenserint) & periculum revelationis, ac scandalum imminere. Secundariò autem requiritur quoad accidentaria, v. g. bona fide actum esse, & similia, quæ tantum sunt impulsiva & sinè quibus nihilominus conceduntur tales dispensationes; unde, etsi in iis, vel in aliis parvi momenti sit erratum in petitione, gratia nihilominus est valida. v. M. Leo. *p.* 2. *f.* 226. & *p.* 3. *f.* 391.

2. *Si periculum immineat revelationis.* Ad hoc enim, ut subsistat dispensatio, requiri, ut sit periculum, ne reveletur impedimentum (intellige quando id in formula exprimitur) si non subsequatur Matrimoniū, docet Marc. Leo. *p.* 2. *f.* 220. Periculum autem hoc non importare necessariam detectionem, sed tantùm probabilem, & moralem credulitatem, futurum, ut, si resiliatur à Matrimonio contrahendo, & hujus causæ assignari non possint, ex vehementi suspicione, & curiosa inquisitione detegatur. *v. L. c. f.* 233.

3. *Et scandalorum.* Quo nomine intelligitur gravis infamia, ex qua deinde sequantur contentiones, minæ, pugnæ, &c. Leo *f.* 230. & 317.

4. *Ut dicta muliere de nullitate prioris consensus certiorata, &c.* Clausula hæc est substantialis: ut nimirum, si dispensandum sit in impedimento dirimente, cum quo Matrimonium contractum fuit in facie Ecclesiæ, conjux ignorans illud impedimentum, fiat certa de nullitate prioris sui consensûs, & novum, validùmque liberè præstet (ità tamen, ut in cognitionem occulti impedimenti non

veniat.) Leo *p.* 251. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 110. Sufficit autem, ut istum consensum præstent inter se secretò, nemine præsente, per verba, vel signa sufficientia, v. g. copulam maritali affectu. Neque debet Executor dispensationis eos coram se, & testibus iterùm copulare. Leo *p.* 552.

5. *Postquam dicto Sacerdoti, si nondum satisfecerit.* Verba hæc solent esse in facultate absolvendi ab excommunicatione. v. g. ob percussionem Clerici: & important conditionem prius satisfaciendi parti læsæ, quàm possit absolvi, hoc est, compensandi injuriam; expensas, & omnia damna, quæ ob percussionem illam incurrit, quorum æstimatio committitur Executori dispensationis; neque ab ejus obligatione liberatur percussor per hoc, quòd percussus injuriam remiserit. Vide Leon. *p.* 384. Si autem non possit in præsenti satisfacere, sufficit, si juratus promittat, se facturum, cùm primùm poterit.

Resp. 3. Circa praxim, sive executionem hujus dispensationis, hæc scienda.

1. Literæ Sacræ Pœnitentiariæ diriguntur ad Oratorem, hoc est, ad ipsum, qui dispensationem (per se, vel alium) petit, qui non debet eas resignare, sed eligere Confessarium talem, quali inscribuntur, qui eas sibi ab Oratore traditas resignet, legat, & deinde cum eo secundùm commissionem dispenset. Licèt verò quocunque casu ab alio aperiantur, non ideò carent effectu. Salas, Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 103.

2. In Confessario hoc requiritur: 1. Ut sit approba-

probatus ab Ordinario territorii, in quo dispensaturus est. 2. Ut sit Magister, sive Doctor in Theologia, vel Jure Canonico, promotus in Academia, vel Religiosus habens privilegium, quale concessit Gregor. XIII. Anno. 1582. Confessariis Soc. JESU, quos Generalis, vel alius Superior de ejus licentia ad id designarit. 3. Ut specialiter ad hoc sit electus ab Oratore, hoc est, ab eo, cum quo dispensandum est: qui tamen semel electum, nisi deprehendat ignorantem, mutare non potest. Leo. *f.* 22. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 104. Contrarium tamen docent Sanch. & Suarez. *de Matr. d.* 43. *s.* 5. *n.* 7.

3. Confessarius ad id electus, 1. Debet dispensare in ipsa confessione, vel saltèm immediatè post. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 7. Leo. *p.* 1. *f.* 54. & 28. 2. Debet causæ cognitionem, quando ea in Brevi exigitur, essentialiter præmittere per diligens examen pœnitentis: nisi habeat antè perspectam: quia non est merus Executor, sed Judex, cui delegatur potestas dispensandi. 3. In ea debet credere illi, etiam sinè testibus, & juramento, nisi aliunde sciat esse falsam: tunc enim dispensare non debet. Leo. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 108. 4. Opera in ipso Brevi præscripta, etsi possit moderari, non tamen condonare potest. 5. Etsi non præscribantur certa verba ad dispensandum, debet tamen servare formam à Rituali Romano probatam, & post verba ista: Absolvo te à peccatis tuis, addere: Et eadem authoritate declaro, te in dicto Matrimonio manere, & debitū conjugale reddere posse &

debere :

debere: nec non dispenso tecū, ut idem debitū etiam exigere licitè valeas, In nomine Patris, &c. Si verò sit absolvendus ab excommunicatione, *vide formulam infra. l. 7. c. 1. d. 6.* 6. Absoluta dispensatione, debet lacerare literas, præcipuè sigillum, ità ut ad probandum servire non possint: aliàs incurrit excommunicationem majorem. Leo. *f.* 239. Laceratio tamen ista non est de substantia: quia tantùm intenditur, ut non suffragentur in foro externo. 7. Nullo modo debet attestationem dispensationis factæ, neque ipsum Breve, seu diploma reddere, cùm pro solo foro conscientiæ debeat servire. 8. Nihil debet accipere, ne viâ quidem compensationis pro dispensatione, etiam pro foro externo facta: ideò enim inscribitur, *gratis ubique*, aliàs incurrit ipso facto excommunicationem majorem. Gavant, Dian. *l. c. ex declar. Cardin.*

Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

I. Confessarius pro hac dispensatione eligi non potest, qui tantùm est Doctor Ordinis, vel Professor, vel Licentiatus Theologiæ; quòd enim hìc in favorabilibus veniat nomine Doctoris, tantùm intelligitur de iis, quæ ratione exercitii, non quæ ratione dignitatis committuntur. Leo. *p.* 1. *f.* 21. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 41.

2. Ex privilegio Soc: JESU concesso, alii etiam Mendicantes eligi possunt, ob communicationem. Debent tamen tam hi, quàm isti specialem ad hoc habere facultatem à suis Superioribus: aliàs dispensatio erit nulla; *ità Aut cit.* Et patet ex dictis.

 3. Con-

3. Confessarius debet ità examinare pœnitentem, ut cognoscat, & quidem distinctè, merita causæ, possitque inter ea discernere: ideò enim inscribitur *Viro discreto.* Præcipuè autem debet inquirere, an preces nitantur veritate: quia gratia non conceditur simpliciter, sed sub conditione, ideòque solet addi clausula: *Quatenus, si ità est: vel, si ita esse repereris. v. Aut. cit.*

4. Is, qui dispensationem petit, debet Executori ad id electo confiteri: nec sufficit antè ei confessum fuisse. Patet ex dictis. Leo *f.* 28. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 71. Reg. Pont. contra Sanch. Sal. Perez, Palaum, quorum sententiam non ampliùs esse probabilem docet Fill. Escob. Lezan. Dian. *l. c. & p:* 8. *t.* 3. *R.* 105.

5. Commissio hujus dispensationis non exspirat morte Pœnitentiarii concedentis, re integra: quia est gratia non facienda, sed facta in favorem Oratoris, cui jus quæsitum est; & Executor est dispensator necessarius, si quidem preces nitantur veritate. Neque etiam morte Pontificis; tum ob rationem allatam: tum quia officium majoris Pœnitentiarii non exspirat morte Pontificis. Dian. *p.* 8. *t. 3. R.* 89. ex Suar. Sanch. Garc. &c. contra Nav. Bon. &c.

LIBER II.
De Præceptis virtutum Theologicarum

TRA-

TRACTATUS I.
De Præceptis Fidei. A)
CAPUT I.

Quæ Mysteria Fidei necessariò credenda sint?

EX iis, quæ fideles explicitè credere tenentur, quædam necessariò credenda sunt necessitate medii: seu finis; sine quibus, etiam inculpabiliter ignoratis, finis ultimus obtineri nequit: alia necessitate præcepti: sinè quibus inculpabiliter omissis, finis potest obtineri. Sanch. 2. *mor.* c. 2. Azor. Valent.

Resp.

A) Innoc. XI. damn. Prop. XVI. *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundum se.*

Item Prop. XIX. *Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in seipso sit magis firmus quàm mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.*

Item Prop. XX. *Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat supernaturalem.*

Item Prop. XXI. *Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solùm probabili revelationis; imò cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus DEUS.*

Item Prop. XXIII. *Fides latè dicta ex testimonio Creaturarum, similive motivo ad justificationem sufficit.*

Alexand. VIII. damn. Prop. XII. *Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides; & etiamsi videantur credere, non est fides divina, sed humana.*

Resp. 1. A) Necessitate medii necessaria sunt hæc duo: *1.* Explicitè credere, DEUM esse, & remuneratorem bonorum esse, juxtà illud Apostoli ad Hebr. 11. *Credere oportet.* Trid. *sess.* 6. *c.* 8. *2.* Post sufficientem Evangelii, promulgationem, credere explicitè, ut vult Mol. aut saltem implicitè, ùt probabiliter quidam docent cum Kon. & Laym. Christum, & SANCTISSIMAM TRINITATEM. Vid. Escob. *Ex* 2. *c.* 6. *n.* 20. ubi ex Vasq. *l.* 2. *d.* 126. *c.* 3. docet: culpabilem ignorantiam horum mysteriorum, sive negligentiam ea discendi, esse grave peccatum, distinctum ab eo, cujus est causa. V. Diana. *p.* 3. *t.* 5. *R.* 47. & 48.

Porrò implicitè credere dicitur, qui credit aliquid explicitè, in quo alterum implicitè est; v. g. si credas, quod Ecclesia. V. Schol. & Laym. *l.* 2. *tr.* 1. *c.* 8.

Resp. 2. Necessitate præcepti, quivis fidelis sub mortali explicitè credere, & scire, crassô saltèm modô, & quoad substantiam, tenetur hæc.

1. Symbolum. 2. Orationem Dominicam. 3. Præcepta Decalogi, & Ecclesiæ. 4. Sacramenta maximè necessaria; ùt: Baptismum, Eucharistiam, & Pœnitentiam; reliqua autem tunc, quando vult suscipere. Suar. Sanchez, Fill. *n.* 39. Quæ omnia intellige, nisi impotentia, aut invincibilis ignorantia excuset. Unde resolvuntur.

1. Non omnes tenentur sub mortali hæc prædicta

A) Innoc. XI. damn. Prop. XXII. *Non nisi Fides, unius DEI necessaria videtur necessitate medii: non autem explicita Remuneratoris.*

dicta ſcire memoriter, aut eo ordine, aut iis verbis, quibus proponuntur: ſed quoad orationem Dominicam, ſcire omnia bona petenda eſſe à Deo, quæ eſt ejus ſumma: quoad Symbolum verò, præcepta, & Sacramenta, ſufficit, ſi quis rogatus de ſingulis, rectè reſpondeat, Bonac. Laym. *loc. cit. c. 9.* Sanch. *l. 2. c. 3.*

2. Quamvis ſit præceptum Eccleſiæ diſcendi memoriter Symbolum; & orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam, velitque Barb. *p. 3. c. 27.* non eſſe abſolvendum, qui ob negligentiam, vel verecundiam ea addiſcere non curat; conſuetudo tamen, ùt notat Navar. & Lopez, expoſuit, obligationem non eſſe ultra veniale: utì nec eſt ultra veniale, neſcire facere crucem, ùt docet Sanchez, contra Syl. qui docet eſſe mortale.

3. Moraliter nihilominùs neceſſarium eſt, ut rudiores memoriâ teneant Symbolum ſuâ lingvâ: quia alioquin non poſſunt habere ſufficientem cognitionem articulorum.

4. Falſa eſt opinio quorundam Canoniſtarum: ruſticis eſſe ſatis, articulos fidei, aliâque dicta credere implicitè, credendo, quidquid credit Eccleſia.

5. Excuſantur ii, quibus aut defuit doctor: aut nunquam venit in mentem obligatio ſimilia diſcendi: aut qui nimis ſunt rudes; ità ut non poſſint ea comprehendere, aut retinere; quod ſæpè contingere docent Azor. & Bec. contra alios.

6. Si confeſſarius probabiliter judicet, pœnitentem ignorare ex doctrina Chriſtiana ea, quæ

ſcire

ſcire tenetur (quod de literatis, vel bene educatis, vel frequenter confitentibus præſumendum non eſſe monet Sanchez 2. *mor. c.* 3.) debet eum interrogare de negligentia in iis addiſcendis: cùm per eam plurimi graviter peccent. Led. Azor *t. 1. l.* 8. Trull. *l. 1. c. 1. d.* 4.

7. Poſſunt A) abſolvi (contra quosdam) qui ignorant ea, quæ ſub mortali ſcienda eſſe dixi Ratio eſt: quia licèt peccârint omittendo diſcere, poſſunt tamen de hoc dolere, cum propoſito diſcendi. Sanch. Quòd ſi tamen ignorent ea, quæ neceſſitate medii ſcienda ſunt, deberent inſtrui ante abſolutionem. Bonac. *d. 3. q. 2. p. 2.* Sanch. *l. c. c.* 3. *n. 21.*

8. Parochus ſuas oves (ſicut parens liberos) tenetur ſub mortali, per ſe, vel alium docere ea ſaltèm, quæ ſub mortali ſcire tenentur, Sanch. 2. *mor. c.* 3. Filluc. Palaus. Trull. *l.* 2. *c. 1.* Kon. &c.

CAPUT II.

Quomodo obliget præceptum Fidei?

RESpond. 1. Præceptum Fidei internum obligat. 1. Pueros inter fideles educatos, quando rationis uſum perfectè conſecuti myſteria fidei audiunt, apprehendùntque, quòd illa credere ſit res neceſſaria ad ſalutem; peccantque mortaliter omittendo. Sanch. Bon. *t. 2. d. 3. p. 3.* addens

A) Innoc. XI. damn. Prop. LXIV. A*bſolutionis capax eſt homo quantumvis laboret ignorantia Myſteriorum Fidei; & etiamſi per negligentiam etiam culpabilem neſciat Myſterium Sanctiſſimæ Trinitatis, & Incarnationis Domini noſtri JESU Christi.*

ens: plurimos eorum excusari inadvertentiâ, aut invincibili ignorantia. 2. Adultos infideles, quando ratio incipit dictare, res fidei sufficienter propositas esse, & contrariam sectam esse falsam. Sanch. 2. *mor. c. 1.* Kon. *d. 14. de fide.* Fill. *n. 25. 3.* Quando urget tentatio contra fidem, quæ aliter vinci nequit. Quod tamen non convenire scrupulosis, rectè monet Sanch. quia hi, avertendo mentem ad alia objecta, faciliùs superant. Et in his duobus casibus præceptum obligat per se, in sequentibus per accidens. 4. Quando tentatio urgens contra alias virtutes aliter superari nequit. 5. Quando facienda est professio fidei exterior, vel ex præcepto eliciendus est actus alterius virtutis, v. g. Spei, Charitatis, Pœnitentiæ, quæ fidem supponat. Bonac. *q. 2. p. 2.* His addit Hurt. contra Sanch. 6. In hora mortis, & 7. Semel quotannis, vide Dian. *p. 5. t. 13. R. 19.* A) Ex iis resolvuntur hi casus.

1. Hæreticus, quamdiu suam sectam judicat esse credibiliorem, vel æquè credibilem, non tenetur credere; quia fides nondum est sufficienter proposita

A) Alexand. VII. damn. Prop. 1. *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum fidei, spei, & charitatis, ex vi præceptorum divinorum, ad eas virtutes pertinentium.*

Vide Innoc. XI. damn. Prop. XVI. *cit. pag. 54.* A)

Item: Prop. XVII. *Satis est actum fidei semel in vita elicere.*

Item: Prop. LXV. *Sufficit illa Mysteria semel credidisse.*

posita, agerètque imprudenter. Sanch. *2. mor. c.* 1. Laym. *l. 2. t.* 1. *c.* 10. *&* *12.*

2. Quando iis, qui in hæresi nutriti sunt, persuasum est à puero, nos abjicere, & persequi Verbum DEI, esse idololatras, pestilentes deceptores, ideòque, tanquam pestes, fugiendos; non possunt stante hac persuasione, salvâ conscientiâ nos audire, & laborant ignorantia invincibili, cùm non dubitent, se esse in bona via, Laym. *c.* 10. Sanch. *l. 2. c.* 10.

3. Si talibus A) oriatur dubium de sua secta, tenentur ulteriùs inquirere, & à DEO petere lumen, quod si negligant, peccant contra fidem, cùm non adhibeant media ad implendum præceptum Fidei. Quòd si deinde nostra fides eis sufficienter proponatur, tenentur amplecti. *Ibid.* V. Ferdin. de Castro Palao, *t. 4. d. 1. p. 12. & d. 2. p. 2.*

Resp. 2. Præceptum exteriùs fidem confitendi jure naturali obligat, duplici casu, scilicet, cùm vel honor DEO debitus, vel utilitas proximo impendenda, privative, vel contrariè subtraheretur. Dixi *privativè:* ùt, si ideò cessaret magnus honor in DEUM, vel utilitas in proximum redundans. Dixi *2. contrariè:* ùt, si alioqui DEUS afficeretur injuriâ, vel proximus gravi malò; v. g. si inde penderet aliorum conversio, aut perversio, contemptus religionis, scandalum, &c. Ratio responsionis est: quia actus virtutis tunc videtur præceptus,

A) Innoc. XI. damn. Prop. IV. *Ab infidelitate excusabitur infidelis, non credens, ductus opinione minùs probabili.*

eptus, quando est necessarius ad finem præce-
pti, quod hic contingit; quia finis præcepti est
Charitas. S. Thom. 22. q. 3. a. 2. Suar. Reg. Fill.
t. 22. c. 3. q. 1. Unde resolvitur hic Casus.
Si hæretici conculcent imagines; aliisque inju-
ris fidem afficiant, tenetur eam suâ confessione
ieri Catholicus, si quidem inde prudenter spe-
et profectum.

Resp. 3. Ad professionem fidei externam jure
Ecclesiastico tenentur sub mortali, secundùm *Tri-
dentinum*, cum juramento obediendi Ecclesiæ Ro-
nanæ, ùt docet Fill. *t. 2. tr. 22. c. 3.* sequentes
personæ.

1. Provisi de beneficio curato, idque intra duos
menses à die possessionis coram Episcopo, aut
ejus Vicario Generali, vel Officiali, *sess. 24. c. 22.
de ref.*

2. Provisi de Canonicatu, vel dignitate, in Ca-
thedrali Ecclesia: idque non tantùm coràm Epi-
scopo, vel ejus Vicario: sed etiam in Capitulo;
ibid. additâ pœnâ (ad quam non videntur te-
neri ante sententiam) ut alioqui fructus non fa-
ciant suos. V. Sanch. *l. 2. c. 5.* Barb. *de potest.
Episc. 3. p. d. 61. n. 29.*

3. Primates, Archi-Episcopi, Episcopi, in pri-
ma Synodo Provinciali, cui intererunt. Trid.
sess. 25.

4. Extendit Pius IV. hanc legem ad omnes
Prælatos religionum, etiam Militantium. S. Pius
V. autem apud Rodriq. *t. 2. q. reg. q. 72.* ad
omnes promovendos in Doctores, Magistros, Re-
gentes,

gentes, Professores, addita excommunicatione latæ sententiæ, & privatione omnium beneficiorum in eum, qui alios promovet ad talem gradum, sine prævia professione. V. Fill. *t.* 22. *c.* 3. *q.* 11. Barb. *in remiss.* *f.* 24. *n.* 12. Verùm ubi hoc decretum non est receptum usu, non obligare monet Sanchez *c.* 3. *n.* 5. Unde resolvitur.

1. Non tenentur ad dictam professionem provisi de Canonicatibus in Ecclesiis tantùm Collegiatis, vel de Beneficiis tantùm simplicibus.

2. Etsi probabile sit, hanc professionem posse fieri per Procuratorem, ùt docet Azor. Nav. & Sanch. probabiliùs tamen est, teneri personaliter, ùt docet Fill. Ratio est: tum, quia aliàs non videtur fieri satìs juramento, quod personaliter faciendum esse docet Glossa apud Fill. tum, quia ità decidit Rota apud Garz. *l.* 3. *de Benef.* *c.* 3.

CAPUT III.

An aliquando liceat exteriùs fidem veram negare, aut falsam profiteri?

RESP. A) Nullo casu licet, sive voce, sive alio signo fiat, dicente CHRISTO: *qui me negaverit coram hominibus, &c.* Interim verò, etsi licitum non est mentiri, seu simulare, quod non est; licet tamen dissimulare, quod est, sive tegere verita-

A) In Concil. Romano sub Cornelio Papa (uti habet Baron. ad Ann. 254.) damnata est Prop. tanquam hæretica contra Elisaitas: *Licitum est, exterius fidem negare instante persecutione; & sufficit eam in animo suo interius retinere.*

veritatem verbis, aliisve signis ambiguis, & indifferentibus, ob justam causam, & cùm non est necessitas fatendi. Est comm. S. Th. Kon. *disp.* 15. *dub.* 2. *n.* 9. Laym. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 11. Unde resolvitur.

1. Rogatus de fide in odium religionis, sive publica authoritate, sive privatâ, nullô modô potest utendo restrictione mentali, aut verbis ambiguis, ità respondere, ut præsentibus videatur fidem negâsse, multò minùs dicere, se esse hæreticum, vel Calvinistam, vel non Catholicum. Azor. Fill. *tr.* 23. *n.* 67.

2. Qui rogatus, B) seu privatâ, seu publica authoritate, vel tacet, vel respondet obscurè, vel ait: se nolle respondere, se jure non rogari, non teneri se, nec velle aliis dicere, quid ipse credat, ac simili modo tergiversatur; non videtur negare fidem, sed nolle prodere. Unde, si sic potest molesta inquisitione liberari, licet; ùt habet Kon. l. c. Generatim enim verum non est: quòd interrogatus auctoritate publica, teneatur positivè fidem profiteri; nisi quando id necessarium est, ne præsentibus videatur fidem negâsse. Kon. *d.* 11. *dub.* 2. Navar. Azor. Sanch. Bec. *c.* 9. *q.* 4.

3. Non negat fidem, sed prodit, qui fugit: quod etsi

B) Innoc. XI. damn. Prop. XVIII. *Si à potestate publica quis interrogetur, fidem ingenuè confiteri, ùt DEO, & fidei gloriosum consulo: tacere, ùt peccaminosum per se non damno.* Hìc doctrina non Busenbaum: sed Arnaldi Marchant. damnata fuit; ùt Viva hìc, & LaCroix. p. 55.

etsi liceat, non tamen Pastori, tunc, cùm ejus operâ oves indigent: uti contrà, si eis consultius est, ut ad tempus se subducat, & in bonum earum reservet, tenetur fugere. Reg. *l.* 17. *n.* 26. Bec. *c.* 9. Fill. *n.* 75. &c.

4. Si quo casu tacere esset negare, tunc id non liceret: v. g. si, aliis rogatis, an fidem negare vellent, iisque respondentibus, quòd non, tu taceres *ibid.* Vid. Bon. *l. c.* Laym. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 11. Tol. *l.* 4

5. Si Princeps generali lege jubeat, ut fideles se prodant gestatô signô, vel sistendo se, vel aliter, non tenentur; cùm nemo teneatur verum dicere, nisi specialiter rogatus. Excipe nisi eæ sint circumstantiæ, ut hoc ipsô, quòd se non prodant, videantur fidem negâsse, ùt v. g. si quidam anteà noti essent, & tunc ex hoc putarentur defecisse. Sanch. *n.* 19. Bec. Reg. Fill. *n.* 88. &c.

6. Cùm non rogaris de fide, non solùm licet, sed sæpè melius est ad Dei honorem, & utilitatem proximi tegere fidem, quàm fateri: ùt si latens inter hæreticos plus boni facis; vel si ex confessione plus mali sequeretur, v. g. turbatio, neces, exacerbatio Tyranni, periculum defectionis, si torquereris. Unde temerarium plerùmque est, offerre se ultrò. S. Thom. Sanch. Laym. *cap.* 11. *n.* 2.

7. Redimere pecuniâ, ne de tua fide fiat inquisitio, licitum est: & sæpè magna virtus discretionis est, vitam ad Dei gloriam servare, ac fidem tegere modis licitis.

8. Talis modus non est: uti vestibus, aut signis infidelium, quæ alium usum non haberent; quàm quòd

uòd essent signa professiva falsæ religionis, seu
ultûs; utì essent vestes, quarum usus est in Sa-
ificiis: item incensio thuris: aut genuflexio co-
m idolo; item sũptio cœnæ hæreticæ, &c. Sanch.
2. c. 4. Fill. n. 8. *&c. & comm.*

9. Licitus autem modus est, quando subest cau-
(ùt v. g. ad evitandum grave periculum, ad
btinendam victoriam, eludendos hostes) uti ve-
ibus, & signis infidelium, quæ aliquem alium u-
im habent, quàm profitendæ religionis; quales
int vestes talis nationis (non religionis) quibus
terentur, etsi converterentur; ùt sunt vestes, &
gna nationis Turcicæ. Quod verum est: etsi sint
estes ipsorum religiosorum, dummodo non ha-
eant peculiare signum profitendi erroris, sed sint
antùm indicium nitidioris cultûs; ùt saga Prædican-
ium n Germania; vel emiuentioris vitæ inter suos;
t togæ Bonziorum in Japonia. Idem dicendum est
e signis, quibus Judæi utuntur: v. g. flavo an-
ulo in pallio Francofurti, &c quia hæc sunt signa
nerè politica, & distinctiva unius generis homi-
um ab alio, & non propriè professiva fidei. Quæ
ententia probabilis est. Vid. Sanch. *2. mor. c. 4.*
Bec. 22. *c. 9. q. 5. d.* 6. Laym. *lib. 2. t. 1. cap.*
1. Kon. contra Cajet. Nav. Tol.

10. Licitus item modus est: cùm Catholicus
ransit per loca hæretica; & periculum grave ei
mminet vitæ, v. g. vel bonorum (non tamen, si
lerisio tantùm, vel vexatio, ùt habet Bec. *cap. 9.*)
d dissimulandam fidem, vesci carnibûs die pro-
ibito: quia præceptum Ecclesiæ non obligat sub

tali periculo. Nec hoc est fidem negare: cu esus carnium non sit institutus ad professione religionis; & Catholici etiam *mali*, & gulosi id f ciant. Si tamen ex circumstantiis fieret signum pr fessivum, ùt si v. g. in odium fidei convivæ, st tuerunt, ùt, qui est hostis fidei Pontificiæ, c medat carnes, peccaret contra fidem, qui eder sinè protestatione; secùs, si protestaretur. Sanc Azor. Becan. *& comm. l. c.*

11. In Germania audire conciones hæreticorun deducere funus, assistere Baptismo pro Patrin non habentur signa professiva fidei, vel commu nionis cum hæreticorum sacris. Fill. Azor. Sanc *ll. cc.* Unde, seclusis aliis; v. g. scandalo, per culo, prohibitione, &, si ex justa causa fiant, lice Imò Patrinum fieri talis infantis, videtur poti optandum, seclusis aliis: quia non est aliud, quà obligare se ad eum olim erudiendũ in fide Catholica

12. Infidelium, & hæreticorum sacris non lic ità interesse, ut eis communicare censearis; alio quin licet, v. g. ut quis spectet tanquam comœdiam aut famulatum præstet politicum domino suo exemplô Naaman Syri; de quo vid. Becan. Fill Sanch *l. c.* Laym. *l. 2. t. 1. c. 11.*

13. Si Princeps hæreticus mandet sub gravissi ma pœna omnibus subditis, adire conciones hæ reticorum, etiamsi verbis dicat, se hac re aliu nihil exigere, quàm obedientiam civilem, nec vel le cogere, ut à fide discedant, cùm tamen reips contrarium velle videatur (nam obedientiam suo rum aliter exercere potest,) & hæc res ex se apt

sit Ca-

t Catholicos paulatim pervertere, & insuper conciliare authoritatem hæresi, ac vilipensionem veræ fidei, non licet obedire. Atque ità bis rescripsit Anglis S. Pius V. apud Sanch. *l.* 2. *c.* 4. *n.* 27. Fill. & Azor. *ll. cc.*

14. Catholici viventes inter hæreticos, si ex præcepto Magistratûs contrahant matrimonium coram Ministro hæretico, peccant contra fidem: etiamsi contraxerint antè, vel contracturi sint postea, coram Sacerdote Catholico. Kon. *d.* 15. *d.* 3. Pal. *t.* 4. *d.* 1. *p.* 12. *n.* 12. 13. 14. testaturque contrahens ceremonià illâ, se illum agnoscere veræ fidei Ministrum, quæ sunt intrinsecè mala. Mald. 2. 2. *qu.* 2. *a.* 3. quia authoritas Ministri, & consequenter doctrina ejus augetur; concurriturque ad ritus hæreticos, quos Minister isto actu exercet. Licitè tamen contrahunt coram Magistratu civili, vel potiùs testantur se contraxisse; modò priùs, vel posteriùs ritu Catholico contrahant: quia hæc actio est instituta ad finem politicum, ut conjuges habeantur; & proles non censeantur illegitimæ.

CAPUT IV.

De infidelitate A) & vitiis Fidei oppositis

DUBIUM I.

Quid, & quotuplex sit infidelitas?

RESp. I. Infidelitas generatim est triplex. *Prima* dicitur Negativa, eorum scilicet, qui nihil unquam de fide audiverunt. Quæ non tam

A) Alexand. VIII. damn. Prop. VIII. *Necesse est, Infidelem in omni opere peccare.*

tam est peccatum, quàm pœna peccati : quia, si fecissent, quod in ipsis erat, DEUS fidem eis non abscondisset. *Secunda* dicitur Contraria, eorum scilicet, qui fidem sibi sufficienter propositam vel contemnunt, vel ei contradicunt pertinaciter, ùt hæretici. *Tertia* dicitur Privativa, quòd privativè oponatur fidei, & est culpabilis ignorantia, vel error circa res fidei. Thom. Sanch. Vasq. Laym. *c.12.*

Resp. 2. Infidelitas Contraria, ex triplici modo repugnandi fidei, est triplex, scilicet, Paganismus, qui fidei nondum susceptæ ; Judaismus, qui fidei susceptæ in typo; & Hæresis, quæ fidei susceptæ in veritate repugnat. Apostasia à fide revocatur ad hæresim, à qua tantùm differt, quòd hæresis sit error fidei ex parte tantùm contrarius, Apostasia verò ex toto. S. Thom. Laym. *l. c.*

DUBIUM II.

De Judaismo.

Quæritur hîc tantùm, quæ communicatio cum Judæis sit interdicta Christianis?

Resp. 1. His casibus, qui colliguntur ex *c. Nullus, c. omnes. c. Judæi.* 1. Non licet cohabitare. 2. Nec conviviis interesse. 3. Nec uti communi balneô. 4.

S. Pius V. Greg. XIII. Urban. VIII. Prop. XXV. Baii: *Omnia opera infidelium sunt peccata: & Philosophorum virtutes sunt vitia.*

Item: Prop. XXXVII. *Cum Pelagio sentit, qui boni aliquid naturalis, hoc est: quod ex natura solis viribus ortum ducit, agnoscit.*

Item: Prop. LXVIII. *Infidelitas purè negativa, in his, in quibus Christus non est prædicatus, peccatũ est.*

neô. 4. Nec medicos adhibere. 5. Nec medicinas ab iis datas recipere, emere tamen licebit præscriptas. 6. Nec Judæorum filios enutrire in ipsorum domibus. 7. Iis non famulari. 8. Nec servitute subjici. 9. Prohibentur publicis officiis inter Christianos fungi. 10. Vetitum est eorum azymîs vesci. Quibus addit Azor. prohibitum esse, accedere ad eorum nuptias, festa, Synagogas, cum eis ludere, saltare, &c. Ratio horum est, tum ut conservetur dignitas Christianæ religionis: tum caveatur familiaritas cum Judæis, & periculum perversionis, vid. Laym. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 12. & 17. Sanch. *l.* 2. *c.* 31. Fill. *tr.* 22. *c.* 5. *n.* 128.

Resp. 2. In decem dictis casibus communicare cum Judæis ex genere suo videtur esse mortale. Ratio est: quia, si Clericus id faciat, incurrit periculum depositionis: Laicus verò excommunicationis (*c. Constituit*, 17. *q.* 2.) quæ non nisi ob peccatum mortale imponi solet. Dixi *ex genere suo:* quia probabile est, vel ob materiæ parvitatem, vel ob necessitatem, aliamve causam rationabilem (si tamen non sit periculum perfidiæ, nec familiaritatis cum Judæis) sæpe excusari à mortali, aliquando etiam ab omni peccato. Ità communiter. Vid. Auth. *suprà cit.* & Bon. *l. c.* item Laym. *l.* 4. *t.* 1. *c.* 17.

DUBIUM. III.

Quid sit hæresis?

Resp. Hæresis est error intellectûs liber, & pertinax contra fidem, in eo, qui fidem suscepit. Ità commun. Suarez. Becan. *cap.* 14 *q.* 2. Unde

patet: ad hæresim, utì & Apostasiam, duo requiri: 1. Judicium erroneum, quod est ejus quasi materiale. 2. Pertinaciam, quæ est quasi formale. Porrò pertinaciter errare, non est hìc acriter, & mordicùs suum errorem tenere, aut tueri; sed est eum retinere, postquam contrarium est sufficienter propositum: sive quando scit, contrarium teneri à reliqua universali Christi in terris Ecclesia, cui suum judicium præferat: sive id fiat ex vana gloria, sive libidine contradicendi, aliàve causa. Ità Sanch. Vasq. Laym. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 13. & alii commun. Ratio est: quia tunc putat, judicium Ecclesiæ non esse sufficiens fundamentum credendi, quæ est vera pertinacia; quam cum Kon. faciliùs sic explicant alii: eam tunc esse; cùm etsi objectum fidei credibiliter proponatur, ità ut prudenter de eo non possit dubitare, contrarium tamen judicet, à quo nolit avelli ullo casu, vel saltèm, nisì evidenter convictus. V. Kon. *d.* 18. Unde resolves.

1. Non est hæreticus: qui exteriùs tantùm fidem negat, aut adorat idolum. Ratio est: quia non errat. Neque talis incurrit in foro conscientiæ censuras latas contra hæreticos, etsi in foro externo secundùm externa procedatur. Fill. *t.* 22. *c.* 9. *q.* 4.

2. Est hæreticus: qui affirmativè de aliquo articulo fidei dubitat, hoc est judicat esse dubium. Dixi *affirmativè:* quia negativè tantùm dubius, hoc est, suspendens judicium, per se, & simpliciter non est hæreticus, quia non habet judicium, ergo nec

erroneum;

roneum; modò tamen non ideo ſuſpendat, quòd rtualiter judicet, non liquere de certitudine obcti. Sà, Azor. *l. 8. c. 9. q. 5.* Tol. contra Sanch. Mald.

3. Nemo eſt hæreticus, quamdiu paratus eſt judium ſuum Eccleſiæ ſubmittere: aut neſcit, conarium tenere veram Chriſti Eccleſiam: eſto ex norantia etiam culpabili, & craſſa ſententiam ſun mordicùs tueatur. Laym. *l. c. n. 2.*

4. Nec eſt hæreticus, qui ità diſpoſitus eſt, ſalèm habitualiter, ut à ſuo errore eſſet diſceſſuus, ſi ſciret eſſe contrarium fidei, dummodo perinaciam actualem nunquam habuerit. *ibid.* & Kon. *l. c.*

5. Ruſtici, aliique homines ſimpliciores in Germania, qui hæretici habentur, & tamen pertinaces non ſunt, poſſunt abſolvi à ſuis Parochis. Ratio eſt: quia non ſunt hæretici formales; habentque fidem Catholicam in Baptiſmo acceptam, quæ non perditur, niſi errando pertinaciter. Laym *loc. cit.*

6. Cùm hæreſis, & quævis infidelitas mortalis ſit, peccant quoque mortaliter, qui ejus periculo ſe exponunt, ſive converſando, ſive conciones audiendo, ſive libros legendo: quæ proinde, ſi cui periculoſa ſint, illicita ſunt jure naturæ: ſi verò periculum abſit, lectio librorum hæreticorum nihilominus illicita eſt, jure poſitivo Eccleſiæ, uti etiam formalis diſputatio Laici de fide. Quod poſterius tamen in Germania, locisque ſimilibus, ubi Catholici hæreticis ſunt permixti, abrogavit conſuetudo.

ſuetudo. Azor. Fill. Bec. Sanch Bonac. *diſp.* 3. *q.* 2. *p.* 5.

7. Matrimonium contrahere cum hæretica, etſi per ſe ſit illicitum, habeatùrque in Hiſpania, & Italia, mortale, probabile tamen eſt, ob gravium Doctorum authoritatem (Sanch. *de Matr. t.* 2. *l.* 7. *d.* 72. *n.* 5. Azor. *t.* 1. *l.* 8. *d.* 3. *c.* 11. Reg. *tr.* 2. *l.* 32. *n.* 169. Baſilii Pontii *de Matr. c.* 6. V. Card. de Lugo *de Sacramentis in genere, diſp.* 8. *ſect.* 14. *n.* 220.) in Germania licere, ex gravi cauſa, ſalvo tamen jure naturali, & ſemotô periculô tum contrahentis, tum prolis; unde de iis initio conſtitui debet, ut Catholicè educentur. V. Bec. *l.* 5. *c.* 19. Dian. *P.* 3. *t.* 4. *R.* 269.

8. Eum, qui lapſus eſt in hæreſim, non teneri in confeſſione explicare, qualis illa ſit; eò quòd omnes ejuſdem ſpeciei ſint, docent Reg. Dian. *t.* 1. *tr. de circumſt. R.* 46. *citans alios*, & Eſcob. *Ex* 2. *c.* 9.

Alii tamen contrarium tenent, quos ſequitur Card. de Lugo *de Pœn. d.* 16. *n.* 288. & *n.* 291.

TRACTATUS II.

De Præcepto Spei. A)

PEr Spē, (quæ eſt ſecunda virtus Theologica,) intelligitur amor concupiſcentiæ erga Deum, quô Deum, & divina, præ omnibus aliis concupiſcibilibus, nobis concupiſcimus, ità ut omnia potiùs parati ſimus perdere, quàm Deum, & divina. De hac quæritur, quando ejus præceptum obliget.

Reſp.

Vide Alexand. VII. damn. Prop. I. *cit. pag.* 58. A)

Reſp. 1. Probabile eſt: præceptum Spei obli-
gare per ſe, cùm primùm homini uſum rationis
aſſecuto, DEUS, & Beatitudo, tanquam finis, ad
quem tendere debet, ſufficienter eſt propoſitus;
ità ut notabili tempore non differat. Ità Becan.
c. 17. q. 7. n. 7. Turr. & cæteri commun. Et ra-
tio eſt, quia ſinè actu Spei nec juſtificari, nec in
juſtitia divina perſiſtere, nec meritoriè operari poſ-
ſumus. V. Schol.

Reſp. 2. Præceptum Spei per accidens obligat.
1. Quando actus Orationis, Pœnitentiæ, Charitatis,
&c. in præcepto ſunt, qui ſinè prævio actu Spei
exerceri non poſſunt. Ità Auth. cit. & Fill. *tr.* 22.
c. 8. n. 255. 2. Quando quis ità tentatur, ut pe-
riculum ſit conſensûs, niſì animum ſpe erigat. Vid.
Fill. *l. c. t.* 2. Laym. *l.* 2. *t.* 2. *c.* 2. Bonac. *d.* 5.
q. 3. Unde ſequentes Caſus reſolvuntur.

1. Mortale peccatum eſt: ſperare, ſive amare
magis (amore concupiſcentiæ) terrena hæc, quàm
cœleſtia: v. g. ſi quis ità comparatus ſit, ut de-
ſideret perpetuò degere in hac vita, & DEO re-
linquere cœlum, ſi ſibi relinquat terram.

2. Mortale item eſt: deſperare de conſequendo
DEO, aut ſalute, & venia peccatorum, aut me-
diis ad illam conſequendam neceſſariis, v. g. au-
xiliis gratiæ, & emendatione vitæ. Quod pecca-
tum ratione parvitatis materiæ non poteſt eſſe ve-
niale, cùm ſit injurioſum miſericordiæ Dei. S. Thom.
2. 2. *q.* 20. *a.* 3. Laym. *l.* 2. *t.* 2. *c.* 2. *n.* 3.

3. Mortale etiam eſt: præſumere de Miſericor-
dia Dei, v. g. cùm quis ſperat id, quod eſt im-

poſſibile

possibile secundùm legem Dei ordinariam; ùt si speres remissionem peccatorum, & salutem sine pœnitentia, vel per propria merita, & vires naturæ: vel etiam, si quis statuat perseverare in peccatis, quamdiu bene valet, & tamen speret, se acturum pœnitentiam ante mortem. S. Th. *q.* 21. *ar.* 1. Laym. *l. c.*

Denique mortale est: odisse Deum (odio scilicet abominationis: seu aversionis) v. g. si DEUS displiceat, tanquam nobis infestus, propter vindictam peccatorum. V. Laym. *l. c.* Bon. *disp.* 3. *q.* 4.

TRACTATUS III.

De Præceptis Charitatis. A)

CAPUT I.

An, quando, & quomodo obliget Præceptum Charitatis Dei?

CHaritas DEI est amor amicitiæ quo Deo bene volumus, & omnia bona ipsi cupimus ob summam

A) Innoc. XI. damn. Prop. V. *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis DEI semel tantùm in vita eliceret, condemnare non audemus.*

Item: Prop. VI. *Probabile est, ne singulis quidem rigorosè quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga DEUM.*

Item: Prop. VII. *Tunc solùm obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, quâ justificari possumus.*

Alexand. VIII. Prop. I. inter duas: *Bonitas objectiva consistit in convenientia objecti cum natura rationa*

nam, & infinitam ejus divinæ naturæ perfectionẽ.

Resp. 1. Præceptum Charitatis Dei præcipit De-
m super omnia amandum. Patet ex Scriptura.
atio est: quia finis ultimus plùs est diligendus,
uàm omnia media, quæ ad eum referuntur: non
quidem

rationali: Formalis verò in conformitate actûs cum Regula morum. Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretativè: Hunc homo non tenetur amare, neque in principio, neque in decursu vitæ suæ moralis.

Sed & cave extremum oppositũ ab Alexand. VIII. Prop. VII. *Omnis humana actio deliberata, est Dei dilectio, vel mundi; Si DEI, Charitas est; si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est.*

Item Prop. IX. *Revera peccat, qui odiô habet peccatum merè ob ejus turpitudinem, & disconvenientiam cum natura, sinè ullo ad Deum offensum respectu.*

Item: Prop. XI. *Omne, quod non est ex fide Christiana supernaturali, quæ per dilectionem operatur, peccatum est.*

Item: Prop. XXIII. *Similiter arcendi sunt à Sacra Communione; quibus nondum inest amor DEI purissimus, & omnis mixtionis expers.*

Gregor. XIII. Prop. XXXIV. Baii. *Distinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet, quô DEUS amatur, ut Auctor naturæ; & gratuiti, quô DEUS amatur, ùt Beatificator, vana est, & commentitia, ad illudendum Sacris Literis, & plurimis veterum testimoniis, excogitata.*

Item: Prop. XXXVIII. *Omnis amor creaturæ rationalis.*

quidem intensivè (etsi enim hoc etiam deceat, non tamen est in præcepto) sed appretiativè, ità ut nullam creaturam pluris facias, quàm DEUM, velìsque potiùs omnia perdere, quàm DEUM offendere, & sic illi malè velle. S. Th. 22. *q.* 27. *a.* 3. Azor. Sanch. Bec. 2. 2. *c.* 19.

Resp. 2. Probabile est: Præceptum Charitatis DEI obligare. 1. Quando homo adeptus est sufficientem cognitionem DEI infinitè boni, à quo omnia bona sua habet, & cui omnia debet. Ratio est: quia cùm teneatur DEO ex filiali amore totâ vitâ servire, id non videtur posse fieri, nisì eliciat actum amoris. A) Ità S. Th. *q.* 89. *a.* 6. Nav. Val. & cæt. comm. (Notat autem Kon. *disp.* 24. *d.* 3. *n.* 50. non statim post talem notitiam peccare mortaliter, sed tantum, si differat notabiliter, v. g. ultra annum) contra Palaum, qui dicit probabile esse, quòd non obliget. Si scrupulus te angat, an præcepto huic satisfeceris, docet Escob. ex Petro Hurt. 2. 2. *d.* 172. *s.* 1. §. 24. quòd, si positivè non meministi, te omisisse, tenere possis, te satisfecisse. Trull. tamen *l.* 1. *c.* 5. *d.* 3.

tionalis, aut vitiosa est cupiditas, quâ mundus diligitur: quæ à Joanne probibetur; aut laudabilis illa charitas, quâ per Spiritum Sanctum in corde diffusa, DEUS amatur.

Item: Prop. LXX. *Homo existens in peccato mortali, sive in reatu æternæ damnationis, potest habere veram charitatē, & charitas etiā perfecta, potest consistere cum reatu æternæ damnationis.*

Vide Alexand. VII. damn. Prop. I. *cit. pag* 58. A)

d. 3. n. 9 monet: expedire, ut quis se in confessione aliquando accuset sub dubio, si fortè præceptum istud violârit, vel alia præcepta affirmativa, de quibus non certè constat, quando obligent, vel violentur. 2. Quando est periculum labendi in odium Dei, nisì actum Charitatis elicias. Quando quis tenetur conteri, v. g. moriturus, ut celebraturus, cui Confessarius deest. Ratio est: quia contritio includit actum Charitatis. 4. Si quis gravem tentationem, præsertim in articulo mortis, putet, se aliter vincere non posse. Quibus qui addunt articulum mortis absolutè, eò, quòd tunc securissima via eligenda sit. V. Laym. l. 2. t. Bonac. d. 3. q. 4. p. 2. Hurt. 22. dist. 174., f. 6.

17. Ex dictis resolves.

1. Mortale est: si quis omittat dilectionem Dei tunc, quando præceptum obligat.

2. Mortaliter peccat etiam: si quis amet Deum amore appretiativè, seu æstimativè minore, quàm creaturas.

3. Peccat item contra Charitatem Dei: si quis Deum non diligat principaliter propter se, tanquam finẽ ultimùm omniũ rerum, sed tantũ propter aliud, v. g. vitam æternam, vel ad evitandum infernum. Quod esse mortale docet Sylvest. & Nav. quia scilicet DEUS non diligeretur appretiativè super omnia, si aliud ab illo amaretur, ùt finis principalis. Addo, *principalis*, quia ùt bene Tolet. 4. c. 9. DEUS propter retributionem vitæ æternæ amari potest: sed minùs principaliter: ut scilicet vita æterna, vel alia Dei dona sint tantùm

causa

causa movens, ut faciliùs, expeditiùs, & ferventiùs diligatur.

4. Mortale, & gravissimum omnium est: si quis DEUM formaliter oderit odiô inimicitiæ, seu malevolentiæ (amori amicitiæ oppositô) v. g. si optes DEUM non esse: non habere scientiam, potentiam, &c. De his vid. Laym. *l. c.* Bon. *l. c.* Sanch. *l. 2. c. 3. & 5.* Reg. *l. 17.*

CAPUT II. A)

De Præceptis Charitatis erga proximum.

CHaritas proximi præcipit. 1. Ordinem in eo diligendo. 2. Dilectionem inimicorum. 3. Eleemosynam. 4. Correptionem fraternam. Deinde prohibet. 1. Odium proximi. 2. Scandalum. 3. Ne injuria, bellum, aliùdve grave damnum, vel malum inferatur. De quo postremo agetur in Decalogo: de reliquis hìc.

DUBIUM I.

Quis ordo servandus inter personas, quæ diliguntur?

Resp. 1. Ordine Charitatis quisque tenetur post Deum diligere. 1. Seipsum, secundùm bona spiritualia. 2. Proximum, quoad eadem bona. 3. Seipsum, quoad bona corporalia. 4. Proximum, quoad eadem. 5. Denique seipsum, & deinde proximum quoad bona externa. Ità Layman. *l. 2. t. 3. c. 3.* ex S. Th. & communiter. Unde resolvuntur hi Casus.

1. Pec-

A) Innoc. XI. damn. Prop. X. *Non tenemur proximum diligere actu interno, & formali.*

Item: Prop. XI. *Præcepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.*

1. Peccat contra Charitatem sui, qui salutem suam spiritualem, vel corporalem negligit quod grave est, si fiat sine causa, & cum gravi damno, v. g. mortis, vel gravis morbi. Trull. *l. 2. c. 6. d.* 1.

2. Nullius boni consequendi causâ licet peccare, etiam venialiter quia talis vellet sibi malum spirituale. Laym. *ibid.*

3. Tenetur quisque proximo in extrema necessitate spirituali constituto succurrere, etiam cum certo vitæ periculo: dummodo sit æquè certa spes illum juvandi, neque gravius inde malum immineat: v. g. teneris cum vitæ periculo baptizare, vel absolvere moriturum, si alius non adsit, qui faciat. S. Aug. *lib. de mend.* S. Th. 2. 2. *q. 26. a. 5.* Regin. *p.* 4.

Dixi. *in extrema:* v. g. quâ certò putetur moriturus in mortali: quia in gravi tantùm obligatur is, qui ex officio alienam salutem curat; ùt Parochus: cui ideo non licet fugere tempore pestis, nisì substitutô æquè idoneô. Valent. & Laym. *l. c.*

4. Ordinariè non licet vitam suam postponere alienæ. Addo, *ordinariè:* quia licet, si sit persona publica, à qua multum pendet: utì etiam pro Repub. pro fide, & religione defendenda; imò etiam pro amico, propter Deum dilecto. Less. *l.* 2. *c.* 9. *d.* 6. Laym. *l. c.*

Resp. 2. Quoad proximos inter se servandus est hic ordo. 1. Qui melior est, magìs diligendus est, ea dilectione, quam comitatur gaudium circa bona possessa, item honor, cultus, & reverentia. Sic v. g. plùs diligendus est vir sanctus, quàm parens improbus.

improbus. Ratio: quia est magìs conjunctus cum præcipuo objecto Charitatis, quod est DEUS. Item parentes magìs, quàm filii, vel uxor; magìsque benefactores, quàm ii, quibus benefecimus. Laym. *l. c.* & com. 2. Appretiativè, & dilectione ea, quâ alteri optamus bonum, nondum possessum, cum beneficentia, magìs diligendi sunt ii, qui nobis sunt conjunctiores quoad ea bona quæ sunt debita tali conjunctioni, & in quibus hæc fundatur. Unde resolves.

I. In bonis pertinentibus ad naturam, & vitam corporalem conservandam, succurrendum est (extra necessitatem extremam) Primò omnium, uxori, quia est una caro cum viro. 2. Filiis. 3. Parentibus, & quidem patri præ matre. 4. Fratribus, sororibus, deinde propinquis, domesticis, & familiaribus. Dixi *extra extremam necessitatem*: quia in hac parentes, eò quòd vitam dederint, præferendi sunt etiam uxori, & liberis. Laym. *ibid. n.* 5. & 6.

2. In rebus pertinentibus ad civilem communicationem, præferendi sunt concives: in bellicis, commilitones: in spiritualibus spirituales filii, patres, fratres. Bannez tamen probabiliter docet: parentes carnales, etiam in spiritualibus, aliis omnibus præferendos: quia conjunctio carnalis est fundamentum aliarum conjunctionum. V. Laym. *hîc l. c.*

DUBIUM II.

De odio, & dilectione inimicorum.

Certum est, inimicos aliquo modo diligendos,
cùm

[..]n ſint proximi, cum S. Th. 2. 2. *q.* 15. *a.* 1. com-
[.]uniter omnes. Sed quæritur de modo, & an
[.]ſſint odiò haberi?

Reſp. 1. Quilibet homo, ſaltem privatus, tene-
[.]r proximo, etiam inimico, communia dilectio-
[.]s ſigna, & beneficia exhibere ex præcepto; ſpe-
[.]alia verò ex conſilio tantùm, niſi aliunde ratio
[o]bligationis accedat. Ità comm. cum Laym. *c.* 4.
[&] S. Th. *l. c. q.* 25. *a.* 8. & 9. Dixi 1. *commu-*
[n]ia, qualia ſecundùm Caj. v. *Odium*, ſunt, quæ
[C]hriſtiano debentur à quovis Chriſtiano in com-
[m]uni, concivi à concive, cognato à cognato. Ra-
[ti]o autem eſt: quia iſta negare, eſt vindicare in-
[j]uriam, quod non licet privato. Dixi 2. *niſi*
[a]liunde accedat ratio obligationis, qualis eſſet. v. g.
[1]. Timor ſcandali ex omiſſione. 2. Spes ſalutis
[i]nimici, vid. Azor, *tom.* 2. *l.* 12. *cap.* 3. 3. Neceſ-
[ſ]itas temporalis, vel ſpiritualis. 4. Culpæ de-
[p]recatio, & exhibitio ſpecialium ſignorum amo-
[r]is. Ratio eſt: quia, his caſibus, neglectus ſpecia-
[l]ium ſignorum, eſſet exterior odii declaratio. Laym.
l. c. Unde reſolves Caſus ſequentes.

I. Per ſe loquendo, nemo tenetur ad inimicum
diligendum poſitivo, & peculiari actu, neque ad
eum ſalutandum alloquendum, ægrotum inviſen-
dum, mæſtum conſolandum, hoſpitiò excipien-
dum, vel familiariter cum eo agendum, &c. quia
hæc ſunt ſigna ſpecialia amoris. Fill. *tr.* 28. *c.* 1.
Dico, *per ſe:* quia, ſi omiſſo ſcandaloſa eſſet,
aut per aliquid horum poſſes ſinè tuo incommo-
do inimicum tibi, & Deo reconciliare, id omit-

tere, esset grave: utì etiam, si inæqualis persona soleret alium salutando prævenire; v. g. subditus Prælatum. Laym. *l. c.*

2. Non licet inimicum excludere à communibus orationibus, v. g. Oratione Dominica, & quæ pro communitate instituitur, nec à communibus eleemosynis, resalutatione, responsione, expositarum mercium venditione: quia hæc sunt communia dilectionis signa: ideòque contra hæc facere, v. g. cognatos omnes invitare, obvios omnes ex vicinia, vel collegio ex consuetudine salutare, solo inimicô exclusô, est ex genere suo, & regulariter mortale. S. Th. Nav. Laym. *ll. cc.* Addo 1. *ex genere suo*: quia, si levitas materiæ, aut causâ rationabilis excuset, v. g. si pater, vel Superior filio, vel subdito ob correctionem ea subtrahat ad tempus, leve, vel nullum erit: quia habet jus puniendi. Addo 2. *regulariter*: quia, si persona multò major inferiorem non resalutet, v.g. nobilis rusticum, pater filium, non videtur mortale, ùt notat Sà, ver. *Charitas*. Bon. *d. 3. q. 4. p. 3*: V. Azor 3. *p. l. 12. c. 13.*

3. Etsi quivis teneatur inimico veniam legitimè petenti, non tantùm interiùs remittere, sed etiam externa remissionis signa ostendere: negat tamen Trul. *l. 5. c. 5. d. 5.* ex Azor. & Fill. teneri statim, postquam offensio est illata; eò, quòd sit res violenta, & supra fragilitatem humanam. Non tenetur autem, remittere satisfactionem pro damno, si ab eo sit læsus: imò nec eam acceptare, si offerat; sed etiam juridicè potest compensatio-

nem

em petere, dummodo, in utroque casu ponatur dium, ùt docent Valent. Nav. Laym. *l. 2. t. 3.*
4. Quòd si tamen pœna sit valdè gravis, v. g. apitis, mutilationis, neque læso ex ea commoum proveniat, non videtur ea, deprecante altero, sinè peccato vindictæ posse expeti. Similiter, satisfaciat, quantùm potest, ad id, quod non poest, eum urgere, videtur contra charitatem, ùt ocet Sylv. & Fill. *t. 28. c. 11. q. 9.*

Resp. 2. Etsi odium inimicitiæ, sive personæ ecundùm se, & bonorum, quæ in se habet, voendo scilicet illi malum, ùt sic, sive quatenus illi nalum est, ex genere suo sit mortale: odium tanen abominationis, sive qualitatis, quo non honinem, sed ejus malitiam, vel saltem personam antùm, quatenus malam, vel nobis noxiam aversamur, sæpe licitum est, ùt docet Kon. *d. 29. d. 3.* & communiter. Unde resolves sequentes casus.

1. In confessione satis esse, si dicas: te grave malum voluisse proximo: nec opus esse, explicare speciem mali, v. g. mortem, infamiam, &c. quòd omnia comprehendantur sub una ratione mai, Caj. Bon. Turr. Trull. *l. 1. c. 6.* docent probabiliter: sed contrarium probabiliùs Suar. & Pal. *t. 6., d. 4. p. 1.*

2. Licet proximo velle malum aliquod, v. g. temporale (dummodo non sit justo gravius) quatenus id illi bonum est, v. g. morbum vel adversitatem, ùt à peccatis emendetur. Bon. *d. 3. q. 4. p. ult. §. 1 ex multis.* Cavendum tamen est: ne fiat ex vindicta, ex qua si Psalmum 108. super

inimicum tuum legas, peccas mortaliter. Generatim verò, ob bonum spirituale, proprium, vel alienum licet mala pœnæ inefficaci affectu, aliis velle: quia cùm in hoc affectu bonũ spirituale, præferatur temporali, non est inordinatus. v. Less. *l.* 2. *c.* 47.

Sic licet: v. g. mortem optare hæresiarchæ, vel publicæ pacis turbatori, ob bonum commune, & multorum, juxta illud *Galat.* 5. *Utinam abscindantur.* Item tristari de eo, quòd dignitates conferantur indignis, vel de sanitate ejus, qui ex illa sumit occasionem peccandi. Item mortem, egestatem, aut morbum alicujus desiderare, ut cesset à peccatis, & vitam in melius mutet. Eadem ex causa Bon. Azor. & Palaus *t.* 6. *p.* 1. *n.* 11. excusant à peccato matrem, quæ mortem filiarum exoptat, eò, quòd ob deformitatem, vel inopiam cõmodè, & honestè nuptui, tradere non possit. A) Etsi verò sibi ipsi optare mortem Nav. & cæteri dicant esse mortale; ad evitanda tamen gravia mala, v. g. afflictionem internam, id licere volunt Sanch. Sot.

A) Innoc. XI. damn. Prop. XIII. *Si cum debita moderatione facias, potes, absque peccato mortali, de vita alicujus tristari, & de illius morte naturali, gaudere: illam inefficaci actu petere, & desiderare; non quidem ex displicentia Personæ; sed ob aliquod temporale emolumentum.*

Item: Prop. XIV. *Licitum est: absolutô desideriô cupere mortem Patris: non quidem, ùt malum Patris, sed ùt bonum cupientis; quia nimirum ei obventura est pingvis hæreditas.*

Item:

ot. Gran. Dian *p.* 5. *t.* 14. *R.* 92. Ità & Trull. 1. *d.* 2. *n.* 11. excuſat fœminam: quæ ſibi, vel lteri mortem optat, ad vitandam gravem infirnitatem, mendicitatem, vitam acerbam, &c. vel lia ſimilia mala à marito, v. g. inflicta, vel infligenda. Mulierculis tamen ob minimas moleſtias, mortem optantes Dian. *loc. cit.* mortalis damnat; niſi (ut plerumque fit) excuſet defectus advertentiæ, & deliberationis.

3. Privatus, qui averſus ab alio fugit illum, i id faciat, ut eum ſuô colloquiô, & ſolatiô privet, atque ità contriſtet, & malè illi ſit; eſt odium inimicitiæ, & peccatum: ſi verò nihil mali optando, tantùm fugias, quia tuæ naturæ eſt difformis: vel tibi ſolet eſſe moleſtus; eſt odium averſionis, & peccatum, ſi ſit irrationabile: quale non erit, ſi ſit perſona valde aſpera; modo abſit contemptus, ſcandalum, & vindictæ cupiditas. vid. Bon. *loc. cit.*

DUBIUM III.

De Præcepto Eleemoſynæ, ſeu miſericordiæ corporalis.

Suppono. 1. Hujus præcepti obligationem naſci ex duplici cap. 1. Ex neceſſitate proximi egentis. 2. Ex perſona poſſidentis bona, vel neceſſaria, vel ſuperflua.

Suppono. 2. Triplicem dari neceſſitatem proximi. 1. Dicitur extrema, ex qua egenti imminet peri-

Item. Prop. XV. *Licitũ eſt filio gaudere de parricidio Parentis, à ſe in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias, inde ex hæreditate conſecutas.*

periculum vitæ, vel etiam gravis, & diuturni morbi, secundùm Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 1. 2. Gravis, ex qua imminet periculum gravis mali, ùt captivitatis, infamiæ, gravis jacturæ bonorum, vel statûs; unde fiat: ut difficulter sè possit sustentare; v. g. si non possit vivere secundùm suum statum, vel si nobilis cogatur alteri famulari; vel artifex, aut vir honestus mendicare. 3. Dicitur communis: qua laborant mendici triviales. Laym. *l.* 3. *tr.* 2. *c.* 6.

Suppono. 3. Bona necessaria, & superflua dici, vel respectu vitæ, sive naturæ, vel respectu statûs, vel decentis conditionis personæ; quomodo sæculares raró putant se habere superflua, ùt docet Laym. & Nav. *c.* 24. Nam, quæ sunt necessaria ad alendos liberos, famulos, honestas donationes, convivia, hospitum tractationem (qualia tamen non sunt, quæ ad quemcumque fastum, & pompam quisque sibi requirit) spectatis etiam communibûs eventibûs, hæredibus, necessitate futura, &c. non sunt superflua. A)

Resp. 1. Nemo tenetur dare eleemosynam ex bonis sibi ad vitam necessariis; nisì esset persona talis, ex qua penderet salus Reipub. Est communis. Et ratio patet ex ordine charitatis.

Resp. 2. probabile est, ex superfluis naturæ, & statui, teneri aliquem, etiam in gravi necessitate, succurrere proximo, si probabiliter putet, alium non

A) Innoc. XI. damn. Prop. XII. *Vix in Sæcularibus invenies; etiam in Regibus, superfluum statui: Et ità vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantùm ex superfluo statûs.*

non subventurum: idque, ùt Azor. *t. 2. l. 12. c. 7.* Syl. & Fumus volunt sub mortali, contra Medin. qui vult esse tantùm consilii. Ratio est: quia cùm in Scriptura frequenter damnentur homines ob neglecta opera misericordiæ, hæc non sunt restringenda ad extremam, & raram necessitatem. vid. Laym. *l. c.*

Resp. 3. Proximo in extrema necessitate teneris succurrere ordinariè, ex bonis, etiam aliquomodo ad statum necessariis. Suarez, Laym. *ex communi.* Satisfacis tamen probabiliter, si des cum onere restituendi, quando eris ditior, Vasq. &c. contra Suar. Kon. Vid. Dian. *p. 5. t. 8. R. 5.*

Addo. *ordinariè*: quia, si majus damnum æstimaretur, te excidere tuo statu, quàm mors pauperis, non tenereris. Azor. *l. c.*

Resp. 4. Probabile est, quòd proximo, in gravi necessitate constituto, quisque teneatur, subvenire cum modico detrimento proprii statûs: quia parvô suô incommodô, tenetur, magnum incommodum proximi impedire. Laym. *l. c.* ex D. Th. Bon. *d. 3. q. 4. p. 6.* Ex dictis collige.

1. Homines privati non tenentur inquirere pauperes. Vasq. &c. si tamen dubitent de extrema alicujus indigentia, tenentur inquirere veritatem. Sanch. Dian. *p. 5. t. 6. R. 39.*

2. Nemo tenetur magnam vim pecuniæ dare pauperi, ad pretiosissimam medicinam emendam, vitæ servandæ necessariam, vel ad redimendum à periculo mortis. Sà, & Konin. *disp. 27. dub. 8. n. 135.* Et ratio patet ex dictis.

3. Si

3. Si proximus tantùm egeat usu rei, satìs est illam accomodare; v. g. si ab hostibus spoliato, vestem commodes, vel vulnerato equum, donec domum revertatur. Laym. Bon. *ll. cc.*

Resp. 5. In communibus pauperum necessitatibus tenetur, aliquando dare eleemosynam, qui habet bona, naturæ, & statui superflua. Ità commun. D. Thom. Suar. Bellarm. contra Navar. & Vasq. qui negant teneri. *Ratio* est: tum, quia quisque tenetur diligere proximum, sicut seipsum; tum, quia alioqui pauperes isti inciderent in necessitatem gravem. Videtur tamen hæc obligatio, tantùm esse sub veniali; ùt rectè Medina.; idque, si nulla sit justa causa negandi: aliàs sub nullo; vide Laym. Bonac. *l. c.* Unde resolvuntur Casus sequentes.

1. Pauperibus trivialibus, etsi ex nuditate, morbo, &c. videantur ostendere signa extremæ necessitatis, raro quis tenetur ex præcepto subvenire, etiam de superfluis; tum, quia ferè ad movendos spectatores ista necessitas exaggeratur; tum, quia ab aliis juvandi præsumuntur. Mald. Vvigers. Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 17.

2. Si quis dives, & abundans, diu neget omnes eleemosynas, cum proposito dandi meliore, & commodiore loco, ac tempore, vel egentioribus, vel in alium pium usum convertendi, is non peccat, cùm habeat justam causam negandi; si verò talis, sinè rationabili causa, omnes à se pauperes inhumaniter repellat, eum dicit Laym. *l. c.* versari in malo statu.

3. Nul-

3. Nulli omninò, A) quantumvis diviti, omnes pauperes sinè eleemosyna repellenti, facilè neganda est absolutio; tum ob dubium, & dissensum DD. de hac obligatione: tum, quia vix reperitur, qui causam saltèm apparentem non prætendat, si superflua se habere fateatur. Laym. *ibid.*

4. Etsi dicta de eleemosyna danda intelligantur, respectu omnium egentium, etiam peccatorum, infidelium, inimicorum; damnandi tamen non sunt Magistratus, excludentes à suis civitatibus, justa de causa, pauperes, peregrinos. Laym. *ibid.* Trull. *l.* 1. *c.* 5. *d.* 10.

5. Religiosis æquè, ac aliis pauperibus debentur eleemosynæ; quia eorum paupertas, & necessitas est vera, & justa, tametsi voluntariè contracta; cùm voluntas, & causa fuerit rationabilis, & grata Deo. Lorc. Dian *p.* 5. *t.* 8. *R.* 18. Aliud est de iis, qui sponte sua culpabiliter sunt pauperes, ùt vagabundi *ibid.* *R.* 19.

Resp. 6. Eleemosyna tantùm facienda est ex bonis propriis: & quorum quis liberam habet administrationem. Potest tamen fieri ex alienis: quando

A) *Doctrina hæc Busembaum, & Laymani, ùt* enormis; à Macario Havermans Epist. Apol. c 4 *n.* 91. & Sinnichio, *accusata, vindicatur*, à Gulielmo Le Maire. in Sta. S. 1. c. 10 §. 3. *Neuter enim dicit: absolutè dandam absolutionem tali; sed volunt attendi: an fortè Pœnitens non habeat causam negandi tales eleemosynas: aut excusationem non afferat justam: & an prosit ei absolutionem negare.* V. La Croix. L. 2. n. 202.

do proximus est in extrema, vel quasi extrema necessitate, & aliundè succurri non potest: tunc enim omnia sunt communia. In communi verò necessitate, licet tantùm cum consensu Domini tacito, vel expresso. V. S. Thom. 2. 2. q. 32. a. 7. Regin l. 4. n. 286. Fill. Laym. Bon. l. c. n. 11. Less. l. 2. t. 12. Unde resolves.

1. Non licet dare eleemosynam ex bonis obnoxiis restitutioni, v. g. furtô ablatis; licet tamen ex acquisitis per opus illicitum (sed non cum injustitia) v. g. ex lucro meretricum. Ratio est: quia hæc sunt propria; priora non. Bon. *ibid.*

2. Pueris, filiisfamilias, servis, ancillis, uxoribus non licet dare eleemosynam, nisi tenuem; in qua parentum, dominorum, & maritorum voluntas præsumitur. Particulares verò Casus, in quibus uxor dare potest; vid. suô locô *Præcept.* 4. & 7. c. 1. d. 4. v. Bon. *disp.* 4. q. 4. p. 6. Dian p. 5. t. 8. R. 25. ubi ex Hurt. notat: si pater nullas det eleemosynas, posse pro eo dare filium.

3. Tutores, & curatores, & qui habent curam bonorum alienorum, possunt facere modicas eleemosynas ex bonis, quæ administrant, quales nimirum ipsi facere deberent, quorum sunt. Vasq. Azor. Kon. Dian. p. 5. t. 8. R. 35.

DUBIUM IV.

De misericordia spirituali, seu præcepto correctionis fraternæ.

Correctio fraterna est admonitio, quâ quis proximum conatur revocare à peccato. De qua certum est: præceptam esse jure tum naturali, quâ mem-

embra unius corporis se mutuò juvare tenen-
r, tum divino positivo, Matth. 18. *Si peccaverit*
te frater tuus, corripe ipsum. Bec. 2. 2. *cap.* 21.
ym. *c.* 7. Fill. Bon. *p.* 7. Quæritur autem, quæ
ejus materia, quos, & quomodo obliget. A)
Resp. I. Omne mortale peccatum proximi, per
est sufficiens materia, ut hoc præceptum o-
liget sub mortali. Ità communiter. Et ratio est:
ia, cùm vitam spiritualem proximi tollat, suffi-
entem necessitatem correctionis inducit. Dixi 1.
omne

A) *De obligatione denuntiandi Hæreticos, & So-*
citantes, &c. Vid. Bullam Alexandri VII. Licèt aliàs
qua præterea gravissimè præcipit: ut omnes Re-
giosi, etiam leviter tantùm suspecti de hæresi, sta-
m nulla facta correptione fraterna, nec re com-
unicata cum Superioribus Ordinum, deferantur ad
nquisitores à Papa constitutos. Et nè aliquis, præ-
enderet ignorantiam illius decreti, mandavit illud
omnibus Collegiis, & Monasteriis, publicô locô suspen-
: ac singulîs annîs prima die Martii omnibus præ-
egi super mensam, vel in Capitulo.
Idem Alexand. VII. damn. Prop. III. *Senten-*
ia asserens: Bullam Cœnæ solùm prohibere absolu-
ionem hæresis, & aliorum criminum, quando pu-
lica sunt; & ideò non derogare facultati Triden-
ini, in qua de occultis criminibus sermo est, Annô
629. 18. Julii in Consistorio Sacræ Congregatio-
is Eminentissimorū Cardinalium visa, & tolerata est.
Item: Prop. IV. *Prælati Regulares possunt in*
oro conscientiæ absolvere quoscunque sæculares, ab
hæresi

omne mortale quia, etsi etiam veniale sit materia correctionis, non tamen graviter obligans; nisi nisì facillimè possis. Dixi 2. *per se*: quia si quis ob timorem, verecundiam, pusillanimitatem putet, se non ita strictè obligatum, vel minùs esse idoneum ad corripiendum, videtur tantùm peccare venialiter. V.S. Thom 2. 2. *q.* 33. *a.* 2. & cæteris suprà, cit.

Resp. 2. Præceptum hoc obligat concurrentibus hîs circumstantiîs: 1. Si certó tibi constet de peccato proximi: indagare enim tenetur solus Superior. 2. Si probabile sit, non emendâsse, nec emendaturum, vel relapsurum: quia eleemosyna egenti tantùm danda est. 3. Si alius æquè idoneus non adsit; qui correpturus putetur. 4. Si sit spes fru-
ctus:

hæresi occulta, & ab excommunicatione propter eam incursa.

Item: Prop. V. *Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse Hæreticum; non teneris denuntiare, si probari non possis.*

Item: Prop. VI. *Confessarius, qui in Sacramentali Confessione tribuit Pœnitenti chartam, postea legendam, in qua ad Venerem incitat; non censetur solicitâsse in Confessione: ac proinde non est denuntiandus.*

Item: Prop. VII. *Modus evadendi obligationem denuntiandæ solicitationis est: Si solicitatus confiteatur cum solicitante; hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi.*

Vide La Croix. *de hac obligat*: quoad Bullã XXXIV D. Gregor. XVI Universis Domini gregis à n. 216. hic.

tûs: quia, deſperato fine, ceſſant media. 5. Si t bona occaſio, locus, & tempus opportunum, poſſisque ſinè tuo gravi damno facere. Quòd ſi horum aliquid deſit: præceptum non obligat. Unde patet: ejus omiſſionem in privatis, vel nullam eſſe, vel levem culpam. v. Bon. *l. c.*

Reſp. 3. Etſi hoc præceptum obliget omnes, etiam ſubditos, magis tamen Prælatos. Ratio prioris eſt: quia omnes ſunt commembra, tenenturque ibi externa officia Charitatis præſtare. Ratio poſterioris eſt: quia ſubditi tantùm ex Charitate, Prælati verò etiam ex officio, & juſtitia tenentur. Unde peccare poſſunt etiam graviter, veniales culpas non impediendo, ſi vigor diſciplinæ per hoc minuatur. Eademque ferè eſt ratio de Patrefamilias præſertim erga liberos. Laym. *l. c. n. 5.* Pal. Trull. *l. 1. c. 5. d. 13. & 15. & cæteri.*

Reſp. 4. Ordo in correptione ſervandus eſt, quem Christus præſcripſit *Matt*: 18. ſcilicet, 1. Ut corripias privatim: deinde coram teſtibus: tum ad Prælatum Eccleſiæ, ſive Superiorem deferas. Excipe tamen, 1. Niſi præſtet Superiori, viro probo, & prudenti, quàm aliis teſtibus innoteſcere; prout cautum eſt *in Regula S. Auguſt.* 2. Niſi peccatum ſit publicum, tunc enim poteſt publicè corripi. 3. Niſi vergat in grave damnum tertii, aut communitatis, ſi Superiori non ſtatim innoteſcat; v. g. ſi quis proditionem moliatur; hæreſim occultè ſpargat: tunc enim immediate Superiori indicandum; quia commune bonum præferendum eſt privato; Fill. *t. 28. c. 7. n. 149. & 155.* 4. Quando

corri-

corripiendus est contentus: ut Superiori statim significetur; ùt est apud quosdam Religiosos, qui quoad hoc, juri suo renuntiaverunt. Vid. Suar. Becan. Laym. hìc. Sanch. Fill. *l. c.* Ex dictis resolvitur.

1. Qui facilè potest impedire peccatum mortale proximi, & ob mali temporalis timorem negligit, peccat mortaliter. Ità Laym. Suarez. Sanchez. *l. 6. mor. c.* 18. Vid. Palaum. hìc.

2. Si certò constet, fratrem perfectè emendâsse peccatum occultum: nec ex eo esse ullum periculum relapsûs, vel damni ipsi, aut alteri, non licet (etiam in Societ. JESU) denuntiare Patri, vel Prælato; nisì frater expresè in istam denuntiationem consentiat. Sanch. 2. *mor. l. 6. c. 18. num.* 40. & 60. Pal. *de Char. t. 6. d. 3. p. 12.* Fill. Trull. *l.* 1. *c. 5. d.* 14. Suarez, Hurt. *d. 263.* denique Card. de Lugo *Resp. mor. l. 4. d. 46.* ubi tamen notat; in Societ. JESU casum esse rarissimum. Ratio autem est: quia cessat motivum charitatis, atque adeò ratio denuntiandi; ideòque est peccatum, & quidem, ùt Card. de Lugo *l. c.* notat ex Suar. mortale ex genere suo. Vid. infr. *l. 4.* & Dian *p. 4. t. 4. R.* 71.

3. Si Superior immediatus, se solo possit delinquentem emendare, ità, ut nullum periculum damni, vel relapsûs ipsi, vel alteri, vel communitati immineat; videtur peccare manifestando Superiori mediato, delictum, Pal. *l. c.* Trull. *d.* 16. *n.* 1.

4. Prælati, & Magistratus tenentur aliquando inquirere in subditorum peccata, ut corripiantur;

on tamen multùm, & curiosè de aliquo in particulari interrogare debent, nisì is speciale ejus gnum dederit: neque facilè admittere accusatores spontaneos: quia illi specie boni communis pè se quærunt. Hurt. &c. Dian. *p. 7. tr. 3. R.* . & 2.

5. Episcopi, Prælati Religiosorum, Pastores animarum tenentur, etiam cum suo incommodo, imò iquando cum vitæ periculo. adhibere diligenam, quam possunt: ut peccata publica & occulimpediant; quia cum Christo pacti sunt, curam, sollicitudinem gregis, pro qua, multa ab eo boa accipiunt. Hurt. *t. 2. d.* 162. *sec. 7.* §. 60. (apud Dian. *p. 7. t.* 1. *R.* 28.) aitque: hanc esse omnium atrum, & Theologorum doctrinam, quam Chrius verbô, & exemplo docuerit: additque: idem sse de Magistratibus, & Concionatoribus. Licèt erò hi non teneantur ad id ex justitia (sicut rælati, & Magistratus) tenentur tamen peccata ublica corripere (sed non facilè Prælatorum, & eligiosorum, quorum authoritas ad bonum commune est necessaria) etiamsi non sit spes emenationis. Kon. Hurt. Dian. *l. c. R.* 13.

6. Correctio adhibenda est, non semper statim, ed cum major fructus speratur. Hinc interdum ermitti potest reiteratio peccati, ut ferventiùs esipiscat. Dian. *p. 7. t 3. R.* 29. & 30. ex Reg. ill. Trull. Neque sufficit: semel esse factam correctionem, sed debet iterum, iterùmque fieri, quamiu speratur fructus *ibid. Ref. 32.*

DUBIUM V.

De Scandalo.

ARTICULUS I.

Quid, quotuplex sit, & quale peccatum?

Resp. 1. Scandalum dicitur peccatum occasio natum; & est duplex: Activum, & Passivum Activum est dictum, vel factum (quo nomine etiam omissio intelligitur) minùs rectum, præbens alteri occasionem ruinæ spiritualis. Ex S. Th. 2. 2 q. 43. a. 1. Sanch. Azor. Laym. c. 13. Bon. d. 2 q 4. p. 2. Dixi *minùs rectum*, hoc est quod vel in se malum sit; ùt si loquaris turpia coram adolescente; vel mali speciem habeat, ùt si justa de causa coram aliis eam ignorantibus, comedas carnes die vetito. Scandalum Activum aliud est per se tale: aliud per accidens. Per se dicitur: quando directè intenditur alterius ruina; id est: si ideo aliquid fiat, ut aliquis ad peccatum inducatur. v.g. si adulter alienam solicitet ad adulterium. Per accidens dicitur: quando indirectè, & interpretativè tantùm causatur alterius peccatum; ùt si quid facias, quod tibi in mentem venit, aptum natum est ad inducendum alterum hìc & nunc ad peccatum: & nihilominus facis; ùt si coram pusillis pecces, vel die vetito carnes comedas, non dicendo, quòd habeas veniam. Item, si Clericus domi suæ alat mulierem, populo suspectam; esto absit omne peccatum, & peccandi periculum. V. Sà. v. *Clericus*, Laym. Bon. *l. c.* Scandalum passivum est ipsa ruina, sive peccatum, in quod labitur proximus, ex occasione alterius dicti, vel facti.

Quod dividitur in Datum, seu pusillorum, quod oritur ex activo: & in Acceptum, quod non oritur ex activo, sed ex ipsius sumentis malitia: quale erat odium, & invidia Pharisæorum in Christum, occasione ejus dictorum, vel factorum: unde hoc dicitur Pharisaicum. Ex his patet.

1. Ad scandalum activum non requiri: ut de facto passivum consequatur; sed satis esse, quòd data sit occasio, ex qua naturâ suâ sequi possit: ut si quem inducere velis ad peccatum, qui tamen non consentiat; sicut etiam contrà; Passivum potest dari sinè activo. Laym. *Ibidem.*

2. Scandalum passivum non esse speciale peccatum; neque addere circumstantiam aggravantem; v. g. qui visô alterius furtô, etiam furatur, non ideo peccat graviùs. Laym. *ibidem.*

3. Non semper esse scandalum, si pecces coram aliis; sed tantùm, quando, attentis circumstantiis, tam personæ agentis, quàm coram quibus fit actus, potest probabiliter timeri, ne per hunc actum trahantur ad peccatum, qui aliàs peccaturi non essent. Sanchez, Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 13.

4. Omne scandalum activum directè intendens ruinam proximi, esse speciale peccatum contra Charitatem; ut habet communis sententia. An verò idem sit, quando intenditur indirectè; controvertunt Scholastici, & parùm refert ad praxim. Sanch. *l.* 7. *c.* 6. & 9. Azor. 1. *p. l.* 4. *c.* 7. Bon. *l. c.* Unde resolves hos casus.

1. Mortaliter peccat: qui alteri dat occasionem

ruinæ mortalis; nisì indeliberatio excuset: & si opus indifferens, vel veniale sæpe transit in mortale, ratione scandali, v. g. si jocosum verbum proferat Religiosus coram fæminis, vel iis, qui inde occasionem peccati mortalis sumere possunt Layman. *l. c.*

2. Venialiter peccat ratione scandali: qui alteri dat occasionem ruinæ venialis tantùm. Quod verum est: etsi directè illam intendat, & quidem per actum mortalem. Sanch. *l.* 1. *c.* 6. *n.* 11. ex communi, contra Suar. *Ratio* autem est: quia ruina est parva. Et patet à simili: ut si quis per fornicationem intendat furari rem minimam, furtum tantùm erit veniale.

3. Scandalizans committit, præter peccatum scandali, etiam peccatum ejus speciei, ad quod alterum inducit: ideòque confiteri debet speciem peccati mortalis, per quod, & ad quod induxit, cum numero inductorum, vel qui probabiliter induci potuerunt, Sanchez, Azor. Laym. Bonac. *l. c.* Card. de Lugo. *de Pœnit. d.* 16. *s.* 4. Dicastill. *de Sacr. t.* 2. *t.* 4. *d.* 114. Excipit tamen Card. de Lugo, *l. c.* si præter intentionem scandalum dederit. Tamb. *de Exped. conf. l.* 2. *c.* 1. *n.* 9. ait: quoad inductos, sufficere, si dicas: Fui multis occasio peccandi, meô exemplô. Vid. inf. *l.* 3. *t.* 6. *c.* 1. *dub.* 2.

4. Etsi is, qui scandalizavit alios, teneatur illis rursus dare bonum exemplum, ut inquit Sà: si quis tamen nudô exemplô suô alios ad furtum induxit, neque alio peculiari modo, v. g. exhortatione,

tatione, consiliô, mandato est cooperatus, non tenetur ad restitutionem: quia talis inductio est tantùm contra Charitatem, non contra Justitiam. Idem docet esse Less. si cum Cajo, v. g. potites ea intentione, ut ipse, consumptîs pecuniîs, furetur. Vid. Less. *c. 9. d. 16. n. 113.*

5. Non censetur dare scandalum: qui licèt publicè peccet, facit id tamen coram iis, qui vel sunt ità viles, vel infames, aut improbi, ut nemo moveatur ad peccatum; vel qui sunt ità probi, v. g. si quis fornicetur coram aliis, qui sunt parati idem facere, nec ejus exemplô moventur; vel si coram mansuetis quis contendat, rixetur, vel alium cædat. Sanch. *l. mor. c. 6. n. 6.*

6. Non ideo factum aliquod est scandalum, quia alius incipit de tali homine malè suspicari, aut sentire: quia hic non peccat, si ob sufficientia indicia suspicetur. Secùs tamen est si incipiat malè sentire de fide Catholica, Clero, Ordine Religioso, vel minùs ad pietatem affici. Unde patet: faciliùs dari scandalum ab iis, qui sunt in magna authoritate, vel pietatis existimatione, quàm ab aliis. Kon. *d, 32. n. 33.*

ARTICULUS II.

An, & quando scandalum Passivum permitti possit, aut ob illud vitandum aliquid omitti debeat?

Resp. 1. Permitti non potest absque necessitate, vel utilitate propria, vel aliena. Ratio est: quia tenemur ex Charitate impedire peccata proximi, si facilé possimus. Laym. *6. 13.* ex com-

mun: Unde resolvitur hìc casus.

Absque causa non licet petere mutuum ab usurario: vel ab infideli juramentum per falsos Deos à concubinario administrationem Sacramenti, vel ut celebret: cum enim absque peccato id non sis facturus, cooperareris ejus peccato. Suar. Sanch. Trull. *l. 1. c. 6. d. 5. n. 15.*

Resp. 2. Ex causa necessitatis, vel utilitatis potest permitti. Patet in dicto casu, qui simpliciter sinè peccato fieri potest: ideòque licet tali petere ex rationabili causa; etsi alter ex sua malitia sit peccaturus. Requiritur autem major necessitas, ut permittatur scandalum pusillorum, quàm Pharisaicum. Item major; si plures sint scandalizandi: si timeatur peccatum grave: & denique si certò prævideatur, quàm aliàs. Laym. *l. c.* Bonac. *d. 2. q. 4. p. 2.*

Resp. 3. Debet permitti, si alioqui propria salus periclitaretur, vel aliis, præsertim communitati grave damnum immineret. Unde bona spiritualia necessaria ad salutem nec debet, nec potest quisquam dimittere ob cujusquam scandalum. Fill. 28. *c. 6.*

Resp. 4. Bona spiritualia (& secundùm Lorcam apud Dian. *p. 5. t. 7. R. 24.* etiam temporalia, non necessaria ad salutem, non tenetur quis omittere, vel differre, ob scandalum Pharisaicum juxta illud Matth. 15. *Sinite illos. &c.* nisì tamen ex dilatione fructus speraretur: faciliùs verò, ac sæpiùs talia bona differenda, vel etiam omittenda sunt, ob scandalum Pusillorum: v. g. in-

gressus

greſſus Religionis debet differri ob ſcandalum Parentis, ſi conſenſus illius brevi ſperetur. Laym. *loc. cit.*

Reſp. 5. Ad vitandum grave ſcandalū Puſillorū, quædam præcepta impleri non debent, nisì tamen omiſſio eſſet magìs damnoſa omittenti. V.Laym.*l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. Ratio hujus eſt: quia tunc, concurrente duplici præcepto, ſcilicet Naturali de cavendo ſcandalo, & Poſitivo, majus, & fortius eſt Naturale. Ex dictis reſolvuntur hi caſus.

1. Prælati Eccleſiaſtici non tenentur (imò nec poſſunt) ea, quæ ad bona Eccleſiæ conſervanda ſunt neceſſaria, v. g. lites. &c. omittere, ad vitanda ſcandala Phariſaica; imò etiam Puſillorum: etſi his priùs reddi debeat ratio rectitudinis. Dian. *p.* 5. *t.* 7. *R.* 24. Ex D. Thom. &c.

2. Si fœmina utatur veſte virili, vel contrà, tantùm ex levitate, ſinè prava intentione, aut periculo ſcandali, & libidinis, veniale tantùm erit, aliàs mortale; nullum verò, ſi ex neceſſitate. Dian. *p.* 5. *tr.* 7. *R.* 32. ex D. Thom. Syl. &c.

3. Peccatum, ex quo Confeſſarium in confeſſione (ex infirmitate tamen) graviter ſcandalizandum nôſti, debes reticere. Laym. *l. c.* ex Nav. &c.

4. Uxor ſemel, vel iterum debet omittere jejunium, ex quo maritus graviter offendetur, & orietur diſcordia. *ibid.*

5. Si, ituro te ad ſacrum die feſto, excitanda ſit gravis rixa, vel cædes, non teneris ire. *ibid.*

6. Superior peccata ſubditi ſæpe poteſt diſſimulare, ad vitandas turbas, & majora mala; quæ alioqui teneretur punire.

7. Mu-

7. Mulier, quæ ſcit in ſe, vel in ſui aſpectu aliquem in particulari ſcandalizandum, mortaliter peccat; ſi datâ operâ ei ſe conſpiciendam offerat: adeoque poteſt, & debet, non tantùm publicô, ſed etiam ſacrô abſtinere die feſto, ſemel, aut iterum, ad peccatum illud evitandum. Dixi. 1. *aliquem in particulari:* quia ob timorem ſcandali alicujus ex communitate in genere, vel etiam plurium, abſtinere, nimis eſſet difficile, & plenum ſcrupulîs. Dixi 2. *ſemel aut iterum:* quia ſæpe, nimis eſſet grave, & durum. Bonac. Sanch. Laym. *l. c. n.* 10. & alii. V. Dian. *p. 5. t. 7. R.* 21. *&* 22. ubi in contrarium citat aliquot authores, negantes obligationem prætermittendi rem præceptam, ad evitandum aliorum ſcandalum.

8. Mulier, quæ ex ornatu, etiam conveniente ſuo ſtatui, probabiliter prævidet, aliquem in particulari lapſurum mortaliter, tenetur ad breve tempus eum dimittere, aut talis conſpectum fugere. Dixi *ad breve tempus:* quia ad longum nimis illi grave foret. v. Dian. *l. c.*

9. Si verò idem timeretur in particulari ex ornatu ſuperfluo, vano, & inconvenienti (quem aſſumere vanitatis, & placendi causâ, ut videantur pulchræ, & Procum faciliùs inveniant, ſecluſis aliîs, non niſi veniale eſt) teneretur eum omnino dimittere, etiam ſub mortali: quia nullum habet jus ad illum ornatum: & ex altera parte tenetur vitare peccatum alterius, quando commodè poteſt. V. Sylv. v. *ornatus.* Alii tamen, ùt Caj. Nav. *c.* 23. videntur docere: eam tantùm te-

neri

neri ſub veniali (ſed minùs probabiliter) quando in particulari lapſus prævidetur, & brevi tempore abſtinendum eſt; qui etiam cum Azor. Leſſ. & Bon. excuſant à mortali eas; quæ ex conſuetudine loci, media ubera detegunt: fucô, pigmentis, alienis crinibûs utuntur; dummodò non aliorum laſciviam, ſed tantùm majorem pulchritudinis ornatum intendant, abſque alio fine mortali; aut lege particulari id ſub mortali prohibente. Addunt tamen: fore grave, & mortale peccatum, hujuſcemodi morem detegendi pectus: vel tenuiter tantùm tegendi; ubi non eſt, introducere. Navar. *n. 19.* Leſſ. 112. Laym. *l. c. &c.* vid. Bonac. *de Mat. q. 4. p. 9. n. 17.*

10. Si mulier non in particulari, ſed in genere tantùm aliquos in ſe ſcandalizandos putet, modò eorum laſciviam non intendat, nec ei placeat (licèt ei placeat, quòd laudetur, ùt formoſa) non videtur, teneri abſtinere ab illo ornatu, etiam ſuperfluo, ſub mortali; v. g. fucando faciem, imò etiam denudando ex communi conſuetudine pectus: niſi tamen denudatio, vel ornatus eſſet valdè turpis per ſe, ac directè ad libidinem provocans. Ratio eſt: tum quia eſt ſcandalum potiùs acceptum, quàm datum; & ornatus ille, ac pulchritudo remotè tantum ad peccatum provocat. ùt docent Laym. & Bon. tum quia nimis grave eſſet iſti ſexui, præſertim ſi maritum quærant, perpetuò ſic abſtinere; cùm illa occaſio ſit univerſalis, & perpetua; nec formoſiores unquam licitè irent foras; cùm pulchritudo naturalis plùs noceat,

quàm

quàm artificialis. Plura de hac re vide apud Dian. *t. 1. R.* 30. Baldel. *l.* 3. *d.* 5. *n.* 13. Interim fœminam, nudum pectus gerentem non mala intentione, etsi quidam excusent à mortali, ego tamen, inquit Sà, difficilè absolverem. Et certum est: quòd Confessario incumbat, hujusmodi ornatum dissuadere, & deterrere ab eo. Vid. Sà, verb. *ornatus, &c. ll. cc.*

11. Peccant etiam graviter: qui componunt, describunt, repræsentant, vel pingunt turpia, & ad libidinem provocantia. Bon. Sanch. & Fill.

Resp. 6. Potest aliquando permitti proximi ruina, quando is paratus est ad malum, & alter non intendit, ut peccet; sed tantùm non auferendo occasionem, permittit unum peccatum, ne fiant plura, ita ut permissio sit impeditiva majoris mali. Unde resolves.

1. Hero licet non auferre occasionem furandi filiis, aut famulis, cùm eos nihilominus ad furandum propensos, & paratos novit; ut sic deprehensi puniantur, & resipiscant: tunc enim rationabiliter permittit furtum unum, ut evitentur plura. Sanch. Laym. Bonac.

2. Probabile est: non licere talia ultro ponere, aut iis objicere: quia positivè concurreret ad peccatum; & non tam auferret occasionem, quàm poneret. Sà *v. peccatum*, & Sanch. qui ex eadem causa docet: non licere marito dare uxori ansam adulterandi; vel adultero, ut tentet uxorem. Interim probabiliter contrarium docet Laym. *l. 2. tr. 3. c. 13.* Quod confirmari potest exemplô.

Judith:

Judith: quæ vix aliter videtur fecisse. *c. 9.* Cùm enim sciret permissionem libidinis in Holoferne fore impeditivam malorum, posuit ei occasionem, nempe ornatum suum, alioqui licitum, & tamen communiter censetur in hoc non peccâsse. V. Bon. *d. 2. q. 4. p. 2.* Palaum *hic.*

ARTICULUS III.

An liceat alterius peccato materialiter cooperari?

Resp. Cooperari tantùm materialiter, subministrando tantùm materiam, & facultatem peccandi, vel exhibendo objectum, licet; si sequentes conditiones adsint. I. Si tuum opus, vel cooperatio sit secundùm se bona, vel saltem indifferens. II. Si bona intentione, & rationabili ex causa fiat, & non, ut juves alterum peccare. III. Si alterius peccatum impedire nequeas: aut saltèm non tenearis propter causam rationabilem. Circa quam notant Sanch. & Laym. etsi ejus gravitas certâ regulâ definiri nequeat, sed prudentiæ judiciô metienda sit; tantò tamen graviorem requiri, 1. Quantò gravius est peccatum, cujus occasio datur. 2. Quantò probabilius est, te non cooperante, alterum non peccaturum; aut quantò certior est affectus peccati. 3. Quantò propinquiùs tua cooperatio peccatum attingit. 4. Quantò minus juris habes ad tale opus. 5. Denique quantò magìs peccatum cum justitia pugnat, idque propter damnum tertii. Laym. *l. 2. t. 3. c. 3.* Unde resolves hos casus.

1. Hoc modo licitè materialiter cooperatur spon-

ſa contrahens cùm ſponſo, quem ſcit Sacramentum accipere in peccato mortali Sciens verò eum habere votum caſtitatis, peccat contrahendo cum ipſo: quia ad contractum illicitum co ncurrit. Laym. *l. c.* ex Sanch. *l.* 7. *de Matr. a.* 11. *n.* 11.

2. Licitè quoque poſt matrimonium contractum materialiter cooperatur conjux, ſi conjugi obſtricto votô caſtitatis reddat debitum: imò ad id tenetur ex juſtitia, ſi eum exigentem non poſſit à propoſito avocare *ibid.*

3. Similiter Parochus Euchariſtiam licitè poteſt, & debet miniſtrare peccatori, & excommunicato, & hæretico occulto, ſi petat publicè; imò Confeſſarius præbere debet petenti etiam privatim, ſi ex ſola confeſſione ejus peccatum novit. *ibid.*

4. Excuſantur à peccato famuli, ſi ratione ſui famulatûs præſtent quædam obſequia, quæ ſinè gravi ſuo incommodo negare non poſſint; ùt v. g. veſtiant Dominum, ſternant equum, comitentur ad lupanar, meretrici deferant munera, eidem venienti aperiant oſtium: quia hæc tantùm remotè ſe ad peccatum habent, & ſinè iis peccatum fieret. Unde tamen non ſequitur: alteri cuivis licere ea præſtare. Bon. *p.* 11. *n.* 26. Azor. *t.* 2. *l.* 12. *c. ult. q.* 8. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. Sanch. *l.* 1. *mor. c.* 7. *n.* 21.

5. Ad ea opera, quæ propinquiùs ſe ad peccatum habent, aut juvant, v. g. ſubjicere humeros: admovere ſcalas hero, per feneſtram aſcendenti ad concubinam: deferre literas amatorias ad meretricem; comitari ad duellum: &c non ſufficit

commu-

communis ratio famulatûs, sed exigunt majorem necessitatem, & causam, ut licitè fiant; v. g. periculum gravis, aut saltèm notabilis damni, si detrectent. *ibid.* A)

6. Ob simile periculum excusantur, ut plurimùm Caupones, & Propolæ in locis, ubi Catholici vivunt mixti hæreticis, qui ministrant, aut vendunt carnes die jejunii comesturis; item vinum ebriosis, dum postulant; etsi sciant eos à peccato non excusari: quia plerumque peccatum æquè fieret, subministrantibûs aliìs, & ipsi damnum notabile paterentur, dum paulatim nemo ad eos veniret. Sanch. *l.* 1. *c.* 6. Bonac. &c. Quòd si tamen hæ rationes non adessent, non excusarentur. Unde non licet ea Patrifamilias (utì nec cœnam die jejunii:) ministrare suæ familiæ: neque Cauponi

A) La Croix *hìc n.* 254. Limitanda est doctrina Busenbaum; quamvis enim non contineat propositionem damnatam, eo, quòd non loquatur de hero volente inferre stuprum; quod est peccatum contra justitiam: neque de famulo multoties sic superveniente; favet tamen propositioni damnatæ; quam:

Innocent. XI. damn. Prop. 51. *Famulus qui submissis humeris scienter adjuvat, herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem: & multoties eidem subservit, deferendo scalam, aperiendo januam: aut quid simile cooperando; non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti; puta: ne à Domino malè tractetur: ne torvis oculis aspiciatur: ne domo expellatur.*

poni illi, præter quem non ſunt alii: nisì tamen alia gravior cauſa cogeret. *ibidem.*

7. Ea, quæ ad peccatum proximè concurrunt, vel inducunt, vel cum juſtitia pugnant, etſi ex genere ſuo ſint indifferentia; v. g. hero alterum occiſuro gladium dare, oſtendere illum, qui ad necem quæritur: compulſare campanam (ſinè ſcandalo tamen) ad concionem hæreticam: meretricem, etſi conductam, ac paratam, è domo evocare, & ad herum deducere: furi ſcalam applicare: gerenti injuſtum bellum dare mutuas pecunias: pagum hæretico Domino vendere, graviſſimam cauſam requirunt. hoc eſt: metum tanti mali, quod ſecundùm leges charitatis nemo teneatur ſubire ad evitandum malum alterius: v. g. ſi aliás occidendus eſſet. Laym. *c. 13. n. 4.*

8. In civitatibus, in quibus, id vitandi majoris mali causâ permiſſum eſt, licet domum locare uſurario (excipit tamen jus alienigenam) & meretricibus: maximè ſi alii conductores deſint: nisì tamen meretrices graviter nocerent vicinis honeſtis, vel ob ſitum, anſam majorem darent peccatis. Sanchez. 1. *mor. c. 7.* Bon. *l. c.*

9. Excuſantur à mortali, imò etiam veniali: ſi cauſa adſit, Artifices, qui faciunt, aut vendunt res indifferentes; quibûs quis benè poteſt uti, licèt plurimi abutantur, v. g. aleas, fucos, gladios. Ratio eſt: quia remotè tantùm ordinantur ad peccatum, & ſimpliciter impediri non poſſunt. Quòd ſi tamen abuſurus eſſet contra juſtitiam, non liceret; v. g. ſi occiſuro dares gladium ob ma-

ob magnum pretium, quod offert. Item: si quis sciat hunc innocentem non pervertendum, nisi per has suas merces: quia modicum lucrum certæ saluti alterius, est postponendum. Sanch. *l. c.*

10. Excusantur etiam: qui ob justam causam vendunt agnum Judæo, vel infideli usuro ad sacrificium: Item: qui Judæorum Synagogas, hæreticorum templa, legitimo Magistratu permittente; ædificant, vel restaurant: præsertim si fieret æquè sinè ipsis. Navar. *l. 5. Conf.* 1. *de Judæis.* Laym *l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. *n.* 4. Venena autem vendere, nisi iis, qui benè usuri putantur, v. g. ad confectionem colorum, vel medicinam, non licet. v. Sanch. 1. *mor. c.* 7. Unde venditio veneni, quod non servit, nisi ad hominis occisionem, simpliciter est mala.

11. Christiani Captivi, ex gravi metu, in triremibus Turcarum, vel hæreticorum, licitè remigant contra Catholicos; sarcinas, machinas, arma ad bellum necessaria convehunt; propugnacula ædificant, &c. Ità probabiliter Less. Sanch. Suar. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 13. contra Tol. & alios, qui docent: peccare mortaliter. Quòd si tamen eo loco res esset: ut hæc negantes magnô periculô classem Christianam eriperent, vel victoriam conferrent; tenerentur tantum bonum vitæ suæ anteferre. Suar. Less. Sanch. *l. c.*

12. Incolæ Urbis, vel Provinciæ, quam Tyrannus occupavit, licitè manent inter iniquos possessores, eosque cogente imperio juvant excubiis, fossione, contributione: idque ex legitimi Prin-

cipis præsumpto consensu: ex quo etiam talia obsequia licitè promittunt cum juramento, ad majora mala sua, & legitimi Principis declinanda. Laym. *l. c. n. 5.*

13. Nautæ, & aurigæ Catholici in Hollandia etiam sinè gravi metu, si absit prava intentio, licitè vehunt annonam ad castra hæreticorum, si adsint alii, qui illis cessantibus, facerent: quia, nisì id faciant, excludentur omni lucro, tanquam osores boni publici. v. Less. *l. 2. c.* 19. Sanch. *l.* 1. *c.* 7. Fill. *t. 22. c. 5.*

LIBER III.
De Præceptis Decalogi, & Ecclesiæ.
TRACTATUS I.
De primo Præcepto Decalogi.

HUjus præcepti, prout est affirmativum, materia propria, sunt actus virtutis Religionis. Est autem hæc virtus moralis, qua interior & exterior cultus DEO debitus exhibetur. Actus ejus internus, est animi submissio, quâ infinitam DEI excellentiam veneramur: Externus est, quô internum testamur; ut oratio, sacrificium, &c. de quibus vid. Schol. 1. 2. *&* 3. *Parte.* Prout verò est negativum: prohibet vitia Religioni opposita: quæ, quia opponuntur virtuti inter morales præcipuæ, sunt peccata, post ea, quæ contra virtutes Theologicas committuntur, gravissima, & ex genere suo mortalia. Sunt autem duplicia: alia

quæ opponuntur per excessum: ùt Superstitio cum suis speciebus: alia per defectum: ùt irreligiositas cum suis.

CAPUT I.

De Superstitione, & Speciebus ejus.

DUBIUM I.

Quid sit, & quotuplex?

Resp. I. Superstitio est falsa religio, seu cultus vitiosus veri vel falsi Numinis. Less. Et convenit cum definitione communi ex S. Th. quam dicit esse vitium, quod religioni opponitur secundùm excessum. Dicit *per excessum*; non quòd DEUS nimium coli possit, aut majore honore, quàm dignus sit: sed id intelligitur secundùm circumstantias eò, quod exhibeas cultum, vel quem non debes: vel eô modô, quô non debes: vel illi, cui non debes.

Resp. 2. Superstitio est duplex: alia cultûs indebiti, sive incongrui; quô verus DEUS, sed modô indebitô colitur, tribuendo ei cultum falsum, & perniciosum, vel superfluum, qui nimirum sit contra, vel præter Ecclesiæ consuetudinem, ac præscriptum: Alia est ratione rei cultæ: cùm scilicet cultus DEO debitus falso Deo, vel creaturæ defertur. Et hæc subdividitur in Idololatriam, Divinationem, & Vanam Observantiam; ad quam Magia vel revocatur, vel potiùs quartam speciem constituit. Laym. *l. 4. t. 10. c. 1.* ex S. Th. *q. 92. a. 2.* Ex quibus resolves.

1. Superstitionem cultûs falsi committit: 1. Qui

Deo

Deo nunc offert cultum per ceremonias veter legis, v. g. circumcisionem, immolationem agni &c. quia hæc significant Christum adhuc venturum, & nondum venisse. 2. Laicus, qui Deum colit, tanquam publicus Minister Ecclesiæ, v. g. sacrificando, absolvendo. Quod semper esse mortale docet Suar. *de rel. l. 2. de Superstit. c. 2.* 3. Is qui sua auctoritate proponit aliqua facienda, tanqu ordinata ab Ecclesia ad Dei cultum. 4. Qui fal sas Reliquias proponit; vel miraculum factum esse per aliquam imaginem: vel se habuisse has, ve illas revelationes fingit, sive ad faciendum lucrum sive ad devotionem augendam. 5. Qui, ut popu lum moveat, fingit miraculum aliquod; vel hi storiam reperiri in Scriptura Sacra, &c. Et hæc superstitio, etsi sit ex genere suo mortalis, quia primæ veritati injuriam irrogat, & religionem fundat in mendaciis: sæpè tamen excusatur ignorantiâ, vel simplicitate. Less. *l. c.* Sanch. 2. *mor. c.* 37. Nav. *c.* 12. Laym. *l. c.* Bon. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 1.

2. Superstitio cultûs superflui, est v. g. 1. Ceremonia audiendi Missam ante ortum solis cum certo numero, situ, ordine cereorum; vel Sacerdotis, qui dicatur Joannes: vel qui habeat staturam Christi, &c. quia hic cultus est ex se ipso inanis, & ad spiritum excitandum inutilis. 2. Jejunare die Dominico, cùm non jejunas aliis diebûs. 3. Item in Missa contra Rubricam plures formare cruces: pluries dicere *Alleluia*; dicere *Gloria*, vel *Credo* contra Rubricas, aliasque ceremonias demere, vel addere (etsi fiant ex devotione;

hæc

hæc enim corrigenda est) quia sunt præter Ecclesiæ consuetudinem. Hæc tamen, & similia, bona intentione facta, venialia tantùm sunt ordinariè, ùt docet Tol. Less. *l. c. d.* 1. Navar. & Laym. quia est materia levis, & actio ex se non mala; & multa excusat simplicitas. Quòd si tamen ex se mala esset; ùt si rem furtivam offeras, turpia verba in Templo canas, ore, vel organo, notabiliter lascivam; vel ad impuritatem provocantem vocem edas, est superstitio verè mortalis, ùt Laym. *l. c. ex comm.*

DUBIUM II.

De Divinatione

Quid, & quotuplex sit Divinatio?

Resp. 1. Divinatio est: cùm quis opem dæmonis tacitè, vel expressè invocat; ut noscat res contingentes, & liberè futuras, aliterve occultas, & naturaliter incognoscibiles. Quæ si sint tales; quas solùs DEUS scire potest, involvitur tacita Idololatria; quòd dæmoni tribuatur cultus divinus: si verò sint tales; quas dæmon naturaliter scire potest (nam ex signis, aliisque modis occultissima quæque cognoscere potest, etiam plurimas hominum cogitationes, & res futuras, v. Delr. *l. 4. c. 2. q. 2.* Sanch. 2. *mor. cap. 28.*) nihilominus illicita est; eò, quòd commercium habeatur cum Dei jurato hoste: quod importat quandam proditionem, & apostasiam à DEO; ac fortè etiam, ùt vult Suar. contra Valent. superstitionem. V. Laym. *c.* 3. Bon. *p.* 3. S. Th. 2. 2. *q. 5. a.* 1.

Resp. 2. Divinatio eſt duplex: una, in qua eſt invocatio, vel pactum expreſſum cum dæmone & generali nomine dicitur Necromantia; ùt, cùm dæmon occulta docet per Pythones, arreptitios præſtigias, per perſonas mortuorum, vel vivorum apparentium, aliàve ſigna in àére, aqua, igne, ſpeculis. Alia eſt, in qua tantùm eſt invocatio, vel pactum tacitum, ſeu interpretativum: ùt cùm ex lineamentis corporis, vocibus, garritu avium, & ſimilibus, quibus ſe dæmon immiſcere ſolet, quæritur cognitio, ad quam ea ſunt improportionata. *D.* Thom. *q. 95.* Cùm verò utriuſque ſpeciei variæ rurſus ſint ſpecies, eas hìc omitto; quòd, ſecundùm ſententiam communiorem, in genere moris non differant: nec ſpecialem habeant malitiam; ideòque in confeſſione non ſit opus explicare, an v. g. facta ſit divinatio ex ſpeculis, àére, mortuo, &c. Exprimendum tamen neceſſariò eſt: utrum invocatio, ſive pactio expreſſa, an tacita intervenerit; quia, ſive hæ moraliter inter ſe ſpecie differant, ſive nòn, notabiliter tamen mutant Judicium Confeſſarii. V. Laym. *l. c.* Sanch. *l. c.* Leſſ. *l. c. d.* 5. Delr. *l.* 4. *diſp.* 4. *c.* 2. v. Bon. *q.* 5. *p.* 4.

Resp. 3. Divinatio, quæ fit per actum expreſſum, & quâ dæmon expreſsè invocatur, excuſari non poteſt à mortali; eam verò, quæ fit per pactum tantùm implicitum, aliquando excuſari à mortali quidam aſſerunt; videlicet tunc: cùm vel intercedit ſimplicitas, & ignorantia non craſſa, neque affectata; vel fides certa non adhibetur, ſed tantùm timor quidam, aut ſuſpicio concipitur e-

ventûs

ventûs futuri. Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *c.* 3. Sanch. Leff. Suar. Cajet. Bald. *t.* 3. *l.* 4. *d.* 4. *n.* 2. *&c.* eò, quòd tunc ſuperſtitioſa verè non ſit, cùm intentio non ſit talis. V. Suar. Leſſ. Sanch. Laym. Cajet. Navar. Sayr. Valent. & Tanner. *d.* 5. *de rel. q.* 7. *diſp.* 1. *n.* 21 *& dub.* 2. *n.* 25. Ex dictis reſolvuntur ſequentes caſus.

1. Expreſsè cenſetur invocare, ſeu convenire, & pactum facere cùm dæmone: qui vel verbîs dæmonem invocat; vel ſaltem factô aliquid uſurpat, per quod ſcit, aut putat dæmonem cooperari.

2. Is verò tacitè paciſcitur: qui vanîs, & naturaliter improportionatis utitur ad aliquid cognoſcendum, vel efficiendum. Neque requiritur: ut dæmon aliquando pactus ſit, ſe ad talis vani medii adhibitionem concurſurum: eô enim ipsô, quòd quis vanitatibûs iis utitur, dæmon ſe immiſcet; licèt præter intentionem utentis ſit, eum invocare; ut docet Suarez, Leſſ. & Sanch. *cc. ll.*

3. Non excuſatur à peccato: qui utendo talibus rebûs, quas conſtat eſſe naturaliter improportionatas, proteſtatur, ſe nullum cùm dæmone commercium intendere: quia reipſa facit contra ſuam proteſtationem. Cùm enim nec DEUS, nec Angeli boni talibus ſe miſceant, dæmon implicitè iis invocatur; ut præter citatos docent Laym. & Bonac. *ll. cc.*

4. Neque is excuſatur: qui talia media utilia credit propter experientias; quia has dæmon procurat, ut homines paulatim illaqueet, & ad ſimilia uſurpanda inducat. V. Sanch. 2. *mor. c.* 38.

5. Si quis ab astris, somnis, similibusve ita dependeat ut omnes penè actiones suas, & vitam juxta ea regulare velit, eum mortaliter peccare docent Less. Suar. Sanch. *loc. cit.*

6. Ex talium observatione semel, atque iterum aliquid omittere, ad quod alioqui sub mortali non teneris, veniale tantùm esse censent Cajet. & Arm. v. *Somnium.* ubi & subinde timere leviter, ne ità sit, aut eveniat, quod portendunt, ùt notat Suar. sup. *l. c.*

7. Communiter, & ùt plurimum, in similibus, in quibus tacitum tantùm est pactum, venialiter tantùm peccari, docent consequenter Doctores supra citati, & mox citandi: quia communiter ferè aliquid istorum intervenit, quæ à mortali excusare dicunt, ut v. g. quòd fides integra non adhibeatur. Sanch. *l. c. n.* 13. Cajet. *in summ.* Armil. *&c.* Rectè tamen notat Delrio, esse semper rem valde periculosam, juxta illa, suas actiones dirigere, etiam non credendo. V. Sanch. *loc. cit.*

8. Licita est 1. Physiognomia: quæ fit ex vultu, dispositione, & habitudine corporis, & membrorum; 2. Chiromantia; si ex lineis, & partibus manuum consideret temperiem corporis, imò etiam animi propensiones, & affectus probabiliter conjectet. 3. Item divinatio: quæ ex somniis conjectat hominis complexionem, & hinc affectiones animi diurnas. 4. Item illa: qua ex avium, piscium, aliorumve animalium voce, motu alíisve actionibus, naturales aliqui effectus prænuntiantur futuri ùt plurimùm, v. g. serenitas,

pluvia, &c. 5. Aſtrologia naturalis: quæ effectus corporeos, & naturales, ùt ventos, eclypſin, fertilitatem, ſalubritatem, morbos, & ſimilia prædicit; quæ ad medicinam, vel agriculturam conducunt; imò etiam: cùm ex puncto nativitatis, ſive horoſcopo probabiliter prædicit complexionem corporis, & affectiones animi. Quia hæ divinationes omnes naturales ſunt, & mediis proportionatis utuntur. Leſſ. *l.* 2. *c.* 43. *d.* 7.

9. Illicitæ verò ſunt omnes prædictæ divinationes: ſi ex iis aliquid noſci, aut prænuntiari intendatur circa ea, ad quæ proportionata non ſunt; ùt circa effectus contingentes, & liberos: aut quæ à DEO pendent; ùt circa ſtatum animæ, dona gratiæ, divitias honores, fortunam, nuptias, ſtatum vitæ, & ſimilia; quorum electio voluntaria eſt, & à libera hominum voluntate pendet: itemque de rebus occultis, ùt furto, theſauro abſcondito, V. Leſſ. *l. c.* & Bon. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 3. *n.* 11. Suar. Sanch. *l. c.* Bon. *n.* 11.

10. Peccant: qui Ægyptios de fortuna conſulunt; & quidem, ſi fiat cum firma fide, vel ſcandalo, &c. mortaliter: ſi verò causâ curioſitatis, vel riſûs, ùt fit communiter, venialiter tantùm. Fill. & Sanch.

11. Superſtitioſa eſt divinatio: quæ fit per ſortes divinatorias, ad futurum, vel occultum aliquid cognoſcendum, quaſi ſortibus vis aliqua divina inſit: ùt ſi quis v. g. ex taxillorum projectione, & diſpoſitione divinet: quis ſit obtenturus victoriam, Beneficium, &c. Idem ferè eſt de ſortibus

consultoriis; quibûs inquiritur; quid in hac, vel illa re sit agendum. Dixi *ferè*: quia aliquando hæ licitæ sunt; quando causæ necessitas, & honestas exigit; aptiorque modus, dubium vincendi non apparet: dummodo fiant præmissâ oratione cum debita reverentia; & indicium non expectetur, nisì à solo DEO: ùt v. g. si quis hærens in bivio aliter quoad viam se determinare non possit: vel si divino instinctu, aut jussu fiant, ùt 1. *Reg.* 10. in electione Saulis contigit. Fill. Sanch. Bon. *loc. cit.*

12. Sortes divisoriæ sinè superstitione, & plerùmque licitè fieri possunt, sive ad honestum ludum, sive ad hæreditatis divisionem, sive ad litis compositionem: dummodo litigantes, qui æquale jus habent, consentiant; quia nihil aliud continent, quàm contractum inter eos, qui ad aliquam rem jus habent, ut illius sit, cui sors obtigerit. Sic etiam: si plures mortem meriti sint, nec expediat omnes puniri: sorte definiri potest, quis ex iis sit occidendus. Dixi, *plerumque*: tum quia in electionibus Ecclesiasticis sunt illicitæ, ùt Laym. *l.* 3. *t.* 4. & Bonac. tum quia officia sæcularia non sorte, sed secundùm personarum aptitudinem sunt dividenda, etsi inter plures æquè aptos, & dignos sorte agi possit. V. Less. *c.* 43.

13. Potest excusari à superstitione: qui modô illicitô, futura se velle divinare ostendit joci causâ. Ratio est: quia non est actus superstitiosus, nec affectatio cogitationis Deo propriæ, sed tantùm vanitas aliqua. Suar. & Sanch. Regin. *l.* 17. *n.* 170.

DU-

DUBIUM III. A)

Quid, & quotuplex sit Idololatria?

Resp. 1. Ea est, quando tribuitur honor creaturæ, sicut DEO. D. Th. *q. 94. art.* 1. Id verò fit, ùt docet Less. *l.* 2. *c.* 43. non tantùm sacrificiô, sed etiam quôvis signô honoris, quô quis creaturæ, tanquam DEO, se submittere intendit, v. g. genuflexione, suffitu, detectione capitis ad statuam Jovis.

Resp. 2. Idololatria est duplex: alia Materialis, sive simulata: ùt cùm quis sinè interno affectu, ex metu mortis, cultum Idolo exhibet. Alia Formalis, ac propria: eàque perfecta, ut cùm quis adorat Idolum, quod ex infidelitate putat esse Deum; vel imperfecta, cùm quis vel ex odio Dei, vel ex effectu aliquid à dæmone, aliave creatura obtinendi, ipsi, quasi Deo, cultum defert. Laym. *l. c.* ex S. Aug. & S. Th. Unde resolves.

1. Idololatria aliquando conjungitur cum infidelitate, vel hæresi; cùm scilicet creatura adorata in intellectu habetur pro Deo, aliquando non.

2. Idololatria etiam materialis, & ficta, est grave, & mortale peccatum: quia est saltèm mendacium perniciosum, & contra Religionem: sæpè etiam contra confessionem fidei externam. Sanch. *l.* 2. *mor. c.* 37. *n.* 21. Azor 1. *p.* 9. *c.* 11. 3. Ido-

A) Alexand. VIII. damn. Prop. XXV. *Dei Patris sedentis Simulacrù nefas est Christiano in templo collocare.*

Item: Prop. XXVI. *Laus quæ defertur MARIÆ, ùt MARIÆ, vana est.*

Decreta alia de Cultu SS. vide La Croix hìc à n. 16.

3. Idololatria imperfecta ob malitiam voluntatis est peccatum gravius, quàm perfecta. V Laym. *l.* 4. *t.* 10. *c.* 2. Sanch. *l. c.*

DUBIUM IV.

Quid, & quotuplex sit vana observantia, & unde colligatur? A)

Resp. 1. Ea est superstitio, qua mediô aliquô improportionatô, & à Deo non institutô procuratur aliquis effectus, v. g. sanitas, scientia, &c. S. Th. *2. 2. q.* 96. *art.* 1. Bonac. & alii. Differt autem à divinatione: quòd hæc tantùm ordinetur ad occultorum cognitionem; illa verò ad effectum externum. Convenit cum eadem: quòd utraque nitatur pacto dæmonis; eique tribuat perfectionem propriam Dei. Unde, quæ de divinatione dicta sunt, proportionaliter huic accomodari debent.

Resp. 2. Dividitur 1. sicut divinatio, in eam quæ

A) Quod attinet *ad Virgam*, ùt vocant, *Divinatoriam*, Sacra Gongr. General. Inquisitorum de mandato Clementis XI. post exactum examen Theologorum, Gallicum die 26. Oct. 1701. damnavit, & prohibuit librum, cui Titulus: *La Physique occultè ou traittè de la baquette divinatoire*: usum tamen talis Virgæ pro inveniendis metallis, & fontibus approbârunt, vel ausi non sunt improbare: *Majolus*, *Peucer*, *Fludd*, *Libavius*, *Willemeus*, *Fronoman*, *Dechales*, *Hirmain*, *Saint Romain*, *Royer*. E contra eum usum damant: *Agricola*, *Paracelsus*, *Roberti*, *Stengelius*, *Forerus*, *Cesius*, *Fabri*, *Kircherus*, *Aldrovandus*. *Scotus*, *Conradus*, *Sperling*, *Ministrier*, *Natalis Alexander*. Vid. La Croix hìc n. 35. §. 4.

quæ ex pacto expresso cum dæmone, & in eam, quæ ex implicito pacto procedit. 2. Dividitur communiter in quatuor species. Prima dicitur *Ars notoria*, quæ inspectione certarum figurarum, vel certô aliquô jejuniô, oratione, &c. utitur ad scientiam repentè, ac sinè labore acquirendam, ùt faciunt Anabaptistæ. Secunda dicitur *Magia*, (quod nomen alioqui generale est) quæ versatur circa corpora variè immutanda, aliósq; affectus miros. Tertia est *Observatio eventuum*: qua ex consideratione alicujus eventûs conjicitur, quid sit futurum: ùt v. g. si ex eo, quòd casû occurrat vulpes, canis, aut cadaver, certa imminere credat, & inde actiones suas moderetur. Quarta dicitur *Observatio sanitatum*: cùm adhibentur quædam signa, orationes, certus numerus crucium, sacra verba &c. velut necessaria ad pellendos morbos. Idem est de gestatione Reliquiarum cum vana circumstantia. v, g. in tali capsa, tot diebus, cum tali herba, &c. Sanch. *c.* 40. *n.* 11. Fill. *t.* 24. *c.* 6. *n.* 157.

Resp. *3.* Vana observantia, sicut divinatio, est peccatum mortale ex genere suo. Ratio est: tum quia tribuit honorem divinum creaturæ, expectando ab ea, quod à solo Deo expectari debet: tum quia nititur pacto cum dæmone. Less. Bon. *q. 5. p.* 4. *& alii.* Nec potest excusari à mortali ex parvitate materiæ: quia simpliciter, & in omni materia usurpatur cognitio, aut virtus Dei propria. Aliunde tamen fieri posse, ut non sit mortale, docent Auth. suprà cit. *dub.* 2. *res. 3.* 1. ratione ignorantiæ,

ignorantiæ, si pactum sit implicitum tantùm. 2. Si non adhibeatur fides, licet timeatur ità esse, vel futurum. Vide dicta de divinatione *dub.* 2. *resp.* 3. *casu* 7. & Less. *dub.* 8. *n.* 53. & 66.

Resp. 4. Vana observantia cognosci potest. 1. Ex insufficientia causæ adhibitæ ad effectum si nimirum nec habeat naturalem virtutem, nec de supernaturali legitimè constet. 2. Ex adjunctione falsæ, vel vanæ circumstantiæ; ùt v. g. si flagellatio fieri debeat certâ horâ, numerô, manu, flagrô sericô; si nomina adhibeantur ignota, vel characteres peregrini, verba falsa, vel apocrypha, v. g. Christum habuisse febres, vel spasmum, &c. Item: si ponatur vis in modo scribendi, v. g. Evangelium S. Joannis à Virgine, oriente sole, &c. 3. Si effectus statim evanescat, &c. Delrio *l.* 2. *q.* 5. Sanch. *c.* 40. *n.* 43. Ex dictis resolves.

1. Superstitiosum est: 1. Sumere aliquam potionem, vel bolum, vel quidvis aliud usurpare, ad scientiam aliquam subitò acquirendam. 2. Gestare amuleta, ligaturas, involucra, falsis characteribus consignata contra vulnera, vel subitam mortem, ne possint lædi, vel ne sanguis effluat; vel ad conciliandam invisibilitatem, impenetrabilitatem, amorem, fortunam, nocumenta, & maleficia. 3. Ex casu fortuito conjicere de eventu, v. g. sibi aliquid boni, vel mali eventurum; ùt si manè egrediens pedem offendat: ideòque domum regrediatur, timens aliquid infausti. 4. Dies aliquos habere, tanquam faustos: alios verò infaustos; ideòque negotium omittere, v. g. die Veneris nolle ungues præscindere. 5. Fœminarum carminatricū

um benedictiones, & preces ad morbum depelendum adhibere. 6. Projicere statuam alicujus ancti in flumen, ut pluat. 7. Si putentur Missæ on prodesse defunctis, nisi legantur septem, cum eptem certi coloris candelis, & septem eleemoynis. 8. Si unguentô armariô, quô gladius inungitur, absens curetur. 9. Si certô festô, v. g. S. oannis certæ adhibeantur orationes, vel festô S. Mathiæ, hederæ folia aquis imponantur, ut cognocatur, cui debeant nubere. 10. Si quibusdam precibus, imaginibus, aut characteribus, aut crucibus, tribuatur certa, & infallibilis vis; v. g. evadendi ab hoste: expellendi morbos: non moriendi sinè prævia confessione: non incidendi in inopinatum; &c. aliud tamen est: ea per orationes petere, ac sperare. Delr. *l. 3. p. 2. q. 4. s. 7.* Suar. *c. 15.* Less. *c. 44. d. 3.* Sanch. *n. 24. & 37.* Fill. 150.

2. Superstitiosum non est: 1. Observare lunam, aut tempora aptiora colligendis herbis; (v. g. die S. Joannis Baptistæ,) purgandis corporibus, cædendis arboribus, &c. 2. Verba Sacræ Scripturæ, vel Reliquias gestare ad Dei tantùm honorem, & sinè dictis vanitatibus. 3. Circa templum alicujus certi Sancti, ter jumentum circumducere: die alicujus certi Sancti, equis venam secare; &c. si scilicet hæc fiant, ut major devotio excitetur. & effectus. Sanctorum meritis adscribatur. Aliud tamen esset: si putarentur tales circumstantiæ infallibiles, aut planè necessariæ, aut per se efficaces. Vide Navar. *in man. c. 11.* Addit Laym. ex Cajet. si homines rudes bona fide, & ex devotione

aliquem

aliquem ritum ab Ecclesia non receptum observent, aliquando in sua simplicitate relinquendos; cùm difficulter abducantur ab eo, quod bona fide à suis majoribus acceperunt. 4. Nec damnandæ quæ jam devotiones, quas vocant novendiales. (v. g. novem, vel ad exemplum S. Gregorii triginta, vel alium certum numerum Sacrorum celebrare, cum certo numero, & magnitudine candelarum; similia) si fiant in memoriam alicujus Mysterii v. g. novem mensium, quibus CHRISTUS fuit in utero: vel quinque vulnerum; &c. Esset tamen superstitiosum: credere eas preces non prodesse in majore, vel minore numero. 5. Multi excusant etiam eos: qui sanant morsus à rabido cane, quòd putent, illos ad hoc habere gratiam gratis datam; & sic tenet Navar. *in Man. c. 11.* V. Sanch. Laym. Bon. *ll. cc.*

3. Non est illicitum: uti virtute rei naturalis quæ per superstitionem cognita est; modò ejus observatio, aut operatio non pendeat ab ope dæmonis. Ratio est: quia licèt illa cognitio male parta sit, peccatum tamen transiit: neque virtus naturalis ex eo quicquam mali contraxit. Vid. Sanch. 2. *mor. c.* 38. Bon. *q.* 5. *p.* 4. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *c.* 4.

DUBIUM V.

Quid sit maleficium, & quomodo possit tolli?

Resp. 1. Maleficium est vis nocendi aliis, ex pacto, & cooperatione dæmonis. Differt à Magia: quòd hæc intendat facere mira; illud autem dirigatur ad nocendum. Tol. *l.* 4. *c.* 10. Fill. *t.* 24. *c.* 8. *q.* 1.

Resp.

Resp. 2. Maleficium aliud dicitur Amatorium, seu philtrum; cujus usus est ad carnalem amorem, vel odium excitandum, dæmone hominis phantasiam commovente: nihil tamen agente in voluntatem. Unde patet: si maleficiô sic infecti laborantur, eos verè peccare; quia libertas non aufertur. Aliud dicitur Veneficium: quo alicui personæ, vel ejus bonis damnum infertur. Fill. *l. c. n.* 83. Azor. *t. 1. l. 9. c. 26.*

Resp. 3. Contra maleficia uti licet. 1. Remediis petitis ex medicina. 2. Exorcismis, & Sacramentis Ecclesiæ, peregrinationibus, invocationibus Sanctorum, &c. 3. Destructione signorum; per quæ dæmon nocet, absque tamen alio maleficio: Navar. & communiter alii. 4. Si maleficus licitô mediô potest maleficiũ tollere, licet eum ad id accersere, rogare imò etiã pecuniâ inducere, vel verberibus aut tormentis cogere (non tamen interficere, si nolit) Lugo Dian. *p. 8. t. 7. R. 53.* idque, etiamsi constet: eum id facturum per novum maleficium, sicuti ex causa licet, ab Usurario petere mutuum ad usuram. Ratio est: quia cùm habeam jus petendi, quod ab illo rectè præstari potest, & est indifferens, imputabitur illius malitiæ, si id malè faciat. V. Sanch. *l. 7. de Matr. d. 95. n.* 11. Fill. *n.* 192. Less. *l. 2. c. 44. d. 6.* contra Delrium 5. Licet etiam contrarium signum positivum apponere, ex se tamen honestum: v. g. si dæmon esset pactus cum malefico, se tamdiu nociturum, quamdiu maleficiatus se cruce non signaret, aut lavaret corpus (nam plerumque fit cum tali ali-

qua

qua conditione, v. g. ut tamdiu duret, quamdiu manet aliqua ligatura, aut res aliqua certò loco defossa) licebit illi se signare, lavare, &c. Suar. Less. *l.* 2. *c.* 44. *n.* 45. Ratio est: quia non est intentio positiva recuperandi sanitatem eô mediô, sed tantùm tollendi signum, & dissolvendi pactum cum dæmone. Unde ulterius patet: licere repercutere sagam, quæ te tetigit; eâ enim repercussâ solet noxa cessare, ut habet Less. *loc. cit.* & Sanch. *lib.* 7. *de Matr. d.* 95. & 96. 6. Si maleficus non potest tollere maleficium, nisi per novum, non licet eum ad id inducere: quia id esset inducere ad peccatum, & actui intrinsecè malo cooperari. Suar. Sanch. Less. &c. *ll. cc.* 7. Si dubitetur, an possit sinè maleficio novo tollere, non licet ab eo petere, ut habet Laym. *l.* 4. *tr.* 10. *c.* 4. *n.* 9. Sanchez, & Suarez: quia est periculum peccandi. Faciliùs autem præsumi potest, eum, qui signa posuit, posse ea sinè novo maleficio destruere, quàm eum, qui non posuit. Unde, si hic suam operam offerat, priùs erit examinandus de modo solvendi. Vide Laym. *hic*, Bon. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 5.

Quæres: Quomodo Confessario agendum cum Divinatoribus, Magis, &c.

Resp. 1. Examinandi sunt, præterquam de variis superstitionibus. 1. Quo fine, tali superstitioni se addixerint, v. g. an ratione vehementis passionis, tristitiæ, vindictæ, avaritiæ, aut sanctitatis nomen conciliandi, quæ esset sacrilega hypocrisis. 2. De Apostasia, idololatria, & hæresi: abnegant enim

Chri-

hristum, & Deum: renuntiant Sacramentis: habent æmonem pro Deo, vel sancto; nec damnatum utant, aut miserum, & consequenter illius asse-las non esse damnandos. 3. De Blasphemiis in eum, & Sanctos; de sacrilegiis; abutuntur enim ebus sacris, ùt aquâ benedictâ, Eucharistiâ, &c. . De Luxuriâ, & commixtione cum dæmone. 5.)e damnis proximo illatis. Suar. Sanchez, Fill. on. *l. c.*

Resp. 2. Monendi sunt, eos teneri: 1. Pactum ex-ressum, si quod habent cum dæmone, aut com-nercium abjurare, & dissolvere. 2. Libros suos, chedas, ligaturas, aliàque instrumenta artis com-urere. 3. Comburere chirographum, si habent: si erò solus dæmon id habeat, non necessariò co-endus est, ut reddat: quia pactum sufficienter lissolvitur per pœnitentiam. 4. Damna illata re-arcire, ad quod proinde etiam tenetur Fiscus (ubi Veneficorum bona confiscantur) utì & hæredes i ad eos bona deveniant. Laym. *l. c.* Suar. *t. 1. le rel. l.* 2. *c.* 17. Sanch. *l. c. c.* 40. Fill. &c.

Resp. 3. A Parochis moneri, & à Confessariis xaminari circa hoc præceptum potissimùm de-ent. 1. Opiliones, qui variis dediti esse solent bservationibus, ut gregem suum à lupis, vel sca-ie, vel aliis incommodis tueantur. 2. Fabri ferra-ii, qui circa equos sanandos utuntur verbis, vel x psalmis, vel ex oratione Dominica desumptis. . Rustici, qui ad sananda pecora, inanibus, & su-erstitionis observationibus utuntur: vel recurrunt d peritos talium artium. 4. Vetulæ, quæ circa

mulieres

mulieres laborantes in partu, vel ex matrice, vanas, & superstitiosas adhibent orationes. 5. Milites, qui deferunt secum sacra nomina, vel orationes ad certitudinem; quòd in bello, vel duello non sint vulnerandi: nunquam aquâ, igne, vel subita morte perituri.

CAPUT II.

De Irreligiositate, ejusque speciebus.

IRreligio, quæ Religioni opponitur per defectum vel tendit directè ad irreverentiam Dei, & est Tentatio DEI, aut Perjurium: vel tantùm tendit ad irreverentiam rerum sacrarum, & est Sacrilegium, aut Simonia: De Perjurio in secundo præcepto; de reliquis hìc.

DUBIUM I.

Quid sit tentatio Dei?

Resp. Tentatio Dei est dictum, vel factum, quo quis explorat, num DEUS sit potens, sapiens, misericors, aut aliquam perfectionem habeat. S Thom 2. 2. q. 97. a. 1. Sanch. &c. Ea est duplex, scilicet vel formalis: quando quis expresſè dubitans de aliqua Dei perfectione, eam experiri cupit; ùt si quis petat miraculum, quô patefiat, fidem Catholicam esse veram: vel det se præcipitem ex turri, ut experiatur, an DEUS sit misericors, eum eripiendo à læsione: vel est implicita, & interpretativa: quando quis, etsi expresſè non intendat Deum tentare, id tamen petit, vel agit, quod suapte naturâ eò referri videtur; ùt si quis se committat periculo, à quo vel nullo modo, vel vix possit

: eripi, nisi miraculosè; vel si media naturalia mittat, sperans à solo DEO effectum v. g. in morbo periculoso respuens medicinam, petens, ac sperans à DEO temerè sanitatem. Nav. c. 11. Less. 4. Item si sinè necessitate, & causa rudis absque præparatione velit concionari, sperans à Deo sibi suggerendos conceptus. Suar. Sanch. Less. Laym. l. 4. t. 10. c. 5. Unde resolves.

1. Tentatio Dei formalis est peccatum ex genere suo mortale, in quacunque etiam materia. Ratio est: quia includit dubitationem de perfectionibus Dei, quæ in gravem Dei contemptum redundat, vel magnam irreverentiam, curiosiùs agendo cum Deo, quasi cum ludione. Less. l. c. c. 45. d. 1. Sanch. 1. Sanch. l. 1. c. 34. Suar, & cæteri commun.

2. Interpretativa tentatio, cui dubitatio illa deest, plerumq; est tantùm peccatū veniale, ob imperfectionē actûs, ignorantiam, inconsiderationem, vel parvitatem periculi. Imò sæpe nullum est peccatum: quando scilicet justa causa subest, v. g. Dei instinctus, necessitas, vel pia utilitas. Suar. Tolet. Cajet. S. Thom. 2. 2. q. 97.

3. Si quis in puteum se conjiciat, ad declarandam Dei erga se Providentiam: aut supra prunas ambulet, ad innocentiam ostendendam, est interpretativa tentatio Dei; uti etiam sunt ex probationes: quæ fiunt per ferrum candens, aquam ferventem, vel frigidam, &c. de quibus v. Binsfeld. & Delrium l. 4. disq. Licèt enim DEUS aliquando tales purgationes miraculosè comprobaverit,

id contigit; vel quia DEO inspirante factæ sunt vel quia innocentes ad eas compulsi, sunt liberati. Bonac *d. 3. q. 9. p. 1.*

DUBIUM II.

Quid, & quotuplex sit Sacrilegium?

Resp. Sacrilegium est violatio rei sacræ, hoc est dicatæ cultui divino; & peccatum mortale ex genere suo, si opus specialiter repugnet cum re sanctitate: non verò, si generaliter tantùm repugnet; quomodo omnia peccata mortalia generaliter repugnant sanctitati, v. g. templi, ità ut ibi cum veniali peccato committantur. Est autem Sacrilegium triplex: Personale, quô persona; Locale, quô locus; & Reale, quô res aliæ violantur. S. Thom. 2. 2. *q.* 99. *a.* 3. & cæteri Theologi. Unde resolves.

1. Personale sacrilegium est, percussio Clerici: pertractio ejusdem ad judicium sæculare: item luxuriosa violatio personæ, Deo per votum castitatis sacratæ, de qua v. infra *t.* 4. *c.* 2. *de 6. præcepto dub.* 2.

2. Locale sacrilegium est omnis actus, quô Ecclesia polluitur, ut est v. g. occisio hominis: effusio humani sangvinis, vel seminis illicita, & notoria: sepultura excommunicati, vel non baptizati: item si actus quidam profani fiant in Ecclesia, & repugnantes ejus immunitati; ùt si negotiationes, illiciti concubitus, & spurcities, concilia sæcularia, stabulationes equorum, incendia, effractiones, spoliationes. Item si materia rei sacræ, vel Ecclesiæ, directè ad profanos usus convertantur: si reus ex

Ecclesia

Ecclesia, velut asylo, extrahatur; nisì tamen sit latro publicus, vel nocturnus populator agrorum, vel enorme maleficium fiduciâ asyli istic commiserit. Denique si furtô auferantur res Ecclesiæ, aut ibi depositæ. Laym. *c. 7.* Bon. *q. 6.* Si verò res ablata fuerit per accidens tantùm in Ecclesia, v. g. crumena viri divitis, probabiliter non committi sacrilegium docet Dian. *p. 1. t. 7. R. 27.* ex Fagund. & sex alii, contra Suar. Laym. &c.

3. Reale sacrilegium, est indigna tractatio, & administratio Sacramentorum; ut si ministrentur, vel suscipiantur cum peccato mortali. Item profanatio vasorum, & instrumentorum sacrorum: v. g. si quis calice utatur in convivio, ornamenta altarium, vel Sacerdotum ad usus profanos applicet: intellige de iis, quæ consecrari, vel saltèm benedici solent: nam ad nuptias, vel communem usum adhibere tapetes, candelabra, pelvim, imò & manutergium, & cætera, quæ mediatè serviunt ministerio sacro, non esse peccatum docet Tambur. *De expedit sacrif. l. 1. c. 2.* nisì fiat ex aliquo contemptu, saltèm implicito; ut si semper, & indifferenter sic utaris supradictis. Atque idem affirmat de candelis, ramis, aqua, incenso, & similibus benedictis; quòd in modicis istis benedictionibus non agatur cum tanto rigore ab Ecclesia; ùt patet in pane, ligno, carbonibus, &c. benedictis. vid. *loc. cit.* §. 3. Item violatio, vel indigna tractatio sacrarum imaginum, & Reliquiarum. Item abusus Scripturæ sacræ, v. g. ad stabiliendas hæreses, vel res turpes. Item raptura bonorum Ec-

clesiæ, suppressio piorum legatorum, vel jurium Ecclesiæ defraudatio, &c. Vid. Fill. *tr.* 24. *c.* 9. Regin. *l.* 19. *n.* 57. Suar.

4. Peccatur etiam Sacrilegiô, peccatô omissionis; v. g. si quæ ad sacrificium spectant; ùt corporalia, & similia, sint valde immunda. Bon. *de Euch.*

5. In confessione exprimenda est species, & materia sacrilegii. Ratio prioris est: quia sæpè diversam malitiam habet, v. g. percussio Sacerdotis, & fornicatio cum eodem. Ratio posterioris est: quia etiam materia aliquando auget, & addit malitiam, v. g. si sit contra Eucharistiam, addit secundùm *Gordonum*, communi violationi rei sacræ, aliud peccatum contra Latriam. Attingere autem nuda manu calices, patenas, aras, agnos cereos, &c. Chrismate delibuta, non licet fœminis, & laicis. Citra contemptum tamen non est mortale, si vacua sint; & si causa subsit: nec veniale Suar. Tamb. *l. c.* §. 1. sinè causa autem veniale esse, docet Suar. Con. & alii commun. licèt Tamb. *l. c.* ex Sà, &c. contrarium censeat probabile: utì & si corporalia, vel purificatoria laventur ab iisdem. V. §. 2. Cætera autem, quæ Eucharistiam immediatè non contingunt, nec chrismate unguntur: ùt mappas, vestes Sacerdotales, immediatè contingere licet. Suar. Laym. Tambur. *l. c.* ubi ex Palao, &c. idem concedit de Reliquiis: sicut etiam, ut easdem thecis inclusas penes se habeant; vel laici in publicis processionibus gestent. Idem docet cum Laym. de pyxide; sive ciborio, & lunula benedictis, quando sacram Eucharistiam non-

dum

dum continuerunt, Item de corporalibus, pallis, & purificatoriis: quando post sacrum usum lota sunt: ex Laym. & Bonac. imò etiam ante lotionem. Laym. Tamb. *l. c.*

DUBIUM III.

De Simonia.

ARTICULUS I.

Quid sit, & quotuplex?

RESp. Simonia est studiosa voluntas emendi, aut vendendi pretiô temporali aliquid spirituale, vel spirituali annexum. D. Th. 2. 2. *q.* 100. *a.* 1. Laym. *l.* 4. *tract.* 10. *c.* 8. *&c.* Dicitur 1. *Voluntas emendi, &c.* quibus verbis intelligitur quivis contractus onerosus, sive venditionis, sive locationis, sive permutationis, aut renuntiationis: quia simonia non consistit sinè pactione aliqua tacita, vel expressa, & obligatione ex pacto. Quod addo: quia obligatio naturalis quæcunque, ùt gratitudinis, sive antidotalis non sufficit; v. g. quando quis sperat, vel intendit tantùm, non tamen obligat. Sâ *v. Simonia.* Ratio est: quia non facit contractum. V. Bon. *de Sim. d.* 1. *q.* 6. *p.* 1. Less. *l.* 2. *c.* 39. *d.* 20. A) Dicitur 2. *pretio temporali*: sive illud sit muneris, sive lingvæ; ùt est laus, vituperium, patrocinium: sive obsequii, & fa-

A) Alexand. VII. damn. Prop. XXII. *Non est contra Justitiam, Beneficia Ecclesiastica non conferre gratis; quia Collator conferens illa Beneficia Ecclesiastica, pecunia interveniente, non exigit illam pro*

& famulatûs. Dicitur 3. *spirituale*: quo nomin intelligitur res supernaturalis ad salutem ordinata sive sit formaliter talis: ùt gratia, & dona Spiritû Sancti; sive causaliter: ùt sunt Sacramenta, concio, preces, & Sacramentalia; sive sit effectus, & usus potestatis supernaturalis: ùt consecratio, absolutio, dispensatio, benedictio, excommunicatio electio, præsentatio, cofirmatio, collatio Beneficii aliìque actus jurisdictionis Ecclesiæ. Dicitur 4 *Spirituali annexum*: ad comprehendendum ea, quæ non sunt per se spiritualia, sed ad ea ordinantur iìsque sunt annexa; sive antecedenter: ùt jus Patronatûs respectu Beneficii: vasa, & vestes sacræ respectu Sacramentorum; sive concomitanter: ùt labor in administratione Sacramentorum, juxta sensum infra dicendum: sive consequenter: ùt reditus Beneficiorum, qui dantur propter officium spirituale. Unde patet: malitiam Simoniæ consistere in irreverentia, quæ committitur, dum res spiri-

tuale

pro collatione Beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

Item: Innoc: XI. damn. Prop XLV. *Dare temporale pro Spirituali, non est Simonia; quando temporale non datur tanquam pretium, sed duntaxat tanquam motivum conferendi, vel efficiendi Spirituale: vel etiam; quando temporale sit solùm gratuita compensatio pro Spirituali, aut è contra.*

Item: Prop. XLVI. *Et id quoque locum habet: etiamsi temporale, sit principale motivum dandi Spirituale; imò: etiamsi sit finis ipsius rei Spiritualis; sicut illud pluris æstimatur, quàm res Spiritualis.*

ales inſtar temporalium pretiô æſtimantur, & ontractibus ſubjiciuntur; atque eſſe peccatum ortale ex genere ſuo, nec veniale fieri poſſe ex ateriæ levitate: quia nullum donum gratiæ, li- èt parvum, poteſt vendi ſinè gravi irreverentia um ipſius nec doni, tum etiam Dei. Poteſt ta-nen eſſe veniale ob actûs imperfectionem, & igno-antiam. Suar. *t.* 3. *de Rel.* *l.* 4. *c.* 36. Azor. Fill. Laym. *l. c.* Leſſ. *l.* 2. *c.* 35. *d.* 1.

Reſp. 2. Simonia eſt triplex: Prima dicitur *Men-talis*; cùm exteriùs vel nihil datur temporale (& dicitur pure mentalis), vel cum aliquid datur, & dicitur *mixtè mentalis*, cum intentione obligandi ad reddendum ſpirituale, ſinè ullo pacto externo. Secunda dicitur *Conventionalis*; quæ ad ipſum pactum exterius procedit ſinè reali executione; di-citurque pura, ſi ſiſtat in mutua conventione; Mixta autem, ſi de reali, & conventionali aliquid participet; ùt v. g. ſi ex altera tantùm parte rea-liter compleatur. Atque huc reducitur Simonia Confidentiæ: cùm quis alteri dat Beneficium, ut illud ſibi, vel alteri reſignet, vel cum onere dan-di certam partem fructuum. Tertia dicitur *Realis*; quæ ſcilicet utrinque realiter completur. V. Leſſ. *l. c. d.* 6.

Reſp. 3. Simonia dividitur in eam, quæ eſt ju-ris Divini; eſtque prohibita propter malitiam ſuam, v. g. hoſtiam conſecratam vendere; & eam, quæ eſt juris humani; eſtque mala tantùm propter pro-hibitionem; & ſic ab Eccleſia prohibetur, 1. Ven-ditio Beneficiorum, ſecundùm id, quod in ipſis

tempo-

temporale est, scilicet quoad jus præcisum percipiendi fructus. 2. Venditio officiorum extrinsecè tantùm ordinatorum ad res sacras, v. g. Sacristæ, Oeconomi, Advocati Ecclesiæ, Thesaurarii. 3. Oblatio pecuniæ alicui facta; ut suadeat alteri, ut det Beneficium. 4. Pactio de resignando Beneficio, vel solvenda pensione, si alter Beneficium tibi impetret. 5. Permutatio, & resignatio Beneficiorum: item reservatio pensionis ex Beneficio resignato: & in casu permutationis Beneficiorum, æquatio fructum, &c. si absque superioris authoritate fiant: quæ si accedat, licita erunt. 6. Acceptio muneris, etiam sponte oblata, pro examine ad Parochiam, ex Trid. *sess.* 24. *c.* 18. pro collatione Ordinum, pro tonsura, literis dimissoriis, ex Trid. *sess.* 21. *c.* 10. Excipitur tamen decima pars aurei pro Notario: si salarium non habeat, & consuetudo permittat. 7. Exactio pecuniæ pro admissione ad Religionem, non pro statu tantùm (is enim spiritualis est; ideoque invendibilis) sed etiam pro onere sustentationis: nisi Monasterii tenuitas, vel consuetudo contraria excusent. Vid. Laym. *c. ult.* Bona. *d.* 1. *a.* 1. & 2. Less. Azor. 3. *p. l.* 12. *c.* 14. Ex dictis resolves.

1. Simonia est: concionari, catechizare, Missas facere pro pretio; nisi excusetur ratione laboris non intrinseci (is enim sacer est, & inæstimabilis, scilicet: vel ipsa actio sacra, vel in ea intrinsecè inclusus) sed extrinseci non annexi rei spirituali; ut pro labore itineris, vel cantûs in Missa, vel ratione alterius incommodi pretiô æstimabilis. Ratio

o est: quia actiones ex natura sua ordinantur ad liquid supernaturale, & ad salutem: non autem ad liquid temporale; sicut doctio quæcunque, etiam Theologiæ, quæ pretiô æstimabilis est. Bon. *l. c.* uar. Fill. &c. *v. infra l. 6. t. 3. c. 3. d.* 1. Laym. *l.* §. 4.

2. Item Simonia est: dare, vel accipere pretium ro absolutione à peccatis, censuris: pro dispenatione in voto, juramento, impedimento Matrimonii, irregularitate, &c. Potest tamen in his aliquid exigi per modum mulctæ ad causam piam pplicandæ. Laym. *l. c. n.* 10.

3. Non est Simonia: dare aliquid ad redimendam vexam à negante Sacramenta in necessitate. Suar. Less. Laym. vel ab iniquè impediente electionem, vel possessionem Beneficii, ad quod jus n re habes. Quod addo: quia si nondum habes jus in re, etsi possis redimere vexam ab eo, qui tantùm potest obesse, non tamen ab eo, qui & prodesse, & obesse potest. Ratio est: quia non datur tanquam pretium æquivalens rei spirituali, sed ut alter ad officium ritè præstandum inducatur. Nec similiter Simonia est: dare stipendium ad sustentationem Clerici, etiam divitis, pro Missis, concionibus, aut de eo etiam pacisci. Ratio est: quia non datur, tanquam pretium spiritualis officii, sed personæ in alterius gratiam occupatæ; nec pro operatione spirituali ut spiritualis est, sed ut in alterius gratiam suscepta: proindèque non est eleemosyna, sed debitum justitiæ. Suar. Laym. *l. 4. tr. 10. cap. ult. &c.* contra Rich. Sylv. &c.

4. Non

4. Non est Simonia: reddere, vel redimere pensionem merè temporalem: quia non fundatur in titulo spirituali, nec refertur ad functionem spiritualem. Dixi *temporalem*: quia spiritualis, quæ datur v. g. Concionatori, vel Coadjutori Episcopi propter officium Ecclesiasticum, in eoque fundatur; nec differt à Beneficio: nisi quòd non sit perpetua, vendi nequit: Mixta verò, ùt v. g. quæ datur Parocho seni, vel Clerico pauperi ad sustentationem, non quidem vendi potest; redimi tamen potest, modò obligatio recitandi Officium B. V. imposita non extinguatur. Quod intellige: si in loco, ubi fit venditio, Bulla sit recepta. Ratio est: quia, qui pensionem redimit, non emit jus spirituale, sed extinguit onus temporale solvendi certam summam pecuniæ. Less. *c. 35. dubio* 21. Suar. *c. 26. n.* 5. Laym. *l. c. n. 46.*

5. Non est: Simonia juris divini (etsi quandòque juris humani esse possit) spirituale cum spirituali permutare; v. g. Beneficium pro Beneficio, Reliquias cum Reliquiis, &c. vel dare temporale pro temporali; ùt si calicem, vel agnos Dei præcisè ratione materiæ vendas: vel dare temporale pro spirituali, per modum doni gratuiti: etiam cum spe, vel intentione excitandi ad remunerationem doni spiritualis, vel contrà. Ratio est: quia gratitudo non respicit pretium, sed Beneficium; nec solvit debitum justitiæ, sed antidotale: quo non excluditur, quin gratis detur. Rectè tamen monet Suar. hujuscemodi dona ob præsumptionem valde cavenda. Item: donare, promittere, vel negare

gare

gare temporale quidpiam, sub conditione operis spiritualis præstandi, modò non fiat per modum retributionis, seu commutationis: v. g. si parens filio promittat munus, si Sacramenta frequentet. Ratio est: quia hìc non intervenit contractus onerosus, sed sistitur vel in liberali donatione, vel donatione, sub tali conditione, & modo, Suar. *l.* 4. *c.* 45. Laym. *l. c. n.* 8.

ARTICULUS II.

Quæ sit pœna Simoniæ?

Resp. 1. Sola Simonia Confidentiæ, & Realis, in Ordine, Beneficio Ecclesiastico, & Religionis ingressu, pœnas, juris ipso facto inducit: licèt ob ingressum Religionis rarò incurratur, ùt dictum est, vel ob tenuitatem Monasterii, vel contrariam consuetudinem receptam. Suar. *cap.* 6. & 57. Less. *d.* 23. Laym. *l. c.* §. 7.

Resp. 2. Ob simoniacā collationē & susceptionē Ordinum, etiam Primæ Tonsuræ, incurritur excommunicatio, & suspensio Papalis, Less. *disp.* 24. Laym. *l. c.*

Resp. 3. Ob Simoniam realem in Beneficio Ecclesiastico incurritur, 1. Excommunicatio Papalis. 2. Irrita est electio, præsentatio, confirmatio, & institutio. Unde talis non facit fructus suos: Idque etiam, licèt à tertia persona taliter provisus, id ignoraverit; nisì tamen contradixerit: vel nisì tertio data fuerit pecunia per fraudem; ut redderetur inhabilis: vel nisì bona fide possederit Beneficium per triennium. Less. *l.* 2. *c.* 35. *d.* 31. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *c. ult.* Bon. *d.* 1. *q.* 7. *p.* 2. *n.* 20. ex

20. ex com. Garz. &c. 3. Efficitur inhabilis ad idem Beneficium, etiam per dispensationem Episcopi, obtinendum; aliis tamen Beneficiis jure ipso non privatur nec ad alia obtinenda fit inhabilis ante sententiam Judicis. Suar. *c. 54. n. 7.*

Resp. 4. Simonia Confidentiæ completa, datô & acceptô Beneficiô, licèt accipiens promissionem vicissim non impleverit, inducit: 1. Excommunicationem Papalem utrique parti contrahenti. 2. Annullat resignationem, & collationem Beneficii in quo est commissa; & inhabilitat ad idem postea obtinendum. 3. Privat omnibus Beneficiis, & pensionibus ante obtentis; non tamen ante sententiam latam. 4. Beneficia sic collata soli Pontifici reservantur. Less. *c. 35. d.* 26. Suar. *c. 43.* Laym. *n. 76.*

ARTICULUS III.

An, & cui restituendum, quod simoniacè acceptum?

Resp. 1. Nihil spirituale simoniacè acceptum, præter Beneficium (sub quo continetur pensio, secundùm Bon. negante Less.) est restituendum. Ratio est: quia cætera, vel restitui non possunt: ùt Sacramenta: vel non sunt restituenda ante sententiam: cùm Canones aliud non statuerint, ex Less. *in. 68.* Suar. Fill. &c. contra Azor. Layman. Bon. *d.* 1. *q. 7. p. 5. diff.* 2. Dixi. *præter Beneficium*: quia hoc retineri non potest, etiam ante judicis sententiam: ùt patet tum ex *cap. Si quis neque 1. q. 1.* tum ex 2. *Extrav. Cùm detestabile, de Simonia.* V. Bon. *l. c.* Ubi addit: etiam fructus perceptos esse restituendos; tum quia nullô justô titulô possunt retineri: cùm adeptio Benefi-

cii si-

simoniaca sit ipsô factô irrita: tum quia sic ex-
esse habetur in *Extr. Cùm detestabile, de Si-
monia.* V. D. Th. 2. 2. *q.* 100. *a.* 6. Nav. *l.* 5.
cons. 62. Leff. *l.* 2. *c.* 35. *dub.* 31.

Resp. 2. Pretium acceptum pro Beneficio, collatione Ordinum, Sacramentorum, & Sacramentalium, si notabiliter excedat id, quod pro sustentatione exigi poterat; item pro admissione ad Religionem, jure positivo restituendum est. Hoc tamen posterius, nonnisi post latam sententiam, si admissus in Monasterium, maneat; quia plerumque ratione alimentorum retineri potest, modò in communem usum convertatur. V. Bon. *l. c.* Leff. *l.* 2. *c.* 35. *dub.* 30.

Resp. 3. Acceptum pro Beneficio. aliave re spirituali, non secuta collatione, jure naturæ restituendum est ei, à quo est acceptum: quia deest titulus retinendi; cùm non præstetur id, pro quo est datum. Si verò res tradita sit, Simoniâ utrinque completâ, probabilius est: restituendum esse Ecclesiæ & non danti; quia Ecclesia utrumque punire intendit, ùt Leff. Laym. *hìc loc. cit.* §. 9.

TRACTATUS II.

De secundo Præcepto Decalogi.

PRohibet hoc Præceptum omnem inordinatam usurpationem nominis Dei; qualis potissimùm fit blasphemando; temerè jurando, vovendo, & non servando: de quibus hìc agendum.

CAPUT I.

Quid, & quotuplex sit Blasphemia?

RESp. Blasphemia directè opposita laudi Dei, est verbum maledictionis, vel convitii, seu contumeliæ in Deum; sive id fiat attribuendo ei falsa: sive negando vera; sive tribuendo creaturis, quæ ipsi debentur; sive etiam dicendo vera, sed quæ ad ejus dehonorationem, vel vilipensionem tendant: ut fit per modum ei indignantis, contemnentis, &c. Ità commun. D.D. S. Th. 2. 2. *q.* 13. Bon. *disp.* 3. *q.* 8. Sanch. 2. *Mor. c.* 32. Laym. *l.* 4. *t.* 10. *c.* 6. *&c.* Unde resolves.

1. Blasphemat: qui contra Deum infrendens, ei maledicit; item: qui ait, se aliquid acturum eo invitô; Item: qui eum negat: qui jurat seriò per Deos falsos: qui eum vocat tyrannum, injustum: nolle, aut non posse nos juvare: non curare nostra: dæmonem esse fideliorem: plus posse: non omnia benè esse ordinata: meliùs in creatione quædam fieri potuisse, aut debuisse, &c. Quæ quidem si quis credat ità esse: & non tantum in ira, aut desperatione effutiat; tunc est Blasphemia hæreticalis, id est: cum hæresi conjuncta: quod in confessione est addendum: quia specie differt ab imprecativa. Hurt. 2. 2. *d.* 91 *sect.* 12. §. 54.

2. Revocantur etiam ad Blasphemiam alia signa contra Deum, licèt verba non adsint: ùt spuere in cœlum: infrendere dentibûs: &c. imò etiam sola mente Blasphemia interior committi potest, sicut etiam laus mentalis Dei.

3. Blasphemat item: qui in Sanctos, vel Sacra contu-

ontumeliosus est; intelligé: ùt Sancti sunt; sive
m habitudine saltèm virtuali ad Deum, ità ut
oraliter hujus etiam honor censeatur tangi: quia
ioqui tantùm erit contra Duliam, si nimirum
ontra illos, ùt homines quidam in terris fuerunt,
icatur. Quod veniale est: si jocô fiat, v. g. si
rispinum, & Crispianum voces Sutores: Joan-
em, & Paulum Eunuchos; grave verò erit: si
ontemptim, vel ex odio, aut indignatione con-
ra Sanctos hæc dicas. Licèt verò Blasphemiæ in
Deum non admittant parvitatem materiæ: multi
amen admittunt in iis, quæ fiunt contra Sanctos.
Esc. t. 1. *Extr.*

4. Blasphemat item: qui iratus, etsi non con-
ra Deum, sed contra alios, aut alia, eadem ta-
men seriò profert, quæ ex sua significatione, aut
modo loquendi, ac circumstantiis important im-
minutionem divini honoris, aut improperium: li-
cèt enim eam non intendat formaliter, intendit
amen indirectè, & virtualiter: quamvis id ex
subreptitione sæpè sit veniale tantùm, si tantùm
materialiter fiat.

5. In confessione exprimendum est: si quis
(quod tamen rarò contingit) directè, & forma-
liter Deum inhonorare intenderit, aut formaliter
iratus fuerit. Laym. *loc. cit.*

6. Blasphemat item: qui injuriosè usurpat mem-
brum Christi: v. g. perdat te Dei sanguis, vulne-
ra, mors Dei, caput, passio, Sacramenta, Chrisma,
& similia sacra: cùm ea non ad perdendum, sed
ad salvandos nos, data sint; & communiter in his

appre-

apprehendant homines magnam Dei, earumque rerum vilipensionem contineri. Laym. *ibid. n.* 12.

7. Qui talium verborum consuetudinem habet tenetur sub peccato mortali seriò conari: eam tollere. Quod si facit, & tamen labitur, potest excusari aliquando; eò, quòd juramenta ista impetu naturali effusa, non sint voluntaria, nec in se, nec in causa, utpotè retractata propositô efficaci. Laym. *l. c. t.* 2. *c.* 3. *n.* 6. V. Escob *t.* 1 *c.* 3. *n.* 36. Si non conetur: idque Confessarius notet; neget ei cum discretione absolutionem. Laym. *l. c.*

8. Interim plurimi excusantur ob inadvertentiam in subita commotione; tametsi non satis excusare videatur, quod quidam ajunt: iis verbis aliud se non intendere, quàm usurpare, tanquam interjectiones significativas iræ suæ: tum quia æquè se possunt assuefacere ad verba alia iræ, & seriæ voluntatis significativa: tum quia, tametsi id non possent, nihilominus non videtur licere usurpare ea, quæ ex communi apprehensione aliorum sunt inhonorativa Dei.

9. Quòd si verò quis in ira contra hominem, non indignando Deo, sed homini tantùm, nudè nominet mortem Dei, septem Sacramenta, v. g. ô Dei mors, vulnera, &c. sinè scandalo, & sinè iis circumstantiis, quibûs contemptus importatur, non sunt blasphemiæ, sed vana usurpatio nominis divini, hoc præcepto prohibita; & peccatum inter venialia grave, ùt Cajet. & Armilla v. *Blasphemia*, & Sanchez suprà: Quanquam propter periculum

lum incidendi in Blaſphemias, & quia rarò ab- ſcandalum, ac nihilominus apud audientes, Deus ejusque Sacra cenſentur inhonorari, rarò ex- uſantur, & meritò abſterrentur homines à ſimili- us dictis, ùt notat Laym. *l. c.*

10. In ira imprecari aliis dæmonem, grandinem, ulgur, &c. etſi multi confundant cum Blaſphe- iis, non tamen eſt Blaſphemia, ſed dira impre- atio; quæ plerumque (ſaltèm, quando dicitur illos, qui amantur ab irato) ob ſubitam com- otionem, & inadvertentiam, ac defectum ſeriæ oluntatis, non eſt, nisi venialis: quia cùm ſe ho- ines reflectunt, ajunt: longè aliter ſe ſentire, à ut videantur interjectiones tantùm quædam eſ- : ad ſignificandam iram: tametſi Chriſtianos pa- um deceat, tam abſurdis interjectionibûs uti. Bon. c. ex Nav. Tol. Reg. &c. Bald. *d.* 25. *n.* 10. bi etiam cenſet veniale tantùm eſſe, ſibimetipſi x ira dæmonem imprecari; eò, quòd non lædat raviter charitatem. Verùm Molin. &c. non au- ent, id excuſare à mortali, propter fœditatem, orrorem, & perverſitatem. Grave autem eſt, ſi ubditi Superioribus, filii parentibus (licèt mate- ialiter tantùm) ſic maledicant: præſertim in fa- iem; quia eſt grave contra debitam reverentiam. Bald. *l. c.* vid. infrà *l.* 5. *c.* 3. *d.* 6.

11. In ira uſurpare dæmonem ſinè imprecatio- ne, non eſt per ſe peccatum; aſſidua tamen ejus nominatio, non decet Chriſtianum: & ratione ſcan- dali poſſet eſſe gravis. Laym. *loc. cit.*

12. In confeſſione exprimenda eſt qualitas Bla-

ſphemiæ, videlicet: utrùm contra Deum, an Sa-ctos fuerit: illas enim ſpecie differre, eſt pr-babile ſecundùm Suar. Sanch. Regin. Azor. Layn Dian. R. 50. Lug. 15. *n.* 2. contrarium tamen t-net Trull. *l.* 1. *c.* 11. *d.* 2. *n.* 5. cum Dian. *p.* 1. *circumſt.* R, 30.

CAPUT II.

De Juramento.

DUBIUM I.

Quid ſit Juramentum?

RESp. Juramentum eſt invocatio tacita, v expreſſa nominis divini, tanquam primæ, infallibilis veritatis, in teſtem alicujus rei. Hæ autem invocatio in eo conſiſtit: quòd jurans, quan tum in ſe eſt, cupiat, ac velit, Deum id, quo jurat, teſtari, & manifeſtare (ſi, & quando nim rum illi placuerit, ſive in hac vita, ſive in alte ra) tanquam, quod ab ipſo DEO ſit cognitum & verum. Ità communiter DD. S. Th. 2. 2. *q* 89. *a.* 1. Bon. *d.* 4. *q.* 1. *p.* 1. Sanch. 3. *Mor. c.* Laym. *l.* 4. *tr.* 3. *c.* 1. Unde reſolves.

1. Quoad forum internum, jurat: quisquis in teriùs intentionem habet, ſive formalem, ſive vir tualem, & invocat Deum in teſtem, ſive his, ſiv illis verbis, ac ſignis, ſive etiam nullis uſus ſit: it ut, ſi quis utatur verbis nullo modo importanti bus juramentum, & is tamen ea putet eſſe jura menta, verè juret, & è contrà, Suar. *l.* 1. *c.* Sanch. *l.* 3. *c.* 1. Laym. *l.* 4. *t.* 3. *c.* 1. Quoa forum autem externum, quænam formulæ, jurand

ratio-

rationem habeant, ac proinde, quæ verba licitè usurpari in conversatione possint, patet ex sequentibus.

2. Quando dubium est de jurantis intentione: judicari solet secundùm communem acceptionem verborum, quibus est usus.

3. Veram rationem Juramenti habent hæ formulæ: testor DEUM, vel invoco Deum testem. Item, *auf. meinen eidt: bey meinem eidt* nisì aliud de usurpantis intentione constet: quia multi ità loquuntur, v. g. *ich schwere dir ein eidt*, vel *bey meinem eidt*, hoc, vel illud faciam: quorum tamen mens non est seriò id jurare, sed tantùm iracundè, & graviùs affirmare. Laym. *l. c. c. 2.*

4. Fides à Sacerdote loco Juramenti exigi solita per eorum consecrationem, utì, & formula illa Principum, *bey Unser Fürstlichen Ehren oder Treu*, etsi non sint Juramentum, tamen in foro fori accipiuntur locò juratæ promissionis; utì, & si à personis illustribus, vel nobilibus dicatur, *bey meiner Adelichen Ehr, Treu, und Glauben.* V. Laym. *loc. cit. c. 2.*

5. Formulæ hæ: DEUS novit, DEUS testabitur suo tempore, coram DEO loquor, DEUS novit omnia, DEUS videt meam conscientiam; censentur tantùm narrativè proferri, non invocativè, (atque adeò non sunt Juramenta) nisì aliud constet, aut ex circumstantiis probetur. Laym. *l. c. n. 4.* Bonac. *q. 1. p. 2.* ex Suar. Less. Sanch. &c.

6. Non sunt Juramenta: quæ dicuntur per modum sponsionis; v. g. expono caput meum, amputen-

putentur mihi aures, nì ità ſit, &c. Vid. Sanc. *l. c. n. 42.*

7. Non verè jurat: qui, ut Juramentum coactu vitet, dicit ſe jurare per omne id, per quod poteſt; quia, cùm res nulla ſit, per quam abſque neceſſitate jurare licitè poſſit, cenſetur per nihil jurare intendiſſe.

8. Non ſunt juramenta (quod Confeſſarii, & Catechiſtæ moneant, ne ex erronea conſcientia peccetur) verè, certè, in veritate, fide boni viri, per fidem meam, fide boni Chriſtiani, vel Sacerdotis, vel Regis: Per conſcientiã meã, ſuper conſcientiam meam, &c. ùt habet Leſſ. *c. 42. d. 1.* Bonac. *l. c.* quia tantùm ſignificant, illum loqui ex dictamine conſcientiæ, & notitia veritatis; nec in teſtem adducitur DEUS: eſſet tamen Juramentum dicere: per fidem Catholicam, per ſanctum Evangelium: quia tunc cenſetur in teſtem adduci illius fidei, & Evangelii Auctor. V. Laym. *l. c.*

9. Non jurat: qui dicit, tàm verum eſt: quàm Sol lucet; quàm hìc ſedeo, ambulo, &c. Unde, etſi comparatio falſa ſit, tantùm eſt mendacium; cùm nullus in teſtem invocetur. Idem eſt: ſi dicas; quod dico, eſt Evangelium, eſt inſtar fidei, eſt de fide, &c.

10. Quamvis hæ, & ſimiles comparationes: tàm verum eſt, quàm DEUS eſt, quàm CHRISTUS eſt in Venerabili Sacramento, quàm verum eſt Evangelium: item, tàm ſum innocens, quàm B. V. vel S. Franciſcus, &c. communiter videantur continere Juramentum cum Blaſphemia; id tamen non

ſatis

itis apparet; quia nullus in testem invocatur. Neque videtur esse Blasphemia, si sit verum, & animus proferentis sit, significare tantùm similitudinem; ut sensus sit: hoc verum esse suô modô, sicut alterum est verum suô modô. Tunc verò esset Blasphemia, si usurpans intenderet significare, tantam esse (secundùm æqualitatem) in suo dicto certitudinem, quanta est in ea veritate fidei. Sanch. 2. *Mor. c. 31.*

II. Non est Juramentum: cùm quis jurat per creaturas, in quibus nihil divinæ bonitatis specialiter elucet: quia tunc non censentur adduci cum relatione ad Deum; ùt si dicas: juro per hanc barbam, vestem, &c. Censetur autem Juramentum: cùm fit per creaturas nobiliores: Cùm per eas tunc accipiatur earum Creator, ùt qui in iis singulariter residet, ac relucet: sic v. g. dum juratur per cœlum; intelligitur istius habitator: dum per terram, is, cujus hæc est scabellum dum per templum, is, qui ibi colitur; dum per aliquod Sacramentum, is, qui instituit; dum per crucem, is, qui in ea fixus est; dum per Evangelia, ea tangendo, aut nominando, is, cujus ea verba sunt, Bon. *q.* 1. *p.* 1. *n.* 4. Suar. Sanch. *ll. cc,*

DUBIUM II.

Quotuplex sit Juramentum?

Resp. Divisiones aliquot communiter afferuntur, sed tantùm accidentales, quæ speciem non mutant, ut in confessione distinguere non sit opus. Suar. Less. Bonac. *p.* 2. Itaque dividitur.

 Primò

Primò. in Verbale, Reale, & Mixtum; cùm videlicet vel verbis fit, vel actione aliqua; ùt erectione digitorum, contactu crucis, sceptri, Evangeliorum; vel & verbis simul, & actione corporali, unde & vocatur Juramentum corporale V. Bon p. 2.

Secundò. In Invocatorium, seu Contestatorium, & in Execratorium, seu Imprecatorium. Illud est, quô DEUS simpliciter, ut testis, invocatur; hoc autem, quô non solum vocatur, ùt testis: sed etiam, ùt vindex: cùm jurans, se, vel alium dilectum, vel aliquid sui, aut suorum subjicit DEO puniendum, si falsum dicat: ùt, ità me DEUS amet, adjuvet: puniat me DEUS: faciat DEUS, ut hinc nunquam sanus surgam: nec conjugem, nec liberos vivos hodie intuear; tollat me DEUS subitanea morte: æternùm damnet: super animam meam, &c. in quibus quando falsò juratur, an sit conjuncta altera species malitiæ contra charitatem sui, aut proximi, Scholastici controvertunt. Negant Suar. Valent. &c. quia non solet quis, etiam amico suo tale malum ex animo imprecari, sed potiùs cogitat DEUM non facturum esse. V. Bon. *d. 4. q. 1. p. 2.*

Tertiò: in Assertorium, & Promissoriũ. Illud est, quô præterita vel præsentia affirmantur, aut negantur hoc autem est, quô aliquid futurum promittitur. Addunt aliqui Comminatorium; ùt v. g. per Deum ego te cædam. Sed hoc referri potest ad promissorium. In confessione non opus est, explicare; utrum per Deum, an Sanctos juràris: quia est ejus-

dem

em speciei malitia; cùm jurans semper intendat Deum adducere in testem. Suar. Less. *c.* 42. Lug. 16. *n.* 280.

DUBIUM III. A)

An, & quando sit licitum jurare?

Resp. Juramentum, si debitô modô fiat, licitum est. Est de fide. Et quidem est actus Religionis: ùt omnes docent. Tunc autem debitô modô fit, cùm in eo observantur hæc tria. 1. Est Judicium, quod exigit, ut cum discretione, prudentia, consideratione, ac reverentia, non sinè necessitate, aut gravi causa fiat. 2. Est Justitia, quæ exigit, ut, quod juratur, sit res justa, licita, & honesta. 3. Est veritas, ut nimirum sit res vera, aut saltem ex gravi ratione putetur esse vera; itâ ut, prout ex défectu alicujus horum minor, aut major in Deum injuria, aut irreverentia redundare censetur, ità quoque majus, aut minus committatur peccatum: Unde resolvitur.

1. Quoad Judicium: si hoc solùm desit, ut plurimùm est veniale tantùm: ùt si quis absque necessitate juret, sive ex levitate quadam animi, sive ex consuetudine. V. Sanch. *l.* 3. *c.* 6. *n.* 22. Less.

2. Mortaliter tamen etiam hìc, aut venialiter peccari potest, juxta quantitatem negligentiæ, quam jurans admittit in investigatione veritatis, vel tollenda consuetudine. Sanch. *n.* 10. 3. Et

A) Joannis Wicleff, Art. XLIII. damn. Annô 1418. in Concilio Constantiensi, Sessione 45. *Juramenta illicita sunt: quæ fiunt ad corroborandos humanos contractus, & commercia civilia.*

3. Et sic mortalis est status illorum, qui non tollunt consuetudinem jurandi sinè attentione: sitne verum hoc, an falsum, quod jurare solent.

4. Quod ad justitiam spectat: peccat mortaliter, qui jurat, se facturum rem mortaliter malam: ùt, se aliquem interfecturum: quia est gravis irreverentia, divina authoritate se ad peccatum mortale quasi obligare, ità ut hìc duæ malitiæ concurrant: una, quòd velit malum: altera, quòd ad hoc abutatur authoritate Dei odiô habentis omne malum. Bon. *l. c. p.* 3. Less. *l. 2. c.* 42. *d.* 3.

5. Venialiter autem peccat: qui jurat, facere rem venialiter malam, aut vanam, aut inutilem, aut frivolam: cùm ibi levis tantùm irreverentia censeatur. Bon. *ibid.* Less. *l. c.*

6. Item peccat venialiter: qui jurat aliquid contra consilia Evangelica: ùt, se non ingressurum religionem, non daturum eleemosynam, aut mutuum. Suar. Less. Sanch. *loc. cit.*

7. Quod ad veritatem spectat: cùm hæc deest, peccatur mortaliter: quia committitur gravis in Deum irreverentia: quippe cùm adducatur in testem falsitatis quasi vel ipse veritatem nesciat, vel velit, aut possit decipere testando falsum. Nec hìc excusat levitas materiæ: quia, sive hæc sit gravis, sive levis; seria, sive jocosa, æqualiter tamen repugnat Deo testificari falsum: & tale Juramentum dicitur Perjurium S. Th. *2. 2. q. 97. a. 7.* Less. Sanch. Bon. *l. c.* A) An autem, & quando Perjurium possit esse veniale per accidens, vid. Escob. *t. 1. c. 3. n. 6.*

A) Innoc. XI. damn. Prop. XXIV *Vocare Deum*

8. Nec excusatur: vel qui jurat verũ, si is putabat esse falsum; vel qui jurat pro certo, de quo ipse dubi-tat, etsi à parte rei verum sit Sot. Nav. Bon. *l. c.*

9. Peccat æquè graviter: qui ab altero exigit Juramentum, sciens eum esse pejeraturum. Exci-pe: nisi justâ causâ, & necessitate exigat; quia tunc Perjurium ex sola perjurantis malitia sequi-tur: nec alter moraliter censetur illius causa, cùm utatur suo jure. Quod tamen extra judicium ra-rò habet locum in privatis personis. S. Th. *q.* 19. Suar. *l.* 3. *c.* 13. & 14. Sanch. *l.* 3. *c.* 8.

10. Non pejeravit: qui juravit aliquid re ipsa falsum; quod ipse bona fide, & cùm ratione pu-tavit esse verum.

11. Excusari subinde quidam simplices à mor-tali Perjurio videntur posse, ratione inconsidera-tionis, cùm usurpant quasdam formulas juratorias; ùt, per animam meam; puniat me DEUS. Etsi enim sciant, id vocari Juramentum, non tamen ap-prehendunt quòd jurare sit aliquid grave, & invoca-re Deum in testem; sed tantùm apprehendunt, confusam aliquam rationem mali non tanti mo-menti. V. Bon. *l. c.* Laym. *c.* 14.

DUBIUM IV.

An in Juramento liceat uti æquivocatione?

Resp. Jurare cum æquivocatione, quando justa causa est, & ipsa æquivocatio licet, non est malum: quia

in testem mendacii levis, non est tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.

Item Prop. XXV. *Cum causa licitum est jurare, sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.*

quia ubi est jus occultandi veritatem, & occultatur sinè mendacio, nulla irreverentia fit Juramento. Quòd si sinè justa causa fiat, non erit quidem Perjurium, cùm saltem secundùm aliquem sensum verborum, vel restrictionem mentalem verum juret: erit tamen ex genere suo mortale contra religionem: cùm sit gravis irreverentia ad alterum in re gravi decipiendum, usurpare Juramentum. Ità communiter DD. Sanch. *l.* 3. *c.* 6. Bon. *p.* 12. Laym. *c.* 13. A) Unde resolvitur.

I. Graviter peccat: qui utitur æquivocatione, quando non rogatus, sed sponte sua jurat: quia tunc tenetur uti vocabulis secundùm cōmunem significationem

A) Innoc. XI. damn. Prop. XXVI. *Si quis vel solus, vel corā aliis, sive interrogatus, sive sponte, sive recreationis causâ, sive quocunq; alio fine juret: se non fecisse aliquid, quod revera fecit; intelligendo intra se aliquid, quod non fecit: vel aliam viam ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additamentum, revera non mentitur, nec est perjurus.*

Item: Prop. XXVII. *Causa justa utendi his amphibologiîs est, quoties id necessarium, aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ità, ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens, & studiosa.*

Item: Prop. XXVIII. *Qui mediante commendatione, vel munere ad Magistratum, vel officium publicum promotus est; poterit cum restrictione mentali, præstare juramentum, quod de mandato Regis à similibus solet exigi; non habito respectu ad intentionem exigentis; quia non tenetur fateri crimen occultū.*

ionem, inquit Tolet. *l.* 4. *c.* 21. eò. quòd non abeat rationem æquivocandi.

2. Graviter item peccat: qui utitur æquivocaione, quando Juramentum juſtè exigitur; ùt à Judice, vel Superiore, in re gravi. Bon. *l. c.*

3. Si autem fiat tale Juramentum in re levi, per jocum, & citra inobedientiam, ac notabile damnum alterius, erit tantùm veniale; ùt probabiliter docet Sanch. *l.* 3. *c.* 6. contra alios: quia ſola diſcretione, ſive judicio caret. V. Bon. *l. c.*

4. Licet æquivocè jurare: ſi Juramentum exigatur injuſtè; ùt v. g. ſi quis exigat Juramentum, qui jus non habet, v. g. Judex incompetens: vel ſi non ſervet ordinem juris. Item, ſi exigatur per vim, injuriam, metum, v. g. ſi vir exigat Juramentum ab uxore de adulterio occulto: ſi latrones exigant à te lytrum cum Juramento. Sayr. *l.* 4. *c.* 3. & *lib.* 11. *c.* 17. Leſſ. Trull. *l.* 2. *c.* 1. *d.* 15.

5. Qui exteriùs tantùm juravit ſinè animo jurandi, non obligatur: nisì fortè ratione ſcandali, cùm non juraverit, ſed luſerit. In foro tamen externo poteſt cogi, ut ſervet. Sanch. 7. *Mor. c.* 10. *n.* 11. Trull. *l.* 2. *c.* 1. *d.* 10. A) DU-

A) Vide Innoc. damn. Prop. XXV. *cit pag.* 153. Formula ejurationis damn. v. Prop. Janſenii in Bulla. *Vineam Domini Sabaoth est* „ Ego N. Conſtitutioni Apoſtolicæ Innoc. X. datæ die 31. Maji, „ 1653. & Conſtitutioni Alexandri VII. datæ die 16. „ Octobr. 1656. Summorum Pontificum me ſubjicio; & quinque Propoſitiones ex Cornelii Janſenii Libro, cui Nomen *Auguſtinus*, excerptas, & in

DUBIUM V.

Quæ, & quanta sit obligatio Juramenti promissorii?

Resp. *1.* In Juramento promissorio duæ affirmantur veritates, una de præsenti primaria: quòd scilicet jurans habeat animum implendi, quod promittit, altera secundaria de futuro: quòd scilicet impleturus sit suo tempore, quod promittit; sive promittat Deo, & est votum cum Juramento; sive homini, & est jurata promissio humana. Unde oritur obligatio implendi, si rationabiliter possit. Ità communiter DD. ùt Laym. *l.* 4. *t. 3. c. 6.* Bon. *p.* 7. Unde resolves.

1. Defectu primæ veritatis jurans verè peccat mortaliter: si vel non habet animum implendi, sive materia sit parva, sive magna, licita, sive illicita: vel si dubitat, an facturus sit, nec ne, quod jurat; vel si pütat sibi moraliter impossibile, ut impleat, quod promittit: quia quoad istam veritatem præsentem, promissorium ab assertorio non differt: unde nec parvitas materiæ excusat. *ibid.*

2. Defectu secundæ veritatis verè pejerat is, qui quod promisit, posteà non implet, si rationabiliter implere potest. Id solùm hìc dubitatur; an qui promisit rem exiguam cum Juramento, ùt v. g. dare alteri unum pomum, vel nummum pro eleemo-

„ & in sensu ab eodem Authore intento prout
„ illas per dictas Constitutiones Sedes Apostolica da-
„ mnavit, sincerò animò rejicio, ac damno, & ità
„ juro: Sic me Deus adjuvet, & hæc Sancta Dei
„ Evangelia.

leemosyna; vel castigare prolem: vel inter vendendum nolle se minori pretio vendere: vel nolle primum locum occupare, aut præcedere in ingressu portæ, &c. an inquam sub gravi peccato teneatur hæc servare? Ubi speculativè quidem videtur, quòd sic; quia verè adductus est DEUS, ut testis, quòd sit facturus: ergò si sinè causa non facit, quantum in se est, facit Deum testem falsum. Cajet. Val. Tol. *l.* 4. *c.* 22. Nihilominus probabiliter alii tenent contrarium, Sanch. V. Laym. *sup. c.* 14.

3. Illud certum est: quòd si ex eo, quod jurâsti, tantummodò parum aliquid non serves, non est grave: v. g. si jurâsti te non bibiturum vinum; non peccas mortaliter, parum bibendo. Sanch. *t.* . *lib.* 4. *c.* 12. *n.* 21. quia tunc excusat parvitas materiæ. Et sic excusantur: qui jurant servare statuta alicujus Capituli, Collegii, Universitatis, &c. si postea parvum aliquod statutum violent. Et idem dic de tabellionibus juratis: & aliis ministris justitiæ; ùt & de eo, qui ex summa, quam alteri se daturum jurâsset, parum tantùm detraheret. Navar. Suar. Sanch. vide Laym. Bon. *p.* 14.

4. Obligaris probabiliter Juramentô promissoriò, etsi extortum à te sit per injuriam, ac metum; ùt si oblitus uti æquivocatione, jurâsti prædonibus dare lytrum, usurario usuram. Bec. 2. 2. *q.* 82. *&c.* Negat tamen Azor. *tr.* 1. *l.* 11. *c.* 7. *q.* 2. in materia tamen Matrimonii, quia Matrimonium coactum, metu cadente in constantem virum, nullum est; hinc etiam Juramentum extortum de eo contrahendo

trahendo videtur relaxatum ipso jure, ait Cajet. v. *Perjurium* Suar. *c.* 9. Sanch. Bon. *p.* 9.

5. Obligaris item: etsi Juramentum sit errore, aut dolo extortum; si dolus, vel error versetur tantùm circa circumstantias accidentales, non magni momenti; nam si versetur circa substantiam; ùt v. g. si annulum te daturum alteri jures, putans esse ferreum, cùm sit aureus; vel circa circumstantias magni momenti, quibûs cognitîs non juràsses, non obligaris. V. Sanch. *l.* 3. *c.* 11. *n.* 11. Suar. *&c.*

6. Non inducit ullam obligatiónem: si jures rem malam, aut vanam, aut inutilem, aut, ùt habet Cajet. indifferentem, quæ nec ex fine, nec circumstantiis cohonestatur; quia Juramentum non potest esse vinculum iniquitatis, aut vanarum rerum, ac otiosarum, ad quas DEUS non vult nos obligari. Bonac. & alii communiter. Ubi nota ex Laym. *sup. c.* 6. Juramentum non convalescere: etsi talis res illicita, & vana, postea mutatis circumstantiîs, fiat honesta, cùm juxta reg. 18. juris in 6. non firmetur tractu temporis, quod initiô non subsistit.

7. Nec obligaris implere: si quid juràsti contra Consilia Evangelica; ùt non ingredi Religionem, non dare eleemosynam, &c. Mol. Sanch. Laym. *l.* 4. *t.* 3. *c.* 6. Et licèt peccâris, talia jurando: non tamen peccas non implendô. Cajet. v. *Perjurium.*

8. Teneris implere, nec potest commutari in aliud opus melius, ùt v. g. religionem, si aliquid

jurâsti

urâsti in utilitatem, aut gratiam alicujus hominis, ut aliquorum; dummodo sit honestum, & sinè peccato impleri possit. Unde v. g. Alumnus, qui juravit, se serviturum Principi, aut huic, vel isti Ecclesiæ, &c. non potest ingredi religionem sinè relaxatione. Excipe tamen: si jurâsses Titiæ eam ducere: nam eo casu potes, eâ relictâ, ingredi religionem: quia Juramentum sortitur naturam actûs, cui apponitur: promissioni autem Matrimonii hæc tacita conditio inest: nisì ingrediar religionem, vide Laym. *c. 6.* Bon. *d. 4. q. 1. p. 3.*

Resp. 2. Juramentum promissorium eandem habet conditionem, eodèmque modo explicandum est, quô promissio, vel propositum, cui est annexum. Ratio est: quia accessorium sequitur principale; ideòque, quando non obligat promissio, nec obligat Juramentum appositum. Less. *l. 2. c. 42. d. 2.* Bonac. *d. 4. q. 1. p. 5.* Trull. *l. 2. c. 1. d. 17.* Unde resolves.

1. Titius, qui cum Juramento promisit nuptias Bertæ diviti, sanæ, virgini, bonæ famæ, &c. non tenetur stare Juramento, postquam Berta incidit in paupertatem, infirmitatem, fornicationem, vel infamiam; quia promissio ipsa non obligat eo casu.

2. Qui Urbanitatis causâ juravit, se ante alterum non sessurum, bibiturum, vel ingressurum domum, &c, non peccat contra Juramentum: si coactus ab altero prius sedeat, bibat, vel ingrediatur: tum quia promissio illa, vel propositum, habet tacitam conditionem adjunctam, nisì me coëgeris; quâ sublatâ, non obligat, & consequenter nec Juramentum:

mentum: tum quia relaxatur ab altero cedente juri suo. Bon. *l. c.* Sanch Less. Trull.

3. Qui juravit, se servaturum decreta, & regulas, vel statuta alicujus Congregationis, Universitatis, vel Capituli, tantùm tenetur servare ea, quæ sunt in vigore, & quatenus sunt in usu, vel servantur à majore parte Capituli; nisì tamen aliud constet de mente jurantis, vel hic voluerit se ad illa independenter à statutis obligare. Ratio patet: quia promissio ipsa non aliter obligat. Trull. *l. c.* Azor. Less. Dian. *p. 2. tr. 6. R. 39.*

4. Qui juravit, se servaturum secretum, non peccat contra Juramentum, illud detegendo, quàndo non potest illud celari absque gravi suo, vel alterius damno; quia ipsa promissio secreti non videtur obligare, nisì hac conditione, (si non noceat) Syl. Bon. Sanch. Trull. *loc. cit.*

5. Qui juravit Judici, se dicturum, quæ novit; non tenetur revelare occulta. Ratio patet. Less. Bon. Trull. *l. c.*

6. Qui juravit, se soluturum debitum intra mensem, non tenetur intra illum vi Juramenti solvere, si à Creditore terminus solutionis prorogetur: quia cùm hic cedat juri suo, cessat obligatio promissionis, & consequenter Juramenti. Azor. Bon. Trull. *l. c. n. 18.*

DUBIUM VI.

Quibus casibus excusetur ab impletione, qui in promissorio Juramento obligationem contraxit?

Resp. Tales casus præter ea, quæ ex superioribus colliguntur, à Tol. & Cajet. recensentur isti,

sti. 1. Si quod bonum erat tempore Juramenti, propter circumstantias postea fiat illicitum, vel vanum, vel impeditivum majoris boni, vel melius sit omitti, quàm impleri. Sanch. *cap. 15.* 2. Si Juramentum mutes in opus aliquod apertè melius, & Deo gratius: id enim quisque per se potest: ut habet Tol. *cap. 23.* Excipe tamen semper: si quid in hominis commodum jurâsses; nec enim DEUS illum vult defraudari. 3. Si notabiliter mutetur status rei, ùt si v. g. jurâsses, aliquem punire justa punitione; is autem supplex veniam peteret, & ageret pœnitentiam; posses ei sinè perjurio condonare: quia Juramentum obligat, servato eodem statu, in quo non pœniteret. Laym. *cap.* 9. 4. Si res jurata facta sit inutilis ad intentum, maximè si magìs illius destructiva; ùt si v. g. ex correctione impœnitentis filii notaretur is magìs destruendus, quàm emendandus; aut si turbanda familia, secuturæ rixæ cum uxore; & sic præstet non corrigere. Regin. *lib.* 18. *c.* 56. Bon. *l. c. p.* 14. 5. Si ità ferant conditiones illæ, quas in quovis promissorio Juramento tacitè subintelligi natura, & DD. docent. Tales autem sunt, ùt Layman. dicit, *sup. c. 9.* 1. Si potero. 2. Salvo jure Superioris. 3. Nisì res notabiliter mutetur. 4. Nisì obligatio tollatur. De quo sequens Dubium,

DUBIUM VII.

Quomodo obligatio Juramenti tollatur per irritationem, dispensationem, commutationem, & remissionem?

Resp. De hoc ex conditionibus jam positis, &

poteſtate Superiorum in ſuos, ac ſuorum vota, Laym. *hic c.* 11. & aliis communiter, hæc traduntur.

1, Quod ſpectat ad irritationem; irritare, & annullare poteſt Juramentum omnis Superior, Maritus, aut Dominus, qui, & quomodo irritare poteſt ſuorum vota. Sanch. *c.* 19 *n.* 7. Suar. Azor Fill. *l.* 25. *c.* 9. *p.* 17. *dub.* 6. V. Caput ſequens

2. Poſſunt & iidem irritare Juramenta promiſſoria, facta in gratiam hominis, quotescunque ipſam promiſſionem, ſeu contractum infirmare ii conceſſum eſt.

3. Quoad diſpenſationem: quicunque habet poteſtatem ordinariam, vel delegatam, vel privilegium diſpenſandi in votis, poteſt in iisdem diſpenſare, etiamsi jurata ſint.

4. Quoad commutationem, eadem eſt ratio, qua de diſpenſatione.

5. Quod attinet ad remiſſionem, ſive relaxationem: Juramentum factum in favorem hominis non poteſt relaxari; niſi ab eo, cui factum eſt: aut cui is, & promiſſa materia ſubjecta eſt.

6. Et is quidem poteſt remittere, etſi talis favor ei juratus eſſet propter Deum; v. g. ſi quis propter Deum juraſſet pauperculæ, eam ducere; poteſt ipſa Juramentum illud relaxare, ùt habet Navar. & alii, contra Sotum, & Sylv. quia licèt Juramentum principaliter factum ſit propter Deum; quia tamen executio eſt in favorem hominis, ab hominis etiam voluntate dependet.

7. An etiam civilis poteſtas relaxare poſſit Juramenta

menta suorum subditorum in temporalibus, quando justa causa subest, v. g. quia metu, vel per aliam injuriam extorta sunt, controvertitur. Alii negant: alii ajunt aput Laym. Probabile est: quod docet Sanch. *l.* 3. *c.* 12. cum Suarez, non posse relaxare directè, sicut potestas Ecclesiastica, quando dispensat; sed tantum indirectè, v. g. ratione materiæ, vel supplendo vicem ejus, cui juratum est, & qui remittere debeat. Plura ad forum externum spectantia circa Juramentum Vid. apud Laym. *supra c.* 11. Bonac. *loc. cit.*

CAPUT III.
De Voto
DUBIUM I.
Quid sit Votum, & quotuplex?

RESP. 1. Est promissio facta DEO, deliberatè, de bono possibili, & meliori. D. Th. 2. 2. *q.* 88. V. Sanch. & Laym. *l.* 4. *t.* 4. Unde patet: quòd Votum sit actus Latriæ soli Deo debitus. Quare dum vovemus quiddam Sanctis, sensus est: voveri ea DEO in honorem simul Sanctorum; sicut templa, & altaria ædificamus DEO in eorundem honorem. Porrò ex singulis particulis datæ definitionis multi casus resolvuntur: quos, ut vitetur confusio, & consulatur memoriæ, separatîs dubiîs proponam.

Resp. 2. Dividitur Votum 1. In absolutum, & conditionatum. Illud est, quod fit sinè ulla conditione, ùt: voveo eleemosynam; hoc autem,

 quod

quod fit cum conditione, ita ut, nisi hâc positâ, non exsurgat obligatio: ùt, voveo eleemosynam, si sanitati restituar: vel (quod dicitur Pœnale) voveo facere disciplinam, si hoc fecero. 2. In Solemne, & Simplex. Illud est, quod, ùt tale, acceptatur ab Ecclesia, & sunt hæc duo: Votum castitatis, quod majoribus Ordinibus annexum est; & Votum professionis religiosæ. Simplex autem Votum est omne aliud, quod talem solemnitatem non habet. Ubi sciendum: quòd Votum solemne reddit personam jure inhabilem ad contractus, vel actus contra Votum: ùt ad Matrimonium, vel dominium bonorum habendum. Vid. infrà *lib.* 4. *c.* 1. *in tract. de statu relig.* Simplex autem tale Votum, v. g. castitatis (excipio, quod in Societatis JESU emittitur post Novitiatum) aut ingrediendæ religionis, etsi reddat contractum, v. g. Matrimonii illicitum, non tamen invalidum. Vid. infra *lib.* 6. *de Matrimonio.* 3. In Reale, & Personale. Illud est, cùm pecunia, vel alia res externa, pretiô æstimabilis promittitur; ùt calix, eleemosyna: hoc autem, cùm aliqua hominis actio, vel cessatio ab actione. ùt Votum jejunii, peregrinationis, abstinentiæ à lusu. His aliqui adjungunt Mixtum ex utroque; ùt si voveas peregrinationem cum oblatione alicujus rei. Vid Less. *l.* 2. *c.* 40.

DUBIUM II.

Quæ requiratur Voti deliberatio, & intentio?

Resp. Cùm Voti obligatio, sit gravissima, requiritur intentio, deliberatio, & libertas perfecta: quâ quis

quis liberè, & directè, in se voluerit promittere, cum animo se obligandi. Ità Doctores communiter Leff. Bon. *d.* 4. *q.* 2. *p.* 1. Unde resolves.

1. Ætas, & usus rationis ad vovendum, ea sufficit: quæ satis est ad peccatum mortale, perfecto actu humano, & directo in se volitum. Excipe tamen Votum solemne religionis: quod invalidum est ante certam ætatem.

2. Non obligat Votum factum cum semiplena animadversione, vel deliberatione, v. g. ex repentino animi motu: vel consuetudine, lingua mentem præveniente: vel ex calore iracundiæ, rationis usum auferente. Azorius, Sanch Trull. *l.* 2. *c.* 2. *d.* 1. Ubi notat: non esse sufficiens indicium, quòd defuerit perfecta ratio, vel deliberatio, si voventem facto votô mox pœniteat: item motum iræ, rarô & vix unquam impedire usum rationis.

3. Quòd si is, qui scit, se vovisse, dubitat: an cum sufficienti deliberatione, & usu rationis, ob defectum ætatis, siquidem vovit ante septennium, Votum non obligat, nisì constet de sufficienti rationis usu; quia cùm jus in tali non præsumit; & possessio stat pro libertate: Si verò post septennium vovit, obligat: quia possessio est pro Voto, cùm præsumatur usus rationis, nisì constet oppositum. Si denique dubitet: utrum ante, an post septennium voverit; teneri Votô vult Sanch. & Palaus: negat Dian. &c.

4. Vota facta in ebrietate, etiam ante prævisa, & sic volita in causa, non sunt valida: cùm non sint volita in seipsis, & directè; bonum autem non

consurgat, nisi ex integra causa; quamvis ad peccatum satis sit voluntarium indirectè, & in causa. Laym. *l. 4. t. 4. c. 1. n. 4.*

5. Vota facta in metu non incusso ad hoc ipsum, ut votum extorqueretur, valida sunt: quia sunt simpliciter voluntaria, & deliberata: facta autem in metu injustè incusso ad ipsum votum extorquendum, invalida sunt *ex communi;* non quia non sint voluntaria: sed quia vel jus ea irritat, vel DEUS non acceptat; ne det vim injustæ coactioni, idque: sive metus sit gravis, sive levis: dummodo quis formaliter ex solo tali metu voveat. Suar. *de Voto l. 1. c. 8.* Sanch. Fill. *t. 26. cap. 1.*

6. Quoad vota emissa ex errore: si error fuerit circa substantiam materiæ promissæ, vel circa conditionem substantialem, vel circa finem, sive rationem formalem, ac motivum vovendi, votum nullum est, ùt v. g. 1. Circa substantiam: si quis voveret certum aliquem suum calicem, quem putat argenteum, cùm sit aureus: vel se ingressurum certum Monasterium, putans esse Ordinis Sancti Benedicti, cùm sit Carthusianorum. 2. Circa conditionem substantialem: si quis v. g. voveret, se ingressurum Monasterium, ubi putaret religiosâ disciplinâ, & essentialia religionis servari accuratè: & tamen non ità esset: vel si voveret peregrlinationem ad limina Apostolorum, putans: tantùm distare centum millaribûs, cum tamen distarent trecentîs. 3. Circa causam finalem: si quis v. g. voveret aliquid in gratiarum actionem pro sanitate parenti reddita: & is re ipsa non fuisset ægro-

tus,

us, vel esset mortuus. Et ratio nullitatis talium otorum est: quia hìc deficit liber consensus: qui on fertur in incognitum; & nihil tam est contra- ium consensui, quàm error. Fill. *t.* 25. *c.* 1.

7. Vota, quæ emittuntur post Novitiatum, in uocunque approbato Ordine, instar matrimonii arnalis, non sunt irrita ob ullum errorem, nisì so- ùm substantialem circa substantiam.

8. Si error circa conditionem substantialem sit e re parvi momenti, non redditur votum irri- um: ùt: si iter peregrinationis, quam quis vovit, t paulô longius, quàm putabatur: quia parum eputatur pro nihilo. Item: si error sit tantùm irca causam impulsivam, valet votum: quia illa st tantùm causa secundaria, quâ sepositâ, actus st sufficienter voluntarius secundùm substan- am. Neque talis error in cæteris contractibus ctum vitiat: v. g. vovit aliquis peregrinationem omam, studiô colendi Deum: & simul etiam abuit causam secundariam impulsivam; ut invi- eret fratrem, quem putavit esse Romæ; quem tsi intelligat deinde isthic non esse, non ideò de- nit obligari votô. Et ex his patet: quomodo ntelligendum sit, quod dici solet: vota non obli- are ultra intentionem voventis. Sanchez. *l.* 4. *c.* 12. ess. *l.* 2. *c.* 40. *d.* 2.

9. Ad votum non sufficit nudum propositum, cèt firmissimum: quia qui tantùm proposuit, non netur sub peccato præstare: qui autem promi- t, obligatur sub peccato: & nisì præstet, agit ontra fidem Deo datam. Bon. *p.* 1. Laym. *loc. cit.*

10. Ad

10. Ad votum aliquando sufficit promissio implicita; ut patet in susceptione Ordinum sacrorum; ubi licèt non dicatur: voveo, vel promitto castitatem, votum tamen hoc fit implicitè, hôc ipsô, quòd sciens Ecclesiam annexuisse iis Ordinibus istud votum, eos suscipis. An verò, si quis planè id ignoraret, adhuc censeretur vovere ex implicita intentione, dubium est. Aliqui ajunt: aliqui probabilius negant; dicuntque: talem teneri ad castitatem, non ex voto, sed ex Ecclesiæ præcepto. Sanch. *de Matrim. l.* 2. *d.* 27. *n.* 21. Bonac. *q.* 2. *p.* 1. *& com.*

11. Si quis haberet intentionem promittendi quidem sed tamen se non obligandi nullum esset votum, secundùm Nav. Sylv. Sanch. *n.* 27. Less. *l.* 2. *c.* 40. *dub.* 1. *n.* 6. Bon. & alios contra Cajet. quia talis non vult vovere; cum apponat conditionem contra substantiam actûs. Unde Lugo *d.* 23. *de just. sec.* 1. & alii contendunt: talem non posse dici promittere. Verum videtur esse quæstio de nomine. Si verò haberet animum vovendi, & se obligandi, non tamen implendi: tunc etiam graviter peccaret, & votum esset validum. Sanch. Fill. Bon. *p.* 1. *n.* 14. Laym. &c.

DUBIUM III.

Quæ requiratur materia Voti?

Resp. Ea debet esse possibilis (cùm impossibile nec efficaciter intendi possit, nec ad illud sit obligatio) & non solùm bona, sed etiam melior, quàm oppositum, sive ejus omissio: quippe finis intrinsecus voti est honorare per hoc Deum: id

autem

autem non poteſt fieri, nisì offeratur illi aliquid gratum: gratũ autem eſſe non poteſt, ut quis obligetur ad relinquendum id, quod eſt melius. Sanch. l. 9. c. 7. Laym. Navar. &c. Unde reſolves.

1. Invalidum eſt votum nunquam peccandi venialiter; cùm id moraliter, & ordinariè ſit impoſſibile. Aliqui tamen volunt: ſic voventem teneri iſto voto ad vitanda mortalia, & venialia graviora; de quo Scholaſtici, Nav. *c.* 12. *n.* 63. Suar. *l.* 2. *c.* 3. Sanch. *de Matrim. lib.* 9. *d.* 35.

2. Invalidum eſt votum de re vana, vel inutili, vel indifferente: nisì ex circumſtantiis, aut fine, fiat bona; quia Deo diſplicet ſtulta promiſſio, & hinc eam non acceptat: ac peccat venialiter talia vovens: ùt v. g. ſi quis decidens ex equo, voveat non ampliùs equum aſcendere. Navar. *c.* 12. Sanchez. 4. *Mor. cap.* 7.

3. Invalidum eſt: vovere mala, & qui vovet mortale, peccat mortaliter; qui autem veniale, eum venialiter tantùm peccare dicunt Sà, Syl. &c. v. *Juramentum*: licèt mortaliter peccare velit Cajet. v. *Votum*, & Leſſ. *l.* 2. *c.* 4. *d.* 5. quod videtur probabilius.

4. Invalidum eſt votum, cui adjungitur finis, vel alia circumſtantia mala, tenens ſe ex parte rei votæ: ùt v. g. vovet quis eleemoſynam ad obtinendam vanam gloriam, aut impetrandum per eam victoriam injuſtam, felicem ſucceſſum furti, adulterii, &c. aut in gratiarum actionem pro ſucceſſu talis peccati: quia datio eleemoſynæ ad talem finem eſt actio blaſphema; quaſi DEUS pec-

cata

cata promoveat: ideoque non poteſt eſſe materia voti. Cajetan. Navar. *c.* 12. Sanch *c.* 6. Laym. *l.* 4. *t.* 4. *cap.* 2. *num.* 6. Fill. *t.* 26. *cap.* 5.

5. Validum autem eſt: etſi ei adjungatur finis, vel alia circumſtantia mala, tenens ſe tantùm ex parte voventis: ùt v. g. ſi quis ex vana gloria, aut ex ira erga importunum mendicum, voveat ei dare eleemoſynam: quia tunc res iſta bona eſt, quam vovet; licèt ipſe voveat malè, & cum peccato. *ibid.*

6. Validum item eſt votum, factum ex affectu erga rem bonam, ùt bona eſt; etſi conjuncta cum cauſa mala: ùt: ſi quis voveret eleemoſynam, ſi ex duello evaſerit ſalvus, ſi non capiatur in furto: ſi filius ſibi naſcatur ex adulterio, quod patrat, &c. licèt enim duellum, furtum, adulterium velle, malum ſit; tamen hìs poſitìs non lædi, non infamari, prolem gigni, mala non ſunt, ſed Dei dona; & votum non cadit ſuper iſta mala, ſed ſuper hæc bona, conſiderata (ùt ſuppono) quatenus in ſe bona ſunt. Nav. Laym. *l. c.*

7. Invalidum eſt, & veniale peccatum: vovere bonum, quod eſt impeditivum boni majoris; ùt præſertim ſunt vota contra conſilia Evangelica; ùt v. g. manere in ſæculo, ducere uxorem, ire ad militiam, facere mercaturam. Navar. *n.* 29. Suar. Fill. *c.* 1. *q.* 7. *n.* 58. Sanch. &c.

8. Si tamen aliquod bonum per ſe, & abſolutè minus, fieret per accidens majus bonum; tunc talia vovere valet; ùt v. g. ſi quis voveret ſuſceptionem Ordinum ſibi damnoſam, V. Bonac. *p.* 1.

9. Ma-

9. Matrimonium ordinariè invalidè vovetur: uia ordinariè melior eſt cœlibatus. Dixi *ordina-iè*: quia validè vovetur. 1. Si quis ad hoc obli-etur; aut quia ſinè injuria, aut gravi infamatio-e ſponſæ, vel liberorum ex ea conceptorum, à ponſalibus non poteſt recedere. 2. Si id Reipub. alde utile futurum exiſtimetur: ùt quia, v. g. x eo ſperatur pax inter Principes, converſio hæ-eticorum, Regni tranquillitas. 3. Si quis ob fra-ilitatem, & inveteratam conſuetudinem peccandi deò ſit pronus ad lapſum, ut prudentes judicent: onſultum ei eſſe, ut nubat: in quo tamen ulti-no Layman. & alii diſſentiunt. V. Bon. *l. c.* Fill. . 6. Nav. Suar. *l. c.* Laym. *n.* 12.

DUBIUM IV.

Quæ, & quanta ſit obligatio Voti?

Reſp. Tanta eſt, quantam tum quantitas mate-iæ permittit: tum intentio voventis, quâ ſe vel nultùm, vel parùm, vel abſolutè, vel cum cer-a conditione, reſtrictione temporis, qualitatis obligare vult, deſignat: ità ut, etſi obligatio voti it juris naturalis; vis tamen ejus pendeat à volun-ate, & facto hominis, tanquam prævia conditio-e; ut tantùm, vel tantùm obliget. Ità commun. V. Laym. *c.* 3. Bon. *p.* 5. Unde reſolves.

1. In materia levi nemo obligatur ſub mortali: quia materia id non permittit, Navar. *n.* 40 Sanch. . 4. *c.* 12. Laym. *l. c.* v. g. voviſti recitare quo-idie *Salve Regina*: omittendo ſemel, iterùmque, non peccas mortaliter: quia materia eſt parva, Sanch. *l.* 4. *c.* 12. Laym. *l. c.* Azorius. *l.* 21. *c.* 15.

Imò,

Imò, etsi toto anno omittas, esse tantùm veniale eò quòd materiæ istæ parvæ non coalescant in unam, probabiliter docet Dian. *t.* 5. *Misc. n.* 24. Ex Soto, Arag. & Tann. 2. 2. *d.* 4. *dub.* 3. contra Valent. &c.

2. In materia gravi, etsi quis possit se obligare tantùm leviter, communiter tamen censetur voluisse se obligare graviter; nisi aliunde constet. Unde violans tale votum, peccat graviter ex genere suo V. *ibid.*

3. Qui, postquam gravi votô se obstrinxit, seriò deinde dolet, quòd fecerit, non peccat graviter, modò retineat animum implendi. V. Sà, *v. Votum.*

4. Qui violat votum de re jam ante præcepta, v. g. qui post votum castitatis fornicatur, debet in confessione addere: quòd votum id habeat, aut quòd Ordines acceperit, si Confessarius nesciat: quia duplex tunc est malitia peccati. Suar. *c.* 6. Less. *d.* 7. Sanch *c.* 5. Fill. *c.* 2. *q.* 7.

5. Alienô votô nemo obligatur ex vi illius voti. Unde, si qui Canones videntur indicare, filium à Patre religioni devotum, teneri eam profiteri; intelligendi sunt: si filius votum Patris semel ratificaverit. Suar. *c.* 9. Sanch. Laym. *c.* 5. *n.* 6.

6. Cùm hæres teneatur, solvere vota realia defuncti, non tenetur vi voti, sed ex justitia; sicuti tenetur alia illius debita, legata, &c. solvere. *ibid.*

7. Eodem modo, si Communitas aliquid vovit, in quod posteri non consenserunt, non tenentur

id ser-

l servare vi voti, sed interdum ratione pacti, sta-
uti, vel longæ consuetudinis, V. Laym hìc 3.

8. Cum quis vovet factum alterius, sensus est:
e curaturum id eo modo, quo licitè potest, ùt
. g. rogando, persuadendo, vel etiam præcipien-
o, si sit Superior, vel etiam aliquando pacisscen-
o, & suppeditando sumptus. Sic Parens, qui fi-
um devovit religioni, ad nihil aliud tenetur:
uàm ut conetur eam filio persuadere: sic qui Mis-
as, vel peregrinationem alterius curandam susci-
it, quando stipendium, ac sumptus ei persolvit,
on tenetur alium substituere novis sumptibûs, si
rior non præstat. ad quod se obligavit Sanch.
aym. *n. 7.*

9. Vota personalia non implentur, nisì per vo-
entem; unde: qui vovit peregrinationem Ro-
nam, v. g. non satisfacit, si conducat alium: ne-
ue ad id tenetur, si ipse non possit. *ibid.*

10. Vota realia solvenda sunt ex proprio: un-
e qui nequit ex suo, nôn tenetur ab alio mendica-
e. Quòd si possit ex suo, & tamen alius, sive rogatus
ive sponte pro ipso velit solvere, id valet; quia tunc
uod alter dat, fit ipsius: non autem actio alterius
ersonæ potest fieri alterius. V. *ibid.*

11. Vota conditionalia non obligant, cessante
onditione; etiamsi ipse vovens causa fuerit: ut
onditio non poneretur: dummodo id non impe-
iverit per dolum, vìm, aut malitiam, ùt v. g.
ovisti peregrinationem, si eam Petrus approbet;
einde submittis: qui persuadeat, ut non appro-
et, illo igitur non approbante, non teneris. Imò,
etsi

etsi malitiose per fraudem, dolum, &c. impedi veris, adhuc probabile est; te votô non teneri, ùt habet Laym. c. 6. ex Suarez, & aliis. Interim Laym rectè hìc advertendum monet ad intentionem voventis; ùt v. g. si filius vovit, se ingressurum Religionem, nisì pater contradixerit; videtur ejus intentio fuisse: nisì contradixerit ex se, sua sponte sibi relictus, &c.

12. Qui vovit rem certam, & determinatam v. g. hunc calicem, si ea res pereat, non tenetur ad alium; cùm id non soleat intendi: si autem eam rem vendiderit, probabilius videtur esse, teneri dare pecuniam, quam accepit: quia, qui vovet rem, censetur promittere omnem ejus utilitatem.

13. Qui vovit aliquid faciendum certo tempore ùt jejunare hoc, vel isto die; illo transacto, sive cum culpa, sive sinè culpa ejus, ad nihil tenetur: & neque, si præviderit impedimentum eo tempore superventurum, tenebatur prævenire; cùm hæc non soleat intentio voventis esse. Suar. Nav. l. 1. V. Bon. p. 5.

14. Qui vovit aliquid sinè certo tempore: v. g. peregrinationem tantùm, tenetur implere, cum commodè primùm potest: quia sic moraliter quisque censetur intelligere suam promissionem; ut habita commoditate non nimis diu differat, quamvis minor causa sufficiat ad differendum, quàm ad omittendum. Fill. c. 4. q. 10. Suarez, Laym. c. 3. Bon. &c.

15. Qui vovit aliquid sinè certo loco, v. g. ingredi religionem S. Benedicti: satisfacit intrando quod-

uodcunque Monasterium illius Ordinis, in quo erventur substantialia regulæ. Neque tenetur pro dmissione peragrare provinciam; sed satis est: ad-e loca aliquot non nimis dissita. Et satisfacit vo-o, si, postquam ingressus est, remittatur; aut egre-iatur (saltèm cum justa causa, qualis est v. g. ravis, ac diuturna tristitia, & anxietas, sive ex atura ipsa, sive aliunde nata. Escob. ex Sanchez . *1. l. 4. c. 16. n-* 100.) ante professionem. V. rull. *l. 2. c. 2. d. 20. n. 7. & 8.*

16. Qui vovit aliquid sine certà qualitate, v. g. eligionem in genere, potest ingredi quamcunque, tiam laxiorem: modò serventur essentialia, & sit pprobata. Similiter: si quis vovit triticum, &c. on tenetur dare optimum, quod habet; sed sa-is est (loquendo de obligatione præcisè) ut det, uod non sit planè ineptum.

17. Qui vovit aliquid sinè certâ quantitate, v. g. leemosynam, pecuniam, frumentum, &c. satisfacit: lando, quantum voluerit; modò non tam parùm: it videatur potiùs irridere suum votum, quàm mplere. Ratio horum omnium petitur ex inten-one voventis; quâ nemo censetur se obligare, isì ád id, quod commodè potest, & communi-er est decens. Suar. Sanch. *l. 4. c. 15.*

18. In dubio de mente voventis, debet fieri in-erpretatio secundùm verborum, quibûs usus est, roprietatem, vel potiùs communem, & usitatam cceptionem. Fill. *t. 26. c. 2.* Laym. *c. 3.*

19. Qui vovit, si ludat chartîs, dare decem im-eriales, tenetur secundùm Sanch. dare toties de-

cem,

cem, quoties ludit: quia pœna est actui accessoria. Videtur tamen negare Laym. *l. 4. tr. 4. c. 5. n. 4.* Vide Trull. Dian. *p. 5. t. 9. R. 60.*

DUBIUM V.

Quot modis tollatur obligatio voti?

Resp. Dupliciter tolli potest. 1. Nullius authoritate interveniente: ídque vel materiæ mutatione: ùt: si materia antè honesta fiat turpis, indifferens, vel impeditiva majoris boni, ratione novæ circumstantiæ, vel prohibitionis: vel si fiat impossibilis, absolutè, aut moraliter, vel desitione conditionis, à qua pendebat. 2. Interventu authoritatis humanæ: ídque tripliciter: irritatione, commutatione, vel dispensatione: de quibus sequentibus dubiis. Est communis. Sanch. *l. 4. c. 24.* Less. *l. 2. c. 40.* Suar. Fill. *tr. 26. c. 8.* Unde resolves.

1. Etsi tuâ culpâ materia facta sit impossibilis, inutilis, &c. tamen, postquam jam talis facta est, cessat obligatio, & sufficit pœnitere de culpa.

2. Si concurrat obligatio duorum votorum incompossibilium: implendum est id, quod est præstantius, & DEO gratius; & alterum cessat. Quòd si verò sit æquale; aut nescias; utrum sit melius, implendum est, quod priùs vovisti, & ruit posterius; si & hoc nescis: libera est electio. V. Trull. *l. 2. c. 2. d. 9.*

3. Si materia voti fiat impossibilis quoad partem tantùm: tunc, si commodè talis materia dividi non potest, aut non solet, ad nihil teneris; v. g. vo-

. g. vovisti ædificare templum; si totum non po-
es: non teneris ad partem.

4. Si verò dividi commodè potest, & solet: ma-
iet obligatio ad illam partem, quam potes: ut
v. g. 1. Qui non potest jejunare totâ hebdo-
nadâ, potest autem aliquot diebûs, ad hoc tene-
ur. 2. Qui Matrimonium contraxit, & consum-
navit post votum castitatis; tenetur non petere
lebitum: cùm eatenus votum (adhuc sit possibile
reddere enim debet) V. Bonac. *p.* 7. §. 1.

5. Quòd si votum dividi quidem possit, sed u-
num in eo sit principale, reliqua verò accessoria
antùm, non per se seorsim intenta, sed depen-
lenter à priori, tanquam illius appendices, & mo-
li; tunc, si principale fiat impossibile, ruit etiam
obligatio accessorii, non autem contrà: ut v. g.
vovisti peregrinationem Romam in cilicio, & ibi
certi aliquid offerre: si peregrinatio impossibilis
iat, non teneris cilicium ferre, & oblationem mit-
ere. V. Sanch. *l.* 4. *c.* 10. Bon. *d.* 4. *c.* 2. *p.* 4.
§. 4. Trull. *l.* 2. *c.* 1. *d.* 10.

DUBIUM VI.
De Voti irritatione.
ARTICULUS I.
An, & quomodo tollatur obligatio Voti per directam irritationem?

Resp. Cùm non debeat violari cujusquam do-
minium: ac quilibet dominus possit uti sua liber-
tate; hinc si potestati dominativæ alterius sit sub-

jecta alicujur voluntas, potest is subditi istius omnia vota, qualiacunque sint, ad suam libitum sinè ulla causa validè irritare directè, hoc est: potest velle, & pronuntiare, ut illa vota nulla sint; ità ut nullo etiam casu, obligatio postea reviviscat (etsi peccent, si absque causa irritent, ùt docent Less. *l.* 2. *c.* 40. *n.* 75. Navar. Suar. Fill.) Porro hoc jus provenit ex jure Positivo; quô datur alicui legitima potestas dominativa in voluntatem alterius. Ità communiter DD. V. Sanch. *l.* 4. *c.* 24. *n.* 30. & 31. Unde resolves.

1. Quivis Pater, & in ejus defectu, Avus paternus, Tutor, imò etiam Mater, non tantùm si Tutrix sit, sed etiam in priorum defectu; & secundùm quosdam, reliquis deficientibûs, etiam Magister, vel Herus, ùt Suar. Less. *d.* 10. *n.* 78. contra Sanchez, potest directè irritare vota liberorum impuberum, ùt colligitur ex *cap. Mulier.* 32. *q.* 2. *c.* 1. & 22. *q.* 1. &c. *Si quis de Reg.* Impubertas autem secundùm jura finitur in masculis, annô decimô quartô completô: in fœminis, duodecimô completô, à die nativitatis computando, ùt Sanch. *l. c.* Laym. *t.* 4. *c.* 1. Bon. *disp.* 4. *q.* 2. *p.* 6. §. 2.

2. Vota Religiosorum (non tamen Novitiorum) etiam sub prædecessoribus emissa irritare possunt directè, præter Papam, Abbates, Guardiani, Priores, & Rectores, ac probabiliter etiam Abbatissæ, ùt habet Suar. *l.* 7. *de Voto c.* 7. *n.* 16. Regin. *l.* 81. *n.* 342. Fill. Bon. *l. c. n.* 26. Excipitur tamen votum transeundi ad Religionem strictiorem. V. Binsfeld. 3. *p. Ench. c.* 9. Less. *n.* 75. Sanch. §. 24. *n.* 3. Bon. *l.* 5.

3. Idem poteſt, ſecundùm Sanch. *l.* 9. *de Matrim. d.* 39. Maritus reſpectu votorum Uxoris: licèt probabiliùs id alii limitent ad ea vota, quæ Mariti juri præjudicant. Laym. *hìc c.* 7. Fill. *tr.* 26. *c.* 8. *q.* 8. Leſſ. *d.* 19. *n.* 83. & *d.* 15.

4. Qui ſemel votum irritavit, ſi poſtea nolit, non ideò revalidatur; ùt vult Sà V. *irritatio Voti.*

5. Nullus ſupradictorum poteſt directè irritare vota emiſſa ante ſubjectionem, v. g. ante Matrimonium: facta verò intra tempus ſubjectionis, de re implenda poſt tempus ſubjectionis, v. g. in pubertate, vel poſt obitum Mariti, poſſunt irritare. Bon. *l. c.*

6. Votum, de quo dubium eſt, utrùm emiſeris tempore libertatis, an ſubjectionis, non poſſe irritare Superiorem, docet Salas 1. 2. *q.* 21. & Caram. *l.* 3. *c.* 1. *d.* 1. Sed contrarium tenent Suar. Sanch. Bon. &c. cum Bard. *l.* 6. *c.* 1. §. 28.

7. Facta tempore ſubjectionis poſſunt adhuc irritari poſt illud: v. g. quando filius jam eſt pubes. Quod verum eſt: etſi in pubertate ratificâſſet, putans ex errore eſſe firma: ſecus tamen, ſi infirma eſſe noviſſet, & independentet à prioribus ratificâſſet; ùt Leſſ. *l.* 2. *c.* 40. *d.* 10.

8. Supradicti poſſunt revocare, ac directè irritare vota, etſi ſemel ea ratificaverint; quia non privârunt ſe dominiô, & poteſtate ſua. V. Suar. *de Voto l.* 6. *c.* 6. Quòd ſi tamen id ſinè cauſa fiat: erit ſecundùm quosdam peccatum mortale; licèt probabilius id negent. Suar *loc. cit.* 6. 4. & Laym. *hìc.*

9. Prælatus poteſt irritare votum ſubditi, à prædeceſſore æquali, vel inferiore confirmatum, non tamen à Superiore. V. de his Bon. *l. c.* §. 3. Laym. *c.* 7.

ARTICULUS II.

Quis vota indirectè poſſit irritare?

Reſp. Si alicui, non quidem voluntas voventis, ſed voti materia ſit ſubjecta; ità ut in hanc jus habeat; is tale votum poteſt irritare, irritatione indirecta; hoc eſt: ejus obligationem ſuſpendere; in quantum ſuo juri præjudicatur, idque ex lege naturæ docente: quòd nemo poſſit alteri promittere aliquid in præjudicium tertii. S. Thom. *in 4. d. 38.* Suar. Leſſ. &c. *ll. cc.* Unde reſolves.

1. Sic irritare poſſunt, præter ſuprà nominatos: Pater reſpectu filiorum puberum, quamdiu manent in domo paterna, nec ſunt emancipati: item Tutor puberis, uſque ad annum vigeſimum quintum, in iis, quæ eorum poteſtati officiunt. Laym. *c. 7.*

2. Idem poteſt Uxor reſpectu Mariti, v. g. ſi is voverit longiorem peregrinationem: habitare alibi: cubare ſeorſim; quæ derogant vitæ ſociali, & uſui dominii, quod habet in corpus Mariti. Leſſ. *n. 83.* Fill. *n. 273.*

3. Item Dominus, & Domina reſpectu famulorum: ùt ſi ii voverint jejunium, quô fierent inepti ad obſequia Domini: quale votum non eſt caſtitatis, vel brevis orationis. Leſſ. *n. 86.*

4. Item: non tantùm Pontifex reſpectu omnium

fidelium

fidelium, sed etiam Episcopi, & Principes respectu subditorum, quando materia illis præjudicat. Denique Superiores respectu Novitiorum in iis, quæ impediunt Novitiatûs exercitia. Less. *d.* 13. *n.* 8.

5. Non possunt irritare indirectè vota de re aliàs præcepta, v. g. non furandi; quia nemini præjudicant. Item: neque vota implenda tunc, quando materia voti non erat ampliùs subjecta; v. g. vota servi implenda, cum erit liber: & Conjugis, cùm alter erit mortuus.

6. Potést quis etiam indirectè irritare vota, longè antè facta, quàm sibi materia subjiceretur; v. g. facta à Conjuge ante Matrimonium.

7. Potest quis etiam vota à se, vel antecessore concessa, & confirmata indirectè irritare, ùt patet ex art. superiore. Excipe tamen: nisì suo jure cessisset & hanc concessionem subditus acceptâsset: ùt v. g. in voto castitatis, mutuo Mariti, & Uxoris consensu facto. Secùs tamen esset: si vel sola Uxor, vel uterque independenter ab altero vovisset.

8. Vota indirectè tantùm irrita revivíscunt, & obligant, quando alteri desinunt præjudicare. V. de his Bon. *p.* 7. Laym. *c.* 8.

DUBIUM VII.

Quid sit commutatio Voti?

Resp. Commutatio est substitutio alterius operis honesti locô ejus, quod votô promissum erat, sub eadem obligatione. Circa quam, ut licitè fiat, traduntur hæ regulæ. Prima, ad commutationem voti requiritur authoritas Ecclesiastica. 1. Quando

do commutatio fit in paulò minus bonum: quod ſi notabiliter minus ſit, miſcetur diſpenſatio. 2. Quando dubium eſt de æqualitate boni. 3. Quando fit in bonum æquale: licèt aliqui tunc putent, ſufficere authoritatem propriam. Hæc tamen ſufficit ad commutationem in melius: quia in meliori minus continetur. Voco autem melius: quod eſt tale in ordine ad utilitatem ſpiritualem voventis, & Deo gratius.

Secunda. Ad commutationem voti in æquale requiritur cauſa: licèt minor, quàm ad diſpenſationem; quia diſpenſatio planè liberat ab obligatione voti; commutatio verò aliud ſubrogat. Unde: ſi fiat in melius, nulla cauſa requiritur; ſi in æquale cum authoritate Superioris, ſufficit major in illud propenſio. Si verò dubitetur: an ſit æquale, ſufficit notabilis moleſtia in implendo. Vide *Leſſ. l. 2. c.* 40. Unde reſolves.

1. Quamvis oratio abſolutè ſit melior jejunio: non licet tamen propria authoritate, hoc in illam commutare; quia hìc, & nunc poteſt jejunium eſſe Deo gratius, utpote utilius ad bonum ſpirituale hujus hominis. Leſſ. *d.* 16. Sanch *c.* 56.

2. Omnia vota perſonalia, propria authoritate commutari poſſunt in votum Religionis: imò ipſo jure, omnia vota realia ſic mutantur in Profeſſione.

3. Qui habet votum Religionis: non poteſt illud propria authoritate commutare in ſuſceptionem Epiſcopatûs: tum quia hic non efficit hominem perfectiorem, quàm Religio, licèt perfectiorem eſſe ſupponat: tum quia non conſtat: quòd illud

illud hic, & nunc sit Deo gratius: tum quia sic respondit Innocentius III. apud Bon. *in secundum peæceptum d. 4. q. 2. p. 7.* Idem docet Less. *l. 2. c. 4. d. 16. a.* 103. Azor. Sanch. Laym. *l. 4. t. 5. c. 6. n.* 15. Palaus *d. 3. t. 16. num.* 2. Fagun. Dian. *p. 6. t. 6. R.* 62.

4. Qui habet facultatem dispensandi, habet etiam commutandi; non tamen contrà; quia commutatio est pars dispensationis; qui autem potest majus, etiam minus potest. Qui autem habet facultatem commutandi tantùm, non potest mutare, nisi in æquale; quod moraliter, & non scrupulosè æstimandum est, ùt monet Laym. *c.* 8. In qua æstimatione, ait Cajet. non negligenda sunt concomitantia: v. g. in voto peregrinationis, habenda ratio non tantùm laboris, sed etiam expensarum, quas fecisset. Suar. Less. Vide Bon. *p.* 7. §. 3.

5. Si is, cujus votum mutatum est, malit deinde implere primum, id potest: tum quia id est melius, vel æquale: tum quia in ejus favorem factum est, cum tacita conditione, si ei placuerit. Less. *n.* 87. Sanch. Fill. *n.* 289.

6. Si voti legitimè à Superiore commutati materia, sive opus fiat impossibile, vel indifferens: non tenetur redire ad prius; quia obligatio extincta est. Vide Laym. Bon. *ll. cc.*

DUBIUM. VIII.

Quid sit dispensatio, & qui possint dispensare in in Votis?

Resp. 1. Dispensatio est absoluta, obligationis

Voti

Voti condonatio, nomine DEI facta. Ad hanc ut valeat, justa causa requiritur; qualis v. g. est. 1. Bonum Ecclesiæ, vel commune Reip. 2. Notabilis difficultas in observatione voti. 3. Imperfectio actûs, vel levitas, ac facilitas, ex qua processit votum. Suar. *l. c. c.* 17. Fill. *n.* 260. Sanch. *l.* 4. *c.* 45. V. Bon. *p.* 7. *n.* 24. Laym. *c.* 8. *n.* 5. Unde resolves.

1. Cùm causa non sufficit ad integram dispensationem, partim dispensari, partim commutari potest. Bon. *l. c.*

2. Prælatus videns, ac (cùm facilè possit) non contradicens, videtur dispensare ait Sà.

3. Potestas etiam delegata dispensandi in votis extendit se etiam ad vota jurata, & juramenta pia soli DEO facta. V. Suar. *lib. 6. de Voto.* Sanch. *l. 8. de Matr. dub.* 3.

4. Ante voti acceptationem à certa persona, aut Ecclesia, non censetur ei jus acquisitum; ideòq; sinè ejus injuria potest dispensari, vel commutari.

Resp. 2. Potestas dispensandi convenit omnibus Prælatis, qui habent jurisdictionem in foro externo, vel Privilegium. Less. *l.* 2. *c.* 49. *n.* 12. Sanch. *c.* 37. & commun. Unde dispensare possunt sequentes. 1. Papa respectu omnium fidelium in omnibus votis. 2. Episcopus respectu suorum subditorum, non autem Parochus; quia tantùm habet jurisdictionem fori interni. Suar. *l. c. c.* 12. 3. Prælati Regulares exempti respectu suorum Religiosorum, & Novitiorum: ídque circa vota, vel quæ in sæculo, vel etiam Novitiatu fecerunt.

unt. Less. *n.* 8. & 107. Sanch. *l.* 9. *de Matr. d.* 9. non autem Prælati non exempti, neque Abbatissæ. Suar. Less. *ll. cc.* 4. Ex privilegio Papæ, Confessarii Ordinum Mendicantium secundùm concessionem, & moderationem suorum Superiorum, ut notat Less. *d.* 13. *n.* 108.

Resp. 3. Supradicti omnes Papâ inferiores possunt dispensare in omnibus votis: exceptis quinque soli Papæ reservatis; scilicet: votô Castitatis perpetuæ, Religionis approbatæ, Peregrinationis ad limina Apostolorum, ad S. Jacobum Compostellam, & Ultramarina, sive in terram Sanctam. V. Bon. Less. Laym. *ll. cc.*

TRACTATUS III.

De tertio, & quarto Præcepto Decalogi.

CAPUT I.

Quid tertium Præceptum?

Memento, &c.

PRæceptum hoc, quatenus vult tempus aliquod sanctificari, sive impendi cultui divino, est naturale, & adhuc obligat: quatenus verò tempus id designatur dies Sabbathi, est ceremoniale, & in novo testamento abrogatum; ac pro eo ab Ecclesia designatus dies Dominicus, & festi: præscriptusque modus colendi: ut quædam opera illis diebus fiant, quædam non; hæc prohibentur, illa præcipiuntur. Bonac. Laym. ex D. Th. 2. 2. q. 122.

DU-

DUBIUM I.

Quæ opera tum hoc Præcepto, tum ab Ecclesia prohibeantur?

Resp. 1. Die festo prohibentur omnia opera servilia, hoc est: quæ & versantur circa materiam externam; & vel mechanica, & illiberalia sunt, v. g. suere, fabricare: vel requirunt tantùm laborem corporis, & ab Operariis tantùm, & servis fieri solent. Ità DD. communiter. V. Laym. *l.* 4. *tr.* 6. *c.* 1. Suar. Fill. &c ex D. Th. *l. c.* Unde resolves.

1. Impertinens est ad rationem operis servilis: utrùm fiat ex lucro, an ex recreatione; ex hac, an ista intentione, pia, vana, & turpi. Cajet. Suar. Laym. *l. c. &c.* contra Sylv. & Canonistas.

2. Impertinens quoque est: sive fiat cum defatigatione, & labore, sive non; sive brevi, sive longo tempore, &c. quia nihil horum mutat naturam operis.

3. Servile non est: ideoque nec prohibitum; festô ludere, choreas ducere, instrumenta musica pulsare, iter facere pedibus, equo, curru, vel navi: unde etiam ad hæc necessaria sunt licita. Nav. c. 13. Tolet. & Laym. Sanch. *de Fest. c.* 27.

4. Nec servile est: ducere jumenta sinè onere; cum id sit iter facere, ùt ait Fill. *hìc c.* 9. *n.* 170. Ducere autem jumenta, currus; vel navigium onustum mercibûs, est servile. Suar. *l. c.* Fill. *l. c.* Quòd si tamen ante festum talia itinera incepta sint: continuatio eorum permittitur; vel ob publicam utilitatem, vel ob damnum, quod aliàs sequeretur.

5. Item

5. Item nec servile est: sive gratis, sive pro pretio docere, studere, scribere, transcribere, & secundùm quosdam, ùt Medin. Lopez, & Armillam, quorum sententiam probabilem docet Laym. contra Fill. Azor. & alios multos, pingere etiam coloribus, (nam de rudibus lineamentis plerique concedunt) terere tamen colores, & non pingere, sed tingere, v. g. colorare asseres, vel pannos, dealbare parietes, illiberale est.

6. Videntur etiam excusari posse in Typographiis literarum collocatores: quando post divina collocant neglectum pensum; ùt habet Laym. *hìc*. Imprimere tamen servile habetur. Escob *E*. 5. *c*. 4 Suar. Laym, &c.

7. Excusat etiam Fill. *hìc n. 169.* distillationem: quæ sinè corporis fatigatione potiùs ad experientiam, & peritiam fit, quàm ex officio, & arte.

8. Servile aliqui non putant: (alii contrarium tenent, & excusant per consuetudinem, ad otium, atque pejora vitanda) venari, Granat. *2. 2. c. 3. t. 1. a. 4. s. 7. n. 65.* aucupari, militare, gladiari, piscari (saltèm in fluminibus recreationis gratiâ), & similia; piscatio tamen moderata esse debet. V. Laym. & Fill. *tr. 27. c. 9. q. 1. p. 2. n. 25.* Escob. qui docet, laboriosam, & ex officio, non licere. Similiter quidam excusant puellas ad otium vitandum, acu pingentes. Arm. Azor. Palaus, Sà, Marchant. V. Dian. *p. 6. t. 6. R. 15. & p. 4. tr. 4. R. 62.*

Resp. 2. Prohibentur præterea quædam opera non servilia, quæ dicuntur forensia; ùt sunt Mer-

catus,

catus, Placitum, Judicium ad mortem, vel pœnam & strepitus omnis judicialis, id est: actiones, quæ ad decisionem causarum, tam civilium, quàm criminalium, tam Sæcularium, quàm Ecclesiasticarum spectant. Ità commun. DD. *ex cap.* 1. *de feriis*. Unde resolves.

1. Festô non licet citare, adducere testes, id est: exigere Juramentum judiciale, proferre, aut exequi sententiam, quæ si feratur, est irrita. V. Laym. *l. 4. t. 7. c. 2. n. 7.*

2. Neç licet emere, & vendere res non necessarias; negotiari publicè, vel privatim: inire contractus emptionis, locationis, permutationis, &c. (nisi ex consuetudine, vel aliis justis causis excusentur) quia intelliguntur nomine Mercatûs; qui prohibitus est *c. 1. de feriis*, ùt docet Bon. ex Suar. *c.* 13. & Fill. *t. 27. c.* 10. *q. 2. n.* 180.

3 Festô licet excommunicare, dispensare, Judicem privatim informare, Advocatum consulere, consilia conficere, eligere, &c. quia non requirunt strepitum judicialem. V. Bon. *l. c.*

DUBIUM II.

Quæ causæ excusent ab observatione Festorum, ob quas opera prohibita liceant?

Tales præcipuè sunt septem.

Prima: Dispensatio Episcopi, vel habentis potestatem quasi Episcopalem; uti Superiores Religionum, imò & Parochi; quando non datur facilis accessus ad Episcopum. Suar. *c.* 33. Laym. *c. 4. n. 2.* Bon. *p.* 1. *n.* 20.

Secun-

Secunda: Consuetudo; nam sic licent nundinæ in festis passim haberi solitæ; & præparatio- deliciarum non necessariarum: ùt cupediarum, placentarum, & similiũ ciborum artificiosorum: item emptiones, & venditiones rerum parvi momenti. Bonac. *l. c.* Laym. *loc. cit.*

Tertia: Pietas in Deum; per quam licent opera quæ proximè (non quæ remotè) spectant ad cultum Dei, ut pulsare campanas, circumferre imagines, vel cruces in supplicatione. Ornare autem, & verrere templa, ac similia, quæ ad ipsum officium non spectant, si absque ratione in festum differantur, venialia habentur. Fill. *n.* 218. Bon. *l. c.*

Quarta: Charitas erga proximum; per quam licent, & valent actus judiciales pauperum, orphanorum, viduarum, & miserabilium personarum, ne expensis graventur. Sic etiam possunt rusticorum, in parvis oppidis, si aliis diebus adesse nequeant, causæ civiles agitari. Similiter licet pauperibus, & infirmis pro tunc egentibus subvenire. Item emere, & vendere rusticis, qui aliis diebûs impediuntur. Laym. *c.* 2. *n.* 7. V. Dian. *t. l. R.* 34

Quinta: Necessitas propria, vel aliena, corporis, vel animæ; si nimirum sinè gravi incommodo, aut detrimento aliquid omitti non possit. Quo modo excusantur. 1. Judicia, quæ celeritatem requirunt: v. g. si latro sit fugitivùs, nisì tunc capiatur. 2. Servi. & ancillæ coacti à dominis laborare, nec audentes recusare: quòd si tamen frequenter contingat, eos deserere debent. Suar. Laym. *l. c.* 3. Iidem: & similes reficientes suas vestes,

cùm

cùm id aliis diebûs non possint. 4. Pauperes, q se, suósque alere non possunt, operantes priv tim, sinè scandalo; maximè, quando multi di festi concurrunt. Bonac. *num.* 13. 5. Coqui, & culin rii. 6. Pistores, laniones, & similes in oppidis popul sis, & concursu festorum. 7. Chirurgi, & Pha macopolæ. 8. Conflatores ferri, & vitri: coctor laterum, calcis, &c. & quicunque, quorum op semel cœptum non potest interrumpi sinè damn 9. Molitores, & Naucleri pendentes à ventis. 1 Piscatores halecum, thynnorum, &c. qui cert tantùm anni tempore id possunt. 11. Instaurato res fontium, pontium, viarum publicarum, & simi lium; quæ moram non patiuntur. 12. Sartores i operibus necessariis; ùt funeribus, nuptiis, &c. aliter fieri non potest, ut satisfaciant. 13. Agrico læ ad cavendum damnum ruri laborantes; ùt si o pluviam imminentem segetes, vel fœnum congre gent. Bonac. *n.* 13. Fill. *n.* 211. 14. Denique ex cusantur etiam Mercatores: qui clausis taberni quædam vendunt; cùm supponere possint empto ribus ea tùnc esse necessaria, nec aliàs commod emere posse. De supradictis V. Suar. Fill. Laym Bon. *ll. cc.*

Sexta: Utilitas, non simpliciter necessaria, se ad comunem lætitiam, vel splendorē: sic enim lice in adventu, vel ortu Principis laborare, ut perfi ciantur theatra, ignes, vestes, &c. Quamquam mo net rectè, Suarez: præstare in hoc casu petere ve niam à Pastoribus. V. Bon.

Septima: Excusat item, saltèm à gravi peccato parvitas

arvitas operis, seu temporis. Unde grave non detur: unâ horâ laborare; ùt habet Suarez, c. *de fest.* c. 32. maxime ùt notat Laym. si bor, non sit nimis servilis, & fatigans corpus. nò durum videtur, mortalis damnare: si quis uas, aut tres horas impendat. Vide Fill.. *t.* 27. 1. *q.* 1. *n.* 105. In forensibus autem, & judiciibus, materiæ quantitatem non ex quantitate temoris, sed qualitate operis desumendam, moet Escob. *E.* 5. *c.* 3. *n.* 14. ex Palao *tr.* 9. *d.* *p.* 3. *n.* 4. Sic grave peccatum esse asserit, venitionem rei magni momenti, cum magna solenitate, licèt brevi tempore fiat. Quod intellige secundùm prædicta) nisì consuetudo, vel necessias excuset.

DUBIUM III.

Quæ opera festis præcipiantur?

Resp. Præcipitur 1. Auditio Concionis, non tanen sub mortali: nisì quatenus quisque tenetur iscere necessaria ad salutem. V. Trid. *s.* 24. *c.* 4. *de eform.* Fill. *hìc c.* 8. Bonac. *t.* 2. *d.* 5. *q.* 1. *p.* 2. . 27. Suar, &c. Dixi, *nisi quatenus*, &c. quia honines rudiores ignorantes præcipua Mysteria fidei, a præsertim, quæ sub gravi obligatione eos scie teneri dictum est; suprà *l.* 2. *tr.* 1. *c.* 1. teneniur lege charitatis (si aliàs ea commodè addiscere non possint) sub gravi peccato concioni, vel potiùs catechesi interesse. Bonac. *d.* 2. *in Præc.* 2. *num.* 28. addens: eo casu concionem, etiam Missæ præferendam esse. Trull. *l.* 1. *c.* 1. *d.* 4. *num.* 2. Fag. &c. 2. Præcipitur speciali præcepto, obli-

gante

gante sub mortali, audire Missam; hoc est: mortali, & humanâ assistentiâ, sive præsentiâ ei interesse. Est communis ex cap. *Omnes fideles*, & ex cap. *Miss. de consecr. dist.* 1. contrà Ang. & Rosellam, qui semel, vel iterum negligere, dicunt esse veniale. A) Obligat hoc præceptum omnibus festis omnes Baptizatos usum rationis habentes: non autem infantes, vel catechumenos. Ratio primæ partis est: quia est universale. Ratio secundæ est: quia assistentiam humanam habere non possunt. Ratio tertiæ est: quia non sunt Ecclesiæ subjecti. Cf. Lugo *d.* 22. *f.* 1. & 2. ex Nav. Sanch. & Koni. Unde resolves.

1. Non est obligatio audiendi concionem in Parochia propria: tum quia DD. multi nullum hac de re præceptum agnoscunt; cum Trident. *sess.* 24. *c.* 4. *de reform.* dicat, *teneri: ubi id commodè fieri potest*: tum quia, si quæ obligatio fuit, ei derogatum est per privilegia Regularium, & generalem consuetudinem contrariam. Suar. *de Rel. t.* 1. *l.* 2. *cap.* 16. Azor. Navar. Cened. Zerol. 1. V. præd. Tfull. *l.* 2. *c.* 1. *d.* 4. Vide Barb. Trident. *sess.* 24. *c.* 4. Imò Fratres Prædicatores & Minores, & qui cum ipsis in privilegiis communicant, concionantes in suis Ecclesiis, quovis anni

A) Innoc. XI. damn. Prop. LII. *Præceptum servandi Festa, non obligat sub mortali, sepositô scandalô, si absit contemptus.* Item: Prop. LIII. *Satisfacit Precepto Ecclesiæ, de audiendo Sacro, qui duas ejus partes, imò quatuor simul à diversis celebrantibus audit.*

anni tempore possunt auditoribus suis concedere 18. annos, & 320 dies Indulgent. nomine Papæ. Dian. p. 4. *tr.* 4, *R.* 22. ex Rodriq. &c.

2. Non est obligatio ad audiendam Missam feriâ quartâ, & sextâ, & Sabbatô majoris Hebdomadæ, neque diebûs Rogationum. Azor. Hendriques Suar. *d.* 88. *sect.* 5.

3. In die Nativitatis Christi, tantùm teneris audire unam Missam. Navar. Suar. Fill.

4. Satisfacit, qui recitat sub Missa (ex obligatione) Horas Canonicas, vel pœnitentiam injunctam in confessione; ùt contrà Cajetan. Sylv. Ang. Armill. docent Suar. Sà, Rodriq. Fill. &c. Ratio est: quia duobus præceptis potest simul satisfieri. ùt v. suprà *l.* 1. *t.* 2. *c.* 3. *dub.* 5. Idem de eo: qui confitetur tempore Missæ, affirmat Regin. *lib.* 19. *n.* 14. dummodo intentionem habuerit audiendi Missam. Negat autem Suar. *d.* 88. *sect.* 6. Azor. *c.* 7. *q.* 6. Gordonus, Card. Lugo *l.* *c.* siquidē possit differre Confessionē; nec adsit necessitas præcepti confessionis. Idem dicit Bonac. *disp.* 4. *q.* *ult.* *p.* 11. Ubi contrariam praxim quorundam excusat; vel ob necessitatem communicandi: vel intentionem audiendi Missam aliam: vel denique ob bonam Fidem.

5. Satisfaciunt etiam inservientes Missæ, si recedant allatum necessaria, v. g. vinum, hostiam, thus, &c. quia, cùm hæc ordinentur ad officium, non censentur abesse; dummodo non recedant ab Ecclesia, vel saltem non longè. V. Bon.

6. Peccat: qui non audit integram Missam; &

 quidem

quidem venialiter: si omittatur parva pars; mo- taliter, si notabilis, v. g. media, vel tertia pa Laym. tamen, & alii durum putant, mortalis c mnare eum, qui ob Offertorio usque ad finem adi Additque: communiter excusari à mortali; qui a diunt à principio Epistolæ: vel secundùm alio Evangelii usque ad finem: vel ab initio usque Communionem. V. Bon. *t. 1. d. 4. q. ult.* Car Lugo *d.* 22. *sect.* 1. *n.* 3.

7. Non peccat, saltèm mortaliter: qui à du bus Sacerdotibus successivè duas dimidias Mis audit, ùt habet Navar. *c.* 21. Sà, Sot. Henri Dian. *p.* 1. *tr.* 3. *R.* 18. Bon. *d.* 4. *q. ult. p.* 11. Hur contrà Suar. Kon. Fag. quia audit integram Mi sam. Ob quam causam est probabile, nunc in probabile ob damnatam A) etsi simul audiat, habet Bonac. *l. c.* Hur. & Dian. contra Regin. Ko Card. Lugo, &c. quorum sententia videtur pro babilior.

8. Non satisfacit: qui sub sacro dormit, pingi docet; vel qui est post murum, aut aliam ren tali loco: unde nihil audiri, videri, vel nota possit, quid fiat; quia non censetur moraliter præ sens. Satisfacit tamen surdus: cæcus, & quicu que (licèt sit post ostium, aut columnam, vel fenestra, vel procul à templo) ità est præsens ut ex signis externis colligere possit: quid à cele brante agatur, spectatâ loci naturâ; (etiamsi p

accidens

A) Innoc. XI. Prop. LIII. *Satisfacit præcep Ecclesiæ. de audiendo Sacro; qui duas ejus partes imò quatuor, simul à diversis celebrantibus audit.*

accidens nihil audiat, videat, aut intelligat) sítque pars per moralem conjunctionem ejus multitudinis, quæ dicitur præsens, & est in conspectu Altaris. Bonac. *loc. cit.*

9. Audiens debet esse attentus, saltèm virtualiter, & in confuso; ut aliquô modô advertat, quid fiat. Hinc, si quis nunc attendat: nunc fabuletur: ut tamen semper advertere possit, quid fiat, licèt peccet irreverentiâ, non tamen damnandus est mortalis. Imò Kon. 3. *p. q.* 83. cum Sylv. Rosel. & Med. docet eum satisfacere; qui voluntariè toto sacro est distractus: modò sibi sit præsens, & cum reverentia externa assistat. Quod probabile esse, docet Laym. contra Suar. Bon. & alios. V. Kon. *l. c.* & Card. Lugo *n.* 26. & 27. Plura de tota hac materia vide suprà *lib. 3. tr.* 1. *c.* 3. *dub.* 2. 3. & 4.

10. Præceptum audiendæ Missæ impletur quocunque in loco, sive in Parochiali, aut Cathedrali: sive in Regularium Ecclesia: sive in Oratoriis privatis; sive extra Ecclesiam audiatur. Ratio est: quia Ecclesia tantùm auditionem Missæ præcipit, non autem locum: ergo quovis loco impletur. Tol. *l. 9. c. 7.* Azor *c. 6.* Rodr. Nav. Fill. Nung. Suar. Kon. Bon. *d. 4. q. ult. c.* 32. *n.* 4. & plures. Quæ doctrina, licèt certa satis sit; nihilominus, quia post omnes suprà citatos Authores, à quodam moderno, viro aliàs docto, in dubium vocatur, peculiari dubiô examinanda est; ne cui (quia liber obvius est) scrupulus, aut conscientia nascatur erronea.

DUBIUM IV.

An sit obligatio audiendi Missam in Parochia Dominicis, & Festis majoribus?

Resp. Etsi id quidem decens sit: non tamen est obligatio. Est communis Authorum (quos vide *superiore dub. cas. ult.*) & ait Card. Lugo *disp.* 22. *s.* 1. *n.* 2. certa; etsi Marchantius in Candelabro mystico *t.* 4. *t.* 7. & in resolutionibus moralibus in forma manualis editis *cap.* 8. in dubium vocet; scrupulumque movere conetur. Ratio est: 1. Quia nullum exstat ea de re præceptum. 2. Quia *cap. Ut Dominicis*, jubetur Parochus ante Missam ejicere eos, qui propriô Parochô contemptô, istic Missam audire vellent: ergò sinè contemptu (formali) licet. 3. Quia *cap. Si quis de consecr.* jubentur ii: qui habent Oratorium domi, in majoribus festivitatibus audire Sacrum in Parochia, vel in civitatibus. 4. Quia universalis fidelium, & ipsorummet etiam Parochorum doctorum: & Confessariorum, (qui pœnitentes hac de re non interrogant) consuetudo, id non tantùm, ut loquitur Marchant. *l. c.* insinuat: sed manifestè docet. 5. Quia Trident. *sess.* 22. *c.* 7. tantùm dicit: populum debere moneri (non autem teneri) ut frequenter adeant Parochias, saltem Dominicis, & festis majoribus. Vid. Fagun. Lugo, Barb. Zened. Trull. *l.* 3. *c.* 1. *dub.* 6.

Neque obstat, quæ March. objicit; ut: 1. Quòd jura antiqua decernant contrarium; eò, quòd Sixtus IV. *De tregua, & pace*, præcipiat: ne Mendicantes prædicent, non teneri audire Missam in Paro-

Parochia, Dominicîs, & festis. Nam împrimis ex illo, Sixti decreto nihil sequitur: cùm is non dicat: teneri; sed tantùm prohibeat: ne publicè *prædicetur*, *non teneri*. Cùm enim honestissimum sit, populum audire Missam in Parochia; ídque suadere deceat: minimè decerét; id (publicè præsertim) dissuadere: nam inde scandala, & proprii Parochi contemptus sequi possent. Et hoc est: quod Sixtus cavere voluit. Deinde, esto antiqua forsan aliqua jura id habeant, eis, posterioribus temporibûs per varia privilegia, receptàmque consuetudinem universalem, est derogatum. Cajet. Lugo, & cæteri Author. cit.

Nec. Obstat 2. Quòd multos Canonistas eam opinionem secutos asserit: Esto enim olim quidam sic senserint; hoc tamen tempore, post tot, & tam ampla privilegia: post tam claram, & diuturnam consuetudinem: post Eminentiss. Cardinalium declarationes, & ipsorum etiam Pontificum nota decreta contraria (*ùt vid. seq. Resp.*) an aliqui id doceant, nescio.

Nec Obstat 3. Locus Trid. paulò antè in resp. citatus, quem objicit, ùt patet ex ipsis verbis, & declaratione Eminentiss. Cardinalium. Authorumque communi explicatione.

Resp. 2. Episcopus non potest censurîs, mulctîs aliîsque pœnîs cogere ad audiendam Missam in Parochia. Est contra March. *l. c.* ubi ait: *Regulares ità communiter respondere, ut privilegiorum suorum fimbrias magnificent, & dilatent phylacteria:* & contra *Authorem Parochiani obedientis.* Ratio

autem est: quia, ùt ait Navar. Episcopus non potest tollere (nec restringere) jus commune, & generalem totius orbis consuetudinem. Ità docent præter Auth. sup. cit. S. Ant. *p. 2. tit. 9. c.* 10. §. 1. *d.* 4. Syl. *v. Missa* Tolet. Laym. *lib.* 4. *t.* 7. *cap.* 3. *&c.* & commun. omnes Theologi, & Canonistæ moderni: afferuntque Azor. *t.* 1. *lib.* 7 *cap.* 8. *quæst.* 6. & Card. Lugo *dis.* 22. *lib.* 1. pro hac sententia, declarationem Cardinalium in Trident. quæ expressè habet: *Non posse Ordinarium mulctis, & pœnis cogere ad audiendum Missam, vel Concionem in propria Parochia, etiam in casu negligentiæ, & contumaciæ.* Et, si quis his duobus, tanquam Regularibus, minùs fidat, legere potest eandem declarationem apud Barb. in Trident. *sess.* 22. *cap.* 8. *de Sacrif. Miss. & sess.* 24. *de refor. c.* 4. *n.* 12. Item *tract. de offic. & potest. Parochi*, ubi eandem sententiam Barb. ipse sequitur, & pro ea, supra viginti Authores celebres, partim Theologos, partim Canonistas, quà Regulares, quà non Regulares, citat. Vide *ejusdem Remissiones* in Trident. impress. Antuerpiæ Annô 1644. & Zerolam *in praxi Episcopali p.* 2. *v. Parochia, & p.* 1. *v. Miss.* §. 6. Idem disertis verbis confirmat Clemens VIII. Annô 1592. 22. Decembr. Decretô suo, circa hanc ipsam controversiam Duaci excitatam, quo eam dirimit, his verbis: *Præsenti nostro Decretô sancimus: licere sæcularibus, Christique fidelibus universis, Missas diebus Dominicis, & Festis aliis majoribus, audire in Ecclesiis tam Fratrum Prædicatorum, quàm aliorum Mendicantium, necnon etiam*

Collegii

Collegii Soc. JESU, juxta eorum privilegia, & antiquas consuetudines; dummodo id in contemptum parochialiũ Ecclesiarum non faciant: & tam dictis Fratribus, Prædicatoribus ac Presbyteris dictæ Societatis, quàm aliis privilegiatis, quibus id à Sede Apostolica indultũ est, idoneis tamen, & ab Ordinario approbatis peccata sua, etiam Quadragesimali, & Paschali, & quovis alio, tempore confiteri licitè posse, &c. Quòd si verò dicta privilegia, & alia similia clariùs cognoscere lubet: inspiciatur (ut alia taceam) Compendium Privilegiorum Societatis JESU, ubi præter Leonis X. clara sunt verba Pauli III. in Extrav. data Annô 1549. Kalend. Nov. quæ incipit: *Licet debitum:* qua *omnibus Christi fidelibus, cujuscunque conditionis, qui verbi Dei prædicationibus in templis ejusdem Societatis interfuerint, concedit, ut ibidem Missas audire, & Sacramenta recipere liberè & licitè valeant, neque ad id ad Parochiales Ecclesias accedere teneantur.* Porrò, ne quis miretur, tam ampla privilegia Regularibus concessa à variis Pontificibus, placebit inspicere eorum Bullas; in quibus reperiet motiva gravissima: aut si nec inspicere lubet; recogitet saltèm, Deum ipsum Innocentio III. (dum vidit Ecclesiam Lateranensem jam jam ruituram) ostendisse, eam sustentari à S. Dominico, & S. Francisco. Consideret: quòd, sicut olim in varias orbis plagas, & in ipsam Germaniam, doctrina Christi translata est operâ Regularium, ità sinè eorum subsidio conservata diu non fuisset, vel saltèm minùs floruisset. Et denique, ne Regularibus succenseat

quisquam

quisquam, quòd privilegia sua tueantur, sciendum est: quòd sinè consensu Sedis Apostolicæ iis renuntiare, aut cedere non possunt, ùt *v. lib.* 2. *Decret. titul.* 43. *de arb. cap.* 5. imò, etsi faciant, irritum fore, & peccaturos: quia injuriam inferrent Ordini, & Ecclesiæ toti. Nunc ad argumenta Marchantii breviter respondeo.

1. Affert auctoritatem cujusdam P. Capucini, qui *Parochianum obedientem* scripsit. Et huic quidem me paulò antè sat multas, gravésque authoritates opposuisse existimo.

2. Ait, quorundam Episcoporum praxim esse contrariam, eamque fundari in jure antiquo, & novo Trid. *l. c. sess.* 24. ubi dicit: Teneri unumquémque Parochiæ suæ interesse, ad audiendum verbum Dei, & rudimenta fidei: hæc autem in plerisque locis ruralibus docentur in Missa: ergo etiam ad Missam possunt compelli.

Resp. 1. Praxim istam (sicubi est) paucorum esse, & contrariam praxi communi Episcoporum, in omnibus regnis, & provinciis, & in super Præsulis summi.

2. Praxim istam nec fundari in jure antiquo, cùm illi (si quod fuit) per privilegia sit derogatum; & abrogaverit consuetudo: nec in novo. Tum quia Trident. *loc. cit.* loquendo de concionibus, & catechesi, nullam facit mentionem Missæ: & in pœnalibus non valet illatio. Tum quia Tridentin. expresse addit (quod Marchantius in sua citatione omittit, cùm tamen ad rem plurimùm faciat) *si commodè fieri potest.* Tum quia nec illam quidem

em obligationem, quoad conciones, esse receptam
stendit universalis Ecclesiæ consuetudo; eò, quòd
ortè regulariter *commodè fieri non poterat*, ùt no-
it C. Lugo *l. c.* Neque Catechesis communiter
ocetur in Missa, nisì forté in pagis, ubi rariùs
ontendunt Regulares cum Parochis de re præ-
enti. Denique nescio, an non Episcopi, de qui-
us loquitur, ex numero fortè sint eorum, de qui-
us Pius V. in Bull, *Etsi Mendicantium*, queritur:
uòd etsi Episcopi, Ordines mendicantes meritò
olere, & adjuvare deberent; non solùm id negli-
ant; verùm etiam Concilii Tridentini verbîs in
ravum sensum detortis, eos incommodis, & per-
urbationibûs afficiant.

3. Citat decreta Synodi Leodiensis, & Namur-
ensis, subjungìtque: *Quis verò audeat hæc con-
temnere, & Patres istius Synodi, inter quos multi
Theologi fuerunt?*

Resp. Decreta ista (& si quæ fortè sunt simi-
ia) intelligenda esse: ne cum contemptu pro-
rii Parochi audiant sacrum extra Parochiam: aut,
i quæ sensum alium habent, non esse recepta,
vel usu abrogata. Ità Auth. cit. commun. Vide-
i potest Cardin. de Lugo *l. c.* Barbos. & Zerol.
l. cc. & dignissimus lectu libellus Francisci Pon-
tani Concionatoris Regii; cujus titulus: *Responsa
ad quæsita cujusdam primarii Prælati, &c.* excu-
sus primùm Gallicè Nancæi, annô 1625. postea ve-
rò latinitate donatus, & recusus Viennæ Austriæ, ty-
pis Michaëlis Rictii, annô 1634. Mitto rationes
cæteras, quibus frequentationem Parochiæ (sine

obliga-

obligatione tamen) persuadere conatur: cùm eam utpote honestam imprimis, atque decentem, minimè improbare, sed erroneam tantùm conscientiam impedire intendam: ne videlicet cum persuasione obligationis, Parochialia, vel cum apprehensione peccati, Regularium templa frequententur.

DUBIUM V.

Quæ excusent ab auditione sacri?

Resp. Duæ sunt causæ, quarum altera si adsit non teneris curare celebrari privatim in portatili cum privilegio, neque (etsi id consilii sit) preces interim alias loco Missæ dicere, ùt habet Nav. *c. 13.* Suar. Fill. *t. 5. c. 5. q. 11.*

Prima causa est impotentia, vel simpliciter, vel moralis; aut difficultas ex notabili incommodo proprio, vel proximi: corporis; vel bonorum, vel etiam honoris; quia hæc est mens Ecclesiæ præcipientis instar discretæ, & benevolæ Matris. Bon. *d. 4. q. ult. p. ult.* Navar. Fill. *t. 5. cap. 7. quæst. 11.* Suar. *d. 85.*

Secunda causa est: quodcunque motivum rationabile, quô quis bona fide putat se excusari. V. Suar. *in 3. p. s. 6. c. 5.* Laym. & Bon. *l. c.* Unde resolves.

1. Excusantur, qui sunt in navigatione, vel carcere. Item: in morbo, vel convalescentia, in qua obsit prodire foras. Item: qui sunt in excommunicatione, vel interdictio: de quo, suo locô.

2. Item: qui custodiunt castra, urbem, gregem,

m, infantes, vel puerum (qui in templo quie-s, & sinè perturbatione aliorum contineri non oteſt) vel domum, aut ægris solatio sunt, aut oquere debent, & similia curare, quæ omitti non ossunt, Bonac. Con. *n.* 186. & 314.

3. Item: cui periculum est gravis offensionis Iariti, Parentum, vel Dominorum, Henriq. Suar. ill. *n.* 226. Si tamen id ferè semper fieret; de io medio laborandum esset.

4. Item: si quis alioqui omissurus esset occa-onem commodam itineris, v. g. socios, cùm viam gnoret: vel pericula metuat. Aliàs verò tenetur d Missam ante iter, vel in itinere Suar. *sect.* 6. Rodriq. Bonac. *l. c.*

5. Si sit gravis difficultas eundi ad Ecclesiam ob listantiam, v. g. unius, vel alterius milliaris Ger-nanici, vel etiam minoris spatii: maximè si via it molesta, cœlum pluvium. Ubi habenda est ratio personarum, loci, temporis, & consuetudi-nis. Bon. Suar. Fill. *l. c.* March. *Res. past. t.* 4. *c.* 6. *n.* 7.

6. Si ex consuetudine patriæ, fœminæ egredi non soleant tempore luctûs, vel etiam post par-tum. Syl. Cajet. & Fill. *n.* 229.

7. Si quis non habeat: vestes statui suo con-venientes. Navar. Henriq. Sà, Azor. Bon, *l. c.*

8. Si quæ ex occulta fornicatione prægnans metuat, ne id advertatur, si prodeat. Layman. *l.* 4. *t.* 5.

9. Si quæ sciret, alteri, à quo perditè amare-tur, sequuturam occasionem peccati, si prodiret. Sà, Fill. *n.* 227.

CAPUT II.

De quarto Præcepto.

Honora Patrem, &c.

DUBIUM I.

Ad quid teneantur liberi erga Parentes?

RESp. Tenentur vi hujus præcepti, tum genitoribus, tum, Superioribus, in iis rebus, in quibus, quisque & quamdiu subjectus iis est, amorem, reverentiam, & obedientiam præstare; ità ut, si notabilis horum defectus sit in re gravi, graviter peccetur; quod faciliùs fiet respectu parentum, quàm aliorum. Ità communiter. V. Fill. *t.* 28. *p.* 2. *c.* 1. Regin. *l.* 2. *c.* 1. *&c.* Unde resolves.

1. A,) Contra amorem graviter peccat filius 1. Si signa odii Parentibus ostendat, & asperè tractet. 2. Si torvô oculô ferè semper intueatur, ac ità aspere loquatur, ac si odio haberet. 3. Si non subveniat in gravi neceſſitate spirituali, vel corporali. 4. Si non impleat eorum testamenta, & legata, modò hæres sit. 5. Si grave malum, v. g. mortem illis optet. Nav. Reg. *l.* 20. *n.* 8. Fill. *t.* 28. *c.* 1. *q.* 3. *&* 7.

2. Contra reverentiam graviter peccat filius. 1. Si percutiat etiam leviter, secundùm Regin. 2. Si manum ad percutiendum deliberatè attollat. 3. Si graviter contristet. Reginald. *lib.* 20. *n.* 24, Fill. *num.* 17. *c.* 17. 4. Si animô deliberatô ad gravem iram provocet verbìs contumeliosìs, vel talibus,

A) Vide Innoc. XI. damn. Prop. XIV. & XV. *&* 84. *&* 85.

us, quibûs ſciat graviter offendendos. 5. Si maledicta, convicia &c. in eos conjiciat. Nav. Fill. &c. 6. Si uperes deſpiciat, vel nolit agnoſcere: quòd ſi nen exteriùs tantùm diſſimulet, ſe nôſſe, & nomen apud ſe habere, ex juſta cauſa; dummodo prodeat de neceſſariis, Bonacina excuſat à peccato avi; eò, quòd rationabiliter non ſint inviti. 7. in foro externo etiam de vero crimine accut: extra crimen hæreſis, proditionis, vel conjutionis in Principem; cùm non eſt alius corriendi modus. V. Bonac. *d.* 6.

3. Contra obedientiam graviter peccat. 1. Si in gravi ſit inobediens circa ea, quæ pertinent ad ubernationem domûs, bonos mores, vel animæ lutem. Fill. *num.* 20. 2. Si contra voluntatem arentis ducat uxorem, ſe indignam. Indigna autem dicitur: cum qua non poteſt contrahere ſinè ledecore juxta ſuæ regionis uſum: non tamen poeſt exheredari idcirco. 3. Si ſinè juſta cauſa noit eam ducere, quam vult Parens; maximè ſi inle ſopirentur odia: aut Parentum neceſſitas levaretur. Erit autem juſta cauſa, v. g. ſi ſit impar familia, ſi infirma, deformis, fatua, vel immorigera. 4. Si inconſultis Parentibûs, nubat; ùt habet Sanch. Poteſt tamen, ubi conſuluit, ipſis invitîs prudenter contrahere cum ſe digna; cùm circa electionem ſtatûs ſit ſui juris. Leſſ. *l.* 2. *c.* 40 *n.* 43. Sanch. *l.* 4. *c.* 15. Fill. *q.* 10. *n.* 20. An, & quomodo peccent liberi furando Parentibus, vide infrà *l.* 3. *t.* 5. *c.* 1. *d.* 4. Item; an alienare poſſint bona. V. infrà *l.* 3. *t.* 5. *c.* 3. *d.* 2. & 4. Tr. *l.* 3. *t.* 5. *c.* 4. *d.* 1.

4. Tenetur proles alere Parentes egentes: adeo ut, si in gravi necessitate aliter juvari non possi teneatur manere in sæculo (nisì tamen in hoc li certum, vel certè valde probabile periculu salutis immineret) & si Religionem sit ingressus, teneatur egredi, & juvare Parentes: dummodo eorum necessitas, ejus professionem antecesserit. Fi *q. 5. n. 9.* Bonac. *q. 1. p. 6.*

5. Si verò necessitas post professionem superveniat si ea extrema sit, tenetur egredi, petitâ priùs, lic non obtentâ, veniâ. Si autem sit gravis tantùm: in q utcunque possint vivere, non tenetur quidem, pc test tamen egredi, si Prælatus permittat. Qu casu tenetur, in quantum non obstat suo intent deferre habitum, & observare substantialia Religionis: at postquam parentibus subventum est, redir V. Less. *l. 2. c. 41. dub. 3.* vide & infrà *t. 5. c.* 1 *dub.* 4.

DUBIUM II.

Ad quid teneantur parentes erga filios?

Parentes, quo nomine etiam intelliguntur ascendentes, v. g. Avus, Proavus, &c. tenentur grav obligatione juris naturalis conservationem, & educationem liberorum curare. Circa quod ex Bon *disp. 6. q.* 1. Azor. *p.* 2. *l.* 2. *q.* 17. Fill. *tr* *28. c. 2.* resolvuntur hi casus.

1. Graviter peccant Parentes: qui sinè justa causa prolem hospitali, vel locis publicis exponunt. Vid. Bon. *hìc, &* Fill. *t. 21. p. 2. c. 2. & infra tr* *5. c. 1.*

2. Mater tenetur (sub veniali tamen) lactare

pro-

proprio lacte, nisì habeat justam excusationem: tunc verò tenetur sub gravi peccato bonam nutricem quærere. Bon. *d. 6. q.* 1. *p.* 6. Laym. item: tenetur secundùm jura prolem alere ad finem anni tertii: postea educatio usque ad emancipationem spectat ad Patrem. Excipe: nisì hìc esset pauper, & mater dives. Fill. Laym. *l. 5. t.* 10. *c.* 3. Regin. *l.* 20. *n.* 2.

3. Pater tenetur proli, non tantùm legitimæ, sed etiam (in quo jus civile à canonico correctum juxta *cap. cùm haberet*) spuriæ curare alimenta, hoc est: cibum, potum, vestitum, & honestas artes, juxta suum statum; nisì tamen aliunde se alere possit, & non indigeat; deinde etiam dotem filiæ. Et quidem Clerici, etiam ex fructibus Ecclesiasticis possunt hæc, suis spuriis præstare. Fill. *l. c. t.* 28. *c.* 2. *n.* 28. Laym. *l. 5. tract.* 10. *p.* 3. *cap. 5.* vide infrà *tr.* 5. *c.* 4. *d.* 5. *quæst.* 1. Hinc peccant 1. Si non adhibeant diligentiam saltèm mediocrem, ut acquirant bona: quibus filii alantur, habeantque hereditatem secundùm suum statum. 2. Si bona dilapidando, impotentes se reddant ad liberos honestè secundùm statum suum educandos, ac dotandos. Bonac. *d.* 6. *q.* 1. *p.* 6. Azor Filluc. &c. 3. Si sinè legitima causa filiæ dotem negent (vel filium exheredent) v. g. quia vult ingredi, vel est ingressa Religionem, vel quia ipsis invitis nupsit, licèt sê indigno; Bonac. *l. c. §.* 2. ex Azor. Reginald. &c. vel quia filius Ordinem sacrum suscepit. Sicut enim Pater tenetur, dotare suas proles pro Matrimonio; vel ingressu Religionis: ità

etiam

etiã ad suscipiendos sacros Ordines. Neq: hæc donatio est revocabilis: imò sic donata non potest computari in legitimam, aut divisionem cum fratribus, docet Barb. *c.* 17. Contrarium tamen ten. Molin. &c. cum Dian, *p.* 8. *t.* 6. *R.* 91 & 92.

4. Parens tenetur, proli subvenire, relicta religione, iisdem casibus: quibus proles Parenti, quo vide *superiore dubio cas.* 4. & 5.

5. Parentes gravi obligatione tenentur, instruere liberos per se, vel alios in necessariis ad salutem. Hinc graviter peccant. 1. Si quantum ipsis est, non curent: ut bonis moribus imbuantur, doctrinam Christianam, seu fidei rudimenta addiscant, pravorum consortia vitent, mandata Dei, & Ecclesiæ observent, Sacramenta frequentent, à peccatis abstineant. Azor. Fill. Bon. *l. c.* 2. Si occasiones peccandi ab iis non avertant: vel in locis, aut domibus suspectis habitare permittant. Trul. *t.* 1, *d.* 3. *n.* 4. 3. Si consiliô, vel exemplô malô depravent. 4. Si non objurgent, puniantque dissolutos: moderatè tamen; nam peccant etiam verberando immoderatè, v. g. ut notabilitet lædantur. Sot. Sylv. Bon, *l. c.* & *d.* 3. *de contract.* *q. ult. p.* 3.

6. Tenentur etiam proli relinquere libertatem circa electionem status. Unde peccant, invitos ad Matrimonium, vel Religionem cogendo, vel abstrahendo. Et quidem Trid. *sess.* 25. *de Reg. c.* 18. excommunicat cogentes ad Monasterium filias.

7. Etsi frater fratri, vel sorori, saltem in extrema, vel quasi extrema necessitate teneatur subvenire,

venire, lege tum charitatis, tum pietatis; non tamen est ea obligatio, quæ inter Parentes, & liberos; cùm non sit ista dependentia. V. Less. *l.* 2. c. 31 *n.* 34. Unde si professus est in Religione, non tenetur egredi, ut eis succurrat. Trull. *l.* 2. c. 2. *d.* 24. *n.* 8. ex Suar. &c.

Quæres: An filius aliquando possit à Patre privari hæreditate?

Resp. Potest ex justa causa, aliàs non; eaque in testamento debet exprimi. *Auth. Sed hodie, C. d. ineff. test.* Talis autem censetur:

1. Ingratitudo (nisi in gratiam Patris rediêrit, ipsùmque pœnituerit ante testamentum conditum) ut si affecit Patrem gravi injuriâ: vel ejus vitæ insidiatus est: vel manus injecit: vel maleficis se commiscuit. Bon. *d.* 3. *q.* 7. *p.* 3. ex Cov. Sanch. Azor. Mol. &c.

2. Si novercam, seu Patris uxorem cognoverit carnaliter: si Parenti furioso, vel carcere detento noluit succurrere, fide jubendo: si impediérit Patrem testari: si bona Parentum dilapidaverit, cum gravi ipsorum dispendio.

3. Si filia minor 25. annis luxuriosam vitam elegerit, &c. Circa quas.

Nota: Valere has causas, quando filius aliunde habet, unde vivat; nam alimentis ad vitam necessariis privari non potest; cùm debeantur jure naturæ, quòd à jure civili tolli non potest. Bon. *d.* 6. *q.* 1. *p.* 6. §. 3. ex Sanch. Mol. Azor. Regin. Fill. Trull. *l.* 4. *c.* 1. *d.* 3. & *t.* 2. *l.* 7. *c.* 17.

DUBIUM. III.

Ad quid teneantur Tutores, & Curatores, qui Parentum sunt locô?

Tutor (idem est de Curatore) tenetur, curam gerere pupilli, ejusque bona ritè, & fideliter administrare. Ratio est: quia in hunc finem constituitur, & assignatur pupillo, Patris locô. Quare, si delinquat, vel notabiliter sit negligens hac in re, peccat graviter, & ad compensationem damni, quod pupillus ex eo accepit, obligatur (& saltem de dolo, & culpa lata) imò etiamsi Tutoris officium exercet pretiô (quod tamen si ab initio non est constitutum, censetur suscepisse gratis) tenetur etiam de levi culpa. Bon. *de contract. d. 3. q. 19. p. 4.* Unde resolves.

1. Tutor tenetur, tueri personam pupilli, dum opus est: eumque bonis moribus imbuere: & bené educare, per se, vel per alios. Bon. *l. c.*

2. Tenetur, bona pupilli fideliter administrare, ideoque (officium Tutoris suscipiens) inventarium conficere; alioqui damna ex ejus defectu secuta resarcire; nec licet illi pupillo, pecuniæ nimium ad usus inutiles concedere.

3. Tutor (utí & Curator) tenetur, conservare omnia jura, bona, & actiones pupilli (vel Minoris) & bona aliàs peritura vendere: pecuniamque convertere in emptionem bonorum stabilium, vel in censum, &c. prout fuerit utilius. Ibid. ex Rebel. *p. 2. l. 22. q. 17.*

4. Si Tutor, vel Curator pecuniam pupilli convertit in suos usus, tenetur ad restitutionem totius

lucri

lcri cessantis, vel damni emergentis, quod inde ecepit pupillus, vel Minor. *l. c.* Rebell. *q.* 17.

5. Tenetur item ad restituendos fructus (deuctis expensis) quos ex bonis pupilli percipere oterat, & suâ culpâ non percepit. Silv. v. *Tutor.* §. 4. Reb. *loc. cit.*

6. Tenetur nomina debitorum exigere, & deita pupilli persolvere; ità tamen, ut, quantum eri potest, bono pupilli consulat. Sylv. Reb. *ll. cc.* Tab. *ibid.*

7. Tutor, vel Curator non potest, donationes, vel remissiones gratiosas facere, de bonis pupilli: quia non ad destruendum, sed ad tuendum est constitutus, *ibid.* Excipe donationem remuneratoriam; sic enim potest v. g. stipendio debito pro iberali servitio aliquid addere, ex liberali donatione. Mol. Lugo. *d.* 23. *sect.* 10. Sanch. Trull. *l.* 7. *c.* 17. *d.* 8. vide Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 17.

8. Denique tenetur (officiô finitô) reddere rationes: quia hoc onus est commune eorum, qui bona aliena administrant: V. Bon. *de con. d.* 3. *q.* 19. *p.* 4. & infrà hoc libro *t.* 5. *c.* 3. *in appendice ad Contractus.*

DUBIUM IV.

Quæ obligatio Dominorum, & famulorum; aliorumque Superiorum, & inferiorum ergà se invicem?

Resp. 1. Domini, & Superiores tenentur, habere curam famulorum, aliorumque suorum subditorum. Patet ex 1. ad Tim. 1. *Si quis suorum, &c.* Et ratio est: quia sunt ipsorum caput, & vices Parentum gerunt; ideòque tenentur quodammodo ad

eadem, ad quæ Parentes. Imprimis verò curare tenentur; quantum in ipsis est: ut servent præcepta DEI; & Ecclesiæ. Bon. *dub. 16. q. 1. p.* 8. Unde resolves.

1. Peccant domini graviter: 1. Si sinè justa causa impediant famulos, ne Festis Missam audiant; vel si Festis, opera servilia imponant: vel si jubeant ea, quæ sinè peccato fieri non possunt. Nav. *c.* 14. *&c.* 2. Si peccandi occasionem permittant, cùm possint impedire; aut si graviter delinquentes non corrigant: vel negligentes necessaria ad salutem non moneant, corripiant. Bon. *l. c.*

2. Peccant item graviter: 1. Si gravibus injuriis afficiant: diabolos, canes, &c. appellent. Bon. *l. c.* & Trull. *l. 4. c.* 1. *d. 6.* licèt Dian. *p. 7. t.* 7. *R. 47.* excuset à peccato talem contumeliam, quòd ex ira, & indeliberatione soleat proferri. 2. Si alimenta convenientia non præbeant: mercedem justam (dummodo fideliter serviêrint) non solvant, vel differant absque rationabili causa; *ibid.* 3. Si ante elapsum terminum temerè domo expellant: in quo casu (nisì gravissima ex causa id fecerint) tenentur ad solutionem integræ mercedis. Less. Azor. *c.* 14. *q.* 1. Fill. *n.* 117. Regin. Mol. &c. Escob. *t. 3. E. 9. q. 33.* 4. Si eum, qui liberos, aliosve domesticos verbîs, exemplô, vel moribûs pravis corrumpit, & reprehensione non emendatur, è domo non dimittant. Navar. *c.* 14. Azor. Trull. *d. 61. n. 2.*

3. Herus non tenetur, famulo infirmo (quamdiu ægrotat) dare salarium; nisî in extrema, vel

gravi

gravi necessitate (tunc enim debet ex charitate) imò sumptus in ejus curationem impensos potest repetere. Molin. *l.* 1. *t.* 28. *c.* 4. *n.* 8. Escob. *t.* 3. *c.* 9.

Resp. 2. Famuli, cæterìque subditi tenentur, suis dominis, & superioribus aliquo modo eadem, quæ filii Parentibus; nimirum amorem, reverentiam, & obedientiam præstare. Ratio patet ex dictis, quia sunt illis, quasi loco Parentum S. Thom. 2. 2. *q.* 103. Regin. *l.* 20. *n.* 26. Unde resolves.

1. Pecant famuli graviter 1. Si non laborent, vel serviant fideliter: tenenturque ad compensati onẽ damni, Molin. Less. *l.* 1. *c.* 24. 2. Si grave damnum inferant, vel inferri permittant, cùm possint impedire. Navar. *c.* 14. *n.* 22. Fill. *t.* 28. *c.* 3. *q.* 10. Regin *l. c.* Et quidem, si damnum illud inferatur (sive à consamulis, sive ab extraneis) in rebus, quarum cura ipsis commissa est, à restitutione non possunt excusari. Molin. Less. *l.* 2. *c.* 23. *p.* 30. *n.* 65. Fill. *t.* 36. *c.* 9. *q.* 9. *n.* 114. 3. Si absque gravissima causa discedant à Domino ante terminum elapsum: ultra hunc verò manere non tenentur; etiamsi morbô impediti servire aliquamdiu non potuerint. Molin. *l. c.* Regin. *n.* 517. Escob. *E.* 7. *num.* 50. 4. Si Domino in rebus magni momenti non obediant. Bon. *l. c.*

2. Famuli non peccant: si sustentationem, vel mercedem justam Domino negante, utantur compensatione occulta. Mol. *l. c.* Fill. *tract.* 36. *c.* 6. *q.* 3. dummodo tamen alius modus non sit impetrandi; nec plus accipiatur, quàm debetur: ne-

que scandalum, aut aliud incommodum grave timeatur. Vide Bon. *de rest. d. 2. q. ult. p. 2. n. 16.* Hac tamen in re animadverte: A]

3. Similiter pro obsequiis, ad quæ non tenebantur, præstitis (si quidem illa non gratis, & liberaliter, sed animô mercedis exhibuerint) licere ex rebus domini accipere compensationem, quæ aliter obtineri non possit, docet Navar. *c. 17. n.* 108. Less. *l. c.* plura de his v. infrà. *t. 5. c.* 1. *d. 4. & c. 3. d.* 10. & Bon. *d. 6. q. 1. p. 8.*

DUBIUM V.

Ad quid teneantur Conjuges erga se mutuò, vi hujus Præcepti?

Resp. Uxor in iis, quæ spectant ad domûs gubernationem, & bonos mores, tenetur obedire marito; hic verò uxorem, non ùt servam, sed ùt sociam tractare. Ratio est: quia Maritus est caput, & uxor commembrum. Nav. *c.* 14. *n.* 20. Trull. Fill. *t. 28. c. 9. q. 6. n.* 144. & comm. Unde resolves.

1. Conjuges peccant. 1. Si debita intentione non contrahant Matrimonium. 2. Si sinè dispensatione prætermittant proclamationes. 3. Si Sacramentum Matrimonii in statu peccati mortalis recipiant. 4. Si utantur Matrimoniô contra naturam, vel modô indebitô, vel cum periculo abortûs 5. Si debitum sine justa causa negent 6. Si cum

A) Innoc. XI. damn. Prop. XXXVII. *Famuli, & famulæ domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam; quam majorem judicant salariô, quod recipiunt.*

cum periculo pollutionis, tactus habeant impudicos.

2. Peccat graviter Uxor. 1. Si Maritum rixis, vel aliter verbis, ad gravem iram, vel blasphemiam provocet. Fill. *l. c. n.* 145. & Bon. 2. Si quid notabile expendat contra voluntatem viri, & consuetudinem fœminarum similis statûs; nisì tamen ex paraphernalibus, si habet. 3. Si spretô virô, sibi imperium vendicet. 4. Si nolit sequi virum domicilium mutantem: dummodo possit sinè periculo vitæ, & salutis; & contrarium non sint pacti, & Maritus post nuptias non sit factus vagus. Navar. Tol. Bon. *p.* 7. V. infrà *t.* 5. *c.* 1. *dub.* 4. (5.) Si sinè sufficienti judicio malè judicet de Mariti incontinentia. 6. Si sinè justa causa debitum neget. V. infrà *l.* 6. (7.) Si se ingerat in administrationem domûs sinè justa causa, qualis est, si v. g. Maritus prodigus, bona familiæ dilapidet. Sylv. Trull *c.* 1. *d.* 4. *n.* 18.

3. Peccat graviter Maritus: 1. Si verbîs contumeliosis, vel infamatoriis afficiat Uxorem. 2. Si impediat illam circa præcepta DEI, vel Ecclesiæ sinè justa causa. Sayr. *l.* 7. *c.* 7. Nav. *c.* 14. Si verò impediat, etiam sinè causa, circa ea bona, quæ consilii tantùm sunt, ùt est Confessio, Communio, &c. communiter tantùm peccat venialiter; nisì constet: quòd magnam ex iis utilitatem percipiat. Sayr. Fill. Bon. *q.* 1. *p.* 7. Trull. 3. Si cædat graviter: moderatè tamen castigare verbîs, vel etiam ex gravi causa moderatis verberibus, habita ratione conditionis, & statûs quandòque potest. 4. Si alimenta neget: nisì tamen

Uxor

Uxor à consortio Mariti propriâ culpâ discesserit. 5. Si negligat gubernationem domûs, & rem familiarem. 6. Si Uxori non cohabitet: vel sinè justa causa diu absit. 7. Si cùm possit, alimenta non procuret. V. Fill. *n.* 140. & 141. Navar. *c.* 14. *n.* 19. Tol. *l.* 5. *c.* 2. Sanch. *l.* 10. *de Matr. disp.* 18. *n.* 16. Bonac. *p.* 7.

DUBIUM VI.

Quæ obligatio Parochorum erga suos?

Resp. Curatus, sive Parochus jure divino tenetur 1. Residere in sua Parochia. Trid. *sess.* 23. *c.* 1. *de ref.* Barb. *de off. Paroch. c.* 8. *n.* 1. alioqui in conscientia, fructus non facit suos; teneturque pro rata absentiæ restituere! fabricæ Ecclesiæ, vel causæ piæ. Potest tamen ex justa causa, & licentia Episcopi ad breve tempus abesse. V. Navar. *c.* 5. Azor. *t.* 2. *l.* 2. *c.* 4. Possev Barb. Trull. *l.* 4. *c.* 1. *d.* 8.

2. Tenetur, administrare Sacramenta: quoties, & quanto cum periculo, v. infrà, & Bon. *tr.* 1. *d.* 3. *q.* 3. *p.* 2. Possev. Barb. *ll. cc.*

3. Orare pro populo, & celebrare, ut populus audiat Missam: quam etiam teneri eum eidem applicare, diebus saltèm festis, & aliquot aliis, docet Tol. *lib.* 3. *cap.* 5. Sed negant Suar. Con. *in* 3. *p. q.* 83. *art.* 1. *d.* 1. cùm nullo jure id cautum sit. Vid. Bon. *q. ult.* Barb. *l. c.*

4. Docere populum concionando, arguendo, &c. per se, vel alios. Tol. *l.* 5. *c.* 5. Possev. Barb. Trull. *ll. cc.* V. suprà.

5. Tenetur, singulis diebus Dominicis, & festis solemni-

solemnibus populo doctrinam Christinam explicare, per se, vel per alium, ùt constat ex Trident. *sess.* 24. *c.* 4. *de reform.* idque sub gravi obligatione etiam juris divini, ob summam necessitatem: propter quam eos ab Episcopis, aliisque Prælatis ad id cogi posse sub pœna excommunicationis, (omnésque alios, ut eam audiant, discant, & sciant) docet Trull. *l.* 1. *c.* 1. *d.* 4. *n.* 7. & 8. Bald. *t.* 2. *l.* 1. *d.* 48. Sanch. Pal. Barb. &c.

6. Tenetur, infirmos visitare: pauperum curam habere: peccata corrigere, &c. de quibus Poss. Reg. *tom.* 2. *l.* 20. *c.* 5. *l.* 3. Barb. *c.* 7. vide suprà.

DUBIUM VII.

Quæ obligatio Præceptorum, & discipulorum?

Resp. Inter Præceptores (idem est de Pædagogis) & discipulos, est quodammodo eadem obligatio, quæ inter Parentes, & liberos. Unde resolves.

1. Discipuli peccant 1. Si Præceptoribus, & Pædagogis non exhibeant honorem, & reverentiam. 2. Si non obediant in rebus pertinentibus ad studia, & bonos mores. 3. Si eos convitiis, vel contumeliosis verbis traducant. 4. Si negligenter studeant, scholarum, aut studiorum tempore lusui vacent, vel otio. 5. Pecunias Parentum dilapident, vel inutiliter expendant. 6. Malo fine studeant. 7. Gymnasii sui leges, vel Academiæ statuta (si quidem ea ad peccatum obligent) non servent. 8. Scientias superstitiosas, aut vetitas discant, vel libros prohibitos legant. 9. Stipendium debitum

bitum Doctori suo non solvant, cùm possint. Vide Navar. *c.* 23. & 25. Fill. *tr.* 28. *p.* 2. *c.* 10. *q.* 1

2. Magistri, & Pædagogi peccant: 1. Si peccata discipulorum dissimulent, & non corrigant, quando possunt. 2. Profectum eorum in literis non sedulò promoveant. 3. Non doceant bonos mores. 4. Si ex proposito falsa doceant, ùt vera, vel superstitiosa, & saluti noxia. 5. Non studeant ipsi, ut officio satisfaciant. 6. Si stipendium exigant majus justô, vel quàm Gymnasii leges, aut consuetudo permittat. 7. Doctoratûs insignia negent dignis, vel indignis conferant, quod Nav. dicit esse mortale; præsertim in Theologia, Jure Canonico, Civili, & Medicina: nam in Philosophia fortè veniale tantùm esse censet Caj. v. Doctor. 8. Si discipulis malo sint exemplo. 9. Si malis moribûs imbutos, & qui aliis perniciosi sunt, ad scholas admittant, vel ex iis non dimittant, Trull. *l.* 4. *c.* 2. *d.* 11.

TRACTATUS IV.
De quinto, & sexto Præcepto.
CAPUT I.
Quid quinto Præceptô prohibeatur?
Non occides.

PRohibetur hominis occisio, mutilatio, verberatio, aliaque similis afflictio injusta; de qua quæritur, quæ, & quando sit injusta.

DUBIUM I.
An aliquando liceat occidere, vel mutilare semetipsū?

Resp. Absque divina authoritate non licet, seipsum

ipsum directè, & ex intentione occidere. Ratio est: quia est contra charitatē suî; & fit injuria Reip. & DEO, qui est solus directus, & absolutus Dominus humanæ vitæ. Dixi 1. *absque authoritate divina*, propter Samsonem, & quosdam Martyres, qui seipsos occiderunt, vel ex divina inspiratione, vel inculpata ignorantia. Dixi 2. *directè*; quia indirectè quandoque licet, se occidere, hoc est: aliquid facere, vel omittere; ex quo præter intentionem, mors certò sequatur: quia præceptum conservandi vitam, utpotè affirmativum, non semper obligat, sed potest omitti propter bonum finem, necessitatem, vel magnam utilitatem, S. Th. *2. 2. q. 64.* V. Fill. *hìc t. 29. c. 4. q. 5.* & Bec. *2. 2. t 3. c. 7. q. 8.* Unde resolves.

1. Miles potest, imò tenetur persistere in statione, etsi moraliter certus sit, se occidendum, C. Lugo *d.* 10. *p.* 1. Item: potest ad evertendam turrim hostilem, aut perdendos hostes, pulverem incendere, etsi sciat se obruendum; utì & navem mergere, vel incendere, ne hostis eâ potiatur, cum gravi Reipubl. damno, ùt docet Less. *l.* 2 *c.* 6. *n.* 32. Fagund. *t.* 1. *l.* 5. *cap.* 11. Similiter licet, se objicere telo, vel ictui ad servandam vitam Principis, amici ad mortem injustè damnati vices subire: Less. *l.* 2. *c.* 9. *n.* 30. Vel in naufragio tabulam cedere. ex Tol. Less. *l. c.* Lopez. *p.* 5. *c.* 65. Item: servire peste infectis, vel ad fugiendum incendium ex alto se præcipitem dare, cum certo periculo mortis. Less. & Fill. *l. c.* Laym. *c.* 1. *n.* 3. C. Lugo *disp.* 10. *s.* 1. Ubi tamen

eversio-

eversionem illam turris, & combustionem (siquidem nulla sit spes evadendi) timidè, & nonnisi ex gravissima, v. g. boni publici causa, videtur concedere. v. *n.* 51. 52. &c. Malderum. *tr.* 3. *c.* 1. *dub.* 19. Dian. *p.* 5. *tr.* 4. *R.* 26. Fagund. *p.* 5. *c.* 11. *n.* 6. & *seq.*

2. Etsi Virgini non liceat, ad castitatem servandam directè se occidere: licet tamen, ei certo periculo mortis se exponere, etiam pro sola integritate corporali, licèt rationabiliter præsumeret, se non consensuram; quia integritas ista magni æstimatur. V. Laym. *c.* 1. *n.* 3.

3. Reo licet non fugere: imò etiam sponte se sistere judici plectendum; licèt positivè seipsum perimere non possit, etiamsi à judice id ei committatur. V. Less. *cap.* 9. *d.* 6. C. Lug. *d.* 10. *de just.* *s.* 1. *n.* 38. contra Vasq. 1. 2. *d.* 173. *c.* 3.

4. Etsi Carthusianus in extrema ægritudine possit servare vitam vescendo carnibus, idque probabiliter ei tum liceat; atque adeò non peccet: qui inscio præberet cibos ex carnibus; Sanch. Dian. *p.* 8. *t.* 7. *R.* 70. licitè tamen, & laudabiliter etiam tum omittit, cum certo periculo mortis, ùt contra Vasq. & Gran. docet Dian. *p.* 5. *t.* 4. *R.* 32. ex Vict. Lor. &c. quia rationabiliter negligit vitam pro bono communi Ordinis. C. Lugo. *d.* 10. *n.* 33. contra Azor. & Escob. *t.* 6. *c.* 7. ubi docet: teneri carnibus vesci, si exigit necessitas; ità ut aliter vitam conservare non possit: quod Sanchez *p.* 2. *cons.* *l.* 5. *c.* 1. *d.* 35. cum aliis sex ità distinguit: si necessitas vescendi sit ab

intrin-

trinſeco, v. g. morbo, ex quo judicio Medico-
um convaleſcere non poſſit, nisì eſu carnium,
t probabilius eſſe: eum non teneri, veſci, (ta-
ietſi licitè poſſit) quia morietur naturaliter ex
norbo, cujus ipſe non eſt cauſa: Si verò ſit ab
xtrinſeco, v. g. ſi ob inopiã aliorũ ciborũ fame mo-
iendum eſſet, teneri veſci; quia mors illa, cùm
it violenta, ipſi imputaretur.

5. Licet carnem vigiliis, & inediâ moderatè
fligere; qui autem advertens, vitam iis notabi-
iter minui, nihilominus continuaret: peccaret gra-
viter ' ùt notat Laym. *d.* 3. *de juſt. t.* 3. *p.* 3. *c.*
1. *n.* 5. ex Caj. Etſi hìc multi ob bonam fidem;
& zelum DEO placendi excuſentur. V. Bon. *d.* 2.
q. ult. ſ. 1. *p.* 7. *n.* 9. Fill., *l. c.* C. Lugo. *de
juſt. d.* 10. *ſect.* 1. *n.* 32. 36. *&c.* Ubi rectè no-
tat; aliud eſſe procurare abbreviationem vitæ, ſeu
mortem, poſitivè ſibi afferre: aliud permittere, vel
periculum ejus ſubire, vel non adhibere media
ad avertendam. Prius ait eſſe illicitum, v. g. Pœ-
nitentiis indiſcretis, carnisque macerationibus vi-
tam notabiliter abbreviare; poſterius verò ſæpè
lícere: ideòque non teneri Carthuſianum carni-
bus veſci, nec aliquem alium utì pretioſâ, & ex-
quiſita medicinâ, ad mortem vitandam; nec ſæ-
cularem, relictô domiciliô quærere ſalubriorem aë-
rem extra patriam.

6. Excuſantur ægri: qui pauló ante mortem,
causâ humilitatis, vel boni exempli, petunt humi
collocari: quia non intendunt, vitam abbreviare.
V. Vaſq. *l. c.* Addit Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 3. *cap.* 1.
n. 5. non

n. 5. non teneri quemquam mediis extraordinariis: & nimis duris, v. g. abscissione cruris, &c. vitam conservare; nisi tamen ea communi bono sit necessaria. V. Less. *l. c.* Sanch. *in opusc. t.* 1. *l.* 5. *c.* 1. *d.* 34. Ubi dicit: infirmum in periculo mortis, si sit spes salutis, non posse medicamina respuere: non videtur tamen virgo ægrotans (per se loquendo) teneri subire manus Medici, vel chirurgi, quando id ei gravissimum est, & magis, quàm mortem ipsam, horret. Escob. E. 7. *c.* 8. ex Turrian. *sum. p.* 1. *c.* 263. *d.* 5.

Resp. 2. Non licet se mutilare; nisi sit necessarium ad conservationem corporis totius: quia nemo est suorum membrorum absolutè dominus. Less. *l.* 2. *c.* 9. *d.* 14. Unde resolves:

1. Non licet: se castrare ad conservandam castitatem, vel sedandas tentationes: quia hoc ad eum finem non est necessarium. S. Th. 2. 2. *q.* 65. *a.* 1. Less. Mol. Fill. *c.* 29. *c.* 4. *q.* 3. &c.

2. Peccant Parentes: qui filios etiam consentientes castrant, ut sint utiles cantui. V. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *c.* 1.

Quæres: An sepeliendus sit in loco sacro, qui seipsum occidit?

Resp. Id vetant Ecclesiæ Canones: qui tamen non sunt intelligendi de iis, qui ex furore, amentia, vel passione gravissimæ tristitiæ, turbatâ phantasiâ, id fecerunt; vel qui ante mortem verè de hoc doluerunt. Quòd si constet: quempiã seipsũ occidisse; & dubitetur: utrum deliberatè, an ex animo turbato factum; in praxi privatur sacrâ sepultutâ,

ulturâ; cùm præsumatur secundùm opus externum voluntariè esse factum: nisí tamen ex circumstantiis, contrarium colligatur. Si verò dubitetur, an à seipso, an ab alio, v. g. sit præcipitatus in aquam? delictum tam atrox, & contra naturam non præsumitur sinè evidentibus indiciis. Molin. *t. 3. d.* 20. Vid. Laym. *l. c. n.* 8. Vid. etiam Escob. *E. 7. c. 8.* ubi dicit: eum, qui moritur ex vulnere in duello accepto, si vivus ex loco discessit, non esse privandum sepulturâ Ecclesiasticâ.

DUBIUM II.

An, & quomodo liceat occidere Malefactorem?

Resp. Extra causam necessariæ defensionis, de quo infrà, nulli id licet: nisì authoritate publica, & juris ordine servato, ùt patet *Exod.* 22. *& Rom.* 13. Unde resolves.

1. Non licet Marito Uxorem, aut Patri filiam occidere in adulterio deprehensas: quia ad id non habent auctoritatem publicam; & leges civiles id permittentes in jure Canônico sunt correctæ, tanquam iniquæ. A) Secùs est de proscriptis, quos occidendi cuivis authoritas publica datur; idque non injustè: cùm ad Reip. defensionẽ. sit necessariũ. Peccant tamen, qui non ex zelo justitiæ, sed odio, aut privatæ vindictæ causà faciunt. Vid.. Laym. *l. c.*

2. Peccat Princeps, vel Magistratus (regulariter loquendo) ùt v. infrà *l.* 4. *c. 3. d.* 1. qui occidi jubet

A) Alexand. VII. damn. Prop. XIX. *Non peccat Maritus occidens propria authoritate Uxorem in adulterio deprehensam.*

jubet reos non citatos, vel non auditos, vel non damnatos, etsi privatâ scientiâ constet esse nocentes: quia ex jure naturæ, actus publicus fieri debet ex scientia, & authoritate publica. V. Caj. v. *homicidium*. Fill. *tr.* 29. *c.* 2. *q.* 6. *n.* 27. Bon. *l. c. p.* 1. *n.* 7. V. & infrà *l.* 4. *c.* 3. *d.* 1.

DUBIUM III.

An, & quomodo liceat occidere privata auctoritate iniquum Aggressorem?

Resp. Jus naturæ permittit, ut vim vi repellas, & Aggressorem, qui iniquè eripere tibi conatur vitam, aut quæ ad eam honestè agendam tibi sunt necessaria, ùt bona temporalia, honores, pudicitiam, membrorum integritatem, prævenias, & occidas; ità tamen: ùt id fiat animô te defendendi, & cum moderamine tutelæ inculpatæ, hoc est: non inferendo majus damnum, nec utendo majore vi, quàm necessarium est ad arcendam injuriam. Ità comm. S. Th. *q.* 74. *a.* 7. Mol. &c. Less. *dub.* 8. *n.* 44. Unde resolves.

1. Non licet reo occidere ministros justitiæ, à quibus ad carcerem, vel supplicium trahitur: utì nec licet id proscripto; ùt notat ex communi Laym. *l.* 3. *t.* 3. *c.* 2. quia non sunt iniqui Aggressores.

2. Etsi ob contumeliam aliquam, v. g. si Viro honorato dicatur: mentiris, non liceat alterum occidere, eò, quòd aliter repelli possit, ac soleat (Less. Azor. Hurt. &c. Dian. *p.* 5. *t.* 4. *R.* 12. & 13.) licet tamen: si Aggressor fustem, , vel alapam, Viro valdè honorato impingere conaretur,

quam

quam aliter avertere non posset, docent cum Dian. *l. c. R.* 4. Less. Hurt. & alii 12. Verùm & hoc in praxi periculosum A)

3. Si fuste, vel solo vulnere, vel amputatione brachii, vel aliter arcere injustam vim potes, non licet occidere. Unde si quis sit persona talis, cui non sit dedecus fugere, debet fugere potiùs, si potest, & salvare se: secus autem, si turpe sit fugere: v. g. Viro nobili, vel Officiali bellico, nisì rursus hìc, & nunc, id tali, turpe non esset; ob præstantiam invasoris, vel alias ejus qualitates; v. g. quia ebrius est, vel amens; talem enim occidere non licet, quando potes fugere. Mald. Dian. *p. 5. t.* 4. *R. 9.* V. Laym. *l.* 3. *tr.* 3. *p.* 3. *cap.* 3.

4. Non licet occidere furem, ob res exiguas. Hinc proscripta est opinio dicens posse occìdi furem pro conservatione unius aurei B) Licet autem, si quis auferat honorem valdè notabilem, aut bona magni momenti; nisì tamen aliâ viâ, v. g. juris, vel aliter arceri, aut recuperari possint. Quare, quando jura significant, furem nocturnum occidi impunè, non autem diurnum, præsupponunt

A) Innoc. XI. damn. Prop. XXX. *Fas est Viro honorato occidere Invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter hæc ignomina vitari nequit. Idem quoque dicendum, si quis impingat alapam, vel fuste percutiat, & post impactam alapam, vel ictum fustis fugiat.*

B) Innoc. XI. damn. Prop. XXXI. *Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei.*

nunt; quòd plerumque nocturni non possint aliter arceri, diurni autem possint. Alioqui enim, si nocturnus potest capi, non debet occidi: & si diurnus non potest capi, nec repeti ab eo, quod aufert, nisi occidendo, id licet: Ea tamen non debent esse parvi momenti, & minimum unius aurei secundùm Molin. *t. 4. t. 3. d. 16. n. 7.* Vid. Laym. *c. 3.* A) Vel potius secundùm alios apud Dian. *p. 5. t. 4. R.* 18. duorum: quanquam & hoc Dian. *l. c.* nimis laxum videatur: imò Bon. *de rest.* rem non magni valoris hic censet: etsi sit trium, vel quatuor aureorum. Si tamen talem rem fur v. g. usurpet, vidente, ac resistente domino, aut custode, aut huic vim faciat, v. g. repetentem incipiat ferrô invadere; permittunt cædem *Bonac. Dian. l. c.* utì etiam, si dubium sit: an res possit aliter salvari, aut recuperari. *Bonac. loc. cit.* quia nemo, inquit, tenetur se exponere periculo amittendi res suas. V. Laym. *c.* 1. Navar. Less. Dian *loc. cit.*

5. Probabiliùs est: hæc etiã licere Clericis, & Religiosis, ob bona temporalia. Jura verò in contrarium afferri solita intellige: quando non servatur moderamen inculpatæ defensionis. Laym. *l. c* Tan. *t. 3. d. 4. q. 8. d, 4.* Escob. *E.* 7. *c.* 8 ubi etiam docet ex Tan. *t. 3. d. 4. num.* 68. licere virgini occidere invasorem pudicitiæ, si violationem nequeat aliter evadere.

6. Cùm tamen iniquus Aggressor sit in periculo salutis, potest quis ex charitate ei parcere, & injuriam

A) Vide Innoc. XI. dãn. Prop. XXXI. *pag.* 225 B

injuriam potiùs pati: sed non tenetur, eò, quòd alter suâ malitiâ sit in isto periculo. *Laym. ibid.*

7. Non licet occidere, si injuria jam est contracta, vel Aggressor jam fugit; quia id non esset defendere, sed vindicare, ùt docent Tol. Rod. Sed Henr. & Navar. *c. 25. n. 5.* Fern. *p. 1. c. 9. §. 1.* dicunt: si læsus magnâ faceret jacturam honoris, nisi fugientem mox persequeretur, posse eum persequi, & percutere, quantùm esset satis ad defensionem honoris. Quod Laym. Bon. Less. Fill. C. Lugo, &c. putant: practicè vix posse fieri, sine vindicta: etsi speculativè videatur esse probabile. Vid. Dian. *p. 2. c. 3. misc. R. 14.* Concedit tamen C. Lugo Molin. Less. &c. cùm Dian. *p. 8. t. 7. misc. R. 47.* licere furem fugientem, v. g. cùm equo tuo conficere telô, vel sagittâ; quia invasio adhuc durat. Etsi verò id non liceat, postquam in tutum se recepit; si tamen per judicem non possis recuperare rem tuam, potes ingredi locum, ubi illa detinetur, eamque tibi vendicare; & si alter vi impediat, vim vi repellere. Tan. Less. Mald. Hurt. Dian. *p. 5. t. 4. R. 37. & p. 8. t. 7. R. 47.*

8. Ad defensionem vitæ, & integritatis membrorum, licet etiam filio, Religioso, & subdito se tueri, si opus sit, cum occisione, contra ipsum Parentem, Abbatem, Principem: nisi fortè propter mortem hujus secutura essent nimis magna incommoda; ùt bella, &c. Syl. Bon.

9. Licet quoque occidere eum, de quo certò constat: quòd defacto paret insidias ad mortem;

ùt si Uxor, v. g. sciat, se noctu occidendam à Marito, si non potest effugere, licet ei prævenire. Navar. Less. *n.* 45. Fill. *n.* 39.

10. Hinc etiam dicunt alii: ùt Sanch. 2. *mor. cap.* 26. & alii, licere occidere eum, qui apud Judicem, falsa accusatione, aut testimonio, &c. id agit, unde certò tibi constat, quòd sis occidendus, vel mutilandus, vel etiam (quod alii difficilius concedunt) amissurus bona temporalia, honorem, &c. quia hæc non est invasio, sed justa defensio: posito quòd de alterius injuria tibi constet, nec sit alius evadendi modus. Less. tamen Fill. & Laym. non audent id defendere, propter periculum magnorum abusuum. V. Escob. *Ex.* 7. *cap.* 8. Hurt. Lugo. *d.* 10. *s.* 7. Dian. *p.* 8. *t.* 7. *R.* 52. Circa doctrinam hujus n. 10. animadverte, A)

11. Quandocunque quis juxta supradicta habet jus alium occidendi, id potest etiam alius pro eo præstare; cùm id suadeat charitas. Fill. Tan. *t.* 3. *d.* 4. *q.* 8. Mol. *d.* 18. An autem, & quando ad hoc

A) Alexand. VII. damn. Prop. XVII. *Est licitum Religioso, vel Clerico Calumniatorem gravia crimina de se, vel de sua Religione spargere minantem occidere; quando alius modus defendendi non suppetit, utì suppetere non videtur: si Calumniator sit paratus, vel ipsi Religioso, vel ejus Religioni publicè & coram gravissimis Viris, prædicta impingere nisì occidatur.*

Item: Prop. XVIII. *Licet interficere falsum Accusatorem, falsos Testes: ac etiam Judicem; à quo iniqua*

hoc teneatur. V. Less. *l.* 2. *c.* 9. *d.* 13. Dian. *p.* 5. *t.* 4. *Res.* 6. 14. 20.

DUBIUM IV.

An aliquando liceat occidere innocentem?

Resp. Directa intentione, & scienter nunquam licet; nisi DEUS, omnis vitæ Dominus concedat: Indirectè autem, & per accidens, aliquando licet: utendo nimirum suo jure, & dando operam rei licitæ, & necessariæ, ac tanti momenti, ut vitæ æquivaleat. S. Th. & Doctores communiter. Unde resolves.

1. Si Tyrannus minetur Urbi excidium: nisi Innocens occidatur; id non licet directè. Neque valet, sicut membrum licet abscindere pro salute corporis, ità & civem pro Republ. quia homo est tantùm pars moralis Reipubl. à qua non accipit esse, & vivere, sicut membrum corporis à cor-

iniqua, certò imminet sententia; si aliâ viâ non potest Innocens damnum evitare.

Innoc. XI. damn. Prop. XXXII. *Non solùm licitum est defendere defensione occisiva, quæ actu possidemus, sed etiam, ad quæ jus inchoatum habemus; & quæ nos possessuros speramus.*

Item: Prop. XXXIII. *Licitum est: tam Hæredi, quàm Legatario contra injustè impedientem, nè vel hæreditas adeatur, vel Legata solvantur, se taliter defendere; sicut & Jus habenti in Cathedram, vel Præbendam contra eorum possessionem injustè impedientem.*

Vide etiam Prop. XXX. *pag.* 225. A)

pore. Mol. *tom.* 4. *t.* 3. *d.* 10. Less. Fill. &c.

2. Potest tamen Respublica, eo casu talem cogere, ut Tyrannum adeat, & si nolit, tradere; cùm ex charitate, & justitia legali teneatur vitam exponere pro Republ. Unde, si id renuat, fit nocens. Neque hoc erit cooperari ejus morti: sed tantùm permittere; cùm traditio de se sit indifferens, & mors tantùm sequatur indirectè, & præter intentionem Reipubl. Mol. *l. c.* Less. *l.* 2. *c.* 9. *d.* 7. Fill. *t.* 29. *n.* 11. Laym. &c. Limitat autem C. Lugo *d.* 10. *de just.* si innocens sit subditus, vel peregrinus teneatur mori pro Republ. aliena.

3. Si fugere non possit mortem, persequente hoste, nisi per viam angustam, quâ quispiam istic sedens esset obterendus licet nihilominus (dummodo tamen, si infans est, sit baptizatus, ùt monet C. Lugo, & Escob. *E.* 7. *c.* 8.) fugere cum ejus periculo, & interitu, præter tuam intentionem Less. *n.* 58. Fill. *l.* 36.

4. Similiter ad expugnandam urbem, & victoriam reportandam, si necessarium sit, licet tormenta in eum locum dirigere, ubi multi sunt innocentes: quia horum mors præter intentionem sequetur. Less. *l. c.*

5. Non licet occidere Obsides, etsi, qui eos miserint, non servent fidem: quia sunt innocentes. Bon. *t.* 2. *d.* 2. *q. ult. sect.* 3. *p.* 7. Dian. *p.* 5. *t.* 4. *R.* 35. contra Azor. &c.

Quæres: an aliquando liceat procurare abortum? Resp. Quicunque malitiosè in se, vel altero cu-

rat abortum, peccat graviter: ſive fœtus ſit animatus, quia eſt verum homicidium; ſive non, quia tendit ad occiſionem hominis; & eſt contra naturam generationis. Leſſ. *l.* 10. *n.* 61. Si tamen ad vitam matris conſervandam omninò ſit neceſſarium, ſequentes Regulæ tenentur. 1. Si fœtus, mortem matri allaturus ſit probabiliter, necdum ſit animatus anima rationali (animari autem communiter ajunt mares die quadrageſimo, fœmellas verò octogeſimo; quæ res valdè incerta eſt) quidam permittunt, etiam directa intentione expelli, ut Sanch. *l.* 9. *de matr. d.* 20. *n.* 9. *c.* 10. Henr. &c. contra Leſſ. *lib.* 2. *c.* 9. *d.* 16. & alios; quorum ſententia in praxi ſuadenda: quorſum enim directè expellas, cùm indirectè liceat, & ſufficiat. 2. Si verò fœtus ſit animatus, matérque judicetur moritura cum prole, nisì medicinam ſumat, licet eam ſumere, & ſecundùm quosdam tenetur intendendo directè ſuam tantùm ſanitatem, etſi indirectè, ac conſequenter deſtruatur fœtus quia in pari neceſſitate mater poteſt magìs proſpicere ſibi, quàm proli 3. Si verò cum morte matris, ſpes vitæ, & baptiſmi prolis effulgeat: tenetur mater ſecundùm plerosque, ſub mortali abſtinere ab omni remedio deſtructivo prolis; quia tenetur vitam corporalem exponere pro extrema neceſſitate ſpirituali infantis. Contrarium tamen docet Lud. Lopez, quod Sà V. *charitas* dixit eſſe probabile. V. Leſſ. *l. c.* Sanch. Fill. *t.* 29. *c.* 6. *q.* 1. Bon. *tom.* 8. *d.* 3. Circa doctrinam de abortu procurando cave tibi à duabus propoſit. proſcriptis.

A) Innoc. XI. damn. Prop. XXXIV. *Licet pro-*

DUBIUM V.

De Duello, & Bello?

ARTICULUS I.

Quid sit, & an liceat Duellum?

Resp. Duellum est duorum (vel subinde etiam plurium) certamen: quod ex condicto uno indicente, & altero acceptante, suscipitur: ità ut id non sit vitam defendere, sed exponere periculo. Quòd etsi communiter sit mortale peccatum, licitum tamen est ex justa causa, quæ semper est attendenda. V. Trid. *Sess.* 25. *c.* 19. *de refor.* Sanch. 2. *mor. c.* 39. Item de pœna duellantium. V. infra *de excommun.* & Sanch *l. c.* Unde resolves.

1. Duellum non est licitum ad indagandam veritatem, vel justitiam, vel purgationem objecti criminis, aut litem terminandam: quia est fallax, imò superstitiosum medium ad eum finem; cum etiam innocens homicidium & facere, & pati possit. Trull. *l.* 5. *c.* 2. *d.* 13. *n.* 12.

2. Neque ob inimicitias, aut ad injuriam vindicandam, néve ob solam ostentationem virium, aut delectationem.

3. Nec *curare abortum ante animationem fœtus; ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.*

Item: Prop. XXXV. *Videtur probabile: Omnem fœtum, qumdiu in utero est, carere anima rationali; & tunc primùm incipere eandem habere, cùm paritur; ac consequenter dicendum erit: in nullo abortu homicidium committi.*

3. Nec item ad evitandam ignominiam; quia apud bonos, & prudentes, honorem non perdet: imò nec apud alios. si provocanti dicat: se eum non æstimare dignum, cum quo congrediatur contra leges divinas, & humanas, Interim iturum se in dies liberè suas vias, paratumque semper fore, & nunc esse, contra quemvis invasorem se tueri. Trull. *l. c. n.* 4.

4. Duellum licet acceptare, vel offerre ad conservandam æstimationem exercitûs apud hostes, eòsque debilitandos; vel ad terminandum bellum cum minore damno. Vid Sanch. *l. c.*

5. Acceptare item licet: si quis aliàs te occisurus, concedat tamen arma, ut sic fortunam experiaris: quia est tantùm defensio, positòq; quòd aliter non possis evadere. Similiter, si Judex duos ad mortem damnatos, vellet duellô congredi: quia alter alterius esset constitutus minister justitiæ. Trull *l. c.*

6. Denique: si Vir nobilis in aula regia, vel militaris in castris, provocatus sisteret se, meræ defensionis gratiâ, cum spe prævalendi, privandus alioqui, ob suspicionem ignaviæ, dignitate, officio; vel favore Principis, non audet eum damnare, Laym. *l.* 3. *tom.* 3. *p.* 3. *c.* 3. eundem excusat Hurt. 2. 2. *d*, 170. *f.* 8. §. 73. Less. *c.* 9. *d.* 8. Fill. *c.* 8. *q.* 6. Nav. *c.* 13. Expende in hac materia de duello. A)

ARTICULUS II.

An, & quousque liceat bellum?

Resp. Bellum defensivum, quô scilicet vis injusta repellitur,

A) Alex. VII. damn. Prop, II. *Vir equestris ad*

repellitur, licet etiam privata authoritate: offensivum verò, quô vis infertur, ut liceat, tres conditiones requirit. 1. Ut geratur authoritate Principis, vel Magistratûs, nullum agnoscentis Superiorem: qualis est Papa, Imperator, Reges, & quædam Respubl. v. g. Venetorum, Genuensium, &c. 2. Ut adsit justa causa, éaque gravis; v. g. necessitas boni communis, & quietis conservandæ: recuperatio injustè ablatorum: coërcitio rebellium: defensio innocentum, &c. Vid. Laym. *hìc* & Molin. *t. 1. d.* 104. Dian. *p. 6. t. 4. R.* 3. 3. Ut fiat ex recta intentione, hoc est: non ex odio, sed ex amore boni communis: quanquam si hæc ultima sola desit, non sit obligatio restitutionis.Ità commun. cum D. Thom. *q.* 41. Laym. *l. 2. t. 3. c. 12.* Unde resolves.

1. Si quis justum bellum gerat, non potest alter licitè se defendere; quia circa eandem rem non possunt duo habere contraria jura. Fieri tamen potest, ut neutra pars peccet, ob ignorantiam invincibilem. Fill. *n.* 185.

2. Tenetur Rex, antequam bellum incipiat, omni diligentia curare, ut certus sit de ejus justitia, & gravi causâ. Ad quod sequentia conducent. 1 Ut curet habere non tantùm peritos, sed etiam bonos Consiliarios. 2. Ut attendat: an etiam à suis impediantur, vel intervertantur literæ, aut instructiones ad ipsum. 3. Si non tantùm à suis Consiliariis, sed etiam à diversis Theologis curet justi-

duellum provocatus; potest illud acceptare: ne timiditatis notam apud alios incurrat

justitiam belli secundùm leges Evangelicas examinari, & liberè edici. 4. Si auditis omnibûs, ipse quoque coram DEO illam examinet, statuatque id, quod in puncto mortis se fecisse vellet. Denique, licèt sufficiat opinio probabilis de justitia belli, si tamen justitia maneat æqualiter dubia, & alter sit in possessione, non licet ei bellum indicere: cùm melior sit conditio possidentis. Fill. *t. 29. c. 9. q. 4.* Trull. *l. 5. c. 2. d. 3.* ubi cum Dian. *p. 4. t. 4. R. 72.* docet licere etiam Principi concedere repressalia; servatis tamen conditionibûs certis, quas V. apud Pal. *t. 1. c. 6. d. 5. p. 4* & hìc infrà *Art. seq.*

3. Perspectâ justitiâ belli, debet ea proponi parti adversæ: quæ si offerat competentem satisfactionem, non debet bellum inchoari. Imò, ùt probabilius est, si inceptum sit, debet, si non ex rigore justitiæ, saltèm plerumque ex charitate mox finiri. V. Mol. suprà *d. 103.* Trull. *l. 5. c. 2. d. 3.*

4. Potest Princeps pro satisfactione petere restitutionem ablatorum, & expensarum: item aliquid in pœnam illatæ injuriæ. Dunal. Hinc potest, victos privare bonis, etiam innocentes: tributa eis imperare: exstruere arces, & cætera, quæ ad securitatem sunt necessaria. Con Dian. *p. 6. d. 4. R. 22.*

5. Principes tenentur stipendia solvere militibus; alioqui tenentur compensare damna, tum ipsis militibus, tum aliis, qui ab iis damnum acceperunt. Con. Pal. Dian. *p. 6. t. 4. R. 29.*

6. Tenentur etiam aliquando Principes Catho-

lici à bello, alioqui per se justo, abstinere, si inde oriturum sit scandalum, & spiritualis ruina multorum, ac detrimentum Ecclesiæ. V. Pal. Dian. *p.* 6. *t.* 4. *R.* 7.

7. Etsi per se loquendo, in bello justo liceat invocare infideles in auxilium; per accidens tamen subinde, imò plerumque non licet, ratione scandali, aut periculi in fide; v. g. ne subditi pervertantur, sacra profanentur: &c. Regin. *tom.* 2. *l.* 21. *n.* 100. Fill. *n.* 181.

8. Similiter licet alteri Principi, etiam alterius fidei, in bello justo auxilium ferre; nisì tamen sit periculum scandali, incrementi hæreseos, & damni veræ fidei. Con. *tr. de Charit. d. de Bello.*

9. Duces, Tribuni, Centuriones, alique Officiales peccant, teneanturque ad restitutionem. 1. Si pauciores habeant milites, quàm in solutione stipendii exhibent. 2. Quando debent ex officio commeatum curare, & dant militibus cibum, vel potum corruptum, ex quo morbi oriantur. 3. Si in transitu per regiones accipiant pecunias à variis pagis, ne istic pernoctent, aut morentur. 4. Si uni militi dent, plura syngrapha ad domos diversas. Molin. Bec. Dian. *p.* 6. *t.* 4. *R.* 27. & 28. 5. Si stipendium militibus subtrahentes permittant extorquere ab innocentibus necessaria.

10. Miles, qui in bello & justo, & injusto paratus est, mereri stipendia, est in malo statu: & incapax absolutionis, nisì mentem corrigat: & quidem; si militet in bello injusto, tenetur ad restitutionem damnorum; nisì inculpabilis ignorantia excuset;

excuſet; tunc enim ſufficit reſtitutio eorum, quæ in ſpecie habet; vel eorum, in quibus factus eſt ditior. Vid. *infra.*

11. Si vocatus ad bellum, ſit ſubditus Principis, qui bellum gerit, aut ab eo antè conductus non tenetur inquirere de juſtitia belli, quamdiu nulla vehemens ſuſpicio occurrit in contrarium, quæ poſitivè reddat dubium; quia poteſt præſumere pro ſuo Principe, cui in dubio debet obedire, ejusque authoritas plerumque illi ſufficiet ad formandum etiam poſitivè judicium probabile de juſtitia cauſæ, ne cum dubia fide operetur. V. C. Lugo *d. 18. de juſt. ſ. 1. n. 21.* Si verò non ſit ſubditus: tenetur priùs inquirere, & poſtea ſaltem probabile formare judicium, bellum eſſe juſtum. Mol. *d.* 113. *n.* 181. Laym. *l. 2. t. 3. c.* 12. *n.* 8. Azor. Mald. Regin. contra quosdam apud Dian. *tom. 2. tr. 5. miſc. R. 96. & tom. 3. R. 7.* Card. de Lugo *l. cit*, Eſcob. *E. 7. c. 8.*

12. Miles intelligens bellum eſſe injuſtum, in quo eſt, non poteſt abſolvi; niſi velit, quàm primùm poteſt, curare dimiſſionem, & interea abſtinere ab actibus hoſtilitatis, v. g. cæde, præda, &c. V. Laym. *l. 2. t.* 3. *c.* 12. An autem talis poſſit occidere militem hoſtilem ſe invadentem. V. Eſcob. *E.* 7. *c.* 8.

ARTICULUS III.

Quid in bello juſto liceat?

Reſp. Etſi circa hoſtes in bello juſto liceat ea omnia facere, quæ ad finem belli ſunt neceſſaria; v. g. occidere, ſpoliare, &c. innocentes tamen

(quo

(quo nomine intelliguntur pueri, qui arma gestare non possunt, mulieres, senes, Religiosi, Clerici, peregrini, mercatores, & rustici) directè vitâ spoliari non possunt; bonis tamen externis possunt, si sint pars Reip. hostilis, alitérque finis belli obtineri non possit. Mol. Bel. *p.* 2. *c.* 10. *&* 11. Fill. *n.* 101. &c. Ratio est: quia cùm sint pars Reipubl. possunt propter hujus delicta puniri in iis bonis, quæ Reip. dominio subsunt. Unde resolves:

1. Per accidens licet aliquando comburere etiam Ecclesias, & hostes ex iis extrahere, in iis spoliare & occidere, si v. g. Ecclesiâ velut castrô ad repugnandum utantur. Sylv. V. *bellum num.* 11. Sa, Bon. *p. ult.* §. 3.

2. Contra hostem licet uti insidiis, & stratagematis; dummodò absint mendacia, etsi etiam, hæc, v. g. quando exploratores se fingunt amicos, non sint mortalia. Ea verò, ad quæ cavenda, nulla prudentia datur, v.g. venenô inficere puteos, aquas, glandes, sunt contra jura belli, nec licent. Mol. *d.* 111.

3. Fides, hosti data servanda est: nisi vel coactus dederis, vel in grave detrimentum cederet Reip. aut Religionis; aut hostes si eam non servent: aut denique conditiones, ac circumstantiæ planè sint mutatæ. Dunal. Palaus. Dian. *l. c. R.* 10. Vide etiam Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 12.

4. Capti in bello etiam ex parte capientium justo, nisi obstet scandalum, aut specialis promissio, possunt fugere. Capti verò in bello ex parte capientium injusto, & fugere, & bona hostium secum auferre possunt. Laym. *l.* 2. *t.* 2. *c.* 12. *n.* 16.

An

An Obsides liceat occidere? vide suprà *dub. 4. c. 1.*

5. Potest quidem aliquando (raró tamen, & non-nisì ob causas gravissimas) dari urbs in prædam: milites tamen privata authoritate prædas agere, aut hostibus damna inferre non possunt; quia sunt executores tantùm, & ministri. V. Sà, v. *bellum* Laym. *hìc tr. 3. c. 12.* Fill. *n. 198.* Dian. *p. 6. t. 4. toto.* Dum autem urbs spoliatur injustè, gregarios milites tantùm teneri ad damnum, quod ipsi intulerunt, probabile esse docet Dian. *l. c. R. 31.* ex Sylv. Nav. &c. Item *p. 3. t. 5. R.* 86. Vide infrà *t. 4. c. 2. d. 3.*

6. Milites peccant cum onere restituendi: si à rusticis, aliisve, apud quos hospitantur, vel per quorum loca transeunt, auferant, aut invitis extorqueant, vel etiam donata accipiant (nisì constet omnino libere fieri: siquidem donationes istæ plerumque non spontaneæ, sed coactæ sunt) præter ea, quæ ex constitutione Principis iis debent subministrare; nisì tamen sint in extrema, vel saltèm gravi necessitate. Mol. Con. Palaus, Bec. &c. Dian. *p. 6. t. 4. R. 26.*

7. Repressalia licita sunt his conditionibus, 1. Ut manifestè constet: cives alterius Reipubl. fecisse injuriam. 2. Ut Superiores illorum rogati recusent administrare justitiam. 3. Ut constet; eos culpabiliter id recusare. 4. Ut Princeps supremus, causâ cognitâ id concedat. 5. Ut non inferatur plus damni, quàm justa satisfactio requirit. 6. Ut non concedantur in personas Ecclesiasticas. Mol. Dian. *p. 4. t. 4. R. 72.* ex 18. aliis.

Quæres; Ad quem pertineant bona hostibus

erepta

erepta? Resp. 1. Immobilia cedunt Principi, aut Reipublicæ: mobilia fiunt capientis, nisi consuetudo habeat, ut pars cedat Principi, & Communitati. 2. Jure Cæsareo, nisi consuetudo sit contraria, bona ablata justô bellô, qui ea injustè possidebant, fiunt capientium, postquam ea in sua prædia deportàrunt. Valent. *tom. 3. d.* 4. *q*, 3. Molin. *d.* 18. & Hurt. *t.* 2. *d.* 169. *f.* 12. §. 119. ubi requirit ut una saltem nocte possederint. Vide etiam Sylv. Bonac. *l. c.* de peccatis in bello committi solitis. Trull. *lib.* 2. *d.* 10. *& seq.* Dian. *p.* 6. *t.* 4. *R.* 23. ubi contrà Durand. docet hanc sententiam esse in praxi tutam.

CAPUT II.

De sexto Præceptô, & nonô.

Non mœchaberis, &c. Non concupisces &c.

Conjungo hæc duo Præcepta: quia utroque idem explicitè vel implicitè prohibetur, scilicet peccata impudicitiæ, & luxuriæ. Est autem luxuria inordinatus appetitus, vel usus delectationis, seu sensûs venerei, qui fit cum commotione spirituum generationi servientium, circa partes corporis venereas; ità ut appetitus, vel delectationes aliæ, etsi etiam sensitivæ, aut sensitivorum, si tamen non sint venereæ, aut venereorum, nec ed ea ordinentur, non spectent ad luxuriam. Porrò actus, seu peccata luxuriæ distingvuntur in imperfectos in quibus non intervenit ultimus terminus venereorum, quæ est decisio seminis; ut sunt actus interni desideriorum, & oblectationum morosarum, qui speciem sumunt ab objectis; & perfectos,

perfectos, ac consummatos: qui terminum jam dictum habent adjunctum. Qui rursus sunt duplices. Alii enim sunt naturales: qui naturæ non repugnant, nec specie differunt in ratione luxuriæ (etsi per deformitatem superadditam aliquando specie differant) v. g. adulterium, incestus, &c. Alii innaturales sunt, seu contra naturam: in quibus conditiones à natura institutæ, v. g. identitas speciei, vas debitum, &c. non servantur. Et hi etiam in ratione luxuriæ differunt specie, quæ in illis variatur secundùm modos, quibus committuntur, naturæ repugnantes.

DUBIUM I.

An, & quanta peccata sint oscula, amplexus, tactus, verba obscœna, & similia extra Matrimonium:

Resp. Ad id dignoscendum, distinguenda est imprimis intentio, & delectatio venerea, & venereorũ, ab intentione, & delectatione sensitiva, & sensitivorum aliorum, quæ consistit in quadam proportione, & conformitate rei tactæ, cum organo tactûs. Deinde sciendum: intentionem, & sensum venereorum esse mortalem, & excludere à regno cœlorum, secundùm Apostolum ad Gal. 5. Unde resolves.

1. Oscula, amplexus, aspectus, tactus, & similia, extra Matrimonium fiant, ex intentione actûs luxuriosi, vel ob delectationem veneream, etiamsi non illam perfectam, quæ est in seminatione, sunt tamen semper peccata mortalia: quia eo animo, extra Matrimonium, sunt impudica: & naturâ suâ illis delectatio tendit ad perfectam. Fill. *t.* 30. *c.* 9.

n. 274. Leff. *l.* 4. *c.* 3. *d.* 8. Sanch. *l.* 9. *d.* 46. A)

3. Tales actus sunt ejusdem naturæ cum perfectis, sive consummatis: ideòque in confessione explicandum: utrùm sint habiti cum simili sexu, an diverso; cum libera, an conjugata, cognata, persona sacra, &c. Leff. *d.* 15. Sanch. *l.* 1. *c.* 2.

3. Oscula, amplexus, compressiones manuum, & similia non obscœna, si fiant tantùm officii, aut amoris patrii, aut amoris honesti; vel benevolentiæ augendæ causâ, etiamsi delectatio venerea suboriatur (modò in eam non consentiatur) non sunt peccata. Leff. Fill. *l. c. n.* 171.

4. Si verò ista fiant ex aliqua veniali vanitate, joco; curiositate; levitate; petulantia, imò etiam sensualitate; sive affectu sensuali; ac naturali dummodo non cum delectatione venerea, nec ejus causâ: & si præter intentionem suboriatur, ea repulsa; ac tunc abstinendò ab illis) venialem culpam non excedunt. Vid Fill. *hic.* Leff. Sanch. *l. c.* Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 136. Contrarium tamen est tutius. V. Trull. *l.* 6. *c.* 1. *d.* 12. *n.* 8. 5,

A) Hinc proscripta est opposita opinio ab Alex. VII. Prop. XL. *Est probabilis Opinio, quæ dicit esse tantùm veniale, osculum habitum ob delectationem carnalem, & sensibilem, quæ ex osculo oritur; seclusô periculô consensûs ulterioris, & pollutionis.* éamque docentes denuntiari Inquisitoribus jussêrunt: Clemens VII. & Paulus V. apud Sanch. *l.* 5. *d.* 6. *n.* 12. *qui l.* 9. *disp.* 46. *n.* 9. ait: id intelligendum esse, nisì in ea delectation parvitas materiæ adsit; sed hoc ipsû dein retractavit summæ *l.* 5. *c.* 6. *n.* 12.

5. Idem dicendum de tactu, & aspectu inhonestarum partium corporis proprii, aut commixtionis animalium, non cum animo venereo, sed ex curiositate tantùm, aut levitate, seclusò tamen scandalò, & periculò consensûs venerei. Imò si tactus talis, aut aspectus proprii corporis naturali aliquo, ac non malo fine fiat, ne veniale quidem erit; ùt v. g. si frictione extinguere velis pruritum non venereum: dummodo tamen absit periculum pollutionis, aut consensûs in eam, si improvisò præter intentionem fortè obveniret. Less. *n.* 63. Fill. *n.* 214. Sanch. *l.* 9. *d.* 41.

6. Tactus nudi, & aspectus partium inhonestarum alterius corporis, maximè diversi sexûs, aut concubitûs humani ex curiositate (nam de necessitate aliud est) etiam secluso affectu venereo, videntur non posse excusari à mortali, propter gravem indecentiam, & periculum proximum actûs venerei: nisi tamen aspectus fiat ex loco tam remoto, & ità obiter, ut hæc absint, Sanch. *n.* 23. & 29. Fill. *n.* 218. Laym. &c.

7. Aspectus verò, & subinde etiam (rariùs tamen propter periculum adjunctum) tactus, ex petulantia, vel curiositate, partium inhonestarum alterius corporis, ejusdem tamen sexûs, citra affectum, & periculum consensûs venerei, excusari posse à mortali; ùt v. g. quando simul aliqui natant, vel lavant, docet Laym. *l.* 3. *s.* 4. ex Sanch. *l.* 5. *mor. c.* 6. *n.* 12. 13. & *n.* 27. & 28. Trull. *d.* 12. *n.* 15.

8. Verba turpia, lectio obscœnorum, spectatio

comœdiarum turpium, cantiones inhonestæ, gestus, literæ, & dona amatoria, si tantùm fiant ex curiositate, vel vano solatio, non sunt mortalia: secus tamen, si fiant vel animo inhonesto, sive venereo, vel cum periculo ruinæ spiritualis suî, vel aliorum. Sanch. *d.* 46. *q.* 3. Fill. *t.* 30. *c.* 10. *q.* 3.

9. Choreæ, nisì malo fine fiant, aut cum periculo aliquos, aut seipsum incitandi ad libidinem, vel cũ alia circumstantia mala, secundùm se non sunt malæ, nec actus libidinis, sed lætitiæ. Quando verò sancti Patres eas interdum valdè reprehendunt, loquuntur de turpibus, & earum abusu. V. Caj. v. *Chorea.* Fill. *n.* 223.

10. Exhibentes comœdias turpes, item facientes libros, aut picturas incitantes ad libidinem peccant mortaliter: quia sunt ruina proximi; cùm moraliter certum sit, multos inde ad peccatum incitandos Fill. *n.* 211. Similiter Magistratus, qui permittunt exhiberi turpes comœdias, peccare mortaliter, docet. Hurt. & concedit Bald. si authoritatẽ illis præstent, approbent, vel foveant; addit tamen: posse aliquando excusari, si ad majus malum impediendum non puniant, & tantùm tolerent. Vide Dian. *p.* 5. *t.* 15. *R.* 82.

11. Persona soluta permittens se tangi ab alia tactu, qui vulgo censetur pudicus, ut prehensio, contrectatio manûs, amplexus, & oscula juxta morem patriæ, non peccat, nisì ei constet, fieri pravo affectu; huic enim cooperari non licet. Docet tamen Fill. etiam tunc admitti posse, ne tangens infametur. Admittens autem tactus impudicos

dicos (ut mamillarum, & obſcænarum partium) vel oſcula furtiva, moroſa, vel indecentia, peccat: quia præſumitur affectus malus. V. Fill. *l.* 30. *n.* 169, & infr. *l.* 5. *c.* 1. *dub.* 2.

Quæres: an, & quatenus liceant tactus, aſpectus, &c. inter conjuges, vel ſponſos?

Reſp. 1. Conjugibus licent, ſi referantur ad copulam; ad hanc enim licitè ſe excitant. Alio autem fine, v. g. voluptatis causâ ſi fiant, ſunt peccata venialia: quia Matrimonium eos cohoneſtat, ac defectus debiti finis non eſt mortalis; niſi tamen habeantur cum periculo pollutionis: quæ cum iis ſit illicita, eo caſu erunt mortalia, regulariter ſaltèm. Sanch. *l.* 9. *d.* 46. *n.* 7. Fill. *n.* 357, & alii.

Reſp. 2. Sponſis, tactus impudici non licent; pudici verò in partibus honeſtis licent, ſi ex iis tantùm intendant delectationem ſenſitivam; ſecus, ſi veneream. Sanch. *l.* *c.* *n.* 50. &c. Bon. *p.* 9. *n.* 6. *&c.* A)

DUBIUM II.

Quæ ſint ſpecies luxuriæ conſummatæ naturales?

Reſp. Eæ dicuntur, in quibus fit commixtio eo modo, quo natura inſtituit, v. g. quando ſervantur ſexus diverſus, ſpecies eadem, vas, & modus naturalis, &c. Ut *vide in principio hujus cap.* Unde

A) Hanc ſententiā Sanch & Bon. ſpeculativè ſolùm eſſe probabilē in praxi autē periculoſā, & improbabilē ob Prop. XL. damn. ab Alex. VII. *Vide pag.* 242. LaCroix. probat. *l.* 3. *p.* 1. *à n.* 893. *&* *l.* 5. *n.* 106, *&* *l.* 6. *n.* 151.

resolvitur tales esse has sequentes; quæ ideò in confessione sunt exprimendæ.

1. Est fornicatio, quæ est concubitus soluti cum soluta (hoc est: quæ sit libera à voto, Matrimonio, Religione) ex mutuo consensu. Eam esse intrinsecè malam, habes ex prop. 48. Innoc. XI B) & in individuo esse in confessione explicandam ex C) Ad hanc reducitur: 1. Concubinatus, qui est fornicatio continuata. Unde concubinarius (sicut & meretrix) ordinarie non debet absolvi, nisi dimissâ concubinâ, aut muliere suspecta, cujus retentio scandalum daret, licèt cum ea non peccaret. Sanch. *l. 1. mor. c. 8.* Navar, *c. 3.* Fill. *t. 30. c. 2. n.* 56. 2. Congressus cum alterius sponsa, quæ est fornicatio intra eandem speciem gravior, & in confessione aperienda; saltèm respectu sponsæ, ùt docet Rod. *t.* 3. *c. 109.* Sanch. *de Matr. t.* 1. *l. 1. d.* 2. *n. 6.* Fag. *t.* 3. *l.* 4. *c. 3.* Fill. *t.* 2. *tr. 30. c.* 2. *n.* 53. contra Covar. Vivald. Ledes. Azor. quorum sententiam (etiam respectu sponsæ) probabilem, & in praxi tutam censet Diana *p.* 1. *tr.* 7. *R.* 5.

2. Stu-

B) Innoc. XI. damn. Prop. XLVIII. *Tam clarum videtur, fornicationem secundùm se, nullam involvere malitiam, & solùm esse malam, quia interdicta; ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.*

C) Alex. VII. damn. Prop. XXV. *Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit Confessionis præcepto, dicens: Commisi cum soluta, grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.*

2. Stuprum, hoc est: defloratio virginis, ipsâ invitâ; quia, si consentiat, erit tantùm fornicatio simplex, nec circumstantia in confessione aperienda, ùt probat Less. & Sanch. *l. 7. disp. 12.* contra Navar. Azor. & alios.

3. Raptus, cùm scilicet persona aliqua (sive Masculus, sive fæmina, sive nupta, sive innupta) libidinis causâ abducitur illata vi, sive abductæ, sive iis, quorū potestati subest. Si quæ tamen spontè discedat cum Amasio, insciis Parentibûs, non erit propriè raptus, sed fuga, non addens malitiam speciè distinctam fornicationi. Lug. *d. 16. n.* 137. Fill. *n.* 10. Vid. Bon. Idem dicit Dian. *p.* 1. *t.* 7. *R.* 37. ex Less. *l.* 2. *c.* 19. *d.* 1 Sanch. *de Matr. t.* 2 *l.* 7. *d.* 4. *n.* 5. *&c.*

4. Adulterium cum scilicet uterque, vel alteruter coëuntium est conjunctus Matrimonio, etiamsi adulterantis conjux sit contentus: esto enim tunc illi non fiat injuria, fit tam ipsi statui, Sacramento, & huic præcepto. Hinc interdicta est opinio contraria. A) Quòd si fœmina adulterans sit conjugata, gravius habetur, quàm si vir, propter incommoda graviora, v. g. damnum veri hæredis, prolis incertitudinem, &c. Si verò uterque sit conjugatus, adhuc gravius est, quia sunt duæ injuriæ in utriusque conjugem in Confessione exprimendæ. Fill. *tom.* 29. *c.* 4 *n.* 95. *&* 89.

5. Incestus, hoc est: congressus cum consanguinea,

A) Innoc. XI. damn. Prop. L. *Copula cum Conjugata, consentiente Marîto, non est adulterium, adeòque sufficit in Confessione dicere: se esse fornic atum.*

nea, vel affine uſque ad quartum gradum, eò gravius peccatum, quò gradus eſt propinquior: quem proinde in confeſſione exprimere, ſaltèm ſecurius eſt, ùt habet Navar. *c. 6. C.* Lugo *d. 16. n. 312.* Sicut etiam multò gravior eſt inceſtus cum conſanguinea, quàm cum affine in eodem gradu, v. g. cum matre, quàm cum noverca, cum ſorore propria, quàm cum ſorore uxoris, & rurſus gravior eſt cum affine, quàm cum cognato ſpirituali, vel legali. Addi verò debet, ſi in primo gradu fuerit, utrum cum matre, an cum filia; an ſorore. C. Lug. *l. c.* & Eſcob. *de actibus humanis E. 2. c. 6.* ubi ex Hurt. *d. 9. de pœn. dif.* 4. probabile dicit: inceſtum in eodem gradu, & linea; ejusdem eſſe ſpeciei (eò tamen graviorem, quò gradus eſt vicinior ſtipiti) & ſatis eſſe dicere: habui rem cum conſanguinea in linea recta. Ad hanc ſpeciem revocatur, tanquam analoga, fornicatio cum filia confeſſionis; cùm propriè non ſit cognatio ſpiritualis, quam tamen circumſtantiam in confeſſione exprimendam eſſe, probat Sanch. *l. 7. de Matr. d. 55.* Con. *d.* 32. Fagund. & cæteri probabiliter contra Sà, v. *Confeſſio*, & Dian. V. C. Lugo *n. 355.*

6. Sacrilegium, hoc eſt: violatio rei ſacræ per actum venereum. Res autem ſacræ, quæ ſic violantur, ſunt locus, & perſona. Unde ſacrilegium eſt. 1. Omnis actus luxurioſus exterior (qualis etiã eſt v. g. pollutio, & probabiliter etiam tactus impudici. Vid. Lug. *n.* 464.) in loco ſacro, hoc eſt: templo, vel cœmeterio: nisì tamen fiat à con-

à conjugibus, ex necessitate, v. g. ad vitandam incontinentiam. 2. Omnis actus luxuriosus, tam interior, quàm exterior in persona, vel cum persona voto castitatis consecrata: circa quem tamen probabile est, non opus esse exprimere, utrùm fuerit votum solenne, an simplex: Sicuti neque, si duplici titulo sit sacrata, v. g. quia est Sacerdos, & Religiosus: quia moraliter est una numero malitia. Sanch. *de Matr. lib. 6. d. 27. n. 27.* Henr, & cæteri, quos citat Dian. & sequitur *p. 1. t. 7.* R. 3. V. Card. Lugo *d. 16. de pœn. s. 4.* Bon. *q. 4. p.* 17. Escob. *E.* 8.

DUBIUM. III.

Quæ sint species luxuriæ consummatæ contra naturam?

Resp. Cùm contra naturam esse dicantur eæ, in quibus fit seminatio modis repugnantibus institutioni naturæ, ità ut juxta tales modos species varientur, hinc resolvitur, tales species esse sequentes.

1. Est congressus inordinatus, hoc est: innaturalis, sive indebitus concumbendi modus, cùm scil. servatur quidem identitas speciei, diversitas sexus, & debita naturæ organa, sed inordinato tantùm modo acceditur: v. g. cùm vir succumbit, vel versè accedit more pecorum, vel à latere, vel stando, aut sedendo, aliave ratione insolita: quod est contra naturam: mortale, quando inde periculum est impediendæ generationis, aut effundendi seminis; aliàs, si hoc periculum caveatur, aut non sit, eò, quòd matrix fæminæ satis atrahat semen, & retineat, ut fit plerumque, non contra,

sed

sed præter naturam erit: & veniale grave, imò nullum, si gravis causa adsit, v. g. quia mulier est prægnans, vel quia corporis dispositio; sive utriusque, sive alterutrius conjugis, aliter fieri non patitur Fill. *tr. 30. c. 8. n. 137.*

Molities, sive pollutio, & est, cum absque congressu, seu copula, voluntariè procuratur fluxus seminis, sive id foras effundatur, ùt in maribus, sive intus diffluat in matricem, ùt in fœminis. Et hoc peccatum præter propriam malitiam, sæpè aliam habet adjunctam, ut v. g. fornicationis, adulterii, incestûs, &c. cùm quis nimirum simul imaginatur, ac desiderat congressum alicujus personæ liberæ, conjugatæ, &c. quod proinde si fiat, in confessione aperiendum est. Plura de mollitie v. sequenti dubio.

3. Sodomia imperfecta, & est congressus cum debito quidem sexu, maris nempe cum fœmina, sed extra vas naturale. Potest etiam simul habere alias malitias, v. g. adulterii, si fiat cum conjugata; incestûs, si cum consanguinea. Bon. *q. 4. de Matr. p. 1. n. 1.* Filluc. *l. c. n.* 18.

4. Sodomia perfecta, est congressus duorum ejusdem sexus, ùt maris cum mare, vel fæminæ cum fæmina, & potest etiam habere alias malitias adjunctas, v. g. incestûs: quo casu cognationis gradum non necessariò explicari docet Escob. *de act. hum. E. 2. c. 6.* sed satis esse dicere, coivi cum cunsangvineo, vel affine, quia nec miscetur caro, nec contrahitur affinitas, nec linea variat speciem. Ità ille; explicandum tamen

men esse fuerisne agens, an patiens, dicit C. Lugo *d.* 16. *n.* 423. contr Dian. *tom.* 2. *t.* 4. *de Sacram. R.* 159. & *p.* 6. *t.* 6. *R.* 26.

5. Bestialitas, quod est gravissimum inter omnes, & est congressus, in quo non servatur identtias speciei: v. g. si homo coëat cum bestia, sive ejusdem sexus sit, sive non. Neque opus est explicare, qualis, sive cujus speciei fuerit: quia est differentia tantùm materialis, & in genere entis, non autem formalis, & in genere moris. Escob. *L.* 2. *c.* 6. Fill. *tom.* 2. *t.* 30. *c.* 7. *n.* 132. Huc revocatur peccatum cum Dœmone succubo, vel incubo. Cui peccato superadditur malitia contra Religionem, & præterea etiam Sodomiæ, adulterii vel incestûs, si affectu viri, vel mulieris, sodomitico, adulterino, vel incestuoso, cum Dæmone coeat vid. Bon. *de Matr. q.* 4. *p.* 12. Fill. *n.* 162. A)

DUBIUM IV.

An aliquando liceat procurare pollutionem?

Resp. Authoritate Scripturæ, quæ molles à regno cœlorum excludit 1. *Cor.* 6. docent omnes nullo casu licitum esse intendere, vel procurar directè mollitiem, ne causa quidem sanitatis, ac vitandæ aliàs certæ mortis. Causam dat Sanch. *l.* 9 *d.* 17. quod natura administrationem seminis, extra matrimonium, in omni eventu, homini denegârit,

eò

A) Alexand. VII. damn. Prop. XXIV. *Mollities, Sodomia, & bestialitas sunt peccata ejusdem speciei infimæ, ideòque sufficit dicere in confessione; se procurâsse pollutionem.*

eo, quòd adeò vehemens sit in ea re sensus voluptatis, ut homines passione excæcati, passim sibi facilè persuaderent, habere se justam causam irritandi seminis, unde plurima,, gravissimaquè vitia contra bonum commune, & in impeditione generationis emergerent. Hic nota B) Navar. *c. 16.* Less. & comm. Unde resolves.

1. Distillatio, quæ est fluxus humoris quasi medii inter urinam, & semen (cum quo coloris, & viscositatis similitudinem gerit) sine ingenti illa delectatione, non est vera pollutio, &, si proveniat sine omni commotione sensûs venerei, ut quandòque fit, de ea non magis laborandum, quàm de sudore, dicit Caj. Si verò fiat cũ sensu carnis, & commotione spirituum generationi servientium, tum ei cooperari, vel causam præbere, non est, vel est peccatum: idque veniale, vel mortale, ad eundem, modum, quo de pollutione dicetur. Sanch. *l. 9. d. 45. n. 32.* Laym. *l. 3. s. 4. n.* 18.

2. Si semen, judiciô medicorum transivit in materiam venenosam, licet eam medicamentis expellere, etsi præter intentionem sequatur aliqua veri seminis emissio. Sanch. *l. 9. de Matr. d. 17. n.* 16. Fill. *t. 29. c. 8. n.* 150. Trull. *l. 6. c. 1. d.* 8. §. 1.

3. Non tenetur quis (modò tamen absit periculum consensûs in voluptatem, nec voluntariè promo-

B) Innoc. XI. damn. Prop. XLIX. *Mollities jure naturæ prohibita non est. Unde: Si Deus eam non interdixisset: sæpè esset bona; & aliquando obligatoria sub mortali.*

promoveat) impedire pollutionem sponte sua evenientem, aut jam cæptam, v. g. in somno, reprimere, sed potest sanitatis causâ sinere, ut natura se exoneret: quia id non est procurare, sed pati, ut effluat, quod aliàs corruptum, sanitatem læderet. Unde idem admittit Sanch. etiamsi orta esset priùs ex culpa; modò de ea doleat, & consensum ulteriorem abstrahat; additque: plerumque expedire, munire se cruce, & sinè aliô attactu, quietîs manibûs, rogare Deum, ne permittat lapsum in delectationem Sanch. *d.* 17. *n.* 17. Trull *l.* 6. *c.* 1. *d.* 10.

4. Licitum est ob finem honestum v. g. minuendæ tentationis, sanitatis, tranquillitatis animi, optare simplici affectu spontaneam, & naturalem exonerationem naturæ, modò desiderium illud non sit causa efficax pollutionis. Similiter licet etiam de ea gaudere, via naturali, & sinè peccato facta: quia objectum istius desiderii, & gaudii non est malum: quanquam ejusmodi desideria simplicia inutilia esse, nec periculô carere, quidam benè observent. Less. *d.* 14. *n.* 15. Laym. *n.* 17.

5. Si quis facturus rem aliquam necessariam, vel licitam, & honestam, prævideat inde naturaliter secuturam pollutionem (idque multò magis valet de distillatione) quam tamen ille nullo modo velit, nec intendat, tunc, modò absit periculũ consensûs in delectationem, non tenetur abstinere à tali actione; quia prosequenti suum jus, non imputatur effectus per accidens, & præter intentionem secutus. Hinc non obstante periculo pollutionis, licet audire con-

fessiones

fessiones Mulierum, studere casibus conscientiæ; tangere se ex necessitate, fœminas cautè & cum necessitate alloqui, osculari, amplecti juxta morem Patriæ, si alioqui incivilis habendus esset. Quòd si tamen periculum esset consentiendi in delectationem (quod colligitur inde, si sæpiùs ex simili occasione mortaliter sit lapsus) à causa illa, quantumvis licita, abstinendum esset: proindéque Confessarius tali casu teneretur relinquere officium. Fill. Sanch. *l. 9. d.* 45. Navar. *c. 16. n. 16.* Monet autem Laym. eum, qui in actionibus honestis, & utilibus, talem miseriam experitur, facilius liberari contemnendo, quàm æstimando; quia imaginatione, & timore augetur.

6. Si pollutio secutura prævideatur ex re illicita, otiosa, vel minùs necessaria, & hæc sit causa propinqua, ac naturâ suâ ad venerem ordinata, ut sunt actus luxuriosi, tactus, aspectus, lectio, auditio, locutio turpis; mortale est ab illa non abstinere; quia in eam consentiens, moraliter in effectum consentire censetur. Quòd si res illa sit causa tantùm remota, per accidens tantùm ad pollutionem concurrens, qualis est v. g. esus, aut potus calidorum, equitatio, confabulatio inutilis, crapula, ebrietas etiam mortalis (modò pollutionem non intendas, & absit periculum venerei consensûs) secuta pollutio non est mortale; quia in talem rem consentiens, non ideo velle censetur effectum Fill. *tr.* 30. *c.* 8. *q.* 6. *n.* 152. Sanch *l. c.* Less. *lib.* 4. *c.* 3. *d.* 14. V. Dian. *p.* 5. *t.* 13. *R.* 4. Addunt quidam DD. hanc regulam, pollutionem in causa

volitam tantùm esse peccatum, quantum est ipsa; t, si causa sit peccatum mortale, etiã ipsam fore ıortalem: si sit veniale, venialem: si verò causa, ullum sit peccatum, nec ipsam fore. (secluso semer periculô consensûs) hinc venialem, esse illam, uæ provenit ex lectione curiosa, vel aspectu per non mortali. Trull. *l. 6. c. 1. d. 9.* ex Lopez, lenriq. Vasq. Bonac. *de Matr. p.* 10. Vid. Dian *1. t. 2. misc. R. 56.*

7. Pollutio in somno facta est mortalis: 1. Si nte directè, vel formaliter est procurata, & causa on est retractata: 2. Quando post somnum plaüit, & approbata est propter delectationem veneam; aliàs non. Fill. *q. 5. n.* 148. Trull. *l. c. n. 9.*

Quæres: An mutua pollutio inter mas, vel fœminas procurata; sit mollities tantùm, Sodomia?

Resp. Si fiat ex solo affectu ad veneream libinem absque concubitu, esse tantum mollitiem: verò fiat ex affectu ad personam illam inbiti sexûs (præsertim si adsit aliqua conjuno, & commixto corporum) est quoad malitiam domia. Fill. *t.* 30. *c. 8.* Plura de tota hac maia: V. infrà *l. 5. c. 1. d. 2. a. 2.* de peccato in nere, & Authores citatos.

TRACTATUS V.
De septimo Præcepto?
Non furtum facies.

CUm prohibeatur omnis injusta damnificatio in bonis proximi, quæ fit 1. Per furtum, & rapinã

3. Per

Per omissionem reperationis damni illati. 3. Per iniquitatem contractuum, de his tribus hìc agendum.

CAPUT I.

De Furto.

DUBIUM I.

Quid sit Furtum, & quale peccatum?

RESP. Est occulta, & injusta rei alienæ ablatio, invitô rationabiliter dominô. Quòd si res sit sacra, dicitur Sacrilegium, de quo suprà. Si apertè cum vi fiat, est rapina, à furto specie distincta. Licèt autem furtum, cæteris paribus, quàm rapina, levius sit, & ex genere suo minimum inter ea, quæ circa proximum committuntur, est tamen mortale, si quantitas sit notabilis. Ità communiter omnes. V. Bon *d. 7. q.* 8. Unde resolves.

1. Qui alienum accipit per jocum, ob bonum, aut commodum illius, à quo accipit, non furatur: v. g. si Uxor auferat Marito pecunias, ne ludis aut comessationibus prodigat; aut vinum, ne inebrietur: aut librum hæreticum, ne legat: aut famulus det eleemosynam non nimis magnam valdè indigenti, in qua dominus rationabiliter non sit invitus, à quo tamen ob verecundiam, vel aliam causam non audeat petere. V. Less. *l. 2. c.* 12.

2. Qui pro se vel alio in extrema necessitate constituto, alienum accipit, quantum necessarium est, nec furatur, nec tenetur restituere postea sic absumptum; siquidem re, & spe indigens fuit. Idem docent. Less. *l. c. d.* 4. Malderus Dian. &c.

de necessi-

de necessitate gravi. Verùm id probabiliùs alii negant, cum Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 1. *n.* 7. ex S. Th. 2. 2. *q.* 66. *n.* 7. Sylv. Ang. V. Dian. *tom.* 1. *p.* 2. *t.* *misc.* R. 20. C. Lug. *d.* 16. *s.* 7. & meritò, quia recenter damnavit. A)

3. Nec item furatur, qui accipit in compensationem justam, si aliter sibi debitum accipere nequeat: v. g. si famulus justum stipendium non possit aliter obtinere; vel iniquè inductus sit ad serviendum iniquò pretiô. Vide Laym. *l.* *c.* Toll. *l* 5. *c.* 15. Circa compensationem, hanc lege accuratè B)

DUBIUM II.

Quæ sit quantitas notabilis ad mortale peccatum?

Variæ ea de re, sunt sententiæ. Nav. nimis scrupulosè statuit medium Regalem; alii nimis laxè 100. aureos; moderatiùs Tol. Med. Less. &c. duos Regales: etsi minus sufficiat, si notabiliter noceat.

Resp. Ea non mathematicè, sed moraliter metienda est, non tantùm ex valore rei ablatæ, sed etiam ex circumstantiis personæ, cui aufertur: si nimirum ei grave damnum inferatur, aut saltèm charitas Christiana graviter lædatur, quomodo respectu valdè divitis, imò etiam Regis, unus, vel

R alter

A) Innoc. XI. Prop. XXXVI. *Permissum est furari, non solùm in extrema necessitate, sed etiam in gravi.*

B) Innoc. XI. damn. Prop. XXXVII. *Famuli, & famulæ domesticæ possunt occultè heris suis surripere ad compensandam operam suam; quam majorem judicant salariô, quod recipiunt.*

alter aureus notabile quid videtur: reſpectu verò mediocriter divitum, quatuor circiter Regales, ſive medius Imperialis; reſpectu Mechanicorum duo: reſpectu pauperis, unus. Ità nunc plerique cum Bon. Unde reſolves.

1. Grave peccatum eſt auferre rem parvam domino valde proficuam, v. g. ſartori acum, quam unicam habet, nec habere aliam poteſt, quâ ſe alat. Leſſ. *lib.* 2. *c.* 12. *d.* 8.

2. Grave item eſt (etſi non in ſpecie furti) ſi fur ſciat ex jactura rei parvæ, domino ſecuturam valdè magnam moleſtiam, v.g. quia valdè ad eam afficiebatur, nec ſimilis recuperari poteſt: niſì tamen res ſit nullius prorſus momenti. Vid. Bon. *d.* 2. *q.* 8. *p.* 1.

3. Plus requiritur ad notabilem quantitatem in rebus, quæ ultrò proveniunt, & ſunt valde expoſitæ, v. g. fructus ad viam publicam. Vid. Leſſ. *loc. cit.*

4. Plus item: ſi quis à diverſis, vel ab uno interpolatim, parva, & plura furetur. Vide Leſſ. *l. c. n.* 46.

DUBIUM III.

Quàm graviter peccet, qui multa minuta furta committit?

Reſp. Hîc quoque quantitas læſionis, vel damnificationis, quæ fit proximo, & quam fur intendit, eſt menſura quantitatis peccati. Vide Leſſ. *l. c.* Sanch. *l.* 7. *c.* 21. Unde reſolves.

1. Si quis ex occaſione tantùm furatur, ſive uni ſive pluribus, modicum; non intendens notabile aliquid

aliquid acquirere, nec proximo graviter nocere singulis furtis, non peccat graviter, neque ea simul sumpta unum mortale constituunt: postquam tamen ad quantitatem notabilem pervenit, eam detinendo, mortaliter peccare potest. Less. *d.* 7. *c.* 21. Sanch *l.* 7 *c.* 21 Bon. *q.* 8. *p.* 2. Verū & hoc mortale evitabit, si vel tunc restituere non possit, vel animū habeat paulò post restituendi ea saltèm, quæ tunc accipit. Gran. Dian. *p.* 3. *t.* 6. *R.* 25.

2. Si autem per plura parva furta uni, vel pluribus facta, habeat intentionem paulatim ditescendi, vel inferendi grave damnum; peccat graviter ea intentione: ac, licèt executio singulorum sit tantùm venialis ex se; ut tamen substat tali intentioni, est continuata executio peccati mortalis Less. *l.* 2. *c.* 12. *d.* 7. Sanch. *l. c.* quia nocent graviter Reipub. & praxis illa valdè perniciosa est societati humanæ; v. g. si sartor particulas panni à diversis surripiat; si mercatores utantur brevioribus ulnis, &c. Interim hi excusantur subinde à gravi peccato: 1. Ex eo, quod dictum est casu primo. 2. si id faciant, ut se servent indemnes, vel quia aliàs non lucrarentur, vel pretium augere deberent, & tunc non invenirent emptores. Rosella v. *Emptio.* 3. Si aliàs non habeant, unde se, vel suos alant.

3. Si plures simul, vel successivè plura furta parva alicui, faciant, quæ simul sumpta graviter illi noceant; si alter de altero non sciat, nullus peccat graviter v. g. si viatores ex vinea unam, alterave uvam rapiant, & comedant: etsi hoc licere dicant Covar. Val. &

Ripa contra Dian. *p. 3. t. 6. R.* 30. Si autem ſinguli conſpirent, ſinguli graviter peccant. Si denique de ſe mutuò ſciant, nullus tamen alteri ſit cauſa furti, probabilius eſt non eſſe mortale, ùt docent Leſſ. Tan. &c. contra Suar. Vaſq. Vid. Bon. *l. c.* Circa hæc multa furta minuta adverte. A)

DUBIUM IV.

Quid ſentiendum de furtis domeſticorum, vel amicorum?

Reſp. Licèt verè furtum ſit, ſi Uxor, liberi, amici, ſervi Patrifamilias invito quid auferant, plerumque tamen major quantitas requiritur, ut ſit mortale; cùm plerumque hìc Dominus, aut non rationabiliter invitus, aut ſaltèm minùs invitus ſit, ut ab his, quàm ab aliis, auferatur: vel, etsi valdè invitus ſit, ſæpè tamen id fiat, non tam ratione rei acceptæ, quàm modi accipiendi clàm, aut ratione finis, ob quem accipitur, v. g. ad ludendum, potandum; &c. Vid. Caj. v. *Furtum* Leſſ. *c.* 12. *n.* 76. Unde reſolves.

1. Uxor graviter peccat, ſi notabilem ſummam accipiat invito Marito, etiam ex dote, vel bonis communibus; quia licèt media pars ad eam ſpectet, Maritus tamen habet uſum fructum illius partis, ideòque tenetur ad reſtitutionem. Trull. *l.* 7. *c.* 6. *d.* 8. *n.* 7. &c.

2. Similiter peccat graviter Maritus contra juſtitiam,

A) Innoc. XI. damn. Prop. XXXVIII. *Non tenetur quis ſub pœna peccati mortalis reſtituere, quod ablatum eſt per pauca furta, quantumcunque ſit magna ſumma totalis.*

ſtitiam, cum obligatione reſtituendi; ſi aliquid notabile Uxori ſurripiat, abſque ejus conſenſu, ex bonis ipſius paraphernalibus, vel aliis propriis, ſiquidem libera eorum adminiſtratio ipſimet Uxori competat; quia par eſt, ratio Mariti, & Uxoris, quoad bona propria. Vide Villalob. *t.* 2. *d.* 13. Trull. *l.* 6. *c.* 1. *d.* 9.

3. Uxor poteſt dare eleemoſynam, & munera, ſecundùm conſuetudinem aliarum mulierum iſtius loci, & conditionis, etiamſi Maritus eleemoſynas omnes illi prohibeat; quia conſuetudo hoc jus ei tribuit, quô Maritus eam privare non poteſt. *ibid. n.* 13. Dian. *p.* 1. *t.* 3. *R.* 22. & *p.* 5. *t.* 8. *R.* 34. ubi cum Mol. & 10. aliis docet, poſſe eam inſciô Marito dare vigeſimâ partem annui cenſûs, vel lucri; eò, quòd hoc pertineat ad decentiam ſtatûs, & Maritus irrationabiliter ſit invitus. Hinc etiam poteſt cum Abigail moderatas eleemoſynas dare, ut Mariti converſionem impetret; vel ne DEUS illum puniat. Vaſq. Bon. Regin. & alii 10. contrà Con. &c. Vid. Dian. *p.* 2. *t.* 16. *R.* 23. & *p.* 5. *t.* 8. *R.* 34.

4. Uxor poteſt bona expendere, Marito abſente, vel fatuo: quia tunc ad illam ſpectat adminiſtratio domûs: Item: quæ acquirit ſuâ induſtriâ; Item: paraphernalia, hoc eſt: bona, quæ præter dotem Marito allatam, ſibi reſervavit. Trull. *l. c.* & cæteri commun.

5. Non peccat Uxor, ſubducendo aliqua, vel compenſationis causâ: ſi vir ſit prodigus: quia is tunc facit Uxori injuriam, partem ipſius profun-

dendo: vel pro victu, vestibus, cæterìsque sibi, vel familiæ necessariis, quæ mariti sæpe non intelligunt, & frustra ab illis peterentur. Bon. Trull. *l. c.*

6. Uxor, si ejus Pater, Mater, vel proles ex alio Matrimonio sit pauper, ità ut miserè secundùm statum suum vivant, & Maritus eis nolit succurrere, potest ex bonis suis propriis, vel etiam ex communibus (dummodo post mortem viri omnia computet in sua parte) eis subvenire; quia jure naturæ tenetur eos alere, & Maritus in id consentire Nav. Palaus. Less. *l.* 2. *c.* 12. *d.* 14. Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 34. ubi illam potestatem extendit ad fratres, sorores, quod,etiam Less. *l. c.* Trull. *l.* 6. *c.* 1. *d.* 9. judicant probabile.

7. Filius peccat graviter, invitis Parentibus notabilem summam accipiens, qualis non semper est secundùm Less. *c.* 12. si filius Patri prædiviti duos, vel tres, imò secundùm Sanch. quinque, vel sex aureos furetur: eò, quòd Parens sit minùs, invitus & filius sit aliquid Patris. Unde non tenebitur ad restitutionem, nisì fortè cohæredibus graviter noceat.

8. Si filius notabilem summám expendat in res turpes, aut vanas, contra voluntatem Parentum, ex pecunia sibi suppeditata ad usus honestos, putat Less. *c.* 12. *d.* 14. eum peccare mortaliter: etsi excuset à restitutione, si Pater rogatus facilè condonaturus putetur.

9. Si filius, v. g. Mercatoris, vel Cauponis administret bona Parentis, potest à Patre exigere salarium, quantum dare deberet extraneo, & si id impetrare non possit, vel exigere non ausit, po-

test

teſt clàm accipere. Ità probabiliter Laym. *l.* 3. *ſ.* 5. *t.* 4. *c.* 8. Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 66.

10. Etſi famuli ineſculentis, & poculentis, quæ domo exportant, aut divendunt, graviter peccent; quæ tamen ipſi domi conſumunt, in iis faciliùs (utì & Religioſi) excuſantur; cùm in his Dominus, aut Prælatus ſæpe tantùm ſit invitus: quoad modum accipiendi clàm, non quoad rem. Quod tamen timeri poſſet, ſi extraordinaria acciperentur. Laym. Eſcob. & Leſſ. *l. c. c.* 12. *d.* 8. *n.* 48. Ubi docet, quòd furta minima famulorum ex comeſtibilibus, quæ claudi non ſolent, non coaleſcant, ſi non ad vendendum, ſed ad comedendum tantùm accipiantur.

11. Cùm à gravi peccato furtum domeſticum non poteſt excuſari, tunc Uxor tenetur reſtituere ex paraphernis, filius ex caſtrenſibus, vel quaſi, vel, ſi ea non habet, poſt mortem Patris afferre in diviſionem hæreditatis, ſi quantitas rei ablatæ ſit valdè magna, nec Pater reſtitutionem tacitè, vel expreſsè dimiſerit. Famuli verò, ſi ſinè magna difficultate reſtituere non poſſint, jubeantur compenſare officiis, & obſequiis extraordinariis, quantùm poſſunt. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 1.

CAPUT II.

De Reſtitutione.

DUBIUM I.

Quid ſit Reſtitutio, & qui teneantur ad eam?

Reſp. 1. Reſtitutio eſt actus juſtitiæ ad ſalutem neceſſarius neceſſitate præcepti, quo reparatur

tur damnum proximo illatum per injuriam, ità ut radix restitutionis non sit quævis læsio proximi, v. g. contra charitatem, &c. in quibus non habet jus, quod violetur; sed ea tantum, quæ est contra justitiam, in qua propriè injuria infertur, hoc est: læditur aliquod jus proximi, quod is habet in re, vel ad rem, in qua damnũ patitur. Quod variis modis fieri potest. v. g. furando, defraudando rẽ alterius negligenter custodiendo, occidendo, mutilando, detrahendo honorem, convitiando, & similibus,

Resp. 2. Ex data responsione patet: teneri ad restitutionem eos, qui intulerunt injuriam damnosam. Hæc autẽ est duplex, scilicet materialis ut v. g. cũ quis alienam destruit, accipit bona fide, vel retinet, id est: probabaliter judicans sibi licere, vel esse suam: & formalis; quia quis rem alienam destruit, accipit, vel retinet, mala fide, id est: cùm sciat, vel scire possit, ac debeat, id sibi non licere & rem non esse suam. V. Laym *l.* 3. *t.* 2. *c.* 1. Less. *l.* 2. *c.* 7. *d.* 6. Bon. *d.* 3. *q.* 1. *p.* 6. Unde resolves.

1. Qui injuriam intulit, ex qua alteri nullum est damnum secutum, ut si adulterium commisit, sinè damnificatione alterius, non tenetur in conscientia ad restitutionem; cùm hæc sit reparatio damni: potest tamen à judice cogi ad satisfaciendum pro injuria.

2. Quisquis intulit injuriam damnosam, etiam materialem tantùm, tenetur restituere, sed nonnisì id, quod ex alterius re adhuc habet, vel quô ex ea factus est ditior.

3. Qui intulit injuriam, formalem, sive rem adhuc

huc habeat, five non, tenetur restituere, & quidem tantum, quantum est damnum secutum. An verò sufficiat culpa venialis, controvertunt Authores, & sententia utraque probabilis videtur, ac in praxi tuta; saltem quando non commodè potest restituere. V. Auth. cit. & Laym. *l. 3. t. 2.* Less. *l. 2. c. 7. d. 1. n. 27.* C. Lugo. *disp. 8. sess. 5. num. 56.*

DUBIUM II.

An qui cooperantur ad damnum alterius, teneantur ad restitutionem?

Resp. Tenentur omnes illi, qui quoquo modô sunt causa influens, & efficax damni secuti, ac, qui ex officio, & obligatione justitiæ obligati cavere damnum, non caverunt. Ità communiter Doctores. Unde concludunt: teneri ad restitutionem comprehensos sequentibus verbis:

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans. mutus, non obstans, non manifestans

patet ex sequentibus Casibus.

1. Tenetur ad restitutionem mandans, sive expressè mandet, sive dictô nimirum, vel facto, ex quo v. g. famulus colligat, hero gratum fore, si faciat: non autem tenetur, qui ratum tantùm habet opus suo nomine factum: utì nec mandans si ante executionem mandatum retractet, idque Mandatario innotescat: quia tunc non est vera causa. Mol. Less. *l. 2. c. 3. d. 3.* Fill. *t. 32 n. 54.*

2. Tenetur item consulens, aut precibus, ac promissionibus ad damnificationem inducens. A) Quòd si tamen ante executionem consilium suum retra-

ctet

A) Innnoc. XI damn. Prop. XXXIX *Qui alium*

ctet, & quantum poteſt, contrarium ſuadeat, etſi non perſuadeat, probabile eſt excuſari à reſtitutione; maximè ſi eum, cui damnum paratur, moneat, ut caveat. V. Bon. & Tan. 2. 2. *d.* 4. *q.* 6. *dub.* 14. Sà v. *conſilium*, & Dian. *tract.* 2. *miſc. reſ.* 18. *& t.* 5. *reſ.* 83.

3. Tenetur item, qui ſuo conſenſu, calculo, vel ſuffragio, eſt cauſa efficax damni. Leſſ. *d.* 3. *n.* 23. Fill. *t.* 32. *c.* 1.

4. Item: Palpo, ut qui laude, adulatione, vel exprobratione ignaviæ, alitérve alium ad damnum inferendum excitat, animat. Leſſ. Fill. *loc. cit.*

5. Item: qui inferenti damnum præbet recurſum, illum receptat, illius furta, aut inſtrumenta occultat, vel ea emendo rapinas fovet, &c. *ibid.* Hi enim omnes, utì & is, cui res furtivæ traditæ ſunt in cuſtodiam, tenentur (non manifeſtato fure) reſtituere domino. Et ſic peccare eos, qui à ſartoribus emunt fragmenta panni, ſeu veſtium, docet Villalob. apud Dian. *p.* 4. *t.* 4. *R.* 176. licèt ibid. Sanch. excuſet eos, qui iſta emunt à ſartoribus Magiſtris, eò, quòd his plerumque detrahatur plus à juſta mercede, quàm mereantur iſta fragmenta, ideòque licitè ea retineant. Neque hìc à peccato excuſari Caupones, qui à filiisfamilias acceptant pecunias, aliàsve res Parentibus ſurreptas, notat Laym. *lib.* 3. *tr.* 2. *c.* 5. Bonac. &c. Qui verò poſt delictum ipſum reum juvat ad fugiendum

(non

movet, aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad reſtitutionem iſtius damni illati.

(non concurrendo ad delictum) non tenetur restituere, modò non det illi spem refugii in posterum: Tum quia non est causa damni: Tum quia reo licet fugere, ùt infrà dicetur. *lib. 4. c. 3. d. 7.*

6. Item: Participans de præda, aut quoquo modo cooperans: ùt agens excubias, applicans scalas, parans instrumenta, conficiens literas, &c. in bello iniquo tormenta advehens, &c. Excusantur tamen (modò actio per se non sit mala) qui ea non sponte, sed justo metu coacti faciunt. v. g. cùm rustici, furto à solis militibus facto, coguntur eorū prædas avehere, vel pecora abigere, Less. *l. 5. n. 19.*

7. Item: tenentur causæ, quæ privativè ad damnum alterius concurrunt; nimirum mutus, sive non clamans, cùm potest: aut non obstans, non manifestans, sed tunc tantùm, quando tales ex aliquo pacto, vel officio, vel stipendio, &c. tenentur, ex justitia damnum cavere. S. Th. *2. 2. q. 62. a. 7.* Sic Princeps, Magistratus, belli Dux tenentur ad restitutionem damnorum, quæ à feris, latronibus, militibus, ob ipsorum culpabilem negligentiã, dantur. Itẽ: Consiliarii, Canonici tacentes, absentantes se, non impedientes iniquam constitutionem, vel electionem. Item: Tutores, Administratores bonorum, &c. non impedientes damna Pupillis, Minoribus, Ecclesiis provenientia. Item: Custodes montium, vinearum, sylvarum, agrorum, piscinarum, qui damna non impediunt vel facta non manifestant. Mol. *d. 116.* Fill. *t. 32. c. 2. q. 12.* vide suprà *l. 3. t. 3. c. 2.* Item: Principes, & Domini Territoriorum, si sciant vias publicas infestari prædo-

prædonibus, &, cùm possint, non impediant, tenentur mercatoribus, & cæteris viatoribus damna, quæ ab istis accipiunt, compensare. Dian. *p. 8. t. 7. R.* 38.

8. Supradicti non tenentur ad restitutionem, quando non fuerunt causa efficax damni; ùt v. g. si fur, homicida non fuìt efficaciter motus mandatô, consiliô alterius, sed nihilominus absolutè erat facturus. Item: si v. g. in Capitulo alii ante te dederint suffragium, ità ut videas, te nihil impetraturum, etsi neges; tunc enim non teneris restituere, licèt pecces, pro qualitate damni, addendo tuum, vel mandando, consulendo, &c. Bon. *l. c.*

9. Probabile est, non teneri supradictos, si non sit moraliter certum, eorum mandatum, consilium efficaciter influxisse: quia in dubio melior est conditio possidentis, præsertim circa materiam justitiæ Less. *t. 3. d. 4.* Bon. *q. 2. p. 4.* Dian. *t. 5. misc. R.* 64. Tan. 2. 2. *d. 4. q. 6. d.* 14.

10. Nec tenentur, si efficaciter tantùm concurrant ad circumstantias, & modùm actûs damnosi, v. g. si quis tantùm impellat alium, ut citiùs, vel animosiùs, hoc, vel illo loco vel modo noceat vid. Laym *l. 2. f. 5. t. 2. c. 5.*

11. Nec tenetur, qui deliberatè volenti inferre magnum damnum, suadet, ut minus eidem inferat, quia tunc utiliter alterius negotium gerit. Dico eidem, quia non licet impedire damnum unius cum injuria alterius.

12. Non tenetur item (contra Navar. Ang. &c.) Confessa-

Confessarius, etsi ex officio confessiones audiat, ut Parochus; &c. si ex negligentia, vel ignorantia pœnitentem non moneat, aut obliget ad restitutionem: quia, etsi ex officio teneatur benè instruere pœnitentem, ideòque peccet graviter omittendo, quando est necessarium; non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium, quasi ex justitia debeat ejus damnum cavere, aut procurare, ut hoc ei compensetur. Secus tamen dicendum videtur, si positivè restitutionem impediat ex malitia; imò etiam ex ignorantia crassa: vel culpa lata: quia tunc consiliô suô est causa efficax damni. V. Less. & Bon. *d.* 1. *q.* 2. *p.* 11. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 7. & infrà *l.* 6. *t.* 4. *c.* 2. *dub.* 5.

DUBIUM. III.

An supradicti teneantur singuli restituere in solidum, & quo ordine?

Resp. Cùm plures damnificantes, vel seorsim singuli rem suam agere possint, vel conjunctim, atque alii aliis plus, minùsve in damnum influere, hinc ex tali ordine, & mensura influxus, ordo, mensura restitutionis desumenda est. Ità communiter Doct. Unde resolves.

1. Si plures absque consensu, quisque per se seorsim, & casu concurrant ad damnum, singuli non plus tenentur restituere, quàm quod quisque per se damni intulit. Laym. *l.* 3. *tr.* 2. *c.* 6.

2. Si plures cum consensu, & se invicem juvantes id fecerunt, singuli in solidum tenentur restituere totum damnum: quia singuli sunt causa totius

tius damni, cùm unus juvet alterum, & procedat ex confidentia, quam habet in auxilio aliorum. Unde si unus eorum restitutionem fecit, potest à reliquis, nimirum à principali totum, aut, si is nolit, à reliquis pro rata singulorum repetere. Bonac *de rest. d.* 1. *q.* 2. *p.* 11. ex Vasq. Molin. Fill. &c.

3. Quòd si actio damnificans fuit lucrativa, & apud aliquem ex cooperatoribus res ablata adhuc existat, aut is eam mala fide absumpsit, tenetur is primô locô restituere ipsam, vel æquivalens, & si ille non faciat, reliqui. Less. *l.* 2. *c.* 3.

4. Si actio damnificans non fuit lucrativa, ùt quia res periit, & destructa est, ùt fit v. g. in combustione, mutilatione, detractione; tunc ante alios primò tenetur restituere, qui mandavit, vel qui causa fuit primaria, vel executor primarius; ùt in bello Princeps, & Dux; & si is non sit facturus, vel quia non potest, tenentur reliqui, v. g. cæteri milites. Quod etsi de militibus speculativè verum sit, practicè tamen ii excusantur per accidens: tum quia non possunt totum restituere: tum quia dominorum voluntas non est, nec exspectatio, ut plus restituant, quàm partem suam ideòque, si hanc possunt, ad id tenentur: uti &, si quid adhuc reliquum habent ex iniquo, Laym. *l.* 3. *t.* 2. *c.* 6. *n.* 5. ex Cajet. Mol. &c. Imò Bon. *de rest. d.* 1. *q.* 2. *p.* 10. *n.* 13. ex Nav. *c.* 17 Vasq. Less. *d.* 4. *num.* 37. dicit militem gregarium, qui alios non induxit, non teneri ad restitutionem totius damni illati à toto exercitu, sed tantùm pro sua parte. V. suprà *t.* 4. *c.* 1. *d.* 5. *art.* 3.

5. Si

5. Si damnum passus condonet restitutionem principali damnificanti, etiam minùs principales liberantur: non autem vice versa; quia ruente principali, ruit accessorium, non contrà. Vid. Laym. *l. suprà cit.*

DUBIUM IV.

An teneatur restituere, qui alium impedivit à consecutione alicujus boni?

Resp. Attendendum, an lædatur jus alicujus, quod à natura, legè, vel aliter habeat: & an per vim, fraudem, calumniam, & mendacia quis alium impediêrit: num verò aliter. Inde enim apud Laym. *l. c.* Bon. *q. 2. p. 12.* resolves sequentes casus.

1. Qui alterum impedivit à consecutione rei debitæ ex justitia, tenetur ad restitutionem. Less. *c. 12. dub.* 18. Fill. *t 32. c. 3. q. 12. n. 72.*

2. Si res non erat debita ex justitia, sed conferenda ex libera voluntate, tunc qui sinè vi, fraude, & calumnia collatorem inducit, ùt v. g. officium, vel legatum, beneficium Ecclesiasticum, & similia dona gratuita non conferat, cui apud se constituerat, aut qui petierat, sed vel nulli, vel alteri etiam minùs digno; etsi sæpè is possit graviter peccare, præsertim si id ex odio, vel alio malo fine faciat; non tamen tenetur ad restitutionem. Azor. *3. p. l. 4. c. 9.* Vas. Sà Bon. *p. 12.*

3. Si in re prædicta ex libera voluntate conferenda, aliquis per vim, fraudem, vel calumniam Collatorem induceret, ne ei daret, aut eum à petitione (cùm quivis habeat jus petendi) aut à

consecutione talis rei, per vim, fraudem, calumniam, vel mendacium impediret (cùm etiam quivis jus habeat, ne iniquè impediatur) is teneretur ad compensationem damni arbitriò viri prudentis juxta certitudinem, vel probabilitatem, qua alter tale bonum alioqui assecuturus fuisse existimaretur, dummodo tamen eo sit dignus: nam, si indignus est, non tenetur ad restitutionē nisi famæ, si eam fortè læserit. Less. *l.* 2. *c.* 12. *d.* 18. Mol. *t.* 1. *d.* 135. Sà v. *Restitutio* *n.* 221. Vid. Bon. *l.* *c.*

DUBIUM V.

Cui, vel quibus restituendum?

Resp. Attendendum ad naturam justitiæ, & quis damnum patiatur, quidve ratio, & leges ferant communiter. Vide Less. & Laym. *hìc* *c.* 9. Unde resolves.

1. Quando bona restituenda, sive debita quæcunque, sunt incerta, hoc est: cùm cui debeantur, ignoras, aut adire non potes, aut illi restituere, tunc si ea habeas sinè delicto, ut si invenisti, vel à mercatore, v. g. per errorem accepisti duas ulnas panni pro una, & jā is discessit nec scis quò abiêrit, teneris adhibere aliquam diligentiam inquirendi, post quam, si spes non sit sciendi dominum probabile est, quòd non tenearis ea dare pauperibus (licèt ità plerique cum D. Thoma sentiant, & sit magis pium, ac practicè suadendum) sed possis tibi retinere, ùt docet Petrus Navarrus quem sequitur Laym. hìc & Less. *l.* 2. *c.* 14. *dub* 7. *num.* 48. idque Dian. *p.* 2. *t.* 3. *misc.* R. 5. dicit esse

cit, esse tutum in praxi. Si verò ea habeas ex delicto ùt furto, usura &c. teneris ea restituere pauperibus, vel Ecclesiæ, hospitali, &c. quia debet tunc fieri restitutio meliori modo, quo potest, ut saltèm, cum corpori Domini non prosit, prosit ejus animæ, dum in pauperes expenditur. Ità communiter Doctores, ùt videbis apud Laym. *hîc.*

2. Qui multis minutis furtìs, v. g. olei, panís, vini, &c. damnum intulit multis civibus, eum teneri restituere, non pauperibus, sed ipsis civibus (minoris deinceps vendendo, aut majore mensura, donec veniatur ad æqualitatem) dicit Mol. At Vasq. & Escob. dicunt esse probabile, quòd possit dare pauperibus, civitatis ejusdem. Hic iterum considera A)

3. Quando bona sunt certa, ordinariè restitui debent possessori justo à quo accepta sunt, vel cui damnum illatum; etsi is non sit immediatus Dominus. Unde quod acceptum est à depositario, commodatario, conductore, custode, administratore, debet non Domino, sed ipsis restitui: quia alioqui ipsis fieret injuria, si jure possessionis, detentionis, custodiæ, aut utilitatis spoliarentur; & damnum, atque lucrum cessans compensari deberet.

4. Excipitur tamen hinc: 1. Si horum nihil interesset, ut si sinè illorum damno, infamia, Domino restitueretur. 2. Si probabiliter ipsi putarentur rem absumpturi cum injuria Domini; quo modo bona Ecclesia non Prælato dissipatori, sed

S potius

A) Vid Inn. XI. dam. Prop. XXXVIII. *pag.* 260.

potiùs Capitulo restituenda sunt. Item: accepta à filiofamilias, pupillo, furioso, uxore, religioso; si sint ex iis bonis, quorum administratio ipsi non competit, plerùmque restituenda sunt Patri, Tutori, Marito, Prælato. Sic etiam, si bona alicujus publicata, & fisco addicta sint: tunc enim depositum, & similia debita, fisco debent reddi.

5. Cùm quis, ignoratô Dominô, cui restituendum erat, non præmissâ aliquâ diligentiâ pauperibus distribuit, non satisfecit, Domino postea comparenti: secùs, si diligentia sit præmissa. Vid. Less. *lib. 2. cap. 14. dub. 3.*

6. Cùm Dominus quidem scitur, sed ei mitti non potest sinè sumptu, tunc, si res malè accepta est, tenetur restituens aliquas expensas ex se facere; si autem bene accepit, non nisì expensis Domini; Quando nullo modô potest mitti, expectandum est ad tempus, & si adhuc non sit spes, reputatur debitum incertum. Tol. *l. 5. c. 24.*

7. Cùm quis accepit rem alienam à possessore bonæ fidei, putante rem esse suam, cùm non sit, tum, siquidem intervenerit aliquod justum pactum, ut depositi, commodati, pignoris, &c. illi restituendum est, non Domino; qui tamen ex charitate monendus erit, si id ei profuturum putetur, sinè alterius graviore incommodo, infamia, &c. Vasq; Azor. *p. 3. l. 4. c. 3. q. 2.* Si autem aliter accepta est, tunc verò suo Domino restitui debet, si eum novisti, & absque incommodo fieri possit.

8. Quando à furè, vel alio venditore quis emit, sive

sive mala, sive bona fide rem furtivam, tenetur restituere Domino, non furi. Ità communiter Molin. Regin. *tom.* 1. *l.* 10. *c.* 5. *n.* 40. Toletus tamen *l.* 5. *c.* 17. Sylv. Ant. Mald. *in* 2. 2. *tit.* 4. *cap.* 3. *dub.* 2. probabiliter sentiunt posse reddi furi, ut ab eo pretium suum recuperet: quia non constituit rem pejore loco, quàm antè fuerat; & consequenter ipse non infert Domino damnum. Quod Nav. Trull. *l.* 7. *c.* 11. *d.* 4. admittunt cum hac limitatione; si mox, & non post longum tempus contractum rescindat, vel si certò sciat, furem redditurum rem Domino, vel si Dominus rei si mortuus, aut absit, ità ut conveniri non possit. Quòd si autem pretium suum recuperare non possit à venditore, tenetur reddere Domino, & sibi damnum adscribere. Quòd si porrò sciens rem esse furtivam, emat eo fine, ut invento vero Domino restituat, tunc si emit parvò pretiò, tenebitur id ei Dominus refundere, cùm utiliter ejus negotium gesserit: secùs autem, si pretium esset ferè æquale rei: tunc enim sufficit refundere ad arbitrium viri prudentis tantum, quantum videtur meritus rem Domini utiliter redimendo. Vide: Less. *l. c. c.* 14. *d.* 3. Dian. *p.* 2. *t.* 3. *Res.* 5.

9. Si bona fide rem alienam, v. g. equum emisti ab altero, v. g. Petro, & vendidisti tertio v. g. Paulo, & postea cognoscatur esse Joannis, eòque repetente à Paulo, Paulus repetat pretium à te, existimat quidem probabile Nav. & Dian. *p.* 1. *t.* 8. *R.* 68. non teneri te Paulo id reddere, si

 in nul-

in nullo factus sis ditior) sed sufficere, si tuam actionem, quam habes in Petrum, ei cedas. Verùm Sotus, Salon. Less. Sayr. Bon. *de rest. q.* 4. *p.* 2. rectiùs docent: teneri te, exigente Paulo, contractum rescindere, & pretium restituere: tum quia vendidisti rem vitiosam: tum quia teneris de evictione emptori, nec eum potes remittere ad illum, cum quo nihil habet negotii. Quòd si tamen Paulus, cùm possit, tibi non restituat equum, sed Joanni, & hoc ipso impediat, quò minus pretium tuum possis recuperare, nec tu teneris ei pretium ab ipso acceptum restituere. Bon. Less. &c. Vid. Trull. *c.* 11. *d.* 31.

Quæres, Cui restituendi, sive dandi sint thesauri, & alia inventa, quæ habentur pro derelictis?

Resp. Quando nullius domini sunt, jure naturali, & gentium, fiunt primò occupantis. Potest tamen per consuetudinem, & leges, aliter quid ordinari, quod servandum est. De quo v. Less. *l.* 2. *c.* 5. *d.* 10. Laym. *l.* 3. *t.* 1. *c.* 5.

Quæres 2. An, & cui restituenda, quæ capiuntur venatione justè prohibita.

Resp. Id æstimandum partim ex jure naturæ, partim ex consuetudine, & legibus, ac juribus particularibus, ùt vid. apud Laym. *l. c. lib.* 3. *t.* 1. *c.* 5. *n.* 14. & Less. *c.* 8. *d.* 9. & Sa, v. *venatio.* Ex quibus resolvitur hic casus.

Venator iniquus tenetur restituere saltem damna, quæ segetibus, fructibusque infert.

DUBIUM. VI.

De rebus, quæ debent restitui.

AR.

ARTICULUS I.

Quid debeat restitui ab inferente injuriam materialem tantùm, sive à possessore bonæ fidei?

Respond. Qui bona fide damnum intulit, aut possidet aliquid, de quo postea meliùs cognoscit, tenetur, ne incipiat esse possessor malæ fidei, & detinere alienum, id tantùm, & non plus restituere, quod ex ea re ipsi superest, unà cum ejus fructibus, si existent, vel quatenus inde factus est ditior; præterquam si dominium sibi comparavit per legitimam præscriptionem. Ita communiter Doctores Mol. Sanch. Less. *l.* 2. *c.* 6. Bon. *d.* 1. *q.* 1. *p.* 1. Laym. *l.* 3. *t.* 2. *c.* 2. Unde resolves.

1. Si vestem v. g. bona fide donatam à fure, aut alio portâsti, & ferè attrivisti, ac postea dominus compareat, teneris eam, aut æqualem ei restituere, & insuper persolvere, quantum attrita est, si aliàs vestem æqualis valoris attrivisses; si autem eam amisisti, aut ablata tibi est, &c. ad nihil teneris. Bon. *l. c.* Laym. *n.* 1. V. Trull. *l.* 7. *c.* 11. *d.* 1. Si autem res, quam à fure, bona fide accepisti (sive donatione, sive emptione) sit usu consumptibilis, éamque cum tuis miscuisti, ità ut discerni nequeat; etsi deinde deprehendas furtivam fuisse, non teneris restituere. Navar. Sylv. Less. Bonac. *d.* 1. *q.* 3. *p.* 1. quia per istam commixtionem bonâ fide factam, est in te translatum dominium, ùt colligitur *L. Si alieni nummi, ff. de solut.* Neque est ratio, cur hæc potiùs, quàm illa pars censeatur aliena; atque adeò periit obligatio realis, & tantùm manet personalis in ven-

ditore. Vide Dian *p. 4. tr. 4. R. 66.* Trull. *l. 7. c. 11. d.* 3. Lesſ. *l. 2. c.* 20. *d.* 18. ubi addit: eſſe valde probable, jurìque naturæ conforme, quòd verus dominus rei illius ablatæ, & permixtæ (quamdiu totus cumulus exſtat) retineat jus in re, ut ex iſto cumulo ſibi ſatisfiat ante alios, imò poſſit ex eo occultè accipere.

2. Milites bona fide militantes, intellectâ poſtea belli injuſtitiâ, id tantū reſtituere debent, quod adhuc habent ex præda, & quo facti ſunt ditiores. Bon *l. c.*

3. Qui bona fide per inculpatam ignorantiam celebravit contractum, quem poſtea uſurarium eſſe cognoſcit, non plus tenetur, quàm factus eſt ditior. Vide Laym. *l. 3. tr. 2. c.* 3.

4. Poſſeſſorem bonæ fidei, ſi adhibitâ diligentiâ inclinet in eam partem, quòd res non ſit ſua, teneri aliquid reſtituere juxta inclinationem docet Con. *d.* 3. *dub.* 10. *n. 39.* At Palaus *t. 1. d. 2. p. 2. n. ult.* putat: ad nihil teneri: quia poſſeſſio contrariis rationibus non convincentibus præponderat. Idem docet Vaſq. apud Eſcob. *t. 2. c. 3. n. 154.* Dian. *p. 4. t. 3. R. 24. & 26.* Si neglexit inveſtigare veritatem, & deinde ſciri non poteſt, dicit Palaus *l. c.* ad nihil teneri.

5. Si bona fide rem vendidiſti donô tibi datam, teneris reſtituere pretium: quia factus es locupletior: & ſatis debet eſſe tibi, non habere minus, quàm antè. Quòd ſi tamen apud alterum res eſt, is reddere tenetur. *ibid.* & Vaſq. *c. 9. §. 2.* Mol. Leſſ. *l. 2. c. 14. d.* 3.

6. Si bona fide rem ipſe emiſti, & vendidiſti abſque

absque lucro, nihil teneris restituere, sed solus is, apud quem res est Molin. *loc. cit.* Less. *lib.* 2. *cap.* 14. *d.* 1. contra Vasquez, &c.

7. Si rem alienam bona fide donâsti, non donaturus aliam, si hanc non habuisses, ad nihil teneris: quia non es factus ditior; secus, si aliam donaturus fuisses (quia tunc parcendo tuæ, factus es ditior) vel si aliquid accepisti in remunerationem. Bonac. Trull. *l.* 7. *c.* 11. *d.* 1.

8. Si aliena re lucratus es tanquam instrumento, v. g. frumentum alenum aliò deportatum vendidisti; vel pecuniam alienam negotiationi exposuisti, non teneris illud lucrum restituere; quia non est fructus rei alienæ, sed tuæ meræ industriæ: tales enim fructus dicuntur meræ industriæ, quos ipsa natura ex se nullo modo gignit, sed tantùm concurrit, ut instrumentum operantis. Laym. *l.* *c.* *n.* 3. ex S. Thom. &c.

9. Fructus omnes rei, sive ii sint merè naturales, hoc est, qui vix ullo hominum labore egent, ùt fœtus animalium, arborum, herbæ, & gramina; sive sint simul industriales, sive mixti; hoc est, ad quos æquè, aut magis hominum labor cum natura concurrit, ùt v. g. segetes, & quæ serendo gignuntur; item vinum, oleum, lana, &c. quò etiam referuntur pretia locationis domorum, jumentorum, &c. qui fructus civiles appellantur, hi, inquam, fructus rei, si percepti, & exstantes sint, domino restitui debent, deductis tamen expensis propriis, & æstimatione laboris. Et quidem pretium locationis ex re aliena debet domino restitui, licèt

tui licèt is rem, ſi penes ſe habuiſſet, non fuiſſet locaturus. V. Laym. *l.c.* Si tamen fructus iſti reales bona fide poſſeſſi fuerint tempore à lege præſcripto ad uſucapiendum illos (quòd ſi adſit titulus, eſt biennium inter præſentes, inter abſentes quadriennium. ſi autem non adſit titulus, anni *30.* cum bona fide) non ſunt reſtituendi; quia uſucapio transfert dominium. Salon, Trull. *l.* 7. *c.* 11. *d.* 3.

10. Si à fure accepiſti (ſive bonâ, ſive malâ fide) rem uſu conſumptibilem, v. g. vinum, oleum, triticum, cum propriis, ipſius furis rebus permixtum, ita ut diſcerni non poſſit, non teneris reſtituere, ſi fur ad reſtituendum ſit potens: quia fur per commixtionem iſtius rei cum propria, acquiſivit ejus dominium, atque adeò illud tanquam verus ejus dominus potuit transferre. Nav. Sanch Leſſ. Bon. Trull, *l.* 7. *c.* 11. *d.* 3. Vid. Dian. *p.* 2. *tr. miſc. R.* 40.

ARTICULUS II.

Quid debeat reſtitui ab inferente injuriam formalem, ſeu malæ ſidei damnificatore, ſeu poſſeſſore?

Reſp. Id juxta ſupradicta æſtimandum à quantitate tum juris, quod alter habet, tum damni, quod injuſtè infertur, cui æquale reddi debet, niſi aliud de damnificati mente, & conſenſu rationabiliter præſumatur. Unde reſolves.

1. Si damnificatus habeat jus in re, in qua damnum eſt paſſus, reſtitutio ei facienda eſt in ſolidum; ſi autem tantum habeat jus ad rem, reſtitutio

stitutio facienda est pro quantitate juris, consideraratis circumstantiis: quia non debetur solidus valor rei, quæ expectabatur: cùm tantùm sit in spe, & multis modis possit impediri.

2. Qui in loco publico suæ civitatis contra justam prohibitionem pascit, vel ligna cædit, non tenetur ad restitutionem, nisi communitati graviter nocuerit, v. g. stirpes incidendo, arbores ædificiis idoneas sternendo: quia rationabiliter præsumitur mens Reipub. non esse, suis membris usum publicorum locorum rigidiùs prohibere, quàm sub mulcta solvenda, casu quo deprehendantur.

3. Gravius tamen peccaret, & teneretur ad restitutionem, si quis pasceret in loco alicujus privati; etsi etiam hìc præsumi aliquando possit de consensu domini, qui sæpe non intendit, ut fiat restitutio, sed ut deprehensus pœnam luat.

4. Qui venantur, vel piscantur in locis alteri locatis, vel aliàs prohibitis (saltem si ea conclusa, vel circumsepta non sunt) non peccare mortaliter, nec teneri ad restitutionem docet Dian. ex Less. Dicast. &c. *p. 9. t. 9. Res. 39.* contra Bon. &c.

5. Etsi probabilius sit, & in praxi communiter tenendum, peccari mortaliter, circa vectigalium fraudationem, ex eaque oriri obligationem restitutionis: non omninò tamen improbabiliter id alii quidam negant, eò quòd consuetudo interpretetur non esse mentem legislatorum ad aliud obligare, quàm ut deprehensi mulctentur. Vid. Nav. *c. 23.* Sa, v. *Gabella.* Bonac. *q. 9. p. 4. n. 5.* ex Nav.

Fill.

Fill. *t.* 28. *n.* 114. Leff. Mol. *d.* 9. Dian. *tr. de leg. Ref.* 19. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 8. *num.* 4 & 5. vide etiam Dian. *p.* 1. *t.* 11. *Ref.* 38. & *p.* 2. *t.* 17. *R.* 38. ubi ex Cajet. Med. Soto, &c. docet, non esse negandam absolutionem pœnitenti qui defraudavit gabellas, seu vectigalia imposita rebus iis, quæ emuntur non ad negotiationem, sed ad usus proprios, vel familiæ necessaria, v. g. pani, carnibus, piscibus, frumento, oleo, &c.

6. Cæterum ordinariè injustus, seu malæ fidei damnificator, aut possessor, tenetur non tantùm restituere rem ablatam, & fructus perceptos (exceptis suis expensis, & industriâ) sed etiam sarcire damnum emergens, & lucrum cessans, cùm verè sit injusta causa talium damnorum. Unde, si Dominus, re sua retenta per culturam, vel negotiationem percepturus fuisset ex agro suo, aut pecunia centum florenos, & alter parū, vel nihil, debet is domino suo satisfacere pro centum illis florenis: quamvis communiter soleant domini plurimùm remittere, si res componatur. Layman, *l.* 3. *tr.* 2. *c.* 4. *n.* 7.

7. Si res aliena, dum injustè detinetur, crescat ut pretium ejus augeatur, domino crescit, ac proinde id ei præstari debet. Vid. Laym. *hic lib.* 3. *t.* 2. *cap.* 4.

8. Si res aliena, dum injustè detinetur, pereat aut deterior fiat, idque casu, vel justa hostium incursione, vel naturaliter, & certum sit apud dominum æquè perituram fuisse, non tenetur alter restituere: quia nihil novi detrimenti domino apud

furem,

furem, v. g. accidit, quod non apud ipsum. Si verò non fuisset peritura apud dominum, vel saltem nonnisi per injuriam, tunc injustus detentor adhuc tenetur ad restitutionem, licèt sine culpa sua res perierit Laym. *tr.* 2. *c.* 4. *n.* 2.

9. Si res aliena apud iniquum detentorem pereat, idque ipsius culpâ, aut quia is absumpsit, alteri donavit, destruxit, &c. etiamsi domino relicta, fuisset certò peritura, nihilominus tenetur pro ea domino satisfacere, ùt est communis apud Laym. *l. c.* Less. &c.

10. Qui fingens se pauperem, vel alium, quàm est, extorsit eleemosynam, non tenetur restituere, si parva fuit, qualis ostiatim mendicantibus datur; secùs, si fuit magna; tunc enim, quia subintelligitur conditio hæc (si pauper est) tenetur restituere secundùm Molin. danti; secundùm Palaum vel danti, vel aliis pauperibus, V. Escob. *t.* 3. *E.* 2. *c.* 6. *n.* 109.

11. Qui in extrema necessitate consumpsit, quod antè acceperat commodatum, conductum, vel precarium, non tenetur restituere: quia nec ratione rei acceptæ, cùm ea nec in se, nec in pretio exstet; nec ratione acceptionis, cùm jure eam consumpserit, nec ratione contractûs, cùm hic non obliget, nisi re pereunte tuâ culpâ. Less. Hurt. Trull. Dian. *p.* 5. *t.* 8. *R.* 10. Imò probabiliter ne id quidem, quod ante illam necessitatem erat furatus, & in ea consumpsit: quia furtum illi non ademit jus, quod ad rem in tali casu habebat. Con. Pal. Hurt Dian. *l. c. R.* 8. contra Less. & Valq.

sicut neque si in ipsa necessitate accepisset, & consumpsisset. Dian. *l. c. R.* 9. ex Azor. & 6. ali contra Less.

ARTICULUS III.

An, & quid debeat restitui pro injuria illata corpori, v. g. per mutilationem occisionem, &c.

Resp. Injustus occisor, mutilator, in conscientia tenetur tantùm restituere pro damnis bonorum fortunæ, quæ ex tali occisione, vulnere, &c. directè ab eo causata sunt, juxta prudentis arbitrium: præcisè autem pro vita, membro, vel cicatrice nihil tenetur restituere secundùm rigorem cùm sint bona altioris ordinis, quæ pecuniâ æstimari non possunt. Ita contra Sotum, Sylv. &c probat Less. *l. 2. c. 9. d. 23.* V. Laym. *l.* 3. *t.* ; Unde resolves.

1. Qui occidit ebrius alium, si ebrietas non fuit culpabilis, & voluntaria, vel licèt fuerit talis si tamen homicidium vel non prævidit, vel diligentiam debitam adhibuit ad cavendum, non tenetur ad restitutionem: tenetur autem, si prævidit & non cavit. Bon. *d. 2. q. ult. §. 2. p.* 1.

2. Qui occidit Cajum, putans esse Titium, tenetur ad restitutionem; quia actio ista est Cajo injuriosa Bon. *l. c.* ex commun.

3. Si læsus ante mortem omnia remisit, ad nihil tenetur occisor: quia filiis non fit injuria in bonis, nisi quatenus læduntur in patre contra ejus voluntatem (volenti enim non fit injuria) ergo sicut per eum jus acquirunt, sic etiam amittunt: etsi non rectè faciat parens, si filii valde egeant Less. *l. 2. c. 9. d. 26.*

4. Etsi

4. Etsi præcisè pro vitâ, membro, occisione, on sit obligatio restituendi: per sententiam tamen idicis cogitur injurians satisfacere pro injuria.

5. Consilium est, ut Confessarius pro his injunat eleemosynas Missas, pro salute occisi.

6. Si occisus, vel mutilatus fuerit servus, vel nimal, tunc etiam pro vita, & membris facienda st restitutio: quia horum vita pretio æstimatur; c proinde tantum debet restitui, quanti potuiset vendi, & pro mutilatione, vel cicatrice, quanò pluris venderetur.

7. Pro expensis funeris nihil restituitur; quia ile aliquando faciendæ tandem fuissent: Nisi fortè ccasione illatæ necis, v.g. extra patriã, majores fieri portuerit.

8. Restitui debent impensæ factæ in curationem, medicamenta vulnerati, vel occisi. Fill. *t. 32.* . *8. n.* 202.

9. Item lucra, quæ ex mutilatione, vel vulneratione cessârunt; non quidem tam in solidùm, c si de facto essent acquisita, sed pro majore, aut ninore spe, quam læsus habuit illa acquirendi. V. Trull. *lib. 7. cap.* 8. *d. 3.*

10. Si homicida à Magistratu plectatur, verius st adhuc teneri ad damna sarcienda, cùm morte ua tantùm satisfaciat justitiæ publicæ, non hærelibus occisi. Qui tamen, cùm plerumque aliud on exigant, videntur esse contenti, ac proinde æredes homicidæ ad nihil tunc teneri. Fill. *l. c.* . 214.

11. Debet autem restitutio fieri tantùm parentibus

bus interfecti, filiis, & uxori: quia hi soli directè læduntur; cùm moraliter censeantur una persona cum occiso. Nisi tamen occiderit animo etiam nocendi aliis: nam tunc, etiam his restituere teneri, dicit Card. Lugo *de just. d.* 11. *n.* 8. ex Less. V. Trull. *l. c. d.* 4.

12. Etsi probabile sit, deberi etiam restitutionem creditoribus occisi, si quod damnum illis ex cæde obvenit; contrarium tamen etiam probabile (saltem secundùm limitationem casus præcedentis) est; cùm occisio illa non sit directè causativa illius damni. V. Laym. *l. c. n.* 4.

13. Non tenetur occisor aliquid eis restituere, quos occisus alebat ex liberalitate; quia damnum illorum per accidens sequitur. V. Less. *l.* 2. *c.* 9. *d.* 26. *l. c.*

14. Nec tenetur ad damna, quæ v. g. provenient ex morte alicujus innocentis, qui per errorem putaretur homicidium fecisse, & sic captus plecteretur: quia hujus mors non directè causaretur ab ipso, sed per accidens, & ex errore, vel malitia accusatorum. Vide Bon. *d.* 2. *q. ult. f.* 2. *p.* 2

ARTICULUS IV.

Quid debeat restitui pro illato stupro?

Resp. Qui virginem per injuriam defloravit tenetur tantùm rependere damnum, quod ei ex tali injuria est secutum: idque vel matrimonio vel damni æstimatione, ad arbitrium prudentis, ut talem nimirum inveniat, qualem manens virgo invenisset. V. Sanch. *l.* 7. *d.* 14. Fill. *t.* 32. *c.* 8. *n.* 209. Unde resolves.

1. Præ-

1. Præcisè pro sola virginitate non obligat re-
itutio. Unde si stuprum mansit clam, aut non
npedivit, quin æquè lautè nuberet, ad nihil te-
etur stuprator. Less. Bon. *q. 4. de matr. p. 7.*

2. Item ad nihil tenetur, si defloravit consen-
entem absque vi, fraude, vel promissione ma-
rimonii, quia non est facta injuria. ibid. & Trull. *d.* 2.

3. Si virginem importunis precibus flexit, ni-
il tenetur restituere; quia adhuc consensit libe-
è: nisi fortè preces tales fuerint, ut cum vi, &
oactione æquiparentur: ùt si conjunctæ fuerint cum
ninis, vel metu reverentiali, v. g. si fuit illius
ominus, vel vir magnæ authoritatis. Trull. *c. 9. d.* 3.

4. Si per promissionem veram, vel fictam ma-
rimonii eam flexit, tunc tenetur ducere eam:
uia in omni contractu, ubi alter ex parte sua ac-
eptavit, & implevit, tenetur & alter implere: etiam-
i fictè contraxerit: quia tenebatur ex justitia verè
ontrahere, cùm alioqui omnia humana commer-
ia fraudibus paterent. Et id quidem verum est,
tiamsi stuprator religionem vovisset. Less. *t.* 22.
. 10. *d. 3. & 4.* Trull. *d.* 3.

5. Non tamen tenetur fictus promissor eam du-
ere casu quo 1. Is puellam valde notabiliter con-
litione excederet, vel verbis usus esset fictionem
acilè indicantibus. 2. Si ipsa conscia esset præ-
dicti voti: quia tunc ipsa contraxisset mala fide.
. Si ipse putavit esse virginem, cùm tamen non
sset. 4. Si ex matrimonio grave damnum, aut
candalum timeretur. 5. Si ipse jam sacris initia-
us est, aut alteri matrimonio copulatus tunc e-

nim his casibus solùm: teneretur curare, ut æquè commodè nubat, modô ante dictô, dando scilicet dotem, vel aliter. Vide Sanch. *l.* 1. *de matr. d.* 10. *n.* 1. Trull. *l.* 7. *c.* 9. *d.* 3.

ARTICULUS V.

Quid debeat restitui pro adulterio?

Resp. Cum ex adulterio damnificari possint conjux alter, & proles legitimæ, circa sustentationem, hæreditatem, &c. patet, quòd uterque adulterans, nata eis prole, debeant, cùm id damnum causent, eatenus restituere, quatenus possunt sine detrimento altioris boni, & causatione majoris mali. Est communis. Vid. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 1. *c.* 14. Unde resolves.

1. Quod attinet ad ipsam adulteram, ordinariè non tenetur prodere, quòd proles ejus spuria sit: nam & viro suo tristitiam, & sui odium, & discordias domesticas crearet, ac famam suam prodigeret: quibus, damna fortunæ meritò cedunt. Accedit, quòd proles matri non teneatur credere, se esse illegitimam. Fill. *tr.* 32. *q.* 222.

2. Debet tamen, si potest, aliis industriis damnum compensare. v. g. 1. diligentiùs administrando rem familiarem. 2. de cultu corporis detrahendo. 3. Si habet bona propria, plus legitimis, quàm spurio, relinquendo. 4. Eum inducendo, ut relicta hæreditate, vel ejus parte, amplectatur statum Ecclesiasticum, vel Religiosum, si idoneus sit &c. Trull. *l. c. d.* 4.

3. Quod attinet ad ipsum adulterum spurii patrem,

trem; e iam ipſe ſæpè excuſatur, vel in toto, vel ex parte, ſive quia damnum ab adultera compenſatum fuit, vel compenſandum creditur, ſive quia reſtitutio non poteſt fieri ſine periculo vitæ, diſpendio famæ, turbatione, & diſcordiis familiarum, ſive quia non eſt certus, filium eſſe ſuum. V. Leſſ. *l.* 3. *c.* 10. *d.* 6. Bonac. *de matr.* *q.* 4. *p.* 15. Trull. *l.* 7. *c.* 8. *d.* 7.

ARTICULUS VI.

Quid debeat reſtitui pro fama, & bonis ſpiritualibus, in inductione ad peccatum, evocatione à Religione?

Reſp. 1. Juxta dicta, ſi reſtitui non poſſunt bona ablata ex bonis ejuſdem ordinis, non eſt obligatio faciendi ex bonis diverſi ordinis. Unde reſolves.

1. Pro fama reſtituenda eſt fama: cùm id non potes, non teneris ad pecuniam, & bona fortunæ, niſi per ſententiam à judice cogaris ſic ſatisfacere. Eadem eſt ratio de reliquis. Quòd ſi tamen, lædendo famam, in bonis etiam fortunæ alteri damnum allatum eſſet, conſtat ex ſuprà dictis, quid faciendum ſit. Porrò de læſione famæ, &c. Vid. infrà.

2. Si quis alterum induxit ad peccatum ſuaſione, vel exemplo ſuo, tenetur quidem ex charitate, quoad poteſt; eum revocare ad meliorem ſtatum, ſed non ex juſtitia. Leſſ. *l.* 2. *c.* 8. *d.* 2. *n.* 20. Laym. *c.* 8. *n.* 1.

3. Si quis autem induxit fraude, dolo, injuſto metu, &c. tenetur ad id ex juſtitia; quia quisque

habet jus, ne injustè lædatur in bonis spiritualibus. Unde, si lædatur, debet id spirituale restitui, si potest. *ibid.*

4. Si quis aliquem (etiam Novitium) abduxit ab ingressu religionis: tamen sine vi & fraude, etsi graviter peccârit, id irrationabiliter faciendo, ac proinde teneatur ei rursus suadere ingressum ex charitate, non tamen ex justitia, vel illi, vel religioni tenetur, quæ nullum adhuc in eum jus acquisivit. Vid. Laym. *l. 3. l. 2. c. 8.*

5. Si quis Religiosũ ad apostasiam induxerit suasione, aliave cooperatione, obligatur ex justitia religioni ad restitutionem, non quidem ut ipse (quod aliqui volunt) loco alterius ingrediatur, sed ut suadeat alteri, quoad potest, reditum, & compenset monasterio commoda, quæ ex hæreditate, bonis, vel industria alterius exspectabantur.

6. Si quis venenô, philtrô, aliovè modô alicui destruxit memoriam, rationem, &c. tenetur eodẽ modo, quo mutilator, aut vulnerans, de quo suprà, ad restitutionem lucri cessantis, & damni inde secuti in bonis fortunæ.

DUBIUM VII.

De circumstantiis restitutionis.

ARTICULUS I.

Quo tempore, loco, & modo debeat restitui?

Resp. Debet quamprimum, & eo modo, & loco restitui, quo jus, & interesse damnificati requirit, & commodè, ac moraliter fieri potest sine gra-

ne gravi incommodo, quod quis pateretur in re sua propria ultra debitum. Vid. Laym. *hic l. 3. tr. 2. c.* 10. Fill. *tr. 32. c. 4. q.* 11. Unde resolves.

1. Qui non potest commodè restituere apertè, faciat clam: & qui non potest per se, faciat per aliam personam interpositam, v. g. Confessarium.

2. Possessor malæ fidei, v. g. fur, debet suis sumptibus ad eum locum rem deferre, ubi alter habiturus fuisset, si non fuisset, ablata, destructa, vel iniquè detenta; deductis tamen expensis, quas alter eam servando, vel deferendo debuisset facere. Excipe, nisi transferendo deberet plus impendere, quàm res valeat: tunc enim plerumque ex præsumpta mente domini posset restituere pauperibus, vel in usus pios. Bon. *p. 6. p. 1.*

3. Bonæ fidei possessor satisfacit, si restituat in loco, ubi rem possidet. *l. c.*

4. Debita ex contractu, eo loco, & tempore solvì debent, de quo inter partes conventum fuit expressè, vel tacitè. V. Less. & Bon. *l. c.*

5. Si quis possit quamprimum restituere totum, ad id tenetur. Si tamen alter dilatione non pateretur ulterius damnum, aut non notabile, non facilè arguendus esset gravis peccati is, qui cum proposito satisfaciendi differret, aut paulatim per partes solveret. V. Bonac. *de contract. d. 1. q. 6. p.* 1.

6. Qui scit, se teneri ad restitutionem, & cùm possit in vita, non vult restituere, nisi in articulo mortis, vel post mortem per hæredes, absolvi non debet, nec potest; quia semper est in actuali

 peccato

peccato, & impœnitens. Syl. Sayr. Bon. Trull. *c. 14. d. 11.*

ARTICULUS II.

Quo ordine restitui debeat?

Resp. Certum est, non necessariò ordinem servari, quando debitor omnibus solvere potest; quando verò tantum non habet, aut hæredibus reliquit, sequentes Regulæ servandæ.

1. Si debitor rem alterius apud se habet, quocumque titulo habeat sive ex furto, sive ex deposito, sive inventione, &c debet priùs restitui domino suo, vel eo deficiente, pauperibus. Similiter si res empta ad creditum, pretiô non solutô, adhuc exstet. Navar. Sylv. Bonac. &c. *q. 3. p. 2.* Hoc tamen Less. *c. 15. d. 2* contra Bon. &c. limitat, nisi venditor ab emptore fidejussorem, vel pignus accepit.

2. Si restitutio facienda ratione injustæ actionis, priùs restitui debent certa, hoc est, quorum domini cognoscuntur, quàm incerta, Bon. Less. *d. 1.* quia illa jure naturæ debentur suis dominis, hæc autem jure solo positivo pauperibus.

3. Priùs facienda est restitutio debitorum licitè contractorum, quàm usurarum; cùm in his dominus non fuerit simpliciter invitus.

4. Debita ex titulo oneroso priùs solvenda sunt, quàm quæ debentur gratuito, v. g. ex promissione quia hæc includunt tacitam conditionem, nisi quid obstet. Hinc debita defuncti, solvenda sunt ante omnia legata, etiam pia, Navar. Sylvest. Con. *q. 8. p. 2.*

5. In-

5. In reliquis debitis servandū est jus particulare loci; si tale sit, & non repugnet juri naturæ. Si nullum sit, sequendum est jus commune, secundùm quod 1. Solvenda debita, ad quæ bona debitorum expreſsè fuerunt obligata. 2. Dos uxoris extrahenda est. 3. Debita, ad quæ bona debitorum sunt tacitè hypothecata. 4. Deposita perdita in potestate debitorum. 5. Debita privilegiatorum. 6. Aliorum creditorum: post quos omnes sunt hi, à quibus usuræ acceptæ sunt; & adhuc post hos restituenda sunt bona incerta. Quando autem multi unius rationis creditores inveniuntur, temporis antiquitas inter eos servanda est. Vid. Laym. *l.* 3. *tr.* 2. *c.* 11. Ubi addit: ex bonis, debitoris, si is defunctus sit, imprimis solvendas esse impensas funeris, & quæ ad confectionem inventarii, apertionem testamenti, item ad Medicos, & Pharmacopolas, pertinent. Vid. Fill. *c.* 4. *q.* 13.

Quæres, Utrum priùs exigenti non liceat priùs solvere?

Resp. 1. Solvens scienter posteriori, prætertito, qui habet hypothecam priorem, vel privilegiatam, peccat, teneturque priori de damno, qui etiam potest recuperare solutum. Leff. *d.* 5. ex *l. Scimus* §. *Et si Præterea. C. de jure delib.*.

2. Si ex pluribus creditoribus personalibus æqualibus aliquis exigat (sive in judicio, sive extra) tenetur ei in integrum solvere; quia diligentia fecit eum potiorem. Navar. Sylv. Bon. *l. c.* ex *l. Pupillus*, *ff. quæ in fraudem.*

3. Debitor sciens statum suum labentem, non

poteſt non petenti integrè ſatisfacere, ſed debet omnibus perſonalibus ſolvere pro rata (ſi tamen iſte ſolutionem accepiſſet, an poſſet retinere, controvertitur. V. Bon. Leſſ. *l. c.* Trull. *l. 7. c.* 14. *d.* 22.) nec poteſt uni ſolvere, omiſſis aliis, niſi ſecundùm ordinem ſupradictum.

ARTICULUS III.

Quæ à reſtitutione excuſent?

Reſp. 1. Ex parte debitoris excuſant ea, quæ faciunt, ut creditor rationabiliter debeat eſſe contentus; etſi defacto non ſit contentus. Ità commun. Doct. Unde reſolvuntur Caſus ſequentes.

1. Excuſaris in foro conſcientiæ (juxta ſententiam probabilem) à compenſatione damni, ſi illud datum ſit ſine tua culpa theologica gravi, hoc eſt mortali peccato, niſi aliud cum altero pactus ſis, vel inde ſis factus ditior. Unde excuſaris, ſi v. g. aliquem occidiſti ex ſubita ira, ùt ſi fuerit mortuus tantum primò primus, vel ſecundò primus: vel ſi ex oblivione non extinxeris candelam, & hinc ortum ſit incendium, &c. Quòd ſi advertens periculum in actionibus periculoſis, omittas eam diligentiam præcavendi, quam homines ejusdem conditionis communiter præſtare ſolent, graviter peccas; & teneris reſtituere damna ſecuta. Porò in foro externo proceditur ſecundùm culpam juridicam, quæ ſæpè non eſt peccatum; & dividitur in latam, levem, & leviſſimam.

2. Excuſaris à reſtitutione incertorum, ſi feciſti compoſitionem cum Epiſcopo, vel Papa. Leſſ. *c.* 10. *d.* 1. Bon. *q. ult. p.* 2.

3. Item,

3. Item, si casu, quo teneris rem restituere pauperibus, tibi ipsi revera indigenti eam des: & tunc quidem postea factus, ditior, adhuc non teneris restituere. Vid. Laym. *l. 3. t. 2. c.* 12.

4. Si non possis restituere, nisi cum notabiliter graviore damno, tibi, vel tuis, vel Reipub. inferendo, quàm æstimari debeat commodum ex restitutione creditori obventurum: tunc enim differre potes, dum cesset ista impotentia. Laym. *l. c.* ex Sylv. Nav. &c. idque verum est, etsi debitum sit ex delicto, uti & in sequentibus casibus.

5. Si ad restituendū sis impotens; ùt si vivere non possis secundùm decentiam tui statûs justè à te acquisiti. Unde, si nobilis, v. g. non potest statim solvere, nisi se privet famulis, equis, armis, &c. vel civis primarius, nisi obeat artem mechanicam sibi insuetam; vel mechanicus, nisi vendat instrumenta sua, quibus vivit, aut magnum damnum subeat, potest differre, & paulatim restituere sine jactura sui statûs. Laym. *l. c.* Bon.

6. Quòd si tamen tuâ culpâ in illas angustias delapsus sis, v. g. luxuriâ, ludis, superfluis expensis vestium, tibi imputare debes, quòd jam sine statûs tui amissione non possis satisfacere. *ibid.*

7. Quòd si item creditor ex dilatione æquale damnum subire debeat, tu potiùs quàm is, sustinere debes, cùm ejus conditio sit melior. Excipitur extrema necessitas, in qua, quoad usum, sunt omnia communia. *ibid.*

8. Quòd si item damnum, quod timetur ex restitutione, non esset propriorum bonorum, sed in

hoc

hoc præcisè tantùm, quòd spoliet se rebus debitis, non potest ideò differre restitutionem; quia hoc non est pati in suis rebus, neque suum statum amittere, sed est dimittere alienum, & reverti ad statum proprium. Sayr. Bonac.

9. Item excusaris à restitutione, si fieri nequit absque periculo salutis animæ tuæ, vel tuorum; ùt v. g. si non possis absque peccato; ùt si sit periculum, ne uxor, aut filiæ se prostituant, ne filii se dent latrociniis, ne ipse per impatientiam incidas in desperationem. Bon. Less. Mol. Fill.

10. Item, si non possis restituere absque periculo vitæ, vel notabili detrimento famæ: cùm aliàs plus damni sustineres, quàm intulisti. Bonac. *d. 1. q. ult. p. 1.*

11. Item, si cedas bonis; quia leges concesserunt, ut qui contraxit multa debita, nec habet unde solvat, possit cedere bonis, ea relinquendo in manibus creditorum, & tunc maneat liber, ita ut etiam in conscientia sit tutus, retentis instrumentis artis, & quæ ad sustentationem sunt necessaria. Quòd si tamen postea redeat ad pinguiorem fortunam, tenetur adhuc restituere, ex L. *cùm filiifam. qui bon.* Less. ex quo Trull. *l. 7. d. 15. c. 5.* sic limitat; si acquirat plus, quàm ad decentiam statûs est necessarium, ex dicta *L. Qui bon.* Nisi tamen debita proveniant ex delicto, v. g. furto: eo enim casu tantùm posse retinere, quæ simpliciter necessaria sunt ad victum, docet Navar. Salon. Less. *l. c.* etsi hic concedat ea, quæ post cessionem justè acquiruntur, licitè retineri, si ad statum sint

ſint neceſſaria. V. Tolet Laym. *l.* 3. *t.* 12. Leſſ. *l.* 2. *c.* 16. *d.* 3. Bonac. Trull. *l. c.* Porrò etſi ceſſionem dictam non habere locum in bonis ex delicto provenientibus communiter teneant DD. cum Laym. *l. c.* contrarium tamen ex Leſſ. Dian. &c. docet Trull. *l. c.* Denique, etſi debitor principalis ceſſerit, non ideò liberantur fidejuſſores. Cardin. Lugo. Dian. *p.* 7. *t.* 8. *R.* 18. & alii.

Reſp. 2. Ex parte creditoris excuſat, 1. Si is, cui debet reſtitui, ſemel remiſerit, expreſsè, vel tacitè, v. g. ſi laceravit tuum chirographum, vel tibi reddidit. Remiſſio autem hæc debet eſſe libera, non metu, fraude, vel mendacio extorta. Fill. *tr.* 32. *cap.* 5. *q.* 9. Leſſ. *l.* 2. *cap.* 16. *d.* 2. 2. Excuſat in foro conſcientiæ, ſi ſolviſti ei, cui debebat tuus creditor. Leſſ. *d.* 5. Bon. *p.* 3. 3. Si compenſatio facta eſt creditori per commodum æquivalens, v. g. per procurationem officii non gratis factam. 4. Omitti, aut ſaltem differri poteſt reſtitutio, imò aliquando debet, ſi creditor ſit abuſurus, v. g. ſi quis pecunias tibi mutuò datas repetat ad fornicandum, vel aliter peccandum. Item ſi eas repetat ad peccandum contra juſtitiam, ſive inferendum damnum injuſtum tertiæ perſonæ; niſi tamen ex negatione reſtitutionis timeretur majus malum.

CAPUT III.

De Contractibus.

DUBIUM I.

Quid in genere ſit Contractus?

Reſpond. Eſt pactum, ſive conſenſus duorum, quo

quo scienter, liberè, & legitimè uterque se vicissim, vel minimùm saltem una pars se alteri acceptanti obligat, quocunque signo externo id fiat: v. g. in contractu mutui, ex una parte mutuans se obligat non repetere mutuum ante certum tempus; ex altera parte mutuatarius se obligat tunc illud reddere; & sic de aliis. In promissione autem, vel donatione absoluta una pars tantum obligatur post alterius acceptationem. Unde resolvuntur casus sequentes.

1. Si alteri promisisti, aut donâsti interiùs tantùm, aut si externô signô quidem, alter autem non acceptavit, non fuit contractus, nec obligaris.

2. Invalidus est contractus, si contrahentes sint inhabiles ad contrahendum, vel si jus positivum resistat. V. Less. *l. 2. c. 37. d. 8.*

3. Item si materia contractûs sit illicita, ut si sit peccatum; vel illegitima, ut si fur vendat rem alienam.

4. Item si contractus sit factus vi, dolo, vel errore versante circa rei substantiam: v. g. acetum pro vino, vitrum pro gemma vendidisti.

5. Non est invalidus contractus, etsi aliquando ob injuriam possit rescindi) si error vel dolus interveniat circa qualitatem, aut circumstantiam accidentalem; v. g. emisti vinum Mosellanum, putans esse Rhenanum, nisi fortè intentio contrahentis fuerit conditionata non obligandi se, nisi existente tali qualitate, aut circumstantia; qualis virtualiter fuisse censeri potest, si error versetur circa circumstantiam valde immutantem objectum, &

nimis excedentem ejus existimationem, ut notat Laym. *l 3. t. 4. c. 6.*

6. Nec est invalidus contractus, sive onerosus, sive gratuitus, ex metu licèt gravi, injustè incusso: cùm adhuc simpliciter sit, liber, voluntarius: licèt possit à judice rescindi pro arbitrio metum passi. Ita communiter apud Sanch. *d. 8. n. 4.* C. Lugo *d. 22.* Laym. *l. c. cap. 5.* Excipiuntur tamen aliqui contractus, qui ipso facto sunt irriti (saltem ex jure positivo) si ex metu gravi fiant; talis est, 1. Contractus matrimonii, etiamsi juramentum accesserit, *ex cap. Cùm loco, & cap. Veniens.* 2. Professio religiosa. *ex. cap. 1. De his.* 3. In aliis quibuscunque votis. 4. Contractus dotis promissæ, vel solutæ, qui in hoc sequitur naturam matrimonii, cui accessorius est, L. *Si mulier §. Si dos. ff. Quod metus causa.* 5. Promissio, vel traditio, in rebus Ecclesiæ. *c. 15. q. 6.* 6 Authoritas tutoris per metum extorta. *Leg. 1. §. ult. ff. de auctor. tutor.* His addunt alii plures: ut promissionem, & donationem gratuitam, renuntiationem beneficii, jurisdictionem per metum extortam. Verùm hi controvertuntur, ut v. C. Lugo *de just. d. 22. n. 115. & seq.*

7. Non possunt contrahere, qui bonorum suorum administrationem non habent; quales ferè sunt: prodigi, furiosi, filiifamilias, uxores, religiosi, pupilli, minores; exceptis quibusdam casibus, de quibus V. Less. *l. 2. c. 17. d. 4.* & infrà hìc. *. 4. dub.* 1.

DU-

DUBIUM II.

Quid in specie de Promissione, & donatione?

Resp. Quæ huc spectant, facilè colliguntur ex dictis supra de Voto *lib.* 3. *tr.* 2. *c.* 3. Ex quibus, & doctrina præcedentis dubii resolvitur.

1. Promissio acceptata à promissario, si materia sit notabilis, an sub mortali obliget secundùm se spectata, non convenit inter Doctores. Caj. negat, quem sequitur Mærat. *t.* 2. *de just. d.* 19. *s.* 10. Alii (fortè probabiliùs) affirmant cum Vasq. 1. *p. d.* 65. *c.* 7. *n.* 4. Fill. Mald. &c. Dixi (*secundùm se:*) quia certum est, quòd per accidens possit obligare sub mortali, v. g. ratione gravis damni, quod alias promissarius pateretur: ùt si promisisses ei dare mutuum, & ille tibi confisus, aliunde sibi non prospexisset. Vid. Less. *l.* 2. *c.* 18. *d.* 5.

2. Tota hæc obligatio communiter dependet ab intentione promittentis. Circa, quod notat Sà, vix quemquam promittentium intendere se obligare, aut alteri dare jus exigendi, nisi addat juramentum, aut faciat instrumentum: sed plerumque tantùm intendere declarare suum propositum. Vid. Escob. *t.* 3. *E.* 5. *c.* 6. & Mol. Hinc, ut in foro externo censeatur valida promissio, requiritur præter acceptationem, ut exprimatur causa, propter quam promittitur, alioquin præsumitur errore, vel joco facta. Trull. *l.* 7. *c.* 16. *a.* 6. ex Covar & Villal.

3. Donare non possunt. 1. Carentes usu rationis. 2. Muti, & surdi nati, secùs, si tantùm sint surdi, vel muti, vel, licèt utrumque, si nôrint scribere.

3. Senes

3. Senes deliri, sive bis pueri, secus, si sint judiciô vegetô. 4. Pupilli, vel impuberes (nisi ad pias causas) donationes tamen eorum in foro conscientiæ sunt validæ. Vid. infrà *c. 4. d. 1. s.* Damnatus criminis capitalis. Vid. Dian. *p. 8. t. 6. R. 3.*

4. Qui præsunt Civitatibus, Universitatibus, Rebuspub. &c. non possunt facere donationes, nisi remuneratorias, vel in eleemosynas. Sanch. Dian. *p. 8. t. 6. R.* 16. Imò si Reges, & Principes nimis sint profusi in donationibus, in præjudicium regni, vel statûs (præsertim si debitîs gravati iis satisfacere non possint, vel subditi nimiùm graventur exactionibûs) possunt eæ revocari à successore. Bart. Lugo, &c. cum Dian. *p. 8. tr. 6. R. 18.* & 123.

5. Donatio patris, filio facta, studiorum causà, est valida, nec filius tenetur computare in legitimam; tum quia fuit loco alimentorum; tum quia, si detrahatur, jam non fuit donatio contra hypothesim. Wading. & 6. alii cum Dian. *p. 8. t. 6. R.* 23. & 29. Sed Trull. limitat: nisi constet, contrariam intentionem patris fuisse. Quòd si tamen de ea non constet, præsumendum esse de pietate patris, ideòque tales expensas ordinariè post mortem patris non venire in collationem bonorum, nec debere conferri in commune, nisi pater protestatus fuerit, se velle in legitimam computari. Ita etiam Wading. *ex leg. Si pater 2. ff. familiæ ercisc.*

6. Si pater officium filio emit, debet pretium computari in divisione cum fratribus: non autem, si illud gratis à Principe obtinuit; uti neque, quæ

filio

filio intuitu meritorum patris sunt donata; quia sunt quasi castrensia. Molin. Fagund. Dian. *p. 8. tr. 6. R. 127. & 128.*

7. Donatio antè acceptationem non parit obligationem, ne naturalem quidem, potéstque revocari, etiamsi voluerit se absolutè obligare; præsenti autem, & tacenti facta, censetur ab eo acceptata: quia in favorabilibus habetur pro consensu. Molin. & alii 18. Dian. *p. 8. t. 6. R. 89. & 108.* Pro altero verò nemo potest acceptare, sine speciali commissione, nisi donatio fiat Ecclesiæ, vel causæ piæ: nam hanc sine acceptatione valere, & irrevocabilem esse, est probabile. Laym. Dian. *l. c. R. 106. & p. 3. t. 5. Res. 107.* Multis tamen casibus, dummodo verba dirigantur in præsentem, potest pater, vel mater pro filio, etiam emancipato, tutor pro pupillo, curator pro minore. filiusfamilias pro patre, servus pro Domino, monachus pro monasterio, imò etiam, secundùm multos, quicunque alterius curam gerit, ut Prælatus pro Religioso, maritus pro uxore, Dominus pro servo, &c. stipulari. Denique idem jura permittunt Judicibus, & notariis publicis. Sanch. Mol. Trull. &c. Dian. *p. 8. tr. 6. R. 97.*

8. Etsi acceptes donationem verbalem, quia tibi Cajus, v. g. dat equum absentem, non acquiris jus in re, & dominium equi ante traditionem. Unde si interea Cajus det, aut vendat eum alteri, eique tradat, is dominium acquirit, tu autem habes actionem in Cajum pro injuria ratione juris, quod habebas ad rem. Ac sic donatio purè verbalis

balis ante realem, hoc est rei traditionem, vix differt à promissione, ùt Lesf. *loc. cit. dub.* 2.

9. Donatio, uti & remissio debitorum liquidorum, una vice, & uno animi motu, uni, aut pluribus facta, ultra summam 500. solidorum (quæ summa hodie ad 500. vel secundùm quosdam ad 800. aureos Italicos excurrit, ùt ex Claro, &c. notat Laym. *l. 3. tr. 4. c. 12. num. 15.*) non tenet quoad hunc excessum: sed lege ita statuente, ob commune bonum potest à donatore pro arbitrio repeti. Excipe, nisi Judici donatio ea insinuata sit, aut juramentô firmata, aut facta ad pias causas, aut ad redemptionem captivorum, aut ad reparationem ædium incendiô, vel ruinâ destructarum aut sit remuneratoria beneficiorum, aut fiat in renuntiationem jurium, saltem speratorum, vel denique fiat militibus à belli duce, ex bonis propriis mobilibus, vel hostium spoliis. Vid. Lesf. *l. c. lib.* 2. *cap.* 18. *n.* 102. Laym. *l. 3. t. 4. cap.* 12. *n.* 15. Tanner. *d. 6. de just. q. 2. dub. 2. n. 15.* ex Mol. Claro, Rebello, &c. quare, si tunc repetatur, quod absque iis conditionibus, vel ultra dictam summam datum est, tenetur donatarius reddere ipsi, aut hæredibus repetentibus; si non repetatur, potest retinere. Vid. auth. cit.

10. Si donationi apponatur modûs, tacitè, vel expressè, non quidem obligando, sed tantùm desiderando, sperando, &c. aliquid alterum factorum: vel animô eum ad hoc inflectendi, valet donatio, etsi finis non sequatur: v. g. dat aliquis puellæ ad ejus consensum eliciendum, si postea non consen-

consentiat, non tenetur datum reddere: nam, etsi non dedisset, si scivisset eam sibi non consensuram, tamen dedit absolutè, sine obligatione alia, ùt ponitur: Secùs esset, si verè intendisset eam obligare, & hac conditione dedisset. Less. *c. 18. d. 16. & 17.*

11. In similibus donationibus allectivis, potest aliquis, v. g. prædicta puella, acceptare, etsi non intendat præstare, quòd donator sperat, cùm donatio sit absoluta, animô alliciendi, non obligandi. Undè, si spe frustratus repetat, dicens: se non dedisse, nisi sub tali obligatione, non tenetur puella credere: quia eò ipso, quòd donator non expressit conditionem, præsumitur sine ea dedisse & repetere, vel animô vindictæ, vel ut consensum extorqueat. Less. *l. c.* Dian. *p. 1. t. 2. m. R. 48.*

12. Non tenet donatio ob causam præteritam, vel præsentem, quæ verè non est; ùt v. g. si dem tibi aliquid, quia apud Principem meam causam transegisti; vel quia pauper es; & revera non ita est, teneris restituere, cùm sit error in formali causa, & principali. Unde qui mentiuntur se pauperes, cùm non sint, debent aliis pauperibus eleemosynam restituere. Aliud est, si error sit tantùm in causa secundaria; ùt v. g. si verè sint pauperes, & simulent insuper sanctitatem, ad hominum misericordiam provocandam: quia tunc primaria intentio dantium est, dare pauperi. Bon. Less. V. Dian. *p. 8. t. 6. R. 89.*

DUBIUM III.

Quibus casibus donatio possit revocari?

Resp.

Resp. 1. Donatio inter vivos, hoc est, quâ quis vult, se vivo, rem absolutè alterius esse, potest revocari (etsi res jam tradita sit) tribus casibus; nisi tamen donatio fuerit remuneratoria, aut facta sit Ecclesiæ, vel Monasterio. Sunt autem hi Casus.

1. Si donatarius enormiter ingratus sit: ut si donanti atroces injurias inferat; si inopiâ pressum non alat, &c. Quod notandum pro filiis, quibus parentes omnia donârunt, & eos postea negligunt. Sylv. Less. Bon. Trull. *c.* 17. *d.* 12. Neque valet pactum, ut donatio non possit ob ingratitudinem revocari. Bartol. & alii 8. Lugo, Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 57. Debet tamen ingratitudo coram judice probari, ante cujus sententiam, donatarius non tenetur restituere. Mol. Lugo, & alii 4. Dian. *l. c.* *R.* 58. post eam verò etiam fructus perceptos post litem contestatam. Mol. Dic. Dian. *R.* 58. Ab hæredibus autem non potest revocari ob eas causas, ob quas donator ipse potuisset, si eas ipse scivit, & tacuit, secùs, si ignoravit. Gom. Hurt. Wading. Lugo, Dian. *l. c. R.* 54.

2. Et quidem revocatio etiam habet locum in legato respectu legatarii, si defunctum testatorem gravi injuria afficiat, v. g. uxorem ejus, carnaliter cognoscat. Mol. Dicast. Dian. *l. c. R.* 58.

3. Non habet autem locum. 1. In donationibus factis Ecclesiæ, tametsi Prælatus, vel Clericus fuerit ingratus: quia facta est ob bonum animæ testatoris, & principaliter Deo, qui ingratus esse non potest. Less. Lugo, Hurt. Hun. Wad. Dian. *l. c. R.* 65.

 2. In

2. In donatione remuneratoria (v. g. pro beneficiis aliàs non debitis, & aliquo modo æquivalentibus) quia potius est remnueratio, quàm donatio. Remuneratoria autem censetur. 1. Si donator in ipsa donatione expresse meminerit meritorum, vel 2. Si de meritis constet. 3. In dubio. Dian. *l. c. R.* 115. 116. 17 19. 20. ex Barbosa.

4. Si quis prole carens magnam partem bonorum donaverit, & postea nascatur proles: quia ex juris dispositione inest donationi hæc tacita conditio, nisi nascantur mihi liberi. Et quidem, si facta sit extraneo, revocari potest tota: si alicui ascendentium, ùt patri, vel avo, vel Ecclesiæ, aut causis piis, tantum revocari potest, quantum necessarium est, ut filii habeant legitimam. Quamquam rectè notat Lessius: ad ædificationem expedire, ut, quod Ecclesiæ, vel Monasterio datum est, Prælatus totum restituat. Porrò etsi juraverit se non revocaturum donationem; adhuc potest, liberis natis, revocare; quia hoc juramentum non excludit tacitam conditionem dictam. Excipe, nisi expresse etiam hanc conditionem excluserit: tunc enim ipse revocare non posset: possent tamen ejus liberi post mortem patris. Bon. Less. *c.* 18. *d.* 14. An autem hæc revocatio locum habeat, si filii nascantur illegitimi, qui postea legitimentur. V. Dian. *l. c. R.* 63. & 64. Item, an in donatione remuneratoria. *Res.* 65. ubi cum Mol. & aliis sex negat, nisi excedat causam.

5. Si donatio fuerit inofficiosa, contra officium paternæ pietatis: ùt si pater tantum donet, ut filii

priventur

priventur sua portione legitima; tunc enim post mortem patris possunt filii revocare. Navar. *t. 26.* *Less. l. c.* licèt donatio fuerit juramentô cofirmata. Megal. & alii 5. Dian. *p. 8. t 6. R. 66.* Imò etiam vivente patre; licèt enim ante mortem patris non debeatur legitima, ùt tradenda, debetur tamen, ut conservanda. Hinc, si pater bona dissipet, potest à filio per judicem cogi, ut servet legitimam; ne is post mortem patris careat alimentis. Ita probabiliter Dian. *l. c.* ex aliis 6. cont. Less. &c. An autem, & quando donatio rescin. nda in totum, vide Dian. *l. c.*

6. Per supervenientiam liberorum, ùt probabiliùs affirmat. Dian. *p. 8. tr. 6. R. 78.* ex aliis 4. contra quosdam. Si tamen pater non revocaverit, non potest à filiis postea natis revocari, nisi pro ratione Falcidiæ, sive ex testamento, sive ab intestato successerint. *ibid.*

DUBIUM. IV.

Quid sit Donatio mortis causâ, & an possit revocari, quomodo, & quibus competat?

Resp. 1. Donatio mortis causâ, quâ quis sic donat, ut velit rem esse alterius primùm post suam mortem, ut si dicas; do tibi hoc post mortem meam, vel cùm moriar, vel quia timeo, me nunc moriturum, revocari potest etiam tribus casibus his.

1. Si donatorem pœniteat, sivé expressè, sive implicitè, ut si rem illam donet alteri. Less. *l. 2. c. 18. d. 14.*

2. Si dedit intuitu alicujus instantis periculi, ex

quo metuit mortem, hoc ipso, quòd periculum evasit, censetur tacitè revocata donatio; ut si quis det in gravi morbo, vel instante prælio. Bon. *disp.* 3. *q.* 13. *p. ult. n.* 20.

3. Si donatarius moriatur ante donatorem, ipso jure revocata est: ùt etiam accidit in testamentis, & legatis. Secùs est in promissione, & donatione inter vivos, quæ transit ad hæredes. Quòd si autem donator promiserit, se non revocaturum, transit in donationem inter vivos. Vid. Less. *c.* 18. *d.* 14. *n.* 116. Mol. *d.* 286. & *d.* 288. Azor. *l.* 11. *c.* 11. *q.* 4. Bonac. *l. c.*

Resp. 2. Hæc donatio fieri debet in præsentem. Dian. *l. c. R.* 66. & alii 5. nec valet in absentem sine nuntio ad hoc destinato, vel epistola: licèt valeat, ut fidei commissum, si fuerint adhibiti testes. Dian. &c. *l. c.* Valet autem probabiliter, etsi donatarius præsens tacuerit.

Resp. 3. Donare mortis causâ possunt omnes, & soli, qui possunt testari, exceptô filiofamilias, qui, licèt testamentum condere nullo modo possit, cùm hoc sit juris publici, donare tamen mortis causâ, cùm id sit juris privati, potest, si adsit patris consensus expressus: imò sine hoc donare eum posse, non tantùm de castrensibus, sed etiam de adventitiis, probabile censet Dian. *l. c. R.* 68. & 69. Hinc donare sic possunt minores 25. annis etiã sine consensu sui Curatoris. Dian. *l. c. R.* 71. ex Mol. & aliis.

4. Non autem Usurarius, nisi priùs usuris satisfecerit, vel cautionem præstiterit, potest tamen ad

causas

causas pias, *ibid. R. 73.* ex Fagund. & aliis. 6. Nec surdus, & mutus à natura, secùs, si à causa superveniente, (vel si surdus sit, aut mutus tantùm) licèt donare inter vivos possit, secundùm quosdam. Azor. Dian. *p. 5. t. 6. R.* 12.

DUBIUM. V.

Quid sit commodatum, precarium, & depositum?

Resp. Commodatum est contractus, quo res aliqua mobilis, vel immobilis, quoad solum usum gratuitò conceditur, idque ad aliquod certum tempus explicitè, vel implicitè, determinatum: explicitè, ùt si dicas: commodo tibi hunc librum, vel domum ad unum mensem; implicitè, ùt si dicas: commodo tibi librum, ut eum describas: quia tunc implicitè tantum temporis determinatur, quantum necessarium est ad commodè describendum.

Precarium est, quo conceditur petenti res utenda, non ad certum tempus (in quo differt à commodato) sed donec concedens repetat, sive expresè, sive tacitè, ùt sidet alteri; aut vendat. Laym. *l. 3. t. 4. c.* 14.

Depositum est, quo aliquid traditur custodiendum, ut integrum reddatur. Et communiter est res mobilis, vel se movens, ut vestis, equus, &c. Unde circa hæc resolvuntur.

1. Commodator non potest repetere absque injustitia ante definitum tempus. Laym. *l. 3. t. 4. cap. 14.*

2. Quòd si tamen commodanti damnum impendat, potest repetere, licèt simile damnum impen-

deret Commodatario ex rei ante tempus repetitione, ùt habet Leſſ. *c.* 27. *d.* 5. quia, ùt ait Navar. in commodatione intelligitur tacita hæc conditio, niſi interea contigerit, rem eſſe neceſſariam commodanti, Laym. *l. c.*

3. Si Depoſitarius bona fide exiſtimet Depoſitori non diſpliciturum, ſi re depoſita utatur, licebit uti, aliàs non. Leſſ. *l. c. d.* 2.

4. Si depoſitum ſit res uſu conſumptibilis, ùt triticum, vinum, pecunia, quæ exponendo abſumitur, eàque tradita ſit certò numerô, pondere, & menſurâ, non videtur Depoſitarius peccare ſaltem graviter, iis utens, ſi certus ſit, ſe tantundem ejusdem bonitatis habiturum, quando repetetur. Leſſ. *l. c.* Secus, ſi pecunia tradita fuerit ſacculo, vel arcæ incluſa, vel munita ſigillô. Sylv. Azor. Leſſ. Bon. v. Trull. *c.* 25. *d.* 1. Verum ſi is, cui res commodata, locata, depoſita, & pignorata eſt, negligenter cuſtodiat, ita ut pereat, negligentia autem non ſit Theologica culpa mortalis, probabile eſt, quod dixi ex Soto, Sa, non teneri ad reſtitutionem in conſcientia. Alii tamen aliter ſentiunt, nimirum teneri reſtituere, qui juridicam culpam in cuſtodiendo contraxerit, ſi ea fuerit lata, & ſubinde ſi levis tantùm, imò & aliquando ſi leviſſima, nimirum quando depoſitio facta eſt in commodum utriusque; & ſi pretium pro cuſtodia accipiat. V. apud Leſſ. *c.* 7. *d.* 8. Laym. *tr.* 4. *c.* 25. ubi docet: Depoſitarium tantùm teneri de dolo, vel culpa craſſa, quæ dolo æquiparetur.

Dicitur autẽ juridica culpa lata, ſeu craſſa, cùm quis

quis facit, aut omittit, quod ùt plurimum non facerent, vel omitterent, in ea re homines suæ professionis: v. g. si, quis rem apud se depositam relinquit in loco publico, etsi inadvertenter. Levis autem dicitur, cùm quis facit, vel omittit, quod non facerent, vel omitterent homines suæ professionis diligentes: ut siquis depositum relinquit in suo cubiculo, sed negligit ostium claudere. Levissima dicitur, cùm facit, vel omittit, quod non facerent homines diligentissimi; ut si quis ostium quidem obserârit, sed neglexerit tentare manu, an esset bene clausum.

5. Sartores, Molitores, & cæteri artifices, quibus res traditur polienda, vel immutanda; item nautæ, aurigæ, caupones, apud quos res deponuntur, tenentur ex levi culpa: quia depositio fit etiam in commodum ipsorum; imò Sylv. v. *Nauta*, vult eos teneri ex levissima; *ex l.* 1. *ff. Depositi*, ìdque cautum esse ad vitandas eorum fraudes. Quod etiam Less. & Trull. *c.* 25. *d.* 1. putant, esse probabile in utroque foro, si quis eis rem expresse traderet custodiendam; si autem ipsis tantùm videntibus deposuerit, v. g. in diversorio, navi, &c. ne ex lata quidem teneri. V. Bon. Trull. Dian. *p.* 1. *t.* 8. *R.* 74.

6. Si Depositarius (idem est de Commodatario) dubitet, an depositum suâ culpâ perierit, non tenetur in conscientia ad restitutionem. Sanch *de mat. l.* 2. *d.* 41. *n.* 18. quia in dubio non præsumitur delictum, ex *L. Merito*, *ff. pro socio*. Vid. Dian. *p.* 2. *t.* 9. *R.* 49. In foro tamen ex-

terno

terno, si res Depositarii manserint incolumes, præsumitur de dolo, nisi Depositarius probet, depositum casu perîsse, & non potuisse simul cum rebus suis (imminente v. g. incendio) servari: tunc enim non teneretur. quia præsumptio doli cessaret. V. Palaum *t. 1. de conf. d. 3. p. 4.* Trull. *c. 25. d. 1.*

7. Si Domino repetenti depositum, remiserit per hominem, qui fidelis habebatur, isque sibi retinuerit, vel perdiderit, Domino perîsse dicit Molin. citatus ab Escob. V. Trull. *l. c.*

8. Deponens rem usu non consumptibilem, potest à Depositario pro ejus usu aliquid accipere; quia is est pretiô æstimabilis (licèt eo casu non depositi, sed locati, & conducti contractus sit dicendus) Secùs, si sit usu consumptibilis: tunc enim depositum, eo ipso, quòd Depositarius incipit eo uti, induit naturam mutui, ex quo (seclusa ratione lucri cessantis, &c.) nihil licet accipere, ùt V. *dub. seq.* & Bon. *d. 3. q. 13. p. 3.* Trull. *l. c.*

DUBIUM VI.

Quid sit mutuum?

Resp. Est contractus, quô, rei alicujus numerô, pondere vel mensurâ constantis dominium à Mutuante in Mutuatarium transfertur, cum obligatione restituendi eandem, vel similem specie, & bonitate. Propriè autem mutuum ferè est in rebus usu consumptibilibus, inter quas etiam est pecunia: quæ, licèt non absumatur, nec pereat in se, perit tamen exponenti. Distinguitur à permutatione, quòd

quòd in ea reddatur res alterius speciei; item à pignore, hypotheca, deposito, commodato, & locato. quòd dominium in iis non transferatur, sed usus tantùm. Bon. *dip.* 3. *q.* 3 *p.* 1. Unde resolves.

1. Mutuans obligatur monere de vitio rei, alioqui ad damnum tenetur in conscientia.

2. Item non repetere rem ante tempus, nisi ipse sit in pari necessitate.

3. Item præstare casum fortuitum Mutuatarius tenetur, cùm penes hunc, rei dominium sit, & rem eadem quantitate, & qualitate reddere suo tempore.

4. In vero mutuo lucrum aliquod accipere non licet, quia est usura. de quo *dub. seq.*

DUBIUM. VII.

Quid sit usura?

Resp. Est lucrum immediatè proveniens ex mutuo, ita ut Mutuans supra sortem, id est, summam capitalem, lucretur aliquid, quod sit pecuniâ æstimabile, ita ut lucrum tale, præcisè intendatur ratione mutui. Quod planè iniquum est, & grave peccatum contra jus humanum, & divinum, cùm Mutuans acquirat lucrum ex re jam non amplùs sua: quia res mutuata jam transiit in dominium Mutuatarii, ùt patet ex definitione. Et Regula generalis est: Omne pactum, vel gravamen, sive onus additum mutuo, præter id, quod ei proprium, & intrinsecum est, reddit contractum usurarium. Bon. *d.* 3. *q.* 3. *p.* 3. Card. Lugo, &c. Unde resolves.

1. Peccat graviter ex genere suo, exercens talem

lem usuram, etsi sit mentalis tantùm absque externo pacto. Dicitur enim usura mentalis, cùm quis intentionem habet accipiendi aliquid ex mutuo ultra sortem, etsi exteriùs pactô id non exprimat: sicut realis, seu exterior usura dicitur, cùm quis intentionem illam per pactum aliquod exprimit. Quod aliquando tantùm implicitè fit in aliquo contractu, & vocatur usura palliata, cùm videlicet contrahentes prætenduat alium contractum emptionis, locationis, &c. in quo tamen revera usurarium quid intervenit. V. exempla apud Tol. *l.* 5. *c.* 31.

2. Non est usura, si mutuans nihil intendat, ùt pretium, sed tantùm speret aliquid ex gratitudine, & ea intentione illi, aliquid donetur; licèt illud, ùt finem principalem intendat. Molin. *t.* 2. *p.* 305. *n.* 5. Card. Lugo *disp.* 25. Perperàm tamen hìc Proposit. 42. inter damnatas ab Innoc XI. A)

3. Quòd si tamen intelligeret sibi aliquid donatum, non gratis, ùt putabat, sed ut debitum ratione mutui, teneretur restituere, quantum inde ditior evasisset, ùt habet Sa, v. *Usura.* Card. Lugo *d.* 25. *sect.* 3.

4. Nec est usura dare mutuum alterius amicitiæ captandæ causâ, atque ulteriùs inde sperare officium, quia amicitia non æstimatur pretiô. Card. Lugo. *l. c.*

5. Pa-

A) Innoc. XI. damn. Prop. XLII. *Usura non est, dum ultra sortem, aliquid exigitur, tanquam ex benevolentia, & gratitudine debitum, sed solùm, si exigatur tanquam ex Justitia debitum.*

5. Pactum tamen de obtinendo à Mutuatario (vel ejus operâ] officio aliquo, illicitum est, & usurariū. Ita cōm. Mol. d. 330. Less. Sal. Card. Lugo contra Navar. etsi Salas de usura d. n. 4. eum excuset, qui mutuati aliquid cū pacto, ut statim præstetur aliquod beneficium ex gratitudine. Vid. Trull. l. 7. c. 19. disp 7. B)

6. Pactum, ut à Mutuatario conferatur beneficium Ecclesiasticum, est usura (& simonia) quia cogitur is subire novum onus.

7. Non est usura, cùm quis non potens sua recuperare, mutuat, ut sibi reddantur sua, vel ne sibi, iniquè noceatur: quia hæc jure jam antè debentur, & sic non facit lucrum, nec imponit novam obligationem. Bon. q. 3. t. 3. n. 15. ex Azor. Reg. &c.

8. Nec est usura exigere aliud ratione periculi recuperationis, difficultatum, vel expensarum, quæ erunt, vel metuuntur in recuperanda sorte: quia pretiô æstimari potest, quòd quis se in tale periculum, & difficultatem conjiciat. Con. d. 3. q. 3. p. 5. Necesse tamen esse ut periculum istud, &c. deducatur in pactum expressè, vel tacitè, docet Laym. l. 3. t. 4. c. 16. n. 9. ex Medin. Val. Mol. Less. &c. Idem dicit C. Lugo n. 80. Et sic liciti sunt Montes pietatis, ùt vocant, hoc est, thesauri quidam, qui in refugium pauperum à Rep. vel Principe reponuntur, ut inde pauperibus gratis mutuetur, ita tamen, ut parum retribuant pro expensis, quæ fiunt in ministros, & conservationem

talium

B) Eadem Prop. XLII. citat.

talium Montium. V. Tol. *l.* 5. *c.* 28. Less. *l.* 2. *c.* 20. Bon. *l. c. p.* 13.

9. Nec est A) usura, si timens difficultatem, aut fraudem Mutuatarii in reddendo tempore constituto, paciscaris, ut, si tunc non solvat, aliquid det præter capitale loco pœnæ; quæ pœna licitè exigetur, dummodo non fiat alia intentione, quàm ut Mutuatarius sic quasi constringatur, ne suâ culpâ fallat. Unde si Mutuatarius absque sua culpa non possit solvere, non licebit pœnam exigere, ùt habet Tol. *Sup. c.* 32. Qui ait: manifestum esse argumentum pravæ intentionis, si optes non solvi tibi præfixo tempore, ut pœnam recipias; ac simpliciter usuram fore, si certò sciens alterum non soliturum solvere, adhuc tali pœna oneres. Vid. Bonac. *d.* 3. *q.* 3. *p.* 7. Mol. *t.* 2. *d.* 317. Less. *l.* 2. *c.* 20. *d.* 15.

10. Nec est usura, pacisci, & accipere aliquid ratione damni emergentis (siquidem mutuum verè illius causa sit) aut lucri cessantis, vel cessaturi, dummodo de hoc præmoneatur Mutuatarius: ut si volebas domum reficere, aut poteras nunc commodo tempore emere triticum, privando autem te tuâ pecuniâ in dando mutuo corruit domus, & postea cariùs emes triticum. Item non poteris lucrari cum tua pecunia, quod poteras, & volebas negotiando, ita ut mutuatio sit verè causa

A) Alexand. VII. damn. Prop. XLII. *Licitum est mutuanti aliquid ultra sortem exigere; si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.*

causa lucri cessantis. Ubi notat Tol. supponendum in hoc titulo lucri cessantis. 1. Quòd verè volueris cum ea pecunia negotiari, & non habeas aliam. 2. Quòd malis negotiando, aliterve lucrari, quàm sic mutuando, ita ut mutues tantùm in gratiam Mutuatarii. 3. Ut minus exigas, quàm lucrari poteras, & deductis expensis; quia lucrum cessans non est actu, sed in potentia, & variis adhuc eventibus obnoxium. Unde ad arbitrium viri prudentis, pro majore, vel minore ejus certitudine, æstimare id poteris, & sic cum Mutuatario de eo pacisci. S. Thom q. 1. *ad* 2. Mol. *d.* 324. Sal. *dub.* 26. *&c.* Card. Lug. *d.* 25. *sect.* 6. Bon. *q.* 3. *p.* 4. Hinc, qui, non habuit animum negotiandi, vel si non erant, nec brevi sperabantur merces, vel non erat moraliter certus de lucro, nihil potest accipere ultra sortem: quia mutuatio ista verè non fuit causa lucri cessantis. Eadem ex causa usura est, si mercatores credito vendentes, aliquid ultra pretium rigorosum accipiant, titulô lucri cessantis, v. g. rem tantùm valentem 100. vendant pro 150. numerandis post annum: quia vendendo ad creditum (quod est virtualis mutuatio) plures habent emptores, plurésque res vendunt, & sic compensatur lucrum cessans, atque adeò illud non cessat ratione hujus venditionis. Dian. *p.* 2. *t.* 34. Trull. *c.* 18. *d.* 9. *vid dub. seq.* Hac in re perlege A)

11. Mutuare frumentum vetus, cum obligatione, ut re-

A) Innoc. XI. damn. Prop. XLI. *Cùm numerata pecunia pretiosior, sit numeranda; & nullus sit qui*

ut restituatur novum (præsertim certo tempore est usura, si mutuans sciat novum fore melius, majoris pretii. Sylv. Navar. Truil. *d.* 15. *n.* 11.

12. Est usura ex communi sententia, si des mutuum, ut postea Mutuatarius ex debito civili obligetur tibi rursus mutuare, aut vendere, vel apud t in tua officina emere merces, aut operas suas locare quia talis obligatio est res pretiô æstimabilis, cùm privet Mutuatarium potestate alibi emendi, & locandi operas. Less. *l.* 1. *c.* 20. *d.* 8. Card. Lugo *d.* 25. *n.* 46. V. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 16. *n.* 3. Bon *l. c. p.* 3.

13. Usura est, mutuare Principi, vel Reip. e pacto, ut interim, dum non solvitur, sis liber tributis, vel oneribus justis solvendis. Salas, C Lugo. *n.* 64. ex communi.

14. Item mutuare ea lege, ut Mutuatarius ean pecuniam exigat à debitore mutuantis, à quo non facilè extorquebit. Quod addo, quia si sponte onus illud suscipiat, eò quòd facilè possit obtinere, non erit usura. Ibid. & Bon. *l. c.*

15. Item, si frumentum, quod alibi habes, de mutuum, obligando, ut tibi reddatur hic, vel alibi (cum majoribus sumptibus, vel laboribus) ub plus valet. *ibid.*

16. Usura etiam est, obligare Mutuatarium, u partem mutui accipiat in mercibus, quibus non in diget. *ibid.*

17. In

qui non majoris faciat pecuniam præsentem, quàm futuram, potest creditor aliquid ultra sortem à Mutuatario exigere, & eo titulô ab usura excusari.

17. In mutuo pecuniario, nisi aliter conventum sit, si quis det mutuo v. g. 100. florenos, non potest exigere plus, quàm eorum pretium, & valor tunc fuerit. Unde, si eorum valor tunc augeatur, non potest repetere 100, quia reciperet aliquid supra sortem. Quòd si valor decrescat, debet Mutuatarius reddere plus, quàm 100. quia aliàs, non restitueret ad æqualitatem. Vid. Less. *l.* 2. *c.* 22. *d.* 8- Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 16. *n.* 15. Bonac. *l. c. p.* 3.

18. In mutuo tamen aliarum rerum, ùt vini, tritici, &c. aliter se res habet: quia, si quis v.g. mutuet alteri 10. modios tritici, sive pretium crescat, sive non, potest repetere 10. Ratio dispatitatis est, quia in pecunia non spectatur ordinariè (nisi aliter conventum sit ob certas, & licitas causas) nisi valor, sive pretium. Unde non debet restitui. nisi pretium æquale. At verò in frumentis, &c. spectatur ipsa materia: quia non petitur mutuum frumentum propter pretium frumenti, sed propter ipsum corpus, & substantiam: ergo, etsi crescat pretium illius, potest repetere tot mensuras, quot dedit mutuo. Interim tamem quidam de his rebus eodem modo loquuntur; quô de moneta. Vide Laym *l. c. n.* 14. & Bon. *l. c.*

Quæres. Quæ obligatio, & pœna sit Usurariorum, & cooperantium?

Resp. Usurarius etiam non manifestus, ac hæredes tenentur restituere, imò etiam omnes ii, qui ex parte Usurarii cooperantur efficaciter v. g. Judices, Domini temporales, Notarii, famuli, Ad-

vocati

vocati, qui quovis modo juvant, vel cogunt Mutuatarios ad solutionem usurarum, Dixi (positivè seu efficaciter) quia habendo se negativè, possunt permittere Usurarios, ob justam causam, & necessitatem pauperum. Præterea in praxi, ex præsumpta voluntate Mutuatariorum, ferè excusantur minùs principales famuli. 2. Usurarius publicus, sive notorius non debet admitti ad Communionem Altaris, nec absolvi, donec restituat usuras, nec sepeliri in loco sacro; & qui scienter sepelit, ipso facto est excommunicatus. 3. Addit Laym. *l. c. n.* 21. ejus testamentum ipso jure irritum esse, nisi ante mortem restituerit. V. Less. Bon. Trull. *c.* 14. *d.* 22.

DUBIUM VIII.

De emptione, & venditione.

ARTICULUS I.

Quid sit emptio & venditio?

Resp. Est contractus, quo pretium pro merce solvitur; completurque mercis traditione. Venditio contra. Justitia ejus in hoc consistit, ut pretium sit justum, sive exæquet valorem rei, & contra. Aliàs, si absque legitimo titulo secus fiat, committetur injustitia gravis, vel levis, pro gravitate excessûs: qui proinde ad restitutionem in conscientia obligabit; etsi in foro externo, ad restitutionem ferè non cogatur quis, nisi ultra dimidium defraudaverit. Vid. Laym. *c.* 17. Bon. *d.* 3. *q.* 2. *p.* 1. & 4. Unde resolves.

1. Quod spectat ad Emptorem, is potest emere vili-

re viliùs, quàm res valeat; si ei non sit commoda, vel emat in gratiam venditoris, ac similes sint circumstantiæ, quæ rem faciant viliorem. Nec obstat, quòd Venditor necessitate ductus vendat viliùs; quia venditio manet voluntaria, inquit Cajet. Vid. Bon. *l. c. n.* 21. & 23. Potest nihilominus graviter peccari contra charitatem; si quando pauperculi extremâ inopiâ res suas vendere coguntur, nimis viliter ab eis emas. Laym. *l. c. n.* 10.

2. Emptor potest emere minoris, ex eo quòd multa simul emat; quia tunc Venditorem liberat multis curis; & expeditum facit ad alia nova comparanda, unde meritò pretium decrescit. Bon. *l. c. p. 4. n.* 13.

3. Quoad Venditorem, is communiter debet vendere secundùm pretium taxatum à lege, vel Magistratu; quòd si nullum est, id censebitur justum, quod morali hominum æstimatione imponitur. Quod non consistit in indivisibili, ut anxiè scrupulari oporteat, sed dividitur in infimum, medium, & summum, sive ut alii vocant, pium moderatum, & rigorosum, ita ut intra latitudinem hujus pretii vendere, & emere liceat, nunc summo, nunc infimo.

4. Si quid Emptori valde utilè sit, non licet hoc solo nomine rem vendere ultra pretium justum: quia utilitas Emptoris tota est ipsius, non venditoris. Bon. *l. c. n.* 27. ex Less. *l. 2. c. 21. d. 4.* Fill. *t. 35. n. 77.*

5. Licet autem vendere cariùs, quàm valet, pretio currente, si alii boni tituli adsint, & simul

de hoc Emptorem moneas; quia tunc illi non fit injuria. Tales autem sunt v. g. lucrum cessans, aut damnum emergens, aut incommodum, vel molestia tibi obventura ex rei venditione, aut affectus in eam singularis, ùt: si acceperis à majoribus, à Principe. Item si res sint novæ, raræ, & singulares; ùt v. g. peregrini flores, aves, feræ, monumenta antiqua, picturæ, numismata. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. §. 1. *n.* 10. Bon. *l. c. n.* 15. ex Less. Reg. &c.

6. Qui res minutim, & in parva quantitate vendunt, possunt aliquantò, carius vendere, quàm qui in magna quantitate; quia debent majores labores, expensas, &c. impendere ad ea conservanda, & sic quidem excusant caupones, & stabularios, qui avenam, fœnum, paleas, &c. cariùs vendunt, quàm alii; dummodo pretium iis non sit taxatum. Sal. Trull. *d.* 15. *n.* 11.

7. Non licet cariùs vendere præcisè ob dilatam solutionem, aut viliùs emere, ob præcisè anticipatam solutionem; quia in venditione, quæ fit in credito, vel in anticipata solutione, est virtuale mutuum, ideòque usura, si quid supra sortem exigatur. Quod intellige, nisi interveniat alius titulus ex supra enumeratis de usura: vel nisi aliunde crescat pretium, v. g. ex frequentia Emptorum, &c. Bon. *l. c.* ex Less. Regin. Fill. &c. Vid. superiore dub.

8. Licitum est vendere rem cum pacto de retrovendendo, id est, ut Emptor teneatur tibi statuto tempore, vel cùm volueris, eam revendere, modò

modò vera, & non ficta emptio fiat, nec palliata usura intercedat. Mol. d. 375. Less. dub. 14. &c. Qui addunt juxta æstimationem illius operis, ac pacti, pretium esse imminuendum. Vid. C. Lugo d. 26. n. 189.

9. Monopolia, id est, cùm unus, vel plures id efficiunt, ut ipsi soli aliquid vendant, vel cùm mercatores conspirant, non minoris vendere, non sunt contra justitiam; modò non conspirent ultra justum pretium vendere. Ita contra Rebell. Nav. &c. docent Mol. Less. &c. Qui tamen concedunt, esse contra charitatem. Vid. C. Lugo. d. 26. sect. 13. Porro Principum, vel Magistratûs est, cùm uni, vel paucis tale privilegium conceditur, ut soli aliquid vendant, iis etiam pretium taxare, & sic prævidere, ne subditi graventur. Vid. Less. c. 21. d. 20. C. Lugo l. c. & Trull. c. 20. d. 18. ubi rectè notat ex Navar. &c. etsi alia Monopolia ex justa causa, authoritate Principis, vel Reip. concessa taxatô pretiô sint licita, v. g. Bibliopolis, ut nemo alius talem librum vendat, vel ut tantùm sit unus, aut duo Tabernarii in aliquo loco; nihilominus, quando unus, vel pauci propria authoritate ea constituunt, v. g. emendo merces certi generis, ut frumentum, vinum, oleum, &c. ut ipsi deinde arbitratu suo vendant cariùs, peccare semper, etiam contra justitiã cum obligatione restituendi.

10. Venditor debet emptorem præmonere de notabili vitio rei, quod ei obesse potest, v. g. si equus sit furiosus, domus ruinosa, oves morbidæ, pannus adustus, &c. alioqui tenetur de fraude,

& damno ſecuto: ſaltèm ſi defectus fuerit in ſubſtantia, vel quantitate, v. g. ſi deficiat in pondere, vel menſura, aut vendiderit rem unam pro alia: & ſic peccat mortaliter cum obligatione reſtituendi. 1. Qui frumentum venditurus ponit priùs in loco humido, ut intumeſcat. 2. Qui vino Rhenano miſcet Francicum. 3. qui carnes bubulas vendit pro vervecinis, &c. Leſſ. Bon. Dian. *p. 1. t. 8. R. 51.* Trull. *d. 11.* Quando autem Venditor poſſit juſtè tacere vitia qualitatis rei, quæ venditur, ſine obligatione reſtituendi pretium, vel reſcindendi contractum, Vid. C. Lugo. *d. 26. ſ. 8. n. 128.* & Trull. *c. 20. d. 11.* ubi notat venditionem factam ab ignorante vitium rei, eſſe validam: reſcindendam tamen, vel reducendam ad æqualitatem, niſi Venditor contra hoc exceperit.

11. Si ſcias occultè Debitorem tuum non eſſe ſolvendo, injuſtum videtur, iis, qui id neſciunt, debitum illud vendere pretiô ordinariô; tum quia eſt dolus; tum quia vitium intrinſecum crediti non revelatur. Bon. *l. c. p. 10.* ex Leſſ. *c. 21. d. 10.* Fill. &c.

12. Etſi Venditor ſciat pretium mercis mox minuendum, licet tamen vendere pretio currente, & non dicere Emptori (ſeclusô tamen dolô, fraudibus, & mendaciis, quibus Emptorem allicere ad emendũ ei non licèt) quia pretium currens ſimpliciter adhuc eſt juſtum. Bon. *q. 2. p. 5. n. 12.* ex Azor. Fill. &c.

13. Si cui datum eſt aliquid vendendum pretiô v. g. infimô, vel moderatô, & is vendat rigorosô, probabile eſt, ùt habet Angel. v. *Emptio*, non teneri reſtituere, ſed poſſe retinere exceſſum, cùm ſuâ

indu-

industriâ acquisiverit. Aliud tamen est de famulis Mercatorum, quibus indeterminatô pretiô traditur meliori modo vendendum, quo possunt in utilitatem domini. V. Less. *d. 18.* C. Lugo *d. 26. §. 9.*

14. Quando sartoribus ementibus pannum pro iis, quibus vestes conficiunt, minoris venditur, quàm aliis, eò quòd sint Parochiani Mercatorum, vel sæpè ab iis emant, possunt partem pretii remissam sibi retinere, dummodo aliàs fideliter agant, quia nulli fit injuria: & cum Mercatorum plurimùm intersit, ut tales ad ipsorum potiùs, quàm ad aliorum officinas veniant, censentur in ipsorum gratiam remittere, iisque donare eam partem. Fill. Dian. *p. 1. t. 8. R.* 26. Negat tamen Salas, eò quòd Mercatores falsò dicant se remittere, ut alliciant.

15. Cùm res duobus in solidum est vendita, is dominium acquirit, cui tradita est, dummodo is pretium solverit. Si neutri tradita sit, debetur ei, qui priùs tempore emit, & alter habet actionem in Venditorem. Si quid tamen vendatur, aut detur Ecclesiæ, vel aliis piis locis, acquiritur dominium ante traditionem. V. Less. *l. c.* & C. Lugo *d. 26. f. 9.*

16. Si res pereat ante traditionem, & sit certa, ac determinata, v. g. hæc domus, hoc dolium vini, perit Emptori, nisi aliter expresè conventum sit, aut Venditoris culpâ pereat. Si autem res sit indeterminata (ut si quis emerit 10. modios tritici ex granario, oves ex grege) aut si emat rem determinatam quidem, sed ad mensuram (ùt acervum totum tritici unô florenô in singulas mensuras) tunc ante rei traditionem, aut mensurationem, periculum spectat ad

Venditorem. V. Less. *d.* 12. *l. c.* C. Lugo *d.* 26. *s.* 14. *n.* 216. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. § 2. Bon. *q.* 2. *p.* 8.

17. Si res vendita pereat, aut deterior fiat post traditionem, perit Emptori; licèt pretium nondum persolverit, quia res Domino perit. Laym. Bon. *ll. cc.*

Quæres 1. An, & quomodo liceat emere Chirographa, seu credita alterius?

Resp. Si credita in posterum exigenda (sive jus, quod habet alter, ut ipsi in futurum aliquid solvatur) sint certa, ea minoris emere, solutione anticipata, est usura; secluso tamen lucro cessante, & damno emergente. Bon. *d.* 3. *q.* 3. *p.* 10. ex Mol. Less. Tol. Fill. quia accipitur aliquid supra sortem ex mutuo; nam mutant implicitè minorem pecuniam pro exigenda majore. Dixi *certa*, quia, si credita sint incerta, periculosa, & litigiosa, ac cum difficultate exigenda, licitè is qui non est causa istius difficultatis, minoris emit; prout difficultas, vel incertitudo solutionis minor est, vel major: quia cum tali periculo, & difficultate minùs valent. Bon. *l. c.* Trull. *l.* 7. *c.* 20. *d.* 8. Unde resolves.

1. Usuram committunt 1. Ministri Regum, & Principum, &c. qui ut anticipatam faciant solutionem, aliquid accipiunt à Creditoribus. 2. Qui aliquid accipiunt à Debitoribus, concessa dilatione ad solvendum; quia accipiunt aliquid ultra sortem pro mutuo virtuali. Bon. *l. c.* Navar. Mol. Sal. &c.

2. Minoris emi possunt regulariter credita, & stipendia, sive salaria debita militibus, aut famulis Nobilium: quia habent adjuncta incommoda, pericula, & molestias in exigendo: quam ob causam idem li-

cèt

cèt, etiamsi credita illa tempore præsenti, vel etiam preterito fuerint solvenda. Bon. *l. c.* ex Reg. Mol. &c.

3. Qui ipse est causa difficilis solutionis, peccat contra justitiam emendo minoris, & tenetur ad restitutionem: tum quia ipse est causa damni, cùm ipsius culpâ creditum valeat minùs; tum quia alioqui præmium ex delicto suo reportaret. Mol. *d.* 313. Fill. Bonac. *l. c.* Hinc Quæstores Principum, ad quos solutio pertinet, quando ipsi sunt causa difficilis, & malignæ solutionis, non possunt Chirographa, vel credita emere minoris, ùt docent Auth. cit. Additq; Salas, & Molin. *l. c.* non esse liberum Quæstoribus, &c. quibus incumbit solvere Magnatum debita, uni potiùs solvere, quàm alteri (nisi quis fortè jus præ aliis habeat. Vid. supra de ordine restit) sed teneri omnibus solvere pro rata. Bon. *l. c.* V. Trull. *l.* 1. *d.* 10.

ARTICULUS II.

Quid sit Negotiatio, & quibus illicita?

Resp. Ea est, cùm quis rem sibi comparat eo animo, ut integram, & non mutatam cariùs vendendo, vel permutando lucretur. Quod quia obnoxium est periculo multorum peccatorum, & valde distractivũ, ac indecens statui Clericali, sic lucris inhiare, severè prohibitum est Clericis constitutis in sacris, & Religiosis omnibus, ita ut mortaliter peccent, si multam negotiationi dent operam, ùt ait Less. quem v. *l. c. d.* 1. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 17. Bon. *de contr. art.* 3. *q.* 1. *p.* 5. C. Lugo *d.* 26. *s.* 3. *n.* 19. Unde resolves.

1. Si Clericus semel, iterumque tantùm negotietur, in materia non gravi, v. g. libros, cruces, &c.

emat, ut occultè iterum vendat cariùs, non eſt mortale. Leſſ. Mald. Fill. Dian. C. Lugo *l. c.*

2. Non eſt negotiatio Eccleſiaſticis, vel Religioſis prohibita, ſi emant pecora, quæ paſcuis ſuis ſaginata vendant: quia vendunt fructus ſuorum prædiorum, vel agrorum. Mol. Leſſ, C. Lugo *ſ. 3. n. 28.* uti nec ſi greges alant, ut fœtus, lac, lanam vendat. C. Lugo *l. c.* Ubi tamen negant, licere iis conducere agros, ut fructus vendant, eò quòd (licèt non ſit negotiatio propriè dicta) ſpecialiter illis ſit prohibitum in Conc. Carthag. Vid. *l. c.*

3. Non peccat Clericus. 1. Si emat agrum cum fructibus jam maturis, illosque vendat; quia vendit fructus agri ſui. Card. de Lugo *l. c.* ex Molin. Fill. &c. 2. Si id, quod ad proprios uſus emerat, poſtea, vel quia non indiget, vel mutatô conſiliô, cariùs vendat. *ibid.*

An verò, & quomodo Clericis liceat negotiari per alios non famulos, præſertim in neceſſitate. V. C. de Lugo *d. 26. ſ. 4. n. 36.* Trull. *l. c. d. 19.* Barb. *de jur. un. l. 1. cap. 40. art. 1.*

DUBIUM IX.

Quid ſit contractus Censûs, & an licitus?

Reſp. Is eſt, cùm certâ ſummâ pecuniæ v. g. 100. florenis, emo à te jus percipiendi quotannis ex bonis tuis, aut certa aliqua re tuà utili, ſive fructifera certam aliquam penſionem, ſeu cenſum, v. g. florenos 5. annuos, vel 6. prout conſuetudine, vel lege taxatum erit: Ita ut hìc non ſit mutuum, & uſura, ſi aliàs pravam intentionem non habeas: ſed vera emptio, & venditio, quâ emitur non præcisè ipſa penſio,

ſio, ſed jus eam percipiendi: quod longè minùs valet, ideòque minoris emitur; licèt poſt multos annos pretium longè ſuperet. Mol. Leſſ. Laym. *l. 3. t. 4. c. 18.* & cæteri communiter. Rectiùs tamen C. Lugo *d. 27. ſ. 2. n. 20.* probat, ad excuſandum cenſum ab uſura, dicendum eſſe: non emi penſiones, neque jus ad illas, neque fructus, ſed potiùs partem uſus fructûs talis prædii, ſuper quo cenſus conſtituatur; ita ut dominium totum directum prædii maneat apud Venditorem, dominium verò utile, ſeu jus uſus fructus, ex parte vendatur. Unde reſolvuntur ſequentes Caſus, qui etiam ex natura emptionis, & venditionis ſolvi poſſunt.

1. Hic contractus eſt injuſtus, ſi non ſervetur pretium juſtum a Lege vel conſuetudine probatum, quomodo pro Germania conſtituit. Carolus V. ut jus ad 5. tantùm pro 100. ematur.

2. Non ſolùm licitus eſt cenſus realis, id eſt conſtitutus ſuper re aliqua, ut ſupra dictum, ex cujus utilitate penſio extrahatur, ita ut ad quemcunque res tranſeat cum illa obligatione, & onere: ſed etiam (ſaltem ex natura rei, & ſecluſa prohibitione legis poſitivæ) perſonalis, & conſtitutus immediatè ſuper perſona, quæ ſuâ operâ, & induſtriâ utilis ſit, & fructum aliquem pariat, vel bona in ſpe, vel re habeat, unde penſio duci poſſit: alioqui enim jus quod venderet, non eſſet pretiô æſtimabile, & ſic contractus fictitius. Ita probabiliter Cov. Leſſ. Sal. *dub. 3. n. 2.* &c. contra Nav. Mol. C. Lugo *d. 37. ſ. 225. n. 25.* ubi cenſum merè perſonalem illicitum eſſe, docet eſſe,

proba-

probabiliùs, & prolixè probat.

3. Iniqui sunt Venditores, seu Censuarii, qui Emptoribus, sive Censualistis obligant rem non potentem reddere fructus, saltem tot, quot pensio exigit, aut reddentem quidem, sed jam aliis censibus venditos. Bonac. *d. 3. q. 4. p. 1. n. 9. & 13.*

4. Sicut in emptione res perit damnô Emptoris, sic etiam in censu reali, si res, super quam impositus est census, pereat, vel fructus ejus absque culpa Venditoris: tunc enim perit census, ita ut Emptor, sive Censualista non possit ampliùs percipere fructus, sive censum, quia qui emit, suô periculô emit. Bon. *l. c.* Fill. *t. 34. p. 2. n. 225.* Unde ad hoc incommodum cavendum inventus est sequens modus.

5. Licitum est, ut probat Tol. *l. 5. c. 46.* & Less. *c. 22. d. 11.* contractui censûs adjungere aliud pactum assecurationis, ut si res, super quam fundatus est census, pereat, id fiat damnô Venditoris, ideòque nihilominus obligatus sit vel super aliis bonis suis eum statuere, vel restituta sorte eodem pretio redimere. Debet tamen hoc pactum Venditori compensari, augendo pretium censûs, vel quod eodem recidit, minorem pensionem designando. Bonac. *l. c. n. 30.*

6. Ex natura rei licitus est non tantùm census irredimibilis, sed etiam redimibilis, cùm ex una parte, tum utriusque, ùt patet ex terminorum explicatione: quia irredimibilis census dicitur, cùm Venditor non potest illum pro suo arbitrio redimere

mere; redimibilis autem, cùm poteſt reddendo Emptori eandem ſummam, quam accepit; atque ita rurſus ſibi emendo, quod antè vendiderat. Utrimque redimibilis dicitur, cùm ita conventum eſt, ut tam Emptor, quàm Venditor poſſit emptionem factam reſolvere, & ſummam, quam dedit, repetere. Leſſ. *d.* 10. Dian. *p.* 2. *t.* 5. *m. R.* 76. Vide dicta de pacto retrovend. in empt *ſup.*

7. Nihilominus, quia contractus censûs redimibilis, ex parte Emptoris, eſt res periculoſa, ſuaderi non facilè debet: nam in Conſtit Martini V. & Calliſti III. PP. uti & Caroli V. Imperat. Uſurarius contractus judicatur. Verùm id intelligi debet ſecundùm præſumptionem fori externi: præterquam quòd illæ Conſtitutiones multis locis eatenus non ſint receptæ, quatenus prohibent ea, quæ juri naturali non adverſantur, ùt notat Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 18.

8. Cenſus vitalitius, quia eſt virtualis ſponſio, & nititur eventu fortuito, licitus eſt. Fill. Dian. *p.* 7. *t.* 9. *R.* 70.

DUBIUM X.

Quid ſit Cambium?

Reſp. Cambium quod permutationem ſignificat, hîc accipitur pro ſola permutatione pecuniæ. Et eſt contractus, quo Campſor aliquis Campſario volenti cambit pecunias, cum lucro aliquo præter ſortem. Quòd ſi ſine intentione uſuraria fiat, ob titulos juſtos tali lucro æſtimabiles, patet non eſſe malum. Unde cùm quatuor ſint cambiorũ genera, nimirum, 1. Cambium minutum, ſeu manuale,

nuale 2. Cambium per literas, 3. Cambium reale, 4. Cambium ficcum, feu fictum, circa ea refolvuntur.

1. Licitum eft Cambium minutum, in quo dantur pecuniæ minores pro majoribus, vel contra quia hic fu t jufti tituli aliquid lucrandi, nimirum labor Campforis in numeranda pecunia, item diligentia in pecunia omnis generis conquirenda, ut Campfariis quibusvis fit paratus; item puritas materiæ & commoditas, ut cùm aurum, vel alia moneta commoda datur pro minuta, & incommoda. Laym. *l. 3. t. 4. c. 19. n. 4.*

2. Licitum eft item Cambium per literas, cùm fcilicet Campfor hìc v. g. Monafterii Prior accipit pecunias, quas poftea literis datis alibi: v. g. Francofurti refundit per fuos factores; quia hìc etiam funt jufti tituli, fcilicet virtualis trajectio pecuniæ, & ejus affecuratio. Tantundem enim facit ac fi Campfario pecuniam ejus Francofurtum transferat fine periculo. Minus tamen Campfor exigere debet, quàm fi realiter transtuliffet. Laym. *l. c.* Bon. *d. 2. q. 5. p. 1*, Navar. Leff. &c.

3. Item licitum eft Cambium reale, cùm Campfor hìc Monafterii Prior dat pecunias, ut per fuos alibi eas recipiat à Campfario, qui alibi habet pecunias, fed eget nunc eis hìc. Titulus hujus Cambii eft item tianslationis, & affecurationis: tantundem enim facit Campfor, ac fi pecunias Campfarii abfentes fifteret hìc præfentes, vel, ùt alii ajunt, ac fi præfenti pecunia emeret abfentem, quæ utique minùs valet. Laym. *l. c. n. 6. & 7.* Bon. *l. c.*

4. Illi

4. Illicitum eſt Cambium fictum, ſeu ſiccum: quod nihil aliud eſt, quàm titulus lucrandi; ut v. g. Titius indigens pecuniis petit à Campſore ſibi dari 100. Campſor autem non aliter dat, niſi Francofurti, v. g. vel alio loco diſtante ſolvendos, petìtque ab eo pretium, quod ſolet dari pro locis ſimilibus. Titius ergo accipit, & tamen verè non cogitat reddere in iſtis locis, imò forſan nec habet iſtic correſpondentem, ìdque conſtat Campſori: contractus hic eſt Cambium fictum, ac revera mutuum, ideoque palliata uſura. Excuſabitur tamen Campſor, ſi lucrum illud exigat titulo lucri ceſſantis. Plura vid. apud Tolet. *l.* 5. *c.* 52. Bon. *d.* 3. *q.* 5. *p.* 1.

5. Quod attinet ad Cambium Francofurtenſe, in quo mercatores dantes Cambium ad proximas nundinas, quò magìs eæ diſtant, eò plus exigunt, ſi ideò præcisè plus exigatur, quia ſolutio diutiùs differtur, uſura eſt; ſi autem ratione alterius tituli juſti, v. g. lucri ceſſantis, cùm pecunia mercatorum ſit inſtrumentum lucrandi, quò ſi diutiùs carent, carent lucro, & quo longius eſt tempus, eò plures Cambium petunt, ideoque creſcit valor pecuniæ, tunc lucrum eſt juſtum. Laym. *l. c. n.* 9. ex Mol. Leſſ. &c.

6. Qui cambiendo, vel aliter, pecuniam adulterinam accepit, ſive ex ignorantia, aut inadvertentia, non poteſt illam expendere: quia res vitioſa non poteſt tradi alteri, vitiô non detecto, ùt ſupra *de vendit.* Neque ex eo quòd ipſe deceptus eſt, poteſt decipere alios, cùm actio, quâ dece-

ptus

prius fuit, nullum ad hoc jus tribuat. Bon *d.* 3. *q.* 5. *p.* 1. ex Azor. Sanch. &c.

DUBIUM XI.

Quid sit Locatio, & Conductio?

Resp. Est contractus, quô quis personam, vel rem aliquam mobilem, vel immobilem alteri ad tempus utendam, vel fruendam concedit, certo pretio, aut mercede, seu pensione constituta. Utenda conceduntur, v. g. elocata domus, equus, servus, &c. fruenda conceduntur, elocatæ vaccæ, capra, fundus, pomariû, &c. Unde, consideratâ hujus contractûs naturâ, & juris dispositione, resolvuntur sequentes Casus.

1. Si res locata ante traditionem pereat, contractus dissolvitur, & conductor liberatur.

2. Si absque culpa conductoris, usus, vel fructus rei cesset, v. g. quia domus ruinam minatur, infestatur spectris, vel ob periculum pestis, (nisi tamen quoad hoc consuetudo sit contraria) aut belli, tutam habitationem non præstat, liberatur conductor à solvenda pensione pro tempore, quô non potest inhabitare, vel alia re conducta uti, vel frui, ut v. apud Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 23. Less. *l.* 2. *c.* 24. *d.* 1. &c.

3. Servo, aut laboratori conducto non debetur stipendium temporis notabilis, quo æger decubuit; nec ægro, nisi expensæ modicæ: nisi tamen alter sit conventum, aut consuetudo ferat. V. Sa, V *Conductio.*

4. Propter modicum damnum, vel infortunium nihil remittitur colono de pensione: secùs si magna

gna sit clades. Quòd si tamen antecedentium, vel sequentium annorum fertilitate damnum com-pensetur, non remittitur- Laym. *n.* 7. Less. *l.* 2. *c.* 24. *d.* 4.

5. Si pluribus annis ob cœli clementiam (secùs si ob industriam colentis) uberiores fructus ex fundo elocato proveniant, potest colono pensio augeri. Laym. *n.* 8.

6. Expensas facere in rem conductam, quæ duraturæ sunt, v. g. conservare sarta tecta, tributa, & onera publica præstare, ad locatorem, seu dominum spectat: nisi aliter conventum sit, aut consuetudo ferat. Laym. *l. c. n.* 4.

7. Si conductor in rem conductam necessarias, sive utiles expensas fecerit, potest eas de pensione detrahere, vel repetere à locatore, &, dum non solvuntur, retinere rem conductam. Laym. *l. c.* Mol. *d.* 496.

8. Etsi incendium plerumque accidat culpâ inhabitantium, & sic in dubio contra illos præsumptio sit; quia tamen sæpè id fit culpâ famulorum, quam paterfamilias præstare non cogitur hinc conductor absolvendus est, nisi locator ostendat culpam. Vid. Laym. *sup. n.* 6. & Dian. *p.* 7. *t.* 7. *R.* 31. ubi ex. Hun. & Ber. docet, si constet accidisse culpâ certi, & determinati alicujus de familia, isque circa officium suum deliquerit, v. g. stabularii, qui lumen malè custodiérit in stabulo, teneri patremfamilias (nisi famulus iste pro fideli ac diligenti fuerit habitus) de damno: secus si culpâ alterius, vel si non constet, utrum casu, an culpâ cujusquam acciderit.

9. Si

9. Si conductor domûs, v. g. ante tempus velit emigrare, id quidem licet, potéstque alteri locare: cæteroqui autem de pensione nihil ei remittitur.

10. Locator non potest ante tempus præfinitum conductorem invitum privare re conducta, nisi in eis casibus, 1. Si pensionem non solvat: expectare tamen debet biennium, si ultra biennium res sit conducta. 2. Si casus improvisus accidat, ob quem domus, v. g. ipsi domino sit necessaria. 3. Si rem locatam reficere necesse sit, nec possit fieri altero inhabitante. 4. Si conductor in re conducta malè versetur, v. g. destruat, vel abutatur, ut alendo ibi meretrices. Laym. *n. 9.*

11. Successor universalis, sive hæres, non potest ante completum tempus conductorem expellere: partialis autem successor, ut emptor, donatarius, legatarius, &c. non tenetur stare contractu locationis, uti neque conductor; nisi tamen aliter pactum sit, v. g. ne res locata durante tempore locationis alienetur, Vid Less. *l.* 2. *c.* 24. & Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 22.

DUBIUM XII.

De contractu Emphyteusis, Feudi, & Libelli.

Resp. 1. Emphyteusis est contractus similis locationi, in quo res immobilis, quæ cultura possit effici melior, conceditur alteri, vel in perpetuum, vel non breviùs saltem quam ad decennium; ita ut dominium ejus directum, & possessio civilis maneat apud dominum, qui tradit in Emphyteusim, dominium autem utile transferatur in Emphyteutã, cum

cum hoc onere, ut quotannis certum canonem, ùt vocant, seu pensionem domino solvat, quam si totam solvere negligat 26 annis continuis in Emphyteusi Ecclesiastica (cùm scilicet res est Ecclesiæ, vel pii loci) vel in sæculari 36. annis incidit ipso jure in pœnam commissi, ut dominus eum expellere possit, etsi de solutione interpellatus non fuerit. Licèt enim Bart. & alii quidam apud Dian. *p. 8. t. 7. R. 36.* dicant, si per 30. vel 40. annos non solverit, eũ præscribere immunitatẽ in futurum, id tamen Wesemb. & alii 5. negant v. *l. c.* Porrò, quid juris sit in hoc contractu, pendet ex consuetudine locorum, quæ varia est, & ex ipsa conventione contrahentium, quæ scripto instrumento concipi debet, ut valeat Vide Laym. *l. 3. t. 4. c. 23.* Less. *l. 2. c. 24. d. 8.*

Resp. 2. Feudum est contractus similis Emphyteusi, quo res immobilis alicui conceditur, cum translatione dominii utilis, proprietate retenta, sub onere, non quidem aliquid solvendi, sed exhibendi fidelitatem, & obsequium personale directo domino. Quòd si item non faciat Vassallus (sic enim dicitur feudi acceptor) perdit feudum. Interdũ etiam in feudo aliquid persolvi debet in recognitionem domini directi, sed tunc ex ea parte desicit à puro feudo; & declinat ad Emphyteusin. Porrò, quid juris sit circa feuda, pendet item à locorum consuetudine: quæ juris communis sunt, vide *l. c.*

Resp. 3. Contractus libellaticus, sive datio ad libellum dicitur, cùm Emphyteuta, vel feuda-

tarius rem illam, quam in feudum, vel Emphyteusim accipit, simili contractu tradit tertio (ad quod tamen si in decennium fiat, requiritur domini consensus) ita ut sit quasi subfeudum, & subemphyteusis. Ita Less.

DUBIUM XIII.

Quid sit Sponsio, & Ludus?

Resp. Sponsio est contractus, in quo duo de veritate, aut eventu alicujus rei certantes, sibi invicem aliquid spondent, ut id ejus sit, qui veritatem assecutus fuerit: v. g. certo tecum 10. imperialibus hanc, vel istam civitatem obsessam, captam, &c. Ut licitè fiat, requiritur 1. ut fiat super re dubia. 2. Ut sit æqualitas, in re, quæ spondetur cum æquali incertitudine. 3. Dubius eventus in utroque. 4. Ut uterque eodem sensu accipiat id, de quo certatur. Molin. Less. Card. Lug. *d.* 36. *f.* 6.

Ludus verò est contractus, quo ludentes inter se paciscuntur, ut victori cedat, quod uterque deposuit. Hi contractus jure naturæ liciti sunt, modò debitæ conditiones adsint, & aliunde non interveniat scandalum, aut justa prohibitio, aut iniquitas se misceat, nec peccati sit occasio: quia, sicut quivis, suæ rei dominus, potest alteri eam donare absolutè, sic etiam sub aliqua conditione, sive ea fortuita sit, sive ex industria pendeat. Less. *c.* 26. *d.* 3. Bon. *d.* 2. *q.* 3. *p.* 1. Unde resolves.

1. Qui rei dominus non est, aut alienare eam non potest, non potest etiam de ea ludere, aut deponere. Et sic deberet restituere, qui lucratus esset

à religio-

à religioso, & filiofamilias non potente alienare. Laym. *l.* 3. *t.* 4. *c.* 21. *n.* 5.

2. Si tamen filiusfamilias (& idem de religioso ait Nav. apud Less. *l. c. d.* 1.) alatur in distanti loco à parentibus; poterit ex alimentis moderatè aliquid insumere in honestum lusum, v. g. 5. ex 100. quia talis communiter præsumitur voluntas parentum, ut habet, Sot. Less. *l. c.* Laym. &c. Ac præterea potest etiam filius deponere, quidquid lucratus fuerit, cùm ad hoc etiam parens censeatur tacitam facultatem dare Laym. *l. c.* Bon. *de rest. d.* 1. *q.* 3. *p.* 2. *n.* 10. & *seq.*

3. Tenetur restituere, qui vicit faciendo contra conditiones ludi, & decipiendo; aut fraude, ac per injuriam alterum pertraxit ad ludendum; v. g. si simularet se planè ignarum lusûs, & sic alterum multò imperitiorem provocaret, qui alioqui ludere noluisset; aut si conviciis lacesseret, ad quæ vitanda alter consensisset in lusum, aliàs non consensurus. Mol. *d.* 517. Laym. *l. c.* Bon. *d.* 2. *q.* 3. *p.* 2. *n.* 3.

4. Si in re, quæ spondetur, sit inæqualitas, & hæc alteri parti (v. g. cujus pecunia major est) sit nota, isque nihilominus spondere velit, valet contractus probabiliter: quia scienti, & volenti non fit injuria, ùt dicit Nav. Medin. Sanch. Dian. Contrarium tamen probabilius docet C. Lugo. *d.* 31. *s.* 6. *n.* 81. ex Molin Less. & Bonac. Si autem ignota sit, non potest alter lucrari, quia non est æqualis conditio utriusque, & alter nulli se exponit periculo. Vid. Azor. *p.* 3. *l.* 5. *c.* 25. *q.* 7.

Bon. *d.* 5. *q.* 3. *p.* 2. *q.* 36. *n.* 3. Salas *de ludo dub* 13. *n.* 13. Escob. & C. Lugo. *l. c.*

5. Per se quidem, & jure naturæ licita est etiam sponsio de futuro eventu, qui damnum proximi conjunctum habet v. g. Petrum intra annum moriturum (etsi enim detur occasio optandi, vel machinandi mortem Petro, id, est per accidens, potéstque idem periculum esse in censu vitalitio) jure tamen humano sæpè prohibetur. C. Lugo *loc. cit. n.* 74.

6. Etsi sponsio cum conditione illicita, v.g. plus altero potaturum, sit illicita ; quia inducit ad peccatum : quod tamen eâ lucratus es, non teneris restituere. Sanch. Lug. Dian. *p.* 7 *t.* 9. *R.* 69.

7. Probabile est, quod docet Molin. &c dum quis minis, vel convitiis ad ludum inductus est, & perdit, victorem non teneri restituere ; quia talis absolutè voluntariè lusit. Bonac. *loc. cit.* ex Mol. & Car. Contra Azor., Less. Regin. Fill. &c. communiter.

8. Communior sententia est, teneri restituere, qui lusit, vel certavit, certò præsciens se victurum esse. Contrarium tamen, nempe non teneri, dummodo dolus abfuerit, tenent Tol. & Sà, V. *Contractus*, quia non tenetur quis ex justitia, suam peritiam, vel scientiam adversario declarare : sed is suæ temeritati imputet, quòd ausus fuerit cum eo deponere, cujus scientiam non nôrat. Vid. Bonac. *l. c. n.* 4. Dian. *p.* 7. *t.* 9. *R.* 62.

9. Non tenetur restituere, qui utitur astutiis illis, quas regulæ lusûs & consuetudo recepta patitur,

titur; cum uterque sciat, tales astuatias esse solitas; & sic tacitè in illas liberè consentiat. Azor. Fil-l uc, Less. Bonac, *l. c. p.* 2. *n.* 2. v. g.(1.) Si potiores chartas habens, & securus de victoria, augeat sponsionem, vel simulet metum, ut adversarius augeat. 2. Si sciens se inferiores chartas habere dissimulet, augeatqué sponsionem, ut sic relinquantur sibi, quod erat appositum. Card. Lug. Sanch Sal. Dian. *par.* 7. *t.* 9. *R.* 43. 3. Si inspiciat chartas alterius, ex sola ipsius negligentia, & absque fraude; secus, si ita se collocet, ut possit videre; vel si alium constituat, à quo admoneatur. 4. Si chartas à tergo discat nosse inter ludendum, quas antè non signârat, nec noverat. Trull. Sanch, Lug. Dian. *p.* 4. *t.* 9. *Res.* 50. & 52.

10. Qui verò utitur fraudibus non adhiberi solitis, vel colludenti ignotis, v. g. suffuratur chartas, vel signis à tergo notat, vel utitur notatis, aut iis, quas antè novit, ignorante socio, vel arte quadam eas componit, &c. tenetur restituere non tantùm lucrum, sed etiam quantum alteri valebat spes lucrandi: imò etiam colludenti. Reg. Amic. Trull. Dian. *l. c. Res.* 48. vid. etiam *p.* 4. *t.* 3. *R.* 75. & Bon. *de rest. d.* 2. *q.* 3. *p.* 2.

11. Si ludens habeat animum non solvendi, vel si perdat, repetendi, non potest lucrari, atque adeò nec retinere, quod est lucratus: quia fraudulenter decipit, nec alter vellet cum eo ludere, si id sciret. Less. *l. c. d.* 5. *n.* 31. Regin. *n.* 388. Bon. *loc. cit.*

12. Peccant graviter, & communiter mortaliter, qui

qui totos se lusibus tradunt, cùm sciant, in gravia se inde peccata labi, aut impotentes reddi ad solvenda debita, vel alendos liberos, & uxorem &c. Sanch. Trull. *c. 27. dub. 1.*

13. Peccat item ludens, si lusus lege positiva sit prohibitus, ut lusus alearum, & similes, qui magis in fortuna; & casu, quàm industria fundantur. At laicis ratione circumstantiarum sub veniali, Clericis sub mortali prohibentur. Less. *l. 2 c. 26. n. 6.* Intellige, si Clericus crebrò, perque longum tempus luserit, non autem si per breve tempus, & causâ recreationis, & absit scandalum; quia Canones id prohibentes non videntur recepti, nisi quatenus id fieret cum periculo scandali, ùt habet Less. *d.* 1. Laym. *l. 3. tr. 4. c. 21. n. 1.* Notat autem Dian. *par. 7. t. 5. R.* 2. *& 3.* ex Lug. Dicast. Amic. Trull. &c. prædictis legibus per contrariam consuetudinem ita derogatum esse, ut non tantùm laicus, sed etiam Clericus non peccet, si principaliter pro recreatione, & simul pro lucro moderato ludat chartis, vel aleis: In Religiosis tamen (apud quos disciplina regularis viget) uti & Episcopis, à peccato gravi excusari vix posse *ibid. Ref. 4.* ex Molin. Dicast. Lugo, &c. etsi Sanch. conetur excusare, si urgeat necessitas, v. g. excitandi aut recreandi infirmum, vel si parum ludat ob solam recreationem.

14. Si quis ludo tali vetito lucratus fuerit, juxta sententiam probabiliorem non tenetur ad restitutionem ante judicis sententiam; quia jura non annullant contractum, nec impediunt acquisitionem dominii

dominii, sed tantùm concedunt, ut possit repeti. An verò, qui tali lusu perdidit, teneatur postea adhuc solvere, alii negant, ut Less. *hìc dub.* 5. Mol. Regin. Fill. &c. alii affirmant, ut Azor. Reb. Valer. &c. apud Bon. *l. c. p.* 3. *n.* 2. V. Dian. *p.* 2. *tr.* 7. *R.* 8. & *p.* 7. *t.* 9. *R.* 21.

15. Ludere pro Psalmo, vel Oratione Dominica recitanda, non est peccatum, nec irreverentia, Navar. Rebel. Sanch. Dian. *p.* 7. *t.* 9. *Res.* 1.

DUBIUM XIV.

Quid sit Contractus Societatis?

Resp. Is est, cùm aliqui inter se conveniunt, & contributis aliquibus rebus ad lucrandum idoneis, sive fructiferis, ùt pecuniâ animalibus, industriâ, labore, &c. commune aliquod lucrum faciunt, quod, uti & damnum, pro ratione, & rata, cujusque dividunt inter se. Vid. Less. Laym. c. 20. Bonac. *q.* 6. *p.* 1. Unde spectando id, quod ratio, & justitia naturæ hìc requirit, resolvuntur hi Casus.

1. Plus lucrari debet, qui confert pecuniã, & operam suâm, quàm qui vel pecuniam, vel operam solam.

2. Capitale, seu sors, quam quivis contribuit, si pereat casu, vel culpâ sociorum levissimâ, contribuenti perit. Ubi discrimen est inter hunc contractum, & mutuum: quia in mutuo sors data alienatur, & dominium ejus transfertur in mutuatariũ, cujus proinde solius periculum, ac damnum est, si casu pereat; in Societate autem, qui sortem confert, eam non omnino alienat à se: & sicuti commodum,

modum, ac lucrum ad eum ſpectat, ſic etiam periculum, & damnum. Bon. *l. c.*

3. Poteſt tamen etiam fieri in hoc contractu, ut quis juſtè ſervet ſortem ſuam indemnem, & inſuper certum lucrum percipiat, ſi nimirum ad contractum ſocietatis adjungantur duo alii, aſſecurationis, & venditionis, cujus tale exemplum ponit Laym. Inis ſocietatem cum mercatore, & contribuis ei 1000. florenos, v. g. ſpes eſt quòd is quotannis lucraturus ſit 300. cujus lucri dimidiū, v. g. jure ſocietatis tibi debetur unà cum ſorte; ſed quia ad te quoque pertinere deberet ejusdem ſortis periculum, ut ipſe id periculum, in ſe ſuſcipiat, & tibi ſortem aſſecuret, in hujus oneris compenſationem, relinquis ei majorem partem lucri ſperati, ut ſcilicet duæ partes lucri ad ipſum, & tertia ad te pertineat. Et rurſus, quia ſpes lucri hujus incerta eſt: ideo adhuc partem hanc lucri ſperati, nempe 100. florenos in ſpe, vendis etiam eidem 50. vel 60. v. g. annuis certis, ideſt in re, & ſic tandem id lucrum facis, & ſortem ſervas indemnem. Vid. Laym. & Bonac. *ll. cc.*

4. Societas etiam in pecoribus validè, & licitè inſtituitur. Et interdum quidem ita, ut tam pecora ipſa, quæ alteri paſcenda, & nutrienda traduntur, quàm emolumenta, & fructus, ipſaque detrimenta, & damna danti, & accipienti communia ſint. Interdum verò ita, ut pecorum dominium, ideóque etiam periculum, ſive caſus fortuitus ſpectet ad ſolum dantem; emolumenta autem fructuum, nempe fœtus, lanæ, lactis, ad utrumque. V. Leſſ. *hic* Laym. *l. 3. t. 4. c.* 20. DU-

DUBIUM XV.

Quid sit Assecuratio, & Fidejussio?

Resp. 1. Contractus Assecurationis est, quô quis alienæ rei periculum in se suscipit, obligando se, vel gratis, vel pro certo pretio, ad eam compensandam, si perierit. Quod si gratis fiat, est gratuita promissio: si pretio, est quasi emptio, qua assecurans vendit suam obligationem, præstandi alteri rem ejus indemnem. Ad ejus justitiam requiritur, ut eventus rei sit incertus utrique, saltem quò ad notitiam, quam de eo habent; quia alioqui non servaretur æqualitas. Less. Bon. *d.* 3. *q.* 9. *p.* 3. Less. *l.* 2 *c.* 28. *d.* 4. *n.* 24. Unde resolves.

1. Si assecurans certus sit rem esse in tuto, iniquè pretium petit, & tenetur restituere. Ibid. Bon. *d.* 3. *q.* 9. *p.* 3.

2. Si res nondum est in tuto, etsi privatâ scientia sciat non fore periculum, licere nihilominus pretium ordinarium assecurationis accipere, dicit Less. *loc. cit. n.* 27. Quia illa obligatio ob pericula ordinaria magni æstimatur: & causæ occultæ, quæ periculum minuunt, non imminuunt communem æstimationem. Verùm id Bon. *d.* 3. *q.* 9. *p.* 3. *n.* 3. & Card. de Lug. *d.* 31. *s.* 7. rectiùs negant.

3. Si cupiens rem suam assecurari, certò sciat eam jam periisse, non potest paçisci de ejus assecuratione. Vid Less. *l. c. n.* 25.

Resp. 2. Fidejussio est contractus, quò quis alienam obligationem suscipit implendam, si debitor

princi-

principalis non solverit, Ita commun. Doct. Unde resolves.

1. Pro fidejussione licet accipere pretium, etsi nullum periculum timeatur; quia ex se pretio est æstimabilis. Nav. Azor. *p.* 3. *l.* 11. *c.* 22. *d.* 5. Fill. *n.* 159.

2. Mulieres ex fidejussione (saltem si juramentum absit, & instrumentum publicum) non tenentur, utì nec Clerici, nisi quatenus solvere commodè possünt, ut non egeant Vide Laym. Bonac. *q.* 9. *p.* 2. Less. *loc. cit. cap.* 28.

3. Fidejussor non obligatur plus, quàm principalis; & hujus obligatio, si sit invalida, erit etiam fidejussoris. Card. Lugo, &c. commun.

4. Fidejussor regulariter non potest conveniri, nisi factâ excussione principalis debitoris, constet ipsum non esse solvendo. Azor. *l. c.* Fill. *n.* 153

5. Debitor tenetur de omni damno suâ culpâ accidente fidejussori, &c. Vid. Azor. *d.* 10 Bon.

6. Ex fidejussione Religiosi propria authoritate facta monasterium non obligatur, nisi quatenus in ejus utilitatem, versum est Vid. Less. *c.* 28. & Laym. *c.* 29. *n.* 7.

7. Qui fidejussit pro reo, cui periculum capitis impendebat, si hic aufugit, non est ejus loco plectendus: quia non præsumitur sic se obligare; imò nec potest, cum non sit dominus vitæ. Sylv. Bon. Less. *d.* 7. *n.* 41

8. Si debitor suâ culpâ non solvit, tenetur fidejussori, qui pro ipso solvit, non tantùm ipsum debitum, sed etiam damna, & expensas omnes

compen-

compensare. Si verò sine sua culpa, v. g, ob impotentiam, non solvit, ad solum debitum videtur teneri. Azor. Sylv. Sà, Bon. Trull. *c.* 26. *d.* 2.

DUBIUM XVI.

Quid sit pignus, & Hypotheca?

Resp. Pignus est contractus, quô debitor dat creditori rem aliquam mobilem, vel immobilem, ut sit pro debito obligata, ex eaque solutio peti possit. Aliquando tamen pignus accipitur pro ipsa re, quæ datur Differt autem ab hypotheca, quòd pignus propriè sit rei mobilis, illa immobilis. Mol. Fill. Bon. *q.* 10. *p.* 1. Unde resolves.

1. Pignore non licet uti contra voluntatem domini; quia est res aliena, ad securitatem tantùm, & non ad usum tradita. Bonac. *l. c.* ex Mol Reg. &c. Si tamen utatur, v. g. equô, vel agro, debet valorem usûs (uti & fructus omnes, si sit res ex se fructifera) computare in sortem, deductis expensis, quia alioqui committet, usuram, cùm res domino suo fructificet. Nav. Bon. Trull. *c.* 26. *d.* 2.

2. Non possunt oppignorari, quæ non possunt vendi, v. g. Ecclesiæ. Molin. *d.* 530. Less. *l.* 2. *c.* 28. *d.* 3. Bon. *l. c.*

3. Immobilia, uti & mobilia pretiosa, cultui divino dicata, v. g. calices, casulæ, &c. non possunt oppignorari, nisi in necessitate; quia tunc etiam vendi possunt, ut Ecclesiæ, & indigentibus subveniatur. Vide Nav. *c.* 17. Less. Bon. *l.* 2.

4. Creditor, qui pignus ab aliquo accepit, potest illud alteri oppignorare, sed non pro majore quantitate. Neque potest vendere, debitore non

solvente,

ſolvente, niſi poſt biennium, & eo priùs monito. Quidam tamen dicunt, poſſe vendere poſt trinam monitionem. V. Laym. *l. 3. t. 4. c.* 10. Bon. *l. c. n. 9.*

5. Eandem rem non licet oppignorare, ſeu in hypothecam dare pluribus, niſi ſit ſufficiens ad ſolvendum omnibus, vel poſteriores de priore hypotheca admoneantur, Azor. Filluc. Bonac. *d. 3. q.* 10. *p.* 1. Trull. *c. 26. d. 4.*

Quæres. Quid ſit contractus Antichriſeos, germanicè *ein Pfandſchafft?*

Reſp. Is eſt, cùm in contractu pignoris convenitur, ut creditor utatur pignore, v. g. agro, ac fructus inde tamdiu lucretur, donec debitum ipſi reſtituatur. Unde circa hunc ex ſupradictis reſolves.

1. Contractus hic videtur juxta Cajet. Sot &c. (contra quosdam Juriſtas) eſſe Uſurarius; quia Creditor ultra ſortem aliquid lucratur, causâ ſolius mutui, quæ eſt Uſura. Vid. Laym. *l. 3. t.* 4. *c.* 16. *n. 17.*

2. Poſſunt tamen intervenire tituli juſti lucrandi fructus ex pignore, ſine diminutione ſortis: ut ſi v. g. fructus ex hypotheca percepti non ſuperent quantitatem penſionis, quæ jure censûs ſuper eadem conſtituti exigi poteſt, cum pacto redhibitionis, ut ſuprà dictum eſt de cenſibus: aut ſi alioquin lucrum ceſſet, aut damnum emergat, dum debitum differtur. Unde non facilè damnandi illi, qui à Principibus in locum debitorum agros, paſcua officia, &c. in antichriſim habent Vide Laym. *l. c.* & Binsfeld, *de Uſuris.* Mol. Leſſ. &c. CA-

CAPUT IV.
De Tutela, & Testamentis.
DUBIUM I.
Quid sit Tutela, & Curatela?

RESP. Sunt quasi contractus, quibus Tutor, & Curator ad procuranda bona, & commoda Minorum cujuscumque sexûs, qui vel parente carent, vel sub ejus potestate constituti non sunt, obligatur ex justitia, perinde ac si ex contractu ea obligatio suscepta fuisset: supplente nimirum lege, vel magistratu vim contractûs. Differunt Tutor, & Curator, quòd Tutor solùm datur impuberibus etiam invitis: & principaliter datur personis ut curet earum educationem, & institutionem; secundariò verò datur etiam bonis illarum, respectu omnium negotiorum. Curator verò datur Minoribus, post annos expletos pubertatis, usque ad annum 25. completum; nec communi jure datur invitis, nisi in certis casibus: & datur principaliter rebus Minorum, secundariò personis. Unde pro directione in foro conscientiæ ex jure tum naturali, tum positivo communi resolves ex Laym. & Tan. *t. 3. d. 1. q. 7. d.* 10. Bon. *d. 3. q. 19.*

1. Tutores, sive sint testamentarii, hoc est, relicti ex testamento, aut codicillo patris, sive sint dativi, hoc est, constituti à Judice, aut Magistratu; sive sint legitimi, hoc est, præscripti à lege, (qualis præ cæteris est mater, si velit, & promittat se non transituram ad alias nuptias, quin priùs tutelam abdicet, & rationem reddat; dein avia, & con-

& consanguinei proximiores idonei) tenentur, uti & curatores, jurare se fideliter officium suum facturos, ac fidejussorem dare, rem Minoris salvam, & integram restituendam: & universim tacitè omnia eorum bona sunt hypothecata Minori: ita ut, ad quemcunque pervenerint; possit illa Minor sibi vendicare, ut sibi satisfiat, si quid illorum culpâ est passus. Vid Tan. *l. c.* Laym. *l. 3. t.* 4. *c. 9.* Bon. *l. c.*

2. Bona Minorum tenetur Tutor, vel Curator, administrare eâ curâ, quam diligens paterfamilias propriis suis rebus adhiberet, tam impediendo, & præcavendo dãna, quã procurando cõmoda & lucra Minoris, alioqui damnum, & defectus congrui lucri ipsi imputabitur, & tenebitur etiam in conscientia ad restitutionem. Vide sup. *l.* 2. *t. 3. c.* 2. *d.* 3. *R.* 6. & *l.* 3. *tr.* 3. *c.* 2. *d. 3.*

3. Bona immobilia Minorum, aut alia pretiosa, quæ possunt servari, non possunt alienari, saltẽ sine Judicis decreto.

4. Tutori, aut Curatori, & personis ei subjectis nihil licet emere, sive per se, sive per alium, ex ullis bonis Minoris, quamdiu illi tales sunt, nisi cum authoritate Judicis, aut cum ejus decreto bona pupillorum publicè, per juratum venditorem omnibus venalia exponuntur.

5. Sine decreto Judicis non potest Minor remittere, vel renuntiare hæreditati, legatis, fide, commissis, aliisque juribus sibi acquisitis. Si tamen religionem ingressus sit, potest bona alienare, quia moritur quasi.

6. Pu-

6. Pupillus, dum infans eſt, hoc eſt, minor ſeptenniô, vel infantiæ proximus (ita ut ſi maſculus eſt, non expleverit annum decimum cum dimidio, ſi fœmina, nonum cum dimidio) nihil per ſe efficere poteſt, quô ullo modo vel alteri obligetur, vel alium ſibi obliget, at pubertati proximus obligare quidem ſibi poteſt alium, ſed non ſe alteri, ſaltem civiliter. Sanch *d.* 38. Leſſ. *l.* 2. *c.* 17. *n.* 61. Laym *c.* 9. *n.* 7.

7. Eadem eſt ratio Minoris, ſi curatorem habeat: quem ſi ſemel ſulceperit; tenetur illi ſubeſſe jure communi uſque ad annum 25. expletum: & ſi litem habeat, tenetur ad eam ſumere Curatorem, exceptis tamen cauſis ſpiritualibus. Quòd ſi Curatore careat, valent acta per illos; ita tamen, ut, ſi læſi ſint, reſtituantur in integrum. Vid. Auth cit. & Bon. *d.* 3 *q.* 5. *p. ult.*

8. Etſi Minores ſine Curatorum authoritate donare non poſſint, niſi quæ ejus conditionis adoleſcentes donare ſolent (in iis enim præſumitur tacitus conſenſus Curatoris) qui tamen dona ab iis accepit, non tenetur reſtituere, niſi repetantur legitimè; quia probabile eſt valere naturaliter, tametſi non civiliter. Mol. Lugo, Trul. Dian. *p.* 8. *t.* 6. *R.* 4. & 7.

9. Tenentur Curatores, & Tutores ſingulis annis, adminiſtrationis rationem reddere; ubi, ſi quis deſes, aut noxius reperiatur, amovendus eſt, impoſita ſatisfactione aliusque ſubrogandus.

10. Si Tutor, vel Curator, poſt rationes officii redditas, fidelis deprehenſus fuerit, debetur ei præ-

mium

mium; quod quibusdam locis est vicesima pars redituum bonorum omnium Minoris, in aliis autem decima pars.

11. Porrò, qui non possint esse tutores, & curtores; & qui à tutela, & curatela excusentur, ne iis imponi possint, v. g. habentes quinque filios superstites, pauperes, &c. V. apud Tann. *l, c.* & Sà, v. *Minor*, ubi sic habet, *Tutor non potest esse junior 25. annis, nisi fortè mater: nec religiosus, nec fæmina, nisi mater, aut avia (& uxor casu antè dicto) nec Clericus in sacris, si non velit, nec Episcopus, nisi miserabilium personarum. Horum verò tutelam suscipere tenentur & Episcopi, & Clerici, & Religiosi: quod ego*, inquit, *de religiosis universim non admitto*, Vid. Laym *l. c.*

12. Si Tutor, & Curator, cum tenerentur negotiari, omiserunt, possunt pupilli ab eis accipere 5. pro 100. Sà, v. *Curator.* Vid. etiam Navar. Plura vid. sup. *l. 3. tr. 3. c. 2. dub. 3.*

DUBIUM II.

Quid, & quotuplex sit Testamentum?

Resp. 1. Testamentum est voluntatis justa sententia de eo, quod quis post mortem suam fieri vult, cum directa hæredis institutione. Quod additur, ut distinguatur à reliquis ultimis voluntatibus; nam differt à legato, seu fidei commisso partiali, quòd hoc sit donatio quædam à defuncto relicta, & ab hærede præstanda: à codicillo verò differt, quia codicillus est quasi testamentum imperfectum, & non fit ad instituendum hæredem, nisi ex privilegio, v. g. in militia, sed ad alio-

aliquid in teſtamento explicandum, addendum, mutandum, detrahendum, vel ad legata inſtituenda. Vid Laym. *l. 3. t. 5. c. 1. & ſeq.* Tan. *t. 3. d. 4. q.* 8. Leſſ. *l.* 2. *c.* 19. Bonac. *d.* 3. *q.* 17. *p.* 2.

Reſp. 2. Teſtamentum eſt duplex. 1. In ſcriptis, ſeu clauſum: quod teſtamentum teſtator, ſive ſua, ſeu alterius manu ſcriptum, ſeptem teſtibus, idoneis, non defectuoſis, non cæcis, non ſurdis, mutis, nec furioſis, prodigis, infantibus, religioſis, cognatis, qui in teſtatoris poteſtate ſunt (quibus adde ipſum hæredem, & qui in ejus ſunt poteſtate) ſed maſculis, puberibus, liberis, ad id rogatis & vocatis, coram offert, profitendo id eſſe ſuum teſtamentum: tum, ſi poſſit, manu ſua ſubſcribit, alioqui octavus pro eo teſtis: dein omnes, & ſinguli ſeptem teſtes eodem tempore ſubſcribunt, ſi poſſint, per ſeipſos, proprioque, vel alieno, aut communi omnes ſigillo conſignant. Laym. *loc. cit.* Bon. *diſt.* 3. *quæſt.* 2. *par.* 1. 2. Nuncupativum, quod minorem ſolemnitatem requirit, ſcilicet tantùm: ut ſeptem teſtes idonei ſupradicti convocati audiant, & intelligant teſtatoris voluntatem, coram eis ſcripto, vel voce articulata prolatam. Etſi verò talis nuncupatio coram teſtibus, à notario in ſcriptum communiter redigi ſoleat, id fit, non ad actus ſubſtantiam ſervandam, ſed ad meliorem probationem, & ſecuritatem, ſi teſtes decedant, vel in idonei reddantur. Si autem teſtamentum careat ſolemnitate debita, dubiteturque, utrùm teſtator voluerit conficere clauſum, an apertum valet, ut nuncupativum: hæc enim

præſumitur teſtatoris voluntas, ne actus omnino corruat. Sanch. *l.* 4. *conſ.* Lugo *de juſt. d.* 24. Bard. *d.* 6. *q.* 10. §. 1.

Porrò præter has ſolemnitates jure communi requiſitas, aliæ ſunt partialium locorum: quas in ſingulis locis norunt periti Notarii, qui proinde, ne impingatur, utiliter adhibentur?

Quæres An teſtamentum ſit validum cui deſunt ſolemnitates à jure civili requiſitæ?

Reſp. 1. Si teſtamentum factum ſit ad cauſas pias, etiam in foro externo eas non requiri, ſed ſufficere eas, quæ ſunt juris gentium, ſcilicet duos teſtes, in foro autem conſcientiæ, ſuppoſita poteſtate diſponentis, ſufficere ſcripturam, nutum, vel aliud ſignum teſtatoris, abſque ullo teſte. Quòd ſi tamen manus teſtatoris non exſtet, requiruntur duo teſtes in foro externo, inter quos etiam fœmina eſſe poteſt. Covar. & alii 12. Dian. *p.* 7. *t.* 6. *R.* 16. Item Confeſſarius, vel Parochus eſſe poteſt, licèt legata ſint pro ſua Eccleſia, idque ad hoc tantùm, ut voluntas teſtatoris probari poſſit, & Judex pro ea ſententiam ferat. Vid. Leſſ. & Card. Lugo. *t* 2. *d.* 22. *ſ.* 9. ubi etiam probat, in tali teſtamento ad pias cauſas, non eſſe neceſſariam hæredis inſtitutionem. Ac licèt morte interveniente, non fuerit abſolutum, valet tamen quoad legata pia in eo jam expreſſa. Malder. Laym. Dian. *par.* 5. *t.* 16. R. 126 An autē tale teſtamentū ad cauſas pias principaliter factum, ſi ſolemnitates deſint, valeat quoad legata profana, controvertitur. Negant Bonac. & Lugo. Affirmant Covar. Sà, Leſſ.

Leff. Fill. Sanch. Barbof. Trull. *c.* 18. *d.* 4. Dian. *p.* 7. *t.* 6. *R.* 4. Denique teftamentum ad pias caufas non folemne revocat aliud folemne, etfi hujus mentionem non faciat. Mol. &c. Dian. *p.* 6. *t.* 6. *R.* 25. & 26. idque, etiamfi priùs etiam fuerit ad caufas pias. Mol. & alii 6. licèt hoc pofterius quidem negent. Vid. *l. c. R.* 26. 27.

Refp. 2. Si teftamentum factum eft ad caufas non pias, hominibus rufticanis quinque teftes fufficiunt, fi plures haberi nequeant: nec fubfcriptione opus erit, fi literati non funt. Laym. *l. c. c.* 2. *n.* 16. Bonac. *l. c. p.* 5. *n.* 4.

Refp. 3. Tempore peftis non requiruntur feptẽ teftes fimul congregati ad teftamenti fubfcriptionem, fed fufficit, fi finguli feperatim adhibeantur. Adde, æquitatem poftulare, ut, quando teftis, vel Notarius haberi non poffunt, ultimæ voluntates validæ pronuntientur, fi de voluntate defuncti liquidò conftet. Hinc in Camera Imperiali valet teftamentum, pefte valde graffante, conditum coram duobus, vel tribus teftibus, inter quos Confeffarius effe poteft. Atque hæc vera funt fecundùm jus Commune Cæfareum, feclufis fpecialibus locorum ftatutis. Nam Venetiis v. g. & Viennæ duo teftes ád teftamentum fufficiunt. Vid. Laym. *l. c. c.* 2. Imò abfolutè loquendo tempore, peftis fufficere folemnitates juris gentium, atque adeò tres, vel duos teftes, docet Dian. *p.* 7. *t.* 6. *R.* 34. ex Sà, Laym &c. atque inter eos effe poffe fœminam, & Notarium ipfum (tametfi non fit immatriculatus) modò non fit confangvi-

neus, vel affinis defuncti *R.* 36. ex Menoch. &c nec opus esse, ut sint rogati, vel audiant vocem testantis (etsi hoc quidam requirant) modò eum videant. *R.* 37. & 38. neque invalidari, licèt ægrotus convalescat. *R.* 39. ex aliis 8. Denique, si Parochus scribat coram unico teste, habere vim testamenti, saltem nuncupativi, dicit Molin. & March. cum Dian. *l. c. R.* 34. & 41. vid. etiam *p.* 5. *t.* 3. *R.* 123.

Resp. 4. Etsi probabilis, & secura sententia sit Cov. Bon *d.* 3. *quæst.* 1. *p.* 4. & aliorum, testamentum factum ad causas non pias, sine solemnitatibus jure requisitis, invalidum esse in foro conscientiæ, præterquam quoad legata pia: Mol. Lugo. Vasq Sanch. Dian *p.* 7. *l.* 6. *R.* 3. contra Barbos. ita ut hæres per illud institutus, & legatarius teneantur ad restitutionem hæredibus ab intestato. Contrarium tamen verius est, ideòque licitè retinetur, quod tali testamento possidetur. Ratio est, quia illæ solemnitates tantùm requiruntur, ad cavendam deceptionem, & ad fidem in foro externo faciendam. V. Less. *lib.* 2. *c.* 19. *dist.* 3. C. Lugo. *dist.* 23. *s.* 9. Unde secundùm hanc posteriorem sententiam resolves sequentia.

1. Hæres ab intestato, si sciat voluntatem defuncti, tenetur restituere hæreditatem, & solvere legata iis; quibus testamento minùs solemni, aut ex voluntate ejus debentur. Mol. Less. contra Bon. *l. cit.*

2. Si dubius sit de voluntate testatoris, debet cum illis componere pro ratione dubii: quia, cùm

nec

nec ipſe nec alii cœperint adhuc poſſidere bona fide, in dubio par eſt eorum conditio V. Bon *loc. cit.*

3. Si hæres A) ab inteſtato retineat hæreditatem, & legata, poſſunt illi, quibus aliquid per tale teſtamentum erat relictum, uti occulta compenſatione, quia revera res illæ erant ipſorum. Vid. Bon. *l. c.*

4. Si hæres ab inteſtato fateatur, mentem teſtatoris fuiſſe, ut hæreditatem nomine fideicommiſſi alteri traderet, vel legatum aliquod ſolveret, aut, ſi oblato juramento, jurare noluerit, cogendus eſt, etiam in foro externo, hæreditatem tradere, & ſolvere legatum.

5. Ob eandem cauſam idem dicendum eſt, ſi fateatur voluntatem teſtatoris fuiſſe, ut hæreditas, non ut fideicommiſſum, ſed immediatè perveniret ad alium: quia non eſt recurrendum ad fidem teſtium, vel ad juris ſubtilitatem, quando is, cujus intereſt, ipſe confitetur teſtatoris voluntatem. Vid. Leſſ. &. C. de Lugo *l. c.*

Reſp. *5.* Etſi probabile ſit Clericorum, & Novitiorum teſtamenta facta ad cauſas non pias ſine ſolemnitatibus juris non valere. Molin. & alii 3. Cùm tamen contrarium etiam ſit probabile, ex Suar. &c. poteſt hæres ex tali teſtamento hæreditatem adire pro foro conſcientiæ. Dian. *p. 9. R.* 16.

Reſp. 6. Milites hujus temporis gaudent iisdem privilegiis teſtandi, quibus olim, dummodò in caſtris (vel in propinquo ex cauſa legitima) ver-

 ſentur.

A) Vid. Innoc. XI. damn. Prop. XXXVII. pag. 257 ſub lit. B)

ſentur. Dian. *p. 7. t. 15. R.* 42. & *ſeq.* ex aliis 13. contra Bald. &c. atque adeò ſufficiunt iis duo teſtes (licèt probabiliter nec hi requirantur. *R.* 45.) etiam non rogati R. 46. & alii 4. contra Molin. Lugo, &c. etiam aliàs inidonei, modò non ſint impuberes, nec cæci, vel ſervi. R. 47. Lugo, Vaſq. &c. Neque opus eſt eorum ſubſcriptione, vel ſignorum appoſitione, vel ut ſint in conſpectu teſtatoris, *ibid.* Imò miles jure militari (quo præſumitur eſſe teſtatus in dubio) poteſt teſtari ſolo nutu. R. 49. Poteſt etiam plura ſimul teſtamenta valida facere, vel pro parte teſtatus, pro parte inteſtatus, decedere. R. 53. & 55. Valétque ejus teſtamentum etiam poſt miſſionem honeſtam, ſed non ultra annum. Molin. Lugo, &c. R. 61. Denique poſſunt milites ſupradicto modo teſtari, tametſi ſint ſurdi, & muti (ſaltem ſi in caſtris auditum, & vocem amiſerunt) Dian R. 48. 49. & 59. ex aliis.

DUBIUM III.

De Renuntiatione hereditatum.

Reſp. 1. Renuntiatio futuræ hæreditatis, niſi juramento firmetur, nullius roboris eſt. Ratio eſt, quia ita jure cautū eſt propter bonum publicum. Excipe 1. Niſi quis in ipſo teſtandi actu renuntiet juri ſucceſſionis, vel poſt teſtamentum conditum, in quo præteritus eſt, præteritionem ſui approbet. 2. Niſi hæres neceſſarius, poſt debitam ſibi portionem integram à patre acceptam, reliquæ hæreditati renuntiet: qui tamen, ſi bona patris poſtea augeantur, legitimam eorum portionem poteſt exigere. Ita Laym. *c.* 7.

Reſp.

Resp. 2. Renuntiatio hæreditatis, cùm odiosa sit, & contra jus commune, strictæ interpretationis esse debet. Unde resolves Casus seq.

1. Non obstat renuntiatio hæreditatis, etiam jurata à filio facta, quò minus ab eodem patre, mutatâ iterum voluntate, possit institui hæres, Molin. Sanch *l. 7. c. 7.*

2. Si filius renuntiavit in favorem fratris, eo mortuo ante patrem, is, qui renuntiavit in prima hæreditate, succedere potest: imò etiam institui debet: quia causa renuntiationis cessavit. Molin. *d. 579. n. 19*

3. Filius post juratam renuntiationem, nihilominus succedere potest in iis bonis, quæ pater ad secundas nuptias transiens, liberis ex priore matrimonio susceptis relinquere cogitur. Ratio est, quia in his filius non succedit jure sanguinis, cui renuntiavit; sed propter civiles Constitutiones, & favores. Mol. *n. 21.*

4. Etsi filia accipiens dotem à patre, dicat se eâ contentam, & renuntiare paternæ hæreditati; pactum tamen illud est invalidum, eóque non obstante, potest postea petere complementum legitimæ portionis suæ. *Ex L. Pactum dotale, C. de collat. L. si quando C. de pact. & cap. Quamvis pactum, de pact. in 6.* Molin. Sanch. *lib. 6. cons.* Lugo *Respon. mor. lib. 6. dist. 24.*

5. Si parentes dent filiæ dotem infra portionem legitimæ debitæ, inducantque eam coactione, vel fraude, seu dolo, ad renuntiandum legitimæ, non sunt in conscientia tuti, sed tenentur illi restituere

liberta-

libertatem Sanch. *l. 4 de mat. d. 9.* Lugo, *l. c.* Ac licèt filia, si renuntiationem juramento firmaverit, eam servare teneatur; si tamen dolus, vel metus intervenerit, licebit relaxationem juramenti injustè extorti petere: eáque obtenta non tenebitur pacto, quod ex injusta coactione, processit. Vid. Sanch. *l. 3. mor. c. 12.* Lugo, *t. 2. de just. d. 22. f. 8. & resp. mor. l. 6. d. 24.*

Resp. *3.* Omne pactum, vel donatio de alterius viventis hæreditate, ipso jure irrita est; v. g. irritum est pactum, quo Titius hæreditatem, quam sperat à Sempronio, promitit, aut obligat Cajo. Ratio est: quia tales pactiones odiosæ sunt, & plenæ periculis, ob insidias, quæ parantur ejus vitæ, super cujus bonis fit pactio. Laym. *c. 7. n. 3.*

Excipe 1. Nisi consentiat is, de cujus hæreditate agitur, & in eo consensu usque ad mortem perseveret. *2.* Nisi renuntiatio fiat in favorem communitatis, seu Collegii; hic enim cessat præsumptio, vel periculum insidiarum. 3. Nisi quis ob Constitutiones Ordinis, de omnibus bonis, & juribus acquisitis, & acquirendis disponere debeat, idque in favorem communitatis piæ, vel etiam certæ personæ pauperis, Sanch. *cap. 2. num. 54.* Laym. *loc. c. num. 3.* 4. Nisi fiat pactum circa hæreditatem personæ incertæ, v. g. si quæ mihi hæreditas obvenerit, dum vixero, tua esto, cessat enim periculum. Mol. Sanch. *l. 7. c. 2.*

Quæres. Quousque se extendat constitutio Trident. *f. 25. c. 16. de regular.* irritans donationes, etiam juratas, quæ fiunt ab ingredientibus religio-
nem,

nem, nisi fiant cum licentia Episcopi, sive Vicarii, intra duos menses proximos ante professionem, & professio postea subsequatur.

Resp. 1. Hanc constitutionem non habere locum in codicillis, testamentis, aut donationibus mortis causâ: quia hujus constitutionis ratio est, ne per renuntiationem hæreditatis novitiis imponatur necessitas profitendi: hæc enim ratio cessat in his ultimis voluntatibus, quippe usque ad professionem revocabiles sunt. Quare valet adhuc hodie testamentum à novitio conditum, neque rumpitur, secuta professione, etsi monasterium in eo præteritum fuerit. Sanch. *l.* 7. *c.* 5. Qui autem licitè à Religione recedit, recuperat omnia bona cuicunque antè donata, intuitù ingressûs in Religionem.

Resp. 2. Eâ constitutione non prohiberi donationem modicam, quia cessat ratio, Sanch. *n.* 23.

Resp. 3. Eâ comprehendi renuntiationem Beneficii Ecclesiastici. Ratio est, quia hæc est amissio magni juris, ob quam libertas egrediendi è religione impeditur. Sanch. *n.* 37.

Resp. 4. Per eandem etiam irritantur renunciationes quæ fiunt ante ingressum religionis, intuitu, vel causâ impulsivâ ingrediendi; qualis intentio in dubio præsumitur, si non multò ante ingressum factæ sint. Ratio est, tum quia Concilium absolutè loquitur: tum quia aliàs non sufficienter consuluisset libertati novitiorum, Nav. Less. *lib.* 2. *cap.* 41. *num.* 40. contra Sanchez: cujus tamen sententia est probabilis. Unde sic do-

narum

natum tutò retineri poteſt, donec per ſententiam Judicis reſcindatur.

Reſp. 5. Irritam etiam eſſe donationem, ſeu renuntiationem bonorum, ſub conditione profeſſionis edendæ factam, ita, ut eâ non ſecutâ, corruat. Nav. Sanch. *n. 17.* Mol. &c. Ratio eſt, quia donantes, ſeu renuntiantes ægrè contriſtant donatarios, ut eos de poſſeſſione ſemel capta dejiciant: & Monaſteria, quæ tales donationes acceperunt, omnes modos adhibent, ut tales ad profeſſionem inducantur. Laym. *cap.* 7. *num.* 8.

Reſp. 6. Non obſtante hac conſtitutione, validas eſſe renuntiationes, aut donationes, ante, vel poſt ingreſſum Societ. JESU factas, juxta ejus conſtitutiones. Ratio eſt: quia Tridentinum, Societatem diſertè excepit. Dixi (juxta conſtitutiones) quia in iis donationibus, quæ contra conſtitutiones fiunt, non videtur habere locum: quia Tridentinum id voluit in favorem Societatis. Quod autem ob gratiam alterius conceditur, non eſt in ejus diſpendium retorquendum. Mol. Sanch. Laym. *l. c.*

DUBIUM IV.

Qui poſſint, & debeant eſſe Executores Teſtamenti?

Reſp. 1. Ii à Teſtatore nominari poſſunt, unus, vel plures ex hæredibus, vel non hæredibus; nec tantùm maſculus, ſed etiam fœmina. Sanch. Wading. Dian. *p. 8. t. 5. R. 4.* non tantùm laicus, ſed etiam Clericus, & Religioſus. Hic tamen non ſine ſui Prælati licentia, & quidem Generalis, ſi ſit Soc. JESU. Fratres de Obſervantia nullo modo.

Quòd

Quòd si tamen Religiosus, contra Canonum de-
creta, executor testamenti sit, acta ejus valent.
Ita Laym. *cap.* 11. Et ratio est: quia, spectato ju
re naturali, sufficit voluntas Testatoris & Exe-
cutoris: nec Canones executionem Religiosi in-
firmant, sed prohibent tantùm. V. Bon. *de conf.*
d. 3. *q.* 18. Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* *q.* 10. Et licèt
impubes executor esse non possit, potest tamen
minor, si explevit annum 17. Sanch. Lugo. Wa-
ding. Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 6. Nullus autem cogi
potest, ut sit executor. Dian. *l.* *c.* *R.* 27. De-
trectans tamen hoc ipso perdit legatum (saltem
quod in præmium muneris ei relictum fuit) cedit-
que hoc aliis executoribus. Molin. Lugo, Dian.
p. 8. *t.* 5. *R.* 27. contra. Wald.

Resp. 2. Si nullus à testatore nominatus est exe-
cutor, executio pertinet ad hæredem, etiam quoad
legata pia; quo tamen casu Episcopus jure com-
muni ad se petrahere potest. Laym. *loc cit.*

Resp. 3. Executor non potest officio fungi per
alium, nisi testator id ei permiserit, aut nisi
committatur executio nudi facti jam declarati. Sanch
C. de Lugo, Dian. *p.* 3. *t.* 5. *R.* 26.

Quæres 1. An Religiosus executor, legatum in
pias causas monasterio suo applicare possit?

Resp. Posse. Ratio est, quia si quid obsta-
ret, esset ex eo, quòd executor, etiam indigens,
eleemosynam sibi ex testamento applicare nequeat,
nisi testator indigentiam ejus ignoraverit, aut ea
postmodum, supervenerit, cùm, si eam cognovisset,
certum quid ei legaturus fuisse videatur. Sed hæc

ratio

ratio non ligat: quia causa Monasterii distincta est à causa, seu persona professi, sicut causa Ecclesiæ á causa beneficiati. Unde etiam quivis jussus aliquid dare pauperibus, potest id tribuere cognatis, vel filiis suis: quia evidens est distinctio inter donantem, & accipientem. Syl. Sanch. *l.* 6. *c.* 11. *n.* 56. Vid. Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 46. Porrò ad pias causas legata dicuntur, quæ intuitu pietatis relicta sunt, nimirum. 1. Loco, vel personæ sacræ. 2. Hospitali. 3. Confraternitatibus. 4. Pupillis, & Orphanis. 5. Quod causâ alimentorum iis, qui indigent. 6. Quod causâ, studii, saltem Theologici. 7. Ad constructionem monumenti. 8. Ad utilitatem publicam, v. g. pro munienda urbe in necessitate, vel viis reficiendis, Dian. *p.* 7. *t.* 6. *R.* 29. & 30. ex Bald. & cæt. multis.

Quæres. 2, Quomodo relicta incerta executioni sint mandanda?

Resp. 1. Si incertitudo sit ex parte legatarii, jure civili corruit legatum: v. g. quia sunt duo ejusdem nominis. & amicitiæ erga testatorem, jure civili corruit legatum: in foro conscientiæ tamen tenetur executor inter eos dividere æqualiter, si in id consentiant. Mol. &c. Dian. *p.* 3. *t.* 5. *R.* 58. Trull. *d.* 12. 2. Legata ad causas pias, ob incertitudinem loci, vel Ecclesiæ non fiunt caduca, sed plerumque pauperiori Ecclesiæ, vel Xenodochio danda erunt. 3. Si incertitudo sit ex parte rei legatæ, videndum, an terminos à natura habeat, ut v. g. bos, & equus, vel ab arte, & industria, ut domus, vestis, &c. Si à natura habeat, danda est

una

una ex mediocribus, si ab arte, electio ad hæredem pertinet, qui rem in eo genere minimam dando satisfacit. Idémque dicendum est de legatis, in numero, pondere, & mensura consistentibus. Vid. Laym. *l. c. n.* 7. *8. &* 9.

Resp. 2. Si acceperint summam pecuniæ distribuendam pauperibus, non tenentur dare pauperioribus, possuntque etiam dare hospitalibus, Ecclesiis (quæ ornamentis, vel fabricâ indigent) Monasteriis, vel iis, qui secundùm suum statum non possunt vivere, sive ii sint opifices, sive altioris conditionis, etiam Nobiles. Vasq. Mol. & alii 8. dummodò tamen non constet, vel ex signis colligatur, aliam fuisse intentionem testatoris, quæ semper attendenda est. Dian. *p.* 2. *t.* 15. *R.* 8. Si verò designaverint semel certos pauperes, non posse eos variare, docet Wading, sed affirmat Lugo. Vid. Dian. *p.* 8. *t.* 5. *R.* 50. *& p.* 2. *t.* 16. *R.* 19. Possunt etiam sibi ipsis, vel suis cognatis, si verè pauperes sint, præsertim si testator id ignoraverit, eam applicare. Wading. Dicast. Dian. *p.* 8. *tr.* 5. *R.* 46. *&* 47.

Quæres 3. An legata ad certas pias causas possint ab executore, vel Episcopo commutari in alium pium usum?

Resp. 1. Si voluntas testatoris impleri potest justè, & honestè, non licet eam commutare in opus quantumcunque melius, nisi ex dispensatione Pontificis, & justa de causa. Mol. Wading. Dian. *p.* 1. *t.* 17. *R.* 28. *& p.* 8. *t.* 5. *R.* 63. *&c.* communiter contra Vasq. & aliquos, qui docent,

Episco-

Episcopum posse commutare in æquale, vel melius. Interdùm tamen ad Episcopum, hæredes, & executores pertinet, secundùm epykiem interpretari, non alienum esse à defuncti voluntate, si mutatio fiat; v. g. si testator pecuniam Ecclesiæ leget ad calices comparandos, & Ecclesia non egeat calicibus, sed casulis. Mol. Laym. *l. c. n.* 10. Vid. Vasq. *opusc. de test. cap.* 8. §. 5. *d.* 3. *n.* 104. Trull. *c.* 18. *d.* 12. Barbos. *de off. & potest. Episc.*

Resp. 2. Si ad usum à testatore destinatum applicari nequeunt, non ideò fiunt caduca, sed arbitrio Episcopi, & executoris ad aliam piam caussam applicanda sunt: ita tamen, ut, quoad fieri potest, defuncti voluntas impleatur. Ratio est, quia is principaliter intendit ea in salutem animæ suæ, ad Dei honorem relinquere. Molin. *dist.* 194. Bonac. *dist.* 3. *de Cont. quæst. ult. par. ult.* Barbos. *de Offic. Episc.* Ex dictis resolvuntur sequentes Casus.

1. Si testator pauperi determinato aliquid legavit, hic autem ante solutionem moriatur, hæres illud tenetur alteri pauperi dare quia præsumitur legatum pium factum in beneficium animæ testatoris, adeóque designatio pauperis demonstrativè, non taxative facta fuisse: nisi tamen aliud constet, vel ex circumstantiis colligatur de testatoris intentione, de quasi maneat dubium, manet data resolutio. Mol. Sanch. Bard. *d.* 6. *t.* 10. §. 7.

2. Si legata pia inveniantur inducta, & non constet de testatoris intentione, tenetur hæres ea solvere; quia præsumitur id fortuitò, ac casualiter, & non ex testatoris voluntate accidisse. Bard. *d.* 6. *c.* 10. §. 17.

3. Si testator legaverit summam pecuniæ pro certo numero sacrorum, hæres autem eam summam Sacerdoti cuipiam bono tradiderit, ac postea ob mortem dicti Sacerdotis aliãve ob causam dubitet prudenter, an sacrificia illa sint peracta, non tenetur curare ea iterum celebranda: quia satisfecit testatoris voluntati. Bard. *d. 6. q.* 10. §. *22.*

Quæres 4. A) Intra quod tempus, quo ordine, & modo, hæredes, & executores defuncti voluntatem exequi debeant, & quis cogere possit?

Resp. 1. Teneri statim post aditam hæreditatem, confectumque inventarium etiam intra annum, nisi iusto impedimento excusentur. Imò in legatis piis intra sex menses, Mol. Vasq. Dian. *p. 8. t.* 5. *R. 53.* ìdque, etiamsi hæreditas non sit adita, eò quòd hæres vel ante fuerit mortuus, vel eam repudiarit. Covar. & alii tres. Dian. *p. 7. t. 6. R. 25.* Unde si differant notabiliter (præsertim solutionem piorum legatorum) aut negligant exequi, graviter peccant tenenturque damnum, quod alii ipsorum culpâ acceperunt, compensare. Bon. *d. 3. q. 18. p. 4.* Nav. *c. 25.* Lugo, Dian *p. 8. t. 5.* §. 52.

Resp. 2. Ab utroque Judice, Ecclesiastico, & sæculari compelli possunt (si tamen laici sunt.) Quòd si post annum à monitione judicis, vel Episcopi exequi negligant, omni commodo (exceptâ totâ legitimâ, si hæredes necessarii sunt) ex testamento ipsis proveniente privantur. V. Laym. *l. c. tr. 5. c. 11.* Card. de Lugo *d. 26. de just.* Dian. *p. 3.*

A) Alexand. VII. damn. Prop. XLIII. *Annuum Legatum pro anima non durat plùs, quàm per decē annos*

p. 3. t. 3. R. 59. Valerum, Trull. *d.* 11. Imò, si intra annum negligant exequi, jus executionis devolvitur ad Episcopum, Molin. & alii 8. Dian *p. 8. t. 5. R.* 40. nec admittitur purgatio moræ, Sanch Dian. *l. c. R. 33. & 54.* Sed tenetur Episcopus exequi, removendo illos ab executione; & emolumentis spoliando; atque in defectu Episcopi, idem potest Metropolitanus. Molin. Merol. Dian. *R. 57.*

Resp. 3. Executor tenetur omnia exequi secundùm mentẽ testatoris: ad hoc tamen executor particularis non potest vendere bona defuncti, nisi hic ita statuerit: universalis autem potest. Lugo. *disp.* 24. *sect.* 16. Dian. *p. 8. t. 5. R. 32.* Neque potest unquam, invito hærede, rem legatam, dare legatario: quia non potest, nisi per judicem, spoliare hæredem sua possessione; licèt teneatur monere Episcopum, ut hæredem cogat. Sanch. Dian. *p.* 8. *t. 5. R. 39.* Quòd si bona non sufficiant ad legata omnia solvenda, distribuenda sunt omnibus æqualiter pro rata (etiamsi sint pia, & licèt uni res certa, & in individuo sit legata) nec licet uni præ aliis gratificari; quia par omnium est ratio, & jus. Sylv. Sanch. Bon. Dian. Trull. *l. 7. c. 18. d.* 12.

Resp. 4. Tenentur Executores reddere rationem executionis (idqué probabiliter, etiamsi testator eos hoc onere liberasset) exceptis iis, quæ testator jussit erogari secretò. Dian. *p. 8. t. 5. R.* 34. & alii 35. Possuntque ad hoc cogi ab Episcopo, vel Capitulo, Sede vacante. *R. 36. & 37. & 62.* nisi sint Regulares plenè exempti, quos cogi posse

alii

alii negant, affirmant alii, ùt vide *l. c.* Denique non debetur iis salarium, cúm sit officium voluntarium amicitiæ; si tamen damnum ex eo patiantur, vel sint etiam administratores bonorum, debet assignari à Judice. Lugo *d.* 24. *sect.* 16. *n.* 335. Vide Dian. *R.* 39. plura de executione piarum, & ultimarum voluntatum. V. apud Trull. & Dian. *ll. c.* & Barb. *l.* 3. *de jure univ.* c. 27.

DUBIUM V.

De iis, qui testari, & hæredes institui possunt.

Resp. Omnes homines liberam de suis bonis testandi facultatem habent, nisi naturali, aut positivo jure prohibeantur. Naturali autem jure testari vetantur infantes, furiosi, amentes, nisi tamen lucida intervalla habeant, vel in una tantùm materia delirent, & in aliis non, ut Navar. Sanch. *lib.* 1. *de matr. d.* 8. Quid autem sentiendum de eo, qui ex morbo aliquandiu delirat. V. Card Lugo *d.* 14. *s.* 4. Positivo autem, surdus simul, & mutus à natura, prodigus, servus, usurariùs publicus, filius familias de bonis adventitiis [si quidem ante Clericatum advenerint, ut v. Card. de Lugo. *de just. d.* 24. *n.* 67.) impubes, captivus apud hostem, damnatus ad mortem, si bona ejus confiscentur. C. Lugo *l. c. n.* 72. professus religionem.

Dico, *professus*, quia novitius, cùm adhuc sui juris sit, absque superioris licentia validè testari potest, etiam non servata juris solemnitate, ùt habet Trull c. 18. *d.* 5. ex Sà, & *Bon.* & si quidem intestatus decedat, proximi consanguinei in bonis succedunt. Similiter Religiosus Societatis, post

emissa vota simplicia, etsi non licitè, validè tamen potest testari, quia dominium bonorum suorum retinet impeditum quasi voto paupertatis, quoad dispositionem sine licentia superioris; non tamen ulla constitutione Canonica dispositio irritatur. Ita Molin. Sanch. Laym qui addit, potestatem testandi, seu jure, seu consuetudine, etiam Religiosis ordinum militarium concessam, frequentérque à Pontifice concedi iis solere, qui extra claustrum Beneficium, vel Episcopatum habent.

Resp. 1 Omnes homines etiam amentes; surdi-muti, servi, imò & communitas, hæredes institui possunt; nisi specialiter prohibeatur. Bon. *de contr. d. 4. quæst. ult.* Quia ad hoc tantum requiritur plena potestas in disponente, & capacitas in hærede. Incapaces autem secundum jura sunt 1. Apostatæ, & Hæretici, eorumque receptores, defensores fautores: licèt probabile sit, eos ante sententiam judicis ad restitutionem non teneri, eo quòd hoc jus in eo rigore non sit receptum Less. *lib 2. c.* 19. *dub. 5.* Sanch. . *l.* 2. *c.* 14. *n.* 31. Civitas hostium, & communitas Judæorum. 3. Damnatus ad metalla: persecutores, & percussores Cardinalium, & qui ob crimen active intestabiles sunt. Less. *l. c.* Adde casus, in quibus, aliqui excluduntur à bonis defuncti; ut 1. Hæres (uti & legatarius) qui testatorem occidit, *leg. ult. §. ult. ff. de bonis damnatorum.* 2. Idem, si testatori prohibuit testari, aut testamentum revocare, aut si ad uxorem testatoris accedat. 3. Si dum testator mente captus fuit, hæres illius curam non habuit, aut si capta-

si captivum redimere neglexit V. Mol. *d.* 168. & 202. C. de Lugo *d.* 24. *n.* 75. Unde resolves.

1. Hæredes institui possunt professi Ordinum, quibus permissum est bona immobilia in communi possidere, eorúmque nomine monasterium succedit. Tales autem sunt omnes ferè religiones: excepto ordine Minorum de Observantia, & Capucinorum. Ratio est, quia illi sunt incapaces, secundùm Trident. *sess.* 25. *c.* 3. uti & professi Soc. JESU. Vide Sanch. *l.* 6. *c.* 18. Bon. *l.* 6. Laym. *l.* 3. *t.* 5. *c.* 5. licèt contrarium probabilius esse putet Wading. *tr. de cont. l.* 4. *dub.* 5. §. 4 Vide Dian. *p.* 9. *t.* 9. R. 16.

2. Collegia Soc. JESU, & domus etiam Professæ; hæreditates accipere possunt, modò bona immobilia, quæ communi usui, & habitationi non deserviant, vendantur, & non deferantur intuitu professi, aut vota formata habentis.

Dixi, *hæreditates*, quia, sicut Minores, & Capucini legata, & alia donata admittere possunt; ita etiam Soc: JESU, etsi intuitu alicujus professi tantùm ea deferantur. Vide Laym. *l. c.*

3. Testator potest quemvis extraneum instituere hæredem, nullâ factâ mentione consanguineorum collateralium, etiam fratris pauperis, dummodo absit scandalum. & gravis necessitas illorum: quia nullo jure prohibetur, & bona sunt ipsius, de quibus disponit liberè. Bon. & alii. 5. Dian. *p.* 1. *t.* 8. *R.* 83. & 85. Item. *p.* 5. *t.* 3. *R.* 114.

Quæres 1. Quæ sit divisio hæredum?

Resp. Hæres alius est ex testamento, alius ab

inteſtato. Hæres ex teſtamento, vel eſt univerſalis, ſive ex aſſe; vel partialis, ſeu ex parte tantùm v. g. ex triente, vel dodrante, vel quadrante. Uterque horum vel eſt hæres neceſſarius qui neceſſariò inſtitui debet, ut ſunt omnes in recta linea deſcendentes, & poſt hos aſcendentes, niſi ſit cauſa juſta exhæredandi; vel non neceſſarius, quem teſtator poteſt inſtituere, & non tamen cogitur. Laym. *c.* 5. *n.* 9.

Quæres 2. Quantum hæredibus neceſſariis debeatur?

Reſp. Jure novo legitimam portionem deſcendentium, eſſe trientem hæreditatis, ſi non ſint plures, quàm quatuor liberi; ſi plures, ſemiſſem. Similiter aſcendentium portio, etſi unus tantùm ſit, eſt triens hæreditatis, idque abſque ullo gravamine, modo, & conditione; alioqui pro non appoſitis habentur. Quòd ſi autem alicui aſcendentium, vel deſcendentium portio legitima non relinquatur, competit ei actio ad petendum complementum, vel ad reſcindendum teſtamentum, ut ipſo jure nullum; maximè ſi cauſa idonea exhæredationis non ſit inſerta, & probata. Laym. *c.* 8. *n.* 10.

His adde 1. Rumpi teſtamentum ob poſthumi præteritionem. 2. Peccare parentes, ſi abſque juſta cauſa ex inordinato affectu ergo liberos ſucceſſionis inæqualitatem inter eos inſtituant. Juſtæ autem cauſæ hujus inæqualitatis erunt merita, & obſequia majora; ſi puſilli magno ſumptu in ſtudiis ali debeant: ſi qui plus egere videantur. Dian. *p.* *1.* *t.* *8.* *R.* 83. ſi quis in ſtudijs ſuſtentatus ſit

Doctor,

Doctor, possitque lucrari, & alii secus: imò pater id, quod habet supra partes legitimas filiis debitas, potest de rigore relinquere extraneo. Trull. *c.* 28. *d.* 29. Bonac. Dian. *p.* 1. *t.* 8. *R.* 83. 3. Liberos naturales, nisi legitimati sint, respectu patris non esse hæredes necessarios, respectu tamen matris esse; idque æquali jure cùm legitimis. Quòd si tamen pater liberis caret, naturales potest instituere hæredes, modò parentes superstites legitima portione non priventur. 4. Fratrem, & sororem tunc tantùm posse infirmare testamentum, si persona infamis instituta sit. Laym. *l. c. n.* 12. 13. Vid. Bonac. *d.* 3. *de cont. q. ult. p.* 3. 5. Patrem non posse expensas factas pro filio in studiis literarum repetere, siquidem eas liberaliter fecit, vel donavit; secus si habuit animum repetendi, & computandi in legitimam. Quòd si pater non repetit, quando potuit, non tenetur filius eo mortuo in divisione conferre in commune: quia præsumi potest liberaliter factas, vel condonatas, nisi aliunde constet contrarium. Azor. Villalob. Trull. *t.* 1. *lib.* 4. *c.* 1. *d.* 3. V. supra *c.* 3. *d.* 2. *de donatione.*

Quæres 3. Qui hæredes succedant ab intestato, aut testamento rupto, vel irrito?

Resp. 1. Ante omnes alios patri succedere legitimos liberos, & in demortuorum locum nepotes. 2. Deficientibus descendentibus, patrem, & matrem, defuncti, & in eorum locum, avos, & avias. 3 His quoq; deficientibus, fratres & sorores ex utraq; parte conjuncti; idque æquis portionibus, ex-

clusis iis, qui ex solo patre, vel matre conjuncti sunt. 4. Si ex fratribus vel sororibus utrinq; conjunctis unus mortuus liberos reliquerit, succedunt hi locò parentis sui cum patruis, non in capita, sed in stirpes. Si tamen fratres, & sorores, utrimque conjuncti, omnes mortui sunt, tunc eorum liberi, exclusis patruis ex una tantùm parte conjunctis, non in stirpes, sed capita, adeòque æquis portionibus succedunt; quia duorum fratrum filii, non suorum parentum locò, sed jure propriæ conjunctionis succedunt. Cùm ergo æqualiter juncti sint, æquales etiã in portione hæreditatis esse debent. 5. Deficientibus fratribus, & sororibus, utrinq; conjunctis, eorùmq; liberis, succedunt fratres, & sorores, ex una tantum parte conjuncti: hoc tamen discrimine, ut, qui ex parte patris sunt juncti, succedant in bona à patre provenientia, in reliquis æqualiter omnes. 6. Si fratres, & sorores, eorumque filii deficiant, succedunt, propinquiores collaterales usque ad decimum gradum: & fit talis successio in capita, nulla habita ratione, an ex altera parte, an ex utraque sint conjuncti. 7. In horum defectu, succedit uxor, & denique in illius morte, fiscus sæcularis, in bonis omnibus laici ab intestato defuncti: fiscus autem Ecclesiasticus, in bonis Clerici. Laym. *c. 6. n. 1. 2. 3. & 4.*

His adde. 1. Si uxor, susceptis ex priori marito liberis, ad secundas nuptias transit, quidquid à priori marito, donatione, aut testamento acquisivit, ejusdem matrimonii liberis cedere. Similiter, si maritus alteram uxorem ducat.

Adde

Adde 2. Hæredem adeundo hæreditatem, non commoda tantum, & jura, sed etiam debita, & onera realia defuncti in se transferre. Interim tamen duplici beneficio gaudere, 1. Ut supra vires hæreditatis non obligetur. 2. Quòd deductis expensis funeris, & solutis debitis, quartam partem hæreditatis obtinere debeat hæres, vel hæredes; & si eam non habent, legatis, non tamen piis, ut notat Trull. *l. 7. c. 18. d.* 12. ex *Authent.* similiter C. *ad legem Falc.* detrahere possunt, beneficio legis Falc. Laym. *l. 3. t. 5. c. 6. n.* 7. Sanch. *l. 4. c.* 15. Ut autem hoc beneficio frui possit hæres, conficere tenetur inventarium, tametsi hanc obligationem testator possit remittere, respectu legatariorum, & fideicommissariorum, quibus ex mera liberalitate aliquid relinquit, non tamen respectu creditorum, quibus præjudicare non potest. Universim enim ab onere inventarii, & à rationibus reddendis, eos, quibus potest relinquere bona, sine onere dandi partem aliis, potest liberare, iisque concedere ut eorum dictis, vel juramento stetur. Mol. C. de Lugo. *d. 34. s. 8. n.* 236.

TRACTATUS VI.

De Præcepto octavo, nono, decimò, & Præceptis Ecclesiæ.

CAPUT I.

De Præcepto Octavo.

PRohibetur hìc omnis injusta læsio famæ, & honoris proximi: ac præcipuè omnis falsitas, & mendacium: ac læsio verbalis, quæ fit cùm in judicio

in judicio falsò accusando, vel verum celando, de quo suprà, tum etiam extrà perniciosè, mentiendo, secreta revelando, de quo V. Bon. *de rest. d.* 2. *q.* 2. *p. ult.* Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. *q.* 5. ac denique detrahendo.

DUBIUM. I.

Quid sit suspicio, judicium temerarium, & dubitatio; ac quale peccatum?

Suppono hæc tria differre inter se, quòd judicium sit firma animi sententia, seu assensus indubitatus; Suspicio, assensus inchoatus, quo quis inclinat in unam patrem, judicans probabiliter, latere aliquod fundamentum opinandi. Dubitatio autem non est assensus (nisi causaliter) sed quasi suspensio animi, in neutram partem inclinando. Quæritur ergo hìc non de suspicione, & judicio prudenti, quod sufficientibus indiciis nititur, sed de imprudenti, & temerario, quod iis destituitur. Majora autem indicia requiruntur ad judicium, quàm ad suspicionem; & ad hanc, quàm ad dubitationem.

Resp. 1. Judicium temerarium, cum plena advertentia, de gravi malo proximi, communiter est mortale, contra justitiam. Ita Fill Less. *c.* 29. *l.* 2. Laym. *l,* 3. *t.* 3. *c.* 2. Ratio est, est, quia proximo fit gravis injuria, dum sine causa improbus habetur, cùm habeat jus ad bonum nomen, & famam: præterquam quòd ex his judiciis plerumque gravia mala sequantur. In confessione tamen non opus est explicare speciem mali judicati, cùm omnia uni justitiæ commutativæ in specie infima adversentur. Escob. *E.* 10. *c.* 4. *n.* 36.

Dixi,

Dixi, *communiter*; quia, si judicium habeat magnam probabilitatem, etsi non omnino sufficientem ad certitudinem, erit veniale; quia moralis certitudo, & magna probabilitas non adeò distant, ut censeatur gravis injuria, judicare certum, quod est valde probabile, v. g. si judices juvenem solum cùm puella inventum in cubiculo, illicita tractâsse. Ex quibus resolvitur, peccari tantùm venialiter temerè judicando sequentibus casibus. V. Tann. 3. 2. *d.* 4. *q.* 3. *d.* 2.

1. Si non sit grave malum, quod proximo temerè impingis; & sic eum, qui judicat alium esse spurium, vel filium Judæi, à mortali excusant. Nav. Azor. & Less. contra alios apud Dian. *p.* 5. *t.* 5. *R.* 69.

2. Si sit grave quidem, sed non perfectè advertas.

3. Si advertas quidem te malè judicare, non tamen advertis signa esse insufficientia, nec de iis dubitas.

4. Si signa sint sufficientia ad opinionem saltem probabilem.

5. Mortale etiam non est (per se loquendo) si de indeterminato tantùm judices: quia nulli fit gravis injuria. Esc. *l. c.* ex Fagund.

Resp. 2. Suspicio, & dubitatio temeraria ex genere suo videntur esse peccata tantùm venialia, maximè si procedant ex errore intellectûs, quo indicia, ut sufficientia, apprehenduntur. Ita Layman ex S. Thom. Navar. Molin. Fill. *tract.* 4. *c.* 1. & 5. Less. *l.* 2. *c.* 29. *d.* 3. &c. contra multos, qui putant

putat esse mortale. Ratio est, quia communiter suspicio tantùm est concitatio quædam ad assensum: manet enim in mente suspicantis aliquo modo bona existimatio proximi: ergo non fit illi gravis injuria, cùm non totaliter deturbetur de possessione bonæ famæ; fit tamen aliqua, quia temerè dubitatur.

Dixi, *maximè si ex errore;* quia talis, cùm non sit per se voluntaria, nec pertinax, meretur excusationem: si verò ex malevolentia in suspicione gravi persistas, erit mortale, ut docent Less. Fill. &c. ob injuriæ gravitatem. Atque idem est de dubitatione positiva, orta ex malevolentia absque causa: procedit enim ex contemptu alterius, proindéque injuria reputatur.

Quæres Quomodo discerni possit suspicio à judicio firmo, quando formido de opposito expressè non est conjuncta?

Resp. Cajetanus censet eum judicare, qui rogatus, an habeat rem pro certo, respondet sibi certam, aut ferè certam videri: eum verò suspicari, qui respondet se non esse moraliter certum, sed facilè falli. V. Bon. *de rest. d. 2. q. 7. p. 1.*

DUBIUM II.

Quid sit, & quàm grave peccatum Detractio?

Resp. Detractio est alienæ famæ injusta violatio, vel denigratio. Differt à contumelia, quæ est injusta honoris diminutio, 1. Objecto: quia contumeliâ honor, detractione autem fama læditur, quæ est opinio, seu existimatio de alterius excellentia; honor autem est testificatio alienæ excellentiæ animo conceptæ. 2. Differt modo: quia contumelia

instar

instar rapinæ fit apertè contra præsentem: detractio ut plurimùm instar furti occultè, & contra absentem. Unde, licèt contumelia detractione gravior sit, est tamen detractio peccatum mortale ex genere suo; etsi ex parvitate materiæ, aut indeliberatione fieri possit veniale. Ratio est, quia est gravius furto, quod est mortale, cùm lædat proximi famam, quæ est majus bonum, quàm opes.

Detractio alia est directa, & formalis, quæ fit ex intentione famam lædendi: alia indirecta, & materialis tantùm, quæ fit ex levitare, & loquacitate aliqua. Ex dictis resolves.

1. Regulariter non est mortale (etsi per accidens, ratione damni sequentis tale esse possit) revelare naturales defectus animi, corporis, vel natalium: quia tales non sunt morales; nec infamia apud prudentes reputatur, quòd quis, v. g. sit stupidus luscus, spurius Bon *t. 2. d. 2. q. 4. p. 1.*

2. Plerumque etiam levis detractio habetur, si alium infames generalibus nominibus peccatorum mortalium, v. g. esse iracundum, superbum, &c. (etsi aliquando gravis esse possit) quia audientes plerumque interpretantur de naturali propensione, & defectu involuntario: nec oritur grave damnum famæ. S. Ant. 1. *p. t. 8. c. 4.* Sylv. Less. *d. 3. n. 18.* Laym. *l. 3. t. 3. p. 2. c. 9. n. 3.*

3. Similiter non erit mortale communiter referre peccata mortalia, quæ ob conditionem personæ non notabiliter famam lædant: v. g. si dicas militem habere concubinam, pugnâsse in duello, cogitare vindictam; adolescentem esse prodigum,

deditum

deditum amoribus, &c. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. *c.* 3.

4. Fieri tamen potest, ut narrando defectus etiam naturales, spectata conditione, & statu illius, graviter pecces: ut si gravem, & optimi nominis Prælatum, aut Religiosum mendaciis assuetum esse; virum gravem, ac consularem, illegitimè natum, Judæum, &c. dicas. Idem est, etsi de altero nihil in particulari, sed tantùm in genere dicas, v. g. te scire aliquid de illo, quod si dicas, magno illum rubore sit affecturum. Card. Lug. *d.* 14. *n.* 49.

5. Crimen, aut defectum alicujus, modò verum, sæpè licet prodere ob justas causas: v. g. 1. Cùm expedit superiorem scire suorum defectus, ut emendentur, de quo v. suprà. *de Cor. Frat.* & sic eos, qui crimen occultum filiorum parentibus, vel famulorum heris, in ordine ad correctionem (cavendo tamen, ne ex revelatione majus damnum sequatur) significant, communiter excusari docet Trull. *l.* 7. *c.* 10. *d. n.* ex Bonac. &c. uti & uxorē loquentem cum marito (vel contra) de criminibus occultis filiorū, vel famulorū 2. Causâ consilii vel auxilii capiendi; in quo tamen videndū, ut cū minimo damno tertii fiat. 3. Causâ cavendi alterius damni; ut si alicujus æstimatio falsò concepta de ejus doctrina, probitate, est aliis perniciosa. Unde, cùm agitur de conferendo officio, de contrahendo, matrimonio de suscipienda religione, assumendo medico, præceptore, famulo, famula, &c. licet manifestare (imò aliquando oportet) occulta alterius impedimenta, inhabilitatem, crimina, unde notabile aliquod incommodum meritò timeretur: dummodò nulla alia sit ratio

tio commodior impediendi, & damnum, quod proximo timetur, sit majus, aut saltem æquale damno, quod ex manifestatione defectus, aut criminis alterius ei obvenerit. Less. *l.* 2. *c.* 11. *d.* 12.

6. Hinc quoque, si quis injustè lædit famam tuam, nec potes eam tueri, nec recuperare aliâ viâ, quàm imminuendo quoque famam illius, id licet, dummodo falsa non dicas A) in tantum, quantum ad tuam famam conservandam necesse est, nec magis lædas, quàm lædaris, collatâ tuâ, & alterius personâ. Vid. Card. de Lugo *n.* 50.

7. Si quis solatii tantùm causâ, & non intentione detrahendi, alicui amico narret injuriam ab alio sibi factam, non videtur esse mortale, etsi inde aliqua infamia proveniat authori; ea enim ipsi imputanda est. Cavendum tamen, ne dicatur pluribus, vel apertiùs nominetur persona, quâm necesse sit ad consilium, vel solatium. Less. Layman. Tann. 2. 2. *q.* 8. *d.* 4. Card. Lugo. *d.* 14. & sic excusari posse famulos (saltem à mortali) qui injurias sibi ab heris suis, uxores, quæ à maritis, filios, qui à patre, Religiosos, qui à Prælato illatas, doloris tantum mitigandi

A) Innoc. XI. damn. Prop. XLIV. *Probabile est, non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam Justitiam, & honorem defendat. Etsi hoc non sit probabile; vix ulla erit opinio probabilis in Theologia*

Adde Innoc. XI. damn. Prop. XLIII. *Quid ni nonnisi veniale sit, detrahentis authoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere?*

gandi causâ, referunt, docet Trull. *l. 7. c.* 10. *d.* 11. ex Leſſ. Laym. Tann. Nav. Dian. *p.* 2. *R. 39.* Idem putat Caj. dicendum, ſi crimen occultum reveles uni alicui viro prudenti, & taciturno, cui dicere perinde ſit, ac ſi nulli diceretur; eò quòd damnum illud cenſeatur leve: & ſic Trull. *l. 7. c.* 10. *d.* 11. cum Dian. *p.* 1. *t. 3. m. R.* 22. & *p.* 2. *t.* 5. *m. R. 33.* excuſat pœnitentem, qui in confeſſione manifeſtat complicem: dicuntque cum Tanner Bon Eſcob. *R. 9.* eam ſententiam eſſe probabilem. Verùm hoc univerſim non videtur ſatis tutũ: quia læſio famæ apud unam etiã perſonam cenſetur gravis: ùt patet in judicio temerario: imò ſæpè quidam ægriùs feruut, ſe lædi apud unam perſonam gravem, quàm tres, vel quatuor alios. Unde Suarez, Fill. Leſſ. Azor. & Laym. putant communiter eſſe mortale. V. Card. Lugo. *l. c.*

8. Crimen ſimpliciter publicum, ſive ſit notorium jure, ſive facto, manifeſtare iis, qui neſciunt, non eſt peccatum mortale injuſtitiæ: quia hoc ipſo auctor amiſit jus ad famam, cùm ratio juſti judicii & evidentia facti faciat, ne de injuria juſtè queri poſſit. Quod confirmat conſuetudo, mandans hiſtoriæ publica crimina.

Dixi: *non eſt mortale injuſtitiæ*: quia detegere eo loco, quo fama non erat perlatura, vel nonniſi poſt longum tempus, vel aliter cum gravi mœrore ejus, qui commiſit, ſæpè poteſt eſſe mortale contra charitatem, ut Leſſ. Val. Tol. *l. 5. c.* 65. contra Nav. & Caj. V. Card. Lugo *d.* 14. *n.* 59. Fagund *p.* 2. *l.* 5. *c.* 3.

9. Simi-

9. Similiter non est peccatum contra justitiam, saltem mortale; quærere causam captivitatis alicujus, vel de ea loqui: sicut enim captivitas est publica, sic etiam causa videtur esse facta publica. Sayr. Bon. Trull. *l.* 7. *c.* 10. *d.* 11. Ubi eodem modo excusat eum, qui refert delictum alicujus publicum, referendo simul pœnitentiam, & emendationem; secus, si taceatur pœnitentia, quam fecit: & sic ait peccare historiographos, describendo peccata mortuorum publica, & non referendo pœnitentiam, vel emendationem, si resipuerint.

10. Similiter manifestare crimen, quod nondum est publicum, moraliter tamen certum est, brevi fore publicum (sive per facti evidentiam, sive per sententiam Judicis) non est mortale, quia parum nocet, nisi tamen ex ista anticipatione sequerentur gravia damna, v. g. in officio, &c. Card. Lugo *l. c. n.* 92.

11. Infamem in uno crimine, de altero valde affini infamare, est tantùm veniale: ut v. g. si de adultero dicas, quòd miserit literas amatorias: quia tunc non notabiliter augetur infamia. De disparato tamen, & non connexo crimine infamare, est mortale: quia infamis in uno genere vitii, non amisit jus famæ in aliis virtutibus. Tan. *d.* 4. *de just. q.* 8. *d.* 7. *n.* 41. ex Nav. & Less. contra Sylv. V. *detractio.* Palud. &c.

12. Detractio materialis ex loquacitate orta, est mortale, si gravem proximi læsionem importet, idque advertatur: quia etsi non intendatur directè

læsio alterius; ea tamen indirectè, & implicitè est volita, & æquivalet formali. Veniale autem tantùm erit, si non sequatur læsio gravis: quia scilicet communiter non seriò accipitur, nec creditur. Similiter erit veniale tantùm, audita referre, ut audita tantùm, hoc est, nihil affirmando de rei veritate, sed dubitationem potiùs suam de ea significando, ita ut nulla inde secutura putetur infamia, nec auditores rationabiliter sint credituri. Ita contra Azor. *part.* 3. *lib.*13. *c.* 6. docet Tanner. 2. 2. *d.* 4. *q.* 8. *dub.* 7. *num.* 121. Escob *E.* 10. *c.* 4. *n.* 40. eò quòd. diffamatio, si fortè sequatur, imputetur audienti, si credat. Idem docet Card. de Lugo *loc. cit.* rectè limitans, nisi grave damnum ex modo narrandi, vel ex levitate audientium (qui temerè credituri sint, & vulgaturi) secuturum possis prævidere. Hinc peccas graviter contra justitiam, si referens grave crimen, addas, id tibi dictum esse à viro fide digno: quia præbes sufficiens fundamentum credendi. Vid. Dian. *t* 5. *R.* 18.

13. Mortuum infamare, minùs grave est, quàm vivum: mortale tamen, & ad restitutionem obligans. Less. *l.* 2. *c.* 11. *d.* 21. Bon. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 2.

14. Non esse mortale de aliquo ignoto, vel indeterminato malè loqui, v. g. in tali loco esse multos improbos: in tali Collegio unum Canonicum commisisse grave crimen, v. g. simoniam, docet Escob. *E.* 10. *c.* 4. Fagund. quod Trull. *l.* 2. *c.* 10. *d.* 4. ex Bonac. Azor. &c. limitat; si non sit tale, quod in alios redundet.

15. Gra-

15. Gravissimè autem peccant, qui Ordini, seu statui alicui Religiosorum in communi, vel Monasterio detrahunt, dicendo v. g. quòd in eo malè vivatur, non servetur observantia regularis, &c. *nisi id sit planè notorium:* quia gravissimè nocent, tenenturque sub mortali ad restitutionem toti communitati, à qua Superioris remissio non excusat, Sot. Nav. Trull. *c.* 10. *d.* 14. Talem autem sufficienter confiteri, si dicat: Detraxi cuidam Religioni, Ordini, vel Monasterio, &c. sive sit communitas numerosa, sive non, docet Lugo & Tamb. *de exped. conf. lib.* 2. *c.* 1.

16. Similiter mortale est, tacitâ personâ, nominare Monasterium, vel ordinem religiosum, ex quo aliquis grave peccatum occultum, v. g. adulterii, vel fornicationis commiserit. Nav. Trull. *c.* 10. *d.* 14.

17. Explicandum est in confessione, an apud multos, & quot circiter; an verò apud unum tantùm alicui detraxeris. Ita probabiliter Bon. *de sacr. d.* 5. *q.* 5. *p.* 2. §. 3. *diff.* 3. *n.* 16. & 22. ex Sanch. Sylv. And. *n.* 135. Sed C. Lugo. *d.* 16. *n.* 135. 140. & 163. ex Navar. Salas Con. &c. negat, dicitque contrarium esse probabilius. Nec omittendum, si quem infamaveris libello famoso; cùm id sit genus detrahendi gravissimum, & ad plurimos pertinens. Non tamen necessariò dicendum, in quo genere infamaveris: quia fama semper est ejusdem speciei in genere moris. Card. Lugo. *d.* 16. *n.* 265.

18. Peccat mortaliter contra justitiam, & tene-

 tur ad

tur ad restitutionem, ratione cooperationis is, qui audit detractorem, excitando, vel animando efficaciter: qui verò lætatur tantùm detractione audita, aut, licèt non lætetur, qui non impedit, cùm commodè possit, peccat pro ratione damni. mortaliter, vel venialiter contra charitatem: non tamen tenetur ad restitutionem, nisi sit superior, pater, vel dominus: is enim ex officio tenetur impedire subditum, ne alteri injustè noceat.

Dixi, *si commodè possit:* quia non peccat, qui putat monitionem suam nihil profuturam: vel ex eo magnum incommodum metuit: vel qui rationabili verecundia prohibetur; ob auctoritatem detrahentis. Debet tamen tunc discedere, si commodè potest, faciem tristiorem ostendere, vel aliò sermonem avertere. Less. & Bon. *l. c.* Hinc æqualis raro, inferior ratissimè, tenetur corrigere detractorem. 1. Quia audiens plerumque nescit, an quod dicitur, sit notorium, tametsi ipse ignoraverit; & in dubio non est, cur damnet detractorem. In quo multi falluntur, existimantes, simul ac aliquid audiunt dici contra proximum, id sibi mox refutandum. 2. Quia, cœpta detractione sæpè meliùs consulitur proximo, si sinatur absolvi, quàm si abrumpatur. Nam, si distinctè explicetur, sæpè non tam graviter apprehenditur, quàm initio conceptum erat. 3. Quia sæpè sine gravi offensione non potes corrigere. 4. Quia sæpè alter habet justam causam manifestandi, præsertim uni soli. C. Lugo *l. c. n.* 128. V. Dian. *t. 3. m. R.* 24. & *t. 5. m. R.* 25.

Quæres

Quæres 1. An liceat alium infamare ad tormenta gravia vitanda?

Respond. 1. Licet; si crimen sit verum: quia nullam alteri facit injuriam, cùm habeat jus illud in necessitate revelandi.

Resp. 2. Si crimen sit falsum, non licet: quia esset mendacium perniciosum. Sylv. tamen, & Nav. putant, veniale tantùm esse, si sola infamia sequatur, & post torturam revocetur, eò quòd non sit infamia efficax. V. infra. *l. 4. c. 3. d. 7.*

Quæres 2. An liceat seipsum infamare?

Resp. Id non esse saltem mortale regulariter. Ita Less. Fill. & Laym. *l. 3. t. 3. t. 2. c. 3. n. 14.* quia non est contra justitiam, cùm sit famæ suæ dominus; nec contra charitatem; quia hæc non obligat ad bona externa conservanda, nisi in quantum id exigit salus propria, vel proximi.

Dixi, *regulariter*: quia per accidens potest esse mortale, ut v. g. si tua fama sit necessaria muneri, vel si tibi damnum vitæ, vel aliis infamiæ ex eadem sequeretur. Unde resolves.

Non est mortale, ad vitanda gravia tormenta falsum crimen sibi imponere, ex quo etiam mors sequatur: quia non tenetur homo cum tantis cruciatibus vitam suam tueri: nec talis dicitur se interficere, sed tantùm ex justa causa vitam morti exponere. Less. & Fill. V. infra. *l. 4. c. 3. d. 7.*

DUBIUM III.

An, & quomodo fama restituenda?

Resp. Nisi sit causa excusans, patet ex natura justitiæ, & ex dictis de restitut. famam injustè

justè ablatam restitui debere: Et quidem, si verum crimen quis narravit, debet opinionem conceptam, quantum potest, apud audientes abolere, dicendo v. g. se malè dixisse, injuriam intulisse, deceptum esse, &c. vel, si hac ratione parum proficiatur, eum laudando in aliis rebus, crimen extenuando, honorem ejus in re alia procurando, &c. sic enim sensim tantundem fama ejus illustrabitur ex una parte, quantum ex altera obscurata fuit. Quòd si autem crimen falsum impegisti teneris id apertè retractare (adhibito etiam, si opus est, juramento) apud eos, quibus dixisti, & (per se loquendo) ad quos infamia pervenit, sive apud auditores mediatos, ut contra Less. & Tan. 2. *d.* 4. *q.* 6. *d.* 6. *n.* 146. docet Card. Lugo, quia totum damnum famæ cujus causa es, teneris reparare.

Licèt aliquando sufficiat dicere, te penitus deceptum, rem aliter se habere, malè te informatum fuisse. Vid. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. *c.* 7. Less. *c.* 11. *d.* 30.

Dixi, *per se*: plerumque enim per accidens ab hac obligatione talis excusatur, respectu auditorum mediatorum: tum ob moralem impotentiam; tum quia eo ipso, quòd apud immediatos retractavit, implicitè illis commisit, ut hanc retractationem ipsi indicent aliis, si quibus fortè revelaverint. Idque confirmat praxis Confessariorum, qui tantùm obligant, ut retractent apud eos, quibus ipsi revelârunt V. Card. Lugo *l.* *c.* Unde resolves.

1. Con-

1. Confessarii est, uti & Concionatorum, benè instruere suos, & monere de restitutione, ac fuga vitii tam communis.

2. Is, qui bona fide, vel probabili errore ductus, sine formali mendacio falsum de alio dixit, tenetur (intellectâ postea materiali injustitiâ) ad restitutionem: licèt non tam strictè, quàm qui infamavit per injuriam formalem: hic enim tenetur restituere cum detrimento famæ suæ, etiam æquali, alter non item, sed tantùm, quatenùs sine suo notabili incommodo potest. Mol. Less. Card. Lugo *d.* 15. *n.* 4. Similiter, qui crimen narravit de uno, quod auditores ex errore intellexerunt de alio, licèt non ex justitia (siquidem non ejus actio, sed error audientium, causa fuit damni injusti) tamen ex charitate tenetur ad restitutionem, cùm possit grave damnum proximi sine suo detrimento præcavere. Bon. *d.* 44.

3. Qui detraxit alteri libellô famosô, tenetur, ut efficax sit restitutio, eam facere contrariis scriptis, vel publica revocatione. Sà, Bon. *d.* 2. *de rest. q.* 4. *p.* 9.

4. Si ex læsione famæ ortum est alteri damnum fortunarum, ut si privatus est officio, excidit spe divitis matrimonii, amisit dotem, &c. tunc & fama debet restitui, & damnum illud compensari, ad arbitrium prudentum. Et quidem obligatio restitutionis famæ, cùm sit purè personalis, non transit ad hæredes: obligatio autem compensationis dicti damni, cùm habeat respectum ad bona infamatoris, transit ad hæredes. Laym. *l. c. c.* 7. *n.* 4.

Quæres 1. Quæ excusent à restitutione famæ?

Resp. Patere ex dictis *de rest. lib. 3. t. 9. c. 2.* Unde resolves.

1. Excusatus es à famæ restitutione, si planè sis impotens.

2. Si crimen occultum, quod dixisti, vel simile, alia ratione fiat publicum. C. Lugo. *d. 15. f. 3. n. 37.*

3. Si fama aliis modis jam recuperata sit, ut infamati purgatione, vitæ probitate, testimonio prudentum. Less. *l. 2. c. 11. d. 24.* Etsi tunc pro damno, quod secutum est, debeat satisfieri. C. Lugo. *d. 15. f. 3.*

4. Si prudenter judicetur, jam dudum rem oblivione delatam. Quo casu maximè prudentiâ opus est: nam aliquando periculosius est retractare, renovando memoriam. Vid. Card. Lugo *d. 15. f. 3. n. 35.*

5. Si is, cui detraxisti, tibi similiter detraxerit, nec velit restituere; quia tunc potes jure compensationis uti, dummodo infamia illata non redundet in alios. Ita probabiliter Tol. Less. Sylv. Mald. Dian. *t. 2. tr. 5. R. 30.* Molin. contra Cajet. Tan. C. Lug. & Nav.

6. Si non possis absque periculo vitæ, vel si fama restituenda sit minoris valoris, quàm fama detractoris. Sic v. g. Prælatus non tenetur restituere vili homini, si aliter non potest, quàm cum amissione famæ suæ multò majoris momenti; sed sufficit tunc, si infamatum laudet, aut pecuniâ compenset. V. Card. Lugo *l. c.*

7. Si infamatus sponte remiserit (modò tamen ejus infamia non redundârit in alios, ùt familiam, statum) sive expressa, sive tacita sit condonatio: tametsi nihilominus ex charitate damnum resarcire aliquando tenearis, si possis absque gravi incommodo. Card. Lugo *d.* 15. *s.* 3. *n.* 28. Imò aliquando etiam sufficit condonatio præsumpta, sive interpretativa voluntas ejus, qui potest condonare: si nimirum ille sit ita affectus, ut, si rogaretur, facilè condonaret: tunc enim non est invitus, saltem quoad substantiam, etsi fama non restituatur V. Card. Lugo *l. c.*

Quæres 2. An restitutio famæ licitè condonetur?

Resp. Licitè sit in iis casibus, in quibus seipsum licet infamare; in quibus autem, & quàm graviter peccat se infamando, in iisdem, & tam graviter peccat condonando. Nav. Trull. *l.* 7. *c.* 10. *d.* 28. Unde resolves.

1. Condonans famæ restitutionem peccat mortaliter. 1. Si infamia redundet in alios. 2. Si inde sequatur scandalum. 3. Si sit vir valde utilis Reip. & ex infamia fructus impediatur. 4. Si fama sit necessaria ad muneris gubernationem. Sot. Less. Trul. *l. c.* qui tamen notant, codonationem semper esse validam, quando fama non redundat in alios, secùs quando redundat. Unde parentes non possunt condonare, quando redundat in filios; neque filii, quando in parentes. Vid. Auth. cit.

2. Ex eo verò præcisè, quòd infamatus, vel contumeliâ affectus, conversans cum infamatore, videatur remittere injuriam, non censetur condonare

donare restitutionem famæ vel honoris, sicut nec alia debita per familiaritatem. Nav. *c. 18.* Trull. *d. 29.*

CAPUT II.

Quid de Præcepto nono, & decimo?

RESP. Prohibent omnes internas concupiscentias, & delectationes voluntarias illorum operum, quæ præceptis secundæ tabulæ, præsertim sexto, & septimo vetantur. Qua de re vide suprà, & patebit ex dicendis de peccatis, infrà *l. 5.*

CAPUT III.

Quid de Præceptis Ecclesiæ?

RESP. Etsi ea sint plurima; præcipuè tamen toti Christiano populo communia quinque numerantur. Ex quibus hic agendum restat de tertio: quia de 1. & 2. actum est in Præcep. 3. Decalog. de 4. & 5. infra lib. 6. de Sacram. Contra porrò hoc præceptum ex solo contemptu peccari Propos. est proscripta. A)

DUBIUM I. B)

Quid requiratur ad jejunium Ecclesiasticum, & quanta est ejus obligatio?

Resp. Jejunium ex præcepto Ecclesiæ, obligante sub mortali, requirit tres conditiones. Laym. *l. 4. t. 8. c. 1. n. 13.* 1. Est

A) Alex. VII. damn. Prop. XXIII. *Frangens jejunium Ecclesiæ, ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat; puta, quia non vult se subjicere præcepto.*

B) *Et*

1. Est unica tantùm comestio de die in ordine ad nutritionem. Quæ ita necessaria est conditio, ut secunda comestione pecces mortaliter; reliquis autem supra secundam, ad summum venialiter tantùm. Laym. *c. 1. n. 12. & 13.*

2. Est abstinentia ab esu carnium, itémque ovorum, & lacticiniorum; eò quòd ex carne originem trahant, multùmque nutriant. Unde, intra Quadragesimã jure communi prohibentur; extra eam permittuntur. Imò intra eam, quibusdam locis consuetudo permittit, quæ ubique notanda est. Bonac. *d. ult. q.* 1. *p.* 2. ex Sylv Navar. Less. Azor. Laym. *l. c.* Fill. Fag. *p. 4. l. 1. c.* 2. Adde, dispensatum quoad carnes, etiam lacticiniis, & ovis vesci posse, non tamen vice versa: &, cui est permissus esus carnium, etiam secunda refectio permissa videtur, ut contra Reg. Less. Navar. &c. probabiliter docent Azor. *l. 7. c.* 10. *q.* 3. Fill. *t. 27. c. 3. q.* 4. Tolet. &c. Confirmatque Bon. *l. c.* si esus carnium sit permissus, ob debilitatem naturæ, & non propter nauseam, vel damnum tantùm. Vide Less. Fill. Azor. &c. Ratio est, quia de essentia jejunii est abstinentia à carnibus.

3. Con-

B) Et Nota Decr. S. Congr. Rit, editum 23. Jan. 1694. *Si Vigilia S. Mathiæ occurrerit ultima die Bacchanalium, observetur eadem die Jejunium, non verò anticipetur.*

Contrariũ statuit Leo X. & Urban. VIII. de Vigilia S. Joannis Baptistæ, si in eam incidat Festum Corporis Christi. apud la Croix. l. 3. p. 2. n. 1273. & lib. 6. p. 2. n. 2055. Decr. 304.

3. Conditio est certa hora refectionis; quæ est circa meridiem, nisi aliud loci consuetudo ferat. Idque non mathematicè computandum, sed moraliter. Dictam autem horam notabiliter, sine justa causa prævenire, mortale putat Nav. & quidam alii, sed probabiliùs docent esse veniale Tolet. & Fill. eò quòd non violetur substantia. Tol. Less. *d.* 2. *n.* 13. Vid. Laym. *c.* 3. *n.* 10. & *seq.*

Dixi 1. *Notabiliter.* & *sine causa:* quia prævenire ex justa causa, v. g. si iter faciendum, si hospites dimittendi, &c. & absque ea, per mediam horam tantùm, nullum peccatum videtur esse. Dilatio in vesperam & licita est, & laudabilis, si nihil antè sumas. Ex dictis resolves.

1. Non solvitur jejunium per divisionem prandii, ob negotium incidens, vel si quid sumatur per modum medicinæ, vel ob debilitatem, aliamve causam rationabilem, utì apud Religiosos faciunt ministri, & lectores mensæ: quia non nisi unicam refectionem intendunt. Et hinc Sanchez *tom.* 2. *opus. l.* 5. *c.* 1. *dub.* 14. Escob. *t.* 1. *E.* 7. *c.* 3. *num.* 29. excusant famulos mensæ ministrantes, si aliquid prægustent, aut ex reliquiis gulosè sumant, tum ut meliùs serviant, tum ut famem sublevent (intellige, si cum illorum refectione licita moraliter uniatur.) Nec solvitur per sumptionẽ electuariorũ, vel crebriorem haustũ (ante quẽ modicum sumere, ne potus noceat, permittit Azor. Escob. *tom.* 1. *E.* 7. *c.* 3. *n.* 28.) & quidem toties, quoties biberit, dummodò non in fraudem jejunii, v. g. 5. vel 6. amygdala, vel quid simile.

Regin.

Regin. &c. cum Dian *p.* 1. *t.* 9. *R.* 24. quia ordinantur potiùs ad alterationem corporis, vel digestionem ciborum, quàm nutritionem.

Excipe tamen. 1. Si quis sumeret lac, jusculum, & similia, quæ sive sorbeantur, sive comedantur, non habent rationem potùs, sed cibi, ac principaliter referuntur ad nutriendum. 2. Si quis poma, pira, vel etiam uvas in magna quantitate sumeret, quia habent rationem cibi. Dicast. & alii 6. Dian. *p.* 9. *c.* 6. *R.* 14. 3. Nisi quis in magna quantitate electuaria in fraudem jejunii sumeret. Qui verò in potu valdè excederet, contra temperantiam quidem, non tamen contra jejunium peccaret, saltem mortaliter Laym. *l. c. n.* 7.

2. Jejunium non solvitur per collatiunculam vespertinam, etsi hæc non ad somnum, sed ad nutritionem ordinetur: quia consuetudo permittit. Addo, *vespertinam*: quia sine causa non licet illam sumere manè, vel meridie: ex justa tamen causa licet utrumque: ut si fiat ratione debilitatis, negotiorum, studiorum; sine ea erit veniale tantùm, cùm non violetur substantia jejunii.

Quoad ejus quantitatem, communiter designatur quarta, vel quinta pars integræ cœnæ, ut contra Dian. 1. *p. t.* 4. *R.* 177. Turr. &c. docet Reg. *c.* 2. *l.* 6. *n.* 185. Laym. *c.* 1. *num.* 9. Fill. *t.* 2. *tr.* 27. *p.* 2. *c.* 2. *q.* 7. *n.* 33. dicens, ita dicisum esse in celebri Academia Theologorum, qui omnes in quartam partem consenserint. Idem probat Escob. *t.* 1. *E.* 13. *c.* 3. *n.* 61. siquidem cœna ordinaria duarum librarum pondus non excedat, quia

talis

talis in reliquis præceptis modica censetur, ac proinde tantò quis magis, minùsve peccat, quantò magìs, vel minùs transgreditur. Adde; quibusdam locis ex consuetudine plus permitti sæcularibus, quàm religiosis, nobilibus, quàm plebeis, & in frigidis regionibus, quàm in aliis, ùt notat Laym. *l.* 4. *t.* 8. *c.* 1. & Bonac. *l. c.*. Plus itèm quibusdam in locis in vigilia Nativitatis Domini, & alibi in cœna Domini, permitti ex consuetudine, dicit Med. Cajet. *n.* 34. & Sanch *in opusc.* Escob. *t.* 1 *E.* 7. *c.* 3. Quod Bon. non improbat, ubi ea consuetudo est recepta.

Quoad qualitatem, in ea ptohibentur cibi ad nutritionem communiter ordinati, quique inter fercula ferè apponuntur. Permittuntur autem leviores, ut fructus, aliàve ex saccharo, & melle confecta; & pro more regionis parum butyri, & casei, ut in regionibus septemtrionalibus, ob fructuum inopiam. Laym. *l. c. n.* 9.

3. In confessione non sufficit dicere, non servavi, aut fregi jejunium, sed addendum, utrum refectione multiplici, an esu carnium. Et si hoc, utrum semel, an sæpiùs quantitatem notabilem sumpserit: quia probabile satis est etiam in hac materia, parvitatem à mortali excusare, ut docet Bonac *t.* 2. *d. ult. p.* 1. *p.* 2. & Tann. *tom.* 3. *d.* 3. *q.* 3. *dub.* 5. v. g. si coquus, aut ægroti minister, parum carnis prægustent. Escob. *l. c. n.* 34. Sanch. *in opusc. t.* 2. *l.* 5. *c.* 1. *dub.* 12. *num.* 10. vel ex aliis cibis quartâ tantùm partê collationis serotinæ, sive unam, vel duas uncias sumat: hanc

enim

enim esse materiam parvam, cum Turrian. & Leon. docet Dian *p.* 5. *t.* 5. *R.* 11. *& p.* 8. *t.* 7. *R.* 54. esse probabile. Si autem sæpiùs eodem die parum sumeret, peccaret graviter: quia materiæ illæ coalescerent in unam magnam, ut contra Salas docet Dian. *p.* 3. *t.* 6. *R.* 43. Accedit authoritas Pontificia damnans opinionem oppositam. A) Denique, si sit in Quadragesima, utrum fregeris esû ovorum, aut lacticiniorum. Tametsi enim Dian. *t.* 9. *R.* 54. *&* *t.* 3. *misc.* *R.* 80. citans multos Doctores, dicat, certum esse, quòd sit mortale, si non ex jure positivo, saltem ex consuetudine, in omnibus ferè mundi partibus receptâ, vesci ovis, & lacticiniis in quadragesima: probabile tamen est, & tutum (saltem in Germaniæ partibus) esse tantùm veniale. Laym. *c.* 1. *n.* 3. Fagund. *l.* 1. *c.* 2. *&c.*

B) Tum quia, licèt consuetudo habeat, ea tamen non semper sub peccato, præsertim mortali, obligat. Vid. Fill. *t.* 27. *c.* 3. Bonac. *n.* 2. Tum quia Ecclesia non tam graviter ad hoc obligat; ut patet tum ex verbis ipsis, tum ex faciliore dispensatione in his, quàm in carnibus. Ob quam caussam etiam laridi, & adipis, usum faciliùs concedi posse pauperibus, docet Laym. *l.* 4. *t.* 8. *c.* 1. *n.* 5. Imò ait, nec divitem propter eum usum continuò damnan-

A) Alexand. VII. damn. Proposit. XXIX. *In die jejunii, qui sæpiùs modicum quid comederit, non frangit jejunium.*

B) Alexand. VII. damn. Proposit. XXXII. *Non est evidens, quòd consuetudo non comedendi ova, & lacticinia in quadragesima, obliget.*

damnandum esse peccati mortalis, præsertim cùm Sylv. verb. *jejunium*, & alii dicant, ei, cui ovorum, & lacticiorum usus permissus est, etiam lardi, & saginimis permissum videri: idque non improbet Azor *l.* 7. *cap.* 10. *q. ult.* V. Laym. hìc, Fagund. *p.* 4. *l.* 1. *c.* 2. *n.* 20. ubi dicit, pingvedinem inter carnes non computari. Vid, Dian. *p.* 2. *t.* 9. *R.* 21. Verùm in his videndum ubique, quid recepta piorum consuetudo ferat, à qua non temerè recedendum. Azor. *l.* 7. *c.* 10. *q. ult.*

Dixi: *si sit in quadragesima*: quia extra eam licitè vescitur ovis, qui debet jejunare, v. g. ob Jubilæum. Henri. &c. vel ex pœnitentia sacramentali, Fag. vel ex voto, aut in vigilia. V. Dian. *p.* 1. *c.* 9. *R.* 5. *&* 6.

DUBIUM II.

Quæ causæ excusent à jejunio?

Resp. Hæ sequentes. 1. Superioris dispensatio: quâ tamen non est opus, si necessitas sit evidens, sed in dubio tantùm: idque sive ad esum carnium, sive ad secundam refectionem. Talis autem superior est Episcopus, & Parochus, etiam præsente Episcopo, quando legitima consuetudo sic habet. Imò Sylv. & Sanch. *de matr. lib.* 8. *d.* 9. *num.* 27. & in *opusc. t.* 2. *l.* 5. *c.* 1. *dub.* 5. *num.* 18. absolutè affirmat, posse dispensare præsente Episcopo: quia, inquit, ad Episcopum non recurritur in minimis. ut usus habet; quod Episcopi sciunt, & non contradicunt. Verùm id totum pendet ab usu, & consuetudine, sine qua non licebit. V. Taull. *l.* 2. *c.* 2. *d.* 7. Item Prælatus,

& in

& in ejus absentia Vicarius illius, ùt habet Sanchez. *l. c.* respectu suorum Religiosorum: non tamen Confessarius, licèt privilegiatus, si non sit Parochus: quia non habet jurisdictionem in foro externo. Sanch. *l. c.* contra Pal. Unde tantùm potest judicare de justitia causæ. Causa autem valida ad dispensandum erit vel vera, vel quæ talis putatur: sufficit enim credulitas inculpata. Item, cùm quis bona fide putat se à jejunio excusari, etsi causa insufficiens sit, tantùm venialiter peccare, docet Cajet. At si verè bona fide putet, se planè excusari, nullo modo peccare videtur.

2. Causa est impotentia, quâ excusantur, qui sine notabili damno non possunt jejunare; ùt sunt juniores usque ad annum *21.* completum: quibus tamen post septimum annum carnes dari non debent. Item debiles infirmi, convalescentes, prægnantes, lactantes, &c. Ratio est quia hi omnes egent alimentô multiplicatô: uti & senes communiter sexagenarii, nisi evidenter constet, posse jejunare sine damno. In dubio autem, an possint, non tenentur cum periculo tentare fortunam: quia cum de ætate constet, & robur sit dubium, non est exspectandum, donec deficiant; tunc enim irrecuperabilis est defectus Gran. 1. *2. d. 6. tr. 3. p. 1. d. 6. s. 5. n. 79.* Escob. Laym. *l. 4. tr. 8. c.* 3. Tan. *2.* 2. *d.* 3. *q.* 3. *dub.* 5. Fill. *tom.* 2. *tr. 27. p. 2. c. 6.* & cæteri communiter contra Nav. Sà, Sanch. *de matr. t.* 2. *l. 7. d. 32. n. 57. & par.* 2. *consil. l. 5. c. 1. d. 4. n.* 7. item

Dian.

Dian. *p.* 1. *t.* 9. *R.* 10. &c. qui absolutè, sine omni restrictione, sexagenarios omnes à jejunio liberant, Quam sententiam Trull. tanquam communiorem, & magis conformem tempori, & imbecillitati humanæ, ut ait, sequitur (cum Molf. Ortiz. &c.) *l.* 3. *c.* 2. *d.* 7. *n.* 3. præsertim cùm scrupulis, quibus exponit contraria, liberet. Quidam insuper id extendunt ad eos, qui pro toto vitæ tempore certis diebus voverunt jejunium; adduntque esse probabile, quòd sufficiat, si annus 60. sit inchoatus, eò, quòd in favorabilibus habeatur pro completo. Dian. *p.* 5. *t.* 14. *R.* 83. ex Naldo, & Sanch: Item *p.* 9. *t.* 7. *R.* 73. ex Trull. & aliis 6. Eadémque ætate, (uti & ante annum 21.) Regulares non teneri ad jejunia sui Ordinis, probabile affirmat Dian. *p.* 9. *t.* 7. *R.* 73. ex aliis 4. qui etiam probabile censet excusari fœminas quinquagenarias, *p.* 9. *t.* 7. *R.* 73. ex aliis 4. Denique pauperes, qui non habent alium cibum præter prohibitum, vel non sufficientem pro unica refectione. Vide Sanch. *in opusc.* ubi ex Navar. Gabr. Ang. excusat eos, qui laborant tertianâ, vel quartanâ, item qui ex vacuitate stomachi notabilem capitis dolorem, vel vertiginem patiuntur, vel tota nocte calefieri aut dormire non possunt. Neque hos teneri manè sumere collatiunculam, & vesperi cœnam, notat Dian. *p.* 1. *t.* 9. *R.* 57. ex Fill. & aliis 3. Quia nemo tenetur pervertere ordinem refectionum.

3. Causa est labor, vel officium, cum quo jejunium non possit consistere, qualis est agricolarum,

rum, & multorum opificum, ut fabrorum, pistorum, sutorum, &c. (etsi de sutoribus neget Angles: cujus sententiam Sanch. dicit esse veram, si non suant, sed tantùm scindant corium, & materiam præparent) non tamen pictorum, sartorum, quorum labor exiguus est. Excusat etiam Laym. *l. 4. t. 8. c 3.* figulos, argentarios, ferrarios, lignarios, fullones, cœmentarios, coriarios, & textores. Dian. *p. 4. t.* 4. *R.* 138. & Gordon. *t. 2. l. 6. q. 18. c.* 6. Versantes prælum typographicum, non tamen typorum compositores: fossores autem ferrarios, & similes, etiam die uno, vel altero, quo non laborant, excusat Azor. &c. cum Dian. *p.* 1. *t. 9. R. 9.* Similiter excusatur, qui pedibus facit iter per magnam diei partem, ùt ait Sanch *in opusc. l. c. v.* Fill. *n. 119.* Ratio horum omnium est, quia communiter horum vires non sufficiunt ad hujusmodi labores cum jejunio. Omnes Officiales in Repub. corporaliter laborantes à jejunio excusari, propositio est proscripta. A)

Dixi, *pedibus*; quia multi non excusant equites; longa tamen equitatio ad plures dies, ùt docet Fill. *tr.* 37. *cap. 6.* meritò excusat. Circa hoc adverte. B) Ubi etiam concedit ob labores præcedentes & subsequentes, posse aliquem excusari,

 si pro-

A) Alexand. VII. damn. Prop. XXX. *Omnes officiales qui in Republica corporaliter laborant, sunt excusati ab obligatione jejunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum jejunio.*

B) Item Prop. XXXI. *Excusantur absolutè à præcepto*

si probabiliter debilitatus, vel debilitandus putetur, ita ut officio ritè fungi nequeat. Vid. Bon. *dist. ult. quæst. 4 n. 11.* Ex eodem capite Doct. excusant conjugem, si debitum reddere non possit, quando jejunat: utì & uxorem, quæ ob maciem non possit cum jejunio se viro gratam præstare. Bon. *loc. cit.* Atque, universim loquendo, nemo tenetur opus, ad quod obligatur, omittere ob præceptum jejunii, ait Cajet. Quod intelligo, nisi ista obligatio sit valde levis, & rationabiliter postponenda obligationi jejunii.

4. Est pietas, vel majus bonum. Unde excusantur, qui cum jejunio non possunt vacare operibus melioribus, v. g. Concionatores, Præceptores ordinarii, Confessarii, Cantores, & quotquot opera charitatis, & misericordiæ, tam corporalia, quàm spiritualia exercent, etiam ob mercedem, si ea cum jejunio peragere non possunt. Fill. *tom. 2. tract. 27. p. 2. cap. 6. n. 24.* Azor. *p. 1. l. 7. c. 28.* Fern. Nav. Sylvest. Fagund. &c. Atque hi quidem omnes intelligunt, & ferè addunt, quando eorum labores cum jejunio non possunt consistere. Diana autem (absolutè loquendo) *p. 1. t. 9. R. 9.* Prædicatores, qui diebus quadragesimalibus (intelligo omnibus) concionantur, putat à jejunio excusandos: quia, inquit, summopere laborant: non item eos, qui Dominicis tantùm concionantur, nisi sint debiles. Sanch tamen. *in consil.*

p. 2.

præcepto iejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcunque iter agant; etiamsi iter necessarium non sit, & etiamsi iter unius diei conficiant.

p. 2. *l.* 5. *c.* 1. *d.* 13. *n.* 6. 7. *&* 8. & Trull. *lib.* 3. *cap.* 3. *d.* 7. putat à jejunio quadragesimæ communiter, & regulariter excusari eos, qui ter, vel quater in hebdomada concionantur cum fervore. De Lectoribus verò Dian. *l. c.* cum Fagund. *p.* 4. *l.* 1. *c.* 8. *n.* 19. censet non omnes excusandos, sed eos tantùm, quorum labor est improbus: vel qui ita sunt debiles, ut satisfacere non possint. Idem ferè sentit Sanch licèt *l. c.* putet Lectores eos, qui quotidie quatuor lectiones legunt (ut in Societate faciunt præceptores Grammaticæ) satisfacere, si mediâ quadragesimâ, sive ter in hebdomada jejunent; eò quòd sit magnus labor, & paucis annis sic fatigentur, ut progredi non possint. Sic ille. Verum præstat, ut Superiores, ad tollendum scrupulum, cum talibus dispensent, ut monet idem Sanch. *l. c.* Nam in omnibus istis regula certa, & universalis statui non potest alia, quàm quod lex Ecclesiæ non obliget cum magna difficultate, ut notat Laym. *c.* 2. *n.* 3.

5. Charitas, vel etiam urbanitas secundùm quosdam excusat etiam à veniali eum, qui die jejunii rogatus ab amico, modicum cibi sumit. Med. Fag. Fill. Dian. *p.* 1. *t.* 9. *R.* 29. vel qui ad excitandum infirmorum appetitum comedit parum, etiam carnis. Sanch. Dian. *p.* 2. t. 5. *R.* 32.

LIBER IV.

De Præceptis particularibus certo hominum statui propriis.

Cum omnes fideles, sicut Præcepta Decalogi, ita etiam alia præcepta, quæ pertinent ad statum

tum, & officium, uniuscujusque, teneantur scire sub peccato mortali; ita ut ipsa eorum ignorantia vincibilis, licèt non sequatur transgressio, sit peccatum mortale (Sylv. Sayr. Sanch. Bald. *t. 1. l. 1. d. 9.*) *n. 8. & 9.* hinc post præcepta omnibus cōmunia, agendum de Præceptis propriis certorum statuum in particulari.

CAPUT I.

De Statu Religioso.

DUBIUM I.

Quid sit natura Statûs Religiosi?

RESp. Status Religionis est fidelium ad divinæ charitatis perfectionem tendentium, editis votis perpetuæ paupertatis, castitatis, & obedientiæ, stabilis in communi vivendi modus, ab Ecclesia approbatus.

Dico, *ab Ecclesia*; quia, etsi olim Episcopi Religiones approbare poterant: postea tamen in Concilio Lateranensi sub Innocentio III. statutum est, ne nova Religio inducatur, nisi approbata à Papa. Ratio est, quia cùm Religio sit communitas sacra, in qua debet esse spiritualis jurisdictio: hæc autem à Papa proveniat, decens est, ut talis communitas ab eodem approbetur. Laym. *l. 4. t. 5. c. 1.* Unde resolvuntur hi Casus

1. Ad essentiam Religionis non requiruntur vota solemnia, Ratio est, quia qui in Societ. JESU vota simplicia edunt, sunt veri Religiosi, uti definivit Gregor. XIII. in Bulla *Ascendente Domino.* Laym *l. c. n. 4.*

2. Non

2. Non sunt Religiosi ii Ordines militares, qui conjugalem castitatem tantùm vovent: sunt tamen verè Religiosi milites S. Joannis, & Teutonici, eorùmque similes, cùm tria vota substantialia habeant. Similiter ex fratribus, & sororibus tertiariis, sive Ordinis S. Francisci, sive aliorum, tantùm sunt Religiosi, qui in Religione approbata, secundùm certam Regulam, tria vota substantialia emittunt. Contrà autem ii non sunt, qui licèt tria ista emittant, & communiter, vel seorsim habitent, regulam tamen à Sede Apostolica approbatam non profitentur. Laym. *l. c.*

3. Religiosi non sunt, qui editô votô perpetuæ paupertatis, & castitatis, obedientiam vovent Confessario, aut Episcopo. Ratio est, quia tali votô non subjiciuntur jurisdictioni spirituali, quæ à Deo, medio ejus Vicario, provenire debet. *ibid. n.* 7.

4. Etsi Papa in votis solemnibus Religionis dispensare possit ut quis desinat esse Religiosus: non potest dispensare tamen, ut quis manens Religiosus substantialibus votis non teneatur; quia ad essentiã Religionis illa spectant. Laym. *l. c. n.* 8, ex Nav. &c.

5. Religiosus promotus ad Cardinalatum, vel Episcopatum, obstrictus manet votis essentialibus suæ Religionis, etsi quoad aliquos effectus paupertatis, & obedientiæ, exemptus censeatur. Deinde, etsi jugo Regulæ absolutus sit quoad culpam, & pœnam; tamen ex obligatione moralis honestatis, ea servare debet, quæ eum decent, & cum ejus munere consistunt. Hinc quoad habitum, sui Ordinis colorem deferre debet, etsi quoad figuram,

Episcopis sæcularibus se conformare possit, ùt Clemens VIII. cõcessit apud Sanch. *6. mor. c. 6.* imò si Episcopatũ resignet, vel ob culpã deponatur, absque degradatione, tamen non tenetur ad regularem observantiam redire, quia retinet eminentiam Episcopalem, ob quam obedientiâ regulari exemptus fuit. Ibid, ex S. Tom. Rodriq. Sanch, &c. Secùs est in Cardinali Religioso, qui non est Episcopus; hic enim relicto Cardinalitu, nihil retinet ex dignitate Cardinalitia; ideòque si Papa ejus renunciationem acceptârit, tenetur redire ad obedientiam regularem sui Ordinis, Pal. de Lug. *resp. mor. l. 5. d. 12.*

6. Religiosus ad Parochiam promotus, cùm votis adstrictus maneat, tenetur deferre habitum Religionis, Regulamque observare in omnibus, quæ cum suo munere consistere possunt. Idque non tantùm secundùm moralem honestatem, sed sub obligatione gravis culpæ, si ad eam Regula obliget. Ita Laym. *l. 4. t. 5. c. 1. n. 11. & 12.* Ubi addit, quòd etsi Parochus Religiosus in iis, quæ ad regulam spectant, subjectus maneat Superiori; jã tamen consuetudine multis locis observari, ut non tantùm in pertinentibus ad disciplinam, Ecclesiasticam, sed etiam in plerisque aliis, ab obedientia Prælati eximatur, & Episcopo subjiciatur Vid. Sanch. *l. 6. mor. c. 6. n. 36.*

DUBIUM II.

Quæ requirantur ad valorem Professionis Religiosæ?

Resp. Ad valorem ejus tres requiruntur conditiones. 1. Est qualitas, seu aptitudo voventis, scilicet,

licet, ut juxta Trident. *ſeſſ.* 25. *c.* 15. *de Regularibus*, decimum ſextum ætatis annum expleverit, annumque integrum cum religioſo habitu ſteterit in probatione, nullumque habeat impedimentum, quod, per ſtatuta à Pontifice confirmata, in iſto Ordine ſubſtantiale eſſe cenſeatur. Azor. *t.* 1. *lib.* 12. *c.* 2. *q.* 6. & 7. Rod. *t.* 2. *c.* 6.

2. Conditio, conſenſus, & acceptatio expreſſa, vel tacita Prælati Ordinis; per hanc enim Religioni incorporari debet. Idque ordinariè non tantùm cum conſilio, ſed etiam cum conſenſu Capituli, aut certè majoris, aut principalioris partis; ſecundùm cujuscunq; Ordinis ſtatuta. Nav. Leſſ. *c.* 4. *d.* 7.

3. Ut Profeſſio ſpontè facta ſit, non cogente gravi metu, qualis eſſet incarceratio, alimentorum ſubtractio, eò quòd in Profeſſionem conſentire noluerit. Itém metus reverentialis, non quidem ſe ſolo, ſed accedente precum, blanditiarum, & imperii ſæpius repetitâ importunitate, aut gravi offenſione, aut diu continuata indignatione conſanguineorum, adjunctis etiam minis de ſubſidiis negandis, ſi ex Religione egrediatur; hæc enim, vel ſingula, vel certè ſimul juncta, conſiderata conditione hominis rudis, timidi, &c. metum juſtum incutere poſſunt, & profeſſionem irritare, ùt docet Laym. cum aliis *l.* 4. *tr.* 5. *c.* 5. Leſſ. *l.* 2. *c.* 43. *d.* 7. Unde reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Is, qui Profeſſionem irritam edidit, ex defectu alicujus conditionis ex jam dictis, niſi eam poſtmodum tacitè, vel expreſsè ratificaverit, egredi è religione, & uxorem ducere poteſt; licèt, ob

evitatio-

evitationem scandali, causam egressûs dicere debeat: & si ad forum externum causa deveniat, defectum Professionis probare; idque intra quinquennium à die professionis: post illud enim non auditur, juxta Trid. *c. 19. sess. ead.* Quia præsumitur eam interea ratificâsse.

2. Quòd si tamen sciret, illam juris præsumptionem falsam esse, eò quòd vel ignorans impedimentum, vel metu gravi, aliâve justâ causâ impeditus, reclamare intra quinquennium non potuerit; vel impedimentum sit essentiale, ac perpetuum, aut saltem ultra quinquennium duret, eo elapso potest reclamare, debétque audiri in judicio, saltem extraordinario, vel in integrum restitui, ut contra Bonac. *de claus. d. 4. q. 2. p. 16.* docent Navar Sanch *d. 23. n. 22.* Less. *l. 2. c. 41. d. 7.* Azor. *l. 12. c. 4. q. ult.* Dian. *p. 3. t. 2. R. 53.* Barb. in Trid. *sess. 25. c. 19. n. 8.* Ubi plures alios citat: & nisi aliud quid impediat, fugere potest, ùt docet Laym. Qui addit, si fuga sine gravi scandalo, vel incommodo tentari non posset, monendum à Confessario, ut Professionem tacitè ratificet: quod fiet, si professorum habitum proprium deferat, actusque iis proprios exerceat, cum intentione, quòd professus talis Ordinis esse velit. V. auth. cit. & Dian. *p. 8. t. 7. R. 51.* ubi ex Tri. *sess. 25. c. 19.* probat Episcopum de nullitate Professionis, sine interventione Superioris regularis sententiam ferre non posse; & si faciat, fore nullam.

DU-

DUBIUM III.

An quid teneatur Religiosus vi suæ Professionis?

Resp. Religiosus vi suæ Professionis tenetur ad progrediendum aliquo modo in via perfectionis. Quia ex vi Professionis tenetur velle servare suum statum, qui est perfectionis, sive tendentium ad perfectionem (licèt secundùm se non sit præcepti, sed consilii) hoc autem est intrinsecè velle tendere ad perfectionem S. Th. 2. 2. *q. 186. a 1. & 2. & q. 184. a. 5.* Laym. *l. 3. t 5. c. 2. n. 1.* Suar. *de relig. t. 4. l. 1. c. 4.* Bard. *de consid. d. 7. c. 6.* §. 5. Unde resolves.

1. Religiosus non tenetur actu esse perfectus, sed tantùm studere perfectioni. Bard. *l. c.*

2. Tenetur tendere ad perfectionem 1. Per media essentialia. 2. Per vota. 3. Per auxilia secundaria, non contemnendo ea. Laym. *l. c. c. 9. n. 13.* 4. Tenetur aliquibus mediis uti, & si omnia media abjiciat, non est in statu salutis. Suarez, Laym. *l. c.* dicens, si nullum perfectionis studium adhibeat, sed omnia monita, & Regulas negligat, eò quòd sub mortali non obligent, peccare mortaliter. 5. Tenetur ad aliqua opera bona supererogatoria, sive specialiter non præcepta, nec promissa, quia aliàs, moraliter loquendo, non potest habere debitam intentionem salutis. Suar. *l. c.*

3. Tenetur tendere ad perfectionem per media suæ Religionis (non per alia) hoc est, servando suas Regulas. Sanch. *l. 6. c. 5. n. 1. & 2.* Hinc peccat, 1. Per contemptum Regulæ, hoc est, si nolit subjici, *ibid. n. 6.* 2. Si tantùm velit servare,

quæ

quæ sub mortali obligant, quia contemnit perfectionem, *ibid. n.* 7. (3.) Per actum directè contrarium, hoc est, nolendo perfectionem: quod esse mortale docet Sanch. *n.* 10. Pelliz. & Bard. *l. c.*

4. Si quis non tantùm intendat non esse solicitus in observatione regulæ, sed etiam nunquam servare, etiamsi facilè possit, est mortale, vel proxima dispositio ad illud, vixque potest fieri sine contemptu formali. Suar. *l. c. n.* 24.

5. Si ex remissione animi, & sine ullo justo titulo, per directam intentionem, velit aliquam Regulam non servare, erit saltem levis contemptus, & peccatum veniale. Suarez. *l. c.*

6. Frequenter, & ex consuetudine violare regulam, esse mortale, dicit Sanch. *lib.* 6. *mor. c.* 4. *n.* 18. & 20. Tum quia perturbat Religiosam disciplinam: tum quia secundùm quosdam est contemptus interpretativus, vel saltem probabilissimum ejus periculum: tenetur autem sub mortali ita vivere, ut non sit gravter perniciosus Religioni, inducendo alios malô exemplô ad regulæ laxitatem. Sanch. Laym. *l.* 4. *t.* 5. *9.* Tum quia constituit se in eo statu, ut tanquam incorrigibilis sit expellendus: tenetur autem quisque ratione votorum, quibus se Religioni addixit, ita se gerere, ut sit tolerabilis, & non mereatur expelli: at, qui nullum conatum perfectionis adhibendo, Regulas sine discrimine transgreditur, reddit se intolerabilem, ut debeat expelli, aut, si toleretur, plurimùm nocet: ergo per accidens, & indirectè agit contra Professionem, peccatque mortaliter. Sanch. *c.* 4. *n.* 18. Vid. Auth. cit.

7. Reli-

7. Religiosus Societatis JESU peccat mortaliter, si non adhibet diligentiam in cavendis defectibus, ob quos se dimittendum, vel ejiciendum prævidet, & licèt ita dimissus, sit liber in conscientia; si tamen sit dimissus. ob fraudem, vel peccata in eum finem commissa, irrita est dimissio, utpotè obtenta per dolum dantem ipsi causam (sicut in matrimonio, & cæteris contractibus) unde subjacet pœnis Apostatarum. Bonac. *de claus. q.* 2. *p.* 12. §. 1.

8. Scholasticus Societatis JESU qui pravis moribus de industria dimissionem extorsit, vel falsis allegationibus impetravit, non est liber à votis, Less. *l.* 2. *c.* 40. *d.* 15. Sach. *l.* 6. *c.* 9. *n.* 99. Laym. *l.* 5. *t.* 5. *c.* 9. *n.* 13.

DUBIUM IV.

Ad quid Religiosus obligetur vi votorum?

Resp. 1. Religiosus ex voto paupertatis obligatur, ut nihil habeat proprium. Nomine proprii autem intelliguntur bona temporalia pretio æstimabilia, quorum dominium, vel certè facultatem disponendi liberam, & independentem in perpetuum abdicavit. Constat *ex. c. Non. dicatis* 12. *q* 1. *c. Monachi.*

Dicitur 1. Bona temporalia: quia retinet Religiosus dominium bonorum spiritualium, honoris, famæ, & similium. Item jus eligendi, præsentandi, conferendi regulare beneficium, &c. S. Thom. 2. 2. *q.* 186. *art.* 7 Sanch *l.* 7. *c.* 18. Less. *l.* 2. *c.* 4. *d.* 5. Laym. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 7,

Dicitur 2. (Dominium, vel facultatem dispo-

nendi)

nendi) propter Religiosos Societatis JESU, qui post emissa vota, retinent, & acquirere possunt dominium radicale bonorum temporalium, non tamen habent jus actuale de iis pro suo arbitrio disponendi, vel utendi, in cujus abdicatione essentia religiosæ paupertatis consistit. Sanch. Laym *l. c. n.* 3.

Dicitur 3. (*independenter*) quia Religiosus, etiam Professus, potest habere peculium dependens, & revocabile ad nutum Superioris, quod nomine proprii non comprehenditur. Laym. *c.* 7, *n.* 12. Unde sequentes Casus resolvuntur.

1. Non repugnat voto paupertatis, quòd Religiosi habeant bona in communi, etiam immobilia. Imò sine consensu Papæ non possunt se obligare communitati, quòd ea nunquam sint acquisituri: quia præjudicarent immunitati Ecclesiasticæ, C. Lug. *Resp. mor. l.* 3. *d.* 8. Neque possunt fructus, seu reditus à donatore destinatos ad ea emenda, applicare ad usus alios, v. g. solvenda debita, &c. *ibid. d.* 10.

2. Non repugnat paupertati, si Religioso detur villa, vel alius locus administrandus nomine Monasterii, idque in Monasterii commodum. Imò nec repugnat, si detur in commodum, vel incommodum ipsiusmet Religiosi, ad quod Ecclesiasticum Beneficium. Quo casu competit ei administratio redituum, quos ad sui sustentationem, piasque causas applicare potest, juxta Canonum concessionem: quod reliquum est, pertinet ad Ecclesiam, vel Beneficium, cui servivit: ac consequenter do-

nationes

nationes de reditibus beneficii factæ ab eo in usus non pios, invalidæ sunt, & contra justitiam, neque accipientes possunt tutâ conscientiâ retinere. Suar. *tom. 4. de rel. l. 5.* Molin. *d.* 276. &c. communiter. Ratio est, quia non habet dominium dictorum redituum. Card. Lugo *de just. t. 1. d. 4. s.* 1. Nihilominus Wading. apud Dian. *p. 8. t. 6. R.* 133. probabile censet, quòd, etsi illicitæ, validæ tamen sint istæ donationes, idemque multò magìs de donationibus Episcoporum regularium censet cum eodem Dian. *l. c. R.* 132. & . contra Sanch, Suar. &c. Ad Monasterium verò omnia alia pertinent, quæ aliunde, quàm ex Beneficio acquiruntur, nisi ex consuetudine cedant Ecclesiæ. Nav. Azor. *tom. 1. l. 12. c.* 10. *q. 6. & 7.* Mol. Laym. *loc. cit.* V. Trid. *sess. 25. c. 2. de Regul.*

3. Non tantùm jure antiquo, sed etiam post Tridentinum, probabile est, Religioso in Monasterio, vel juxta illud manenti, annuatim assignari posse reditum, ut ex eo vivat suo commodo, & incōmodo, revocabiliter tamen ad nutū Prælati: Similiter Monialibus victum præberi posse, ita ut ipsæ sibi labore mannum vestes comparent. Ita contra Azor. Less. & Mol. docent Sanchez *l. 7. mor. c. 22.* Tann. Laym. *l. 4. c.* 7. Qui addit, talem consuetudinem, ubi viget, non damnandam; probat tamen tolli debere, si commodè possit: monetque, non sine urgentissima causa introducendam.

4. Peccat contra paupertatem Religiosus, si quid, seu domi, seu foris, etiam ex iis, quæ ad victum,

& vesti-

& vestitum pertinent' sine Superioris consensu expresso, tacito, vel præsumpto, accipiat, retineat, absumat, permutet, alteri donet, vel accommodet. Ita Less. *l.* 2. *c.* 41. *d.* 8. *&* *d.* 9. *n.* 96. Sanch. 7. *mor.* *c.* 19. *n.* 53. *&* *c.* 21. *n.* 32. Suarez. *tom.* 3. *de reig.* *l.* 8. *c.* 11. Laym. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 7. Azor. *tom.* 2. *l.* 12. *c.* 12.

Dixi, *sine consensu tacito*: quia, si Prælatus sciat, subditum aliquid accipere, retinere, vel expendere, & non prohibet, cùm facilè possit, tacitè consentire, & approbare videtur. Unde Sanchez 6. *mor.* *c.* 19. ait, si in aliqua religione consuetudo viget aliqua recipiendi, vel expendendi sine licentia, id excusari per tacitam licentiam Prælati, qui, id tolerando, consuetudinem rationabiliter declarat. Et si Prælatus subdito donet, vel donari permittat imagines, rosaria, &c. sciens non indigere iis omnibus ad proprium usum, tacitè facultatem concedere censetur donandi aliis, ût notat Laym. Monet tamen Less. talem consensum non præsumendum, nisi in rebus parvis, & crebrò occurrentibus.

Dixi 2. *vel præsumpto*: hic enim locum habet, cùm res urget, Superiórque non est præsens. Ad hunc autem, ût vult Sanch. & Bonacina, non sufficit, quòd Superior libenter concederet, si peteres (alioqui omnes donationes à Prælatis permitti solitæ licerent sine venia; quod cederet in eversionem disciplinæ regularis) sed requiritur, ut ipse censeatur concedere, quamvis non petas; & nolit in iis circumstantiis te petere. Addunt tamen

men Suar. & Less. excusari à mortali, si præsumatur affectus Superioris libenter rem concessuri, si rogaretur. Ratio est quia tunc censetur rem habere ex voluntate Superioris saltem virtuali, quæ in illo affectu latet; ideòque, si Superior tantùm sit invitus quoad modum, venialiter quidem peccari; non tamen contra paupertatem docent Suar. Sanch. Laym. *l.* 5. *tr.* 5. 6. 7.

5. Contra votum paupertatis peccas, si quid ex rebus in usum tuum concessis, in alium usum expendas, aut culpabiliter amittas, vel destruas latâ culpâ. Ratio est, quia in iis tantùm habes usum facti, idque precariò, quamdiu Superiori videbitur; estque actus dominii, posse rem arbitratu suo destruere. Sanch. *c.* 19. Laym. *n.* 6. Less. *n.* 79.

6. Item peccas, si quid abscondas, ut illud liberæ dispositioni Superioris subducas. Nec Procuratores, Oeconomi, Administratores, Prælati inferiores quicquam possunt expendere, contrà, quàm Regula Ordinis, voluntas Superiorum, vel consuetudo postulat. Ratio est, quia non sunt domini bonorum communium, sed tantùm administratores. Laym. *num.* 8. ex S. Thom.

7. Si Prælatus permittat subdito, ut bona, ex quacunque causa aut titulo provenientia, in usus vanos, turpes, aut illicitos expendat, aut superflua pretiosa. & statum suum dedecentia penes se habeat, peccat & Prælatus, & subditus contra votum paupertatis; éstque talis donatio, seu alienatio irrita, & restitutioni obnoxia. Navar. Silv. Val. Mol. *t.* 2. *d.* 276. Azor. Less. *d.* 9. Sanch.

Laym.

Laym. Quia Prælatus non poteſt dare veniam majorem, quâm ipſe habet: ipſe autem, cùm non ſit dominus, non poteſt bona ſuo arbitrio, & inutiliter expendere, ſed tantùm in Religionis neceſſitatem, & utilitatem, V. Card. Lugo. *d. 3. ſ. 7. n.* 131.

Reſp. 2. Religioſus voto Caſtitatis obligatur, ut abſtineat ſe ab omni voluntaria delectatione venerea, interna, & externa: proindéque, ſi quis contra caſtitatem peccet, duo peccata admittit, luxuriæ, & ſacrilegii Leſſ. & Laym. *c.* 8.

Reſp. 3. Religioſus, ex voto obedientiæ, obligatur ad omnia, quæ Superior præcipit, ſecundùm Regulas, & conſtitutiones Ordinis, ſive directè, & expreſsè, ſive indirectè, & implicitè. Et quidem, ſi præcipiat in virtute ſanctæ Obedientiæ, in nomine Domini JESU CHRISTI, vel ſimili forma, tenetur obedire ſub mortali: quia intendit obligare quantum poteſt: ſub veniali autem, ſi aliâ formâ utatur: vel ſub nullo; quod conſuetudo in Soc: JESU approbavit. V. S. Th. 2. 2.*q.* 104. Sylv. Sanch. *l. 6. mor. c. 1.* Leſſ. *l.* 2. *c.* 4. *d.* 9. Laym, *c.* 9.

Porró, quæ indirectè pertinent ad Regulam, Sylv. & quidam alii ampliant ad illa, quæ faciunt ad pleniorem ejus obſervationem. Sanch. tamen arctat ad res valdè neceſſarias, ſine quibus regula commodè ſervari nequit; alioqui enim Superior quasvis corporis macerationes præcipere poſſet: ordinantur enim ad pleniorem obſervationem Regulæ. Laym. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 9. Leſſ. *l.* 2. *c.* 4. *d.* 9. Unde reſolves.

1. Non

1. Non tenetur ſubditus obedire in iis, quæ ſunt vel contra Regulam (niſi Superior in ea poſſit diſpenſare, & legitima cauſa diſpenſandi ſubſit) vel ſupra Regulam, ut eſſent magnæ macerationes (niſi in pœnam, vel ad obligationem votorum neceſſariæ) vel ut acceptet Epiſcopatum. Dian. *p.* 6. *t.* 8. *Reſ.* 133. & alii ſex: vel infra Regulam, ſcilicet vana (niſi præcipiat ex cauſa, quæ ſit ſecundùm regulam, v. g. ut obedientia exerceatur) nec refert: quòd Regulæ jubeant in omnibus obedire; id enim non de obligatione voti, ſed obedientiæ perfectione intelligitur. Ita Suar. Sanch. 6. *mor. c.* 2. & Laym.

2. Si regula Ordinis ſub peccato obliget, ejus tranſgreſſio eſt contra votum, & ſacrilega. Ratio eſt, quia talis Regula non eſt minùs præceptiva, quàm vox Superioris, & ſubditus promittens obſervationem Regulæ, eo modo, quo ipſa intendit, ſe obligare cenſetur; proindéque Carthuſianus v. g. carnes edens, vel Franciſcanus feriâ 6ta non jejunans, & contra obedientiam, & contra temperantiam peccat. S. Th. *in* 2. *d.* 44. *q.* 2. *a.* 3. Valent Sanch. 6. *mor. c.* 1. & 4. Vaſq. Rodr. Laym. *l. c. n.* 6. Eſcob. &c.

3. Si Regula ſub peccato non obligat, tranſgreſſor illius non peccat contra votum obedientiæ. Ratio eſt, quia talis Regula non continet propriè præceptum, ſed tantùm eſt ordinatio, ſeu monitum, obligans tantùm ad pœnam, ſi imponatur. S. Thom. Laym. *l. c.* &c. Hinc nec tranſgreſſio illius, ex rationabili cauſa, & bono fine,

 ſeu ex

ſeu ex motivo virtutis facta, v. g. ſi extra tempora loquatur cum ſocio, ut mœſtum conſoletur, eſt peccatum; erit tamen veniale, ſi ex negligentia, torpore animi, aliove inordinato affectu fiat. Laym. *l. c.* Quem ut plurimùm concurrere, adeòque rarò omni culpa vacare putant Valent. Sanch. & Suar. Qui addunt, quòd ſi quis frequenter, & quaſi per conſuetudinem *R*egulam tranſgrediatur, religioſam diſciplinam graviter perturbet, eaque ex cauſa in periculo expulſionis ſe conſtituat, peccet mortaliter. Laym. *l.* 5. *t.* 5. *c.* 9. Sanch. *n.* 18.

4. Etſi Capitulares novum ſtatutum condere poſſint; quô ipſi, aliique poſtmodum profeſſionem edituri, obligentur; antè tamen profeſſi, qui in illud non conſenſerunt, eô non obligantur, ſi ad Regulam Ordinis non directè, nec indirectè ſpectet. Laym. *loc. c. n.* 10. Niſi tamen ſtatutum fiat in Capitulo generali, vel ſaltem provinciali (juxta cujusque Ordinis inſtitutum) concurrente majore parte ſuffragiorum; & non ſit regulæ difforme. Vide Eſcob. *de leg. E.* 1. *cap.* 12. *n.* 15. Ratio eſt, quia quod omnes tangit, ab omnibus debet approbari, juxta *reg.* 39. *in* 6. Addunt Laym. & Sanch. ex Sylv. & Azor. *t.* 1. *lib.* 13. *cap.* 11. *qu.* 19. Leſſ. *l.* 2. *cap.* 41. 122. nec Pontificem poſſe Religioſos cogere ad arctiorem vivendi rationem, quàm inſtituti prima forma poſtulat. Quia obligatio obediendi, etiam Pontifici, provenit ex voto, quod factum fuit ſecundùm proprium Regulæ inſtitutum. Si tamen Regulæ re-

formatio

formatio necessarium medium esset ad Ordinis conservationem, ad eam Prælatus cum Capitulo, multoque magis Pontifex. illos cogere potest; quando ad hoc se implicitè quisq; obligâsse censetur. Sylv. Less. Sanch. Laym. *ll. cc.*

Etsi consuetum non sit, nec consultum, ut Prælati sub peccato præcipiant actus internos: probabile tamen est fieri posse, ut docent Laym. Suar. &c. Ratio est, quia verisimile est, quòd aliqui Religiosi ad id se obligare intendant, cùm se quasi holocaustum Deo tradant.

Quæres. An subditus teneatur obedire, si dubitet, utrum sit res licita, quam Prælatus jubet, vel justa causa imperandi?

Resp. 1. Communiter teneri, quia tunc melior est conditio Superioris, qui est in possessione potestatis præcipiendi: in dubio autem nemo spoliandus est jure, quod habet. Nec dicas, subditum etiam esse in possessione libertatis, cùm habeat debitum parendi.

Resp. 2. Non teneri, si grave damnum obediendo timeat. Ratio est, quia in dubio favendum est reo, eique, de cujus damno agitur. Etsi enim subditus non sit in possessione libertatis, est tamen in possessione juris, quô potest se à periculosis rebus conservare. Less. Sanch. 6. *mor. cap.* 4. aliique.

DUBIUM V.

Qui possint, vel teneantur ingredi Religionem?

Resp. 1. Omnes illi, & soli possunt ingredi Religionem, qui sunt sui juris, nec aliis obstricti: qui

qui verò aliis obstricti sunt, non possunt sine eorum consensu. Less. *lib. 2. cap. 41. d. 3.*

Unde 1. Non possunt ingredi Religionem impuberes, quia subsunt parentibus, vel tutoribus, quoad vitæ dispositionem. 2. Nec filii, si parentes sine illis se alere nequeant. Laym. *lib. 4. t. 5. cap. 3. n. 1.* 3. Nec servi sine consensu dominorum. 4. Nec qui decepit virginem sub promissione matrimonii. 5. Nec is A) qui non est solvendo creditoribus, modò in sæculo manendo, possit intra paucos annos solvere, D. Thom. tamen, Sylv Fumus v. *Religio*, & alii putant, illum posse bona præsentia cedere creditoribus; quia persona hominis liberi non est pro pecunia obligata.

A) Bonorum Decoctores, quique graves rationes reddendas habent, inhabiles ad Religionem reddidit Sixtus V. per Bullam; sed Clemens VIII. sublata inhabilitate validam, & illicitam talium Professionem voluit apud LaCroix. n. 444. *l.* 3. *p.* 2.

Denique de Regularibus de genere, hìc ex occasione vid. Alexand. VII. damn. Prop. IV *p.* 91.

Item Prop. XII. *Mendicantes possunt absolvere à casibus Episcopis reservatis, non obtenta ad id Episcoporum facultate.*

Item Prop. XIII. *Satisfacit præcepto annuæ confessionis, qui confitetur Regulari, Episcopo, præsentato, sed ab eo injustè reprobato.*

Item Prop. XXXVI *Regulares possunt in foro conscientiæ uti Privilegiis suis, quæ sunt expressè revocata per Concilium Tridentinum.*

Item

gata. 6. Nec Episcopus, sine consensu Papæ, cui juramentô se obstrinxit; præterquam quòd sit obstrictus suæ Ecclesiæ, sicut maritus uxori. 7. Nec conjuges post matrimonium consummatum: nisi vir per vim consummâsset, ante expletos 2. menses, qui eis à jure conceduntur, aut nisi alter conjugum commisisset adulterium: tunc enim innocens ingredi posset.

Resp. 2. Qui vovit religionem, tenetur ingredi secundùm sequentes regulas.

1. Non tenetur, imò nec potest licitè ingredi Ordinem, in quo collapsa est disciplina regularis, idque ob periculum perversionis. Laym. *l.* 4. *t.* 5. *c.* 6. *n.* 5.

2. Qui vovit laxiorem, licitè ingreditur strictiorem, non tamen contra, quia minùs præstaret, quàm promisit. Quòd si tamen profiteatur in laxiore, valida est professio, & liberatur à voto strictiorem ingrediendi. Ratio est: quia votum solenne, quô fit personæ traditio, & religioni jus in personam acquiritur, derogat priori voto simplici, per quod nullum tale jus Religioni strictiori erat acquisitum. Laym. *l. cit.* ex S. Thom. &c.

 3. Is,

Item Prop. XXXVII. *Indulgentiæ concessæ Regularibus, & revocatæ à Paulo V. hodie sunt revalidatæ*

Alexand. VIII. damn. Prop. XX. *Confessiones apud Religiosos factæ, pleræq; vel sacrilegæ sunt, vel invalidæ*

Item Prop. XXI. *Parochianus potest suspicari de Mendicantibus, qui eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi, & incongrua pœnitentia, seu satisfactione, ob quæstû, seu lucrum subsidii temporalis.*

3. Is, qui vovit experiri Religionem ſtrictiorem, poteſt id commutare in votum profitendi, & perſeverandi in laxiore. Ratio eſt, quia hoc melius eſt, Laym. *l. c.* ex Sanch, &c.

4. Profeſſo licentiam tranſeundi ad Ordinem laxiorem Epiſcopus, vel Prælatus Ordinis exemptus cum conſenſu Capituli diſpenſativè ex juſta cauſa dare poteſt. Laym. *l. c.* Leſſ. *l. 2. c. 41. n.* 103. Sanch. 6. *mor. c. 7.*

5. Profeſſus, ad Ordinem ſtrictiorem, petitâ, licèt non conceſſa, Prælati ſui licentiâ, ex juſta cauſa tranſire poteſt. Quod addo: quia hujusmodi tranſitus ſine cauſa temerè fieri non debet. Quod ſi fiat, ſpectanda eſt auſteritas circa ſilentium, & ſolitudinem, idque non tantùm ſecundùm inſtitutum Regulæ, ſed etiam ſecundùm obſervationem præſentem. Probatur *ex c. Licet, de Regularibus.* V. Laym. Leſſ. Sanch. *ll. cc.* Ex dictis reſolvuntur hi Caſus.

1. Canonici Regulares ad Monachos tranſire poſſunt, non contrà; cùm Religio Monachorum auſterior ſit Laym. *l. c.*

2. Profeſſus Regulam ſtrictiorem, ſi ea non ſervetur in ſuo Monaſterio, aliove ejusdem Ordinis, nec ſit ſpes reformationis, poteſt tranſire ad Ordinem laxiorem, in quo Regula ſervetur: ita ut, conſiderato præſenti ſtatu, ducat, vitam ſtrictiorem. Laym. *l. 4. tr. 5. c. 6. n.* 10. ex Sanch. Rod. &c.

DUBIUM VI.

Ad quid teneantur Religioſi ejecti, & fugitivi?

Suppono: Religioſum, juſtas ob cauſas è Religione

gione expelli posse. 1. Si in gravi, vel perniciosō crimine existens, notoriè incorrigibilis appareat; in quo tamen casu Moniales perpetuo potiùs carceri mancipandas, quàm ejiciendas, putat Sanchez. *l. 6. mor. c. 9.* (2.) Si ob criminis infamiã, sine gravi Ordinis damno, tolerari nequeat. (3.) Si in admissione reticuerit impedimentum, vel essentiale, vel saltem admodum grave, v. g. lepram, &c. ùt docent Navar. Sa, ver. *Religio. n. 34.* Sanchez, 6. *mor. c. 4. num. 56.* Ratio est, quia in re admodum gravi decepit, ita ut fraus dederit causam admissioni Vide Dian. *p. 9. t.* 9. *R.* 57. ubi docet, quòd, licèt hactenus ex communi sententia Sanchez, Suar. Azor Rodr. &c Religiosi propter delictum aliquod grave, etiam semel perpetratum potuerint expelli, jam tamen propter declarationem Urb. VIII. editam annô 1624. per nulla privilegia possint expelli è Religione (exceptâ Societ. JESU) nisi sint incorrigibiles: tales autem non censeantur, nisi unius anni jejuniô, & pœnitentiâ in carcere sint probati.

Hoc supposito, Resp. 1. Professus è Religione ob culpam ejectus, manet Religiosus, votisque adstrictus, Laym. *l. 4. t. 5. c.* 13. ex communi, Unde resolvuntur hi casus.

1. Ejectus, rerum, quas acquirit, usum, & administrationem, tantùm sibi vendicare potest, non autem dominium: neque illud acquiritur Monasterio, cujus non est membrum ampliùs, sed Ecclesiæ, in qua Beneficium habet; vel Papæ, si Beneficium non habet, & exemptus est. Quod si non sit

exem-

ptus, Episcopo loci. Laym. l. c. ex Mol. & Less.

Dixi, *Ejectus*; quia fugitivos, & Apostatas iis exceptis, quæ ex Beneficio Ecclesiastico acceptata sunt, Monasterio acquirere verius est, si illud dominii in communi capax sit, sin minùs, Sedi Apostolicæ. Ratio est, quia Monasterium, instar servorum eos vendicare, & reducere poterat. Laym. l. c. Azor. Sylv. &c.

2. Ejectûs per culpam, non omnino solutus est voto obedientiæ, etsi ejus executio magna ex parte cesset: quia caret Superiore, à quo dirigatur. Debet tamen illud servare in præparatione animi, si recipiatur. Laym. l. c. ex Nav. & Less.

3. Item à reliquis monasticis observantiis, & regulis, ut à jejuniis, vigiliis, delectu ciborum, & similibus liber est Laym. l. 4. t. 5. c. 13. Sà n. 40. Nav. & alii, contra Less. Sanch. &c. Ratio est, quia talium observatio non comitatur simpliciter professionem votorum substantialium, sed statum regularem, è quo ille expulsus est.

4. Etsi non sit improbabile, quod docent Nav. & Azor, probátque Rodr. ejectum tutò manere extra suum Ordinem, nec teneri receptionem petere, eò quòd justæ sententiæ suæ ejectionis se conformare possit: contrarium tamen communius est, & probabilus. Ratio est, quia, cùm sit obligatus votis, tenetur se qualificare, ut vota sua convenienter professioni exequi possit. Quæ ratio magìs probat, si Ordo ipsum revocet. Laym. l. c. n. 6. ex Sylv. Sanch & Less.

5. Ejectus potest tutò in sæculo manere, si in Mona-

Monasterio non recipiatur, nisi Religionem, laxiorem inire malit: quia aliam non vovit, neque per ipsum (ut suppono) jam stat, quò minùs in sua recipiatur. Ita Rodr. Laym. &c. *l. c.* Ubi addit, Prælatos posse aliquem sub conditione ejicere, ut vel aliam Religionem intret, vel ad suam revertatur; imò etiam Ordinarii locorum ejectos ad hoc cogere possunt. Ratio est, quòd tales non sine periculo, & scandalo aliorum in sæculo vivant. Vide Laym *l. c. n. 8. & 9.*

Resp. 2. Prælati Ordinum, fugitivos, & Apostatas requirere tenentur, si absque gravi Ordinis damno possint, & non omnino incorrigibiles videantur. Ita Sanch. *l. c.* Ratio prioris partis est, quia jure divino, & naturali tenentur Prælati prospicere eorum saluti. Ratio posterioris est, quia, si ob justam causam possint ejici, ob eandem etiam, postquam malitiosè exiêrunt, poterunt non recipi. Laym. *l. c. n. 7.* Sanch. &c.

Dixi, *fugitivos, & apostatas:* quia per sententiam justam ejectos, etsi se correxerint, necessariò recipiendos negant Sanch. *l. c.* & Azor. *l. 12. c. 17.* Affirmant Nav. Mol. *t. 1. d.* 140 Less. *l. 2. c. 41. d. 15.* Utrinque probabiliter.

Quæres, An Professus in uno Monasterio possit cogi, ut se transferat ad aliud?

Resp. Posse, si plura Monasteria faciant unum corpus sub uno capite; secus, si singula subsint suis Superioribus sub Episcopo, vel immediatè sub Papa. Ratio est, quia non vovit obedientiam, nisi in hoc conventu. Laym. *l. c. n.* 10. Vide etiam Sanch. *l. 6. mor. c.* 32.

CAPUT II.

De Statu Clericorum.

Clerici generaliter dicuntur illi, qui sacris Ordinibus, vel primâ saltem tonsurâ sunt initiati. Ad quorum statum cùm multa pertineant, de quibus alibi agendum, hìc agemus de beneficiis Ecclesiasticis, Horis, Canonicis, & aliis paucis.

DUBIUM I.

De Beneficiis Ecclesiasticis.

ARTICULUS I.

Quid, & quotuplex Beneficium Ecclesiasticum?

Resp. 1. Beneficium Ecclesiasticum est jus perpetuum percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, propter officium aliquod spirituale, authoritate Ecclesiæ constitutum. Ita Laym. *l. 4. t. 2. c. 1.* Less. *l. 2. c. 35. d. 1.*

Dicitur 1. *Jus perpetuum*, ad excludendam Vicariam, & Commendam temporalem: quæ non sunt Beneficia; de quibus Canones loqvuntur.

Dicitur 2. *Propter Officium*: quia in Beneficio duo jura à se mutuò separabilia distingvuntur. 1. est jus, seu potestas exercendi muneris spiritualis, estque simpliciter spirituale. Alterum est jus percipiendi reditus Ecclesiasticos: quod etsi secundùm se sit temporale, quatenus tamen fundatur in officio spirituali, eíque annexum est, spiritualitatem aliquam participat.

Dicitur 3. *Authoritate Ecclesiæ, &c.* quia solius Prælati est officia in Ecclesia instituere, eisq;

pro-

proventus Ecclesiasticos annectere; ipsiusque est dispicere, quot, & qualibus ministris Ecclesiæ egeat.

Resp. 2. Beneficium dividitur 1. in Sæculare, quod pro Sæcularibus; & Regulare, quod pro Regularibus est institutum. Unde sine dispensatione, nec Sæculare Regulari, nec contrà conferri potest. Porrò omne Beneficium præsumitur esse Sæculare, nisi probetur esse Regulare; vel ex primâ sui institutione, vel per possessionem pacificam 40. annorū. per eam enim ex Sæculari fit Regulare, & contra.

Beneficium aliud est duplex, aliud simplex. Duplex dicitur, quód est cum administratione, ut Papatus, Episcopatus, & omnia, quæ dicuntur dignitatis, hoc est, quæ habent præeminentiam, cum jurisdictione in foro externo, ùt Præpositura, Decanatus, Archidiaconatus, Abbatia sive Sæcularis, sive Regularis, Prioratus claustralis. Item Personatus, qui est eminentia in Ecclesia, sine jurisdictione, v. g. locus honorificus in choro, in processionibus, suffragiis ferendis, ut Cantoria, & similes. Item Beneficia, quæ dicuntur Officia, habentque administrationem rerum Ecclesiasticarum, sine jurisdictione; ùt Custos, Thesaurarius, Primicerius, Archiprebyter. Denique Duplicia dicuntur, Beneficia curata; hæc enim omnia duplici onere, & curâ constricta censentur: cùm præter recitationem precum omnibus communem, habeant aliquam administrationē. & eminentiam. Simplicia dicuntur, quæ tantùm sunt instituta ad Officia divina obeunda, neque administrationem vel

eminentiam singularem habent; ut Canonicatus, sive Sæculares, sive Regulares, Capellaniæ. V. Laym. *l. c.* Less. *l. 2. c. 34. d. 2.*

ARTICULUS II.

Quomodo acquirantur, & conferantur Beneficia

Resp. 1. Beneficia Ecclesiastica unô ex tribus modis, communiter acquiruntur. 1. Per electionem v. g. Canonicorum; vel etiam postulationem (qua est electio ejus, qui non erat de Capitulo, vel de jure non erat capax) & confirmationem Superioris, si electum, vel postulatum idoneum esse intelligat. 2. Per Præsentationem Patroni præviam & institutionem subseqvutam, à Prælato Ecclesiæ factam, si præsentatus sit idoneus. Etsi verò Patronus præsentato jus ad rem conferat, ita ut Beneficium alteri conferri nequeat, jus tamen in re, & collatio Beneficii per institutionem datur. 3. Per Collationem liberam, quando Beneficium solo jure Prælati datur, nec Patronatûs juri subest. Unde etiam Beneficia ex modo conferendi, dividuntur in Electiva, Patronata, & Libera.

Resp. 2. In qualibet Diœcesi Episcopus est proprius collator Beneficiorum, nisi ex legitima præscriptione hoc jus alteri competat: supremus autem, & universalis collator omnium Beneficiorum non patronatorum, est Papa. Less. *lib. 2. c. 35. d.* 10. Ratio prioris est, quia Episcopus in sua Diœcesi est moderator sacrorum: ergo ipsius est Officium sacra conferre. Ratio posterioris est, quia Papa est supremus dispensator bonorum Ecclesiasticorum, & Ordinarius Ordinariorum. Potest autem

Papa

Papa tribus modis Beneficia conferre. 1. Jure præventionis. 2. Jure concursûs. 3. Jure devolutionis, de quibus Vide Leff. *loc. cit.* ubi notat, ure præventionis, & concursûs, ad vitandas lites ariùs Papam uti; imó per concordata Germaniæ nter Sedem Apostolicam, & Fridericum Imperatorem, per constitutionem Nicolai V. quæ incipit; *Ad sacra, &c.* A) alterni tantùm menses Papæ collationi reservantur, scilicet Januarius, Martius, &c. reliqui verò ordinariis collatoribus relinqvuntur Imò si per tres menses, à die notæ vacationis, in loco Beneficii nulla dispositio, vel gratia Papæ appareat, Ordinarius conferre potest. Similiter, mortuô Papâ, quamdiu Sedes vacat. Leff. *l. c.* Laym. *cap. 20.* Quòd si autem Pontifex, & Ordinarius eodem die idem Beneficium diversis contulerint, & neutrius collationis prioritas appareat, præferendus est, qui invenitur in possessione, quia pro eo jus præsumit. Si neuter est in possessione, præfertur provisus à Pontifice, ob dignita-

A) Vid. Concordata Germaniæ.

Innoc. XI. damn. Prop. XLVII. *Cùm dixit Concilium Tridentinum, eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores, & Ecclesiæ magis utiles ipsi judicaverint, ad Ecclesias promovent; Concilium vel primò videtur per hoc dignioreѕ, non aliud significare velle; nisi dignitatem eligendorum, sumptò comparativô pro positivo: vel secundò, locutione minus propria ponit* digniores, *ut excludat indignos non verò dignos; vel tandem loquitur tertiò; quando sit concursus.*

volantatem, saltem conditionatam clericandi, & sacrum Ordinem accipiendi intra tempus à jure requisitum Laym. *c.* 14. Less. *l.* 2 *c.* 34. *d.* 26. Ratio est, quia suscipiens officium, cui obligatio est annexa, omni modo se habilitare tenetur. Imò si Curatum, seu Parochiale est, habetque intentionem, Sacerdotium intra annum non suscipiendi sed Parochiam dimittendi, non tantùm mortaliter peccat, sed etiam ipso jure est privatus, & ad fructuum restitutionem tenetur, ut patet ex *c. Commissa* §. 7. *de elect. n.* 6. Quòd si tamen, mutata voluntate, ante finem anni Sacerdos fiat, fructus retinere potest: imò & Episcopus dispensare potest, ut Vicariô substitutô, studiis per septennium vacet.

Dixi 1. *Habens annexum Ordinem sacrum* quia si is non sit annexus, & Beneficium sit simplex, licèt illud acceptet animô fructus lucrandi, & deinde uxorem ducendi, non nisi venialitér peccat, si aliàs officio suo satisfaciat, ùt docet Laym *c.* 17. Sanch. *de matr. d.* 45. Vasq. Ratio est, quia illa perversio ordinis non videtur gravis, nec ullo jure vetatur, ideoque ad nullam fructuum restitutionem tenetur. Unde Garzias. *p.* 3. *c.* 4. *n.* 42. talem ab omni culpa excusat.

Dixi 2. *Voluntatem saltem conditionatam*: quia si ex justa causâ postmodum status Clericalis minùs illi convenire videatur, potest animum mutare, etiamsi Beneficium sit Curatum (v. g. si primogenitus familiæ, aut frater unicus sine liberis decedat) si opimum matrimonium ad conservationem familiæ nobilis, vel ad lites graves sopiendas necessa-

necessariam, offeratur. Ratio est, quia non est mens Ecclesiæ, ita ad Ecclesiasticum statum obligare, ut hæc & similia bona impediantur. Laym. Less. *loc. cit.*

ARTICULUS IV.

An liceat habere plura Beneficia?

Respond. Plura Beneficia possidere, non est res simpliciter intrinsecè mala, nec omninò indifferens, sed speciem mali præferens; imò ordinariè illicita, & naturali juri repugnans (si talia sint: quorum unum ad honestam sustentationem sufficiat) nisi justâ causâ ex circumstantia cohonestetur. Ita ferè Laym *l. 4. t. 2. c. 8. num. 2.* ex D. Thom. Less. Azor. &c. comm. Quia, ut docet Trident. *sess. 24.* pluralitas hujusmodi magnam inordinationem involvit, dum minuitur cultus divinus, Ecclesia operariis, fundator pia intentione, pauperes utiliores Ecclesiæ futuri sustentatione privantur. Hinc beneficia distinguuntur in Incompatibilia primi generis, in quibus, adeptâ pacificâ possessione secundi, vacat prius; qualia sunt plura Beneficia Curata; item plures dignitates, Personatus, duo beneficia uniformia sub eodem tecto: & incompatibilia secundi generis, quæ etsi sine peccato citra dispensationem obtineri nequeant, primum tamen alterô obtentô non vacat: qualia sunt Beneficia reliqua residentiam postulantia, v. g. Canonicatus duo diversarum Ecclesiarum, in quibus recepta est constitutio Trident. *sess. 24. cap. 12. de reform.* ut non liceat ultra tres menses Canonicis ab Ecclesia abesse. Unde Laym. *cap. 8. num. 6.*

docet, Canonicatus in Cathedralibus Ecclesiis Germaniæ, quæ ex immemorabili consuetudine requirunt tantùm residentiam medii anni, vel 3. mensium, inter compatibilia beneficia numerandos.

Dixi, *nisi justâ causâ cohonestetur*: quia, qui per dispensationem plura beneficia obtinuit, nisi justa causa subsit, in conscientia non erit tutus, sed tenebitur alterum resignare, ùt docet Less. *n.* 124.

Porrò justa causa dispensandi erit evidens necessitas, & utilitas Ecclesiæ, & quandoque etiam prærogativæ, & merita personæ, v. g. insignis nobilitas, dignitas, scientia, authoritas, virtus, &c. modô caveatur, ne Beneficiorum coacervatio, facta etiam ob prærogativam personæ, ad privatum, tantùm, & non ad commune bonum, referatur. Imò sine dispensatione plura beneficia sequentibus casibus haberi possunt.

1. Si utrumque adeô sit tenue, ut neutrum sufficiat ad sustentationem, modò utrumque sit simplex, nec residentiam requirat.

2. Quando Parochia est annexa Canonicatui, eique accessoria; tunc enim utrumque per modum unius possidetur, ita tamen, ut teneatur Vicarium perpetuum in Ecclesia alere.

3. Quando beneficia legitimè sunt unita.

4. Quando alius idoneus, & dignus non reperitur.

5. Quando unum beneficium habetur in Titulum, alterū in commendam non perpetuam, sed ad aliquot menses, donec de idoneo provideatur. Ita Regin. ex Sylv.

Quæres

Quæres, An, & quomodo Clerici teneantur ad residentiam?

Resp. 1. Episcopos, Parochos, eosque, qui Curatum beneficium habent, jure divino teneri. Nec sufficit, si per alios administrent, nisi majus bonum urgeat: quia contra rationem est, ut hic officium, & fructus, alter onus habeat. Bonac. *tr. 1. dist. 5. de oblig. benef. p. 1.*

Resp. 2. Ita teneri ad residentiam, ut si Episcopi intra annum ultra tres, & Parochi ultra duos menses absque legitima causa, per Episcopum cognita, & approbata, absint, mortaliter peccent, & fructus non faciant suos. Ita Trident. *sess. 23. de refor. cap.* 1. Vid. Bonac. *l. c.* Notat autem Dian. *p. 9. t. 7. R. 53.* ex Bard. supradicta etiam habere locum in Superioribus, sive Prælatis Regularibus; ideoque eos teneri tempore pestis etiam cum periculo, suis assistere.

Resp. 3. Qui in Ecclesiis Cathedralibus, vel Collegiatis, obtinent dignitates, Canonicatus, Præbendas, vel portiones, si intra annum ultra 3. menses absint, primò annò media parte fructuum, secundò verò annò omnibus fructibus, quos illò annò lucrati sunt, privandos. Quæ tamen pœna est sententiæ ferendæ, non latæ: ut constat ex Trid. *sess. 24. c.* 10.

Resp. 4. Causas à residentia excusantes esse 1. Doctionem Theologiæ, vel Juris Canonici; neque ad hoc licentiam Prælati, aut Episcopi requiri; requiri autem ad doctiones literarum humaniorum, & Philosophiæ, nisi contrarium habeat con-

suetudo. 2. Studium Theologiæ, vel juris Canonici; id enim per 5. annos etiam excusat. 3. Obsequium Papæ, vel Episcopi, ad Ecclesiæ utilitatem. 4. Licentiam legitimam, ex quavis alia justa causa. 5. Honestam consuetudinem, ubi dispositio Concilii non est recepta. V. Bon *l. c.*

Resp. 5. Qui absque justa causa abest, peccat mortaliter, non tamen tenetur ad restitutionẽ fructuum, si officio satisfecerit, nisi ad eam condemnetur, vel nisi id aliquo jure sit expressum.

Resp. 6. Eos, qui ex legitima causa absunt, non lucrari distributiones, juxta Trid. nisi tamen absint ad curanda negotia Ecclesiæ, ex commissione Capituli, vel omnino involuntariè, ob morbum, captivitatem, injustam excommunicationem, &c. V. Less. *l. c. cap.* 34. *dub.* 29.

ARTICULUS V.

Quibus modiis Beneficia amittantur.

Resp. 1. Beneficia quatuor modis amittuntur. 1. Per mortem beneficiati. 2. Ex dispositione juris, idque vel propter alterius Beneficii incompossibilis consecutionem, vel per professionem religiosam, vel per contractum matrimonii, vel per commissionẽ criminis (v.g. hæresis, schismatis, sodomiæ sæpius exercitæ) cui amissio Beneficii ipsô factô est annexa, ùt v. apud, Less. *l.* 2. *c.* 34. *d.* 34. 3. Per sententiam judicis. 4. Per liberam resignationem, de qua.

Resp. 2. Resignatio est spontanea proprii beneficii dimissio, facta coram legitimo Superiore id acceptante.

ceptante. Estque duplex, scilicet tacita, quæ fit ex juris dispositione, ut dum quis Religionem profitetur: & expressa, quæ rursus est duplex, scilicet pura, quæ fit sine conditione, & pacto apposito, coram Ordinario, qui Beneficium cuilibet alteri conferre potest: & conditionata, seu in favorem: eáque vel est simplex in favorem, ut quando fit absque reservatione; vel est qualificata, quando scilicet fit reservatô sibi jure regressûs; vel pensione, vel fructibus aliquibus, quæ ob simoniam juris humani, nonnisi in Pontificis manibus fieri potest, Et, quamvis verius sit, etiam resignationem simplicem in Pontificis manibus faciendam, cum alioqui periculum sit, ne Beneficiorum resignationes speciem quandam hæreditariæ successionis acquirant, quod jura Canonica detestantur: probabile tamen est, in manus Ordinarii fieri posse, eò quòd permutatio in ejus manibus fieri possit. Idque à fortiori verum est, si fiat sine modo obligatorio: quamvis additâ deprecatione, ut personæ certæ conferatur. Idque observari potest, ubi non est recepta Bulla Pii V. quamlibet personæ successuræ designationem prohibens, quam citat Laym *hic c.* 17.

Porrò, ut resignatio conditionata valida sit, requiritur. *1.* Ut beneficium sit resignantis, cùm resignatio sit juris sui dimissio. 2. Ut fiat liberè. 3. Ut fiat in manibus ejus, qui potest admittere, scilicet Pontificis, Ordinarii, Collatoris, vel institutoris, juxta dicta. 4. Ut acceptetur à Prælato, in cujus manibus fit; quia sine acceptatione jus

 suum

ſuum reſignans non perdit. 5. Ut conferatur illi, in cujus favorem cum clauſula conſueta, *non aliter, nec aliàs*, eſt reſignatum. 6. Ut is, cui confertur, acceptet; aliàs enim reſignans non perdit beneficium propter clauſulam, *non aliter*. 7. Requiritur conſenſus Patroni, vel electorum, prout beneficium eſt patronatum, vel electivum. 8. Si reſignans ſit infirmus, ut à reſignatione ſupervivat 20. dies; aliàs enim per obitum vacare cenſebitur. 9. Ut ſi reſignatio fiat in curia Romana, intra 6. menſes à ſupplicatione oblata computandos, in loco Beneficii publicetur: ſin autem extra curiam, intra menſem · alioqui, ſi contingat Reſignantem mori, antequam reſignatarius cepit poſſeſſionem, beneficium vacare cenſebitur. Leſſ. & Laym. *c.* 17.

Reſp. 3. Permutatio beneficiorum, quæ eſt quædam ſpecies conditionalis reſignationis, fit, cùm duo beneficiati, unum vel plura ſua beneficia, Pontifici non reſervata in manus Ordinarii, alteriusve Epiſcopali auctoritate præditi reſignant, cum conditione, ut is poſtea viciſſim alteri alterius beneficium conferat. Quod quandoque Epiſcopus inſtituere poteſt, ſi neceſſitas ita exigat; vocatis tamen iis, quorum intereſt, ſcilicet Patrono, & Collatore inferiore. Ad hanc autem omnia requiruntur, quæ ad reſignationem in favorem V. Leſſ. *c.* 31. *d.* 35. *&* 36. Laym. *c.* 17. Bonac. *de ſimon. d.* 1. *q.* 4. §. 12.

Quæres 1. A) An licitæ ſint permutationes coram Ordi-

A (Vid. Concord. Germaniæ.
Item Innocent. XI. Prop. XLVII. p. 429.

Ordinariis, in mensibus reservatis per Concordata Germaniæ? Resp. Affirmativè, quia per reservationem concordatorum non censetur Pontifex voluisse conditionem Ordinariorum Germaniæ deteriorem facere, quâm Episcoporum extra Germaniam, coram quibus id simpliciter licet.

Quæres 2. An licitum sit permutare beneficia compensatâ fructuum æqualitate?

Resp. 1. non licere, si beneficium copiosius, non separatis proventibus à titulo, permutetur cum tenui. Ratio est, quia excessus ille, eò ipsô, quo manet annexus titulo, est debitus titulo, ideoq; pro eo nihil exigi potest, quin etiam exigatur pro titulo.

Resp. 2. Posse peti compensationem, ob hujusmodi permutationem à Pontifice, pro incommodo temporali, quod alter subit, spoliando se proventibus sui beneficii; ideoque talis compensatio non est pretium beneficii, aut proventuum annexorum, sed conditio, ut se indemnem servet, sine qua conditione nollet se spoliare.

Resp. 3. Jura proventuum posse separari; à titulis, & primò nudos titulos deinde alio contractu jura proventuum, utpote temporalia, permutati, compensato excessu opulentioris; idque authoritate solius Papæ. V. Less. *l.* *c.* Bon. *l.* *c.*, §. 12. *n.* 11.

Quæres 3. An licitè permutetur beneficium, hac lege, ut expensæ litis, vel Bullarum, refundantur per recipientem? Resp. Videri permutationem simoniacam, si impensæ sint causa impulsiva permutationi

tationis, sine qua actus non fuerit futurus. Idem de simili resignatione affirmarem. V. Less. *l. c.* Bon. *l. c. n.* 6.

ARTICULUS VI.

Quid, & quotuplex sit Pensio?

Resp. Pensio est jus percipiendi fructus ex alieno beneficio, Estque triplex 1. Temporalis, quæ datur propter ministerium temporale, v. g. Cantori, Ædituo, Patrono, & Defensori Ecclesiæ, 2. Spiritualis, quæ fundatur in titulo merè spirituali, ut quæ datur Concionatori, Coadjutori Episcopi, Parocho, &c. 3. Media, quæ fundatur in statu spirituali; non tamen Officiô spirituali: ut quæ datur Clerico pauperi, vel Parocho seni ad sustentationem, vel quæ datur causâ resignationis & litis componendæ. Duæ posteriores dicuntur Clericales, quia Clericis; prima Laicalis, quia laicis tantùm datur.

Porro circa pensiones Laym. *c.* 18. & Less. docent hæc 1. Etsi eam designare proprium sit Papæ, id tamen etiam Episcopum posse in causis specialibus, & necessariis, v. g. propter paupertatem, & senium resignantis, vel litis compositionem, vel propter adæquandos fructus, in permutatione beneficiorum. 2. Debere esse moderatam, ita ut Beneficiato relinquatur sufficiens sustentatio; talis autem plerumque censetur tertia pars fructuum. 3. Ad pensionem non requiri consensum Patroni, ùt quidam volunt, quia id nullo jure statutum est. Neque ullum fit præjudicium per impositionem pensionis, cùm is fructus non perci-

piat

piat ex beneficio, sed tantùm habeat jus instituendi, & præsentandi, quod ei non adimitur. 4. Pensionarius post constitutionem Pii V. ubi ea est recepta, tenetur recitare Officium B. V. nec facit fructus suos, si omittat. 5. Pensionem extingvi morte pensionarii sicut usus fructus morte Usufructuarii, Posset tamen Papa facere perpetuam, ex plenitudine potestatis. De venditione & redemptione pensionis V. Laym. c. 18. & Less. *l. 2. c. 35. d. 22.* Bon. *l. c.* §. 13.

DUBIUM II.

De Horis Canonicis.

ARTICULUS I.

Qui obligentur ad Horas?

Resp. *1.* Clerici majorum Ordinum, etiam suspensi, excommunicati, degradati, tenentur, tum jure Ecclesiastico, tum generali consuetudine Ecclesiæ.

Dixi, *majorum Ordinum;* quia minorum, non tantùm non ad Horas, sed neque ad psalmum Miserere tenentur, quem, vel simile quid cùm Episcopus primam tonsuram conferens injungit, non videtur obligare, nisi ut vel tantùm fiat aliquoties, vel per modum consilii. Less. *l. 2. c. 37. d. 9.* Unde resolvuntur hi Casus.

1. Tenetur ad Horas, qui cum dispensatione Papæ duxit uxorem: nisi in hoc ipso sit dispensatus: quia dispensatio, utpote odiosa, strictè est explicanda; & characterem retinet. Bon. & Azor. *l. c. c. 5.* contra alios.

2. Clericus incipit obligari à puncto Subdiaconatus

natûs suscepti: & quidem ad Horas respondentes horæ, quâ ordinatur. Bonac, *tr. de Horis q. 1. punct.* 5. ex communi.

Resp. 2. Omnes Religiosi professi, ad chorum destinati, utriusque sexûs, obligantur ad horas; idque ex antiqua, & recepta consuetudine; quam tamen, quidam, ut Aragonius, putant non obligare tam strictè, ut peccent mortaliter, si bis, térve omittant; & de Monialibus dubitat Cajet. Med. Arm. Dian. *tr.* 12. *R.* 17. imò eas (atque adeo omnes Religiosos sacris non initiatos) non teneri sub onere peccati, absolutè, sed nimis laxè, docet Petrus March. apud Dian. *p.* 9. *t.* 6. *res.* 7. contra aliorum communem, & veram sententiam; quæ docet, teneri secundùm suas regulas, & consuetudines. Bonac. *q.* 2. *p.* 2. *n.* 5. ex Azor Less. Malder. Unde resolves.

1. Non tenentur ad Horas, 1. Novitii. 2. Conversi. 3. Religiosi Soc. JESU, Militantes, Hospitalarii, & cæteri choro non destinati. Trull. *l.* 1. *c.* 7. *d.* 12. §. 5.

2. Is, qui ex una Religione transit in aliam, in qua non est hæc consuetudo, non tenetur, quia consuetudo non obligat, ubi non est recepta. Ita Suar. & Laym. Idem dic de Religioso ejecto vel qui dispensationem obtinuit perpetuò vivendi extra Monasterium: quia etsi maneat Religiosus, non tamen regularis. Ita probabiliter Sotus, Sanch. Bon. *d.* 1. *q.* 2. *p.* 2. *n.* 14. *&c.* contra Suar.

Resp. 3. A) Beneficiati, quotquot habent jus in re, &

A) Alexand. VII. damn. Prop. XXI. *Habens Ca-*

re', & plenum dominium beneficii, si fructus percipiant, vel percepturi sint, tenentur ad Horas. Less. & Laym. *l. 4. tr. 2. c. 4.* ex communi, & Concil. Later. sub Leone X. Ratio est, quia beneficium datur propter officium. Unde resolves.

1. Non tenentur ante acceptam possessionem, nec si sine sua culpa fructus nullos percipiant, nec percepturi sint. Laym. *l. 4. t. 2. c. 4. n. 3.* quia non habent beneficium secundùm omnem effectum. Videntur tamen pro ratione fructuum teneri ad aliquoties legendum. Trull. *l. c.*

2. Tenetur is, qui etsi (sive sine, sive cum sua culpa) non recipiat omnes suos fructus, recipiat, tamen tantam partem, quæ sufficit ad sustentationem Bon *d. 1. q. 6. p. 3.*

3. Tenentur ii, qui primò, aut etiam secundò annò non percipiunt fructus, eò quòd assignentur fabricæ, vel prædecessori mortuo: quia etiam ipsi mortui fruentur eodem privilegiô, & sic pro tota vita satisfaciunt fabricæ. Bonac. *p. 4. n. 22.* Laym. *c. 5.* Suar. Regin. &c. Contraria tamen sententia non est improbabilis: & negat Less. cum Cajet. se talem damnaturum; eò quòd vel mori ante possit, & sic non frui annô gratiæ, Laym. *l. c.* Pal. Trull. *d. 13. §. 3.*

4. Tenentur & ii, qui habent beneficium tenue; octo v. g. vel decem aureorum; quia jura omnibus indistinctè obligationem Horarum imponunt,

* *pellaniam collativam, aut quodvis Beneficium Ecclesiasticum, si studio literarum vacet satisfacit suæ obligationi, si Officium per alium recitet.*

nunt, ficut iis, qui funt in majoribus Ordinibus. Ita probabiliter Syl. Azor. Suar. Palaus, Bonac. d. 1. q. 2. p. 4. n. 17. & commun. contra Sotum, Leff. Rodr. & Dian. R. 9. Mald. qui dicunt, fi habent beneficium tam tenue, ut tertiam partem mediocris fuftentationis alicujus Clerici non adæquet, non teneri. Vid. Dian. loc. cit. Efcob. tr. 5. E. 6. c. 13. quorum fententiam non damno. Vid. Trull. l. 1. c. 7. d. 12. §. 3. ubi notat, eum, qui habet plura beneficia tenuia, ex quibus competentiam habeat, teneri ad Horas.

5. Non excufatur, qui primis annis parū recipit, eò quòd fructus expendat in fubftitutum: quia Horarū onus Beneficio annexū eft, & perfonale, cum quo fponte acceptatur. Bon. l. c ex Azor Vafquez, Fill. &c.

6. Si filius à patre coactus ad ftatum Ecclefiafticum, percipiat ipfe fructus, tenetur ad horas: fecus, fi percipiat pater: hic verò ad reftitutionem obligatur. Laym. c. 5. n. 2. ex Leff. l. 2., c. 34. d. 3.

7. Probabile eft, eum, qui non refidet ex legitima licentia, vel difpenfatione, ideoque fructus non recipit, non teneri ad Horas; quia obligatio hæc eft propter fuftentationem datam Trull. l. 1. c. 7. d. 13. §. 3. ex Sanch. &c.

8. Non tenentur, qui habent Præftimonia, quæ folent dari adolefcentibus in fubfidium ftudiorum, eò quòd non fint propriè dicta Beneficia. Ita Med. Garz. & Leff. contra Nav. Sot. & Rodriq. Rectè tamen monet Laym. c. 5. n. 6. confiderandam rationem Præftimoniorum. Si nim dentur in titulum perpetuum, & habeant annexum aliquod obfe-

obsequium spirituale, quod per Laicum expediri nequit, esse Beneficia Ecclesiastica, proindéque obligare ad Horas, secus, si consistant in solo temporali obsequio. Similiter non tenentur Pensionarii, cùm Pensiones non sint propriè dicta Beneficia, ùt *dub. præced.* videri potest. Quod limitat Escob. *t.* 5. *E.* 6. *c.* 4. ex Palao, si fruantur Pensione, ob sæcularia obsequia; secùs si titulo Clericali. Denique neque tenetur Coadjutor, si non administrat; quia obligatio tenet proprietarium. Pal. Escob. *l. c.* V. Laym. *c.* 5. *n.* 9.

9. Etsi habens plura Beneficia satisfaciat unica recitatione Horarum, tenetur tamen tot facere commemorationes, quot sunt Beneficia, seu Patroni Beneficiorum; quia par est omnium ratio. Bon. Trull. *l. c. n.* 27.

ARTICULUS II.

Quanta sit hæc obligatio?

Resp. 1. Est tanta, ut peccet mortaliter quisquis habens hoc onus, Horas, vel notabilem earum partem omittit. Ita communiter omnes, contra Angelum, *v. Horæ*, & Richardum: qui dicunt: non esse mortale, nisi quis habeat consuetudinem omittendi: quam sententiam Less. non audet dicere probabilem, quòd sit contra torrentem Doctorum. Ratio est, quia violat præceptum in re gravi, pertinente ad virtutem religionis. Ex dictis resolvuntur hi Casus.

1. Non est mortale, omittere unum psalmum, lectionem, vel quid simile, ut habet communis contra Navar. nec tertiam partem parvæ Horæ, contra

tra Azor & Mald. quia non censetur pars notabilis. Talem autem dicit Palaus *lib.* 1. *p.* 5. esse in Matutino; quod est æquale uni parvæ horæ. Sanch *in sum. t.* 1. *l.* 1. *cap.* 18. *n.* 8. dicit tres lectiones cum responsoriis, in feriali officio esse materiam parvam. In parvis Horis dicit Fern. Fill & Laym. dimidiam, esse notabilem quantitatem. Vid. Escob. *loc. cit. cap.* 13. 107. ubi docet unam parvam Horam non esse partem notabilem respectu totius Officii, quod per modum unius est præceptum. Verùm hoc meritò rejicitur ab aliis.

2. Est mortale, si omittas vel unam integram ex Horis, quæ sunt septem, Matutinum cum Laudibus, Prima, Tertia, Sexta, Nona, Vespere & Completorium: vel dimidiam etiam ex brevioribus, ut docet Fern. Regin. Fill. Suar. Laym. contra Bonac. & Less. vel ex Matutino 9. Lectiones cum responsoriis, ut Sanch. *l. mor. c.* 18. aut partem æquivalent Horæ uni minimæ, ùt Suar. *de rel. t.* 2. *l.* 5. *c.* 25. & Gavantus; vel ut alii, unum Nocturnum. V. Bon. *d.* 1. *q.* 1. *p.* 1. Dian. *p.* 2. *t.* 12. *R.* 29. & 41.

3. Sive omissio Horarum (abstrahendo à multiplicatione actuum voluntatis) sit unum numero peccatum, ut vult Bonac. sive sint plura formaliter, ùt docet Less. sive unum multiplex, ùt Fill. loquitur; probabile tamen est in confessione explicandum, quot Horæ sint omissæ; eó quòd sit circumstantia tenens se ex parte obiecti, & constituens actum in ratione sua individuali. Bon. *l. c. n.* 9. Less. Suar. Fill.

Resp.

Resp. 2. Tanta est obligatio, ut inducat ei onus restitutionis fructuum, pro rata omissionis Officii, qui titulò Beneficii ad Horas tenetur, si elapsis sex mensibus post adeptam possessionem (iis enim etsi graviter peccet omittendo, non tamen tenetur ad restitutionem) culpabiliter officium non recitaverit. Patet ex Concil. Lateranensi sub Leone X. Sed quia dubium fuit, utrum hoc Concilium esset receptum, S. Pius V. Bullam edidit, quæ est apud Navar. *c.* 25. quâ hoc decretum confirmat, ac declarat sic, ut qui uno die totum officium omiserit, teneatur restituere omnes fructus illi diei respondentes: v. g. qui accipit annuè 365. florenos, teneatur pro uno die restituere unum florenum, qui autem omiserit Matutinum tantum, medium partem fructuum unius diei; qui reliquas horas, etiam mediam partem: qui verò unam ex illis, sextam partem: eáque restitutio facienda est vel fabricæ, vel pauperibus. Laym. Fill. Bonac. *d. 1. q. 5. p. 2. &c.* contra de la Cruz, & Lopez, apud Dian. *p. 2. t. 12. Res. 34*, qui dicunt, si beneficiatus intra annum, per 8. vel 10. dies tantùm omittat, non teneri ad restitutionem, eò quòd sit servus liberalissimi Domini, qui multò minus, quàm Domini temporales, ad pauca attendat. Hæc autem restitutio facienda est ante Judicis sententiam, ût definit A) Unde resolves.

1. Clerici majorum Ordinum, qui solô titulô Ordinum,

A) Alexand. VII. damn. Proposit. XX. *Restitutio à Pio V. imposita Beneficiatis, non recitantibus, non*

Ordinis, & quotquot alio titulo, quàm Beneficii, ad Horas tenentur, non obligantur ad dictam restitutionem: quia nullos percipiunt fructus, propter onus recitandi officium. Bonac. *l. c. p.* 2. *n.* 3.

2. Nec ii obligantur, qui ex naturali oblivione, justô impedimentô, bona fide, invincibili ignorantiâ, aut aliter absque culpa omiserunt. Ratio est, quia in conscientia non debetur pœna, ubi non est culpa. Less Suar. Bon. *n.* 4.

3. Valdè probabile est, quòd qui alia onera habent, quàm precum, v. g. Pastores, Episcopi, &c. omittentes Horas possint retinere majorem partem fructuum istius diei, ratione dictorum onerum; sufficiatque dare tertiam partem, vel quartam fructuum: eò quòd tantùm obligentur ad restitutionem fructuum respondentium oneri Divini Officii. Nav. Fill. Bonac. *p.* 3. Dian *p.* 2. *tr.* 12. *Res.* 8. citans alios multos.

4. Si talis Pastor habeat tenens reditus ad sustentationem, videtur ad nihil obligandus; cùm ob alia onera illi debeatur sustentatio Laym. *l.* 4. *tr.* 2. *cap.* 5. Imò Dian, *p.* 2. *tr.* 12. *Res.* 9. Mald. *tr.* 10. *c.* 2. *dub.* 3. dicunt eum, qui habet Beneficium valdè tenue, v. g. cujus reditus tertiam partem mediocris sustentationis non adæquent, non teneri, ob Horas aliquoties neglectas, ad restitutionem.

5. Restitutio hæc fieri potest vel pauperibus amicis vel aliis

non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eò quòd sit pœna.

vel aliis, vel ipsi etiam Beneficiato, si pauper est. Item impendi potest in fabricam domûs, vel meliorandos agros Beneficii: quia hæc nomine fabricæ etiam intelliguntur apud Suar & Bonac, Denique aliquando compensari potest, offerendo suffragia pro defunctis, aliisque precibus, ùt vid. Bon. *loc. cit. p. 4.* & sic etiam per alium, seu per officium, aut preces ab alio ad tuam intentionem recitatas, & à te defunctis applicatas, satisfieri posse, docet Quintan. *t. 8. section. 6.* Neê continuò damnandum, qui ordinariè recitare solitus, semel, v. g. vel bis in anno omisit, etsi nihil restituat, docent Sot. Med. Fill. *c. 10. n. 316. & 317.*

6. Qui pecuniam, quam ob neglectas Horas tenetur restituere, sive erogare in usus pios, impendit in alios, quàm vel in pauperes, vel fabricam Beneficii, non satisfecit (secundùm jus commune, ubi Concilium Lateranense, vel Bulla Pii V. est recepta) obligationi suæ, nisi aliud ferat consuetudo, vel statutum alicubi receptum: quia disertè præcipitur restitui pauperibus, vel fabricæ Beneficii. Vid. Bonac. *quæst. 2. p. 2. & 4.*

7. Posse aliquando Beneficiatum excusari à restitutione, ob horas neglectas, titulô pecuniæ expensæ (intellige post omissionem Horarum) nam si ante omissionem, non valet, juxta definitionem A) etsi non isto intuitû, in pauperes, vel alios usus pios, censet Dian. *p. 3. R. 57.* ex Laym. *l. 3. s. 5. t. 2.*

Ff

A) Alexandr. VII. damn. Proposit. XXXIII. *Restitutio fructuum ob omissionē horarū suppleri po-*

t. 2. c. 12. n. 9. esse probabile: tum quòd quidam Authores ita sentiant, tum quòd videatur esse virtualis intentio omnium dantium eleemosynas satisfacere per illas omnibus obligationibus quas suis peccatis contraxerunt: tum quod leges Ecclesiasticæ benignè debeant explicari. Addit Joan. de Salas, *de leg. d. 15. sess. 2. n. 27.* Vasquez, si Canonicus grossam, seu corpus sui Canonicatus verè & absolutè lucretur, priusquam omittat officium, non teneri ad restitutionem, propter omissionem sequentem, eò quòd pœna non sit, ut fructus jam suos factos restituat, sed ut fructus non faciat suos. Sic ille apud Dian. *p. 2. t. 12. R. 8.* ut infrà *art. 4. §. 6.* in fine.

8. Ubi Bulla S. Pii V. non est recepta, potest videri probabile, Beneficiatum ad dictam restitutionem non obligari, ut habet Sylv. v. *Clericus.*

ARTICULUS III.

Quæ excusent à recitatione Horarum;

Resp. Hæc sequentia. 1. Infirmitas gravis, v.g. dolor notabilis capitis, ita ut sine incommodo, vel incremento morbi legi non possint. Dixi, *gravis*, quia levis, v.g. dolor stomachi, aut pectoris, vel etiam aliquando febris tertiana, aut quartana non excusat, cum toto die non affligat. Ita Nav. Fill. Laym. Bon. *d. 1. q. 6. p. 3.* Porrò totaliter excusatus non tenetur, ut quidam volunt, audire alium legentem, nec alium substituere, ut habet Fill. & Sà, v. *Horæ*, si tamen commodè

potest,

test per quascunque eleemosynas, quas antea Beneficiarius de fructibus sui Beneficii fecerit.

potest, & solet legere cum socio, tenetur, ut habet Less. & Bon. V. Dian. *p. 2 t. 12. R. 43.*

2. Justum impedimentum, v. g. metus proditionis inter hæreticos. Item gravis, vel repentina occupatio, vel opera charitatis majoris momenti, quàm Horæ, quæ sine scandalo, vel gravi incommodô tuo, vel alterius omitti non possint. Quô modô etsi Concionatores, vel Confessarii aliquando excusari possint, idque ex benigna Ecclesiæ intentione, ùt docent Sylv. Suar. & Laym. &c. tenentur tamen anticipare, si possint, v. g. si mane prævideas, te tota die confessionibus occupandum, quæ differri non possint. Ita & Suar. & Azor. Bon. *l. c. p. 2. n. 2. & 2. &c.* communiter.

Ex hoc capite dicunt etiam aliqui, non teneri te repetere, quod neglexisti (nec recitando, nec audiendo) dum thurificando ad Magnificat, vel Benedictus, vel libros necessarios circumferendo, vel lectionem mox cantandam prævidendo, vel alia in choro necessaria peragendo occupatus fuisti; quia chorus totus pro eo, qui in re ad officii celebritatem pertinente occupatur, videtur supplere, & non tantùm suo, sed etiam aliorum ministrantium nomine recitare, aut canere. Ita Laym. *t. 4. tr. 1. c. 5. n. 7.* Henr. Sylv. Azor. Sot. Moif. Nald. Arag. Regin. citati à Dian. *p. 2. t. 12. Ref.*

3. Idem de eô, qui choro organis musicis alternis versibus respondet, dicunt, Navar Sanchez, Arag. & Rodr. apud Laym *loc. cit.* scilicet, eum non esse obligatum, ut etiam voce proferat, sed negat Escob. *t. 5. E. 6.* Vid. Trull. *d. 16.*

3. Cæcitas. Bonac. *p.* 2. *n.* 4. &c. communiter.

4. Carentia Breviari inculpata. Quòd si tamen memoriter possis dicere, vel totum officium, vel unam Horam, teneris. Hac in re considera Proposit. inter proscriptas A) Si verò tantùm scias Psalmos, vel Lectiones, vel Capitula, dicit Fill. *t.* 2. *tr.* 23. *cap.* 9. *num.* 187. citans Navar. & Suarez, item Escob. *E.* 6. *num.* 149. probabile esse, non teneri: quia Psalmi ùt sic, non sunt Hora Canonica, ad quam tenetur Clericus, idem dicit Garz. de Benef. *c.* 1. *p.* 12. *c.* 1. *n.* 221. Mald. *in* 2. 2. *t.* 10. *c.* 2. 2. *d.* 5. & Jo. Sancius in select. *d.* 15. *n.* 1. citati à Dian. eò quòd Lectiones, & Capitula sint pars, licèt minor, maximè principalis, ita ut absque illis non sit Officium Canonicum. Idem concedit Sanch. *l.* 1. *c.* 19- in Matutino Festi duplicis; vel semiduplicis.. V. Bon. *p.* 2. *n.* 6. Dian. *p.* 2. *tr.* 12. *R.* 30. & 43, Verùm hæc probare non ausim: sed potiùs quod docet Bonac *d.* 1. *q.* 6. *p.* 2. impeditum ex aliqua dictarum causarum, si possit dicere partem notabilem, ad id teneri, aliàs ad nihil. Denique si quis careret Breviario, quô uti solet, v. g. Romano, tenetur lege aliud, quod habere potest; quia per utrumvis impletur substantia præcepti. Creus. Escob. Dian. *p.* 9. *t.* 9. R. 25.

5. Dispensatio, quam sine causa solus Papa dat validè, cum causa Episcopi. Et sic Subdiaconum, qui

A) Innoc. XI. damn. Proposit. LIV. *Qui non potest recitare Matutinum, & Laudes, potest autē reliquas Horas, ad nihil tenetur; quia major pars trahit ad se minorem.*

qui ex dispensatione Pontificia ducit uxorem, hoc ipso liberari ab onere Horarum, contra Bon. & Azor. docet Sanch. *de matr. l. 8. d. 8.* Dian *p. 8. t. 3. 6. 34.*

ARTICULUS IV.

Quomodo recitandæ sint Horæ?

Resp. In recitatione Horarum, sequentes circumstantiæ sunt servandæ. 1. Ut recitentur juxta præscriptum Breviarii Romani, jussu S. Pii V. editi, saltem publicè. Excipe Religiosos, qui habent peculiare Breviarium Ordinis, & Ecclesias, quæ 200. annis ante institutionem Breviarii per S. Pium V. peculiare habuerunt: eæ enim sine consensu Episcopi illud mutare non possunt. Privatim tamen omnibus etiam Regularibus probabile est, licere ex consuetudine uti Romano, ùt docet Less. *q. 37. d. 12.* Rodriq. & Sa, *V. Horæ,* Bon. *d. 1. q. 3.* 1. Adde, quòd qui eô utitur, ne in choro quidem obligetur ad psalmos pœnitentiales, graduales, officium defunctorum, excepto die animarum. Officium tamen B. V. In choro recitari debet, ubi est consuetudo. Ita Fill. & Bon. ex Bulla S. Pii V. & Clem. VIII. Item tenetur ad Litanias diebus Rogationum; tum quia sunt pars officii eo die; tum quia peculiaris de ea re est constitutio Ita Bon. *l. c.* ex Fill. Etsi contrarium probabile esse dicat Dian. *p. 2. t. 12. R. 12.* ex Vasquez; item Escob. *t. 5. E. 6.* Quod si ex inadvertentia, vel necessitate, v. g. quia lectiones de festo nullas habes, officium mutes, ita ut dicas de feria, quando erat dicendum de Sancto,

 vel

Vel contra, nullum erit peccatũ, nec obligatio repetendi, licèt consultum sit repetere ea, quæ ad proprium officium pertinent. si verò studiô idem mutes, aliud sentiendum videtur: cùm ratio non sit eadem. Quanquam quòd eo casu venialiter tantùm preces, nec tenearis repetere, vel, restituere quidquam, eò quòd substantia præcepti sit impleta, probabile esse censet Escob. *t.* 5. *E.* 6. *c.* 5. Dian. *p.* 3. *t.* 12. *R.* 3. item Cajet. Sylv. Binsfeld. Azor. Valent. Less. Fill. & citati à Bonac. *d.* 1. *q.* 1. *p.* 1. *n.* 17. & Dian. *l. c.* contra alios multos, quos citat, & sequitur Barb. Laym. verò *l.* 4. *t.* 1. *cap.* 4. *n.* 4. cum Suar. limitat, nisi per fraudem; quasi multò longius in multò brevius, v. g. Paschale, mutetur (licet Caram. apud Dian. *p.* 7. *t.* 11. *R.* 16. contra communem sentiat, etiam sic præceptum impleri, & venialiter tantùm peccari) aut idem pro libitu toto anno dicatur quia est gravis inordinatio. Hac de re lege A) V. Trull. *d.* 14. n. *11.* ubi docet, eum, qui per errorem legit hodie de Sancto, qui cras v. g. colitur, posse cras legere de Sancto, qui hodie celebratur, ne is hoc anno omittatur; imò ita faciendum esse vult Quintan. *t.* 8. *sing.* 10. Verùm contrarium rectius tenet Villalob. eò quòd præstet semel, quam bis, errare; idque multis benè cofirmat C. Lug. *Resp.* *l.* 5. *d.* 8. Similiter eum, qui per errorem, vel oblivionem in festo duplici, vel semiduplici non recitavit de proprio, posse de eo legere primo die non

A) Alexand. VII. damn. Prop. XXXIV. *In die Palmarum recitans Officiũ Paschale, satisfacit præcepto*

non impeditô 9. lectionum officiô, docet idem Quintan. t. 9. s. 9. esse probabile. Verum & hoc meritò rejicit C. Lug. *loc. cit.* & ipse Quintan. contrariam sententiam agnoscit probabiliorem. Denique, qui in aliquibus horis erravit, legendo v. g. de feria, quando erat de festo, vel contra, agnoscens errorem non debet eum continuare, sed reliquas horas legere juxta officium eo die currens, ut in iis saltem conformet se toti Ecclesiæ, vel communitati, cujus est pars, & observet legem, quantum potest, Card. Lugo. *loc. cit.*

2. Pronuntiatio vocalis exterior; ea enim est de substantia præcepti. Et si quidem cum socio legis (quod rectè fit, est conforme primæ institutioni Ecclesiæ, ac publico orandi ritui, estque licitum, etiamsi is ad eas non obligetur, nec interius attendat. Bon. *quæst.* 3. *part.* 2. §. 1.), ea pronuntiatio adhibenda est, ut ab eo exaudiri possis, eumque audire vicissim. Sa tamen v. *Horæ*, putat satisfieri, etsi quædam non percipias, quæ à socio dicuntur: neque ideo aliquid scrupulosè repetendum esse: si verò solus legas, ita legendas esse, ut audire teipsum possis, docent Regin. & Suar. sed probabile est, id non requiri, cùm Ecclesia id non præcipiat, ut docent Azor. *p.* 1. *lib.* 10. *cap.* 11. *quæst.* 4. Bon. & Dian. *res.* 11. admittitque Fill. *tr.* 23. *c.* 3. *num.* 117. pro scrupulosis. Si plures duobus recitent officium simul, non debet unus unum, alter alterum, tertius tertium versum recitare, sed alternatim factô duplici tantùm chorô, sive plures sint ex una parte, sive pauciores;

ciores; quia sic habet usus, & praxis Ecclesiæ; secus est de lectionibus, quarũ primus primã, secundus secundam, tertius tertiam, recitat; imò alicubi consuetudo permittit, ut omnes ab uno recitentur aliis audientibus. Bonac. *dist.* 1. *q.* 5. *par.* 2. §. 1. ex Suar. Azor. & Laym. addens etiam satisfacere eum, qui lectiones, vel orationes, vel capitula, vel responsoria tantùm audit, & non recitat. V. Bon. *l. c.* Trull. *d.* 16. *n.* 17.

3. Pronuntiatio integra, sine syncopa, & abbreviatione verborum, & syllabarum, & absque præcipitantia Bonac. *dist.* 1. *q.* 3. *p.* 1. §. 1. Ex hoc tamen defectu in publico faciliùs peccari potest mortaliter, ratione scandali, & severioris præcepti Ecclesiæ, quàm in privato. Azor. & Fill. *t.* 2. *lib.* 23. *c.* 2. Escob. Dian. *part.* 2. *tr.* 12. *Res.* 32. ubi addit 1. Eum, qui cum tali, qui ultimas syllabas abscindit, recitat officium, satisfacere suo officio, nec teneri repetere. Quando in cantu, propter nimiam celeritatẽ, & abscissionẽ syllabarũ (vel alia de causa) audientes non possunt verba percipere, & attendere, ordinariè tantùm esse peccatum veniale, neque obligari ad iteratam recitationem officii; nisi adsit contemptus, vel grave scandalum, seu notabilis corruptio, & deformatio verborum, in toto cantu. Vid. Dian. *loc. cit.* & Trull. *dist.* 15. ubi ex Navar. Azor. Less. & Palao, negant satisfacere eos, qui cum sociis recitant ita festinanter, ut, nondum expletis à socio versiculis, ipsi incipiant, quia pars, quæ anticipatur, non communicatur cum socio, qui eam audire nequit.

Excusant

Excusant autem ex Navar. Sa, & Suar. surdum, qui alios in choro canentes non intelligit, nec sequi potest.

4. Pronuntiatio continuata unius Horæ: si autem interruptio notabili tempore, sine causa fiat, erit tamen veniale tantùm, ùt ajunt Fern. Laym. & Less. *dist.* 10. quia singuli Psalmi suam completam significationem habent. Si justa ex causa fiat, nulla culpa erit, nec repetenda priora: quod verum est, etiamsi animô repetendi interrupisses: consilii tamen est, si interruptio longa esset, repetere ab initio Psalmi, vel Nocturni; imò probabile est, Nocturnos singulos separatim, saltem intra trium horarum spatium dici posse (quod certum videtur, si justa causa concurrat) quia secundùm quosdam antiquitus ita fiebat, ùt docet Fill. *tom.* 23. *cap.* 6. & Bon. *q.* 5. *p.* 3. Escob. &c. Addit Quintan. *tom.* 8. *sess.* 3. Lectiones sive tres sint, sive novem, posse absque culpa gravi, sine causa, & cum hac, absque ulla culpa dividi: à Psalmodia ejusdem Matutini. Divisio autem Matutini à Laudibus non dicit interruptionem officii unde privatim fieri potest sine causa. Dian. *par.* 5. *tom.* 14. *Res.* 48. ex Bonacin. Fill. Sanch. &c. Item Trull. *l.* 1. *cap.* 7. *d.* 11.

5. Ne invertatur ordo Horarum absque justa causa: quod si tamen fiat, erit tantùm veniale: quia ordo iste, saltem extra chorum, non est sub præcepto, nisi secundariò, & tanquam circumstantia minoris momenti. Quod si autem per inadvertentiam, vel ex justa causa mutes, v. g. ut amico,

vel

vel ægro, qui tecum legere cupit, satisfacias, nullum erit peccatum: vel si in choro dicantur posteriores Horæ, cùm tu necdum dixeris priores: vel si inter orandum advertas te aliquid omisisse vel priorem Horam nondum dixisse: perges enim & supplebis in fine. Similiter, si causa, vel necessitas instet Horas dicendi, potes dicere, Laudes, dilatis Lectionibus, vel aliquo simili, quod ad manus non est. Vide Bonacin *q. 3. p. 4.*

6. Ut nisi justa causa excuset, dicantur tempore præfixo à jure, vel consuetudine, quæ nunc obtinuit, ut Matutinum, & Laudes, absolutô Completoriô in Ecclesia, horâ circiter quartâ; & secundùm Bonacin, etiam tertiâ dicantur: & hyeme quidem, mediâ horâ ante Solis occasum dici posse, ait Fill. ex communi sententia, cum etiam Privilegium quibusdam concedatur, ut horâ ante occasum dicant. Quod tamen non est signum, id sine privilegio fieri non posse, quia talia sæpe dantur ad tollendos scrupulos, & dubia, quæ sequuntur ex varietate opinionum. Juxta eandem sententiam non peccabit, ait Bonacina, qui Primam, Tertiam, Sextam, & Nonam duabus, vel tribus horis post ortum Solis dicit; tum quia est moderata, & consueta postpositio: tum quia tempus jure præscriptum magnam latitudinem, teste consuetudine, habet: erit tamen veniale, Matutinum, sine causa, ad vesperum differre vel ante prandium sine causa Vesperas, & Completorium dicere: quia hæc est insueta inversio. In Quadragesima autem Vesperæ legi possunt privatim post prandium, cum

cùm rubrica Breviarii feriâ quartâ Cinerum non imponat præceptũ. Navar. Sanchez, Trull. *d. 18. n. 6.*

Dixi, A) *sine causa*: quia, si iter, aliave causa urget, secundùm Cajet. & alios, omnes Horæ ma- ne dici possunt, usque ad Vesperas inclusivè.

Denique

A) Ex recentioribus Directoriis Romanis po- test pridie dici privatim Matutinum tum, cùm tres quartæ diei naturalis (hoc est temporis, quo sol lucet in nostro hemisphærio) elapsæ sunt; seu cùm elapsum est medium inter Meridiem, & Oc- casum; seu: cùm huic propior Sol est quàm Me- ridiei. Tabulam Romæ 1706. editam, & nostris horis adaptatam exhibet LaCroix n. 1314. Nos accuratiorem, & universaliorem damus ad elevati- onem polarem à Gradu 40, ad 52. quibus Gra- dibus media Hispania, potior Italia, Germania, & Polonia cum tota Hungaria &c. continetur, desumptam ex Tabula Arcuum semidiurnorum, qui quidem accuratiùs ex Declinatione solari & diffe- rentia Ascensionali computari possunt, sed minùs aptè ad usum civilem.

En hîc Tabulam pro Solis nostris Regionibus sub Elev. Poli Gradu 48.

Quando pridie dici possit Matutinum?

1. *Quadr. ad 3. à 18. Nov. ad 24. Jan. exclusiv.*
Med. 3. à 24. Jan. - & à 30. Octobr.
3 *Quadr. ad 3. à 13. Feb. & ab 11. Octobr.*
Hor 3. à 13. Martii - & à 24. Septemb.
1. *Quadr. ad 4 à 20. Mart. & à 7. Septemb.*
Med. 4. à 6. Apr. - - & à 20. Aug.

3. *Quadr.*

Denique ad vitandum mortale sufficit, dici omne à media nocte usque ad alteram mediam noctem præterquam quòd Matutinum pridie possit anticipari Circa tempus hoc, divinas horas recitandi, cave tibi à Propos. 35, A) Quòd si intra dictum tempus quis horas non dixerit, peccavit quidem non tamen tenetur postmodum dicere, quia sunt onus affixum diei; etsi supplendô possit secundùm quosdam restitutionem subterfugere, eo quòd rependat æquale, Molfes. 3. *to.* 2. item Major, Palud. Ledesma, &c. apud Henriq. *l.* 12. *cap.* 13. Bonacin. *d.* 1. *q.* 5. *p.* 2. *n.* 5. ubi dicit, eam sententiam esse probabilem, citatque pro ea Suar. & Fill, sed malè quia hi loquuntur tantùm de primo medio anno, vel spectato solo jure naturæ, & secluso jure positivo. Expressè autem eam sequitur Quintan. *t.* 8. *s.* 6. vocatque veriorem, contrariam. Vide etiam Dian. *p.* 2. *t.* 11. *res.* 24.

7. Ut devotè, & cum attentione interna, virtuali saltem, recitentur, sive ea ad Deum sit, sive ad sensum verborum, sive, ùt ait Cajet. ad verba solùm. Quam postremam sufficere, rectè notat Less. suppositô tamen animô orandi, & vacandi Deo.

3. *Quad. ad 4. á 23. Apr. & á 30. Julii.*
Med. 4. á 14. Maji - - ad 29. Julii inclusivè.
Atque hinc patebit usus Tabulæ, in fine positæ pro aliis Regionibus, usurpandæ proportionaliter ad Elevationem polorum Earundem.

A) Alexand. VII. damn. Prop. XXXV. *Unicô officiô potest quis satisfacere duplici præcepto, pro die præsenti, & crastino.*

Deo. Unde attentionem confusam saltem ad Deum, & ad verba includit, cùm alioqui attentio præcisè ad sola verba, nihil ab externa attentione differre videatur. Ita communiter contra Navar. Sylv. & Con. qui nullam attentionem internam requirunt, sed tantùm externam, quæ excludat omnem actionem incompossibilem cum attentione interna, licèt animô voluntariè interea distraharis. Quæ sententia, secundùm Laym & Less. non est improbabilis; & utilis tum scrupulosis, tum confessariis, ne Beneficiatis sine attentione Horas recitantibus, imperent restitutionem fructuum, partim ob Doctorum authoritatem, partim quòd hoc præceptô tantùm materiales quædam preces, earumque externa pronuntiatio (per quam, sicut per hymnos organô cantatos, à Deo aliquid Ecclesia potest impetrare) præcipi videantur; devotio verò tamquam finis Præcepti extrinsecus ad ejus substantiam non pertineat. Verùm nostra sententia est communior, & probabilior. Et probatur; sine attentione enim interna nulla est oratio; ergo hoc ipso, quòd sub mortali ad orationem obligaris, sub mortali item ad aliquam attentionem ex prædictis obligaberis. Nec refert, quòd Ecclesia non possit per se actus internos præcipere; potest enim eos præcipere; ût sunt necessarii ad actus externos debitè præstandos, ût sunt actus virtutis. Quo modo cùm possit præcipere confessionem, potest etiam contritionem. Dixi, *cum attentione interna virtuali saltem*; Etsi enim melior sit actualis, sufficit tamen virtualis: quam

Bonac.

Bonac. & alii communiter dicunt manare ex actuali, quamdiu non revocatur expresſè, vel tacitè per distractionem voluntariam, vel actionem cum debita attentione incompoſſibilem. Unde licèt involuntariè diſtraharis, virtualiter tamen attendis 1. Si in genere intenderis officium dicere, modò conſuetô, vel animô laudandi Deum, vel ſatisfaciendi tuo muneri. 2. Si cum confusâ aliqua apprehenſione, & propoſito opus conſuetum faciendi, recites. Vide Bonac. *dist. 1. q. 3. p. 3.* Ex dictis reſolves:

1. Is qui dubitat ob evagationem mentis an aliquid omiſerit, ſi probabilem conjecturam habeat, ſe dixiſſe, vel quia propoſuit initiô attendere, vel quia ſe reperit in fine, v. g. Pſalmi, præſumere poteſt, ſe dixiſſe, ſi ex libro, vel memoriâ, cæteroqui non errare ſolita, dixit, proindéque melius erit, ſi non repetat, ad vitandas anxias conſuetudines, & ſcrupulos, & ut totum officium ſine perturbatione decurratur. Ita Binsfeld. *cap. 11. d. 13.* Laym. *c. 5.*

2. Qui ſpontè diſtractus, nullam harum attentionem habuit, graviter peccavit, teneturque ſecundùm ſententiam communem, Horas repetere, nec fructus facit ſuos: quia non fecit opus præceptum, quod erat, ut devotè oraret. Sot. Navar. Regin. Fern. Suar. Bon. & Trull. *lib. 1 cap. 7. d. 17.* ubi ex Navar. addit excuſari à mortali eum, qui recitationem Horarum ita differt, vel ita ſe componit, ut advertat ſe ſomnô præoccupandum, v. g. ſi Completorium veſperi reſervet, dicendum

in lecto,

in lecto, sciens se tunc somnô solere obrui. Quidam tamen Doct. paulo antè citati negant, eo casu necessariam esse repetitionem, eò quòd substantia operis sit impleta, absque circumstantia devotionis. Multóque magis, ac probabiliùs iidem negant obligationem restitutionis; eò quòd ad illam tantùm teneantur, qui officium, omiserunt, non qui distractè dixerunt. V. Bon. *l. c.* Less. Laym. & Dian. *tr. de Horis. R. 1. & 2.* Escob. *t. 5. E. 4. c. ult. n. 62.*

3. Cum recitatione officii conjungere actiones, quæ notabiliter non impediunt, v. g. induendi, abluendi, veniale est, si fiat sine causa; aliàs nullum Escob. *l. c. c. 7.* Qui verò advertenter occupat se in aliqua re incompossibili cum attentione interna, v. g. in scriptione lectione, &c. graviter peccat, & præcepto non satisfacit: atque adeo tenetur repetere. Nav. Suar. Bon. Trull. *l. c.*

DUBIUM III.

Quid Clerici possint circa dispositionem fructuum suorum Beneficiorum?

Resp. 1. Clerici Beneficiarii, quoad eam partem bonorum Ecclesiasticorum, quæ necessaria est ad congruam sustentationem, & decentiam status, ita fiunt domini, ut de iis possint liberè disponere. Ubi rectè notat Navar. hanc congruitatem, & decentiam habere latitudinem, & suos gradus: proindeque, si infimum congruæ sustentationis pretium sint floreni 300. medium 400. summum 500. Clericus autem infimô vivat, de reliquo liberè posse disponere. Ita commun. quia

id ac-

id acquisivit ut stipendium sustentationis; quasi mercedem operis præstiti.

Resp. 2. Probabilius etiam est, contra Nav. & multos Canonistas, Beneficiarios non Regulares (secùs enim est de Regularibus, ùt ait Card. Lug. *t.* 1. *d.* 4. *s.* 1. *n.* 2.) absolutè esse dominos omnium suorum proventuum, ideoque, etsi in profanos usus expendant, non teneri ad restitutionem. Est communior inter recentiores, apud Binsfeld. Mald. & Bonac. *d.* 3. *p.* 1. ex S. Th. Sot. Mol. &c. tum quia fructus faciunt suos, ut supponit Trid. *sess.* 24. *c.* 12. tum quia alioqui non possent fructuum dominium in alios transferre, (extra pios usus) omnesque eorum donationes, & contractus essent invalidi, & ùt tales à judice declarandi, & bona Ecclesiæ restituenda: quod cùm nunquam sit factum. præsumi non debet, esse faciendum. C. Lugo. *d.* 4. *n.* 1. Quô non obstante, teneri eos, bona Ecclesiastica, congruæ sustentationi superflua, expendere in pios usus, tam est communis sententia, ùt Card. Lugo. *d.* 4. *n.* 10. dicat nimis singularem esse sententiam Petri Hurt. & Dian. dicentium, eos satisfacere, si (seclusis gravibus necessitatibus) erogent in cōmunibus necessitatibus, quartam partem redituum Ecclesiasticorum, vel certè dimidium ejus, quod congruæ sustentationi superest V. Card. Lugo *l. c.* ubi plurimis pro se citatis Auth. ostendit Tol. Molin, & Bonac. malè citari pro contraria sententia, imò ipsummet Hurt. & Dian. in ea non perstitisse, atque nulla vel athoritate, vel ratione fulciri; ac

denique

denique suam multis probat, præsertim ex Trid. *sess.* 21. *c.* 5. *de ref.* ostenditque, istam obligationem nasci ex jure, non tantùm humano, sed etiam divino naturali. Vide etiam Bonac. *l. c. p.* 2. Porrò congrua sustentatio Clerici censetur, quæ necessaria est ad statûs, & familiæ sustentationem, secundùm conditionem státûs, gradûs, dignitatis, qualitatis, & regionis, in qua habitat. Bon. *l. c.* Mol. Laym. Card. Lugo. &c. Unde resolvuntur hi Casus.

1. Congrua sustentatio non est æqualis respectu omnium; quia plus requirit Episcopus, quàm Decanus; Decanus, quàm Canonicus, Canonicus in Ecclesia principali, quàm Parochus; debilis, & tener, quàm robustus, & valens: & quod sufficit in uno loco; non sufficit in alio. Quapropter attendi debet ad usum aliorum timoratæ conscientiæ, in eodem gradu, &c. Nec obstat: quòd Beneficiarius emerserit ex humili, quo minùs possit statui suo convenientes sumptus facere, ut ex Mol. docet C. Lugo, *l. c.* Vid. Bon. *l. c. n.* 8.

2. Nomine congruæ sustentationis etiam intelligitur debita hospitalitas; non tantùm in pauperes peregrinos (qui maximè commendantur Clericis à Trid.) sed etiam urbanos, C. Lug. *n.* 66.

3. Debita, quæ Clericus contraxit pro sua sustentatione, vel ob piam causam, potest solvere ex reditibus Ecclesiasticis: non item quæ contraxit ante beneficium obtentum, nisi pauper. *ibid. n.* 67.

4. Potest Clericus ex bonis superfluis licitè

in ſtudiis alere ſuos conſanguineos, ſi aliunde non habent: eò quòd parentes vel nolint, vel non poſſint alere in ſtudiis. *Ibid.* & Bonac *p.* 2. *n.* 13.

5. Si habet ſorores pauperes, vel filios ſpurios, ex fructibus Beneficii dotare licet, ſi aliunde non poteſt: quia naturali jure debet illis alimenta, in quorum locum ſuccedit dos. Mol. Binsfeld. &c. Cavendum tamen ſub mortali, ne vel illas notabiliter ſupra ſtatum exaltet, vel hos legitimis æquet: etſi nobilis plus poſſit dare, quàm alius infimæ ſortis. V. Laym. *l.* 4. *tr.* 2. *c.* 3. *n.* 4.

6. Si bona ſuperflua expendat in uſus profanos, v. g. in venationes, canes, equos, paraſitos, ludiones, luxum in amicos, cognatosque ditandos, &c. (quod intellige de quantitate notabili in genere prodigalitatis, quæ longè major eſt, quàm in genere furti) graviter peccat quidem, non tamen tenetur ad reſtitutionem: quia eſt dominus fructuum; & conſequenter neque is, qui accepit. Ita contra Nav. &c. communiter Doctor. alii ex Trid. *ſeſſ.* 21. *c.* 1. Azor. *t.* 2. *l.* 7. *c.* 8. *q.* 2. Vid. Laym. *l.* 4. *t.* 2. *c.* 3. *n.* 4. Bon. *d.* 4. *p.* 2. *n.* 9. *&* *p.* 4. *n.* 1. *&c.*

Quæres 1. Quæ teneantur in pios uſus expendere?

Reſp. Ea omnia, quæ acceperunt, ſive ab Eccleſia, ſive ab aliis, tanquam Procuratores cultûs divini; non autem illa, quæ vel in cultum divinum oblata non ſunt, vel jam ab Eccleſia in cultum divinum ſunt expenſa. C. Lug. *d.* 4. Ratio eſt, quia priora habent annexam obligationem

religionis.

religionis, posteriora non non; vel si habuerint, ea jam est extincta per expensionem in pios usus. Unde resolves.

1. In profanos usus expendi possunt à Clericis bona Patrimonialia, eaque, quæ hæreditate, industriâ, donatione, aliove modò, ùt Laici, acquirunt, vivendô interim ex Beneficiis. Item quasi Patrimonialia, hoc est, quæ acquirunt quidem ùt Clerici; non tamen ùt reditus Beneficii, sed ùt stipendia alicujus officii Clericalis, v. g. ratione concionis, pro missa, funere, officio defunctorum, administratione Sacramentorum, anniversariis, &c. Sanch. Card. Lug. *l. c. n.* 23. Bon. *p.* 2. *n.* 16.

2. Probabilius est, in profanos usus posse expendi distributiones, sive *Præsentias* (ùt vocant) quæ Beneficiariis ob Præsentiam in Choro distribuuntur. Ita Syl. Bon. C. Lugo *n.* 24. Bon. *p.* 2. *n.* 17. contra Sanch. &c.

3. Fructus, qui dantur ob Capellaniam, vel Vicariam non collativam, sed ad nutum amovibilem, possunt expendi in usus profanos: quia non sunt fructus Beneficii (hoc enim confertur per collationem Canonicam) sed bona quasi Patrimonialia. Vide Card. Lugo *n.* 28.

4. Probabiliter etiam Pensionarius licitè suam pensionem expendit in usus profanos; quia eam Papa extrahit ex reditibus Beneficii, & dat alteri, qui id Beneficium non habet. C. Lugo *l. c.* contra Bon. &c. Secus est de eo, qui Beneficium habet in Commendam, quia substituitur locò Beneficiarii. *ibid.*

5. Partem, quam Clericus parcè vivendo sibi servat ex congrua sustentatione, licitè expendit in usus profanos, quia expensa est jam antè in usus pios. *ibid.* & Bonac. *d.* 4. *p.* 2. *n.* 14. ex Molin.

Quæres 2. Quid intelligatur nomine usûs pii?

Resp. Qui vel ad cultum divinum, vel misericordiam spiritualem, aut corporalem ordinatur, v. g. ad cultum templorum, necessitatem pauperum, hoc est, eorum, qui non habent necessaria, sive ad naturam, sive ad statum servandum; item in usum Religiosorum, in Capellanias, Missas, Suffragia pro defunctis, Hospitalia, &c. Unde resolvuntur sequentes Casus.

1. Si Clericus superflua expenderit in usus profanos, v. g. emerit sibi bona immobilia, non potest hæc retinere, quia obligationi, bonis iis annexæ non satisfecit; & adhuc potest satisfacere, cùm bona empta pretiô æquivaleant. Card. Lug. *n.* 43. v. Bon. *n.* 20.

2. Qui in usum profanum à Clerico bona accipit donô, ex superfluis potest excusari à peccato, si eum non induxit ad talem donatioem, neque per eam Clericus redditur impotens ad superflua expendenda in usus pios. Vid. Card. Lugo *n.* 40. Quia Clericus ex Patrimonialibus, vel quasi patrimonialibus potest substituere.

3. Clerici quidem ex consuetudine multis locis recepta, licitè possunt testari de reditibus Beneficiorum, non tamen, nisi ad causas pias: etsi enim, ubi consuetudo invaluit, etiam in usus profanos validè testentur, peccant tamen mortaliter

V. Less.

V. Less. *l.* 2. *c.* 19. *d.* 4. Laym. *l. c.* Bonac. *d.* 4. *p.* 3. *n.* 2. *&* 5. Trid. *sess.* 2. *c.* 1. *de ref.* & sequitur ex dictis. Nisi tamen fecerint cum facultate Papæ, quæ licèt superveniat testamento jam condito, facit tamen illud convalescere. V. Sanch. Sal. Dian. *p.* 8. *t.* 3. *R.* 99. supra *l.* 3. *t.* 5. *c.* 4.

DUBIUM IV.

Quis sit habitus Clericorum, quæ artes. officia, actiones iis prohibeantur?

Resp. 1. Clericos majoribus Ordinibus initiatos vel etiam minoribus, si habeant beneficium, quoad habitum obligari ad ferendam tonsuram, & vestem Clericalem, quæ non debet esse virgata, in qua diversi coloris virgæ ducantur, nec partita, seu dissecta.

Resp. 2. Quoad artes, Prohibentur macellariorum, tabernariorum, jaculatorum, quorum etiam ludis, utì & hastiludiis prohibentur interesse. Item medicorum, aut chirurgorum, ubi opus est, incisione, aut adustione; nisi, ùt habet Nav. erga pauperes, aut propinquos, aut in necessitate.

Resp 3. Quoad officia, prohibetur (si sint Beneficiati, vel initiati sacris) officium Judicis in causa sanguinis, Advocatorum, Patronorum, Tabellionum, seu Notariorum, in placitis sæcularibus. Quod addo, quia in specialibus quibusdam casibus hæc licent; v. g. advocare pro personis conjunctis, & miserabilibus. Ratio autem est, quia Clericus non debet se immiscere negotiis sæcularibus. Sayr. *l.* 12. *c.* 25. *n.* 6. (qui tamen concedit

cedit instrumenta ab eo facta valere) Bonac *in præc. d.* 10. *q.* 1. *p. ult.* Laym. *l.* 2. *t.* 1. *c.* 8. *n.* 4. & notat consvetudine inductũ esse, ut officiô Cancellarii, Consiliarii, imò etiã Judicis fungi possint in causis civilibus

Resp. 4. Quoad actiones prohibentur arma portare, nisi in itinere, tabernas intrare, venationi clamosæ vacare, (quod addo quia venatio sine strepitu, recreationis causa, permittitur) accipitres, vel falcones alere pro venatione, aleis, aut taxillis ludere, mercaturam, aut negotiationem lucri causa (non tamen necessitatis) exercere, cohabitare mulieri, nisi sit mater, soror, amita, aut certè talis, qua cum, nullum periculum, aut scandalum, immineat. Less. *l.* 2. *cap.* 5. *d.* 9. *n.* 40. Cajet. tamen *v. Clericus*, contra Ang. & Nav. docet, horum, & similium transgressionem non esse mortalem, si absit temeritas, contumacia, contemptus, & scandalum. Vide Laym. 2.. 5. *t.* 8. *c* 13. *n.* 2. *&* 3. Nec refert, aut, quod transgressor sit excommunicandus, quia hæc pœna est sententiæ ferendæ, quam non, nisi contumax, post monitionem incurrit. Quod tamen universim Navar. putat esse laxius, maximè cùm Canones utantur verbô: præcipio. Unde ait esse mortale, si habitum, vel tonsuram non gestent. Quod restringit Bon. *d.* 8. *de sacr. q.* 1. *p. ult. n.* 8. si sint initiati majoribus, Ordinibus aut habent beneficiũ & tonsurã, vel habitum longo tempore, absque justa causa, non gestent, tunc enim peccare mortaliter; citátque pro se Reg. Navar. Vasq. Negat tamen Sylv. & Laym. *l. c.* si non sit notabilis excessus

ſupra loci conſuetudinem. Negotiari verò eſſe mortale, concedit idem Laym. *l. 3. t. 4. c. 17.* & alii commun. Sed de hoc v. ſupra *l. 3. c. 3. d. 7.* de emptione, & venditione.

CAPUT III.

De ſtatu, & officio perſonarum ſæcularium quarundam, præſertim judicialium.

DUBIUM I.

Quæ requiruntur ad legitimum judicium?

Reſp. Hæc tria, Primum eſt jurisdictio, ſine qua ſententia nulla eſt, & peccatur mortaliter, ùt ex D. Thom. *2. 2. q. 60.* habet communis. Quare peccat Judex ſæcularis, ſi perſonas, aut cauſas merè Eccleſiaſticas ad ſe trahat: uti & Eccleſiaſticus, ſi merè civiles, niſi fortè per accidens, ob defectum juſtitiæ in foro ſæculari, aut niſi ſint cauſæ miſerabilium perſonarum. Porro, quæ cauſæ dicantur merè civiles, quæ Eccleſiaſticæ, quæ & mixtæ, noſſe oportet judices, & jurisperitos, poteſtque videri apud Laym. *l. 4. c. 2.* Card. de Lugo *d. 17. ſ. 3.*

Secundum, rectus proceſſus, v. g. ut citetur reus, & audiatur, &c. Niſi fortè expediat aliquando, cùm delicta ſunt atrocia, in flagranti crimine deprehenſos ſubitó plectere, vel in criminibus exceptis, communem procedendi modum mutare: nam judici ſupremo (dummodo crimen ſit publicum) aliquando licere, ſine citatione, defenſione, & omni proceſſu, reum morti adjudicare, eò quòd factum notorium, & publicum ſit locò

accuſa-

accusatorum, & testium; neque reo jus defendendi se in judicio relinquat, docent Navar. *c.* 25. *n.* 10. Less. Fill. Bon. *d.* 10. *in præc. q.* 2. *p.* 2. *n.* 5. Vide etiam C. de Lugo. *d.* 37. *s.* 5. Trull. *l.* 8. *c.* 1. *d.* 13. Ubi tamen benè notandum, quòd, etsi talia crimina excipiantur à communi dispositione legis positivæ, & juris communis, non tamen legis, seu juris naturæ: ideoque graviter peccare Judicem, qui in tali processu, v. g. contra Sagas, quidvis licere putat. Vid. Cautionem criminalem. *c.* 17. 18. 37. *& seq.*

Tertium, Recta intentio, ut scilicet procedatur ex intentione justitiæ. Unde si judex procedat ex odio, aliove fine malo, v. g. ob inanem gloriam, peccabit, non quidem contra justitiam, sed charitatem, aliamve virtutem mortaliter, aut venialiter, prout finis illius mortalis, aut venialis erit. Bonac. *d.* 10. *q.* 2. *p.* 3.

DUBIUM II.

De Potestate, & Officio Judicis.

ARTICULUS I.

Quid requiratur in Judice?

Resp. 1. Præter tria dicta superiore dubio, requiritur scientia, quâ sciat suo munere rectè fungi. Ita commun. Doct. & Bonac. *d.* 10. *q.* 2. *p.* 3. Ratio est, quia quilibet tenetur scire ea, quæ pertinent ad proprium officium, & sine quorum cognitione munus suum, & officium exercere non potest. Unde resolvuntur sequentes Casus.

1. Petens, aut suscipiens officium Judicis, *idem est*

est de Medico, & Chirurgo, ut v. infra *d.* 7. quô indignus est, ita ut probabile sit, inde notabile damnum proximi secuturum, peccat mortaliter. Nav. *c.* 25. S. Anton. C. de Lugo *d.* 37. *n.* 1.

2. Judex carens necessariâ scientiâ. non debet absolvi, nisi facta renuntiatione officii, vel nisi firmum habeat propositum renuntiandi. Ita S. Thom. 2. 2. *q.* 66. *d.* 2. Cajet. Clavis reg. *l.* 12. *c.* 15. *n.* 2. Regin. *d.* 25. *num.* 675. Navar. *c.* 25. Fariu. 3. *p.* *q.* 3. *a.* 26. Ratio est, quia nullus potest, officium, cujus munia obire non potest, retinere, præsertim cum damno, vel periculo proximi

3. Si Judex ex magna imperitia malè judicet, tenetur ad interesse parti læsæ, & ad expensas litis; uti etiam, quotiescunque notabile damnum, sive in substantia litis, sive in superfluis expensis, propter ejus culpabilem ignorantiam, partibus litigantibus accidit. Bonac. Card. Lugo *ll. cc.*

4. Si Judex agnoscat, errorem à se (etsi sine gravi culpa) commissum in præjudicium litigantis, tenetur si potest citra infamiam, impedire errorem v. g. monendo occultè partem læsam, ut sibi appellatione, vel aliter consulat. Quia id pertinet ad debitam muneris executionem C. de Lugo *loc. cit. n.* 3.

Resp. 2. Judex tenetur causas judicare, & celeriter expedire, quia ex officio tenetur cuique tribuere suum. Quod non facit, si sententiam sine justa causa differt. Unde resolvuntur sequentes Casus.

1. Judex mortaliter peccat contra officium suum dif-

um differendo valdè notabiliter causarum expeditionē, sine justa causa. Sylv. v. *Judex*, *q.* 12. Clavis Reg. *c.* 12. *n.* 8. Nav. *c.* 25. *n.* 14. *&c.* cum Bonac. *d.* 10. *q.* 2. *p.* 3.

2. In casu dicto, idem Judex tenetur parti læsæ damna, & expensas, quæ ex iniqua dilatione secutæ sunt, restituere: quia est earum injusta causa. *ibid.* Auth. *ll. cc.*

3. Si Judex in exequenda causa, & proferenda sententia negligens, aut iniquus sit, non tantùm parti læsæ, sed interdum etiam fisco tenetur; v. g. si mulctam pecuniariam, quam ex consuetudine, vel lege communi debebat imponere reo, sine causa remisit. S. Thom 2. 2. *q.* 67. *a.* 4. *ad.* 3. Sylv. v. *pœna q.* 28. Sal, Laym. *l.* 3. *t.* 2. *c.* 5. *n.* 7. contra Azor.

ARTICULUS II.

Quid judici servandum circa inquisitionem?

Tribus modis procedi potest contra criminosos. 1. Viâ accusationis, cùm est aliquis actor, qui spondet se objecta probaturum. 2. Viâ denuntiationis cùm deferens crimen non vult suscipere onus probandi. 3. Viâ inquisitionis, quæ est triplex. 1. Generalis, quando in genere quæritur, an leges serventur. 2. Specialis, quando de certa persona, & certo criminè quæritur. 3. Mixta quando vel sola persona, vel crimen solum est speciale; ùt si quæratur, quis Cajum occiderit.

Resp. 1. Judex sine ulla data occasione, ex solo officio suo, potest instituere inquisitionem generalem: in qua tamen ejus potestas non extendit se

dit se ad occulta elicienda, de quibus nulla est fama. Ratio prioris est, quia id necessarium est Reipubl. nec cuiquam fit injuria. Ac, licèt quorumdam scelera detegantur, id fit per accidens, præter intentionem: cui incommodo bonum commune prævalet. Ratio posterioris est, quia inde maxima sequerentur incommoda. Farinac. Less. *l.* 2. *c.* 28. *d.* 3. Unde resolves.

1. In hac inquisitione, subditus etiam rogatus sub juramento, non tenetur, imò nec potest prodere criminosum occultum. Laym. *l.* 3. *t.* 6. *c.* 4 Less. *l.* 5.

2. Si talem revelet, peccat contra justitiam (nisi fortè cederet non tam in pœnam, quâm certam ejus, qui deliquit, emendationem, vel ad grave malum ab aliis avertendum,) cùm enim crimen, ut ponitur, probari non possit, ac proinde ex ejus revelatione non possit aliud sequi, quàm infamia, nullum habet jus revelandi Laym. *ibid.* & *t.* 3. *p.* 2. *c.* 4.

3. Si in hac inquisitione ex revelatione duorum, vel trium, deprehendatur alicujus criminis author, potest per tales testes contra illum procedi, ut habet praxis communis. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 2. *c.* 4. *num.* 12.

Resp. 2. Quando crimem est manifestum, & ignoratur auctor, licet Judici quærere in genere, quis fecerit, non tamen in particulari, v. g. an Petrus fecerit, nisi infamia aliqua, aut indicia præcesserint. Pars prior patet, tum ex praxi Judicum, tum ex incommodis contrarii. Ratio posterioris pa-

tebit

tebit ex sequentibus. V. Bon. *d.* 10. *n.* 8. *præcept. q.* 3. *p.* 5.

Resp. 3. Ut Judex faciat inquisitionem specialem, debet saltem regulariter præcedere infamia, vel quid æquipollens, quod justam det causam. Ratio est, tum quia alioqui diffamaret sine causa, tum quia Judex procedere debet ex scientia publica, quam non habet, nisi per accusationem, vel confessionē Rei, vel evidentiam facti, vel per infamiam; ad quam non sufficiunt duo testes, qui jurent se vidisse crimen admitti, quia adhuc est occultum: sed requiritur, ut rumor sit sparsus per majorem partem communitatis, id est, civitatis, viciniæ, vel monasterii, neque à maledicis sit exortus; etsi hac in re tutum sit, sequi praxim communem bonorum virorum, & Rerumpub. ùt habet Laym, *l. c.* & Less. *d.* 25. *n.* 19. ex aliis Bon. *l. c.* Unde resolves Casus.

1. Antequam Judex procedat ad inquisitionem specialem vi infamiæ, ipsa infamia priùs examinari debet, & probari per testes, saltem per duos; qui nominent personas, à quibus id publicè audiverint. Navar. Rub. *de jud.* Trull. *l.* 8. *c.* 1. *d.* 17.

2. Judex infamatum de uno crimine, v. g. adulterio, non potest interrogare de alio, de quo non est infamatus, v. g. furto; quia esset inquisitio specialis sine prævia infamia. Salon. Cajet. Trull. *l.* 8. *c.* 1. *d.* 18. nisi tamen crimina sint, connexa, vel unum sit circumstantia alterius *ibid.* & Sanch. 2. *p. Cons. l.* 6. *c.* 3. *d.* 21.

Dixi

Dixi in resp. *Regulariter*, quia ad specialem inquisitionem non requiritur infamia prævia in casibus certis, quos v. apud Less. *l. 2. c. 29. Id, 15.* Trull. *l. c.*

ARTICULUS III.

Quid liceat Judici circa quæstiones; sive torturam?

Resp. 1. Ad torquendum reum (si tamen torqueri potest) requiruntur alicujus gravis criminis ea saltem indicia, quæ faciant semiplenam probationem, id est, reddant rem plus, quàm probabilem; qualia habentur, v. g. testis unus omni exceptione major, Rei confessio extra judicium, item probabiliter etiam assertio duorum, vel trium criminis sociorum in criminibus exceptis; præterquam veneficii (in quo, an ex sola denuntiatione complicum, & quo modo procedere liceat, v. Tan. *t. 3. d. 4. de just. d. 2. & 3.* Laym. *l. 3. t. 6. c. 5.*) item fama publica à viris honestis orta, ac per testes probata, cum alterius judicii adminiculo (nam fama sola non probat, sed habet se instar accusatoris Laym. *l. 3. 3. t. 6. c. 1. n. 9.* ex variis. Ratio responsi est, quia tortura instituta est ad subsidium probationis, quando argumenta, & indicia sunt valdè efficacia, ut sic plena probatio eliciatur: nàm confessio Rei (si eam ratificet extra torturam, maneatque in ea usque ad sequentem diem) ex semiplena probatione facit plenam. Less. *l. 2. c. 20. d. 18.* Delr. *l. 5. f. 3.* Laym. *l. c.*

Dixi in responsione, *si tamen torqueri potest*, quia quædam personæ prohibentur torqueri, nisi in cri-

in criminibus exceptis: tales sunt viri in magnâ dignitate constituti, Officiales Principum, Urbium Gubernatores, Nobiles Equestris Ordinis, Milites, Doctores, eorumque liberi, item impuberes, senes, memoriâ vacillantes, prægnantes, & nondum confirmatæ à partu. Delr. *s.* 9. Bonif. *c.* 6. Card. de Lug. *d.* 39. *s.* 14. Unde resolves.

1. Peccat Judex graviter, si non priùs omnia alia media mitiora detegendæ veritatis tentet, quàm ad torturam descendat.

2. Torturâ simpliciter abstinendum est, quando adest plena probatio criminis, quia ad hanc ordinatur tortura. Navar. Less. *l. c.*

3. Insufficientia ad torturam indicia sunt, si cadaver occisi sanguinet ad præsentiam alicujus, si sagæ non possint lachrymari. Item illicita est probatio per aquas, &c. de quibus v. Delrio. *l.* 5. Less. *n.* 167. Trull. *l.* 8. *c.* 1. *d.* 21.

4. Peccant Judices, qui in causis criminalibus, aut notabilis infamiæ, Reum comprehensum, antequam habeant probationem contra ipsum, juramentô adstringunt ad dicendam veritatem, de omnibus pertinentibus ad casum, ob quem comprehensus est. Navar. *c.* 18. *n.* 41. & *c.* 25. *n.* 36. Additque: idem esse, si (etsi sine juramento) minis, terroribus, tormentorum ostensione, hominem turbent, & implicent, ut sibi contradicens circumstantiam aliquam revelet, quâ convincatur, & puniatur. V. Card. de Lugo. *d.* 50. *n.* 1.

5. Si Judex extorserit confessionem per injuriam: v. g. si extorserit exemptos, si sine suffi-

cienti-

cientibus indiciis, si dolo malo, mendaciis, ficta impunitatis promissione induxerit ad fatendum, vel aliter (sive quoad substantiam, sive quoad modum) notabiliter excesserit in tortura, confessio nulla est, nec potest ex ea procedi: imò tenetur Judex ad compensationem damnorum, ut docet Card. de Lugo *d. 37. s. 14. 157.* Vid. Less. *c.* 9. *d. 18.* Laym. *l. 3. t. 6. 6. c. 5.* ubi etiam dolos bonos, quos Delr. suggerit Judici, planè rejicit. V. Tan. *t. 3. d. 2. q. 2. d. 2.*

6. Licet reus confessionem injustè extortam postridie ratificet, nihilominùs Judex non potest procedere ad punitionem Rei, vel complicis occulti; quia cùm confessio fuerit irrita, consequenter etiam ratificatio ex ea orta, ex *l. penult. ff. de quæst.* atque adeo etiam cognitio per illud medium parta est injusta. Navar. Salon. Less. Sayr. Trull. *l. c. d.* 10.

Resp. Graviùs torqueri potest, contra quem graviora sunt indicia, non tamen ita, ut moraliter sit impossibile tormenta sustinere, habita ratione personarum. Unde si hic excedatur; confessio extorta erit involuntaria, & habenda pro nulla, etiamsi extra tormenta coram judice ratificet, metu novæ torturæ. Laym. *c. 5. n. 11.*

Resp. 3. Semel tortus, si nihil est fassus, iterum torqueri non debet, nisi nova criminis indicia superveniant: quia per torturam priora elisit. Si verò crimen in tortura fassus, extra eam revocet coram judice, repeti tortura potest: tum quia indicia manent in suo vigore, tum ob inconstantiam.

Si verò tertiò tortus, ac confessus. tertiò retractet, absolvendus est: quia præsumendum est, vi tormentorum coactam fuisse confessionem ideoque nullam. Less. *c.* 29. *d.* 7. Excipiunt quidam, si indicia sint gravissima, quæ violentam præsumptionem pariant, crimen malitiosè à Reo negari. Laym. *loc. cit.* V. Card. de Lugo. *d.* 37. *n.* 156. Dian. *t.* 3. *tr.* 6. *R.* 16. *&* 23. Trull. *l. c.* Vide infra *hic dub.* 6. *&* 7. An, quando, & quomodo Judex possit interrogare Reum de complicibus, vid. Trull. *l.* 18. *c.* 1. *d.* 22.

ARTICULUS IV.

Quid servandum Judici circa sententiam, & pœnam?

Resp. 1. Judex debet judicare secundùm leges. Unde inferior Judex ordinariè non potest pœnam relaxare, vel minuere, etiamsi actor consentiat; nisi aliquando ad bonum Reipub. aliud necessarium esse dictaret epichia, vel nisi de privata tantùm injuria actoris ageretur S. Thom. 2. 2. *q.* 65. *a.* 6. Regin. *l.* 25. *n.* 634. Bon. &c. Trull. *l.* 8. *c.* 1. *d.* 12.

Dixi, *inferior*; quia supremus, ob justam causam id potest: sine causa tamen graviter peccaret, secundùm Cajet. v. *Judex*, quia animaret delinquentes, & concurreret ad peccatum. An autem liceat intercedere apud Judicem pro liberatione Rei, Vid. Bonac. *loc. cit.* Trull. *l. c.*

Resp. 2. Si in aliqua causa fuit Advocatus, in eadem Judex esse, & sententiam ferre non potest, *l. eos in princ. C. de appell. & l. præter de jurisd.* quia judicium ejus habetur suspectum, pro-

pter affectum ad unam partem, ut ex communi Doctorũ docet Sanch. l. c. Consil. c. un. d. 26. (additque n. 2. sententiam non fore validam, quod tamen alii negant, si sit Judex ordinarius) Card. de Lugo de just. d. 41. l. 1. n. 4. Vide et ā Dian. p. 3. tr. 5. misc. R. 56. ubi ex Corduba sentit talem judicem in conscientia non peccare, si sine affectu, secundùm leges; alterâ parte inscia judicet.

Resp. 3. Quem Judex privatâ scientia scit esse nocentem, si juridicè sit probatus innocens, non potest condemnare: quia judicat, ut persona publica, ideoque sequi debet scientiam publicam, ac procedere secundùm allegata, præsertim in favorem Rei D. Thom 2. 2. q. 67. Navar. c. 25. Cajet. Fill. Less. Bon. d. 10. q. 2. q. 9.

Resp. 4. Quem Judex privatim scit esse innocentem, si juridicè probatus sit nocens, tenetur omni modo liberare, si potest, v. g. impediendo accusationem, extrahendo judicium, aperiendo carcerem (si sine majore malo potest) remittendo causam ad superiorem; & si sic nihil efficiat, probabiliter quidem plurimi Doctores tenent, cum S. Thom. l. c. ob rationem paulò ante datam, quòd possit condemnare: veriùs tamen videtur contrarium, quod cum aliis docent Less. d. 2. c. 29. d. 10. Sà v. Judex Petr. Navar. Fill. Bonac. d. 10. q. 2. p. 2. n. 2. Tol. &c. Vid. Card. de Lugo d. 17. ſ. 14. quia directè occidere innocentem, est intrinsecè malum: ergo quomodocunque sciatur esse innocens, erit peccatum. Less. l. c. In causis tamen civilibus, & criminalibus mino-

 ribus,

ribus, ubi tantùm agitur de pœnis pecuniariis, potest etiam Judex, secundùm hos auctores, simpliciter procedere secundùm allegata, & probata: tum quia innocens per appellationem potest restitui in integrum: tum quia Resp. habet potestatem in bona suorum civium, quando bonum publicum id requirit: ut in hoc casu, ne, forma publicorum judiciorum cum populi scandalo evertatur. Vid. Laym. *c.* 2. *n.* 8. Less. *d.* 10. Bon. *l.* 5. *n.* 4.

Quæres 1° Quid faciendum Judici, cùm utrinque sunt sententiæ probabiles in quæstione juris; v. g. an ex testamento minùs solenni debeatur hæreditas?

Resp. Debet ferre sententiam secundùm opinionem de jure probabiliorem, saltem, si sit Judex supremus. Neque tunc videtur tenendum, quod quidam docent: eum satisfacere conscientiæ, si causam adjudicet defendenti se probabiliter, licèt altera probabiliùs. Ratio est, quia Judex est constitutus, ut secundùm merita causæ, & sententiam, quæ ei maximè videtur rationi consona, causam decidat, quia alioquin esset acceptor personarum. Porró Judicem posse judicare secundùm minus probabilem opinionem. Proposit. est damn. A)

Dixi, *si supremus sit*: quia, si sententia aliqua communiter sit recepta in tribunali superiore, Judex inferior videtur secundùm eam posse judicare, licèt minùs probabilem: quia videt probabiliorem

A) Vid. Innoc. XI. damn. Prop. II. pag. 11.

liorem cum honoris sui præjudicio revocandam in superiore tribunali. Laym. *l.* 1. *t.* 1. *c.* 5. §. 3. *n.* 16. ex Sylv. Vasq. &c. Vid. tamen Card. de Lugo *d.* 37. *s.* 10.

Resp. 2. Si opiniones oppositæ æquè probabiles videantur, non licebit uni eorum adjudicare totum pro suo arbitrio; cùm uterque æquale jus habeat; sed suadebit compositionem: imò etiam imperabit, in casu nimis intricato (aliàs enim non licet) vel uni dimidium, & alteri alterum dimidium juris, aut rei, de qualis est, adjudicabit, memor interim axiomatis: quod, si partium jura sint obscura, potiùs favendum sit Reo, quàm actori; *ibid.* Bon. de peccatis, *d.* 2. *q.* 4. *p.* 9.

Quæres 2. Ad quid teneatur Judex, qui sententiam injustam tulit?

Resp. 1. Si dolo, vel (ut dixi *d.* 1. *a.* 1.) magnâ imperitiâ id fecit, litem fecit suam, id est, damnum partis læsæ in se transtulit, cui tenetur restituere. Bon. *d.* 10. *q.* 2. *p.* 4. ex S. Thom. &c. Vide suprà *d.* 10. *art.* 1.

Resp. 2. Si alioqui dignus suo munere (tametsi id petens impetraverit, aliis dignioribus neglectis) per oblivionem, ex humana fragillitate erraverit, non obligatur in conscientia ad restitutionem ex propriis, cùm injuriam formalem non intulerit, neque aliquid commodi ex tali sententia acceperit, vel potiùs (secundùm alios) cùm culpam Theologicam non commiserit: debet tamen revocare sententiam, si potest sine gravi incommodo. Layman. *l.* 3. *t.* 6. *c.* 2. *n.* 11.

Quæres 3. An ſententia Judicis injuſta obliget in foro conſcientiæ?

Reſp. Sententia injuſta ex natura rei, aut ex omiſſione ordinis juris ſimpliciter neceſſarii, ſive ex Judicis iniquitate, nullum habet robur in foro conſcientiæ, manetque parti læſæ, tametſi non appellet, jus ſuum, licebitque, ſi absque ſcandalo poſſit, recuperare bona. S. Thom. Sayr. Bonac. *d.* 10. *q.* 2. *p.* 4. Trull. *l.* 8. *c.* 1. *d,* 7. Ratio eſt, quia ſententia eatenus obligat in conſcientia, quatenus habet rationem judicii, hoc eſt, ut eſt determinatio juris, & definitio juſti.

Dixi, *in foro conſcientiæ:* quia in foro externo, ubi non tam veritas facti, quàm probatio juridica ſpectatur, ſententia prolata ſervanda eſt, ad evitanda ſcandala, & incommoda; neque elapsò terminò (intra quem appellare licebat) actio ei conceditur, lege ſic ſtatuente, tum in pœnam pigritiæ, tum ob bonum publicum, ut litium ſit finis. Trull. *l.* 8., *c.* 4. *d.* 7. ex Sayr. &c. Unde reſolves.

1. Is, cujus bona per ſententiam manifeſtè injuſtam adjudicata ſunt alteri, poteſt (niſi alter juſtè præſcripſerit) per occultam compenſationem ea recipere, quia recuperat jus ſuum. *ibid.*

2. Qui ſciens per injuſtam ſententiam mala fide accepit bona, tenetur ea ſemper reſtituere, nec unquam præſcribere poteſt: quia ſunt aliena, & poſſeſſor malæ fidei nunquam præſcribit: imò tenetur expenſas reſtituere, & compenſare damna, etiamſi pars læſa non appellaverit, cùm non renuntiet ideò juri ſuo.

3. Qui

3. Qui bona fide rem postulavit à judice, & bona fide accepit, intelligitque ante tempus præscriptionis finitum, fuisse sententiam injustan tenetur eam, non tamen expensas, restituere. Si veró possedit rem bona fide, tempore ad præscribendum necessario, non tenetur restituere, quia legitimè præscripsit. Salon. Sayr. Trull. *l. c.*

Quæres 4. A) Quid liceat Judici circa munera?

Resp. 1. Etsi à partibus munera liberalia accipiens aliquando peccet, vel ob scandalum, vel ob periculum pervertendi justitiam, acceptorum tamen dominium comparat, spectato jure naturæ.

Resp. 2. Etsi lex positiva, munerum acceptionem prohibeat, accipiens tamen non tenetur ad restitutionem ante sententiam Judicis, nisi lex exprimat, quòd non illicita tantùm, sed etiam invalida sit acceptio. Vide Bon. *in 8. præceptum, q.* 2. *p.* 8. Laym. *l.* 3. *tr.* 4. *c.* 4. *n.* 9. *&* 10.

Resp. 3. Si Judex injustè extorqueat munera, nolens facere, quod justum est, & debet, nisi ea donentur, tenetur restituere: ut etiam si quid datū, si ad redimendā vexationem, v. g. ne injustè faveat parti adversæ, ne causam nimis differat. Quanquam hoc casu interdum præsumi possit, datorem remittere obligationem restituendii. Laym. *l. c.* ex Gab. & Reb. &c.

A) Alexand. VII. damn. Proposit. XXVI. *Quando litigantes habent pro se opiniones æquè probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius præ alio.*

DUBIUM III.

Quod sit officium Advocati?

Suppono secundùm omnes, in Advocato quatuor requiri, scilicet scientiam convenientem, justitiam causæ, fidelitatem, & pretium justum: quod si taxatum est, non licet ultra hoc accipere: ubi non est taxatum, sufficit justum naturale, ùt vide apud Bonac.

Resp. 1. Non potest sub gravi peccato suscipere causam, quam scit esse injustam; ex causis autem civilibus, in utramque partem probabilibus, & dubiis potest utramvis etiam minùs probabilem tueri; dummodò cliens de minore probabilitate moneatur. Vasq. Salas, Card. de Lugo. Dian. *t.* 1. *p.* 2. *R.* 4. Quia utraque pars habet jus proferendi suas rationes in judicio; ergo etiam Advocatus patrocinandi, neque semper est verius, quod videtur probabilius: & fortè aliud erit judicium Judicis. Bon. *de pec. d.* 2. *q.* 4. *p.* 9. *& supra l.* 1. *c.* 2. *d.* 2. *& in præcepta d.* 10., *q.* 3. *p.* 4.

Dixi, *Civilibus*: quia in causa criminali dubia, non licet tueri partes Actoris, qui in tali casu graviter peccat contra Reum; ergo etiam Advocatus. Fill. *l.* 40. *c.* 1. Neque quando actor contra possessorem agens scit, se nihil posse evincere, sed rem mansuram semper dubiam; quia tunc injustè vexatur possessor; pro quo tandem judex debebit judicare, ut vide Card. de Lugo *d. just. d.* 41. *n.* 7. Sal. *in t.* 2. *d.* 4. *f. ult. n.* 108.

Resp. 2. In causa criminali potest Reum etiam

sontem

fontem defendere, ut mortem, aliamve pœnam evadat; quia Reus non tenetur ad pœnam, nisi convictus; ergo potest per se, vel alium, eam avertere, donec convincatur. Bon. *d.* 10. *q.* 3. *p.* 4. *n.* 7.

Resp. 3. Advocatus tenetur pauperibus in extrema, vel gravi necessitate, gratis patrocinari, sine notabili tamen suo incommodo. Ratio est, lex charitatis. Nav. Cajet. Less. Fill. Bon. *l. c.* Unde resolves.

1. Advocatus, qui sciens patrocinatur causæ injustâ tenetur ad compensationem omnium damnorum inde consequentium. Unde parti contrariæ restituere debet ex peccato commissionis: quia fuit illi causa positiva damni (similiterque si causam dubiam tueatur, eamque obtineat fraude; quia intercedit injustitia ratione partis adversæ) Clienti verò suo tenetur restituere ex peccato omissionis: quia ex officio tenebatur monere ignorantem causæ injustitiam. Quod addo, quia si Clienti constabat causæ injustitia, non tenetur illi restituere. Bonac. *d.* 10. *q.* 3. *p.* 4. Less. *lib.* 2. *t.* 3. *d.* 15 Fill. Laym. Tann. *q.* 4. *dub.* 6. *n.* 127.

2. Similiter peccare, & ad restitutionem teneri; quando defendit articulum justum causæ injustæ, ut sic Adversarium vexet, impediat, differat, aut pervertat, docet Trull. *lib.* 8. *cap.* 5. *d.* 3. ex Cajet. Sayr. &c. Quia censetur defendere causam injustam.

3. Quando causa nihil ferè habet probabilitatis, ita ut vix moraliter sit spes obtinendi, eò quòd apud Judices semper ejiciatur, regulariter non

non licet suscipere; tum quia facit, ut Cliens sine fructu tempus, & pecuniam perdat: tum quia talis communiter non habetur probabilis. C. Lugo *de just. d.* 41. Quando autem Cliens habet bonum jus in causa possessionis, non tamen in proprietate, an liceat Advocato eum defendere in causa possessoria (dum de proprietate non agitur) quidam affirmant, negant alii. Vide Fagund. *in p. 8. cap. 47. n.* 13. Mol. *t.* 1. *tr.* 2. *d.* 81. Card. de Lugo. *c. n.* 10.

4. Advocatus, antequam patrocinium causæ suscipiat, tenetur examinare ejus æquitatem, & probabilitatem, eámque Clienti indicare sincerè: si enim falsa promissione, vel inani spe victoriæ, sumptibus involvat, tenetur ad restitutionem. Bon. *de pec. d.* 2. *q.* 4. *p.* 9. ubi & si qualitatem, ac statum causæ, seu periculum ejus perdendæ indicare neglexerit, & Cliens eô cognitô litigaturus non fuisset. Quòd si dubium sit, an eo casu litem prosecuturus fuisset, neque id ulla diligentiâ cognosci possit, non teneri Advocatum ad damna, resarcienda, docet Bard. *d.* 4. *c.* 29. quòd melior sit conditio possidentis, dum de damno illato non constat.

5, Si Clientis causam minùs probabilem, dicat esse omnino justam, tenetur de damno, si Cliens, cognitô causæ dubiô, non fuisset litigaturus. Bon. *l. c.*

6. Si in progressu causæ iniquitatem videat. tenetur mox monere Clientem, & suadere: ut desistat; aliàs ad restitutionem damnorum obligabitur:

quia

quia, cùm stipendiò sit conductus, tenetur ex justitia monere. Tan. *l. c.* Neque potest vel ipse, vel Judex suadere compositionem, cum damno partis; quia compositio non habet locum, nisi quando res est dubia. Si verò inducat ad transactionem, sine damno, deceptione, vi, & metu, non tenetur: quia nulli facit injuriam. Valent. Azor. Less. Laym. Bon. *l. c.*

7. Non potest absolvi, qui paratus est quasvis causas defendendas suscipere. Sayr. *l. 12. c. 23. n.* 18.

8. Non licet cum Cliente convenire de pretio, post inchoatam litem, sed vel ante cœptam, vel post finitam, ex *cap. infames*, 3. *q.* 7. quia postquam sua instrumenta ostendit, cogetur quolibet pretio stare, ne prodatur. Nec licet pacisci de parte aliquota, v. g. dimidia, tertia, vel quarta litis, pro pretio, si victoria obtigerit, quia id graviter prohibetur. *L. sumptus ff. de. pactis*, *L. item, c. de proc. c. Arceantur 3. q. 7.* *L. Si qui, Cod. de post.* Ratio est, ne præbeatur occasio, per fas, & nefas, procurandi victoriam. Hoc tamen casu, non obligatur ad restitutionem si justum pretium non excedat, & dolus, ac fraus absit Vid. Sylv. *v. Advocatus*. Navar. *cap.* 15. Fill. Layman. Bonac. Sanch. *l. 5. consil. cap. 7. d. 9. & l. 37.* & Card de Lugo *l. c.*

9. Peccat Advocatus 1. Si, cùm non sit idoneus, officium Advocati exerceat, & patrocinetur. *L. Nemini ff de Advoc.* S. Thom 2. 2. *q.* 71. eique peccatum ex genere suo mortale. 2. Si

defendat

defendat causam injustam secundùm dicta *cap.* 1. 3. Si ob nimias dilationes, illicitas subordinationes testium, &c. notabiliter officiat parti adversæ, habenti aliàs justam causam, &c. Vide Navar. *c.* 25. Fill. *q.*3. 4. si utrique parti patrocinetur; quia repugnat, ut utramque partem æquè defendat Sylv. Sanch. *conf. p.* 2. *l.* 6. *c.* 7. *d.* 7. In diversis tamen causis, seclusô scandalô, non repugnat. 5. Si in eadem causa, in qua est Judex, vel Assessor, agat Advocatum, quia duo officia contraria in eadem causa exercere non licet. Sylv. verb. *Advoc. q.* 2. 6. Si tametsi defendat causam justam, producat scripturas, vel testes falsos, aut instrumenta: non tamen peccat, si in causa manifestè justa Adversarium decipiat, dummodò nulla utatur falsitate, v. g. allegando falsa, &c. S. Thom. 2. 2. *q.* 71. *art.* 7. Sylv. Sanch. *conf. p.* 2. *l.* 6. *c.* 7. *d.* 7. Trull. *l. c.* 7. Si adducat leges falsas, vel abrogatas, vel doctrinam reprobatam, vel leges bonas in falsos sensus sciens prudens detorqueat. 8. Si in gravamen alterius partis quærat dilationes ad rem non facientes. Vid. Fill. Trull. *l. c.* 9. Si accipiat mercedem injustā. Quando autem à lege pretium nullum taxatum est, censetur illud justum, quod habetur tale judiciô prudentum, attenta qualitate negotii, dignitate, scientiâ, & peritiâ Advocati, & labore, quem impendit, ac demum consuetudine approbata. Vide Trull *l. c. d.* 5. 10. Si contractum usurarium, vel aliter iniquum suadeat, aut probet. 11. Si leges, statuta, & consuetudines patriæ ignoret (unde, si grave damnum

mnum Clienti obveniat, tenetur, compensare) vel intelligere non studeat.

10. Peccat Advocatus contra justitiam, si rationes, & fundamenta Clientis, quem justè defendit, vel secreta causæ detegat adversario, ut ex aliis probat Fag. *in p. 8. cap. 47. n. 15.* Vide etiam Card. de Lugo *l. c. n. 6*, tenetúrque ad restitutionem, si eam ob causam Cliens causam perdidit, victurus aliàs: quia fecit contra officium, nec adhibuit diligentiam ad causam obtinendam in favorem Clientis. Azor. Filluc. &c. *ll. cc.* Limitant tamen aliqui, nisi periculum sit, ne pars adversa, grave damnum iniquè patiatur; quia, ajunt, quilibet potest sine suo damno grave damnum alterius prohibere. Vid. Less. *p. 2. c. 31.* Azor. Regin. Fill. Laym. *l. 1. t. 1. c. 5. n. 18.* Verùm hanc limitationem cum S. Th. alii non admittunt, nisi fortè reus capite plectendus esset, & accusator injustè procederet: tunc enim, ajunt, Advocatus accusatoris deberet falsitatem prodere, si tamen spes esset profuturum, accusatore priús monito, ut desistat. V. C. de Lugo *l. c.*

11. Advocatus, si causarum expeditiones cum præjudicio Clientum differat, postponat, vel plures acceptet, quàm expedire possit, peccat, ac tenetur ad restitutionem, utì & omnium damnorum, quæ per ejus imperitiam, malitiam, vel negligentiam Cliens, aut Actor incurrit; non tamen tenetur in omnibus causis adhibere eandem diligentiam, sed majorem, vel minorem pro causæ qualitate. Vide Bon. *in præc. 8. d. 10. q. 3.* Less. *l. 2. c. 39. d. 9.* Laym. *tom. 1. cap. 5.* Du-

DUBIUM. IV.

Quæ sit obligatio Referentis, Secretarii, Notarii, & Procuratoris?

Resp. Tenentur ii omnes justè, fideliterque exercere suum officium, sive ex debito muneris tantùm, sive etiam ex juramento. Item, tenentur scire ea, quæ ad suum officium spectant, debitamque diligentiam adhibere, præstando omnia necessaria, terminos justos petendo, & appellando, cùm fuerit necessarium. Bon. Escob. & commun. Unde resolvuntur sequentes Casus.

1. Peccant, si odiô, vel amore, spe, vel timore, abutantur officiis suis; si secreta servanda non servent; si partibus, vel earũ sollicitatoribus, aliísve tradant processus, vel scripturas originales, quas non debent; accipiant stipendium majus justô, vel ultra pretium taxatum: si lites iniquas suadeant, &c.

2. Referens peccat 1. Si defectu studii, vel per incuriam malè referat, vel aliquid substantiale prætermittat. 2. Si sit partialis, coneturque unius partis justitiam magìs, quàm alterius, explicare. 3. Si sententiam alterutri parti manifestet, priusquam evulgetur, unde possint gravia incommoda sequi, v. g. Judex recusari, &c. Vid. Escob.

3. Secretarius peccat 1. Si juramentum violet. 2. Si arcanum prodat. 3. Si sententiam nondum publicatam manifestet. 4. Si processus, aut sententias non custodiat, vel partibus, sine præscripto Judicis, ostendat. 5. Si testimonia non fideliter transcribat, sive exaggerando, vel imminuendo, sive mutando aut invertendo. Escob.

4. Tabellio, sive Notarius publicus peccat: 1. Si sine sufficienti peritia (v. g. clausulas communes, &c. ignorans) suscipiat officium. 2. Si juramentum violet. 3. Si in depositione testium aliquid addat, vel detrahat non levis momenti. 4. Si ministro transcriptori (erroris periculo) examen committat. 5. Si protocolla, & acta negligenter custodiat cum damno partium. 6. Si differat causarum expeditionem, ut pecuniam extorqueat. 7. Si testamentum scribat hominis rationis usu destituti. 8. Si testes fallos admittat. 9. Si solemnitates necessarias ex ignorantia culpabili, vel malitia prætermittat. 10. Si testimonium aliquod necessarium, unius rogatu, & alterius damnô, non exhibeat; si conficiat instrumentum usurarium, vel falsum, præsertim in damnum tertii; si faciat, ut processus, & causæ veniant ad alios Judices, vel Referentes, &c quàm ordo illius tribunalis postulat: quia multum interest habere hunc, vel illum Judicem. Escob. Vid. Laym. *l. 3. t. 6. c. 2.* Bon. *in præc. disp. ult. p. ult.* 11. Si secretum violet, v. g. aperiendo parti adversæ dicta testium ante eorum publicationem; quo esse mortale contra justitiam docet Trull. *l. 8. c. 7. n. 3.* ex Navar. *cap. 25. n.* 52. 12. Si parti petenti instrumenta occultet, præsertim quæ continent legata Nav. *l. c. n.* 35. Syl. verb. *Tabellio.* Trull. *loc. cit.* 13. Si acta occultet, vel parti petenti transumptum procelsûs neget. 14 Peccat graviter, si amissô instrumentô antiquô publicô, vel testamentô, aliud simile confingat.

5. Procu-

5. Procurator peccat 1. Si litem procuret injustam. 2. Si plures causas suscipiat, quàm possit expedire. 3. Si plus mercedis accipiat, quàm justum. 4. Si suadeat Reo, vel parti, ut injustè veritatem neget. 5. Si suâ incuriâ, negligentiâ, aliâve culpâ, causa sit, ut lis perdatur. 6. Si nomine partis juret, sine particulari ejus informatione, cum periculo pejerandi. 7. Si culpabiliter tribunali non adsit, futuri incommodi metu, &c. Vide Escob. Laym. *l. c.* Bonac. *q. 3. p. 4.* 8. Si partes adducat ad concordiam iniquam, 9. Si differat causam, vel pervertat Judicem, vel petat terminos impertinentes, aut dilationes superfluas. 10. Si falsos testes inducat. Vid. Sayr. *l. 12. c.* 14. Fill. *t.* 10. *n.* 294. Trull. *lib. 8. cap. 6. d.* 1.

DUBIUM V.

Quid sit officium Accusatoris ?

Respond. Ut in accusatione servetur justitia, cavenda sunt tria. Primum est calumnia, id est impositio falsi criminis, vel ejus, quod sufficienter probari nequit. Et hæc inducit obligationem restituendi, & subeundi vel pœnam talionis, vel aliam, arbitriô Judicis. Secundum est prævaricatio, id est collusio cum Reo, & simulata tantùm accusatio. Quæ in criminalibus, si Reip. damnum sequatur, obligationem restitutionis inducit. Tertium est tergiversatio accusationis inchoatæ, absque justa causa. Quod addo, quia cum causa, v. g. ob imperium Principis, vel Judicis, quòd intersit Reipubl, talem personam non

puniri, vel infamari, vel quòd in accusatione defectus substantialis sit commissus, potest desistere, imò tenetur, si in progressu causæ cognoscat se erràsse, si incipiat dubitare de crimine, si videat, se non posse probare, Filluc. *t. 40. c. 7. n.* 705.

Quæres, an, & quis teneatur alterum accusare?

Resp. 1. Privatum raro ad id teneri: tum ex praxi timeratorum: tum quia aliàs tribunalia essent plena accusationibus, cum perturbatione Reipub.

Dixi 1. *Privatum:* quia si quis à Republica stipendium ob hoc accipiat, v. g. Fiscalis, &c. tenetur ex justitia, & consequenter ad damna omissione accusationis secuta, Fill. Bon. *in 8. præc. d.* 10. *q.* 3. *p.* 1.

Dixi 2. *Raro* quia, si ita exigat bonum publicum, v. g. si proditio imminens, vel grave damnum vitæ innocentis aliter averti non possit, & crimen facilè probari possit, tenetur etiam privatus accusare, vel saltem denuntiare; id tamen ex charitate tantùm, quæ restitutionem non importat. Fill. Bon. *l. c.*

Resp. 2. Accusare prohibentur. 1. Excommunicati, proditores, infames; idque in pœnam criminis. 2. Filii, Servi, suos parentes, vel dominos, ob reverentiam. 3. Clerici in causa sanguinis, ob indecentiam. Less. *l.* 2. *c.* 3. *d.* 5.

Resp. 3. Non teneris, imò nec debes, etiam posito superioris præcepto denuntiare crimen. 1. Si delinquens emendatus est, sine periculo recidendi, & parti læsæ satisfactum; nec periculum immi-

imminet aliis: nec crimen est notorium: quia sine causa, proximi infamia sequetur Vid. suprà *l. 2. t. 3. c. 4.* 2. Si crimen nôsti sub secreto naturali, tanquam Consultor, Advocatus, &c. Nisi tamen is, qui secretum commisit, innocentem, vel Rempub. injustè vexaret, nec vellet desistere: Card. de Lugo *de justitia. d. 14. n.* 142. 3. Si inde immineat grave periculum honoris, vitæ, & rerũ tuarum 4. Si etiã probare cogereris, nec posses: Vid. Card. de Lugo *d. 38. l.* 2. Hac tamen in re animadverte. A)

DUBIUM VI.

De Testibus.

Suppono, ad legitimam, & plenam in judicio probationem requiri duos testes, eosque debere 1. Externo sensu percepisse id, de quo testantur. 2. De eodem facto, & crimine, cum iisdem circumstantiis, deponere; alioqui erunt testes tantùm singulares, ut vocant, qui non faciunt plenam probationem. 3. Esse omni exceptione majores, in quibus scilicet nulla desideretur conditio, quò minùs testari possint juxta versum vulgarem.

Conditio, sexus, ætas, discretio, fama,
Et fortuna, fides, in testibus illa requires.

Hinc à testando rejiciuntur 1. Servi. 2. Mulieres. 3. Minores 20. annis in criminalibus; in civilibus autem impuberes. 4. Inimici. 5. Sanguine juncti, & domestici; exceptis quibusdam casibus apud Less. *l. 24. c. 3. n. 38.* 6. Infames. 7. Perjuri. 8. Socii. 9. Personæ inopes, & viles. 10. Deliri, & semifatui,

A) Vid. Alexand. VII. damn. Prop. V. pag. 29.

fatui, ex quibus tamen ii, qui ſolo jure poſitivo ad teſtandum ſunt inhabiles, poſſint admitti in criminibus exceptis. Quo ſuppoſito:

Quæritur 1. An, & quando teneatur quis teſtari? 2. Ad quid teneatur, qui non vult teſtari, aut qui falsò eſt teſtatus?

Reſpond. 1. Non tenetur quis teſtari, niſi vel ex charitate, cùm ita neceſſarium eſt, ad avertendum grande malum proximi, aut Reipub. vel ex præcepto, cùm Judex, ſeu ſuperior habens poteſtatem, ita legitimè præcipit. In quo ultimo caſu, ſi fugias, aut occultes te, antequam ad teſtandum citeris, non peccabis contra juſtitiam, ideoque nec teneberis reſtituere; ut contra multos docent Valent, & Leſſ. Ratio eſt, quia tibi necdum eſt præceptum, ſi quod autem jus nàſcatur parti ex tuo teſtimonio, id ex præcepto oritur. Imò, etſi ſit communis ſententia, ad reſtitutionem teneri eum, qui à judice citatus fugit, vel teſtimonium fraude declinavit, cùm ſit efficax, & moralis cauſa, ut Judex ſententiam ferat in alterius damnum; non tamen eſt improbabile, quod docent Mol. & Leſſ. non teneri. Ratio eſt, quia citatio intimata non inducit obligationem juſtitiæ, ſed tantùm obedientiæ; proindeque non comparens, contumax tantùm eſt, & inobediens, non autem injuſtus. Leſſ. *l. 2. c. 17. & 30.* Vide Bonac. Lay. *ll. cc.*

Reſp. 2. Etiam legitimè, & juridicè interrogatus non teneris teſtari ſequentibus caſibus. 1. Si

scias rem ex confessione. 2. Si accepisti sub secreto naturali, ùt Consiliarius, Advocatus, Medicus, &c. modò tamen non sit necessarium ad magnum Reipublicæ, vel proximi malum avertendum; tùnc enim licet tale secretum detegere, etiamsi jurâsses te nulli dicturum: quia tale juramentum non obligat, cùm jure naturæ tenearis ad contrarium. Vid. Laym. *c. 4. n. 9.* 3. Si ex testimonio, tibi, vel tuis immineat notabile damnum: nisi tamen damnum publicum, vel privatum aliènum prævaleat, ùt notat Card. de Lugo *de Just. disp.* 30. *n.* 10. Unde communiter non tenetis testari contra consanguineum. 4. Si à viris non sat fide dignis accepisti: tùnc enim potes te habere, ac si nihil scires. 5. Si factum intellexisti per injuriam, v. g. aperiendo literas, cogendo alium ad revelationem, &c. Laym. *lib. 3. t. 6. c. 4. num.* 5. Mol. *d.* 5. *num.* 5. 6. Si alter probabiliter in facto non peccaverit, vel propter ignorantiam, vel quià rem aliquam accepit in occultam compensationem debiti, ex quo, tanquam de fure, inquiratur. Ratio ex, quia mens Judicis est inquirere dè delicto. Vid. Azor. 3. *p. t. ult. c.* 27. Fill. Bon. *d.* 10. *q.* 3. *p.* 3. Laym. *l. c.*

Respond. 3. Qui sciens falsum, testatus est, per quod alteri fuit efficax causa damni, tenetur ad impeditionem, vel reparationem omnium damnorum, quæ causantur. Item tenetur revocare cum pari suo damno, & periculo etiam vitæ, si reus de, ea periclitetur, & putetur revocando aliquid effecturus. Ita communiter. Ratio est, quia in da-

mno

imno æquali potiùs habenda est ratio innocentis. Vid. *dub. seq. a. 1.*

Dixi 1. *Sciens:* quia, si ex ignorantia, inadvertentia, aut oblivione inculpabili, falsum est testatus, etsi teneatur impedire, si possit; non tamen ad restitutionem, etiamsi reus damnetur, Ratio est, quia neque tenetur ex re accepta, neque ex delicto.

Dixi 2. *Causa efficax:* quia, si à parte rei falsum illud testimonium nihil effecisset, v. g. quia per falsa testimonia aliorum jam tota causa damni erat data, ita ut Judex ex hoc testimonio nihil fuerit motus, ad nihil tenebitur. Less. *lib. 2. cap. 30.* & Laym. *l. 3. t. 5. cap.* 8. & alii.

2. Testis peccat. 1. Si affirmet, quod ignorat. 2. Si veritatem quam debeat celare, aperiat. 3. Si se occultet, ne rogetur, casu quo tenetur testari. 4. Si Judici justè interroganti non obediat. 5. Si pretium pro dicenda veritate accipiat.

DUBIUM VII.

De Reo.

ARTICULUS I.

An, & quomodo Reus teneatur fateri veritatem?

Resp. 1. Si non interrogetur legitimè, non tenetur fateri suum crimen, sed potest Judicem eludere vel ambiguis verbis, vel etiam negando, cum aliqua restrictione, & in bono sensu, ut mendacium absit, Perpende tamen serio A) Ratio est, quia tunc Judex non habet jus interrogandi, aut obligationem imponendi reo. Ita Less. & Laym. *t. 6.*

A) Innoc. XI. damn. Prop. XXVI. XXVII. XXVIII. pag. 154.

t. 6. *l.* 3. *c.* 5. Bon. *d.* 10. *q.* 3. *p.* 2. Unde resolves.

1. Reus non tenetur fateri crimen suum. 1. Si Judex non sit legitimus. 2. Si à se ipso litis processum inchoet, sine prævia accusatione, saltem virtuali. 3. Si non præcessit semiplena probatio, nec infamia, nec manifesta criminis indicia exstent. Ratio est, quia in his Judex non interrogat legitimè. Azor. Less. Fill. Layman. Bonac. *ll. cc.* Card. *d.* 40. *n.* 1.

2. Nec tenetur, si dubitet, an Judex legitimè interroget; quia non tenetur parere cum gravi suo damno, nisi constet, Superiorem posse præcipere. Ita Less. Fill. Laym. *l. c.* Sanch. *l.* 6. *cons. c.* 3. *d.* 31. Salas, Card. de Lugo &c. contra Sylv. Bon. & alios.

3. Judex tenetur Reo manifestare statum causæ, & quæ sint indicia, quô modô probetur delictum, &c. ut Reo constet, an legitimè interrogetur, quia non tenebitur respondere alioqui, & seipsum honore, aliisve bonis, quæ bona fide possidet, spoliare. Cajet. Nav. *c.* 25. *n.* 43. Card. de Lugo. *d.* 40. *n.* 1.

4. Si reum juridicè quidem interroget Judex, sed nonnisi ex falsa præsumptione delicti, v. g. an exierit ex tali domo, stricto ense: potest Reus (idem est de teste) licèt sciat semiplenè probatum esse, id negare, si exiit quidem, non tamen factô delictô, sed ob aliam causam: quia, si Judex veritatem sciret, non posset interrogare. Ita cum S. Thom. *q.* 69. *a.* 1. Sot. Fag. *p.* 8. *c.* 34.

Dian.

Dian. *p.* 3. *t.* 5. *misc.* *R.* 66. Card. de Lugo *dub.* 40. *n.* 4.

Resp. 2. Etsi communior, & verior sententia sit S. Th. 2. 2. *q.* 66. Si reus legitimè interrogetur à Judice, teneri in conscientia apertè veritatem dicere; probabile tamen est etiam, quod ex Sylv. docent Sà, & Less. non teneri, saltem sub mortali, in causis capitalibus, & gravioribus, si sit spes evadendi; & nullum grave damnum Reipub. timeatur. Tann. *d.* 4. *q.* 4. *d.* 5. Card de Lugo *d.* 40. *n.* 15. ubi dicit esse sententiam valdè probabilem, & in praxi tutam. Ratio est, quia lex humana communiter non obligat cum tanto periculo, v. g. mortis; tum quia inhumanum videtur, ut qui convinci non potest, teneatur præbere arma contra se, quibus occidatur, aut gravem pœnam v. g. perpetui carceris, subeat: tum quia non videtur tam heroicus actus præcipi posse. Bon. *in 8. præc. d.* 10. *q.* 3. *p.* 2. *n.* 17.

Dixi 1. *In capitalibus*: quia aliud est de causis, in quibus agitur de pœna Ecclesiastica, quæ est medicinalis.

Dixi 2. *Si sit spes evadendi*: quia absque ea, cessat ratio celandi veritatem. Unde resolves.

1. Non semper opus est, juxta dicta Resp. 2. ut Confessarius reum urgeat ad crimen fatendum. Card. de Lugo *d.* 40. *n.* 20.

2. Post sententiam latam reus non tenetur confiteri crimen, quod ante injustè negavit, quia, fi-

nitò judiciò finitur obligatio Rei. Laym. *l. c.* Imò probabile eſt, nec ante ſententiam ad id teneri, etiamſi adhuc ſit in poteſtate Judicis, donec iterum interrogetur. Card. de Lugo *d. 40. n.* 17.

Reſp. *3.* Si quis ad evitanda tormenta gravia mentitus, falſum ſibi crimen impoſuit, per quod ſit morte plectendus, non videtur mortale. Ita contra Navar. & alios docet Angel. Sylv. Leſſ. *l. 2. c. 11. d. 7.* Tan. *de juſt. d. 4. q. 4. d. 5.* Ratio eſt, quia non eſt mentitus perniciosè, cùm non teneatur tantis tormentîs vitam conſervare. Vid. Card. de Lugo *l. c.* Unde reſolves.

1. Talis non tenetur poſtea crimen revocare, quamvis antea perjuriò confirmâſſet, ſi prudenter meruit, ne ad tormenta revocetur: quia etſi pejeratione graviter peccârit, hoc jam tranſiit, & non retractando nemini facit injuriam: ideoque ſufficit coram Deo pœnitere. V. Leſſ. Tann. *l. c. & q. 5. d. 4.*

2. Si ex illa falſi criminis confeſſione grave damnum aliis ſequeretur, v. g. bonum Reipub. aut fama Religionis, vel familiæ notabiliter læderetur, aut aliqui ideo in hæreſim lapſuri eſſent, quævis potiùs tormenta perferenda eſſent. Tann. *l. c. & q. 5. d. 4.*

3. Si reus tormentis coactus denuntiavit alium innocentem, tenetur ſub mortali ante ſuam condemnationem, & ſi tum non facit, etiam poſt ſententiam damnationis revocare, ad quod etiam à Confeſſario eſt obligandus. Ita ex communi

Tol.

Tol. *lib*. 5. *cap*. 6. *n*. 7. Less. *c*. *ult*. *d*. 15. Tan. *d*. 4. *q*. 5. *dub*. 4. *n*. 103. Ubi subjungit. 1. Si quis tamen sequatur, ipsaque praxi servari advertat eam sententiam, quæ negat per revocationem in extremo vitæ factam tolli, vel infirmari denuntiationem antè factam, út docent Delrio *l*. 5. *sect*. 5. Valent. *d*. 6. *q*. 13. *p*. 4. is consequenter existimare poterit, denuntiantem in eo mortis articulo (saltem cum suo incommodo, & sub peccato mortali) obligatum non esse ad revocationem, quia inutilis. Ita Tann. *l*. *c*. Licèt ipse rectè censeat, fundamentum istius sententiæ, minùs esse probabile.

2. Monet idem Tann. *n*. 105. cavendum esse Confessario, ne vel importunè sæpiùs reo damnato inculcet retractationem denuntiationis iniquè factæ, vel retractationem factam, imprudenter, & cum scandalo evulget.

Quæres, An reus teneatur revelare complices.

Resp. 1. Si omninò occulti sint, nec aliis indiciis, aut testimoniis convinci possint, non potest, nec tenetur: si tamen vi tormentorum coactus prodat, ordinariè non peccabit. Less. *l*. *c*. & Laym. *l*. 3. *t*. 5. *c*. 5.

Resp. 2. Si crimen sit exceptum, tenetur etiam non rogatus; ideoque, si nolit, secundùm Nav. non erit absolvendus.

ARTICULUS II.

Quid liceat Reo circa fugam pœnæ?

Resp. Quando sententia est materialiter injusta, lata tamen secundùm allegata, & probata, etsi in conscien-

onscientia non obliget, non poteſt reus Judici poſitivè reſiſtere, tum ob ſcandalum: tum quia tali caſu Judex habet jus ſententiam exequendi, & ad id tenetur. Ita communiter Leſſ. Sanch. contra Vict. Bon. C. de Lugo. *d. 4. n. 38.*

Dixi, *poſitivè.* quia reo, etiamſi verè reus ſit, licet ante, & poſt ſententiam (quoad mortem, vel pœnam morti æquivalentem v. g. perpetuum carcerem) fugere. Ratio eſt, quia quilibet tam magnum jus habet ad vitæ ſuæ conſervationem, ut nulla poteſtas humana obligare poſſit ad eam non conſervandam, ſi ſpes commoda oſtendatur: niſi tamen bonum publicum aliud poſtulet. Leſſ. *l. 2. c. 31. d. 5.* Unde reſolves

1. Regulariter Reo licet fugere, etiamſi cuſtos carceris grave damnum inde paſſurus ſit (ſaltem niſi juraverit ſe manſurum) quia utitur ſuo jure, & nulli facit injuriam. Fill. *t. 40. cap. 4. n. 274.* Azor. Leſſ. *d. 5. n. 31.* niſi tamen charitas aliud ſuadeat, ob damnum cuſtodis præponderans. V. Bon. *d. 10. q. 3. p. 2. n. 13.*

2. Multò magìs licet fugere, ne capiatur, vel etiam à miniſtro apprehendente ſe excutere; non tamen illi vim inferre, vulnerando, percutiendo, &c. *ibid.* & Regin. *lib. 24. n. 4.*

3. Licet etiam, ſaltem in foro conſcientiæ, cuſtodes (præciſa vi, & injuria) decipere, tradendo, v. g. cibum, & potum, ut ſopiantur, vel procurando, ut abſint; item vincula, & carceres effringere, quia, cùm finis eſt licitus, etiam media ſunt licita. Et licèt alii captivi p[...] effractum parie-

parietem simul elabantur, non tenebitur de damno; quia tantum est ejus causa per accidens, cùm jure suo utatur. Nec refert: quòd leges, & magistratus quidam, tales effractores graviter puniant; id enim fit, quòd vel contrariam sententiam sequantur, vel ex præsumptione, quòd vim intulerint custodibus: vel quòd propter bonum Reip. ea pœna statuta sit. Fill. *l. c.* Tann. *d.* 4. *q.* 4. *dub.* 5. ex aliis multis. Vid. Card de Lugo *d.* 40. *s.* 4.

4. Illis, qui non sunt ministri justitiæ, licet non solùm consiliô juvare Reum, ut fugiat, sed etiam suppeditatis instrumentis, v. g. funibus, lima, &c. quia finem alteri licitum illi suadere, & ad eundem media proponere licet. Less. *l. c. t.* 6. *n.* 40. Tan. *l. c.* Sylv. Turr. Vasq.

5. Non tamen licet juvare in effractione carceris, ùt habet communis; tum quia executio ipsa effractionis soli Reo licita est, propter jus vitæ conservandæ; tum ne alioqui omnis securitas carceris pereat. Less. *l. c.* Bonac. *d.* 10. *q.* 3. *p.* 1.

Quæres, An Reo liceat appellare?

Resp. Si sciat sententiam esse justam, & justè processum esse, non licet (licet tamen supplicare) quia id esset Judici calumniam imponere. Imò injustè appellans tenetur de damno. Si verò putet sententiam iniquam esse, aut injustè processum esse, aut si diversæ sint opiniones, potest appellare. V. Trull. *l. c. n.* 100.

DUBIUM VIII.

Quomodo Confessario agendum cum Reo?

Resp. Observanda sequentia. 1. Instruat eum, quòd

quòd quæ secum in foro conscientiæ agit, cum Judicibus non cõmunicentur; ideóque, sive sit nocens, sive innocens id ei nec prodesse, nec obesse possit. Ratio est, quia aliàs multi conantur se falsò probare innocentes, ut à Confessario juventur: alii contrà falsò se nocentes dicunt, quòd timeant, ne Confessarius conferat cum Judicibus, ipsìque revocentur ad torturam. Unde expedit, 1. Ut non temerè evulget Confessarius accepta extra Confessionem. 2. Ut ad confessionem Sacramentalem Reum non admittat, nisi postquam in foro profano res sunt liquidæ; vix enim adigi poterit, ut omnia fateatur ob timorem, ne vel deferatur, vel cogatur eadem fateri Judici: antè tamen de contritione agendum est. Delrio *l. 6. c. 1. s. 3.* Tann. *d. 4. q. 5. dub. 4.*

2. Ne cogat importunis modis Reos, ut se tales fateantur: tum quia verè quidam Rei non sunt, & victi illa importunitate, ne moriantur incommunicati, vel à Confessario in extremis deserantur, confitentur sacrilegè: tum quia frustra est confessio, nisi fiat ex contritione, & vera ad Deum conversione; de hac ergò laboret, & sequetur bona confessio, non autem contrà. Tann. *loc. cit.*

3. Caveat, ne coram Reo censeat modum procedendi judicialem: proindèque communiter non admittat querelas de injuria facta, cum non sit Confessarii ea judicare, sed ad pœnitentiam disponere.

4. Etsi quidam authores permittant Judici uti dolis bonis ad crimen eliciendum, nec tamen id

licet Confessario, ne ministerium ejus infametur.

5. Non licet secundùm Concilium Antiochenum, *cap.* 33. & 35. *non licet*, palam interesse tormentis, aut suggerere modum torquendi, nisi mitiorem. Vid. Tann. *d.* 4 *q.* *ult.* *d.* 5. *n.* 128.

6. Expedit habere cognita judicia, & probationes deprehensas in judicio, ipsumque modum processûs, ut & prudentiùs possit in suo foro agere, & Judicem, sicubi opus, prudenter admonere.

7. In confessione examinet, 1. An consortes criminis prodiderit (si secundùm supra dicta tenebatur) & quidem, si falsò alios infamârit, inducat ad revocationem, etiam cum periculo torturæ. V. Tann. *d.* 4. *q.* 5. *d.* 4. *n.* 103. & dicta dubio superiore. 2. Si saga sit, quo tempore, qua occasione, in magiam sit lapsa; ut, si postea neget, convinci possit in eodem foro. 3. In qualitatem superstitionis: an ex animo Christianæ fidei renuntiaverit, dæmonem adoraverit, falsa de Deo, & æternitate senserit, rebus sacris abusa sit, hominibus nocuerit, præsertim conjunctis; ùt marito, liberis; & an alios seduxerit. Item de peccatis carnalibus. Denique confessæ aperiat fraudes dæmonis, instruatque, quomodo iis deinceps occurrendum, atque inter cætera suadeat fidei professionem, & frequentem Symboli repetitionem.

8. Sæpè non expedit post supplicium Judici significare, reum in extremis denuntiationes revocâsse: tum quia Judices id parvi faciunt (quàm rectè, v. apud Laym, & Tann. *l.* *c.*) tum quia frangit s[...]um Sacramentale, si non petitâ licen-

centiâ, innocentiam denuntiati evulget, cũ m eo ipſo revelet peccatum denuntiantis. Quare, ſi aliquando Judicem monere expediat, rogandus eſt Reus, ut id extra confeſſionem & coram teſtibus dicat, eo fine, ut Judex moneatur.

9. Si alicujus innocentiam ex confeſſione colligeret (quod etſi difficile, non tamen impoſſibile eſſe docet Tann. *diſt.* 4. *q.* 5. *dub.* 4. *n.* 85.) id Judici aperire, ac pro Reo intercedere, periculosum eſt; tum quia poſt publicatam Rei confeſſionem, ei non credetur; tum quia, ſi plures audiat, hoc ipſo aliorum, nocentiam, de illis tacendo, videtur confirmare, cum fractione ſigilli; tum quia, ſi Rei cognoſcant, eum pro innocentibus intercedere, occaſionem arripient, eum callidè ſua facinora celandi. Vid. Laym. *l.* 3. *t.* 6. *c.* 5. Tann. *d.* 4. *q.* 5. *p.* 4. *n.* 95.

10. Etſi pro reis, etiam juſtè damnatis, intercedere aliquando poſſit, maximè apud Magiſtratum ſupremum, juxta ſcripturam, Prov. 24. *Erue eos, &c.* valdè tamen prudenter, & moderatè id faciendum: quia relaxatio poteſt eſſe illicita, judexque (non tamen Confeſſarius, niſi ea prævideret) fieri reus malorum omnium, quæ ex liberatione ſequuntur; imò & ipſi imputabuntur, cùm ex officio debuerit impedire. Vide Bonac. *in* 8. *præc. d.*10. *q.* 2. *& 3.* Tann. *de juſt. d.* 4. *q.* 5. *d.* 4.

DUBIUM IX.

Quæ obligatio Medicorum, & Pharmacopæorum, & Chirurgorum?

Reſp. Tenentur ii imprimis, quand- tale of- ficium

ficium petunt, vel ſuſcipiunt, ſub gravi obligatione, ſufficientem habere ſcientiam, ſive peritiam. Navar. *c.* 25. Ant. Card. de Lug. *d.* 26. *n.* 1. Deinde in curandis infirmis ſervare ſequentes regulas. 1. Ordinariè debent ſequi opiniones Medicorum ſecuras, & tutas. Ratio eſt, periculum, & damnum proximi. Ita Bon. Laym. Sanch. 1. *mor. c. 9.* 2. Quando certum aliquod eſt pharmacum, quod nimirum certò infirmis profuturum eſt, tenentur illud adhibere, omiſsô, eô, de quo dubitatur; quia aliàs imprudenter, proximum in periculo relinquerent. 3. Si non ſint certa pharmaca, debent habere probabiliora, & tutiora: tum quia alioqui ſalutem proximi in diſcrimen adducerent: tum quia tenentur fungi officiô, quantum poſſunt, cum minimo proximi periculo, & damno. 4. Quando nulla eſt ſpes de ſalute infirmi, nec adeſt remedium, niſi dubium, de quo ſcilicet dubitatur, num profuturum, an nociturum ſit, poſſunt imò debent illud adhibere. Ratio eſt, quia ſic infirmi negotium utiliter geritur, & ſi mors ſequatur, ipſis non imputabitur, cùm aliàs ſpem vitæ non habeat. Layman. *l. 1. tr. 1. c.* 5. Filliuc. *n.* 152. Bonac. *de pec. d. 2. q. 4. p.* 9. Unde reſolves.

1. Medicus peccat. *1.* Si abſque ſufficienti peritia gravem morbum curare tentet. *2.* Si occurrente gravi, & inſolitô morbô, ſpeciali ſtudiô operam non impendat. *3.* Si det pharmacum infirmo, quod probabilius creditur nociturum, quàm profuturum. *4.* Si medicamenta inexplorata explorandi gra[illegible] adhibeat, præſertim quando de iis non

eſt

eſt opinio probabilis, & habet medicamenta probabiliter utilia. 5. Si non benè perſpectâ morbi naturâ, temerè adhibeat remedia obvia, vel periculoſa, præſertim cum diſcrimine vitæ, vel gravis læſionis. 6. Si, agnitô ægroti periculô, opportunè non adſit, aut neceſſariam curationem negligat, aut Medicos alios adhiberi non permittat. 7. Si aliquid ſuadeat Dei honori, vel præcepto contrarium, v. g. incantationem, pollutionem, ſuperſtitionem, &c. 8. Si facilè, & ſine neceſſitate à jejunio abſolvat, carnium eſum permittat. 9. Si ægrotantem pauperem in periculo conſtitutum contemnat. V. Bon. *l. c.* Nav. *c.* 15. Azor. 1. *p. l.* 2. *c.* 17. Eſcob. *l.* 4. *E.* 3. *c.* 9.

2. Pharmacopola peccat. 1. Si rudis, & ignarus, munus exerceat. 2. Si ſine arte, vel diligentia medicamenta conficiat. 3. Si melle in potionibus pro ſaccharo utatur. 4. Si unum medicamentum pro alio (niſi tamen eſſet æquè bonum, & non majoris pretii) contra Medici præſcriptum, cum gravis damni periculo porrigat. Vide Salas *d.* 34. 5. Si medicamenta ad non pariendum, vel ad fœtum expellendum vendat. 6. Si pharmaca vendat inutilia, &c. Vid. Eſcob. *l. c.*

3. Peccat Chirurgus. 1. Si ſine ſciêntia, & peritia ſufficienti, vulnera curare tentet; cum periculo erroris. 2. Si Medicum, quando gravitas vulneris exigit, non conſulat. 3. Si lucri amore curationem protrahat. 4. Si mercedem juſtô majorem exigat. 5. Si abortûs cauſa venam aperiat, aliùdve remedium adhibeat. V. Eſcob.

DU-

DUBIUM X.

Quæ obligationes Mercatorum, Opificum, & cæterorum sæcularium

Resp. Eæ patent ex dictis de septimo præcepto: ex quibus resolves.

1. Mercator peccat, 1. Si venenum, vel alia prohibita vendat, cum suspicione pravi usus. 2. Si paratus sit quodcunque pretium, etiam injustum ab emptoro accipere. 3. Si rem carius, quàm supremo pretio, vendat, ob dilatam solutionem. 4. Si mercium defectum gravem occultum non aperiat, pondus, & mensuram imminuat. 5. Si in emptorum injuriam Monopolium injustum instituat, merces omnes unius generis sibi comparet, immoderato quæstu pro libitu vendendas. 6. Si merces ab eo, qui non novit, emat pretiô minore, vel cariore vendat ignoranti, 7. Si merces veteres, & inutiles novis admisceat, & vendat eodem pretiô utrasque. 8. Si justa tributa defraudet. 9. Si tempore debito, cùm possit, non solvat Creditoribus, cum gravi eorum damno. 10. Si mercibus solvat, quod pecuniâ debet, contra Creditoris voluntatem. 11. Si diebus festis publicè emat, vel vendat contra consuetudinem permissam. 12. Si juret falso, se tantô pretiô merces comparasse. 13. Si contractum ineat quemcumque, dubitans de ejus justitia. 14. Si emat res furtivas, &c. V. Escob. *t.* 2. *E.* 2. *c.* 12.

2. Bibliopola peccat. 1. Si vendat libros prohibitos, vel lascivos. 2. Si librum defectu laborantem vendat pro integro, &c. Vid Escob. *c.* 13.

3. Ar-

3. Argentarius, sive Aurifaber peccat. 1. Si æs pro auro, vel argento vendat. 2. Si auro, vel argent) plus æris misceat, quàm ars requirit, & emptoribus mixtionem non significet, neque minuat pretium. 3. Si ex rebus furtivis aliquid emat mala fide. 4. Si communem lapillum pro pretioso vendat, vel pretiosum pro vili emat. &c.

4. Sartor, Sutor, & cæteri opifices peccant. 1. Si jurent se tali die opus perfecturos, quod sciunt, vel dubitant non futurum. 2. Si plus materiæ exigant, quàm ad opus sit necessarium; aut partes alicujus momenti, quæ supersunt, retineant, sine voluntate Domini. 3. Si diem festum sine gravi causa violent, per se, vel per suos famulos. Vid. Escob. *l.* 1. *c.* 13.

LIBER V.

De ratione cognoscendi, & discernendi peccata A)

CAPUT I.

De peccato in genere.

DUBIUM I.

Quid sit peccatum?

RESpondeo. Est transgressio legis: sive, ut ait Tolet, est voluntarius recessus à regula divina; per quam regulam intelligitur præceptum, tam naturale, & humanum, quàm divinum, per

A) Alexand. VIII. damn. Proposit. I. *In statu naturæ lapsæ ad peccatum mortale, & demeritum sufficit illa libertas, quâ voluntarium, & liberum fuit in causa sua, peccato originali, & voluntate Adami peccantis.*

Item

per recessum intelligitur actus, vel ejus omissio, qui sit non tantum voluntarius, sed etiam liber, cum aliqua actuali advertentia malitiæ; quod addo, quia ut docet Sanch. *1. mor. c. 16.* cum Vasq. *d. 2. q. 2. p. 3. n. 3. & 12. &c.* non sufficit ad actum

Item vide Proposit. VII. pag. 74.

Item Prop. VIII. *Necesse est, infidelem in omni opere peccare.*

Item Prop. IX. pag. 75.

Item Prop. XI. pag. 75.

Alexand. VIII. Decr. contra duas Prop. I. pag. 74.

Item Prop. II. *Peccatum* Philosophicum, *seu morale, est Actus humanus, disconveniens naturæ rationali, & rectæ rationi.* Theologicum *verò, & mortale, est transgressio libera legis divinæ.* Philosophicum *quantumvis grave, in illo, qui Deum, vel ignorat, vel de Deo, actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque æternâ pænâ dignum.*

S. Pius V. Gregor. XIII. Urban. VIII. damn. Prop. XLVI. Baii. *Ad rationem & definitionem peccati non pertinet voluntarium; nec definitionis est, sed causæ, & originis, utrum omne peccatum debeat esse voluntarium.*

Item Prop. L. Baii. *Prava desideria, quibus ratio non consentit, & quæ homo invitus patitur, sunt prohibita præcepto:* Non concupisces.

Item Prop. LI. Baii. *Concupiscentia, seu lex membrorum, & prava ejus desideria, quæ inviti*

 sentiunt

actum peccaminosum libertas, & advertentia quævis virtualis, vel interpretativa, quâ scilicet quis advertere poterat, & debebat, nec quæcunquæ actualis, quâ scilicet intellectus rationes commodi, & incommodi in objecto attendat: sed requiritur, ut advertat moralem malitiam objecti, ut saltem de ea dubium, vel scrupulum concipiat. Ratio est, tum quia sine ista advertentia non est voluntarium, cùm non sit cognitum, quia quamdiu talis cogitatio intellectui non occurrit, non est sufficiens principium deliberandi de malitia, ideóque nec libertas, ac proinde nec culpa; & censetur illa inadvertentia naturalis, & invincibilis oblivio. Addit tamen Tanner. *d. 4. de pec. d. 5. q. 5. dub. 5. n.* 106.

sentiunt homines, sunt vera legis inobedientia.

Item Prop. LXVII. Baii. *Homo peccat, etiam damnabiliter, in eo, quod necessariò facit.*

Item Prop. LXXIV. Baii. *Concupiscentia in renatis lapsis in peccatum mortale, in quibus jam dominatur, peccatum est, sicut & alii habitus pravi.*

Item Prop. LXXV. Baii. *Motus pravi concupiscentiæ, sunt pro statu hominis vitiati prohibiti præceptô:* Non concupisces: *Unde homo eos sentiens, & non consentiens, transgreditur præceptum:* Non concupisces; *quamvis transgressio in peccatum non deputetur.*

Item Prop. LXXVI. Baii. *Quamdiu aliquid concupiscentiæ carnalis in diligente est, non facit præceptum:* Diliges Dominum Deum [illegible]m ex t[illegible] to corde tuo

. 106. non esse necesse, ut consideratio illa maneat actu, dum peccatum durat; sed satis esse, ut vel actu, vel virtute maneat, ita ut cum ea vel actus peccati fuerit inchoatus, vel saltem causa data, ut fit in ebrio, qui peccat, non vi præsentis, sed præteritæ deliberationis. V. Bald. *l. 1. d. 36.* Verùm recentiores communiter docent, talem, v. g. ebrium, non peccare formaliter, quando usu rationis caret; sed malitiam eorum, quæ tunc fiunt, contraxisse ante, dum prævidens malum, quod commissurus erat, ejus causam dedit ajuntque, dum quis actu peccat, semper esse, ac manere advertentiam aliquam malitiæ tenuem, vel confusam, ut v. apud Schol. nam in ordine ad praxim, parum refert, utrolibet modo loquaris.

Resp. 2. Ad peccatum requiruntur tres conditiones, ut patet ex prima responsione; 1. Ut sit voluntarium, id est, ut fiat, à voluntate consentiente. 2. Ut sit liberum; id est, ut sit in potestate voluntatis facere, vel non. 3. Ut advertatur malitia. Ex quibus resolves.

1. Defectu primæ conditionis, nullus actus, qui neque est in, neque à voluntate, est peccatum, nisi voluntas eum acceptet; ideoque nec impedit communionem, sive is sit internus; ut cogitationes contra fidem, blasphemæ, obscœnæ, motus carnis, etiam usque ad effusionem seminis; sive externus, ac violentus, v. g. stuprum virgini per vim illatum.

2. Defectu secundæ conditionis, subinde à peccato ex[...]ntur vehementissimi motus iræ, aut con-

cupiſcentiæ, quibus uſus rationis perturbatur, & libertas tollitur.

3. Defectu tertiæ non peccat, qui die jejunii, de præcepto nihil cogitans, cœnat, vel carnes comedit, etſi advertat eas ſibi delectabiles. Item, qui lapidem projicit per feneſtram, non advertens periculum læſionis, vel qui contractum uſurarium celebrat, non advertens eſſe talem. Sanch. *l.* 2. *c.* 16. *n.* 21. Regin. *l.* 15. *n.* 75.

4. Damna, & eventus (licèt alioqui frequentes) ex ebrietate ſecuti, & nullo modo prævíſi, inculpabiles ſunt: quia nec in ſe, nec in cauſis ſunt liberi. Sunt verò culpabiles, ſi ſint prævíſi, nec diligentia ſufficiens ex præſcripto prudentiæ ſit adhibita, ne ſequerentur: eâ verò adhibitâ, etſi poſtea eveniant, culpâ vacant. Utì etiam, quando juxta loci, & temporis circumſtantias, non apparet periculum mali; ideóque nulla cautela eſt adhibita. Ita Vaſq. *l.* 12. *d.* 124. *c.* 3. Quibus conformiter Leſſ. *l.* 4. *c.* 3. docet, ſi negligentia ebrietatem, aut eventus ex ea ſequi ſolitos præcavendi, fuerit tantùm venialis, etiam mala, quæ prævideri poterant, tantùm venialia fore; quia, cùm non in ſe, ſed tantùm in cauſa ſint libera, non poſſunt habere majorem culpam, quam ipſa cauſa.

DUBIUM II.

An, & quomodo deſideria, & delectationes ſint peccata?

Per deſiderium intelligitur voluntas, intentio vel propoſitum efficax rei malæ: per delectati... ...ren

nem verò, simplex amor, & complacentia objecti cogitati, fruendo ejus dulcedine, absque desiderio executionis: soletque dici morosa, non à mora temporis, cùm momentô possit perfici: sed quòd voluntas, post plenam advertentiam rationis, ei immoretur.

ARTICULUS I.

Quale peccatum sit desiderium malum?

Resp. 1. Desiderium absolutum, sive cogitatio, cum voluntate consentiente absolutè in peccatum aliquando perpetrandum, aut in perpetrato complacente, habet eandem speciem, ac malitiam peccati mortalem, vel venialem, quam habet actus exterior, in quem fertur. Est communis, & constat ex Matth. 5. *Qui viderit &c.* Ratio est, quia actus interior habet suam bonitatem, & malitiam ab actu externo, tanquam objecto. Ita commun.

Resp. 2. Desiderium cum consensu conditionali, quô quis aliquid concupiscit sub tali conditione, quæ omnem malitiam objecti auferat, non est peccatum, saltem mortale: v. g. vellem prædari, si à Deo mihi permitteretur; si Judex essem, malefactorem istum occiderem. Valent. *t.* 5. *d.* 6. *q.* 4. *p.* 4. Sayr. Sal. *in* 1. 2. *tr.* 13. *d.* 10. *s.* 27. Vasquez *d.* 116. *c.* 2. Si verô conditio malitiam non 'auferat, est peccatum: ut v. g. si cogites, si non esset infernus, mœcharer; si non essem religiosus, fornicarer; si non haberem rationem mei statûs, ulciscerer, occiderem te. Item, si id mihi fecisses adolescens vel antequam religionem ingre-

derer, vindicâssem: intellige, si, dum hæc dicit, habeat affectum vindictæ sumendæ, si esset in tali statu: secus enim est, si tantùm ostendat, quid facturus fuisset in alio statu. Bonac. *de matr. q. 4. p. 8. n. 9.* Ratio responsionis est; quia etsi consensus conditionatus nihil ponat in rerum natura, ex parte objecti voliti; in voluntate tamen ponit affectum committendi illud peccatum, præcisa conditione non auferente malitiam, ac proinde talis erit culpa, qualis esset illud amare absque conditione. Cajet. Sanch. *l. 1. mor. c. 2.* Vasquez. Laym. *l. 1. tr. 3. c. 6. n. 10.* Ex quibus resolvuntur hi Casus.

1. In omnibus solo jure positivo prohibitis, licitum est desiderium cum conditione hac (si prohibitum non esset) v. g. ederem carnes die Veneris, si Ecclesia non vetuisset. Ratio est, quia conditio omnem malitiam, quæ à sola prohibitione est, aufert. Azor *l. 4. c. 6. q. 10.* Sanchez *l. 1. c. 2.* Vasq. *d. 16. c. 2.*

2. Idem valet in prohibitis quidem jure naturali, licitis tamen in aliquo casu, aut statu, si is pro conditione apponatur; v. g. occiderem Petrum, si DEUS mandaret: suspenderem furem, si essem Judex: ducerem uxorem, si liceret; si non essem Sacerdos; si essem liber à voto. Ratio est, quia hæc sub illo statu sunt licit . Rectè tamen monet Sà, *v. peccatum*, hujusmodi desideria esse periculosa, & vitanda: atque, ut ait Cajet. *ibid.* esse fatuas, & diabolicas tentationes, *ibid.* & Lay. *l. 1. t. 3. c. 6. n. 10.*

E

3. Etsi idem quidam, ut Cajet. Sal. & Vasq. universim affirment de omnibus jure naturæ, & simpliciter prohibitis, si conditio impossibilis apposita tollat rationem peccati ab objecto; ùt si dicas: si non esset peccatum, fornicaret; eò quòd tunc: consensus non videatur ferri in malum: probabilius tamen videtur, quod docent Azor. Sanch. & Laym. esse peccatum; eò quòd sit intrinsecè malum, nec malitiâ suâ (quæ in consensum circa tale objectum traheret, nisi Dei lex arceret) exui possit; ideóq; voluntas feratur in malum. Quod tamen intellige: si efficaciter feratur, quia, si tantùm sit significatio propensionis naturalis in illud objectum, non est peccatum, Sanch. *l.* 1. *c.* 2. *n.* 25. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *c.* 6. *n.* 11. V. Card. de Lugo *d.* 16. *n.* 377.

4. Gaudere, & delectari de opere malo, sub conditione (si liceret) v. g. in prædictis desideriis efficacibus illicitis, quando conditio est possibilis, etsi possit excusari à peccato secundùm quosdam DD. si fiat tantùm secundùm appetitum rationalem, sive voluntatem (seclusô omni aliô periculô consensus illiciti, & turpis motûs; qui tamen quia communiter, & connaturaliter, sequitur, vix tutum videtur in praxi) non potest tamen excusari, si sit delectatio voluntaria appetitûs sensitivi, quæ propriè delectatio dicitur, sitque communiter cum aliqua alteratione corporis. Ratio discriminis est: quia voluntas potest ferri in objectum abstractum à malitia; cùm sequatur in-

tellectum,

tellectum, cujus est abstrahere; appetitus verò, quia sequitur imaginationem, non fertur in objectum sub aliqua certa conditione statûs, vel temporis apprehensum, sed ut est in se; ideoque talis delectatio est de objecto absolutè malo. Vide Laym. & Bon. *de matr. q. 4. p.* 8.

ARTICULUS II.

An delectatio morosa sit semper peccatum?

Resp. Si terminetur ad cogitatum opus malum secundùm se, est peccatũ mortale, vel veniale prout ipsum opus mortale, vel veniale est. Ita commun. ex D. Thom. 1. 2. *q.* 27. *c.* 8.

Dixi, *secundùm se* quia si delectatio sit tantùm de ipsa cogitatione, non autem de opere, non est peccatum: quia sicut cogitatio, v. g. de rebus obscœnis, in ordine ad docendum, vel concionandum, &c. bona est, cogitatio autem de iisdem rebus ex curiositate, est mala venialiter ita consequenter, delectatio de tali cogitatione tanquam objecto, non est mala, sed quandoq; venialiter mala. Similiter nec peccatum erit, si delectatio versetur circa modum malè operandi, non circa ipsum opus malum: quo modo sine peccato sæpè nos delectant fabulæ, comœdiæ, bella, homicidia, fraudes, furta, lapsus hominis, v. g. ex equo, &c. non secundùm se, sed modus furandi, rapiendi artificiosus, & industrius, modus cadendi inopinatus. Layman. *l. 1. t.* 3. *c.* 5 *n.* 2. Ex quibus resolves

1. Licitum est gaudere, & delectari morosè de effectu bono, secuto ex opere malo: quia tunc delectatio non est de objecto malo.

2. Si talis effectus sit secutus ex o[...] secun[...] [...]lum

dùm se quidem malo, hìc tamen, & nunc culpâ vacante, ùt v. g. quia factum est in somno, amentia, ebrietate, inculpabili ignorantia, tunc etiam de ipso actu licere aliquando delectari, vide A) non quidem secundùm se, sed ut est causa talis boni effectus, docet Less. *l.* 4. *c.* 3. *n.* 105. & 106. ex Vasquez 1. 2. *d.* 105, *c.* 2. v. g. de solutione naturæ, facta in somno. Ratio est, quia objectum delectationis istius non est malum. Vid. Bon. *de matr. d.* 4. *p.* 8. *n.* 8. Sanch. *l.* 1. *mor. c.* 2. *n.* 18. Card. de Lugo *de pæn. d.* 16. *n.* 389. Imò addunt: licere aliquando desiderare (affectu simplici, & inefficaci desiderio) ut tale quid fiat sine culpa; v. g. ut in somno eveniat naturæ solutio, ob finem bonum: dummodô desiderium non sit tam intensum, ut tale quid probabiliter causet: neque sit periculum consentiendi in talem voluptatem. Ratio est, ajunt, quia objectum hujus desiderii, aut gaudii non est malum. V. Less. & Bon. *l. c.*

3. Non est peccatum, saltem mortale, si conjuges delectentur appetitu tantũ rationali de actu conjugii præterito, futuro, vel possibili, respectu compartis præsentis, vel absentis. Item si sponsus desideret copulã futurã, aut de ea delectetur, vel vidua de præterita. Ratio est, quia hi actus habent objectũ licitum.

Dixi. *appetitu rationali*; quia si sponsus, aut vidua voluntariè consentiat in delectationem sensitivam, & carnalem (quæ ex recordatione copulæ futuræ, aut præteritæ naturaliter oritur) mortaliter peccat, ùt docet Less. *l. c. t.* 3. *c.* 6. Bo-

nac-

A) Innoc. XI damn. Proposit. XV. pag. 85.

nac. Tann. Palaus. V. Dian. *t. 5. misc. Res.* 2. contra Medin. &c. Quia verò ad supradictam voluntatis oblectationem, sensitiva, & carnalis ùt plurimùm, imò etiam periculum consensûs in fornicationem consequitur, oblectationem illam voluntatis, in praxi vix locum habere, saltem in vidua, & sponsis: inter conjuges tamen modò periculum pollutionis absit, etiam sensitivam, & veneream delectationem non esse mortale, docent Filliuc. Bonac. *de matr. q. 4.* Sanch. Less. *loc cit. d. 1.* & Dian. *t. 3. mis. R.* 36. Tum quia status Matrimonii hæc excusat, uti etiam tactus impudicos, solius voluptatis causâ institutos: tum quia hæc tendunt per se ad opus conjugale, licèt per accidens opus non exerceatur.

4. Delectatio morosa, de rebus solo jure positivô prohibitis, non est illicita, modò non fiat sub ratione prohibitionis: v. g. si Carthusianus, vel alius, die jejunii, se oblectet de cogitato esu carnium; quia non est de opere malo, cùm lex tantùm vetet comestionem externam. Laym. *l.* 1. *t.* 3. *c. 6. n. 9.* Less. *l. 4. c. 3. d. 14. n.* 111. & 113.

5. Qui delectationem morosam mortalem confitetur, addere debet circumstantias operis, de quo fuit delectatio: v. g. in materia iræ, an fuerit de occidendo fratre, an alio; uno, an pluribus; in materia carnis, an de conjugata, moniali, consanguinea. Quod tamen limitat Azor. Sà, Vid. *Luxuria* Salas *t. 7. tr. 13. d* 16. *s. 6. n. 59.* & si delectatio feratur in objectum apprehensum secundùm totam suam malitiam, non autem si tantùm

tùm secundùm partem, v. g. in fœminam apprehensam ut non suam, non tamen ut alteri nuptam, vel ut monialem: tunc enim probabile esse ait, delectationes tales reduci ad speciem simplicis fornicationis. Ita etiam Fill. Less. Bonac. Dian Palaus. V. Lugo. *d.* 26. *n.* 363. Aliud est de ipso opere externo, quod semper fertur in objectum, secundùm totam suam malitiam; aut etiam desiderio efficaci, quod fertur in opus externum secundùm se, & ut est à parte rei; ac proinde est ejusdem cum illo speciei; ideoque ejus circumstantiæ semper fatendæ sunt, Vid. Auth. cic.

Resp. 2. Si quis sine causa, & necessitate actionem exerceat, ex qua intelligit, delectationem carnis naturaliter orituram (v. g. ex curiositate legit, vel audit turpia) tamen sine directa intentione, & sine periculo, consensûs, peccat venialiter: si verò justam causam habeat, nihil peccat. Vide supra *in* 6. *præc. l.* 3. *t.* 4. *c.* 2. *d.* 4.

Quæres, An voluntas delectationem carnalem positivè reprimere teneatur?

Resp. Si voluntas plenè eam advertens negativè, & permissivè se habeat, ita ut nec approbet, nec repellat, dummodo id non permittat ex ipsius delectationis complacentia, nec periculum sit ulterioris consensus, probabile est, quod docent Cajetan. & Sanch. 1. *mor. c.* 12. non peccare mortaliter: tum quia non consentit in delectationem: tum quia moraliter est impossibile, omnes illos motus evitare: tum quia ex justa causa illos licet permittere, etiam secundùm adversarios.

Resp.

Resp. 2. In praxi tamen verius videtur, quod docent Vasquez, Azor, Less. Benac. 1. 2. *t. 2. q. 5. c. 5.* sine justa causa eis non resistere, esse mortale: quia ferè semper voluntas est exposita periculo consensûs; & contrarium credere, est nimia sui confidentia, & præsumptio. Moderatè Laym. utramque sententiam probabilem fatetur, & ait delectationem videri mortalem, nisi saltem actum simplicis displicentiæ circa illam elicias: etsi efficaciter animum ad alia divertere negligas, cùm facilè possis, & speres, te tali modo posse depellere. Vide Laym *l. 1. t. 3. c. 6. d. 3.*

DUBIUM III.

De distinctione peccatorum

ARTICULUS I.

Quæ peccata distinguantur specie?

Resp. Peccata quoad materiale, sive entitatem positivam, specie distinguuntur ex objectis formalibus, & circumstantiis speciem variantibus, quatenus eæ objecti formalis rationem habent. Quoad formale autem, proximè distinguuntur ab oppositis formis, sive rectitudine virtutis, quâ privant; remotè autem, & fundamentaliter, ex objectis. Ita Trull. *d. 4. de pec. d.* 1. *q.* 2. Ratio primæ partis est, quia omnes actus specie distinguuntur ex objectis, peccata autem quoad materiale, dicunt ipsos actus. Ratio secundæ partis, quia privationes proximè distinguuntur specie à formis, quibus privant, sed peccata formaliter sunt privationes rectitudinum oppositarum. Ratio tertiæ partis, quia rectitudo virtutis specificatur proximè

mè ex objecto: ergò privatio rectitudinis ex eodem remotè. Ex quibus resolves.

Peccata specie differunt, non tantùm quæ diversis virtutibus, sed etiam quæ eidem opponuntur extremè, ut prodigalitas, & avaritia: vel ratione diversæ difformitatis, id est, quæ adeo diversa ratione, & malitiâ ejusdem virtutis materiam attingunt, ut quantum est ex natura ejusdem peccati, non sit eadem facilitas, moraliter loquendo, neque propensio utrumque peccatum committendi; qualia sunt homicidium, furtum, adulterium, detractio.

ARTICULUS II.

Quæ peccata distinguantur numero?

Resp. Numerô distinguuntur duobus modîs. 1. Ex diversis objectis numerô totalibus, non materialiter, & physicè tantùm, sed etiam formaliter, & moraliter distinctis. 2. Per interruptionem actuum moralem. Filluc. *t.* 21. *t.* 8.

Dico, *moralem*; quia, etsi ad distinctionem numericam physicè, sufficiat quævis interruptio: in ordine tamen ad confessionem non multiplicatur, nisi moraliter multi sint; quia, sicut in confessione actus moralis, ita etiam multiplicatio, & distinctio, moralis attendi debet.

Porro actus moraliter interrumpuntur, ita ut nec virtualiter, nec interpretativè manere censeantur. [illegible]. Per contrariam voluntatem, & propositum. 2. [illegible] cessationem ab actu voluntariam, & liberam. [illegible] Per cessationem involuntariam, & naturalem, [illegible] ea [illegible] somnum, sive per distractionem

ad

ad alia. Per somnum quidem, quia cùm in illo cesset usus rationis, non continuatur actio libera & moralis: per distractionem verò, quia per illam prior cogitatio fit involuntaria, ideoque si ad eam redeatur, fit voluntaria, & moraliter multiplicatur. Ita Vasq. &c. Quæ sententia, etsi in peccatis externis tenenda sit, in internis tamen non habet locum, secundùm Fill. *t.* 21. *c.* 8. *n.* 317. Ratio est, quia etsi per hanc interruptionem physicè actus multiplicetur, non tamen moraliter: quia ipso, quòd animus involuntariè distrahitur, remanet interpretativè prior voluntas, cùm non sit retractata, aut aliter interrupta: Vid. etiam Bald. *d.* 21 *n.* 3. Ex dictis resolves.

1. Unum numerô peccatum committit, qui uno actu odii, vel detractionis fertur in 10. homines; qui uno ictu duos occidit; qui uno actu mines; qui uno ictu duos occidit; qui uno actu vult omittere officium Horarium per mensem, jejunium per quadragesimam. Quia etsi hac objecta physicè sint plura, sunt tamen unum moraliter, & formaliter, quatenus in uno actu hic, & nunc conjunguntur. Ita Navar. Fill. Bonac. *d.* 2. *q.* 4. *p.* 1. contra Azor. Vasq. &c. qui satis probabiliter dicunt esse peccata distincta. Verùm sive 10. peccata dicas, odisse v. g. 10. homines, sive unum, parum refert, cùm unum hoc illis decem æquivaleat: proindeque objecti gravitas in confessione exprimenda sit, quippe quæ actum in suo esse individuali constituit, ut notat. Fill. Bonac. Suar. *z.* *de pœn.* *d.* 22. *s.* 5.

2. Actus voluntatis internus, sæpiùs interruptus & re-

& repetitus, licèt phyſicè ſit multiplex, moraliter tamen eſt unum numerô peccatum, in ordine ad confeſſionem, ſi conſummetur in opere aliquo externo, per eum intento, & cauſato, aut etiam in pluribus actibus externis ſibi invicem, ſubordinatis ad eundem finem. Hinc v. g. qui furatur bibliothecam per totam noctem, etſi ſæpiùs voluntatem furandi renovet, unum furtum; & qui ad occidendum alium pergens, ſæpè voluntatem renovat, unum homicidium committit. Ratio eſt, quia eſt una actio externa, ab internis intenta, & cauſata, in qua internæ omnes complentur, & moraliter uniuntur. Vid. Baldell. *d. 21. n. 4.*

3. Actiones externæ, licèt numerô diſtinctæ, ad eundem tamen finem, & actum principalem relatæ, modò non habeant diſtinctam ab illo malitiam, non diſtinguuntur ab ipſo fine, & actu principali, moraliter loquendo, & in ordine ad confeſſionem. Hinc oſcula, tactus, verba impudica, &c. copulam carnalem præcedentia, imò etiam comitantia, & ſubſequentia, tanquam complementa, & appendices operis, unum numerô peccatum ſunt, ut docent Navar. *c. 6. n. 17.* Azor. *l. 4. c. 4. q. 6.* Fill. &c. Ratio eſt, quia ſunt vel initia, vel partes, vel complementa, & appendices operis, ejusdem actus humani, & objecti, in quo omnia prædicta moraliter uniuntur.

Dixi, *Complementa*: quia ſi ſimiles actus non ſunt initia, vel partes copulæ ſubſecuturæ, aut ex actu præterito ex natura rei non conſequantur, diſtinguuntur numerô; ut v. g. ſi quis de fornicatione

tione glorietur: proindeque illi in confessione explicandi sunt seperatim, non autem priores, ut docet Suarez *t. 4. de pæn. d. 22. s. 5.*

CAPUT II.

De peccatis in specie, mortali, & veniali.

DUBIUM I.

Quid sit peccatum mortale, & veniale.

RESP. 1. Mortale est, quod ob suî gravitatem, gratiam, & amicitiam, cum Deo solvit, pœnamque æternam meretur. Dicitur *mortale*, quia spiritualis vitæ principium, gratiam scilicèt habitualem, tollit, & mortem animæ affert.

Veniale est, quod ob suam levitatem gratiam, & amicitiam non tollit, etsi fervorem charitatis minuat, & temporalem pœnam mereatur. Dicitur *veniale*, quia salvô vitæ spiritualis principiô, scilicet gratiâ, langvorem animæ facilè curabilem infert, veniamque facilè consequitur.

Resp. 2. Mortale peccatum duplex est, aliud est mortale ex genere suo: aliud ex accidente, Mortale ex genere suo est, quod per se lædit charitatem Dei, vel proximi, quoad personam, res, aut jura, vel nos ipsos corrumpit graviter. Ita Azor. *l. 4. c. 9.* Sanch. *l. 1. mor. c. 9.* Unde resolves.

1. Peccata, contra bonum proprium commissa, ut plurimùm sunt venialia ex genere; ut v. g. inutilis, & vana concupiscentia, vana oblectatio prodigalitas, curiositas, superfluitas cultûs, & vestitûs, nugæ, otium, excessus in cibo, potu, somno, risu, usu conjugii, timore, tristitia, appetitu pecuniæ, laudis, &c.

2. Pec-

2. Peccata contra virtutes Theologicas sunt mortalia ex genere suo; quia nocent bono alicui interno Dei, v. g. veracitati, misericordiæ, charitati. Item ferè omnia, quæ fiunt contra Decalogum; quia quæ committuntur contra tria prima præcepta, nocent similiter Deitati, scientiæ, omnipotentiæ divinæ, ejusque honori externo, vel interno; quæ verò contra reliqua præcepta fiunt, nocent personæ, bono, aut juri proximi.

3. Peccata illa septem, quæ dicuntur capitalia, non omnia sunt mortalia ex genere suo: quia non omnia graviter Deum, aut proximum lædunt, vel nos ipsos corrumpunt

Resp. 3. mortale ex accidente dicitur, cùm actus aliquis venialis, aut indifferens, fit per accidens mortalis, de quo infra.

DUBIUM II.

Quibus ex causis, peccatum ex genere suo mortale fiat per accidens veniale?

Resp. 1. Tria requiruntur ad peccatum mortale, quorum, si unum desit, fit veniale, quod aliàs ex se est mortale. 1. Ex parte intellectûs, plena advertentia, & deliberatio. 2. Ex parte voluntatis perfectus consensus, 3. Gravitas materiæ. saltem ut plurimùm. Ratio primæ, & secundæ partis est, quia spectata fragilitate humana, non videtur decere divinam bonitatem, æternis suppliciis punire hominem, absque plena consideratione, & consensu. Ratio tertiæ partis, quia ubi materia

parvi est momenti, ibi moraliter modica offensio esse reputatur, ut plurimùm.

Resp. 2. Peccatum ex genere suo mortale, tribus ex causis fieri potest veniale, ùt patet ex dictis. Prima est, si ex parte intellectûs non sit perfecta advertentia malitiæ, seu deliberatio. Signa autem imperfectæ deliberationis sunt. 1. Si tenuiter, & quasi semidormiens, apprehendisti esse malum. 2. Si post, ubi meliùs consideras, judicas te non fuisse facturũ, si ita apprehendisses. 3. Si vehementissima passione, apprehensione, vel distractione laborâsti, vel turbatus fuisti, ita ut ferè nesciveris, quid ageres.

Secunda causa est ex parte voluntatis, si non sit perfectus consensus. Signa autem imperfecti consensûs sunt. 1. Si ita dispositus fueris, ut licèt facilè potueris exequi peccatum, non tamen sis executus, 2. Si quis dubitet, num consenserit, præsertim si sit vir timoratus. 3. Si quis soleat esse ita affectus, ut malit mori, quàm expressè mortaliter peccare: quia talis non facilè consentit 4. Si quis valdè, timidè & suspensè processisse se meminit. 5. Si semisomnis fuit non plenè suî compos, &c. judicetque se id non fuisse facturum, si plenè vigilâsset. V. Sanch. 1. *mor*. *c.* 10. Baldell. *l.* 10. *c.* 8.

Tertia causa ex parte materiæ, si hæc sit parvi momenti. Quando autem talis sit, discernendum est morali judicio prudentis, cui sequentes regulæ servient. 1. Ut de materia judicetur, non tantùm ipsa secundùm se absolutè est consideranda, sed etiam respectivè ad finem intentum: ad quem si parum facit, levis est: gravis autem, si multum

ut

ut docet Vasq. 1. 2. *d.* 158. 2. Attendendæ sunt circumstantiæ, quia sæpè fit, ut res ex se levis, attentis circumstantiis boni communis, vitandi scandali, &c. fiat gravis. 3. An pars aliqua rei præceptæ sit gravis, ea spectanda est tum absolutè, & secundùm se, tum etiam in ordine ad totum. 4. In transgressionibus repetitis, si plures materiæ parvæ, vel secundùm se, vel secundùm effectus à se productos, moraliter conjungantur, fit materia gravis: quia tunc omnes moraliter reputantur pro una: Contrà verò non censetur materia gravis, si parvæ materiæ, nec secundùm se, nec secundùm effectus relictos, inter se uniantur. Ex dictis resolves.

1. Peccas mortaliter, ita ut fiat materia gravis; si sæpè modicum furaris, & non restituis juxta dicta *l. 5. t. 5. cap. 1. d. 3. cas.* 1. item, si interruptim psalmos aliquot ex eodem officio omittas: si eodem die jejunii, sæpius parum comedas; eodem festo sæpiùs parum labores.

2. Non peccas graviter, si diversis festis modicum labores; si quotidie in Quadragesima parum comedas; quod verum est, etiamsi simul haberes propositum ita faciendi; quia cùm ista moraliter inter se non uniantur, singula sunt parva. Vide Sanch *l. c.*

3. Non peccat mortaliter, qui diversis diebûs violat votum, quotidie, aut singulis diebûs modicum quid orandi, vel parvam eleemosynam dandi, si fit onus affixum diei; quia cùm quotidie cujusque diei obligatio extinguatur, materiæ illæ non continuantur. Quod verum est, etsi proponat sem-

per omittere, quia illud propositum non fertur in rem gravem. Imò, contra Sanch. id quidam verum putant, etsi quis 100. vota diversæ speciei, in materiis valde levibus, uno die implenda haberet: quia materiæ illæ, cùm sint independentes à se, non uniuntur. Si tamen similia vota non sint onus affixum diei, sed tantùm dies præfigatur, ut terminus, ultra quem executio non differatur, erit peccatum mortale, postquam ad materiam notabilem perventum fuerit.

4. Probabile est, eum, qui ter, vel quater 1000. aureos in caussas pias vovisset, non peccaturum mortaliter, si tres non solveret, quia, etsi talis pars, absolutè in se spectata, sit notabilis, comparatione tamen totius, morali judicio non valde videtur æstimanda. Vide Laym. *l. 1. t. 3. c. 5.*

DUBIUM III.

Quibus modis peccatum ex genere suo veniale, aut, actus indifferens, transeat per accidens in mortale?

Quinque modis id fieri communiter, docet Sanchez, &c. *1.* Ratione finis adjuncti. *2.* Ratione finis ultimi. 3. Ratione contemptûs. 4. Ratione scandali. *5.* Ratione periculi. De singulis dicā breviter.

Resp. 1. Peccatum veniale transit in mortale, ratione finis adjuncti; ut si quis leviter mentiatur, ad copulam carnalem extorquendam: quia cùm finis mortalis ametur, mortale est. Non tamen necessarium est in confessione exprimere illud mendacium, sed solum desiderium fornicationis; quia seclusâ malitiâ mortali finis, manet veniale.

Resp.

Resp. 2. Transit item in mortale, ratione nimii affectûs in rem aliquam: ut si v. g. ultimum finem in ea constituas. Ad quod non sufficit valdè intensè, & vehementer ferri in objectum, sed requiritur, ut appretiativè illud ita æstimes, saltem virtualiter, ut paratus sis ejus causâ transgredi præceptum obligans sub mortali: ut si quis ita inordinatè afficiatur ad fabulas, lusum, personam, ut malit festô omittere sacrum, &c. quàm illîs privari. Notat autem Bonac. hunc affectum non tantùm habitualem, sed actualem esse debere, ut peccatum contrahatur, quia non imputatur ad culpam id, ad quod committendum habitu tantùm es paratus.

Resp. 3 Peccatum veniale fit mortale: ratione contemptûs absoluti, & formalis.

Dico autem, *contemptum absolutum*, *& formalem*, quando nimirum ideo formaliter, & absolutè præceptum violatur, quia ipsi, aut superiori subjici renuis, quod est peccatum superbiæ consummatæ: vel quando ideo non vis obedire præcepto, quia præceptum est, & est peccatum inobedientiæ formalis, quorum utrumque graviter pugnat cum charitate debita superiori. Ex quibus resolves.

1. Non est mortale, si velis quidem obedire, & subjici absolutè, nolis tamen hìc, & nunc in re modica, aut si authoritatem legis, vel præcipientis admittas, executionem tamen hìc & nunc contemnas. Ratio est. quia non est contemptus absolutus, & simpliciter, sed tantùm secundùm quid.

2. Si præcisè ex indignatione, malitia, prava consuetudine, aliave causa, præceptum violetur, & non ex contemptu potestatis superioris, non est mortale; quia non est contemptus formalis, sed tantùm interpretativus.

3. Est mortale, facere, vel omittere aliquid, ex contemptu justæ legis humanæ. Item ex contemptu Dei præcipientis, vel etiam consulentis (quod propterea tacitam blasphemiam continet, quasi Deus inutilia præciperet, aut consuleret) & denique, facere aliquid ex contemptu Prælati ut sic, & ut à Deo authoritatem habentis, non tamen ut talis hominis, indocti, imprudentis, imperfecti: quia hoc posterius non est contemnere absolutè, & simpliciter, sed tantùm secundùm quid. Vid. Sanch 1. *mor. cap.* 5. Bonac. *de peccat. dub.* 2. *q.* 3. *p.* 5.

Resp. 4. Peccatum, vel opus indifferens habens mali speciem, transit per accidens in mortale, si ruina, per illud proximo causanda: sit mortalis. Ratio est, quia tali operi superadditur aliquid graviter repugnans charitati. Vide dicta de scandalo, & Filliuc. *t.* 21. *c.* 6. *q.* 10. *n.* 212.

Resp. 5. A) Veniale, vel opus indifferens transit in mortale, ratione periculi incidendi in mortale; quando quis sine sufficienti cautela, aut necessitate

A) Innoc. XI. damn. Prop. LXII. *Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit.*

Item: Prop. LXIII. *Licitum est quærere directè occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximi.*

cessitate aliquid facit, per quod veniat in mortale, ac proximum periculum peccandi mortaliter; quia talis salutem animæ contemnit, cùm tam probabili ejus periculo temerè se exponat. Unde in confessione explicanda est species peccati, cujus periculo se objecit, quia eodem genere peccati peccavit. Proximum autem periculum censetur, quod frequenter homines similis conditionis in peccatum mortale inducit.

CAPUT III.
De peccatis Capitalibus in specie.
DUBIUM I.
Quid sit superbia, & quale peccatum?

RESP. 1. Superbia est appetitus inordinatus propriæ excellentiæ: mortalis in genere suo, si sit consummata. & perfecta, id est, si quis ita excellere appetat, ut Deo, superioribus, eorumque legibus subjici nolit. Imperfecta tamen, quâ quis subjici non renuens iis, quibus debet, in suo tantùm affectu sese magnificat, est tantùm veniale, ut docet Cajet. &c. Vid. *Superbia*: quia sine Dei, & aliorum despectu, plus justo se efferre, non est gravis inordinatio: esset tamen gravis, si fieret cum notabili aliorum contemptu, complacendo in aliorum abjectione.

Resp. 2. Filiæ superbiæ sunt tres. 1. Est præsumptio, quæ est appetitus aggrediendi aliquid supra vires. Est communiter veniale tantùm; fit tamen mortale, si damnum Deo, aut proximo affe

rat: v. g. si præsumas jurisdictionem Ecclesiasticam; potestatem Ordinis sacri: Item officium Medici, Advocati, Confessarii, &c. sine debita peritia. Less. *lib.* 3. *cap.* 2. *d.* 3. & suprà *l.* 4. *t.* 3. *dub.* 9.

2. Est ambitio, quæ est inordinatus appetitus dignitatis, & honoris non debiti, vel debito majoris: ut si ambias beneficium, vel officium, quô es indignus; vel illicito modô, & medio, v. g. per simoniam. Est per se peccatum veniale: fit autem mortale, vel ratione materiæ, ex qua, vel ratione medii, per quod honor quæritur, vel ratione damni, quod proximo infertur. Denique, si moderatè honor appetatur ob honestum finem, erit actus magnanimitatis, ùt docet Laym.

3. Est vana gloria, scilicet cupiditas inanis gloriæ; cujus finis est manifestatio inordinata propriæ excellentiæ, sive veræ, sive fictæ. Dicitur vana, quando quæritur ex re mala, falsa, aut ficta, aut quæ non est digna gloriâ, vel non tantâ, ut ex opibus, nugis, &c. aut apud eos, qui non benè de re judicant, aut sine debito fine. Est peccatum per se veniale, mortale sæpè per accidens, ut dictum est de ambitione. Imò, ut contra Angelum rectè docent Sylv. Navar. *cap.* 27. &c. est tantùm veniale, res etiam sacras principaliter facere ob gloriam vanam: v. g. concionari. Porrò per vanam gloriam dupliciter peccatur juxta D. Thom. 1. 2. *q.* 13. I. Directè: idque vel per verba; estque jactantia, quæ est venialis per se si sit de rebus bonis, v. g. jejuniô, oratione, &c. etsi per accidens sæpè ratione damni, si ut falsa

fiat

fiat mortalis, uti etiam 1. si quid dicat contra gloriam Dei, ut Ezech. 28. *DEUS ego sum.* 2. Si prorumpat in contumelias, v. g. *Non sum sicut cæteri hominum, adulteri*, &c ùt *& hic.* 3. Ex fine malo. 4. Si cum notabili damno proximi fiat. 5. Si de re mortaliter mala; quia approbatio operis, eandem cum illo speciem habet (quæ proinde in confessione debet exprimi, saltem quando cum jactantia de peccato conjuncta fuit complacentia ejusdem. Quod addo: quia si absque ea fuit, Navar. Palaus, & Dian. *tom.* 2. *tract.* 4. *R.* 116. docent contra Sanchez. Lopez. Rodriq. &c, non necessariò explicari. Vid. Card. Lugo. *d.* 16. *num.* 267.) vel per facta, quæ, si vera sunt, & aliquid admirationis habent, dicitur inventio novitatum: hæc enim solet vulgus admirari, ut peregrinas vestes, opiniones, &c. mortale, si notabiliter corrumpat juventutem, vel mores: si verò facta falsa sint, est Hypocrisis; v. g. si quis boni aliquid faciat, ut videatur bonus, etsi non sit: quæ ex se venialis est, nisi sit cum injuria, vel contemptu Dei, & proximi. II. Indirectè, in quantùm quis altero non vult esse minor. Quod fit quadrupliciter. 1. Per intellectum, & est pertinacia, quâ quis nimis tenaciter adhæret suæ sententiæ: quæ est mortalis, si oppugnetur veritas magni momenti: vel si sit conjuncta cum periculo tertii: v. g. si Medicus cum periculo ægroti maneat in sententia. 2. Per voluntatem, & est discordia, quâ peccatur mortaliter, quando est circa bonum Dei, vel proximi, in quo deberent esse concordes. 3. Per verba, & est

conten-

contentio, quæ eſt mortalis, quando animô contradicendi altercaris circa veritatem pertinentem ad fidem vel ſalutem animæ, aut corporis. 4. Per facta, dum quis non vult exequi, quod debet; & eſt Inobedientia. Vid. Bald.

Reſp. 3. His tribus ſuperbiæ filiabus reſpondet Puſillanimitas, quâ quis nimium ſibi diffidens detrectat honores, gloriam, vel officium, quô dignus eſt. Veniale eſt ex generè ſuo, & fit mortale, ſi detrectes, ad quod teneris ſub mortali. V. Leſſ. *3. cap.* 2. Laym. *lib. 3. ſect.* 5. Ex. dictis reſolvuntur ſequentes Caſus.

1. Audiens laudem alterius, vel ſuam, de re mortaliter mala, peccat mortaliter, ſi approbet, ſuſpiciat, admiretur ut laude dignam. Sanchez. Bald, *a. 29. n.* 3.

2. Vituperans alium ob vindictam non ſumptam, aliudve grave malum, vel peccatum omiſſum, v. g. fornicationem, peccat mortaliter; quia eſt ſpecies jactantiæ, & eſt cum approbatione peccati, & occaſio committendi. *ibid.*

3. Inducens in civitatem novos habitus, & prævidens, quòd ſuô exemplô moralem neceſſitatem imponat aliis, ut ſumptus faciant ſupra vires, & poſtea non poſſint alere, quos debent, vel creditoribus, non ſatisfacere, peccat graviter. Baldel. *loc. cit.*

4. Exornare ſe nimiûm ex animi levitate, vel vanitate, per ſe tantùm eſt veniale. *ibid.*

5. Simulare ſanctitatem cum voluntate non habendi, mortale eſſe dicit Bald. *l. c.*

6. Simu-

6. Simulare improbitatem eſt peccatum (quia eſt mendacium, & quidem ſcandaloſum, poteſtq; eſſe mortale) Neque id fecerunt ſancti, niſi faciendo id, quod ex ſe eſt indifferens, & permittendo ab aliis accipi, ut ſignum improbitatis, cùm tamen nec ex natura ſua, nec eorum intentione eſſet tale.

DUBIUM II.

Quid ſit Avaritia?

Reſp. 1. Eſt inordinatus appetitus temporalium. Unde ex hoc, & regula ſupra tradita de peccato mortali, reſolves ſequentes Caſus.

1. Eſt ipſa ex genere ſuo venialis.

2. Cùm verò eò excreſcit, ut ejus causâ divinas leges prævaricari non dubites, fit mortalis.

3. Prodigalitas, quæ opponitur avaritiæ, & conſiſtit in defectu conſervandi, & exceſſu erogandi, eſt ex genere ſuo venialis: levior, quàm avaritia, quia minus abit à virtute liberalitatis. Interim mortalis fit, ſi liberis, uxori, pauperiem crees: ſi impotentem te reddas ad ſolvenda debita, ſi profundas bona Eccleſiaſtica, piis cauſis obnoxia Vide Leſſ. *l.* 2. *c.* 47. *l.* 8.

Reſp. 2. Filiæ Avaritiæ ſunt ſequentes.

1. Obduratio cordis (contra miſericordiam) egenis, & pauperibus non compatiendo, eos objurgando, debita durè nimis exigendo, quando creditor non eſt ſolvendo, &c. Hâc aliquando peccari poteſt mortaliter, quando præceptum eleemoſynæ, vel charitatis urget, & tamen ex tali du-

ritia non ſubvenitur. Navar. *c.* 27. Tol. *l.* 8. *c.* 26. Vide dicta de charitate proximi.

2. Inquietudo cordis, hoc eſt, vehemens, & inordinata applicatio mentis ad acquirendas, vel conſervandas divitias, cum inani, & vano timore ne non acquirantur, vel perdantur. Eſt mortalis, quando retrahit à ſpiritualibus, vel aliis, ad quæ ex præcepto gravi obligamur (v. g. auditione Miſſæ) vel inducit ſuperfluum timorem, & ex hoc diffidentiam erga Deum. Venialis eſt, ſi ſit de re bona, ſed tempore, vel locô indebitô v. g. de familia, meſſe, vindemia, quando quis eſt in templo, vel vacandum eſt Deo. S. Th. 2. 2. *q.* 55. *art.* 6. *l.* 23. *c.* 2. *q.* 3. Eſcob.

3. Violentia mortalis eſt, quando eſt injuſta, & circa materiam gravem.

4. Fallacia, ſive dolus in verbis poteſt eſſe mortalis, ratione finis, vel mediorum.

5. Fraus, ſive dolus in facto, eſt mortalis ex genere ſuo, contingitque multipliciter in contractibus, tam ratione materiæ (v. g. ſi ea vitium habet, vel non ſit, qualis exiſtimatur) quàm ratione pretii. Navar. *c.* 23. Tol. *l.* 8. *c.* 47. Eſcob.

6. Proditio, quæ eſt deceptio contra fidem datam, aut debitam, in damnum alicujus, mortalis eſt ex genere ſuo. Contingit ferè tripliciter. 1. Circa perſonas, quô modô Judas Chriſtum, Dalila Samſonem prodidit. 2. Circa res, vel immobiles (ut ſi miles manifeſtet hoſti modum capiendi arcem) vel mobiles, ut ſi pecuniam, veſtem, &c. cujuspiam abſconditam prædoni oſtendas. 3. Circa ſe-

ca secretum; vel sibi; commissum revelando (quod est contra fidelitatem, & justitiam, siquidem promissum fuit: quia est pactum onerosum, ùt docet Card. de Lugo. *l.* 14. *n.* 139. & quidem mortale, si prævidere possis inde secuturum notabile aliorum damnum, vel discordiam, aliàs veniale) vel alienas literas aperiendo, & legendo. Quod postremum si fiat ideò, ut scias secreta alterius, est curiositas: & si fit in re gravi, per se est mortale: quod quia communiter ante apertionem nescitur communiter esse mortale, docent Tol. *l.* 7. *c.* 45. Bald. *l.* 3. *d.* 11. Navar. *c. pen. d.* 6. *de pæn.* Mol. Laym. *l.* 3. *t.* 3. *p.* 3. *c.* 4. (qui addit, eum, qui dolosè alienas literas aperit, & legit cum alterius injuria, vel damno, crimen falsitatis committere.) Dixi, *per se esse mortale*, quia per accidens potest esse veniale, vel nullum, si legitima authoritate, justa ex causa fiat. Unde resolvuntur hi Casus sequentes.

1. Literas alienas aperire, & legere, sæpè non est peccatum, si probabiliter scias, scriptas esse in tuum injustum damnum, vel in injuriam tuam cedere, quam intendas avertere; quia potes tibi consulere. Sic Princeps potest aperire literas non tantùm hostium, sed etiam aliorum, quæ tempore belli, ex locis finitimis hostium veniunt. Item ministri publici, quoties bono publico necessarium esse judicant. Navar. *c.* 18. Regin. *lib.* 24. *n.* 60. Escob. Card. de Lugo. *d.* 14. *n.* 148.

2. Communiter etiam peccatum non est, si consensus expressus habeatur ejus, à quo, vel ad quem

mittun-

mittuntur (neque lex specialis vetet, C. de Lug. *l. c.*) vel tacitus saltem: ut si facias sub ratihabitione, confidens rationabiliter, habitum iri ratum. Ita Escob. ex Navar. Regin. &c. *l. c.*

3. Superior Religiosus literas suorum subditorum (dummodo non mittantur ad superiorem majorem, vel talem, quem Statuta eximunt, nec ab eo veniant) licitè aperit, & legit: sive ex Religionis Statuto, aut consuetudine: sive ex suspicione probabili, quòd mali aliquid contineant. Vide Peyrin. *de reling. t.* 1. *q.* 2 *c.* 1. Dian. *p. 3. t.* 6. *R. 55.*

4. Nec est, peccatum, si necesse sit, vel expediat ad injuriam alteri imminentem avertendam: dummodo non plùs legatur, quàm ad eum finem necesse est. Card. de Lugo. *l. c.*

5. Qui aperit, & legit, existimans non contineri res magni momenti, venialiter tantùm peccat. Card. de Lugo. *l. c.*

6. Si literas ab alio dilaceratas, & in publicum à domino abjectas, recolligas, & junctis partibus legas, ex sola curiositate, peccatum veniale est: nullum autem (per se) si, ut ex illa notitia tibi provideas; quia quod pro derelicto habetur, in usum suum convertere licet. Bald. ex S. Anton. & Ros. Sylv. V. *Emptio q.* 17. Laym. *l. 3. s. 5. t. 3. p.* 1. *c. 4. n.* 4. Dian. *t.* 2. *tr. 6. m. R.* 5. Rectè tamen notat Laym. *l. c.* talem ex charitate teneri, non manifestare secretum iis contentum, si damnum inde cujuspiam provenire possit, imò (addit) revelans ejusmodi secretum (cujus notitiam

titiam etiam justè acquisivit) contra justitiam peccabit, si intelligat, audientes eâ notitiâ usuros, ad damnum injustè inferendum. Vide Laym. *l. c.*

Dixi, 1. *à domino projectas:* quia si vel ab alio projectæ (domino inscio) vel ab ipsomet, casu perditæ fuerint, non licet legere.

Dixi 2. *in locum publicum:* quia si in ignem; vel fornacem v. g. projectæ sint, ut comburantur, peccas, si extrahas, & legas. Vid. Card. de Lugo *d.* 15. *n.* 130.

Dixi 3. *Per se:* quia fieri potest, ut ea contineantur, quorum lectio sit perniciosa.

7. Qui furtivè scripta alterius secreta, ipsô invitô, legit, peccat. Et 1. quidem peccatô curiositatis; etsi faciat animô discendi, & sine suspicione damni. 2. Injustitiæ; quia quisque habet jus secreti in suis scriptis; quæ aliis non vult esse communia. Navar. *c.* 15. Mol. *t.* 5. *d.* 36. *n.* 2. Regin. *l.* 24. *c.* 6. *n.* 119. poteştque aliquando esse mortale, si nimirum fiat cum notabili damno; vel alter valdè cupiat esse secreta, gravissimèque sit laturus. Bald. *d.* 11. Vid. etiam Card. de Lugo. *loc. cit.*

8. Quicunque secretum violat absque justa causa cum alterius damno; vel qui literas alterius injustè aperit; ex quo damnum alteri sequitur, tenetur ad restitutionem. Bonac. *d.* 2. *de rest. q.* 1. *p.* 1. Trull. *l.* 7. *c.* 10. *d.* 32.

DUBIUM III.

Quid sit Luxuria?

Resp. Est appetitus inordinatus venereorum,

quorum

quorum, usus cùm ex natura sua institutus sit ad conservationem generis humani, quod est magnum bonum hominum, & externum Dei, proinde qui abutitur, lædit Deum, & homines. Est mortalis ex genere suo. Vide supra *l. 3. t. 4. c. 3.* & *lib. 5. c. 1. d. 2.*

Resp. 2. Filiæ Luxuriæ, quæ eam plerumque sequuntur, sunt octo: quatuor ex parte intellectûs, & quatuor ex parte voluntatis,

1. Cæcitas mentis: cùm quis adeò est addictus turpitudini, ut de cœlestibus non cogitet.

2. Præcipitatio, quâ quis ex eadem causa sine consilio operatur.

3. Inconsideratio; quando in modo delinquit, inconsideratè agens, quæ statum, vel personam dedecent.

4. Inconstantia; quando quis ex eodem affectu voluptatum, à piis propositis mox deficit.

5. Amor sui, talis enim homo ob voluptates se ipsum, finem suarum actionum facit, non Deum.

6. Odium Dei; lascivus enim solet à rebus divinis abhorrere, imò ab ipso Deo, tanquam peccatorum vindice.

7. Affectus præsentis sæculi: amor enim voluptarum carnalium ita animum afficit, ut subinde etiam beatitudini æternæ paratus esset renuntiare, si præsentibus frui semper permitteretur.

8. Horror futuri sæculi; quando voluptatibus immersus mortem inordinatè timet, & de ea nolens cogitare, vitam illicitis mediis propagare studet, &c.

Priores

Priores quatuor ſunt mortales, quando finis ultimus in creatura ponitur, vel præceptum aliquod Dei, graviter obligans, prætermittitur: Poſteriores quatuor, ſi plenus ſit voluntatis conſenſus, per ſe ſunt mortales, ex indeliberatione, vel alia actuum imperfectione, ſæpè veniales. Vid. Eſcob, & Bald. *ll. cc.*

DUBIUM IV.

Quid ſit invidia?

Reſp. Eſt triſtitia de alterius bono, prout illud eſt diminutivum propriæ excellentiæ: ita ut hæc directè ſit contra charitatem: hæc enim gaudet de bono proximi, quod invidia deſtructum optat, vel non deſtructum dolet. De hoc peccato cum diſputas, animadverte. A) Unde reſolves.

1. Eſt ex genere ſuo mortalis, & graviſſima quidem, atque in Spiritum Sanctum, ſi ſit de ipſa gratia, vel auxilio Dei.

2. Filiæ ſimiliter ex genere ſuo mortales ſunt, ac numeratur hæ. 1. Odium, de quo ſupra. 2. Detractio, de qua *in præc.* 8. 3. Gaudium in malis proximi. 4. Suſurratio, quæ eſt oblocutio mala de proximo, ad tollendam amicitiam ipſius cum aliis: quam proinde ſuſurro reſtituere tenetur, & iterum reconciliare, non ſecus ac detractor famam. Vide *in præc.* 8.

3. Si triſtitia ſit de bono alterius, in quantum ex eo tibi, vel aliis times nocumentum. v. g. ini-

A) Prop. XIII. XIV. XV. inter damn. ab Innoc. XI. Vid. pag. 84. & 85.

micus tuus est evectus ad officium, ut tibi faciliùs possit nocere, non est invidia, sed timor, qui per se non est peccatum, nisi sit inordinatus. Layman. *l.* 3. *tr.* 3. *c.* 10.

4. Si tristitia sit ex eo, quòd nobis desit bonum, quod alter habet, ita tamen, ut illud alteri non discupiamus, non est invidia, sed æmulatio, seu zelus, qui, si est circa bonum honestum, est laudabilis; si autem circa temporalia, interdum est venialis, ut si bonum dolenti sit improportionatum, quale esset, si rusticus doleret, se non esse Regem. Layman. *l.* 3. *tr.* 3. *c.* 10. *n.* 2.

5. Si tristitia est ex bono alterius, in quantum ille est indignus, non est invidia, sed indignatio; quæ non est peccatum: erit tamen, & quidem mortale, si vel Dei providentiam arguat (estque blasphemia) vel si ita afficiat, ut ducat homines ad malum imitandum. Cajet. Laym. *l. c.*

6. Si doleas, quòd alter tibi æqualis, vel non multùm inæqualis, in excellentia crescat, ita ut te fiat superior, & ipsum incrementum excellentiæ apprehendas, ut tibi malum, est propriè dicta invidia: invidus enim dicitur, quòd non sit videns, quia bona alterius sine tristitia videre non potest. Bald. *d.* 29. *l.* 3. & sic peccare solent. 1. Ambitiosi, & qui ex re aliqua quærunt gloriam, quam cùm in eo ponant, ut in illa re sint soli, ac singulares, dolent, & tristantur, si alii accedant. 2. Pusillanimes, quibus cùm omnia videantur magna, quovis bonô alterius putant minui suum: sic mulieres v. g. facilè apprehendunt, ac dolent,

lent, se superari bono alterius, v. g. formositate. 3. Senes respectu juvenum, & quicumque aliquid difficulter obtinuerunt, quod alii facilè consequuntur. Bald. *l. c.*

7. Qui in adversis suis, vel ob aliorum prosperitatem, optat, se non fuisse natum, vel se brutum animal factum fuisse; vel diem esse maledictum, quô natus est; vel alterum primò vidit; aut conjugem accepit, si tantùm intendat maledicere irrationali creaturæ, v. g. diei (sive sit nativitatis sive conjugii) qui tot mala culpæ, vel pœnæ protulit, videtur esse tantùm veniale (aliquando etiam nullum, ut Jobi) si autem deliberatè intendat optare malum homini, sive sibi, sive alteri illô die natis, vel conjugatis, mortale est. Escob, & Marchant. *man. c. 3.*

DUBIUM V.

De Gula.

ARTICULUS I.

Quid sit Gula?

Resp. Ea est inordinatus appetitus cibi, & potûs; opponiturque abstinentiæ, & committitur 5. modis. 1. Si edas ante tempus. 2. Si nimis exquisita. 3. Si plus justô. 4. Si voraciter. 5. Si nimis exquisitè præparata. Laym. *l. 3. f. 4. n. 5.* Unde resolves.

1. Gula ex genere suo est peccatum tantùm veniale; quia nullus horum modorum repugnat præ-

cisè charitati Dei, vel proximi. Et hoc contra. A)

2. Hinc probabile est, quod docent Nav. Tol. &c. & non repugnat Laym. secluso scandalo, & aliis, veniale tantùm esse, usque ad vomitum se cibô, & potu implere; idque etiam, si quis vomat, ut iteratô possit bibere, quod tamen *v. Comedere*, Sà, aliique multi putant mortale. Vide Bald. Escob. *t. 2. E. 2. c. 5.*

3. Vix dubium est, licere esu, aut potu aliterve creare vomitum, si is salubris esse judicetur.

4. Mortalis interim censetur crapula ex accidente, & nimia inordinatione, in his casibus. 1. Si quis gulæ causâ violet jejunia Ecclesiæ. 2. Si quis ex gula notabiliter ineptus fiat ad functiones, ad quas sub mortali tenetur. 3. Si quis valde graviter valetudini noceat, id advertens; secus si leviter tantùm; ut v. g. si febricitans, haustu aquæ morbum augeat. 4. Si continuæ fiant comessationes, & compotationes, ita ut venter pro Deo habeatur. 5. Si quis bibat ad perfectam ebrietatem, de qua infrà. 6. Si quis ex mera gula vescatur carnibus, aut sanguine humano: tum quia id repugnat pietati defunctis debitæ: tum quia est contra instinctum naturæ abhorrentis. Excusandum autem erit, si fiat causâ medicinæ, aliâve justâ causâ, v. g. extremæ famis in obsidione; in qua tamen sic vitam conservare non teneberis. Sanch. 1. *mor. cap. 8.* Lest. Laym. *l. 3. s. 4.* Sà, Bonac. Bald. *l. 3. c. 29.*

A) Innoc. XI. damn Prop. VIII. *Comedere, & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem, non est peccatum, modò non obsit valetudini; quia licitè potest appetitus naturalis, suis actibus frui.*

Sic etiam excuſant quidam lictores illos, qui ut officium ſuum meliùs adminiſtrent, hauſtu ſanguinis humani ſe animare dicuntur, præſertim cum ſanguis, ſecundùm multos, animatus non fuerit. Vide Auth. cit.

5. Ex genere quoque ſuo venialia ſunt quæ filiæ Gulæ dicuntur; nimirum ex parte animæ, 1. Hebetudo mentis, ſeu ſtupiditas nata ex crapula, v. g. ut non poſſit orare, &c. quæ fit mortalis, quando quis inordinatè bibendo, vel comedendo voluntariè, fit ineptus ad intelligenda, vel præſtanda ea, quæ ad ſalutem illi ſunt neceſſaria, vel ad quæ ex officio, aut aliàs ſub gravi peccato tenetur. Bald. *l.* 3. *n.* 15.

2. Inepta lætitia, per quam intelligitur non quævis inordinata, quæ omne peccatum ſequitur, ſed quæ movet ad cantiones obſcœnas, actus turpes, ſaltus, vel choreas inhoneſtas, &c. fitque mortalis quando eſt inductiva alterius ad conſenſum, vel delectationem mortalem, vel ad eam ordinatur *ibid.*

3. Multiloquium.

4. Scurrilitas, quæ ab inepta lætitia, & multiloquio differt, quòd illa ſit in appetitu, iſtud in verbis, hæc in verbis, & geſtibus: dicitque ſemper aliquam inhoneſtatem, licèt per ſe, & ſecluſô ſcandalo venialem, v. g. ſcurrilia dicere, vel canere, ventum emittere, &c. ex levitate ad riſum excitandum: mortale tamen eſſet, ſi fieret causâ delectationis venereæ. Bald. *l. c.* Eſcob. *t.* 2. *E.* 2. *c.* 4.

Ex parte corporis, immunditia, Vomitus, &

feminis effusio. Quæ ultima si voluntaria sit, mortale est. Vid. Laym. *l.* 3. *s.* 4. Less. *l.* 3. *c.* 3. Bald. *l.* 3. *c.* 29.

ARTICULUS II.

Quid sit Ebrietas?

Resp. Malitia Ebrietatis plenæ, & perfectæ, in eo consistit, quod quis sine justa, & gravi causa, tantùm ob voluptatem, aut ingluviem sciens, volens, privet se usu rationis; non simpliciter, id, quod fit in somno, modo naturali instituto ab authore naturæ, ad virium, & imaginis Dei conservationem; sed violenter, & modo innaturali, rationem perturbando, & Dei imaginem deturpando, in modum amentis bruti, ac simul insuper privando se proxima potestate utendi ratione ad omnem subitam necessitatem. Ita docent commun. Doct. Unde resolves.

1. Perfecta ebrietas, quâ prædictô modô ratio planè sopitur, est ex genere suo mortale: quia censetur Deo injurium, ejus imaginem sic deturpare. Est communis Doct.

2. Non est peccatum inebriare se ex præscripto Medicorum, si aliter sanitas recuperari non possit. Sylv. Cajet. Laym.

3. Nec item est peccatum, si quis cogatur intento ense. Vide Less. *l.* 4. *c.* 5. *d.* 4. *num.* 37. Azor, Regin. Bald.

4. Mortale est alium inebriare, vel provocare ad æquales haustus, cum intentione inebriandi, aut advertentia secuturæ ebrietatis, in se, aliove. Less. *l. c.*

5. Si

5. Si justa causa est, ut v. g. si grande malum non possit alteri impediri, nisi author inebrietur, licet eum inducere ad ebrietatem, quæ saltem ipsi non sit voluntaria, ut scilicet præter intentionem, ideoque inculpabiliter inebrietur; v. g. vinum fortissimum, aut medicatum propinando, cujus vi ignorata decipiatur. Unde sic posses inebriare eos, qui alioqui essent prodituri urbem, vel te abducturi. Less. *l.* 2. Sanch *l.* 1. *de matr.* *d.* 11. An verò hoc casu liceat inducere ad ebrietatem ipsi voluntariam dubium est. Less. *l.* 4. *c.* 3. *dub.* 4. *num.* 32. affirmat: quia inquit, licet suadere, & inducere ad minus malum, ut impediatur majus. Laym. *l.* 3. *s.* 4. *n.* 6. rectiùs negat: quia nullo casu licet inducere ad peccatum.

6. Si quis non prævidit periculum ebrietatis & sic vinô captus est, aut in auram exiens ventô turbatus est, nec hoc prævidit, vacat culpâ. Unde multi excusantur, qui prudenter sæpè judicant, adhuc se haustulum facere posse sine noxâ: desinent támen prudenter id judicare, si contrariam de se experientiam habeant.

7. Si quis post potum discernere adhuc possit inter bonum, & malum, licèt nonnihil phantasia turbata sit, aut sequatur vomitus, lingua titubet, pedes vacillent, oculi cernant duplicia, vel domus gyrari videatur, nondum plena est ebrietas ideoque tantùm peccatum veniale, quamvis ex gravioribus, si deliberatè sit commissum. Vide Laym. *l.* *c.*

8. Plena ebrietas notatur ex his signis, quæ

dat

dat Less. *d.* 2. *n.* 30. & Reg. 1. Si quis non meminerit dictorum, factorum, quomodo, vel quando domum deductus. 2. *S*i commisit, ea, quæ nunquam aliàs sana mente solet. v. g. si præter morem turpia sit locutus, turbârit domum, uxorem verberârit, &c.

9. Mala in ebrietate commissa, si prævisa non sunt, aut si adhibita cautio, culpâ vacant.

DUBIUM VI.

Quid sit Ira?

Resp. Est inordinatus appetitus vindictæ. Quæ inordinatio, secundùm D. Th. dupliciter fieri potest. 1. Ex parte modi irascendi, ut v. g. si nimiùm interiùs exardescas, vel exteriùs per signa nimis patefacias. 2. Ex parte objecti, ut si vindictam appetas planè injustam ob causam, vel si justo majorem, v. g. optando inimico mortem, quam non est meritus, vel exequendam propria authoritate, vel denique, licèt vindicta justa sit, non tamen eam appetas ut justam, sed ut satiativam animi tui malevoli. Unde resolves.

1. Si ordinatè appetitur vindicta, non est peccatum iræ: ut cùm Superiores irascuntur culpis subditorum, eósque puniunt, seu vindicant.

2. Ira inordinata, primô modô antè dictô, est ex genere suo peccatum veniale, potest tamen fieri mortale ex accidente, ut si addatur blasphemia, maledictio, scandalum.

3. Ira inordinata, secundô modô est ex genere suo mortale: quia est directè contra charitatem. Bald. *l.* 3. *d.* 21.

4. De

4. De filiabus iræ, quæ partim sunt in corde, ut indignatio, & Tumor mentis, partim in ore, ùt Clamor, Blasphemia, Contumelia, Maledictio: partim in opere, ùt rixæ, Pugnæ, Seditiones, Vulnera, diversimodè loquendum est, secundùm regulam supra datam. Nam. 1. Indignatio, quæ est inordinatus affectus ex eo, quòd quis reputet se indignè à tali tractari, communiter est veniale; imò, si ex justo rationis judicio procedat. nullum est. Posset tamen esse mortale, si cresceret usque ad deliberatum odium, & contemptum personæ gravem. 2. Tumor mentis, quô quis morosè excogitat diversas vias vindictæ, iisque cogitationibûs animum tumefacit, quale peccatum sit, judicandum est ex qualitate vindictæ, quæ excogitatur. Vid. Tol. *l. 8, c. 58.* 3. Clamor, cum iratus extollit vocem, multa inordinatè, & confusè effundens, est veniale communiter, nisi aliud addatur 4. Blasphemia est mortale, de qua suprà *l. 3. t. 2, c. 1.* 5. Contumelia, quâ quis proximo, malum aliquod objicit, cum intentione illum inhonorandi, est ex genere suo mortale.

Dixi, *animo inhonorandi:* quia animo corrigendi, humiliandi, aliave ratione, potest superior verbum aliquod aliàs contumeliosum objicere; quomodo Christus vocavit Apostolos stultos; & Apostolus Galatas insensatos. In quo tamen peccari potest, si modus debitæ correctionis excedatur, vel subditus graviùs dehonoretur, quàm per delictum meruit. V. Bald. *d. 34. n. 16.* Item, ut docet Cajet. potest contumelia esse venialis tantùm si

sit par-

sit parva tantùm: vel si sit tantùm materialis, sine intentione dehonorandi: modò non sequatur læsio notabilis honoris proximi. Et sic excusantur, saltem à mortali, multi parentes, dum filios vocant asinos, &c. item mulieres, & pueri, & infimæ sortis homines, conviciis se onerantes; quia cùm fides iis non habeatur, non læditur graviter honor. Vid. Bonac. *t.* 3. *q.* 2. *p.* 5. Denique, si joci causâ, per convenientem recreationem, leves defectus objiciantur, urbanitas est, secundùm D. Th. 2, 2. *q.* 72. *a.* 2. dummodò alter non contristetur, nec ad iram moveatur.

5. Contumelia etiam fit facto, tum indirectè, ut si imaginem, vel literas alterius conculces, comburas: tum directè, ut si virum honestum fuste cædas, ad januam ejus, cornua, &c. apponas, vel repræsentes aliquid, quod honorem alterius lædat. Huc spectat subsannatio, illusio, & derisio quando fit signis, ut nasô rugatô, labiis extensis, &c. intendendo proximi confusionem, quæ, si sit gravis, vel saltem proximus eâ graviter contristetur mortalia sunt. Bonac. Molin. Bald. *l.* 3. *d.* 3. &c ex S. Thom. Circa quæ nota; quòd qui per contumeliam læsit alterius honorem, teneatur hunc restituere, etiamsi fama non sit læsa. Hoc autem fieri potest, vel per honorificam, & amicam, salutationem, vel invitationem ad mensam, vel petitionem veniæ (etiam subinde flexis genibus, & coram testibus) prout læsio fuit gravis. Vid. Card. de Lugo *d.* 15. *n.* 53. Adde, quòd contumeliæ mortalis qualitatem in confessione explicare, non sit necessa-

necessarium, ut contra Fill. &c. docent Azor. Sà, Mol. Card. de Lugo *d. 56. de pæn. n. 209.*

6. Maledictio, quâ quis optat, vel imprecatur alteri malum, sub ratione mali, est ex genere suo mortale.

7. Rixæ, si modum non excedant, uti & leviculæ pugnæ, veniales sunt; secus, si progrediantur ad seditiones, vulnera, cædes. Suntque hæc communiter peccata ex parte incipientis rixam; alter enim potest se defendere cum moderamine inculpatæ tutelæ.

DUBIUM VII.

Quid sit Acedia?

Respon. Acedia, sive animi tædium potest ex D. Thom. *2. 2. q. 35. a. 2.* dupliciter usurpari. 1. Generaliter, pro omni animi remissione in exercitio virtutum, eò quod labor aliquis sit adjunctus. 2. Particulariter, pro tristitia, & tædio de divina amicitia, eò quòd per virtutum exercitia laborioſa servari debeat, & sic amicitiam illam non curet. Unde resolvuntur.

1. Acedia accepta primô modô, tum demum est peccatum mortale, cùm ideò committitur opus vetitum sub mortali.

2. Acedia accepta secundô modô, ex se est mortale, quia repugnat charitati Dei.

Ex quo de filiabus Acediæ quoque facilè judicari potest, quæ sunt sequentes.

1. Malitia, quâ quis odio habet bona spiritualia, & vellet ea non esse; aut quâ ipsum pœnitet benefecisse, vel implevisse id, ad quod tenebatur;

aut

aut quâ contemnit Dei Beneficium, v. g. desiderando non fuisse natum, aut non agnovisse Christum, &c. Est autem ex genere suo mortale.

2. Pusillanimitas, & desperatio de salute, quæ mortale quoque est.

3. Rancor, quò ii sunt fastidio, qui ad spiritualia inducunt.

4. Torpor, cùm bona fiunt, non cum debito fervore.

5. Evagatio mentis, quâ quis in exercitio spiritualium evagatur circa illicita; sive per cogitationem, & dicitur curiositas; sive per locutionem, & dicitur verbositas; sive per inquietudinem, & dicitur inquietudo: quæ communiter sunt venialia. Vid. D. Th. *q.* 35. Laym. *l.* 2. *t.* 3. *c.* 9. Tol. *l.* 8.

Culpabilis autem evagatio mortalis erit, quando notabilis est, & attentio requiritur ad implendum præceptum obligans sub mortali: v. g. in recitandis Horis Canonicis; celebranda, vel audienda Missa. Regin. Palaus *de char. t. 6. d. 1. p.* 3. Trull. *l.* 1. *c. 6. d. 1.* contra Tambur *de exped. sacrif. l. 2. c.* 3 ubi docet, distractum esse voluntariè, & per notabile tempus inter sacrificandum extra Canonem, esse tantùm veniale, licèt concedat, sub Canone, præsertim circa consecrationem, esse mortale, propter gravem irreverentiam, & periculum erroris.

Dixi, *ad implendum præceptum:* Nam in oratione vel non præcepta, vel sub obligatione tantùm veniali, est peccatum veniale tantùm. S. Thom. Navar. Suar. Less. *l. 2. c. 37. d. 11.* imò nullum

nullum, ſi non tam intendat orare, quàm verba precum recitando, pio exercitio ſe occupare; quia non formaliter, ſed materialiter tantùm orat: v. g. cùm quis manibus laborans, pſalmos, aliasve preces recitat, aut cantat, non animo orandi, ſed cavendi, cogitationes vanas, vel recreandi ſe, Sanchez. *Con. p.* 2. *l.* 7. *c.* 2. *d.* 13. Trull. *l.* 1. *c.* 7. *dub.* 10. V. ſuprà 4. *c.* 2. *d.* 2.

INDEX RERUM,

Quæ Tomulo I. continentur.

A.

B.

Charitas

D.

An

E.

F.

Quæ

G.

H.

I

I.

Iu-

au-

M.

N.

O

P.

ter

An,

S.

T.

V.

Finis Tomuli Primi.

P. L.

Theologia M[illegible]
L. B[illegible]senti
Soc. Iesu.

[illegible]